

สูตรตปิฎก ขุททกนิกายสุส มหานิทเทโส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมพุทฺธสฺส ฯ

อฏฺฐกวกคฺคิโก

ปจฺจโม กามสูตรตนิทฺเทโส

[๑] กามํ กามยมานสุส ตสฺส เจ ตํ สมิชฺฌติ

อทุธา ปิติมโน โหติ ลทุธา มจฺโจ ยทิจฺฉติ ฯ

[๒] กามํ กามยมานสุสาติ กามาติ อุตฺทานโต เทว กามา
วตฺตูกามา จ กิเลสกามา จ ฯ

กตเม วตฺตูกามา ฯ มนาปีกา รูปา มนาปีกา สทฺธา
มนาปีกา คนฺธา มนาปีกา รสา มนาปีกา โผฏฺฐพฺพา อตฺตธฺมา
ปาปุรณา ๑ ทาสีทาสา อเชพกา กุกฺกฏฺฐกรรา หตฺถิควาสฺสวพฺวา
เขตฺตํ วตฺตฺ หิรณฺณํ สุวณฺณํ คามนิกมราชธานีโย รกฺขณฺจ
ชนปโท จ โกโส ๒ จ โกฏฺฐาคารณฺจ ยงฺกิลฺลิจิ รชณฺยวตฺตฺ
วตฺตูกามา ฯ อปีจ อตีตา กามา อนาคตา กามา ปจฺจปฺปนฺนา
กามา อชฺฌตฺตา กามา พหิทฺธา กามา อชฺฌตฺตพหิทฺธา กามา
หีนา กามา มชฺฌิมมา กามา ปณฺีตา กามา อาปายิกา กามา
มานุสิกา กามา ทิพฺพา กามา ปจฺจปฺกฺจिता กามา นิมฺมิตา
กามา ปฺรนิมฺมิตา กามา ปฺริคฺคหิตา กามา อปฺริคฺคหิตา กามา
#๑ ม. ปาวุรณาฯ ๒ ม. โกฏฺฐโ ๑

มมายิตา กามา อมมายิตา กามา สพุเพปี กามาวจรา ฌมมา
สพุเพปี รูปาวจรา ฌมมา สพุเพปี อรูปาวจรา ฌมมา ตณฺหาวตฺตกา
ตณฺหารมฺมณา กามนียญฺเจน รชนียญฺเจน มทนียญฺเจน
กามา อิเม วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา ฯ

กตเม กิเลสกามา ฯ ฌนฺโท กาโม ราโค กาโม ฌนฺทราโค
กาโม สงฺกปฺโป กาโม ราโค กาโม สงฺกปฺปราโค กาโม
โย กามเสฺว กามจฺจนฺโท กามราโค กามนฺนุทิ กามตณฺหา
กามเสฺนโห กามปริพาโห กามมฺจฺฉา กามชฺโฆสฺสานํ กาโมโฆ
กามโยโค กามุปาทานํ กามจฺจนฺทนีวเรณํ

อทุทฺถํ กาม เต มฺถํ สงฺกปฺปา กาม ชายสิ

น ตํ สงฺกปฺปยิสฺสามิ เอวํ กาม น เหหิสิ ๑ ฯ

อิเม วุจฺจนฺติ กิเลสกามา ฯ กามํ กามยฺมานสฺสาติ กามํ ๒
กามยฺมานสฺส อิจฺฉยฺมานสฺส สาทิยฺมานสฺส ปตฺถยฺมานสฺส
ปิหยฺมานสฺส อภิชฺปฺปฺมานสฺสาติ กามํ กามยฺมานสฺส ฯ

[๑] ตสฺส เจ ตํ สมิชฺฆตีติ ตสฺส เจติ ตสฺส ขตฺติยสฺส

วา พุราหฺมณสฺส วา เวสฺสสฺส วา สุทฺทสฺส วา คหฺภูจฺจสฺส วา
ปพฺพชิตสฺส วา เทวสฺส วา มนุสฺสสฺส วา ฯ ตนฺติ วตฺตูกามา
วุจฺจนฺติ มนาปีกา รูปา มนาปีกา สทฺทา มนาปีกา คนฺธา มนาปีกา
รสา มนาปีกา โฝฏฺฐพฺพา ฯ สมิชฺฆตีติ อิชฺฉติ สมิชฺฆติ ลภติ
ปฏฺฐิภติ อธิคจฺฉติ วินฺทตีติ ตสฺส เจ ตํ สมิชฺฆติ ฯ

#๑ ม. ย. น โหหิสิติ ฯ ๒ ม. อัย ปาโง นตฺถิ ฯ

[๔] อทฺธา ปีติมโน โหตีติ อทฺธาติ เอกํสวณํ นิสฺสํสยวณํ
นิกฺกขวณํ อเทวชฌวณํ อเทวพุทฺทวณํ นิชโยทวณํ อปณฺณกวณํ
อวตฺถาปนวณเมตํ อทฺธาติ ฯ ปีตีติ ยา ปญฺจกามคฺคณปฏิสลฺลุตฺตา
ปีติ ปามุชฺชํ อาโมทนา ปโมทนา หาสฺสํ ปหาสฺสํ วิตฺติ ตฺถุจฺจิ
โอบทคฺคํ ๑ อตฺตมณฺตา [๒] อภิปรณฺตา ๓ จิตฺตสฺส ๑ มโนติยํ จิตฺตํ
มโน มานสํ ททํ ปณฺฑริ มโน มนายตฺนํ มนินฺนุทฺริยํ วิญฺญาณํ
วิญฺญาณกฺขนุโร ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตฺถุ อยํ วุจฺจติ มโน ฯ
อยํ มโน อิมาย ปีติยา สหคโต โหติ สหชาโต สํสฺสฺสฺสํ สมนฺนํ
เอกุปฺปาโท เอกนิโรโร เอกวตฺถุโก เอการมฺมโม ๑ ปีติมโน
โหตีติ ๔ ตฺถุจฺจมโน หฏฺฐมโน ปหฏฺฐมโน อตฺตมโน อุกคฺคมโน
สมุทฺติมโน ๕ โหตีติ อทฺธา ปีติมโน โหติ ฯ

[๕] ลทฺธา มจฺโจ ยทิจฺจตีติ ลทฺธาติ ลทฺธา ๖ ลภิตฺวา
ปฏฺฐิตฺวา อธิคฺคตฺวา วินฺนิตฺวา ฯ มจฺโจติ สตฺโต นโร มานโว
โปสฺสํ ปุคฺคโล ชิโว ชาตฺถุ ๗ ชนฺตฺถุ อินฺทคฺค ๘ มนฺนุชฺช ๑ ยทิจฺจตีติ ยํ
อิจฺจติ ยํ สาทิยติ ยํ ปตฺถติ ยํ ปิเหติ ยํ อภิขปฺปติ รูปี วา สทฺทํ
วา คณฺฐํ วา รสํ วา โสภณฺทพฺพิ วาติ ลทฺธา มจฺโจ ยทิจฺจติ ฯ
เตนาห ภควา

กามํ กามยมานสฺส ตสฺส เจตํ สมิชฺชติ

อทฺธา ปีติมโน โหติ ลทฺธา มจฺโจ ยทิจฺจตีติ ฯ

#๑ ม. ย. โอบทคฺคํ ๑ ๒ ย. จิตฺตสฺส ๑ ๓ ม. อภิปรณฺตา ๑ ๔ ม. ย.

#อิตฺตสฺสํ โท น ทิสฺสตีติ ๕ ม. ย. มุทิตฺตมโน ปโมทิตฺตมโน ๑ ๖ ม. อยํ ปาโร

#นตฺถิ ๑ ๗ ม. ชาตฺถุ ๑ ย. ชนฺตฺถุ ๑ ๘ หินฺนทฺถุติปิ ปาโร ๑

[๖] ตสฺส เจ กามยมานสฺส ๑ ฉนฺทชาตสฺส ชนฺตฺโน

เต กามา ปริหายนฺติ สลฺลวิทฺโธว รูปฺปติ ฯ

[๗] ตสฺส เจ กามยมานสฺสาติ ตสฺส เจติ ตสฺส ขตฺติยสฺส วา

พฺรหฺมณฺสฺส วา เวสฺสสฺส วา สฺสทฺทสฺส วา กหฺภูจฺสฺส วา ปพฺพชิตสฺส

วา เทวสฺส วา มนุสฺสสฺส วา ฯ กามยมานสฺสาติ กามยมานสฺส

อิจฺจมานสฺส สาทิยมานสฺส ปตฺถยมานสฺส ปิทยมานสฺส

อภิขปฺปมานสฺส ฯ อถวา กามตณฺหาหฺย ยายติ นียฺยติ วุญฺหติ

สํหริยติ ฯ ยถา หตฺถิยานเนน วา อสฺสยานเนน วา โคยานเนน วา

อชยานเนน วา เมณฺฑกยานเนน วา โอิฏฺฐยานเนน วา ขรยานเนน วา

ยายติ นียฺยติ วุญฺหติ สํหริยติ เอวเมว กามตณฺหาหฺย ยายติ

นียฺยติ วุญฺหติ สํหริยตีติ ตสฺส เจ กามยมานสฺส ฯ

[๘] ฉนฺทชาตสฺส ชนฺตฺโนติ ฉนฺโทติ โย กามเสฺว กามจฺฉนฺโท

กามราโค กามนฺนุทิ กามตณฺหา กามเสฺนโห กามปริพาโห กามมฺจุฉา

กามชฺโฆสํ กามโฆ กามโยโค กามฺปาทานํ กามจฺฉนฺทนีวเรณํ

ตสฺส โส กามจฺฉนฺโท ชาโต โหติ สลฺลชาโต นิพฺพตฺโต

อภินิพฺพตฺโต ปาตุญฺโต ฯ ชนฺตฺโนติ สตฺตสฺส นรฺสฺส มานวสฺส

โปสฺส ปุคฺคสฺส ชีวสฺส ชาตฺสฺส ชนฺตฺสฺส อินฺทคฺสฺส มนุชฺสฺสาติ

ฉนฺทชาตสฺส ชนฺตฺโน ฯ

[๙] เต กามา ปริหายนตีติ เต วา กามา ปริหายนฺติ

#๑ ย. กามยานสฺส ฯ

โส วา กามะหิ ปริหายติ ฯ

ถถ เต กามา ปริหายนฺติ ฯ ตสฺส ติฏฺฐนฺตสฺเสว เต
โภเค ราชานो วา หรฺนฺติ โจรา วา หรฺนฺติ อคฺคิ วา
ทหฺติ อุทกํ วา วหฺติ อปฺปียา วา ทายาทา หรฺนฺติ นินฺทิตํ
วา นาริกจฺจติ ๑ ทุปฺปยุตฺตา วา กมฺมฺนฺตา ภิชฺชนฺติ ๒ กุเล๘
วา กุลชฺฌาปโก ๓ อฺปฺปชฺชติ โย เต โภเค วิกิริติ วิธเมติ
วิทฺธเสติ อนิจฺจตาเยว อฏฺฐมี เอวํ เต กามา หายนฺติ
ปริหายนฺติ ปริทฺธเสนฺติ ปริจฺจชนฺติ ๔ อนฺตรชายนฺติ วิปฺปลุชฺชนฺติ ฯ

ถถ โส กามะหิ ปริหายติ ฯ ติฏฺฐนฺตฺเวว เต โภกา โส
จวติ มรฺติ อนฺตรชายติ วิปฺปลุชฺชติ เอวํ โส กามะหิ หายติ
ปริหายติ ปริทฺธเสติ ปริจฺจชติ อนฺตรชายติ วิปฺปลุชฺชติ ฯ

โจรา หรฺนฺติ ราชานो อคฺคิ ทหฺติ นสฺสติ

อโถ อนฺเตน ชหฺติ สรีริ สปริกฺกหํ

เอตทญฺญาย เมธาวิ ญฺญชฺชจ ทเทถ จ

ทตฺวา จ ญฺจวฺวา จ ยถานฺภาวํ

อนินฺทิตो สกฺกมฺเปติ จานนฺติ ฯ

เต กามา ปริหายนฺติ ฯ

[๑๐] สลฺลวิทฺโธว รุปรปฺตีติ ยถา อโยมฺเยน วา สลฺเลน
วิทฺโธว อฏฺฐิมฺเยน วา สลฺเลน ทนฺตมฺเยน วา สลฺเลน วิสาณมฺเยน
#๑ ย. นินฺทิตฺถจฺจนา วา วิกจฺจติ ฯ ๒ ย. ญฺจชนฺติ ฯ ๓ กุลจฺจคาโรติปิ ปาโจ ฯ
#๔ ม. ย. ปริปฺตฺนฺติ ฯ

วา สลฺเลน กฏฺจฺมยฺน วา สลฺเลน วิทฺโธ รุปฺปติ กุปฺปติ ฆณฺณิยฺติ
ปีพฺยติ พุยาธิโต โทมนสฺสีโต โหติ เอวเมว วตฺตูกาแมน
วิปริณามณฺณถาภาวา อุปฺปชฺชนฺติ โสกปริเทวทฺกฺขโทมนสฺสุปายาสา
โส กามสลฺเลน ๑ วิทฺโธ รุปฺปติ กุปฺปติ ฆณฺณิยฺติ ปีพฺยติ พุยาธิโต
โทมนสฺสีโต โหตีติ สลฺลวิทฺโธว รุปฺปติ ฯ เตนาห ภควา

ตสฺส เจ กามยฺมานสฺส จนนฺทชาตสฺส ชนฺตฺโน

เต กามา ปริหาชนฺติ สลฺลวิทฺโธว รุปฺปตีติ ฯ

[๑๑] โย กามे प्रिवञ्चेति सप्पसुसेव पथाสิโร

โสมนํ วิสตุตฺถิํ โลเก สโต สมตฺติวตฺตติ ฯ

[๑๒] โย กามे प्रिवञ्चेตีति โยติ โย ยาทีโส ยถายุตฺโต

ยถาวิหิตो ยถापกาโร यन्जनप्पโต ยच्चम्मสมนฺนาคโต ขตฺติโย

วา พุราหฺมโณ วา เวสฺโส วา สุทฺโท วา กหฺภูโจ วา ปพฺพชฺชิตฺโต

วา เทโว วา มนุสฺโส วา ฯ กามे प्रिवञ्चेตีติ กามาติ

อุทฺททานโต เทว กามา วตฺตูกามา จ กิลฺลสกาма จ ฯเปฯ

อิมะ วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา ฯเปฯ อิมะ วุจฺจนฺติ กิลฺลสกาма ฯ

กามे प्रिवञ्चेตีति ทวีहि การणेहि กามे प्रिवञ्चेति विग्ghมฺภนโต

วา สมฺมจฺเจทโต วา ฯ

กถํ วิग्ghมฺภนโต กามे प्रिवञ्चेति ฯ อภฺภูจิกงฺกฺลุปฺมา

กามา อปฺปสฺสาทภฺภูเจนาติ ปสฺสนฺโต วิग्ghมฺภนโต กามे प्रिवञ्चेติ

#๑ ม. ย. กามสลฺเลน จ โสกสลฺเลน จ ฯ

มัสเปสุมมา กามา พุทธาธารณญฺเณนาติ ปสฺสนุโต วิกฺขมฺภนโต
กามะ ปรีวชฺเชติ ติณฺณกฺกุปฺมา กามา อนฺุทหนฺญเณนาติ ปสฺสนุโต
วิกฺขมฺภนโต กามะ ปรีวชฺเชติ อํคารกาสุปฺมา กามา มหาปริพาหฺญเณนาติ
ปสฺสนุโต วิกฺขมฺภนโต กามะ ปรีวชฺเชติ สฺปิณฺณกฺกุปฺมา
กามา อิตฺตฺรปจฺจุปฺปญฺจานญฺเณนาติ ปสฺสนุโต วิกฺขมฺภนโต
กามะ ปรีวชฺเชติ ยาจิตฺกฺกุปฺมา กามา ตาวกาติกฺกุเณนาติ ปสฺสนุโต
วิกฺขมฺภนโต กามะ ปรีวชฺเชติ รุกฺขผลฺกฺกุปฺมา กามา
สมฺภณฺชนปริภณฺชนญฺเณนาติ ปสฺสนุโต วิกฺขมฺภนโต กามะ ปรีวชฺเชติ
อสิสฺฐนฺุปฺมา กามา อธิกนฺตฺนญฺเณนาติ ๑ ปสฺสนุโต วิกฺขมฺภนโต
กามะ ปรีวชฺเชติ สตฺตฺติสฺฐนฺุปฺมา กามา วินิวิจฺฉนฺญเณนาติ ปสฺสนุโต
วิกฺขมฺภนโต กามะ ปรีวชฺเชติ สปฺปสิริรูปฺมา กามา สปฺปปฏิภยญฺเณนาติ
ปสฺสนุโต วิกฺขมฺภนโต กามะ ปรีวชฺเชติ อคฺคิกฺกนฺฐนฺุปฺมา
กามา มหคฺคิตาปนญฺเณนาติ ๒ ปสฺสนุโต วิกฺขมฺภนโต กามะ
ปรีวชฺเชติ ๑ พุทฺธานุสฺสตี ภาเวนฺุโตปี วิกฺขมฺภนโต กามะ
ปรีวชฺเชติ ฌมฺมานุสฺสตี ภาเวนฺุโตปี สจฺฉมานุสฺสตี ภาเวนฺุโตปี
สีลาณฺุสฺสตี ภาเวนฺุโตปี จาคานุสฺสตี ภาเวนฺุโตปี เทวตานุสฺสตี
ภาเวนฺุโตปี อานาปานุสฺสตี ภาเวนฺุโตปี มรณฺานุสฺสตี ภาเวนฺุโตปี
กายคตาสตี ภาเวนฺุโตปี อุปฺสมานุสฺสตี ภาเวนฺุโตปี วิกฺขมฺภนโต
กามะ ปรีวชฺเชติ ๑ ปจฺมํ ฌานํ ภาเวนฺุโตปี วิกฺขมฺภนโต
#๑ โป. ม. ย. อธิกฺกุณฺญเณนาติ ๑ ๒ ม. ย. มหาภิตาปนญฺเณนาติ ๑

กามะ ปริวัชเชติ ทุตฺติยํ ฆานํ ภาวะนุโตปี ตุตฺติยํ ฆานํ
ภาวะนุโตปี จตุตฺถํ ฆานํ ภาวะนุโตปี อากาสาณญายตนะสมาปตฺตี
ภาวะนุโตปี วิญญาณญายตนะสมาปตฺตี ภาวะนุโตปี
อากิญจัญญายตนะสมาปตฺตี ภาวะนุโตปี เนวสญฺญานาสญฺญายตนะสมาปตฺตี
ภาวะนุโตปี วิกฺขมฺภนโต กามะ ปริวัชเชติ ฯ เอวํ
วิกฺขมฺภนโต กามะ ปริวัชเชติ ฯ

กถํ สมฺมุจฺเจทโต กามะ ปริวัชเชติ ฯ โสตาปตฺติมคฺคํ
ภาวะนุโตปี อปายคมนีเย กามะ สมฺมุจฺเจทโต ปริวัชเชติ สกทาคามิมคฺคํ
ภาวะนุโตปี โอฟาริเก กามะ สมฺมุจฺเจทโต ปริวัชเชติ
อนาคามิมคฺคํ ภาวะนุโตปี อณฺุสหคเต กามะ สมฺมุจฺเจทโต
ปริวัชเชติ อรหตฺตมคฺคํ ภาวะนุโตปี สพฺเพเน สพฺพิ์ สพฺพธา สพฺพิ์
อเสสํ นิสฺเสสํ สมฺมุจฺเจทโต กามะ ปริวัชเชติ ฯ เอวํ สมฺมุจฺเจทโต
กามะ ปริวัชเชตฺติ โย กามะ ปริวัชเชติ ฯ

[๑๓] สปะปสุเสว ปทา สิโรติ สปะโป วุจฺจติ อหิ ฯ เกนตฺเถน
สปะโป ฯ สัสปปะนุโต คจฺจตฺติติ สปะโป ฯ ภูชนุโต คจฺจตฺติติ ภูชโค ฯ
อุเรน คจฺจตฺติติ อุรโค ฯ ปนฺนุสิโร คจฺจตฺติติ ปนฺนุโค ฯ สิเรน
สุปตฺติติ สิริสโป ฯ วิเล สยตฺติติ วิลาสโย ๑ ฯ กุหายํ เสตฺติติ
คุหาสโย ฯ ทาธมา ตสฺส อาวุโรติ ทาธมาวุโร ฯ วิสํ ตสฺส
โฆรณฺุติ โฆรวิโส ฯ ชิวฺหา ตสฺส ทูริธาติ ทูชิวฺหา ฯ ทูวิหิ
#๑ วิลสโยติปิ ปาโฐ ฯ

ชีวหาหิ รลั สายตีติ ทิรสณฺณ ๑ ๆ ยถา ปุริโส ชีวิตุกาโม
อมริตูกาโม สุขกาโม ทุกุขปฏิญฺญโล ปาเทน สปปสิริ วชฺเชย
วิวชฺเชย ปริวชฺเชย อภินิวชฺเชย เอวเมว สุขกาโม ทุกุขปฏิญฺญโล
กามे วชฺเชย วิวชฺเชย ปริวชฺเชย อภินิวชฺเชยยาติ
สปปเสว ปทา สีโร ๆ

[๑๔] โสมี วิสตุตฺกั โลเก สโต สมติวตฺตตีติ โสติ โย
กามे ปริวชฺเชติ ๆ วิสตุตฺกา วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค
สाराโค อนฺนโย อนฺโรโร นนฺทิ นนฺทิราโค จิตฺตสฺส
สाराโค อิจฺฉา มุจฺฉา อชฺโณสํนํ เคโธ ปลิเคโธ สงฺโก ๒
ปงฺโก เอชา มายา ชนิกา สลฺขณฺนี สิปฺพินฺนี ชาลินฺนี สริตา
วิสตุตฺกา สุตฺตํ วิสฺฐา อายุหนิ ๓ ทุตฺติยา ปณฺธิ ภาวเนตฺติ วนํ
วนโร สนฺถโว เสฺนโห อเปกฺขา ปฏฺิพฺนฺธา อาสา อาสีสฺนา
อาสีสิตฺตํ รุปาสา สทฺทสา คนฺธาสา รสาสา โฝฏฺจพฺพสา
ลาภาสา ธนาสา ปุตฺตสา ชีวิตาสา ชปฺปา ปชปฺปา อภิชปฺปา
ชปฺปา ๔ ชปฺปนา ชปฺปิตฺตํ โลลฺปฺปา โลลฺปฺปายนา โลลฺปฺปายิตฺตํ
ปุจฺฉณฺจิกตา ๕ สารุกฺมยฺตา อธมฺมราโค วิสมโลโก
นิกนฺติ นิกามนา ปตฺถนา ปินฺนา สมฺปตฺถนา กามตฺถนา
ภวตฺถนา วิภวตฺถนา รูปตฺถนา อรูปตฺถนา นิโรธตฺถนา รูปตฺถนา
สทฺทตฺถนา คนฺธตฺถนา รสตฺถนา โฝฏฺจพฺพตฺถนา ธมฺมตฺถนา
#๑ โป. ม. ย. ทฺวิรสณฺณ ๑ ๒ สตุตฺตีปิ ปาโจ ๑ ๓ ม. อายุหนิ ๑ ๔ ม. ย.
#อัย ปาโจ นตฺถิ ๑ ๕ ม. ย. มุจฺฉณฺจิกตา ๑

โอโฆ โยโค คนุโถ อุปาทานํ อวารณํ นีวรณํ ฉนฺนํ
พฺนุชฺฉํ อุปกฺกิลโส อนุสโย ปริยฺญูจฺจํ ลตา เววิจฺฉํ ทุกฺขมฺมูลํ
ทุกฺขนิทานํ ๑ ทุกฺขปฺปกโว มารปาโส มารพพิสํ มารวิสโย
ตณฺหานที ตณฺหาชาลํ ตณฺหากทฺทลํ ๒ ตณฺหาสมฺมุโท อภิชฺฌา
โลโก อุกฺกสฺตมฺมูลํ ฯ

วิสตฺตติกาติ เณตฺตเถน วิสตฺตติกา ฯ วิสตฺตติ วิสตฺตติกา ฯ
วิสตฺตติกาติ วิสตฺตติกา ฯ วิสตฺตติกาติ วิสตฺตติกา ฯ วิสตฺตติกาติ วิสตฺตติกา ฯ
วิสตฺตติกาติ วิสตฺตติกา ฯ วิสตฺตติกาติ วิสตฺตติกา ฯ วิสตฺตติกาติ วิสตฺตติกา ฯ
วิสตฺตติกาติ วิสตฺตติกา ฯ วิสตฺตติกาติ วิสตฺตติกา ฯ วิสตฺตติกาติ วิสตฺตติกา ฯ
ปณฺ สวา รุเป ตณฺหา สทฺเท คนฺเช รเส โฝฏฺฐพฺเพ กุเล
คณฺเ อาวาเส ลาภเย สเส ปลํสาย สุখে จิวเร ปิณฺฑปาเต
เสนาสเน กิลานปจฺจยเกสชฺชปริกฺขารे กามชาตฺยา รูปรชาตฺยา
อรูปรชาตฺยา กามภเว รูปรภเว อรูปรภเว สลฺยณภเว อสลฺยณภเว
เนวสลฺยณานาสลฺยณภเว เอกโวการภเว จตุโวการภเว ปญฺจโวการภเว
อตีเต อนาคเต ปจฺจุปฺปนฺเน ทิฏฺฐสฺสุมฺตวิญฺญาตพฺเพสุ
ธมฺเมสุ วิสตฺตติกาติ วิสตฺตติกาติ วิสตฺตติกาติ ฯ

โลเกติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก
ธตฺตโลเก อายตนโลเก ฯ

สโตติ จตฺตฺติ การณฺเห สโต กายเย กายานุสฺสนาสตีปฺญูจฺจํ
#๑ ทุกฺขนิทานนฺติปิ ปาโจ ฯ ๒ ม. ย. ตณฺหากทฺทลํ ฯ

ภาเวนุโต สโต เวทนาสุ จิตเต ชมเมสุ ชมมานุปัสสนาสติปัญจัน
ภาเวนุโต สโต ฯ อปเรหิปี จตุหิ การณหิ
สโต อสตีปริวชชนาย สโต สติกรณียานํ ๑ ชมมานํ กตตตทา
สโต สติปฏิปกุขานํ ๒ ชมมานํ หตตตทา สโต สตินิมิตตานํ
ชมมานํ อปฺปมฺภูจฺจตฺตา ๓ สโต ฯ อปเรหิปี จตุหิ การณหิ สโต
สตียา สมฺนฺนาคตตตทา สโต สตียา วสิตตตทา สโต สตียา
ปาคุณฺณตตตทา สโต สตียา อปฺจฺจโรหณตตตทา สโต ฯ อปเรหิปี
จตุหิ การณหิ สโต สตตตตทา สโต สนฺตตตตทา สโต สมิตตตตทา
สโต สนฺตชฺมมสมฺนฺนาคตตตตทา สโต ฯ พุทฺธานุสฺสตียา สโต
ชมฺมานุสฺสตียา สโต สจฺจมานุสฺสตียา สโต สีลानุสฺสตียา สโต
จกานุสฺสตียา สโต เทวตานุสฺสตียา สโต อานาปานุสฺสตียา
สโต มรณานุสฺสตียา สโต กายกตาสตียา สโต อุปสมานุสฺสตียา
สโต ฯ ยา สตี อนุสฺสตี ปฏฺฐิสฺสตี สตี สรณตทา
ชารณตทา อปีลาปนตทา อสฺสมมุสฺสสนตทา สตี สตินุทฺริยํ สตีพลํ
สมฺมาสตี สตีสมุโพชฺฌงฺโก เอกายนฺมกฺโก อัย วุจฺจตี สตี ฯ
อิมาย สตียา อุเปโต โหตี สมฺเปโต อุปกโต สมฺปกโต อุปฺปนฺโน
สมฺปฺปนฺโน สมฺนฺนาคโต โส วุจฺจตี สโต ฯ

โสมํ วิสตุตฺถิํ โลเก สโต สมตฺวิตฺตตีติ ยา ๔ โลเก วิสตุตฺถิกา
อิมํ โลเก วิสตุตฺถิํ สโต ตฺรตี อุตฺตฺรตี ปตฺรตี สมตฺถิกมตี
วีสฺตฺตตีติ โสมํ วิสตุตฺถิํ โลเก สโต สมตฺวิตฺตตี ฯ เตนหา ภควา
#๑ ไป. ย. สติกรณียานญจ ฯ ๒ ม. สติปริปนุชานํ ฯ ๓ ม. อสมมฺภูจฺจตฺตา ฯ
#๔ ม. โลเก วา สวา วิสตุตฺถิกา โลเก วา ตํ วิสตุตฺถิํ ... ฯ

โย กามะ ปรีวชเชติ สปปเสว ปทา สิโร

โสมี วิสตุติกั โลเก สโต สมติวตตตีติ ฯ

[๑๕] เขตต์ วตุถุ หิรณณั วา ควาสลั ทาสโปริสั

ถิโย พนฐุ ปุถุ กามะ โย นโร อนุชิตติ ฯ

[๑๖] เขตต์ วตุถุ หิรณณั วาติ เขตตุนติ สาลิกเขตต์

วีหิกเขตต์ มุคคกเขตต์ มาสกเขตต์ ยวกเขตต์ โครุมกเขตต์

ติลกเขตต์ ฯ วตถุนติ ฆรวตถุ โกฎวตถุ ปุเรวตถุ ปจฉาวตถุ

อารามวตถุ วิหารวตถุ ฯ หิรณณติ หิรณณั วุจติ กหาปโณติ

เขตต์ วตุถุ หิรณณั วา ฯ

[๑๗] ควาสลั ทาสโปริสนติ กวนติ คาโว ๑ วุจุนติ ฯ

อสสาติ ปสุกาทโย วุจุนติ ฯ ทาสาติ จตตาโร ทาสา อนุโตชาตโก

ทาโส ชนกักโก ทาโส สามั วา ทาสวियั ๒ อุเปติ

อกามโก ๓ วา ทาสวियั ๔ อุเปติ ฯ

อามาย ทาสาปี ภาวนติ เหเก

ชเนน กิตาปี ภาวนติ ทาสา

สามนุจ เอเก อุปยุนติ ทาสั ๕

ภยาปนุณณาปี ภาวนติ ทาสา ๖ ฯ

โปริสนติ ตโย ปุริสา ภาชกา กम्मกรา อุปชีวินติ ควาสลั

ทาสโปริสั ฯ

[๑๘] ถิโย พนฐุ ปุถุ กามะติ ถิโยติ อิตถิปริกคโห วุจติ ฯ

#๑ ม. ควา ฯ ๒ ม. ทาสพุย ฯ ๓ ไป. กรมโก ฯ ๔ ม. ยู. ทาสวิสยั ฯ

#๕ ม. ทาสยั ฯ ๖ ม. ทาสาติ ฯ

พนฺธุติ จตุตาโร พนฺธุ ฌาติพนฺธวาปี พนฺธุ โคตตพนฺธวาปี
พนฺธุ มนฺตพนฺธวาปี พนฺธุ สิปฺปพนฺธวาปี พนฺธุ ๆ ปุณฺณ กามเมติ
พหุ กามเม ๆ เอเต ปุณฺณ กามา มนาปีกา รูปา ๆเปฯ มนาปีกา
โผฏฺฐพฺพาติ ติโย พนฺธุ ปุณฺณ กามเม ๆ

[๑๕] โย นโร อนุชิตฺตีติ โยติ โย ยาทีโส ยถายุตฺโต
ยถาวีหิตฺโต ยถาปการโ ยถาจนปฺปตฺโต ยถมฺมสมนฺนาคโต ขตฺติโย
วา พุราหฺมโณ วา เวสฺโส วา สุทฺโท วา คหฺภูโจ วา ปพฺพชิตฺโต
วา เทโว วา มนุสฺโส วา ๆ นโรติ สตฺโต นโร มานโว
โปโส ปุคฺคโล ชีโว ชาตุ ชนฺตุ อินฺทฺภู มนุโข ๆ อนุชิตฺตีติ
กิลฺเลสกาเมน วตฺตูกาเมสุ กิษฺมตีติ อนุชิตฺตีติ ปลฺลิกิษฺมตีติ ปลฺลิกิษฺมตีติ
โย นโร อนุชิตฺตีติ ๆ เตนานห ภควา

เขตฺตํ วตฺตํ หิรณฺณํ วา ควาสุตฺตํ ทาสโปริตฺตํ

ติโย พนฺธุ ปุณฺณ กามเม โย นโร อนุชิตฺตีติ ๆ

[๒๐] อพฺลา นํ พลฺลียนฺตีติ มทฺทนฺเต นํ ปริสุสฺยา

ตโต นํ ทุกฺขมเนวตีติ นาวํ ภินฺนมิโวทกํ ๆ

[๒๑] อพฺลา นํ พลฺลียนฺตีติ อพฺลาติ อพฺลา กิลฺเลสา ทพฺพฺลา
อปฺปพฺลา อปฺปถามกา หีนา นิหีนา ปริหีนา โอมกา ลามกา ชตฺตูกา
ปริตฺตา ๆ เต กิลฺเลสา ตํ ปุคฺคํ สหฺนตีติ ปริสฺหฺนตีติ อภิกฺกวฺนตีติ
อชฺโฆตฺตกรฺนตีติ ปริยาทียนฺตีติ มทฺทนฺตีติ เอมฺปิ อพฺลา นํ
พลฺลียนฺตีติ ๆ อถวา อพฺลํ ปุคฺคํ ทพฺพฺลํ อปฺปพฺลํ อปฺปถามกํ

หีนํ นิหีนํ ปริหีนํ โอมกํ ลามกํ ชตุกกํ ปริตุตํ ยสุส นตุถิ
สทฺฐาพลํ วิริยพลํ สติพลํ สมาธิพลํ ปญญาพลํ หิริพลํ โอตฺตปฺพลํ
เต กิเลสํ ตํ ปุคฺคํ สหนฺติ ปริสหนฺติ อภิภวนฺติ อชฺโฆตฺถรณฺติ
ปริยาทียนฺติ มทฺทหนฺตํติ เวมฺปิ อพลา นํ พลียนฺติ ฯ

[๒๒] มทฺทหนฺเต นํ ปริสุสยาติ ปริสุสยาติ ๑ เทวฺ ปริสุสยา
ปากฎฺปริสุสยา จ ปฎิจฺจนฺนปริสุสยา จ ฯ

กตเม ปากฎฺปริสุสยา ฯ สีหา พุยกฺขมา ทีปํ อจฺจตฺรจฺจมา
โกกา โคมหิสํ หตฺถิ อหิ วิจฺฉิกขา สตปฺที โจรํ วา อสุสุ
มาณฺวา กตกมฺมา วา อกตกมฺมา วา จกฺขุโรโค โสตโรโค
ฆานโรโค ชิวฺหาโรโค กายโรโค สีสโรโค กณฺณโรโค มุขโรโค
ทนต์โรโค กาโส สาสฺ ปินาสฺ ทโห ๒ ชโร กุจฺฉิโรโค มุจฺฉา
ปฺกขฺนทิกขา สฺลา วิสฺสุจิกขา กุฏฺจํ กณฺโฑ กิลาสฺ โสโส อปมาโร
ททฺท กณฺฑ กจฺจุ รัชสา วิตฺตจฺฉิกขา โลหิตํ ปิตฺตํ มธฺเมโห
อํสา ปิพฺภา ภคฺนทฺลา ปิตฺตสมฺภูจฺจนา อาพาธา เสมฺหสมฺภูจฺจนา
อาพาธา วาตสมฺภูจฺจนา อาพาธา สนฺนิปาติกขา อาพาธา อุตฺตปริณามชา
อาพาธา วิสมฺปฺริหารชา อาพาธา โอปกฺกมิกขา อาพาธา
กมฺมวิปากฺขา อาพาธา สีตํ อุณฺ्हํ ชิมฺจฺจนา ปิปาสา อุจฺจาโร
ปฺสุสาโว ทํสมกสฺวาตตปฺสิริสฺปสมฺผลฺลสา อิติ วา อิมํ วุจฺจนฺติ
ปากฎฺปริสุสยา ฯ

กตเม ปฎิจฺจนฺนปริสุสยา ฯ กายทฺวจฺจริตํ วจฺิทฺวจฺจริตํ มโนทฺวจฺจริตํ
#๑ โป. ม. ย. อิมํ ปาจา นตุถิ ฯ ๒ ม. สพฺพตฺถก ทาโหติ ทิสฺสติ ฯ

กามจฺจนฺทนีวรนํ พฺยาปาทนีวรนํ ถีนมิตฺทนีวรนํ อุตฺทจฺจกุกฺกจฺจนฺทนีวรนํ
วิจิกิจฺจนฺทนีวรนํ ราโค โทโส โมโห โภโก อูปนาโห
มกุโข ปฟาโส อิสฺสา มจฺจนฺทนีวรนํ มายา สาเจยฺย ฌมฺโภ สารมฺโภ
มาโน อติมาโน มโห ปมาโห สพฺเพ กิเลสฺสา สพฺเพ ทฺวจฺจิตฺตา
สพฺเพ ทรธา สพฺเพ ปริพาหา สพฺเพ สนฺตปาปา สพฺพากุสลาภิสฺงขารา
อิมํ วุจฺจนฺติ ปฏิจฺจนฺนปฺริสฺสยา ฯ

ปฺริสฺสยาติ เณตฺถเณน ปฺริสฺสยา ฯ ปฺริสฺสหนฺตฺติติ ปฺริสฺสยา ฯ
ปฺริหานาย สํวตฺตฺตฺติติ ปฺริสฺสยา ฯ ตตฺตราสยาติ ปฺริสฺสยา ฯ

กถํ ปฺริสฺสหนฺตฺติติ ปฺริสฺสยา ฯ เต ปฺริสฺสยา ตํ ปุคฺคํ สหนฺติ
ปฺริสฺสหนฺติ อภิภวฺนฺติ อชฺโฆตฺถรฺนฺติ ปฺริยาทฺยฺนฺติ มทฺทฺนฺติ ฯ
เอวํ ปฺริสฺสหนฺตฺติติ ปฺริสฺสยา ฯ

กถํ ปฺริหานาย สํวตฺตฺตฺติติ ปฺริสฺสยา ฯ เต ปฺริสฺสยา
กุสลานํ ฌมฺมานํ ปฺริหานาย อนฺตฺรายนํ สํวตฺตฺตฺติติ ฯ กตฺเมถํ
กุสลานํ ฌมฺมานํ ฯ สมฺมาปฺฏิปฺทาย อนฺโถมปฺฏิปฺทาย อปฺจฺจนฺนิกปฺฏิปฺทาย
อนฺวตฺถปฺฏิปฺทาย ฌมฺมานุฌมฺมปฺฏิปฺทาย สีเสสุ
ปฺริปฺริการิตาย อินฺทฺริเยสุ กุตฺตทฺวารตฺตาย โภขเณ มตฺตณฺณตฺตาย
ชาคริยานุโยคฺสฺส สติสมฺบฺชณฺณตฺต จตฺนํ สติปฺญฺจานานํ ภาวานานุโยคฺสฺส
จตฺนํ สมฺมปฺปฺชานานํ ภาวานานุโยคฺสฺส จตฺนํ
อิทฺธิปฺปาทานํ ภาวานานุโยคฺสฺส ปฺลยฺจฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ภาวานานุโยคฺสฺส
ปฺลยฺจฺจนฺนํ พฺลานํ ภาวานานุโยคฺสฺส สตฺตฺตฺนํ โพชฺฌณฺคานํ

ภวานานุโยคสุส อริยสุส อฏฺงฺกิกสุส มกฺคสุส ภวานานุโยคสุส
อิเมสํ กุสลานํ ฌมฺมานํ ปรีหานาย อนฺตรายาย สํวตฺตุนฺติ ฯ
เอวํ ปรีหานาย สํวตฺตุนฺตํติ ปรีสุสยา ฯ

กถํ ตตฺตราสยาติ ปรีสุสยา ฯ ตตฺถเตเต ปาปกา อกุสลา
ฌมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ อตฺตภาวสนฺนิสุสยา ฯ ยถา พิลเฬ พิลาสยา
ปาณา สยฺนฺติ ทเก ทกาสยา ปาณา สยฺนฺติ วนเฬ วนาสยา
ปาณา สยฺนฺติ รุกฺเข รุกฺขาสยา ปาณา สยฺนฺติ เอวมเฬ
ตตฺถเตเต ปาปกา อกุสลา ฌมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ อตฺตภาวสนฺนิสุสยาติ
เอวมปิ ตตฺตราสยาติ ปรีสุสยา ฯ

วฺจฺจํ เหน้ ภาวตา สานฺเตวาลีโก ภิกฺขเว ภิกฺขุ สาจฺริยโก
ทฺวํ น ฆาสฺส วิหฺรติ กถญจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สานฺเตวาลีโก
สาจฺริยโก ทฺวํ น ฆาสฺส วิหฺรติ อีธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จกฺขุณา
รूपํ ทิสฺวา อุปฺปชฺชนฺติ [๑] ปาปกา อกุสลา ฌมฺมา สรสงฺกปฺปา
สญฺโฆชนียา ตฺยสุส อนฺโต วสนฺติ อนฺวาสุสวฺนฺติ ปาปกา
อกุสลา ฌมฺมาติ ตสฺมา สานฺเตวาลีโกติ วฺจฺจติ เต นํ
สมฺมทาจฺรณฺติ ๒ ปาปกา อกุสลา ฌมฺมาติ ตสฺมา สาจฺริยโกติ
วฺจฺจติ ปุณ จปรี ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฆาเนน
คณฺฐํ ฆายิตฺวา ชิวิหาย รลํ สายิตฺวา กาเยน โฝฏฺฐพฺพํ
มุสฺสิตฺวา มนสา ฌมฺมํ วิญฺญาเย อุปฺปชฺชนฺติ [๓] ปาปกา อกุสลา ฌมฺมา
สรสงฺกปฺปา สญฺโฆชนียา ตฺยสุส อนฺโต วสนฺติ อนฺวาสุสวฺนฺติ
#๑-๓ ม. เย ฯ ๒ ม. สมฺมทาจฺรณฺติ นํ ฯ

ปาปกา อกุลลา ฐมมาติ ตสุมา สานุเตวาสิโกติ วุจติ เต
นั สมุทาจรณติ ปาปกา อกุลลา ฐมมาติ ตสุมา สาจริยโกติ
วุจติ เอว โข ภิกขเว ภิกขุ สานุเตวาสิโก สาจริยโก ทุกขั
น ผาสุ วิหรัตีติ ฯ เอวมปิ ตตฺราสยาติ ปริสุสยา ฯ

วุตฺตํ เหน้ ภควตา ตโยเม ภิกขเว อนฺตรามลา อนฺตรามิตฺตา
อนฺตราสปลฺลตา อนฺตราวรกา อนฺตราปจฺจตฺถิกา กตเม
ตโย โลโก ภิกขเว อนฺตรามโล ๑ อนฺตรามิตฺโต อนฺตราสปลฺลโต
อนฺตราวรโก อนฺตราปจฺจตฺถิโก โทโส ภิกขเว อนฺตรามโล ๒
อนฺตรามิตฺโต อนฺตราสปลฺลโต อนฺตราวรโก อนฺตราปจฺจตฺถิโก
โมโห ภิกขเว อนฺตรามโล ๓ อนฺตรามิตฺโต อนฺตราสปลฺลโต
อนฺตราวรโก อนฺตราปจฺจตฺถิโก อีเม โข ภิกขเว ตโย อนฺตรามลา
อนฺตรามิตฺตา อนฺตราสปลฺลตา อนฺตราวรกา อนฺตราปจฺจตฺถิกาติ ฯ

อนตฺถชนโน โลโก โลโก จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต ชาตึ ตั ชโน นาวพฺุชฺฉติ
ลฺุทฺโธ อตฺถึ น ชานาติ ลฺุทฺโธ ฐมมึ น ปสฺสติ
อนฺธตมึ ตทา โหติ ยั โลโก สหเต นรั
อนตฺถชนโน โทโส โทโส จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต ชาตึ ตั ชโน นาวพฺุชฺฉติ
ลฺุทฺโธ อตฺถึ น ชานาติ ลฺุทฺโธ ฐมมึ น ปสฺสติ

#๑-๒-๓ ม. ย. อนฺตรามลึ ฯ สพฺุพตฺถ อีทิสเมว ฯ

อนุชตมัม ตทา โหติ ยัม โโกโธ ๑ สหเต นริ
อนตถชนโน โมโห โมโห จิตตูปโกปโน
ภยมนตรโต ชาตัม ตัม ชโน นาวพุชตติ
มูโพห อตถัม น ชานาติ มูโพห ชมมัม น ปสฺสติ
อนุชตมัม ตทา โหติ ยัม โมโห สหเต นรฺนติ ฯ

เอวมปิ ตตฺตราสยาติ ปฺริสฺสยา ฯ

วุตฺตัม เหตัม ภควตา ตโย โข มหาราช ปฺริสฺสส ชมฺมา
อชฺชตตัม อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺวิหาราย
กตเม ตโย โลโก โข มหาราช ปฺริสฺสส ชมฺโม อชฺชตตัม
อุปฺปชฺชมานโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺวิหาราย โทโส
โข มหาราช ปฺริสฺสส ชมฺโม อชฺชตตัม อุปฺปชฺชมานโน อุปฺปชฺชติ
อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺวิหาราย โมโห โข มหาราช ปฺริสฺสส
ชมฺโม อชฺชตตัม อุปฺปชฺชมานโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย
อผาสฺวิหาราย อิมเ โข มหาราช ตโย ปฺริสฺสส ชมฺมา
อชฺชตตัม อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺวิหารายาติ ฯ

โลโก โทโส จ โมโห จ ปฺริสฺส ปาปเจตฺถิ

หีสฺนฺติ อตฺตสมฺภูตา ตจฺจสาร์ว สมฺผลนฺติ ฯ

เอวมปิ ตตฺตราสยาติ ปฺริสฺสยา ฯ

#๑ ม. โทโส ฯ

วุดตฺ เหตฺ ภควตา

ราโค จ โทโส จ อโตนินานา
อรตี รติ โลมหังโส อโตะ ชาโต
อโตะ สมภูจาย มโนวิตถุกา
กุมารกา ชงกมิโวสฺสชฺชนุตฺตี ๑

เอวมปี ตตฺรธาธาติ ปริสฺสยา ๑

มทฺทนฺเต นํ ปริสฺสยาติ เต ปริสฺสยา ตํ ปุคฺคํ สหนฺติ
ปริสฺหนฺติ อภิภวนฺติ อชฺโฆตฺถรณฺติ ปริยาทียนฺติ มทฺทนฺตฺตี
มทฺทนฺเต นํ ปริสฺสยา ๑

[๒๑] ตโต นํ ทฺกฺขมเนวตฺตี [๑] ตโต ตโต ปริสฺสยโต ตํ ปุคฺคํ
ทฺกฺขํ อเนวติ อนฺนจฺจตฺติ อนฺวายิกํ โหติ ชาตฺทกฺกํ อเนวติ
อนฺนจฺจตฺติ อนฺวายิกํ โหติ ชราทฺกฺกํ อเนวติ อนฺนจฺจตฺติ อนฺวายิกํ
โหติ พฺยาธิทฺกฺกํ อเนวติ อนฺนจฺจตฺติ อนฺวายิกํ โหติ มรณฺทกฺกํ
อเนวติ อนฺนจฺจตฺติ อนฺวายิกํ โหติ โสภปริเทวทฺกฺกํ โทมนสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
อเนวติ อนฺนจฺจตฺติ อนฺวายิกํ โหติ เนรยิกทฺกฺกํ ตฺริจฺจณฺนโยนิกทฺกฺกํ
ปีตฺตวิสยิกทฺกฺกํ อเนวติ อนฺนจฺจตฺติ อนฺวายิกํ โหติ
มานุสฺสทฺกฺกํ คพฺโภกฺกนฺตฺติมฺลทฺกฺกํ คพฺเภ จิตฺติมฺลทฺกฺกํ คพฺภาวฺจฺจณฺนมฺลทฺกฺกํ
ชาตฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ๒ ชาตฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
อตฺต
โหติ ทฺกฺกขทฺกฺกํ อเนวติ อนฺนจฺจตฺติ อนฺวายิกํ โหติ สฺงขารทฺกฺกํ
#๑ ม. ย. ตโตติ ๑ ๒ ม. ชาตฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ทฺกฺกํ ๑

วิปริณามทุกข์ จกขุโรโค โสตรโรโค ฆานโรโค ชิวหาโรโค
กายโรโค สีสโรโค กณฺณโรโค มุขโรโค ทนฺตโรโค กาโส
ธาโส ปินาโส ทโห ชโร กุจฺฉิโรโค มุจฺฉา ปกฺขนฺทิกา สฺลา ๑
วิสุจิกา กุจฺฉิ คณฺโฑ กิลาโส โสโส อปฺมาโร ททฺท กณฺฑ กจฺจุ
รขสา วิตฺตจฺฉิกา โลหิตํ ปิตฺตํ มฐฺเมโห อํสา ปิพฺภา ภคฺนฺทลา
ปิตฺตสมฺภูจฺจนา อาพาธา เสมฺหสมฺภูจฺจนา อาพาธา วาตสมฺภูจฺจนา
อาพาธา สนนฺปิชาติกา อาพาธา อุตฺตปริณามชา อาพาธา วิสมฺปฺริหารชา
อาพาธา โอปกฺกมิกา อาพาธา กมฺมวิปากชา อาพาธา
สีตํ อุณฺ्हํ ชิมฺจฺฉา ปิปาสา อุจฺจาโร ปสฺสาโว ทํสมกสฺวาตาตป-
สิริสฺสปสมฺพสฺสทุกฺข์ มาตุมรณทุกฺข์ ปิตุมรณทุกฺข์ ภาตุมรณทุกฺข์
ภคินีมรณทุกฺข์ ปุตฺตมรณทุกฺข์ ชีตุมรณทุกฺข์ ฌาติพฺยสนทุกฺข์
โภคพฺยสนทุกฺข์ โรคพฺยสนทุกฺข์ สีลพฺยสนทุกฺข์ ทิฏฺฐิพฺยสนทุกฺข์
อเนวติ อนุคจฺจติ อนุวายิกํ โหตีติ ตโต นํ ทุกฺขมเนวติ ฯ

[๒๔] นาวํ ภินฺนมิวาทกนฺติ ยถา ภินฺนํ นาวํ อุทกํ ๒ อนุวายิกํ ๑
ตโต ตโต อุทกํ อเนวติ อนุคจฺจติ อนุวายิกํ โหติ ปุโรโตปี
อุทกํ อเนวติ อนุคจฺจติ อนุวายิกํ โหติ ปจฺจโตปี เหฏฺฐโตปี
ปสฺสโตปี อุทกํ อเนวติ อนุคจฺจติ อนุวายิกํ โหติ เอวเมว
ตโต ตโต ปฺริสฺสยโต ตํ ปุคฺคํ ทุกฺข์ อเนวติ อนุคจฺจติ
อนุวายิกํ โหติ ชาติทุกฺข์ อเนวติ อนุคจฺจติ อนุวายิกํ
โหติ ฯเปฯ ทิฏฺฐิพฺยสนทุกฺข์ อเนวติ อนุคจฺจติ อนุวายิกํ โหตีติ
#๑ ม. ย. สฺลา. ฯ ๒ ม. ทกเมสี ตโต ตโต ... ฯ ๓ ย. อนุวายิกนฺติ ปาฐปทํ
#นตฺถิ ฯ

นาวํ ภินฺนมิโวทกํ ฯ เตนาห ภควา

อพลา นํ พลียนฺติ มทุทนฺเต นํ ปริสุสยา

ตโต นํ ทุกฺขมเนวติ นาวํ ภินฺนมิโวทกนฺติ ฯ

[๒๕] ตสฺมา ชนฺตุ สทา สโต กามานิ ปริวชฺชเย

เต ปหาย ตเร โอฆํ นาวํ สิตฺวาว ปารคฺช ฯ

[๒๖] ตสฺมา ชนฺตุ สทา สโตติ ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณา

ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา ๑ เอตํ อาทีนํ สมฺปสฺสฺมาโน กามสฺสูติ

ตสฺมา ฯ ชนฺตุติ สโต นโร มานโว โปโส ปุคฺคโล ซีโว ชาตุ

ชนฺตุ อินฺทฺภู มนุโฆ ฯ สทาติ สทา สพฺพทา สพฺพกาลํ นิจฺจกาลํ

ฐวกาลํ สตตํ สมิตํ อพฺโพภินฺณํ โปชานุโปจํ ๒ อุทกฺมมิกชาติ

อวิจิ สนฺตติ สหิตํ สฺสูติ ๓ ปฺเรภตตํ ปจฺจภตตํ ปฺริมยํ มชฺฌิมยํ

ปจฺจิมยํ กาเพ ชฺเชห วสุเส เหมนฺเต กิเมห ปฺริเม วโยชนฺเช

มชฺฌิเม วโยชนฺเช ปจฺจิเม วโยชนฺเช ฯ สโตติ จคฺคูหิ การณฺเห

สโต กาเย กายานุสฺสนาสติปฺภูจฺจานํ ภาวนฺโต สโต เวทนาสุ

จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุสฺสนาสติปฺภูจฺจานํ ภาวนฺโต สโต ฯ

อปฺเรหิปี ๔ จคฺคูหิ การณฺเห สโต ฯเปฯ โส วุจฺจติ สโตติ ตสฺมา

ชนฺตุ สทา สโต ฯ

[๒๗] กามานิ ปริวชฺชเยติ กามานีติ อุทฺทานโต เทว กามา

วตฺตุกามา จ กิลสฺกามา จ ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ วตฺตุกามา ฯเปฯ

#๑ ตํนิทานนฺติปี ปาโร ฯ ๒ ม. ยู. โปชานุโปจํ ฯ ๓ ม. สฺสูติ. โป. ยู.

#สฺสูติ ฯ อโต ปฺริ เอวํ ฌาตพฺพํ ฯ ๔ ม ปีสทฺโท นตฺถิ ฯ

อิเม วุจจนฺติ กิเลสกาма ฯ กามานิ ปริวชฺชयेติ ทวีหิ
การณฺเห กามे ปริวชฺชयेย วิภขมฺภนโต वा समुत्थेतो वा ฯ
กถํ วิภขมฺภนโต กามे ปริวชฺชयेย ฯ อฏฺฐจिङ्गกลุप्पมา กามา
อปฺปสฺสทาฏฺฐเณนาติ ปสฺสสนฺโต วิภขมฺภนโต กามे ปริวชฺชयेย
มंसฺเปสฺสุปฺปมา กามา พหุสาธาธณฺเณนาติ ปสฺสสนฺโต วิภขมฺภนโต
กามे ปริวชฺชयेย ติณฺณกฺกุप्पมา กามา อนฺนทหนฺณเณนาติ ปสฺสสนฺโต
วิภขมฺภนโต กามे ปริวชฺชयेย ฯเปฯ เนวสณฺณานาสณฺณายตฺนสมาปตฺตี
ภาเวนฺโตปี ๑ วิภขมฺภนโต กามे ปริวชฺชयेย ฯ เอวํ
วิภขมฺภนโต กามे ปริวชฺชयेย ฯเปฯ เอวํ समुत्थेतो กามे
ปริวชฺชयेยฺยति กามานि ปริวชฺชये ฯ

[๒๔] เต ปหาย ตเร โธมนฺติ เตติ วตฺตुकामे ปริชานิตฺวา
กิเลสกาเม ปหาย ปชหิตฺวา วินฺทิตฺวา พุยนฺตีกริตฺวา
อนภาวํคมิตฺวา กามจฺจนฺทนีวรณฺํ ปหาย ปชหิตฺวา วินฺทิตฺวา
พุยนฺตีกริตฺวา อนภาวํคมิตฺวา พุยาปาทนีวรณฺํ ถินมิตฺฐนีวรณฺํ
อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจนีวรณฺํ วิจิจฺจฉานีวรณฺํ ปหาย ปชหิตฺวา วินฺทิตฺวา
พุยนฺตีกริตฺวา อนภาวํคมิตฺวา กาโมจฺจํ ภโวจฺจํ ทิฏฺฐโจจฺจํ อวิชฺชโชนฺจํ
ตเรยฺย อุตฺตเรยฺย ปตฺตเรยฺย สมตฺติกกเมยฺย วิตฺตวตฺเตยฺยยาติ เต
ปหาย ตเร โธจฺจํ ฯ

[๒๕] นาวํ สิตฺวาว ปารคฺคฺติ ยถา ครุํกํ นาวํ ภาริกํ อุทฺกํ
สฺสิยจฺจิตฺวา ๒ โอสฺสิยจฺจิตฺวา ฉนฺนทฺเตตฺวา สหุกาย นาวาย ชฺชิปฺปํ สหุ
#๑ ม. ปิสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒ ม. ย. สิตฺวา ฯ

อปรกสิเรเนว ปารี คจฺเจยฺย เอวเมว วตฺตกาเม ปรีชานิตฺวา
กิลเสกาเม ปหาย ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา พุยนุตฺตกริตฺวา อนภาวํคมิตฺวา
กามจฺจนฺทนีวรณํ พยาปาทนีวรณํ ถีนมิตฺทนีวรณํ
อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจนีวรณํ วิจิจฺจจฺจนีวรณํ ปหาย ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา
พุยนุตฺตกริตฺวา อนภาวํคมิตฺวา จิปฺปํ ลหฺมํ อปรกสิเรเนว ปารี
คจฺเจยฺย ฯ ปารี วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ โย โส สพฺพสฺสงฺขารสมโธ
สพฺพปฺปฺชฺชิตฺตํ สคฺคํ ตณฺหํ โย วิราโค นิโรธํ นิพฺพานํ
ปารี คจฺเจยฺย ปารี อธิคจฺเจยฺย ปารี สฺสเยยฺย ปารี สจฺฉนิกเรยฺย ฯ
ปารคฺคฺติ โยปี ปารี กนฺตฺกาโม โสปี ปารคฺคฺติ โยปี ปารี คจฺจติ
โสปี ปารคฺคฺติ โยปี ปารี คโต โสปี ปารคฺคฺติ ฯ วุตฺตํ เหน็ด
ภควตา ตินฺนํ ปารคฺคฺโต ฤเต ตินฺนํ พฺราหฺมณฺโณติ ฯ
พฺราหฺมณฺโณติ โข ภิกฺขเว อรหฺโต เอตํ อธิวจฺจํ โส อภินฺวาปารคฺคฺติ
ปรีณฺวาปารคฺคฺติ ปหานปารคฺคฺติ ภาวนาปารคฺคฺติ สจฺฉนิกิริยาปารคฺคฺติ
สมาปฺตฺติปารคฺคฺติ อภินฺวาปารคฺคฺติ สพฺพทฺมมฺมานํ ปรีณฺวาปารคฺคฺติ
สพฺพทฺกฺขานํ ปหานปารคฺคฺติ สพฺพกิลเสกานํ ภาวนาปารคฺคฺติ จตฺตุนํ
อริยมคฺคฺคานํ สจฺฉนิกิริยาปารคฺคฺติ นิโรธสฺส สมาปฺตฺติปารคฺคฺติ สพฺพสมาปฺตฺตินํ
โส วสฺสิปฺตฺโต ปารมฺมิปฺตฺโต อริยสฺสมิ สีสฺสมิ
วสฺสิปฺตฺโต ปารมฺมิปฺตฺโต อริยสฺสมิ สมาสฺสมิ วสฺสิปฺตฺโต ปารมฺมิปฺตฺโต
อริยาย ปณฺณาย วสฺสิปฺตฺโต ปารมฺมิปฺตฺโต อริยาย
วิมุตฺตติยา โส ปารคฺคฺโต ปารมฺมิปฺตฺโต อนฺตคฺคฺโต อนฺตมฺมิปฺตฺโต

โกฏิกโต โกฎิปปโต ปริยตโต ปริยตปปโต โวสานคโต
โวสานปปโต ตาณคโต ตาณปปโต เลณคโต เลณปปโต
สรณคโต สรณปปโต อภยคโต อภยปปโต อจจตคโต
อจจตปปโต อมตคโต อมตปปโต นิพพานคโต นิพพานปปโต
โส วุฏฐวาโส จินฺนจรโณ คตทุโธ คตทิสโส คตโกฏิกโก
पालิตพฺรหฺมจริโย อุตฺตมทิกฺขิปปโต ภาวิตมคฺโค ปหีนกิลโส
ปฏิวทฺธากุโป สจฺฉิกตนิโรโธ ทุกขํ ตสฺส ปริณฺชาตํ
สมุทโย ปหีนो มคฺโค ภาวิทो นิโรโธ สจฺฉิกโต อภิญฺเษยฺยํ
อภิญฺชาตํ ปริณฺเษยฺยํ ปริณฺชาตํ ปหาตพฺพิ ปหีนํ ภาเวตพฺพิ
ภาวิตํ สจฺฉิกาทพฺพิ สจฺฉิกตํ โส อุกฺขิตตปฺลิโฆ สงฺกิลฺณปฺริกฺโข
อพฺพุเพหฺลิสโก นีรคฺคโป อริโย ปนฺนทฺธโช ปนฺนภาโร วิสณฺณตฺโต
ปฺลจฺจกฺวิปฺปหีนो ฉพฺงคสมนฺนาคโต เอการกฺโข จตุราปฺสเสโน
ปฺนุณฺณปจฺเจกสจฺโจ สมวยสฺสฺสเจสโน อนาวิตสงฺกโป ปสฺสทฺธกฺายสงฺขารो
สฺวิมฺตตจฺจโต สฺวิมฺตตปฺลโย เกวลิสฺวา อุตฺตมปฺริโส
ปฺรมปฺริโส ปฺรมปปตฺติปปตฺโต โส เนว อาจฺินาติ ๑ น
อปฺจฺินาติ อปฺจฺินิตฺวา จิตฺโต เนว ปชฺหติ น อุปาทิยติ ปชฺหิตฺวา
จิตฺโต เนว วิสิเนติ ๒ น อุตฺสฺสินติ วิสิเนตฺวา จิตฺโต เนว วิฐฺเปติ
น สนฺธฺรฺเปติ วิฐฺเปตฺวา จิตฺโต อเสกฺเขน สีสฺกฺขนฺเรน สมนฺนาคตฺตฺตา
จิตฺโต อเสกฺเขน สมาริกฺขนฺเรน อเสกฺเขน ปฺลฺลวากฺขนฺเรน
อเสกฺเขน วิมฺตฺติกฺขนฺเรน อเสกฺเขน วิมฺตฺติถาณทสฺสนกฺขนฺเรน
#๑ โป. เนว อาจฺินฺนาติ น อปฺจฺินติ อปฺวิทฺตฺวา ฯ ม. เนว จินฺติ ฯ ๒ ม. เนว
#ลิสฺพิพฺติ ฯ

สมนุทตตตต จิโต สจจํ ปฏิปาทยิตฺวา จิโต เอวํ ๑
สมตฺกุกมิตฺวา จิโต กิเลศคฺคิ ปริยาทยิตฺวา จิโต อปริคมนตฺยา จิโต
กุกฺกั ๒ สมาทาย จิโต มุตฺตปิฏฺเฐวณตฺยา จิโต เมตฺตตฺยา ปาริสฺสุทฺธิยา
จิโต กรุณาย มุทิตฺยา อุเปกฺขาย ปาริสฺสุทฺธิยา จิโต
อจฺจนตฺปาริสฺสุทฺธิยา จิโต อกมฺมุณตฺยา ๓ ปาริสฺสุทฺธิยา จิโต
วิมุตฺตตตต จิโต สนฺตฺตตตต จิโต ขนฺธปริยนฺเต จิโต ธาตุปริยนฺเต
จิโต อายตฺนปริยนฺเต จิโต กตฺติปริยนฺเต จิโต อุปตฺตติปริยนฺเต
จิโต ปฏิสนฺธิปริยนฺเต จิโต ภวปริยนฺเต จิโต ตํสฺสารปริยนฺเต
จิโต วฏฺฏปริยนฺเต จิโต อนฺติมภเว จิโต อนฺติมสมฺมุสฺสเย
จิโต อนฺติมเทหฺชโร อรหา ฯ

ตสฺสายํ ปจฺฉิมโก ภโว จริโมยํ สมฺมุสฺสโย

ชาติมรณตํสฺสโร นตฺถิ ตสฺส ปุณฺณภโวติ ฯ

นาวํ สิตฺวาว ปารุ ๑ เตนหา ภควา

ตสฺมา ชนฺตฺ สทา สโต กามานิ ปริวชฺชเย

เต ปหาย ตเร โอฆํ นาวํ สิตฺวาว ปารุติ ฯ

ปจฺโม กามสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิจิโต ฯ

#๑ ม. ย. เอช ๑ ๒ ม. ย. กุกฺกั ๑ ๓ ม. อกมฺมุตฺยา ๑

หุติโย कुहणुकसुत्तนิทเทโส

[๓๐] สตุโต कुहाय पणुणागिणुโน

ติणुञ्जं नโร मोहनसुमि पकापोह

ทुरे วิเวกา हि ตถาวิโร โส

กามา हि โลเก น हि सुปปहाया ฯ

[๓๑] สตุโต कुहाय पणुणागिणुโนติ สตุโตติ हि โข वुत्तं ฯ
 อปีจ कुहा ताव वत्तपुपा ฯ कुहा वुज्जति गाโย ฯ गाโยติ
 वा कुहाति वा तेहोति वा सनुतेहोति वा नावाति वा रโถति
 वा षोति वा वम्मिโกति वा निทुชनुति वा นครनुति वा कुฎ्ठीति
 वा कणुत्थति वा कुम्भोति ๑ वा [๒] กายสุเสตัง อธิวจัน ฯ สตุโต
 कुहायनुติ कुहाय สตุโต วิสตุโต आसตุโต लकुโกล लकुकिโต पलिพुทุโร ฯ
 ยถา गित्तिषीले वा नाकथनुते वा गणुत्थं สตุत्तं วิสตุत्तं आसตุत्तं
 लकुत्तं लकुकित्तं पलिपुत्तं เอवमेव कुहाय สตุโต วิสตุโต आसตุโต
 लकुโกล लकुकिโต पलिพुत्तुโร ฯ वुत्तं हेत्ति गक्वता रुपे โข [๓] โย
 णनुतो โย राโค या ननुทิ या ตณुहा ये อุपायुपाथानา जेतโต
 อธิणुจानาगिनिเวसानุสยา ตตุราสตุโต ๔ ตตุมา สตุโตติ वुज्जत्तिติ ฯ
 สตุโตติ लकुคनारिवจันनुติ สตุโต कुहाय ฯ पणुणागिणुโนति
 पणुणेहि गिलेसेहि णनुโน राकेन णनुโน तोसेन णनुโน मोहेन
 #๑ यु. कुम्भो १ ๒ ไป. ม. यु. นาโคติ वा ๑ ๓ ม. यु. राช-อติ อตุติ ๑
 #๔ ม. यु. ตตุร สตุโต ตตุร วิสตุโต ๑

วุตฺตํ เหนฺติ ภควตา รูปรูปายํ ๑ วา ภิกฺขเว วิญฺเฒาณํ ติฏฺฐมาณํ
ติฏฺฐติ รูปรารมฺมณํ รูปรูปติฏฺฐํ นนฺทูปเสวนํ ๒ วุฑฺฒิํ วิรุฬฺหิํ
เวปฺปุลลํ อापชฺชติ เวทฺฐูปายํ วา ภิกฺขเว สลฺยญฺูปายํ วา
ภิกฺขเว สงฺขารูปายํ วา ภิกฺขเว วิญฺเฒาณํ ติฏฺฐมาณํ ติฏฺฐติ
สงฺขารารมฺมณํ สงฺขารูปติฏฺฐํ นนฺทูปเสวนํ วุฑฺฒิํ วิรุฬฺหิํ เวปฺปุลลํ
อापชฺชติติ ฯ เอวมฺปิ ติฏฺฐํ นโร ฯ

วุตฺตํ ๓ เหนฺติ ภควตา กวพิงฺกาเร เจ ภิกฺขเว อหาเร อตฺถิ
ราโค อตฺถิ นนฺทิ อตฺถิ ตณฺหา ปติฏฺฐิจฺฉิํ ตตฺถ วิญฺเฒาณํ
วิรุฬฺหิํ ยตฺถ ปติฏฺฐิจฺฉิํ วิญฺเฒาณํ วิรุฬฺหิํ อตฺถิ ตตฺถ นามรูปสฺสาวกฺกนฺติ
ยตฺถ อตฺถิ นามรูปสฺสาวกฺกนฺติ อตฺถิ ตตฺถ
สงฺขารานํ วุฑฺฒิํ ยตฺถ อตฺถิ สงฺขารานํ วุฑฺฒิํ อตฺถิ ตตฺถ
อายตฺตี ปฺนพฺภวาภินิพฺพตฺติ ยตฺถ อตฺถิ อายตฺตี ปฺนพฺภวาภินิพฺพตฺติ
อตฺถิ ตตฺถ อายตฺตี ชาตฺติชฺรามรณํ ยตฺถ อตฺถิ อายตฺตี ชาตฺติชฺรามรณํ
สโสภกฺกนฺติ ภิกฺขเว สรชฺชํ สอุปายาสนฺติ วทามิ ๔ ฯ ผสฺเส เจ ภิกฺขเว
อหาเร มโนสลฺยเจตฺตนา ย เจ ภิกฺขเว อหาเร วิญฺเฒาณ เจ
ภิกฺขเว อหาเร อตฺถิ ราโค อตฺถิ นนฺทิ อตฺถิ ตณฺหา ปติฏฺฐิจฺฉิํ
ตตฺถ วิญฺเฒาณํ วิรุฬฺหิํ ยตฺถ ปติฏฺฐิจฺฉิํ วิญฺเฒาณํ วิรุฬฺหิํ อตฺถิ
ตตฺถ นามรูปสฺสาวกฺกนฺติ ยตฺถ อตฺถิ นามรูปสฺสาวกฺกนฺติ อตฺถิ
ตตฺถ สงฺขารานํ วุฑฺฒิํ ยตฺถ อตฺถิ สงฺขารานํ วุฑฺฒิํ อตฺถิ
ตตฺถ อายตฺตี ปฺนพฺภวาภินิพฺพตฺติ ยตฺถ อตฺถิ อายตฺตี ปฺนพฺภวาภินิพฺพตฺติ
#๑ ม. ย. รูปรูปายํ .. สงฺขารูปายํ ฯ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ ๒ ม. นนฺทูปเสวนํ ฯ
#๓ ม. ย. วุตฺตมฺปิ เหนฺติ ฯ ๔ โป. ม. วทามิตฺติ เอวมฺปิ ติฏฺฐํ นโร ฯ สพฺพตฺถ
#อีทิสเมว ฯ

ภินิพพุตติ อตฺถิ ตตฺถ อายตี ชาติชรามรณํ ยตฺถ อตฺถิ
อายตี ชาติชรามรณํ สโตกนฺตํ ภิกฺขเว สรชฺชํ สอุปายาสนฺติ
วทามิติ ฯ เอวมปิ ติฏฺฐัง นโร ฯ

โมहनสฺมี ปคาโพหติ โมหนา วุจฺจนฺติ ปญฺจ กามคฺคณา
จกฺขุวิญญฺเอยฺยา รูปา อิกฺกฺขา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปสฺสยฺหิตา
รชฺณียา โสตฺวิญญฺเอยฺยา สทฺทา ฆานวิญญฺเอยฺยา คนฺธา ชิวฺหาวิญญฺเอยฺยา
รสฺสา กายวิญญฺเอยฺยา โฝฏฺฐพฺพา อิกฺกฺขา กนฺตา
มนาปา ปิยรูปา กามุปสฺสยฺหิตา รชฺณียา ฯ กิการณา โมหนา
วุจฺจนฺติ ปญฺจ กามคฺคณา ฯ เขภฺยฺเยน เทวมนุสฺสา ปญฺจสุ
กามคฺคเณสุ มฺยฺहनฺติ สมฺมมฺยฺहनฺติ สมฺปมฺยฺहनฺติ มฺพฺหา สมฺมมฺพฺหา
สมฺปมฺพฺหา อวิชฺชาย อนฺธิกตา อาวฺฐา นินฺวฺฐา โอสฺฐา ปิหิตา
ปฏิจฺจนฺนา ปฏิกฺขชิตา ตํการณา โมหนา วุจฺจนฺติ ปญฺจ กามคฺคณา ฯ
โมहनสฺมี ปคาโพหติ โมहनสฺมี ปคาโพห โอลาโพห
อชฺโฆคาโพห นิมฺกุโคติ ติฏฺฐัง นโร โมहनสฺมี ปคาโพห ฯ

[๓๓] พุเร วิเวกา หิ ตถาวิโร โสติ วิเวกาติ ตโย วิเวกา
กายวิเวโก จิตฺตวิเวโก อูปรวิเวโก ฯ

กตโม กายวิเวโก ฯ อิทฺ ภิกฺขุ วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภาชติ อรณฺญํ
รฺกฺขมฺมูลํ ปพฺพตฺตํ กนฺทฺรํ คิริคูหํ สุสานํ วนปตฺถํ อพฺโถกาสิ
ปลาลปฺลูชฺชํ กาเยน จ วิวิตฺโต วิหฺรติ โส เอโก คจฺจนฺติ
เอโก ติฏฺฐติ เอโก นิสิตฺติ เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ เอโก คามํ

ปิณฑาย ปวิสติ เอโก ปฏิกกมติ เอโก รโห นิสิตติ เอโก
จกมัม อธิฐาติ เอโก จรติ วิหริติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติญ
ยาเปติ อัย กายวิเวโก ฯ

กตโม จิตฺตวิเวโก ฯ ปรมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส นีวรณฺเห
จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ ทุติยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส วิตกฺกวิจาเรหิ จิตฺตํ
วิวิตฺตํ โหติ ตติยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส ปิตฺติยา จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ
จตุตฺถํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส สุขทุกฺขฺเหหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ อากาसानญฺจายตฺนํ
สมาปนฺนสฺส รูปสฺสญฺจาย ปฏฺิฆสฺสญฺจาย นานตฺตสฺสญฺจาย
จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ วิญฺญาณญฺจายตฺนํ สมาปนฺนสฺส อากาसानญฺจายตฺนสฺสญฺจาย
จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ อากิณฺจญฺจายตฺนํ สมาปนฺนสฺส
วิญฺญาณญฺจายตฺนสฺสญฺจาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ เนวสฺสญฺจายตฺนํ
สมาปนฺนสฺส อากิณฺจญฺจายตฺนสฺสญฺจาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ
โสตาปนฺนสฺส สกฺกายทฺธิญฺจายา วิจิกิณฺจาย สิลฺพพฺพตฺตปฺรามาสา
ทฺธิญฺจายานุสฺยา วิจิกิณฺจายานุสฺยา ตเทกฺกฺกฺเจหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ
โหติ สกฺทาคามิสฺส โອฬาริกา กามราคสฺสโยชฺณา ปฏฺิฆสฺสโยชฺณา
โອฬาริกา กามราคานุสฺยา ปฏฺิฆานุสฺยา ตเทกฺกฺกฺเจหิ จ กิเลเสหิ
จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ อนาคามิสฺส อณฺุสฺสคฺคา กามราคสฺสโยชฺณา
ปฏฺิฆสฺสโยชฺณา อณฺุสฺสคฺคา กามราคานุสฺยา ปฏฺิฆานุสฺยา ตเทกฺกฺกฺเจหิ
จ กิเลเสหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ อรฺหโต รุปราคา อรุปราคา
มานา อุทฺทฺจจา อวิชฺชาย มานานุสฺยา ภวฺราคานุสฺยา อวิชฺชานุสฺยา

ตเทกภูเจหิ จ กิเลสเหหิ พหิทฐา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ
โหติ อัยฺยจิตฺตวิเวโก ฯ

กตโม อุปฺธิวิเวโก ฯ อุปฺธิ วุจฺจนฺติ กิเลสา จ ขนฺธา จ
อภิสงฺขารา จ ฯ อุปฺธิวิเวโก วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ โย โส ๑
สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพูปฺธิปฺปณฺิณิสฺสคฺโค ตณฺหุขโย วิราโค นิโรธो
นิพฺพานํ อัยฺย อุปฺธิวิเวโก ฯ

กายวิเวโก จ วุปกฺกฏฺสกายานํ ๒ เนกขมฺมาภิรตานํ จิตฺตวิเวโก
จ ปริสุทฺธจิตฺตानํ ปรมโวทานปฺปตฺตานํ อุปฺธิวิเวโก จ นิรูปฺชีนํ
ปฺกคฺคานํ วิสงฺขารคตानํ ฯ

ทฺูเร วิเวกา หีติ โย โส เอวํ กุหาຍํ สตฺโตะ เอวํ พหุเกหิ
กิเลสเหหิ ฉนฺโน เอวํ โมหนสฺมี ปคาโพห โส กายวิเวกาปี
ทฺูเร จิตฺตวิเวกาปี ทฺูเร อุปฺธิวิเวกาปี ทฺูเร วิทฺูเร สุวิทฺูเร น
สนฺติเก น สามนฺตาอนาสนฺเน อนุปกฺกฏฺเจ ๓ ฯ ตถาวิโรติ ตถาวิโร ๔
ตาทิโส ตสฺสณฺจิติ ตปฺปกาโร ตปฺปภฺิกาโค โย โส โมหนสฺมี
ปคาโพหติ ทฺูเร วิเวกาหิ ตถาวิโร โส ฯ

[๓๔] กามา หิ โลเก น หิ สุปฺปหยาติ กามาติ อุทฺูทานโต
เทว กามา วตฺตุกามา จ กิเลสกามา จ ฯ

กตเม วตฺตุกามา ฯ มนาปีกา รุปา มนาปีกา สทฺูทา มนาปีกา
คฺนฺธา มนาปีกา รสา มนาปีกา โฝฏฺจพฺพา อตฺถรณฺา ปาปฺรณฺา
ทาสีทาสา อเชพฺภา กุกฺกฏฺสูกรฺา หตฺถิกฺวาสุสวพฺวา เขตฺตํ วตฺตุ
#๑ โป. ม. อัยฺย ปาโຈิ นตฺถิ ฯ ๒ ม. วิเวกฺกฏฺสกายานํ ฯ ๓ โป. นวกฺกฏฺเจ ฯ
#ม. วิเวกฺกฏฺเจ ฯ ๔ โป. ม. อัยฺย ปาโຈิ นตฺถิ ฯ

หิรัณณัม สุวณณัม คามนิกมราชธานีโย รกฺขณฺจ ชนปโท จ โโกโส
จ โโกฏฐาคารณฺจ ยงฺกิลฺลิจิ รชณียวตฺถ วตฺถกามา ฯ อปีจ
อตีตา กามา อนาคตา กามา ปจฺจุปปนฺนา กามา อชฺชตฺตา
กามา พหิทฺธา กามา อชฺชตฺตพหิทฺธา กามา หีนา กามา
มชฺฌิมา กามา ปณีตา กามา อาปายิกา กามา มานุสสิกา
กามา ทิปฺพา กามา ปจฺจุปกฺกฺจिता กามา นิมฺมิตา กามา ปฺรนิมฺมิตา
กามา ปฺรคฺคหิตา กามา อปฺรคฺคหิตา กามา มมายิตา กามา
อมมายิตา กามา สพฺเพปี กามาวจฺรา ชมฺมา สพฺเพปี รูปาวจฺรา
shmamma สพฺเพปี อรูปาวจฺรา ชมฺมา ตณฺหาวตฺถกฺกา ตณฺหารมฺมณา
กามนียญฺเจน รชณียญฺเจน มทนียญฺเจน กามา อิมะ วุจฺจนฺติ
วตฺถกามา ฯ

กตเม กิลฺลสกา มา ฯ ฉนฺโท กาโม ราโค กาโม ฉนฺทราโค
กาโม สกฺกปโป กาโม ราโค กาโม สกฺกปฺปราโค กาโม
โย กามะสุ กามจฺฉนฺโท กามราโค กามนฺนฺทิ กามตณฺหา กามเสฺนฺโท
กามปฺริพาโท กามมุจฺฉา กามชฺโฆสํสาณํ กาโมโฆ กามโยโค
กามุปาทานํ กามจฺฉนฺทนีวฺรณํ

อทฺทลํ กาม เต มฺลํ สกฺกปฺปา กาม ชายสิ

น ตํ สกฺกปฺปยิสฺสามิ เอวํ กาม น เหหิสิ ฯ

อิมะ วุจฺจนฺติ กิลฺลสกา มา ฯ โลเกติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก
เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตฺนโลเก ฯ กามา หิ โลเก

น หิ สุปปหายาติ กามา หิ โลเก ทุปฺปายา ทุจฺจชา ทุปฺปริจฺจชา
ทฺนฺนินฺมทยา [๑] ทฺพฺพิณฺเวรฺยา ทฺตฺตรา ทฺปฺปตรา ทฺสฺสมตฺติกฺกมา
ทฺพฺพีตฺวิตฺตาทิ ๒ กามา หิ โลเก น หิ สุปปหายา ฯ เตนาห ภควา

สตฺโต คฺุหายิ พฺทฺนาภินฺโน
ตฺถิฏฺจํ นโร โมहनฺสฺมี ปคาโพห
ทฺุเร วิเวกา หิ ตถาวิโช โส
กามา หิ โลเก น หิ สุปปหายาติ ฯ

[๓๕] อิจฺฉานิทานา ภวสาดพฺพฐา ๓

เต ทฺปฺปมฺมุจฺจา น หิ อญฺญโมกฺขา
ปจฺฉา ปฺุเร วาปี อเปกฺขมานา
อิมฺวา กามํ ปฺุริเมว ชปฺปี ฯ

[๓๖] อิจฺฉานิทานา ภวสาดพฺพฐาติ อิจฺฉาติ วุจฺจติ ตณฺหา
โย ราโค สาราโค อนฺนโย อนฺุโรโช นนฺทิ นนฺทิราโค
จิตฺตสฺส สาราโค อิจฺฉา มุจฺฉา อชฺโฆสฺสานํ เคโช ปลิเคโช
สฺงฺโค ปงฺโก เอชา มายา ชนิกา สลฺยชนฺิ สิพฺพิณฺิ ชาลฺินิ
สฺริตา วิสฺตฺติกา สฺตฺตํ วิสฺฐา อายุหนฺิ ทฺุติยา ปณฺิธิ ภวเนตฺติ
วณฺํ วนฺโถ สนฺุถโว เสฺนโห อเปกฺขา ปฺุฎฺพฺพฐา ๔ อาสา
อาสึสนา อาสึสิตฺตํ ฐปาสา สทฺทาสา กนฺธาสา รสาสา
โผฏฺฐพฺพาสา ลาภาสา ธนาสา ปฺุตฺตาสา ชีวิตาสา ชปฺปา ปชปฺปา
#๑ ม. ทฺนฺนินฺเวรฺยา ฯ ย. ทฺนฺนินฺเวรฺยา ฯ ๒ ม. ทฺพฺพิณฺิวตฺตาทิ ฯ ๓ กตฺถจิ
#ไปตฺถเก ภวสาดพฺพฐาติ ปาโห ทิสฺสติ ฯ ๔ ไป. ม. ปฺุฎฺพฺพฐุ ฯ ย. ปฺุฎฺพฺพฐุ ฯ

อภิขปฺปา ขปฺปา ขปฺปนา ขปฺปิตตฺตํ โลลูปฺปา โลลูปฺปายนา
โลลูปฺปายิตตฺตํ ปุจฺจนฺณจิกตา ๑ สาธุกมฺยตา อธมฺมราโค
วิสมโลโก นิกนฺติ นิกามนา ปตฺถนา ปิหนา สมฺปตฺถนา
กามตฺถนา ภวตฺถนา วิภวตฺถนา รูปตฺถนา อรูปตฺถนา
นิโรธตฺถนา รูปตฺถนา สทฺทตฺถนา คนฺธตฺถนา รสตฺถนา
โผฏฺฐพฺพตฺถนา ธมฺมตฺถนา โอโฆ โยโค คนฺโถ อุปาทานํ อวารณํ
นীরณํ จทนํ พนฺธนํ อุปกฺกิลโส อนฺุสโย ปริยฺญานํ ลตา
เววิจฺจนํ ทุกฺขมฺลํ ทุกฺขนิทานํ ทุกฺขขปฺปโกโว มารฺปาโส มารฺพพิสํ
มารฺวิสโย ตฺถนาหนํ ตฺถนาชาลํ ตฺถนาถทฺทลํ ตฺถนาสมฺมุทโท
อภิขฺมา โลโก อกฺุสลมฺลํ ๑ อิจฺฉานิทานาติ อิจฺฉานิทานา ๒ อิจฺฉาเหตุกา
อิจฺฉาปัจจยา อิจฺฉาการณา อิจฺฉาปภวาติ อิจฺฉานิทานา ๑

ภวสาตพฺพธาติ เอกํ ภวสาตํ สุขา เวทนา ๑ เทว ภวสาตานิ
สุขา จ เวทนา อิกฺุสฺสจ วตฺถ ๑ ตีณิ ภวสาตานิ โยพฺพณฺณํ
อาโรคฺยํ ชีวิตํ ๑ จตฺตาริ ภวสาตานิ ลาโภ ยโส ปลัสสา
สุขํ ๑ ปญฺจ ภวสาตานิ มนาปีกา รุปา มนาปีกา สทฺทา
มนาปีกา คนฺธา มนาปีกา รสา มนาปีกา โผฏฺฐพฺพา ๑ จ
ภวสาตานิ จกฺุขสมฺปทา โสตสมฺปทา ฆานสมฺปทา ชิวฺหาสมฺปทา
กายสมฺปทา มโนสมฺปทา ๑ ภวสาตพฺพธาติ สุขาย เวทนาย พฺพธา
อิกฺุสฺสมิ วตฺถสฺสมิ พฺพธา โยพฺพณฺเณ พฺพธา อาโรคฺเย พฺพธา
ชีวิเต พฺพธา ลาเภ พฺพธา ยเส พฺพธา ปลัสสาย พฺพธา สุขे
#๑ โป. มุญฺจิกตา ๑ ม. ปุจฺจนฺณจิกตา ๑ ย. มุจฺจนฺณจิกตา ๑ ๒ ม. อิจฺฉานิทานกา ๑

พทฐา มนาปีเกสุ รูปเปสุ พทฐา สทเทสุ คนุเชสุ รเสสุ มนาปีเกสุ
โผฏฐพเพสุ พทฐา จกขุสมปทาย พทฐา โสตสมปทาย
ฆานสมปทาย ชิวหาสมปทาย กายสมปทาย มโนสมปทาย พทฐา
วินิพทฐา อาพทฐา ลคคา ลคคิตา ปถิปุทฐาติ อิจฺฉานิทานา

ภวสาตพทฐา ฯ

[๓๗] เต ทุปฺปมฺลฺลา น หิ อลฺลโมกฺขาติ เต วา ภวสาตวตฺถ
ตุปฺปมฺลฺลา สตฺตา วา เอตฺโต ทุมฺโมจยา ฯ

กถิ เต ภวสาตวตฺถ ทุปฺปมฺลฺลา ฯ สุขา เวทนา ทุมฺมฺลฺลา
อิฏฺฐิ วตฺถ ทุมฺมฺลฺลํ โยพฺพลฺลํ ทุมฺมฺลฺลํ อาโรคฺยํ ทุมฺมฺลฺลํ
ชีวิตํ ทุมฺมฺลฺลํ ลาโภ ทุมฺมฺลฺลํ ยโส ทุมฺมฺลฺลํ ปลฺลสา
ทุมฺมฺลฺลา สุขํ ทุมฺมฺลฺลํ มนาปีกา รุปา ทุมฺมฺลฺลา มนาปีกา
สทฺธา คนฺธา รสา โผฏฐพฺพา ทุมฺมฺลฺลา จกขุสมปทา
ทุมฺมฺลฺลา โสตสมปทา ฆานสมปทา ชิวหาสมปทา
กายสมปทา มโนสมปทา ทุมฺมฺลฺลา ทุปฺปมฺลฺลา ทุมฺโมจยา
ตุปฺปโมจยา ทุนฺนิมฺมทยา ทุพฺพิเนเวรฺยา ทุตฺตรา ทุปฺปตรา
ทุสฺสมตฺติกฺกมา ทุพฺพิตฺติวตฺตา ฯ เอวฺนเต ภวสาตวตฺถ ทุปฺปมฺลฺลา ฯ

กถิ สตฺตา เอตฺโต ทุมฺโมจยา ฯ สุขาย เวทนาย สตฺตา
ทุมฺโมจยา อิฏฺฐสฺมา วตฺถสฺมา ทุมฺโมจยา โยพฺพลฺลา
ทุมฺโมจยา อาโรคฺยา ทุมฺโมจยา ชีวิตา ทุมฺโมจยา ลาภา
ทุมฺโมจยา ยสา ทุมฺโมจยา ปลฺลสาย ทุมฺโมจยา สุขา

ทุมุโฆจยา มนาปีเกหิ รูเปหิ ทุมุโฆจยา มนาปีเกหิ สหุเทหิ
คนุเชหิ รเสหิ โฝฏฐพเพหิ ทุมุโฆจยา จกขุสมุปรทาย
ทุมุโฆจยา โสตสมุปรทาย ฉานสมุปรทาย จิวหาสมุปรทาย
กายสมุปรทาย มโนสมุปรทาย ทุมุโฆจยา ทุปโปโมจยา ทुरुทฐรา
ทุสสุทฐรา ทุพพุฐจาปนา ๑ ทุสสุทฐจาปนา ๗ เอวัง สตุตาเอตโต
ทุมุโฆจยาติ เต ทุปโปมุลจา ๗

น หิ อลุลโมกขาติ เต อตุตนา ปลิปลิปนุนา น สกโกนุติ
ปริ ปลิปลิปนุ น อุทฐริตุ ๗ วุตตุ หุต กวตา โส วต
จุนท อตุตนา ปลิปลิปนุโน ปริ ปลิปลิปนุ น อุทฐริตุสตีติ
เนตฺ จานํ วิชชติ โส วต จุนท อตุตนา อทนฺโต อวินฺโต
อปฺริณิพฺพุโต ปริ ทเมสฺสติ วินเนสฺสติ ปฺริณิพฺพาเปสฺตีติ เนตฺ จานํ
วิชชตีติ ๗ เอวัง น หิ อลุลโมกขา ๗ อถวา นตุถลโย
โกจิ โมเจตุ ๒ เต ยถิ มุจเจยฺยฺ สเกน ถาเมน สเกน พเลน
สเกน วิริเยน สเกน ปฺรกกฺเมน สเกน ปฺริสธาเมน สเกน ปฺริสพเลน
สเกน ปฺริสวิริเยน สเกน ปฺริสปรกกฺเมน อตุตนา สมุมาปฺปฏิปทํ
อนุโลมปฺปฏิปทํ อปฺจจฺนิกปฺปฏิปทํ อนุวตฺถปฺปฏิปทํ ฐมฺมานุฐมฺมปฺปฏิปทํ
ปฺปฏิปชฺชมานา มุจเจยฺยฺนฺติ ๗ เอวมฺปิ น หิ อลุลโมกขา ๗
วุตตุ หุต กวตา

นาหิ สมิสฺสามิ ปโมจนาย

กถกฺถิ ฐตฺถก กถฺจิ โลก

#๑ ม. ทุพพุฐจาปยา ทุสสุทฐจาปยา ทุนฺนิเวชยา ทุพฺพินิเวชยา ทุตฺตรา ทุปฺปตรา

#ทุสสุตฺตีกุมา ทุพฺพินิวตฺตา ๗ ๒ ม. ย. โมเจตา ๗

ธมฺมณฺจ เสฏฺฐํ อภิขานมาโน

เอวํ ตูวํ โอมฺมิมี ตเรสีติ ฯ

เอวมฺปิ น หิ อณฺณโมกฺขา ฯ วุตฺตํ เหนฺติ ภควตา

อตุตฺตนา ปกตํ ปาปํ อตุตฺตนา สงฺกิลิสุตฺติ

อตุตฺตนา อกตํ ปาปํ อตุตฺตนา วิสฺสุตฺติ

สุทฺธิ อสุทฺธิ ปจฺจตุตฺตํ นานฺยโล อณฺณํ วิโสธเยติ ฯ

เอวมฺปิ น หิ อณฺณโมกฺขา ฯ วุตฺตํ เหนฺติ ภควตา เอวมฺว โข

พฺรหฺมณฺ ติฏฺฐเตว นิพฺพานํ ติฏฺฐติ นิพฺพานคามิมฺกุโ ค ติฏฺฐามหํ

สมาทเปตา อถ จ ปน มม สวกา มยา เอวํ โอวทียมานา

เอวํ อนฺุสาสียมานา อปฺเปกฺจเจ อจฺจนฺตนิฏฺฐํ นิพฺพานํ อาราเชนฺติ

เอกฺจเจ นาราเชนฺติ เอตถ กฺยาหํ พฺรหฺมณฺ กโรมิ มคฺคกฺขาเย

พฺรหฺมณฺ ตถาคโต มคฺคํ พุทฺโธ อจฺจิกฺขติ อตุตฺตนา

ปฏฺธิปฺชฺชมานา มุจฺเจยฺยุนฺติ ฯ เอวมฺปิ น หิ อณฺณโมกฺขาติ เต

ทฺวปฺปมฺณฺจาน หิ อณฺณโมกฺขา ฯ

[๓๘] ปจฺฉา ปุเร วาปี อเปกฺขมานาติ ปจฺฉา วุจฺจติ อนาคตํ

ปุเร วุจฺจติ อตีตํ ฯ อปีจ อตีตํ อฺุปาทาย อนาคตณฺจ

ปจฺจปฺปนฺนณฺจ ปจฺฉา อนาคตํ อฺุปาทาย อตีตณฺจ

ปจฺจปฺปนฺนณฺจ ปุเร ฯ

กถํ ปุเร อเปกฺขํ กโรติ ฯ เอวํรูโป อโหสี อตีตมทฺธานนฺติ

ตตฺถ นนฺทึ สมนฺวาคเมติ ๑ เอวํเวทโน อโหสี เอวํสณฺโณ อโหสี

#๑ ไป. ม. สมณฺนาเนติ ฯ สพฺพตฺถ อีหิสเมว ฯ

เอวฺสงฺขารโ อโหสิ เอวฺวิญญาโณ อโหสิ อตีตมทฺธานนฺติ ตตฺถ
นฺนํที สมนฺวากเมติ ฯ เอวมฺปิ ปุเร อเปกฺขํ กโรติ ฯ อถวา
อิติ เม จกฺขุ อโหสิ อตีตมทฺธานํ อิติ รูปาติ ตตฺถ ฉนฺทราคปฏฺิพฺพทฺธ
โหติ วิญฺญาณํ ฉนฺทราคปฏฺิพฺพทฺธตฺตา วิญฺญาณสฺส
ตทฺภินฺนทฺติ ตทฺภินฺนทฺนฺโต เอวมฺปิ ปุเร อเปกฺขํ กโรติ ฯ อิติ เม โสถํ
อโหสิ อตีตมทฺธานํ อิติ สทฺทาทิ ฯ อิติ เม ฆานํ อโหสิ อตีตมทฺธานํ
อิติ คนฺธาติ ฯ อิติ เม ชิวฺหา อโหสิ อตีตมทฺธานํ อิติ รสาติ ๕
อิติ เม กาโย อโหสิ อตีตมทฺธานํ อิติ โผฏฺจพฺพาทิ ฯ อิติ เม
มโน อโหสิ อตีตมทฺธานํ อิติ ฆมฺมาติ ตตฺถ ฉนฺทราคปฏฺิพฺพทฺธ
โหติ วิญฺญาณํ ฉนฺทราคปฏฺิพฺพทฺธตฺตา วิญฺญาณสฺส ตทฺภินฺนทฺติ
ตทฺภินฺนทฺนฺโต เอวมฺปิ ปุเร อเปกฺขํ กโรติ ฯ อถวา ยานิสฺส ๑
ตานิ ปุพฺเพ มาตุคามเน สทฺธี หสิตฺถปิตฺถิพิตานิ ตทฺสฺสาเทติ ตํ
นิกามเมติ เตน จ วิตุตฺตี อาปชฺชติ ฯ เอวมฺปิ ปุเร อเปกฺขํ กโรติ ฯ

กถํ ปจฺจนา อเปกฺขํ กโรติ ฯ เอวฺรูโป สิชฺย อนาคตมทฺธานนฺติ
ตตฺถ นฺนํที สมนฺวากเมติ เอวฺเวทโน สิชฺย เอวฺสณฺโณ
สิชฺย เอวฺสงฺขารโ สิชฺย เอวฺวิญญาโณ สิชฺย อนาคตมทฺธานนฺติ
ตตฺถ นฺนํที สมนฺวากเมติ ฯ เอวมฺปิ ปจฺจนา อเปกฺขํ กโรติ ฯ
อถวา อิติ เม จกฺขุ สียา อนาคตมทฺธานํ อิติ รูปาติ อปฺปฏฺิถทฺธสฺส
ปฏฺิถาถาย จิตฺตํ ปณฺิทฺติ เจตโส ปณฺิธานปจฺจยา
ตทฺภินฺนทฺติ ตทฺภินฺนทฺนฺโต เอวมฺปิ ปจฺจนา อเปกฺขํ กโรติ ฯ

#๑ ยู. ยานิสฺส ฯ

อติ เม โสดี สียา อนาคตมธุรานํ อติ สหุทาติ ฯ อติ เม
ฆานํ สียา อนาคตมธุรานํ อติ คนุชาติ ฯ อติ เม ชิวหา สียา
อนาคตมธุรานํ อติ รสชาติ ฯ อติ เม กาโย สียา อนาคตมธุรานํ
อติ โฝฏฐพุพาทิ ฯ อติ เม มโน สียา อนาคตมธุรานํ อติ
ธมฺมาติ อปฺปปฏิททฺชสฺส ปฏิลาภาย จิตฺตํ ปณฺิทหติ เจตโส
ปณฺิธานปจฺจยา ตทกฺกนฺนุทติ ตทกฺกนฺนุทฺโต เอวมฺปิ ปจฺจนา
อเปกฺขํ กโรติ ฯ อถวา อิมินาหํ สีเลน วา วตุเตน วา
ตเปน วา พุรหฺมจฺริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวณฺฺณตโร
วาทิ อปฺปปฏิททฺชสฺส ปฏิลาภาย จิตฺตํ ปณฺิทหติ เจตโส
ปณฺิธานปจฺจยา ตทกฺกนฺนุทติ ตทกฺกนฺนุทฺโต เอวมฺปิ ปจฺจนา
อเปกฺขํ กโรตีติ ปจฺจนา ปุเร วาปี อเปกฺขมาณา ฯ

[๗๕] อิเมว กามे ปฺริเมว ชปฺปนฺติ อิเมว กามเต
ปจฺจูปฺปนฺเน ปญฺจ กามคฺุณฺเ อิจฺจนฺฺตา สาทิยนฺฺตา ปตฺถยฺนฺตา
ปิหฺยนฺฺตา อภิชปฺปนฺตา ฯ ปฺริเมว ชปฺปนฺติ อตีเต ปญฺจ กามคฺุณฺเ
ชปฺปนฺตา ปชปฺปนฺตา อภิชปฺปนฺตาติ อิเมว กามे ปฺริเมว
ชปฺปี ฯ เตนานห ภควา

อิจฺฉานิทานา ภวสาตพทฺธา
เต ทุปฺปมฺฺลจฺจา น หิ อณฺฺณโมกฺขา
ปจฺจนา ปุเร วาปี อเปกฺขมาณา
อิเมว กามे ปฺริเมว ชปฺปนฺติ ฯ

[๔๐] กามเมสุ คิทุชา ปสุตา ปมุพฺหา

อวทานิยา เต วิสเม นิวิฏฺจา

ทุกฺขุปนีตา ปริเทวณฺติ

กีสฺสู ภวิสฺสาม อีโต จูตาเส ฯ

[๔๑] กามเมสุ คิทุชา ปสุตา ปมุพฺหาติ กามาติ อุทฺทานโต
เทว กามา วตฺตูกามา จ กิเลสกามา จ ฯเปฯ อิเม
วฺจฺจนฺติ วตฺตูกามา ฯเปฯ อิเม วฺจฺจนฺติ กิเลสกามา ฯ เคโ
วฺจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขฺฌา โลโก
อกุสลมฺลํ ฯ กิเลสกาเมน วตฺตูกาเมสุ รตฺตา คิทุชา คธิตา
มฺจฺจिता อชฺโฌปนฺนา ๑ ลกฺคา ลกฺคิตา ปลิพฺพฺฐาติ กามเมสุ
คิทุชา ฯ ปสุตาติ เยปี กามเ เอสนฺติ คเวสนฺติ ปริเยสนฺติ
ตจฺจริตา ตพฺพหฺลฺลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา ตปฺโปณฺนา ตปฺปพฺภารา
ตทฺธิมฺตฺตา ตทฺธิปเตยฺยา เตปี กามปฺปสุตา ฯ เยปี ตณฺหาเวสน
รูปเ เอสนฺติ คเวสนฺติ ปริเยสนฺติ สทฺเท คนฺเช รเส
โผฏฺจพฺเพ เอสนฺติ คเวสนฺติ ปริเยสนฺติ ตจฺจริตา ตพฺพหฺลฺลา
ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา ตปฺโปณฺนา ตปฺปพฺภารา ตทฺธิมฺตฺตา
ตทฺธิปเตยฺยา เตปี กามปฺปสุตา ฯ เยปี ตณฺหาเวสน รูปเ ปฏฺฐิถฺนฺติ
สทฺเท คนฺเช รเส โผฏฺจพฺเพ ปฏฺฐิถฺนฺติ ตจฺจริตา ตพฺพหฺลฺลา
ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา ตปฺโปณฺนา ตปฺปพฺภารา ตทฺธิมฺตฺตา
ตทฺธิปเตยฺยา เตปี กามปฺปสุตา ฯ เยปี ตณฺหาเวสน รูปเ
#๑ อชฺโฌสนฺนาติปี ปาโใจ ฯ

ปริกฤษณติ สทเท คนฺเช รเส โสภุจพฺเพ ปริกฤษณติ
ตจฺจริตา ตพฺพหุลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา ตปฺโปณา ตปฺปพฺภารา
ตททิมฺตฺตา ตทาธิปเตยฺยา เตปี กามปฺปสุตา ฯ ยถา
กลหการโก กลหปฺปสุโต กมฺมการโก กมฺมปฺปสุโต โคจเร จรฺนฺโต
โคจรปฺปสุโต ฌายี ฌานปฺปสุโต เอวเมว เยปี กามเ อสนฺติ
คเวสนฺติ ปฺริเยสนฺติ ตจฺจริตา ตพฺพหุลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา
ตปฺโปณา ตปฺปพฺภารา ตททิมฺตฺตา ตทาธิปเตยฺยา เตปี
กามปฺปสุตา ฯ เยปี ตณฺหาเวสน รุเป อสนฺติ คเวสนฺติ ปฺริเยสนฺติ
สทเท คนฺเช รเส โสภุจพฺเพ อสนฺติ คเวสนฺติ ปฺริเยสนฺติ
ตจฺจริตา ตพฺพหุลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา ตปฺโปณา ตปฺปพฺภารา
ตททิมฺตฺตา ตทาธิปเตยฺยา เตปี กามปฺปสุตา ฯ เยปี ตณฺหาเวสน
รุเป ปฏฺิถภฺนฺติ สทเท คนฺเช รเส โสภุจพฺเพ ปฏฺิถภฺนฺติ
ตจฺจริตา ตพฺพหุลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา ตปฺโปณา ตปฺปพฺภารา
ตททิมฺตฺตา ตทาธิปเตยฺยา เตปี กามปฺปสุตา ฯ เยปี ตณฺหาเวสน
รุเป ปริกฤษณติ สทเท คนฺเช รเส โสภุจพฺเพ ปริกฤษณติ
ตจฺจริตา ตพฺพหุลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา ตปฺโปณา ตปฺปพฺภารา
ตททิมฺตฺตา ตทาธิปเตยฺยา เตปี กามปฺปสุตา ฯ ปมฺมุพฺพหฺติ
เยภฺยฺเยน เทวมนุสฺสา ปญฺจสุ กามคฺเณสุ มฺมุหฺนฺติ สมนฺมุหฺนฺติ ๑
สมฺปมฺมุหฺนฺติ มฺมุพฺพหฺติ สมนฺมุพฺพหฺติ สมนฺมุพฺพหฺติ อวิชฺชาย อนฺนิกฺตา ๒
#๑ โป. ปมฺมุหฺนฺติ ฯ ๒ อนฺนิกฺตาติปี ปาโจ ฯ

อาวฏา นิรฎา โอสฎา ปิหิตา ปฏิจันนา ปฏิกษชิตาติ กามเส
คิทธา ปสุตา ปมุพฺหา ฯ

[๔๒] อวทานิยา เต วิสเม นิวิฏฺจาติ อวทานิยาติ
อวงฺกจฺจนฺตํตีปี ๑ อวทานิยา ฯ มจฺจรีโนปี วุจฺจนฺติ อวทานิยา ฯ
พฺพุธานํ พฺพุทฺสาวกานํ ๒ วจฺนํ พฺยุปฺปถํ เทสํ อนุสสิฏฺฐี
นาทียนฺตํตี อวทานิยา ฯ

กถํ อวงฺกจฺจนฺตํตี อวทานิยา ฯ อวงฺกจฺจนฺตํตี นิรยํ
กจฺจนฺติ ตีรจฺจานโยนี กจฺจนฺติ ปิตฺติวิสยํ กจฺจนฺตํตี เอวํ
อวงฺกจฺจนฺตํตี อวทานิยา ฯ

กถํ มจฺจรีโน วุจฺจนฺติ อวทานิยา ฯ ปญฺจ มจฺจรียานิ
อวาาสมจฺจรียํ กุลมจฺจรียํ ลากมจฺจรียํ วณฺณมจฺจรียํ ฆมฺมมจฺจรียํ
ยํ เอวรूपํ มจฺจรียํ มจฺจรายนา มจฺจรายิตตฺตํ เววิจฺจํ กทริยํ
กฏฺกถจฺจกตา อกฺกหิตตฺตํ จิตฺตสฺส อิทํ วุจฺจติ มจฺจรียํ ฯ
อปีจ ขนฺธมจฺจรียมฺปิ มจฺจรียํ ธาตุมจฺจรียมฺปิ มจฺจรียํ
อายตนมจฺจรียมฺปิ มจฺจรียํ คาโห อิทํ วุจฺจติ มจฺจรียํ ฯ
อิมินา มจฺจรีเยน อวทญฺญตฺตาย สมฺนฺนาคตา ชนา ปมตฺตา เอวํ
มจฺจรีโน วุจฺจนฺติ อวทานิยา ฯ

กถํ พฺพุธานํ พฺพุทฺสาวกานํ วจฺนํ พฺยุปฺปถํ เทสํ อนุสสิฏฺฐี
นาทียนฺตํตี อวทานิยา ฯ พฺพุธานํ พฺพุทฺสาวกานํ วจฺนํ พฺยุปฺปถํ
เทสํ อนุสสิฏฺฐี นาทียนฺติ น สฺสสฺสฺสนฺติ น โสถํ โอทหนฺติ น
#๑ ม. อวงฺกจฺจนฺตํตีปี ฯ ๒ โป. ม. สาวกานํ ฯ

อณฺเณว มุขํ กโรนฺติ เอวํ พุทฺธานํ พุทฺธสาวกานํ วณฺํ
พยุปฺปถํ เทสนํ อานุสิญฺจํ นาทิยนฺตํ อวทานิยา ฯ

เต วิสเม นิวิญฺจาติ วิสเม กายกมฺเม นิวิญฺจา วิสเม
วจีกมฺเม นิวิญฺจา วิสเม มโนกมฺเม นิวิญฺจา วิสเม
ป้าณาติป้าเต นิวิญฺจา วิสเม อทินฺนาทานे นิวิญฺจา วิสเม กามะสุ
มิจฺฉาจาเร นิวิญฺจา วิสเม มุสาวาเท นิวิญฺจา วิสมา ย ปิสุณาย
วาจาย นิวิญฺจา วิสมา ย ผรุสาย วาจาย นิวิญฺจา วิสเม
สมุพฺปลาเป นิวิญฺจา วิสมา ย อภิชฺฉาย นิวิญฺจา วิสเม
พฺยาป้าเท นิวิญฺจา วิสมา ย มิจฺฉาทิฏฺฐิยา นิวิญฺจา วิสเมสุ
สงฺขาระสุ นิวิญฺจา วิสเมสุ ปญฺจสุ กามกฺเณสุ นิวิญฺจา วิสเมสุ
ปญฺจสุ นีวรเณสุ นิวิญฺจา วิสมา ย เจตนาย วิสมา ย ปตฺถนาย
วิสมา ย ปณฺธิยา นิวิญฺจา ปตฺติฏฺฐิตา อลฺลึนา อุปคตา อชฺโชนฺสิตา
อชิมุตฺตา ลกฺคา ลกฺกิตา ปลิพุทฺธาติ อวทานิยา เต วิสเม
นิวิญฺจา ฯ

[๔๑] ทุกฺขุปฺปิตา ปรีเทวณฺตํติ ทุกฺขุปฺปิตาติ ทุกฺขุปฺปิตา
ทุกฺขุขปฺปิตา ทุกฺขุขสมฺปิตา ทุกฺขุขปคตา มารุขปคตา มารุขสมฺปิตา
มารุขปคตา มรณฺขปคตา มรณฺขสมฺปิตา มรณฺขปคตาติ ทุกฺขุปฺปิตา ฯ
ปรีเทวณฺตํติ ลปฺนติ ลาลปฺนติ โสจฺนติ กิลมฺนติ ปรีเทวณฺติ
อฺรุตฺตาพี กนฺทณฺติ สมฺโมหํ อापชฺชนฺตํติ ทุกฺขุปฺปิตา ปรีเทวณฺติ ฯ

[๔๔] กิสู ภวิสฺสาม อิตฺโต จุตาเสติ อิตฺโต จุตา กิสู ภวิสฺสาม
เนรยิกา ภวิสฺสาม ตีรจฺฉานโยนิกา ภวิสฺสาม ปิตฺติวิสยิกา
ภวิสฺสาม มนุสฺสา ภวิสฺสาม เทวา ๑ ภวิสฺสาม รูปี ภวิสฺสาม
อรูปี ภวิสฺสาม สลฺยั ภวิสฺสาม อสลฺยั ภวิสฺสาม
เนวสลฺยันาสลฺยั ภวิสฺสาม ภวิสฺสาม นุ โข มยฺ อนาคตมทฺธานํ
น นุ โข ภวิสฺสาม อนาคตมทฺธานํ กิ นุ โข ภวิสฺสาม
อนาคตมทฺธานํ กถํ นุ โข ภวิสฺสาม อนาคตมทฺธานํ กิ
หุตฺวา กิ ภวิสฺสาม นุ โข มยฺ อนาคตมทฺธานนฺติ ตํสยปฺกขณฺนา
วิมตีปฺกขณฺนา เทวพฺพหฺกชาติตา ลปนฺติ ลาลปนฺติ โสจฺนฺติ กิลมฺนฺติ
ปริเทวณฺติ อฺรุตฺตาฬิ กนฺทณฺติ สมฺโมหํ อปฺชชฺนฺตีติ กิสู ภวิสฺสาม
อิตฺโต จุตาเส ๑ เตนนาห ภควา

กาเมสุ กิฑฺธา ปสุตา ปมฺพหา
อวทานิยา เต วิสเม นิวิญฺจา
ทฺกขุปฺนีตา ปริเทวณฺติ
กิสู ภวิสฺสาม อิตฺโต จุตาเสติ ๑

[๔๕] ตสฺมา หิ สิกฺขเขตฺ อิเชว ชนฺตฺ
ยงฺกิลฺยจิ ชลฺยณา วิสมนฺติ โลเก
น ตสฺส เหตุ ๒ วิสมํ จเรยฺย
อปฺปฺลยฺหิตํ ชีวิตมาหุ ชีรา ๑

[๔๖] ตสฺมา หิ สิกฺขเขตฺ อิเชว ชนฺตฺติ ตสฺมาติ ตสฺมา

#๑ ไป. ย. เทวา กิ ... ๑ ๒ ย. เหตุ ๑

ตังการณา ตังเหตุ ตปฺปจฺญา ตันนิทานา เอตํ อาทีนํว สมฺปสฺสฺมาโน
กาเมสุตฺติ ตสฺมา ฯ สิกฺขเณตฺติ ติสฺโส สิกฺขา อธิสึลสิกฺขา
อธิจิตฺตสิกฺขา อธิปญฺญาสิกฺขา ฯ

กตมา อธิสึลสิกฺขา ฯ อธิ ภิกฺขุ สึลวา โหติ ปาฏิโมกฺขสํวรํสูโต
วิหฺรติ อจฺจโรจฺรสมฺปนฺโน อณฺมตฺเตสฺส วชฺเชสฺส
ภยทสฺสาวิ สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสฺส ชุทฺทโก สึลกฺขนฺโร
มหนฺโต สึลกฺขนฺโร สึลํ ปตฺติจฺจา อาทิ จรณํ สํยโม สํวโร
มุขํ ๑ ปมุขํ กุสลานํ ฅมฺมานํ สมฺปาตฺติยา ออํ อธิสึลสิกฺขา ฯ

กตมา อธิจิตฺตสิกฺขา ฯ อธิ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามะหิ วิวิจฺจ
อกุสเลหิ ฅมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกฺขํ ปิตฺติสฺขํ ปจฺมํ ฅนํ
อุปสมฺบฺชฺช วิหฺรติ ฯ วิตกฺกวิจฺจารานํ วุปสฺมา อชฺฅตฺตํ สมฺปสฺทาณํ
เจตฺโส เอโกทิกาวํ อวิตกฺกํ อวิจาร์ สมาริขํ ปิตฺติสฺขํ ทุตฺติยํ ฅนํ
อุปสมฺบฺชฺช วิหฺรติ ฯ ปิตฺติยา จ วิราคา อุปฺเปกฺขโก จ วิหฺรติ
สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กายเณ ปฏฺฐิสฺเวเทติ ฅนฺตํ อริยา
อาจิกฺขนฺติ อุปฺเปกฺขโก สติมา สุขวิหฺรติ ตุตฺติยํ ฅนํ อุปสมฺบฺชฺช
วิหฺรติ ฯ สุขสฺส จ ปหานา ทฺกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว
โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสฺขํ อุปฺเปกฺขาสติปาริสฺสุทฺธี
จตฺตุถํ ฅนํ อุปสมฺบฺชฺช วิหฺรติ ออํ อธิจิตฺตสิกฺขา ฯ

กตมา อธิปญฺญาสิกฺขา ฯ อธิ ภิกฺขุ ปญฺญา โหติ
อุทฺยตฺถคามินิยา ปญฺญา ย สมฺนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพทิกาย
#๑ ม. โมกฺขํ ปโมกฺขํ ฯ

สมมาทุกขกษยคามินิยา โส อิหํ ทุกขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ
อัยํ ทุกขสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัยํ ทุกขนิโรธติ ยถาภูตํ
ปชานาติ อัยํ ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ
อิเม อาสวาติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัยํ อาสวสมุทโยติ ยถาภูตํ
ปชานาติ อัยํ อาสวนิโรธติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัยํ
อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัยํ อธิปญญาสิกฺขา ฯ

อิมา ติสฺโส สิกฺขา อวชฺเชนฺโต สิกฺเขยฺย ชานนฺโต สิกฺเขยฺย
ปสฺสนฺโต สิกฺเขยฺย ปจฺจเวกฺขนฺโต สิกฺเขยฺย จิตฺตํ อธิกฺกุหนฺโต
สิกฺเขยฺย สทฺธาย อธิมฺจฺจนฺโต สิกฺเขยฺย วิริยํ ปกฺคณฺหนฺโต
สิกฺเขยฺย สตี อฺปฺกฺกุหนฺโต สิกฺเขยฺย จิตฺตํ สมาทหนฺโต สิกฺเขยฺย
ปญฺญา ย ปชานนฺโต สิกฺเขยฺย อภิญฺเวยฺยํ อภิชานนฺโต สิกฺเขยฺย
ปริณฺเวยฺยํ ปริชานนฺโต สิกฺเขยฺย ปหาตพฺพิ ปชหนฺโต สิกฺเขยฺย
ภาเวตพฺพิ ภาเวนฺโต สิกฺเขยฺย สจฺฉิกาทพฺพิ สจฺฉิกโรนฺโต สิกฺเขยฺย
อาจเรยฺย สมาจเรยฺย สมาทาย วตฺเตยฺย ฯ อิธาติ อิมิสฺสา
ทิกฺกุจฺฉิยา อิมิสฺสา ขนฺติยา อิมิสฺสา รุจฺฉิยา อิมิสฺมี อาทาเย อิมิสฺมี
ธมฺเม อิมิสฺมี วินเย อิมิสฺมี ธมฺมวินเย อิมิสฺมี ปาวจเน อิมิสฺมี
พฺรหฺมจฺริเย อิมิสฺมี สตฺถุสฺสาสเน อิมิสฺมี อตฺตภาเว อิมิสฺมี
มนุสฺสโลเก [๑] ฯ ชนฺตฺติ สตฺโต นโร ฯเปฯ มนุสฺสโรติ ตสฺมา
หิ สิกฺเขถ อิเชว ชนฺตฺ ฯ

[๔๗] ยงฺกิลฺลิจิ ชญฺญา วิสมนฺติ โลเกติ ยงฺกิลฺลิจิติ สพฺเพน
#๑ ไป. ม. ย. เตน วุจฺจติ อิธาติ ฯ

สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ อเสถํ นิสเสถํ ปริยาทายวจนเมตํ ๑ ยงฺกิลฺลจิตฺติ ฯ
ชฌณฺวา วิสมนฺตฺติติ วิสมํ กายกมฺมํ วิสมนฺตฺติ ชาเนยฺย วิสมํ
วจฺจกมฺมํ วิสมนฺตฺติ ชาเนยฺย วิสมํ มโนกมฺมํ วิสมนฺตฺติ ชาเนยฺย
วิสมํ ปาณาติปาตํ วิสโมติ ชาเนยฺย วิสมํ อทินฺนาทานํ วิสมนฺตฺติ
ชาเนยฺย วิสมํ กามเสฺว มิจฺฉาจารํ วิสโมติ ชาเนยฺย วิสมํ
มฺสฺสวาทํ วิสโมติ ชาเนยฺย วิสมํ ปิสุณฺณํ วาจํ วิสมาติ ชาเนยฺย
วิสมํ ผรุสฺสํ วาจํ วิสมาติ ชาเนยฺย วิสมํ สมฺผปฺปลาปํ วิสโมติ
ชาเนยฺย วิสมํ อภิซุณฺณํ วิสมาติ ชาเนยฺย วิสมํ พฺยาปาทํ
วิสโมติ ชาเนยฺย วิสมํ มิจฺฉาทิฏฺฐิ วิสมาติ ชาเนยฺย วิสมํ
สงฺขารํ วิสมาติ ชาเนยฺย วิสมํ ปญฺจ กามกฺุณฺณํ วิสมาติ
ชาเนยฺย วิสมํ ปญฺจ นีวรณฺณํ วิสมาติ ชาเนยฺย วิสมํ เจตณฺ

วิสมาติ ชาเนยฺย วิสมํ ปตฺตณฺณํ วิสมาติ ชาเนยฺย วิสมํ ปณฺธิ
วิสมาติ ชาเนยฺย อาชาเนยฺย วิชานเนยฺย ปฏฺวิชาเนยฺย ปฏฺวิชฺฌเนยฺย ฯ
โลเกติ อปายโลเก ฯเปฯ आयตฺนโลเกติ ยงฺกิลฺลจิตฺติ ชฌณฺวา
วิสมนฺตฺติ โลเก ฯ

[๔๘] น ตสฺส เหตุ วิสมํ จเรยฺยาคิ วิสมสฺส กายกมฺมสฺส
เหตุ วิสมํ น จเรยฺย วิสมสฺส วจฺจกมฺมสฺส เหตุ วิสมํ น
จเรยฺย วิสมสฺส มโนกมฺมสฺส เหตุ วิสมํ น จเรยฺย วิสมสฺส
ปาณาติปาตสฺส เหตุ วิสมํ น จเรยฺย วิสมสฺส อทินฺนาทานสฺส
เหตุ วิสมํ น จเรยฺย วิสมสฺส กามเสฺว มิจฺฉาจารสฺส เหตุ
#๑ ม. ปริยาทียนวจนเมตํ ฯ

วิสมํ น จเรย วิสมสฺส มุสาวาทสฺส เหตุ วิสมํ น จเรย
วิสมาย ปิสุณาย วาจาย เหตุ วิสมํ น จเรย วิสมาย
ผรุสฺสาย วาจาย เหตุ วิสมํ น จเรย วิสมสฺส สมฺพปฺปลาปสฺส
เหตุ วิสมํ น จเรย วิสมาย อภิขุณฺมาย เหตุ วิสมํ น
จเรย วิสมสฺส พุยาปาทสฺส เหตุ วิสมํ น จเรย วิสมาย
มิจุฉาทิฏฺฐิจฺฉิยา เหตุ วิสมํ น จเรย วิสมานํ สงฺขารานํ เหตุ
วิสมเ ๑ น จเรย วิสมานํ ปญฺจนนํ กามคฺคณานํ เหตุ วิสมเ ๑
น จเรย วิสมานํ ปญฺจนนํ นีวรณานํ เหตุ วิสมเ น จเรย
วิสมาย เจตนาย เหตุ วิสมาย ปตฺถณาย เหตุ วิสมาย
ปณฺธิชฺชา เหตุ วิสมํ น จเรย น อาจเรย น สฺมาจเรย น
สฺมาทาย วตฺเตยฺยาคิ น ตสฺส เหตุ วิสมํ จเรย ฯ

[๔๕] อปฺปณฺหิํ ฌีวิตฺมาหุ ฌีราติ ฌีวิตฺนฺติ อายุ จิตฺติ
ยปฺนา ยปฺนา อิริยนา วตฺตนา ปาลนา ฌีวิตํ ฌีวิตฺนฺทุริยํ ฯ
อปฺปิ ทุวิหิ การณฺเห อปฺปํ ฌีวิตํ จิตฺติปรตฺตตฺตาย วา อปฺปํ
ฌีวิตํ สรสปรตฺตตฺตาย วา อปฺปํ ฌีวิตํ ฯ

กถํ จิตฺติปรตฺตตฺตาย อปฺปํ ฌีวิตํ ฯ อตีเต จิตฺตกฺขณฺเ ฌีวิตฺถ
น ฌีวติ น ฌีวิสฺสตี ฯ อนาคเต จิตฺตกฺขณฺเ ฌีวิสฺสตี น ฌีวติ น
ฌีวิตฺถ ฯ ปจฺจุปฺปนฺเน จิตฺตกฺขณฺเ ฌีวติ น ฌีวิตฺถ น ฌีวิสฺสตี ฯ

ฌีวิตํ อตฺตภาโว จ สุขทุกฺขา จ เกวลา
เอกจิตฺตสฺมายฺยตฺตา ลหุโส วตฺตติกฺขโณ

#๑ ม. วิสมํ ฯ

จุฬาสีตีสหุสธานี กปฺปา ติญฺจนฺติ เย มรฺ
น เตวว เตปี ชีวฺนฺติ ทฺวิหิ จิตฺเตหิ สฺมาหิตา ๑
เย นฺริทฺธา มรฺนฺตสฺส ติญฺจฺมานสฺส วา อิท
สพฺเพว สทิสฺสา ขนฺธา คตา อปฺปฏิสฺนฺธิกา
อนนฺตฺรา จ เย ภฺงฺกา ๒ เย จ ภฺงฺกา ๓ อนาคตา
ตทฺนฺตฺเร นฺริทฺธานํ เวสฺมมํ นตฺถิ ลกฺขณฺเ
อนิพฺพตฺเตน น ชาโต ปจฺจุปฺปนฺเน น ชีวฺติ
จิตฺตภฺงฺกมฺโต ๔ โลโก ปญฺญตฺติ ปรมตฺถิยา
ยถา นินฺนา ปวตฺตฺนฺติ ฉนฺนฺเทน ปรีณามิตา
อจฺฉินฺนวารา วตฺตฺนฺติ สพฺยตฺนปจฺจยา
อนิธานคตา ภฺงฺกา ๕ ปุญฺโซ นตฺถิ อนาคเต
นิพฺพตฺตาเยว ๖ ติญฺจนฺติ อารคฺเค สาสฺปฺปมา
นิพฺพตฺตานญจ ฐมฺมานํ ภฺงฺโก เนลฺลํ ปุเรกฺขโต ๗
ปโลภฺมมา ติญฺจนฺติ ปุราณฺเหหิ อมฺิสฺสิตา
อทสฺสนโต อายนฺติ ภฺงฺกา คจฺฉนฺติ ทสฺสนํ
วิขฺชุปฺปาโทว อากาเส อฺุปฺปชฺชนฺติ วยนฺติ จาติ ๗

เอวํ จิตฺติปริตฺตตฺตาย อปฺปกํ ชีวฺติ ๗

กถํ สรสฺปริตฺตตฺตาย อปฺปกํ ชีวฺติ ๗ อสฺสาสุปฺนิพฺพุทฺธํ ชีวฺติ
ปสฺสาสุปฺนิพฺพุทฺธํ ชีวฺติ อสฺสาสุปฺปสฺสาสุปฺนิพฺพุทฺธํ ชีวฺติ มหาญฺจฺอุปฺนิพฺพุทฺธํ
#๑ ม. สํยฺยุตฺตา ๗ ๒-๓-๕ โป. ม. ภฺงฺกา ๗ ๔ ม. จิตฺตภฺงฺกามฺโต ๗ ๖ ม. จ ๗
#๗ ปุเรกฺขโตติปี ปาโฐ ๗

ชีวิต อสุมฺปนินฺพทฺธํ ชีวิต กวฬิงการหารูปนินฺพทฺธํ
ชีวิต วิญญานูปนินฺพทฺธํ ชีวิต ฯ มุลมฺปิ อิมํ ทุพฺพลํ ฯ
ปฺพพฺเหตฺตฺปิ อิมํ ทุพฺพลา ฯ ยेषิ ปจฺจยา เตปิ ทุพฺพลา ฯ
ยेषิ ปภาวิกา ๑ เตปิ ทุพฺพลา ฯ สหฺภูปิ ๒ อิมํ ทุพฺพลา ฯ
สมฺปโยคาปิ อิมํ ทุพฺพลา ฯ สหฺชาปิ อิมํ ทุพฺพลา ฯ
ยาปิ ปโยจิกา สปิ ทุพฺพลา ฯ อญฺจมฺมณฺณํ นิจฺจทุพฺพลา
อิมํ ฯ อญฺจมฺมณฺณํ อนวตฺตติตา อิมํ ฯ อญฺจมฺมณฺณํ ปรีปาทยฺนฺติ
อิมํ ฯ อญฺจมฺมณฺณสฺส หิ นตฺถิ ตายิตา ฯ น จาปิ
จเปฺนฺติ อญฺจมฺมณฺณิมํ ฯ โยปิ นิพฺพตฺตโก โส น วิชฺชติ ฯ น
จ เกนจิ โกจิ หายติ ฯ กงฺคพฺยา ๓ จ อิมํ หิ สพฺพโส ฯ
ปฺริเมหิ ปภาวิตา อิมํ ฯ ยेषิ ปภาวิตา เต ปฺเร มตา ฯ
ปฺริมาปิจ ปจฺฉิมปิจ อญฺจมฺมณฺณํ น กทาจิ อทฺทสฺสูติ ฯ เอวํ
สฺรสปริตฺตตตาย อปฺปํ ชีวิตํ ฯ

อปิจ จาคฺคฺมฺมหาราชิกานํ เทวานํ ชีวิตํ อฺปาทาย มนฺุสฺसानํ
อปฺปํ ชีวิตํ ปรีตฺตํ ชีวิตํ โลกํ ชีวิตํ ขณฺิกํ ชีวิตํ ลหฺกํ ชีวิตํ
อิตฺตฺรํ ชีวิตํ อนทฺทฺนียํ ชีวิตํ น จิรญฺจิตฺกํ ชีวิตํ ฯ ตาวตฺีสานํ
เทวานํ ฯ ยามานํ เทวานํ ฯ คฺุสฺสิตานํ เทวานํ ฯ นิมนฺมานรตฺินํ
เทวานํ ฯ ปฺรนิมนฺมิตวสวตฺตินํ เทวานํ ฯ พฺรหฺมกายิกานํ เทวานํ
ชีวิตํ อฺปาทาย มนฺุสฺसानํ อปฺปํ ชีวิตํ ปรีตฺตํ ชีวิตํ โลกํ
ชีวิตํ ขณฺิกํ ชีวิตํ ลหฺกํ ชีวิตํ อิตฺตฺรํ ชีวิตํ อนทฺทฺนียํ ชีวิตํ
#๑ ม. ปภาวิกา ฯ ๒ โป. ม. สหฺภูมิ ฯ ๓ ม. คนฺุชพฺพา ฯ

น จิรภูจติกัม ชีวิตัม ฯ วุตตัม เหน้ ภควตา อปุปมิทํ ภิกขเว
มनुสฺसानัน อายุ คมนีโย สมุปราโย มนุทาย โสภุจพฺพํ กตฺตพฺพํ
กุสลํ จริตพฺพํ พุรหุมจริยํ นตฺถิ ชาตสฺส อมรณํ โย [๑] ภิกขเว
จิรํ ชีวติ โส วสฺสสตํ อปุปํ วา ภิกขเว ฯ

อปุปมายุ มนุสฺसानัน หิเพยฺย นันฺ สุโปริโส

จเรยฺยาทิตฺตสึโสว นตฺถิ มจฺจุสฺส นาคโม

อจฺจนฺตํ อโหระตฺตา ชีวิตํ อุปฺรุชฺฌติ

อายุ จียติ มจฺจนัน กุณฺนทินันฺ อุตฺถกนฺตํ ฯ

อปฺปฬหิตํ ชีวิตมาหุ ชีราติ ชีราติ ชิตฺติมาติ ชีรา ฯ

ชิตฺติสมฺปนฺนาติ ชีรา ฯ ชิกฺกตปาปาติ ชีรา ฯ ชี วุจฺจติ ปฬฺวา

ยา ปฬฺวา ปชานนา วิจโย ปวิจโย ฌมฺมวิจโย สลฺลกฺขณา

อุปลกฺขณา ปจฺจุปลกฺขณา ปณฺทิจจํ โกสลฺลํ เนปฺปฬณฺ์ เวภฺพฺยา

จินฺตา อุปฺปริกฺขา ฐีรี เมธา ปริณายิกา วิปฺสฺสนา สมฺปชฺฌณฺ์

ปโตโท ปฬฺวา ปณฺณินฺทริยํ ปณฺณาพลฺลํ ปณฺณาสตฺถํ ปณฺณาปาสาโท

ปณฺณาอาโลโก ปณฺณาโอภาโส ปณฺณาปชฺโชโต ปณฺณารตฺนํ

อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ตาย ปณฺณาย สมฺนฺนาคตฺตฺตา

ชีรา ฯ อปฺปิจ ขนฺธชีรา ธาตฺตชีรา อายตฺนชีรา ปฏฺิจฺจสมฺปฺปาทชีรา

สตีปฏฺุจฺจานชีรา สมฺมปฺปชานชีรา อิทฺธิปฺปาทชีรา

อินฺทริยชีรา พลชีรา โพชฺฌนฺจชีรา มกฺคชีรา ผลชีรา นิพฺพานชีรา ฯ

เต ชีรา เอวมาหุสฺ มนุสฺसानัน อปฺปกํ ชีวิตํ ปริตฺตกํ

#๑ ยู. หี. ฯ

ชีวิต โลก ชีวิต ขณิก ชีวิต ลหุก ชีวิต อิตถร์ ชีวิต อนทฐนีย
ชีวิต นจิรฐฐิติก ชีวิตนุติ เอวม่าหิสฺ เอว กณนุติ เอว ฆณนุติ
เอว ทีปนุติ เอว โวหรรณุติติ อปฺปญฺหิตํ ชีวิตม่าหุ ชีรา ฯ
เตนาห ภควา

ตสฺมา หิ สิกฺขเขต อีเชว ชนฺตุ
ยงฺกิลฺลิจิ ชลฺลว วิสมนฺติ โลเก
น ตสฺส เหตุ วิสมํ จเรยฺย
อปฺปญฺหิตํ ชีวิตม่าหุ ชีราติ ฯ

[๕๐] ปสฺสามิ โลเก ปรีผนฺทมนํ

ปจฺจ อิมํ ตณฺหคตํ ภเวสฺสุ
หีนํ นรา มจฺจุมฺเข ลปนฺติ
อวิทตณฺหาเส ภวภเวสฺสุ ฯ

[๕๑] ปสฺสามิ โลเก ปรีผนฺทมนนฺติ ปสฺสามิติ มํสจฺจขุณาปี
ปสฺสามิ ทิปฺพจฺจขุณาปี ปสฺสามิ ปญฺญาจฺจขุณาปี ปสฺสามิ พุทฺธจฺจขุณาปี
ปสฺสามิ สมนฺตจฺจขุณาปี ปสฺสามิ ทกฺขามิ โอลโลเกมิ
นิชฺฌายามิ อฺปปริกฺขามิ ฯ โลเกติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก
เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาคฺโลเก อายตฺนโลเก ฯ ปรีผนฺทมนนฺติ
ตณฺหาผนฺทนาย ผนฺทมนํ ทิฏฺฐิผนฺทนาย ผนฺทมนํ กิลฺลผนฺทนาย
ผนฺทนาย ผนฺทมนํ ปโยคผนฺทนาย ผนฺทมนํ วิปากผนฺทนาย
ผนฺทมนํ ทุจฺจริตผนฺทนาย ผนฺทมนํ รตฺตราเคน ๑ ผนฺทมนํ
#๑ ม. ย. รตฺตํ .. ทุจฺจํ .. มุพฺหํ โมเหณ ฯ

ทกุจโทเสน ผนุทมานํ มุพหโมเหน ผนุทมานํ วินิพนุชมานเนน ๑
ผนุทมานํ ปรามภูจทิภูจिया ผนุทมานํ วิเกเขปคตอุทุจเจเนน
ผนุทมานํ อนิภูจจคตวิจิกิจุฉาย ผนุทมานํ ถามคตอนุสเยหิ
ผนุทมานํ ลาเถน ผนุทมานํ อลาเถน ผนุทมานํ ยเสน
ผนุทมานํ อยเสน ผนุทมานํ ปัสสาย ผนุทมานํ นิยุทาย
ผนุทมานํ สุเชน ผนุทมานํ ทุกุเชน ผนุทมานํ ชาติยา
ผนุทมานํ ชราย ผนุทมานํ พุยาธินา ผนุทมานํ มรเถเนน
ผนุทมานํ โสภปริเทวทุกุขโทมนสสุปายาเสหิ ผนุทมานํ เนรยิเถน
ทุกุเชน ผนุทมานํ ตिरจฉานโยนิเถน ทุกุเชน ผนุทมานํ ปิตติวิสยิเถน
ทุกุเชน ผนุทมานํ มานุสิเถน ทุกุเชน ผนุทมานํ
คพุโภกกนุติมุลเถน ทุกุเชน ผนุทมานํ คพุเก จิตติมุลเถน ทุกุเชน
ผนุทมานํ คพุภวภูจจานมุลเถน ทุกุเชน ผนุทมานํ ชาตสสุปนัพทุธิเถน
ทุกุเชน ผนุทมานํ ชาตสสุปราเชยเยเถน ทุกุเชน
ผนุทมานํ อตตุปุกกเมเนน ทุกุเชน ผนุทมานํ ปรูปุกกเมเนน
ทุกุเชน ผนุทมานํ ทุกุขทุกุเชน ผนุทมานํ สงขารทุกุเชน
ผนุทมานํ วิปริฉามทุกุเชน ผนุทมานํ จกขุโรเคน ทุกุเชน
ผนุทมานํ โสตโรเคน ทุกุเชน ผนุทมานํ ฉมานโรเคน ทุกุเชน
ชีวหาโรเคน ทุกุเชน ภายโรเคน ทุกุเชน สีสโรเคน ทุกุเชน
กณฺณโรเคน มุขโรเคน ทนต์โรเคน กาเสน สาเสน
ปีนาเสน ทเหเนน ชเรเนน กุจฺฉิโรเคน มุจฺฉาย ปกฺขนุทิกาย
#๑ โป. ม. ย. วินิพนุช .. ปรามภูจ .. วิเขปคตํ อนิภูจจคตํ .. ถามคตํ .. ๑

สุลาเย ๑ วิสุจิกาย กุญฺเฌน คณฺเฑน กิลาเสน โสเสน
อปฺมาเรณ ททฺทฺยา กณฺฑฺยา กจฺจุยา รชสาย วิตฺตจฺจิกาย
โลหิตฺเตน ปีตฺเตน มรฺฐเมเหณ อํสาย ปีพฺกาย ภคฺนฺทลายน ๒
ปีตฺตสมฺภูจฺจานเนน อาพาเชน เสมฺหสมฺภูจฺจานเนน อาพาเชน วาตสมฺภูจฺจานเนน
อาพาเชน สนนฺิปาติเกณ อาพาเชน อุตฺตปริณามเชน
อาพาเชน วิสมฺปฺริหารเชน อาพาเชน โอปกฺกมฺมิเกณ อาพาเชน
กมฺมวิปากเชน อาพาเชน สีนฺเตน อุณฺเฬน ชิมฺมจฺฉาย ปีปาสาย
อฺจุจฺจาเรณ ปสฺสวเณ ทํสมกสฺวาตตปสฺสิริสฺปสมฺผลฺเสณ ทฺกฺเขน
มาตฺมรเณน ทฺกฺเขน ปีตฺมรเณน ทฺกฺเขน ภาคฺมรเณน
ทฺกฺเขน ภคินฺนิมรเณน ทฺกฺเขน ปุตฺตมรเณน ทฺกฺเขน ธีตฺมรเณน
ทฺกฺเขน ฌาติพฺยสเนน โภคพฺยสเนน โรคพฺยสเนน
สีลพฺยสเนน ทิฏฺฐิพฺยสเนน ทฺกฺเขน ฃนฺทฺมานํ สมฺฃนฺทฺมานํ
วิปฺฃนฺทฺมานํ เวชฺมานํ ปเวชฺมานํ สมฺปเวชฺมานํ ปสฺสวามิ ทฺกฺขามิ
โอโลเกมิ นิชฺฌายามิ อฺปฺปริกฺขามิตี ปสฺสวามิ โลเก ปรีฃนฺทฺมานํ ฯ

[๕๒] ปชฺ อิมํ ตณฺหคตฺตํ ภเวสฺสูติ ปชฺชาติ สตฺตธาวิจฺจันํ ฯ
ตณฺหาคี รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา คณฺฐตณฺหา รสตณฺหา โฝฏฺฐพฺพตณฺหา
ธมฺมตณฺหา ฯ ตณฺหคตฺตุนฺติ ตณฺหาคตฺตํ ตณฺหานุคตฺตํ
ตณฺหานุสฺสํ ตณฺหาปณฺนํ ตณฺหาปณฺนํ ปาติตฺตํ ๓ อภิกฺกตฺตํ ปรียาทินฺนจิตฺตํ ฯ
#๑ ม. ย. สุลาเย ๑ ๒ ไป. ม. ย. ภคฺนฺทเลน ฯ อีทิสฺสฺสุจฺจาเน สพฺพตฺถ เอวํ
#ฌาตพฺพํ ๑ ๓ ปรีปาติตฺตุนฺติปี ปาโฐ ฯ

ภเวสุติ กามภเว รูปภเว อรูปภเวติ ปช อิมิ ตณ्हคต
ภเวสุ ฯ

[๕๓] หีนา นรา มจฺจุมฺเข ลปนฺตีติ หีนา นราติ [๑] หีเนน
กายกมฺเมเน สมนฺนาคตาติ หีนา [๒] ฯ หีเนน วจิกมฺเมเน สมนฺนาคตาติ
หีนา [๒] ฯ หีเนน มโนกมฺเมเน สมนฺนาคตาติ หีนา [๒] ฯ หีเนน
ป้าณาติป้าเตเน สมนฺนาคตาติ หีนา ฯ [๓] หีเนน อทินฺนาทานเนน ฯ
หีเนน กามสุมิจฺจาจาเรเน ฯ หีเนน มุสวาเวเนน ฯ หีนาย
ปิสฺสุณาย วาจาเย ฯ หีนาย ผรุสฺสาย วาจาเย ฯ หีเนน สมฺผปฺปลาเปเน ฯ
หีนาย อภิชฺฌาย ฯ หีเนน พุยาป้าเทเนน ฯ หีนาย
มิจฺจาทิฏฺฐิจฺฉายา ฯ หีเนหิ สงฺขาราเรหิ ฯ หีเนหิ ปญฺจหิ กามคฺเฌหิ ฯ
หีเนหิ ปญฺจหิ นีวรเฌหิ ฯ หีนาย เจตนาเย ฯ หีนาย ปตฺถนาเย ฯ
หีนาย ปณฺธิชฺฉายา สมนฺนาคตาติ หีนา [๔] นิหีนา โอมกา ลามกา
ชตฺตุกกา ปริตฺตตาติ หีนา นรา ฯ มจฺจุมฺเข ลปนฺตีติ มจฺจุมฺเข
मारมฺเข มรณมฺเข มจฺจูปฺตฺตา มจฺจุสมฺปตฺตา มจฺจูป้าคตา
मारปฺตฺตา มารสมฺปตฺตา มารูป้าคตา มรณปฺตฺตา มรณสมฺปตฺตา
มรณูป้าคตา ลปนฺติ ลาลปนฺติ โสจฺนติ กิลมฺนติ ปริเทวนฺติ
อฺรตฺตต้าพี กนฺทนฺติ สมฺโมหิ อापชฺชนฺตีติ หีนา นรา
มจฺจุมฺเข ลปนฺติ ฯ

[๕๔] อวิทตณฺหาเส ภวาทภเวสุติ ตณฺหาติ รูปตณฺหา ฯเปฯ
ธมฺมตณฺหา ฯ ภวาทภเวสุติ ภวาทภเว กมฺมภเว ปุณฺนภเว กามภเว
#๑ โป. ม. หีนา นรา ฯ ๒-๓ โป. ม. นรา ฯ ๔ โป. ม. นรา หีนา นิหีนา ...
#โอหีนา

กมฺมภเว กามภเว ปุณฺพภเว รูปภเว กมฺมภเว รูปภเว
ปุณฺพภเว อรูปภเว กมฺมภเว อรูปภเว ปุณฺพภเว ปุณฺพปุณฺ
ภเว ปุณฺพปุณฺ คติยา ปุณฺพปุณฺ อุปฺปตฺติยา ปุณฺพปุณฺ ปฏฺฐินฺธิยา
ปุณฺพปุณฺ อตฺตภาวณินิพฺพตฺติยา ฯ อวิตฺตณฺหาเสติ อวิตฺตณฺหา
อวิตฺตณฺหา อจฺจตฺตณฺหา อวฺนตฺตณฺหา อมฺตฺตณฺหา อปฺปหีนฺตณฺหา
อปฺปฏฺฐินิสฺสฏฺฐตฺตณฺหาติ อวิตฺตณฺหาเส ภวาทเวสุ ฯ
เตนาห ภควา

ปฺสฺสามิ โลกํ ปรีฬฺนฺทฺมานํ
ปจฺจ อิมํ ตณฺหคตฺตํ ภเวสุ
หีนํ นรา มจฺจุมฺเข ลปนฺติ
อวิตฺตณฺหาเส ภวาทเวสุติ ฯ

[๕๕] มมายิตํ ปฺสฺสธ ฬนฺทฺมานนํ
มจฺจเว อปฺโปทกจฺฉินฺโสเต ๑
เอตมฺปิ ทิสฺวา อมโม จเรยฺย
ภเวสุ อาสคฺติมฺกฺขพฺพมาโน ฯ

[๕๖] มมายิตํ ปฺสฺสธ ฬนฺทฺมานนํติ มมตฺตาติ เทว มมตฺตา
ตณฺหามมตฺตญฺจ ทิฏฺฐิมมตฺตญฺจ ฯ

กตมํ ตณฺหามมตฺตํ ฯ ยาวตา ตณฺหาสงฺขาเตน สีมกตํ
มริยาทิกตํ โอธิกตํ ปรียฺนฺตฺติกตํ ปรีกฺคหิตํ มมายิตํ อิทํ มมํ
เอตํ มมํ เอตฺตํกํ มมํ เอตฺตาวตา มมํ มม รูปา สทฺทา

#๑ โป. ม. ย. อปฺโปทเก ฯ

คณฺธา รสา โฝฏฺฐพฺพา อตุถรณฺนา ปาปุรณฺนา ทาสีทาสา
อเชพกา กุกฺกุฏฺฐุกรา หตฺถิกวาสุสวพฺวา เขตฺตํ วตฺตุ หิรณฺณํ
สุวรรณํ คามนิกมราชธานีโย รฏฺฐณฺจ ชนปฺโท จ โกโส จ
โกฏฺฐาคารณฺจ เกวลมฺปิ มหาปจฺวี ตณฺหาเวสน มมายติ
ยาวตา อฏฺฐสตตณฺหาวิปริตฺตํ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ ฯ

กตมํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ ฯ วิสตีวตฺตูกา สกฺกายทิฏฺฐิ ทสวตฺตูกา
มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทสวตฺตูกา อนตฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ ยา เอวรฺฐปา ทิฏฺฐิ
ทิฏฺฐิคตฺตํ ทิฏฺฐิคนฺโหนํ ทิฏฺฐิกนฺดาโร ทิฏฺฐิวิสุกายิกํ ทิฏฺฐิวิปฺสนฺทิตฺตํ
ทิฏฺฐิสลฺโลชนํ คาโห ปฏฺฐิกคาโห อภินิเวโส ปรามาโส กุมฺมคฺโค
มิจฺฉาปฺโต มิจฺฉตฺตํ ติตฺตถายตฺนํ วิปริเยสคฺคาโห วิปริตคฺคาโห
วิปลฺลตาสคฺคาโห มิจฺฉาคาโห อยาดาวกสฺมี ยาดาวกนฺติ คาโห
ยาวตา ทฺวาสฏฺฐิ ทิฏฺฐิกตฺตานิ อิทํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ ฯ

มมายิตฺเต ปสฺสถ ผนฺทมานนฺติ มมายิตฺตวตฺตูกุจฺเจทสงฺกิโนปิ
ผนฺทนฺติ อจฺฉิชนฺเตปี ผนฺทนฺติ อจฺฉินฺเนปี ผนฺทนฺติ
มมายิตฺตวตฺตูกุวิปริณามสงฺกิโนปิ ผนฺทนฺติ วิปริณามนฺเตปี ผนฺทนฺติ วิปริณเตปี
ผนฺทนฺติ สมฺผนฺทนฺติ วิปฺสนฺทนฺติ เวชนฺติ ปเวชนฺติ สมฺปเวชนฺติ
เอวํ ผนฺทมาน ๑ สมฺผนฺทมาน วิปฺสนฺทมาน เวชฺชมาน ปเวชฺชมาน
สมฺปเวชฺชมาน ปสฺสถ ทกฺขล โอลเกถ นิชฺฌายถ อฺปฺปริกฺขถาติ
มมายิตฺเต ปสฺสถ ผนฺทมาน ๑

[๕๗] มจฺฉเว อปฺโปทกฺชีณฺโสเตติ ยถา มจฺฉา อปฺโปทเก
#๑ โป. ม. ย. ปผนฺทมาน ..

จเรย วิหเรย อิริเยย วตเตย ปาเลย ยเปย ยาเปยยาติ
เอตมปี ทิสฺวา อมโม จเรย ฯ

[๕๕] ภาเวสุ อาสตุตฺติมกฺขพฺพมาโนติ ภาเวสุติ กามภาเว รูปภาเว
อรูปรภาเว ฯ อาสตุติ วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ
อภิขฺมา โลโก อกฺขลมฺมํ ฯ ภาเวสุ อาสตุตฺติมกฺขพฺพมาโนติ ภาเวสุ
อาสตุตี อกฺขพฺพมาโน ฌนฺทํ เปมํ รากํ ขนฺตี อกฺขพฺพมาโน
อชนฺยมาโน อสฺสชฺชนฺยมาโน อนิพฺพตฺตยมาโน อนภินิพฺพตฺตยมาโนติ
ภาเวสุ อาสตุตฺติมกฺขพฺพมาโน ฯ เตนาห ภควา

มมายิเต ปสฺสสท ผนฺทมาเน
มจฺเฉว อปฺโปทกขิณฺโสเต
เอตมปี ทิสฺวา อมโม จเรย
ภาเวสุ อาสตุตฺติมกฺขพฺพมาโนติ ฯ

[๖๐] อุโกสุ อนฺเตสุ วิเนยฺย ฌนฺทํ
ผสฺสํ ปริณฺณาย อนานุกิทฺโธ
ยทตฺตครหิ ตทกฺขพฺพมาโน

น ลิมฺปตี ๑ ทิฏฺฐสฺสเตสุ ธีโร ฯ

[๖๑] อุโกสุ อนฺเตสุ วิเนยฺย ฌนฺทนฺติ อนฺตาติ ผสฺโส
เอโก อนฺโต ผสฺสสมฺทโย ทฺติโย อนฺโต ฯ อตีโต เอโก
อนฺโต อนาคโต ทฺติโย อนฺโต ฯ สุขา เวทนา เอโก อนฺโต
#๑ น ลิมฺปตีตีปี ปาโจ ฯ

ทุกขา เวทนา ทุติโย อนุโต ฯ นามํ เอโก อนุโต รูปํ ทุติโย
อนุโต ฯ ฉ อชฺฌตฺติกานิ อายตฺตานิ เอโก อนุโต ฉ พาทิรานิ
อายตฺตานิ ทุติโย อนุโต ฯ สกฺกาโย เอโก อนุโต สกฺกายสมฺมทโย
ตุติโย อนุโตติ ฯ ฉนฺโทติ โย กามสฺส กามจฺจนฺโท กามราโค
กามนฺนุทิ กามตฺตฺหา กามเสนฺโห กามปริพาโห กามมูจฺฉา
กามชฺโฆสฺสานิ กามโฆ กามโยโค กามุปาทานํ กามจฺจนฺทนีวฺรณํ ฯ
อุโภสฺส อนุเตสฺส วิเนยฺย ฉนฺทฺนุติ อุโภสฺส อนุเตสฺส ฉนฺทํ วิเนยฺย
ปฏฺวิเนยฺย ปชฺเหยย วิโนเทยฺย พุยนฺตฺกเรยฺย ๑ อนภาวํกเมยฺยชาติ
อุโภสฺส อนุเตสฺส วิเนยฺย ฉนฺทํ ฯ

[๖๒] ผสฺสํ ปริณฺญา ย อนานุกิฑฺชิตฺติ ผสฺสโสติ จกฺขุสมฺมผสฺโส
โสตสมฺมผสฺโส ฆานสมฺมผสฺโส ชิฺวหาสมฺมผสฺโส กายสมฺมผสฺโส มโนสมฺมผสฺโส
อชิฺวจนสมฺมผสฺโส ปฏฺฉสมฺมผสฺโส สุขเวทนีโย สมฺมผสฺโส
ทุกฺขเวทนีโย สมฺมผสฺโส อทุกฺขมสุขเวทนีโย สมฺมผสฺโส กุสโล ผสฺโส
อกุสโล ผสฺโส อพฺยาโกโต ผสฺโส กามาวจโร ผสฺโส รูปาจโร
ผสฺโส อรูปาจโร ผสฺโส สฺขณฺโต ผสฺโส อนิมิตฺโต ผสฺโส
อปฺปณฺหิตฺโต ผสฺโส โลกิโย ผสฺโส โลกุตฺตโร ผสฺโส อตีโต
ผสฺโส อนาคโต ผสฺโส ปจฺจุปฺปนฺโน ผสฺโส โย เอวรูปุ
ผสฺโส ผุสนา สมฺมุสนา สมฺมุสฺสิตตฺตํ อัย วุจฺจติ ผสฺโส ฯ
ผสฺสํ ปริณฺญา ยติ ผสฺสํ ตีหิ ปริณฺญาหิ ปริชานิตฺวา ฅาตฺปริณฺญา
ตีรณฺปริณฺญา ย ปหานฺปริณฺญา ฯ

#๑ ม. พุยนฺตี ..

กตมา ฅาตปริณญา ฯ ผลลั ฆานาติ อัย จกขุสมผลโส
อัย โสตสมผลโส อัย ฆานสมผลโส อัย ฆิวหาสมผลโส อัย
กายสมผลโส อัย มโนสมผลโส อัย อธิวจนสมผลโส อัย
ปฏิฆสมผลโส อัย สุขเวทนีโย ผลโส อัย ทุกขเวทนีโย ผลโส
อัย อทุกขมสุขเวทนีโย ผลโส อัย กุสโล ผลโส อัย อกุสโล
ผลโส อัย อพุยาโกโต ผลโส อัย กามาจโร ผลโส อัย
รุปาจโร ผลโส อัย อรูปาจโร ผลโส อัย สุลลโต ผลโส
อัย อนิมิตโต ผลโส อัย อปป์ณิหิตโต ผลโส อัย โลกิโย
ผลโส อัย โลกุตโตโร ผลโส อัย อตีโต ผลโส อัย อนาคโต
ผลโส อัย ปจจุปป์นโน ผลโสติ ฆานาติ ปัสสติ อัย ฅาตปริณญา ฯ

กตมา ตีรณปริณญา ฯ เอว ฅาติ กตวา ผลลั ตีเรติ
อนิจจโต ทุกขโต โรคโต กณฆโต สลลโต อฆโต อาพาธโต
ปรโต ปโลกโต อีติโต อูปททวโต ภยโต อุปสคคโต จลโต
ปภงคโต อทฐวโต อตาณโต อเลณโต อสรณโต รัตตโต
ตจจโต สุลลโต อนตตโต อาทีนวโต วิปริณามธมมโต อสารกโต
อฆมมโต วรคโต วิภวโต สาสวโต สงขตโต มารามิสโต ฆาติธมมโต ๑
ฆราธมมโต พุยาธิธมมโต มรณธมมโต โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาธมมโต
สงกิเลสิธมมโต ๒ สมุททยโต อตถงคมโต
อสสาทโต อาทีนวโต นิสสรณโต ตีเรติ อัย ตีรณปริณญา ฯ
#๑ ม. ฆาติฆราพุยาธิมรณธมมโต ฯ ๒ ม. สงกิเลสธมมโต ฯ

กตมา ปหานปริณญา ฯ เอวํ ตีรยิตฺวา ผสฺเส ฉนฺทราคํ
ปชหติ วิโนเทติ พุยนฺตีกโรติ อนภาวงฺกเมติ ฯ วุตฺตํ เหน้ ภควตา
โย ภิกฺขเว ผสฺเสสุ ฉนฺทราโค ตํ ปชหถ เอวํ โส ผสฺโส
ปหีนโน ภวิสฺสติ อฺจุฉินฺนโมโถ ตาตาตฺถกฺโกโต อนภาวงฺกโต อายตี
อนุปฺปาทสมฺโมติ ฯ อัย ปหานปริณญา ฯ

ผสฺสํ ปริณญาชาติ ผสฺสํ อิมานิ ตีหิ ปริณญาหิ ปริชานิตฺวา ฯ
อนานุกิฺทฺโรติ เคะโธ วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ
อภิชฺฌมา โลกโถ อกฺุสลมฺมํ ฯ ยสฺเสโส เคะโธ ปหีนโน สมฺจุฉินฺนโน
วูปสนฺโต ปฏิปฺปสฺสทฺโร อภพฺพุปฺตติโก ฌานคฺคินา ททฺโธ
โส วุจฺจติ อภิทฺโร ฯ โส รูเป อภิทฺโร สทฺเท อภิทฺโร คนฺเช
อภิทฺโร รเส อภิทฺโร โฝฏฺจพฺเพ อภิทฺโร กุเล คณเ อวาเส
ลาเก ยเส ปลํสาย สุขे จิวเร ปิณฺฑปาเต เสนาสเน คิลาน-
ปจฺจยเกสฺซชฺชปริกฺขารे กามธาตฺยา รูปรธาตฺยา อรูปธาตฺยา กามภเว
รูปภเว อรูปภเว สลฺยฌาภเว อสลฺยฌาภเว เนวสลฺยฌานาสลฺยฌาภเว
เอกโวการภเว จตุโวการภเว ปญฺจโวการภเว อตีเต
อนาคเต ปจฺจูปฺปนฺเน ทิฏฺฐสฺสุมฺตวิญฺญาตพฺเพสุ ชมฺเมสุ อภิทฺโร
อคริโต อมฺจุฉิโต อนชฺโฆปฺปนฺโน ๑ วิตเคโธ วิคตเคโธ จตฺตเคโธ
วณฺตเคโธ มุตฺตเคโธ ปหีนเคโธ ปฏฺินิสฺสฏฺจเคโธ วิตฺราโค วิคฺตราโค
จตฺตราโค วณฺตราโค มุตฺตราโค ปหีนฺราโค ปฏฺินิสฺสฏฺจฺราโค
นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สตีฏฺโต สุขปฏฺิสฺสเวที พุรหฺมภูเตน อตฺตนา
#๑ อนชฺฌาปฺปนฺนิตฺปี อนชฺฌสนฺนิตฺปี ปาโง ฯ

วิหรีตีติ ผสฺสํ ปริณฺณาย อนานุกิทุโธ ฯ

[๖๗] ยทตฺตครหิ ตทกฺขพฺพมานนฺติ ยทนฺติ ยํ อตฺตนา ๑
ครหติ ฯ ทฺวิหิ การณฺหิ อตฺตานํ ครหติ กตตฺตา จ
อกตตฺตา จ ฯ

กถิ กตตฺตา จ อกตตฺตา จ อตฺตานํ ครหติ ฯ กถิ เม
กายทฺวจฺจริตํ อกถิ เม กายสุจฺจริตฺนฺติ อตฺตานํ ครหติ ฯ กถิ
เม วจิทฺวจฺจริตํ อกถิ เม วจิสฺสุจฺจริตฺนฺติ อตฺตานํ ครหติ ฯ กถิ
เม มโนทฺวจฺจริตํ อกถิ เม มโนสุจฺจริตฺนฺติ อตฺตานํ ครหติ ฯ
กโต เม ปาณาติปาโต อกตา เม ปาณาติปาตา เวรมณฺตี
อตฺตานํ ครหติ ฯ กถิ เม อทินฺนาทานํ อกตา เม อทินฺนาทานา
เวรมณฺตี อตฺตานํ ครหติ ฯ กโต เม กามสฺสุ มิจฺฉาจาโร
อกตา เม กามสฺสุ มิจฺฉาจารา เวรมณฺตี อตฺตานํ ครหติ ฯ
กโต เม มุสาวาโท อกตา เม มุสาวาธา เวรมณฺตี อตฺตานํ
ครหติ ฯ กตา เม ปิสฺสุณา วาจา อกตา เม ปิสฺสุณาย วาจา
เวรมณฺตี อตฺตานํ ครหติ ฯ กตา เม ผรุสา วาจา อกตา
เม ผรุสาย วาจา เวรมณฺตี อตฺตานํ ครหติ ฯ กโต เม
สมฺมุขปฺปลาโป อกตา เม สมฺมุขปฺปลาปา เวรมณฺตี อตฺตานํ
ครหติ ฯ กตา เม อภิขุณา อกตา เม อนภิขุณาติ อตฺตานํ
ครหติ ฯ กโต เม พฺยาปาโท อกโต เม อพฺยาปาโทติ
อตฺตานํ ครหติ ฯ กตา เม มิจฺฉาทิฏฺฐิ อกตา เม สมฺมาทิฏฺฐีติ
#๑ ไป. อตฺตานํ ครหติ ฯ ม. ย. อกตฺตา ครหิตี ฯ

ณานี วิภาวี เมธาวิ ฯ ชีโร ตณฺหาเลปํ ปหาย ทิฏฺฐิเลปํ
ปฏินิสฺสชฺชิตฺวา ทิฏฺฐเ น ลิมฺปติ สฺส เต น ลิมฺปติ มุตเต น ลิมฺปติ
วิญญาเต น ลิมฺปติ น ๑ สลิมฺปติ น อุปลิมฺปติ อลิตฺโต อสลิตฺโต ๒
อนุปลิตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสํสฺสํ วิปฺปมฺมฺโต วิสณฺณฺโต วิมรียาทิกเตน
เจตสา วิหรตีติ น ลิมฺปตี ทิฏฺฐสฺสฺสํ ชีโร ฯ เตนาห ภควา

อุโภสุ อนฺเตสุ วินยฺเย ฉนฺทํ
ผลฺลํ ปริญฺญา อนานุกิฺทฺโธ
ยทตฺตครหิ ตทกฺุพฺพมาโน
น ลิมฺปตี ทิฏฺฐสฺสฺสํ ชีโรติ ฯ

[๖๕] สลฺลํ ปริญฺญา วิตเรยฺเย โธมํ

ปริกฺกฺเหสุ ๓ มฺนิ โนปลิตฺโต
อพฺพุพฺพสฺสโล จรมปฺปมฺมฺโต
นาสีสตี โลกมิมํ ปรณฺจ ฯ

[๖๖] สลฺลํ ปริญฺญา วิตเรยฺเย โธมฺนฺติ สลฺลณฺติ

กามสลฺลณฺติ พฺยาปาทสลฺลณฺติ วิหีสาสลฺลณฺติ เนกฺขมฺมสลฺลณฺติ
อพฺยาปาทสลฺลณฺติ อวิหีสาสลฺลณฺติ รูปสลฺลณฺติ สทฺทสลฺลณฺติ คณฺธสลฺลณฺติ
รสสลฺลณฺติ โฝฏฺจพฺพสลฺลณฺติ ฌมฺมสลฺลณฺติ ยา เอวรูปา สลฺลณฺติ
สลฺลชานนา สลฺลชานิตตฺตํ อโย วุจฺจติ สลฺลณฺติ ฯ สลฺลํ ปริญฺญาติ
สลฺลํ ดีหิ ปริญฺญาหิ ปริชานิตฺวา ฌาตปริญฺญาเย ตีรณฺปริญฺญาเย
ปหานปริญฺญาเย ฯ

#๑ ม. น ปลิมฺปติ ฯ ๒ ม. อปฺลิตฺโต ฯ ๓ โป. ม. ยฺ. ปริกฺกฺเหสุ ฯ

กตมา ฌาตปริณญา ฯ สลฺยํ ชานาติ อัย กามสลฺยา
อัย พฺยาปาทสลฺยา อัย วิหีสาสสลฺยา อัย เนกขมฺมสลฺยา
อัย อพฺยาปาทสลฺยา อัย อวิหีสาสสลฺยา อัย รูปสลฺยา อัย
สทฺทสลฺยา อัย คนฺธสลฺยา อัย รสสลฺยา อัย โภฏฺฐพฺพสลฺยา
อัย ฌมฺมสลฺยาติ ชานาติ ปสฺสตี อัย ฌาตปริณญา ฯ

กตมา ตีรณปริณญา ฯ เอวํ ฌาตํ กตฺวา สลฺยํ ตีเรติ
อนิจฺจโต ทฺกฺขโต โรคโต คณฺฑโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต
ปรโต ปโลภโต อีตโต อุปทฺทวโต ภยโต อุปสคฺคโต จลโต
ปภฺงฺคฺคโต ฯเปฯ สมุทฺยโต อตฺตงฺกมโต อสฺสาทโต อาทึนฺวโต
นิสฺสรณโต ตีเรติ อัย ตีรณปริณญา ฯ

กตมา ปหานปริณญา ฯ เอวํ ตีเรตฺวา ๑ สลฺยา ย นนฺทราคํ
ปชฺหติ วิโนเทติ พฺยฺนตฺติกโรติ อนภาวงฺกเมติ ฯ วุตฺตํ ๒ เหน้ กวตา
โย ภิกฺขเว สลฺยา ย นนฺทราโค ตํ ปชฺหถ เอวํ สฺวา สลฺยา
ปหีนา ภวิสฺสตี อฺจฺฉินฺนฺมฺลา ตาลาวตฺตฺถกตา อนภาวงฺกตา आयตี
อนฺุปฺปาทชฺมฺมาติ ฯ อัย ปหานปริณญา ฯ

สลฺยํ ปริณฺญาติ สลฺยํ อิมํหิ ตีหิ ปริณฺญาหิ ปฺริชานิตฺวา ฯ
วิตเรยฺย โอมฺนฺติ กาโมจฺมํ ภโวจฺมํ ทิฏฺฐโจจฺมํ อวิชฺโชนฺจํ วิตเรยฺย
อฺจฺฉตฺตเรยฺย ปตฺตเรยฺย สมตฺติกฺกเมยฺย วีตฺติวตฺเตยฺยาติ สลฺยํ ปริณฺญา
วิตเรยฺย โอมํ ฯ

[๖๗] ปฺริคฺคเหสฺสุ มฺนิ โนปฺลิตฺโตติ ปฺริคฺคหาติ เทว ปฺริคฺคหา
#๑ โป. ม. ตีรยิตฺวา ฯ ๒ โป. ม. วุตฺตมฺปิ ฯ

ตณฺหาปริกฺคโห จ ทิฏฺฐิปริกฺคโห จ ๆเปฯ อัย ตณฺหาปริกฺคโห
ฯเปฯ อัย ทิฏฺฐิปริกฺคโห ฯ มุนีติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ ยา
ปญฺญา ปชานนา ๆเปฯ อโม่โห ฌมฺมวិโย สมฺมาทิฏฺฐิ เตน
ฌาเณน สมนฺนาคโต มุนิ โมนปฺปตฺโตติ ฯ ตีณิ โมนเยยานิ
กายโม่เนยฺย วิจิโม่เนยฺย มโนโม่เนยฺย ฯ

กตมํ กายโม่เนยฺย ฯ ติวิธานํ กายทฺวจฺจิตานํ ปหานํ
กายโม่เนยฺย ฯ ติวิธํ กายสุจฺจิตํ กายโม่เนยฺย ฯ กายารมฺมณํ ๑
ฌาณํ กายโม่เนยฺย ฯ กายปริญฺญา กายโม่เนยฺย ฯ ปริญฺญาสทฺคโต
มคฺคโศ กายโม่เนยฺย ฯ กายเ ฉนฺทฺรทฺคสุส ปหานํ กายโม่เนยฺย ฯ
กายสงฺขารนิโรธฺ จตฺตชฺฌมานสมาปตฺติ กายโม่เนยฺย ฯ อิทํ
กายโม่เนยฺย ฯ

กตมํ วิจิโม่เนยฺย ฯ จตฺตพิชานํ วิจิตฺตจฺจิตานํ ปหานํ
วิจิโม่เนยฺย ฯ จตฺตพิชํ วิจิตฺตจฺจิตํ วิจิโม่เนยฺย ฯ วาจารมฺมณํ ๒ ฌาณํ
วิจิโม่เนยฺย ฯ วาจาปริญฺญา วิจิโม่เนยฺย ฯ ปริญฺญาสทฺคโต
มคฺคโศ วิจิโม่เนยฺย ฯ วาจา ฉนฺทฺรทฺคสุส ปหานํ วิจิโม่เนยฺย ฯ
วิจิตฺตสงฺขารนิโรธฺ ทฺตฺติชฺฌมานสมาปตฺติ วิจิโม่เนยฺย ฯ อิทํ
วิจิโม่เนยฺย ฯ

กตมํ มโนโม่เนยฺย ฯ ติวิธานํ มโนทฺวจฺจิตานํ ปหานํ
มโนโม่เนยฺย ฯ ติวิธํ มโนสุจฺจิตํ มโนโม่เนยฺย ฯ จิตฺตารมฺมณํ ๓
ฌาณํ มโนโม่เนยฺย ฯ จิตฺตปริญฺญา มโนโม่เนยฺย ฯ

#๑ โป. ม. กายารมฺมณ ๑ ๒ โป. ม. วาจารมฺมณ ๑ ๓ โป. ม. จิตฺตารมฺมณ ๑

ปริยวาทสาคโค มกุโค มโนโมเนยฺย ฯ จิตฺเต ฉนฺทราคสฺส ปหานํ
มโนโมเนยฺย ฯ จิตฺตสฺสขารนิโรธํ สลฺยาเวทยิตฺตนิโรธสฺมาปตฺติ
มโนโมเนยฺย ฯ อิทํ มโนโมเนยฺย ฯ

กายมฺุณี วาจามฺุณี มโนมฺุณิมนาสวํ

มฺุณี โมเนยฺยสมฺุปนฺนํ อากุ สพฺุพฺุปปหายินํ ฯ

กายมฺุณี วาจามฺุณี มโนมฺุณิมนาสวํ

มฺุณี โมเนยฺยสมฺุปนฺนํ อากุ นินฺุหตฺตปาปกนฺุติ ฯ

อิเมหิ ตีหิ โมเนยฺเยหิ ชฺุเมหิ สมนฺุนาคตา ฉ มฺุนโย

อาคารมฺุนโย อนาคารมฺุนโย เสขมฺุนโย อเสขมฺุนโย ปจฺุเจกมฺุนโย

มฺุณิมฺุนโย ฯ กตฺเต อาคารมฺุนโย ฯ เย เต อาคาริกา ทิฏฺฐปฺุทา

วิญฺุณตฺตาสานา อิเม อาคารมฺุนโย ฯ กตฺเต อนาคารมฺุนโย ฯ เย

เต ปฺุพฺุชิตา ทิฏฺฐปฺุทา วิญฺุณตฺตาสานา อิเม อนาคารมฺุนโย ฯ สตฺต

เสขา เสขมฺุนโย ฯ อรหฺุนฺุโต อเสขมฺุนโย ฯ ปจฺุเจกพฺุทฺุชา ปจฺุเจกมฺุนโย ฯ

มฺุณิมฺุนโย วุจฺุจฺุติ ตถาคตา อรหฺุนฺุโต สฺุมาสมฺุพฺุทฺุชา ฯ

น โมเนน มฺุณี โหติ มฺุพฺุหฺุโรโป อวิทฺุทฺุ

โย จ ตฺุลฺุว ปคฺุคฺุยฺุห วรมาทาย ปณฺุทฺุติโต

ปาปานิ ปรีวชฺุเชติ ส มฺุณี เตน โส มฺุณี

โย มฺุณาคิ อุกฺุ โลเก มฺุณี เตน ปวฺุจฺุติ ฯ

อสตฺตฺตจ สตฺตฺตจ ญตฺุวา ชฺุมมํ

อชฺุณฺุตฺตํ พหิพฺุทฺุชา จ สพฺุพฺุโลเก

เทวมนุสเสหิ ปุชิต โย

โส สงฺคชาลมติจฺจ โส มุนิ ฯ

เลปาคี เทว เลปา ตณฺหาเลโป จ ทิฏฺฐิเลโป จ ฯเปฯ

อัย ตณฺหาเลโป ฯเปฯ อัย ทิฏฺฐิเลโป ฯ มุนิ ตณฺหาเลโป

ปหาย ทิฏฺฐิเลโป ปฏฺินิสฺสชฺชิตฺวา ปริกฺคเหสุ น ลิมฺปติ น สลิมฺปติ น

อุปฺลิมฺปติ อลิตฺโต อสลิตฺโต อนุปฺลิตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจ

วิปฺปมฺตฺโต วิสฺลฺยฺตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตีติ ปริกฺคเหสุ

มุนิ โนปฺลิตฺโต ฯ

[๖๘] อพฺพุพฺพหฺสฺสโล จรมฺปฺปมฺตฺโตติ สฺลนฺนฺติ สฺตฺต สฺลฺลานิ
 รากสฺลลํ โทสสฺลลํ โมหสฺลลํ มานสฺลลํ ทิฏฺฐิสฺลลํ โสกสฺลลํ
 กถฺกถาสฺลลํ ฯ ยสฺเสตานิ สฺลฺลานิ ๑ ปหีนานิ สมฺมจฺฉินฺนानิ วุปฺสนฺตานิ
 ปฏฺิปปฺสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกานิ ฅานคฺคินา ททฺฒานิ โส
 วุจฺจติ อพฺพุพฺพหฺสฺสโล อพฺพุพฺพหิตฺสฺสโล ๒ [๗] อฺุทฺทฺฐสฺสโล สมฺมทฺทฺฐสฺสโล
 อฺุปฺปาฏฺิตฺสฺสโล สมฺมปฺปาฏฺิตฺสฺสโล จตฺตสฺสโล วนฺตสฺสโล
 มุตฺตสฺสโล ปหีนสฺสโล ปฏฺินิสฺสญฺจสฺสโล นิจฺฉนาโต นิพฺพุโต
 สීตฺติญฺโต สุขปฏฺิสฺสเวทึ พฺรหฺมญฺเตน อตฺตนา วิหฺรตีติ อพฺพุพฺพหฺสฺสโล ฯ
 จรฺนฺติ จรฺนฺโต วิหฺรฺนฺโต อิริยฺนฺโต วตฺเตนฺโต ปาเลนฺโต ยเปนฺโต
 ยาเปนฺโต ฯ อฺุปฺปมฺตฺโตติ สกฺกจฺจการี สาทจฺจการี อญฺจิตการี
 อนอสฺสินฺนวุตฺติโก อนิกฺขิตฺตจฺจนฺโท อนิกฺขิตฺตจฺจโร กุสฺเสสุ ชมฺเมสุ ฯ
 กถาหึ อปริปุรี วา สึลกฺขนฺธิ ปรีปุเรยฺยึ ปรีปุรี วา สึลกฺขนฺธิ
 #๑ ม. อัย ปาโจ ปปลิงฺโก ทิสฺสติ ฯ อิตฺ ปรี อีทิสฺเมว ฯ ๒ ย. อพฺพุพฺพหิตฺสฺสโล ฯ
 #๓ โป. อปฺพหิตฺสฺสโล ย. ปหตฺสฺสโล ฯ

ตตถ ตตถ ปณฺณาย อนุคฺคณฺเหยฺยนฺติ โย ตตถ ฉนฺโท จ
วายาโม จ อุตฺตสาโห จ อุตฺตโสฬฺหี จ อปฺปฏฺฐิวนี จ
สตีสมฺปชฌณฺณจ อาตปฺปํ ปธานํ อธิฏฺฐานํ อนุโยโค อปฺปมาโท
กฺุสเลสุ ฌมฺเมสุ ฯ กถาหํ อปริปฺปรี วา สมาริกฺขนฺธํ ปรีปฺปุเรยฺย
ปรีปฺปรี วา สมาริกฺขนฺธํ ตตถ ตตถ ปณฺณาย อนุคฺคณฺเหยฺยนฺติ ฯเปฯ
กฺุสเลสุ ฌมฺเมสุ ฯ กถาหํ อปริปฺปรี วา ปณฺณากฺขนฺธํ [๑] วิมุตฺติกฺขนฺธํ
วิมุตฺติฉานทสฺสนกฺขนฺธํ ปรีปฺปุเรยฺย ปรีปฺปรี วา วิมุตฺติฉานทสฺสนกฺขนฺธํ
ตตถ ตตถ ปณฺณาย อนุคฺคณฺเหยฺยนฺติ โย ตตถ ฉนฺโท
จ วายาโม จ อุตฺตสาโห จ อุตฺตโสฬฺหี จ อปฺปฏฺฐิวนี จ
สตีสมฺปชฌณฺณจ อาตปฺปํ ปธานํ อธิฏฺฐานํ อนุโยโค อปฺปมาโท
กฺุสเลสุ ฌมฺเมสุ ฯ กถาหํ อปริณฺณาคี วา ทฺกขํ ปรีชาเนยฺย
อปฺปทีเน วา กิเลเส ปชฺชเหยฺย อภาวิตํ วา มคฺคํ ภาเวยฺย
อสจฺฉิกคํ วา นิโรธํ สจฺฉิกเรยฺยนฺติ โย ตตถ ฉนฺโท จ วายาโม
จ อุตฺตสาโห จ อุตฺตโสฬฺหี จ อปฺปฏฺฐิวนี จ สตีสมฺปชฌณฺณจ
อาตปฺปํ ปธานํ อธิฏฺฐานํ อนุโยโค อปฺปมาโท กฺุสเลสุ ฌมฺเมสุตี
อพฺพุพฺพหสฺสโล จรมปฺปมคฺโคติ ฯ

[๖๕] นาสีสตี โลกมิมํ ปรีณฺจาคี อิมํ โลกํ นาสีสตี สกคฺคตภาวํ
ปรีโลกํ นาสีสตี ปรีตคฺคภาวํ ฯ อิมํ โลกํ นาสีสตี สกรูปรเวทนา-
สณฺณาสงฺขารวิญฺญาณํ ปรีโลกํ นาสีสตี ปรีรูปรเวทนาสณฺณาสงฺขารวิญฺญาณํ ฯ
อิมํ โลกํ นาสีสตี ฉ อชฺฉตฺติกานี อายตนาณี
#๑ ไป. ม. ปรีปฺปุเรยฺย ฯ

ปรโลกํ นาสีสติ ฌ พาทิรานิ อายตนานิ ฯ อิมํ โลกํ นาสีสติ
มनुสฺสโลกํ ปรโลกํ นาสีสติ เทวโลกํ ฯ อิมํ โลกํ นาสีสติ
กามชาติํ ปรโลกํ นาสีสติ รูปชาติํ อรูปชาติํ ฯ อิมํ โลกํ
นาสีสติ กามชาติํ รูปชาติํ ปรโลกํ นาสีสติ อรูปชาติํ ฯ ปุณ
คตํ วา อุปตฺตํ วา ปฏิสนฺธิ วา ภवं วา สํสารํ วา วฏฺฏํ
วา นาสีสติ น อิจฺจติ น สาทิยติ น ปตฺถติ น ปิเหติ
นาชิขปฺปตีติ ๑ นาสีสติ โลกมิมํ ปรณฺจ ฯ เตนานห ภควา

สณฺณํ ปริณฺญา วิตเรยฺย โอนํ

ปริกฺกเหตุ มุณี โนปลิตฺโต

อพฺพุพฺพหสฺสโล จรมปฺปมตฺโต

นาสีสติ โลกมิมํ ปรณฺจชาติ ฯ

ทฺติโย กุหฺฏจกสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิตฺโต ฯ

#๑ ไป. ม. นาดิขปฺปตีติ ฯ

ตติโย ทุฏฐกฺกสุตฺตนิทเทโส

[๗๐] วทนฺติ เว ทุฏฐมฺนาปี เอก

อณฺเณปี ๑ เว สจฺจมฺนา วทนฺติ

วาทญจ ชาตํ มฺนิ โน อุเปติ

ตสฺมา มฺนี นตฺถิ ชิโต กุหิณฺจิจิ ฯ

[๗๑] วทนฺติ เว ทุฏฐมฺนาปี เอกติ เต ติตฺถิยา ทุฏฐมฺนา
ปทุฏฐมฺนา วิรุฑฺมฺนา ปฏฺวิวิรุฑฺมฺนา อาหตฺมฺนา ปจฺจาหตฺมฺนา

อาฆาฏิตฺมฺนา ปจฺจาฆาฏิตฺมฺนา วทนฺติ อุปวทนฺติ ภควนฺตญจ
ภิกฺขุสงฺฆมฺญจ อฏฺเตนาติ วทนฺติ เว ทุฏฐมฺนาปี เอก ฯ

[๗๒] อณฺเณปี ๑ เว สจฺจมฺนา วทนฺตีติ เย เตสํ ติตฺถิยานํ
สทฺทหนฺตา โอกปฺเปฺนฺตา อธิมฺจฺจนฺตา สจฺจมฺนา สจฺจสณฺณิโน
ภูตฺมฺนา ภูตสณฺณิโน ตถมฺนา ตถสณฺณิโน ยถาวมฺนา ยถาวสณฺณิโน
อวิปริตฺมฺนา อวิปริตสณฺณิโน วทนฺติ อุปวทนฺติ ภควนฺตญจ
ภิกฺขุสงฺฆมฺญจ อฏฺเตนาติ อณฺเณปี ๑ เว สจฺจมฺนา วทนฺติ ฯ

[๗๓] วาทญจ ชาตํ มฺนิ โน อุเปตีติ โส วาโท ชาโต
โหติ สณฺชาโต นิพฺพตฺโต อภินิพฺพตฺโต ปาตฺกฺโต ปฺรโต โฆโส
อกุโกโส อุปวาโท ภควโต จ ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ อฏฺเตนาติ
วาทญจ ชาตํ ฯ มฺนิ โน อุเปตีติ มฺนินฺติ โมนํ วุจฺจติ ฌานํ
ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมนฺมาทิฏฺฐิ
#๑ ม. อโตปี ฯ

เตน ฌาณน สมนนาคโต มุณี โมนปฺปตฺโต ฯเปฯ สงฺกษาลมตฺติจ
โส มุณีติ ฯ โย วาท์ อุเปติ โส ทวีหิ การณฺเหหิ วาท์
อุเปติ ฯ การโก การกตาย วาท์ อุเปติ ฯ อถวา วุจฺจมาโน
อุปวทฺธิยมาโน กุปฺปติ พฺยาปชฺชติ ปตฺติภูจฺจติ โภปญฺจ โทสญฺจ
อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติ อการโกมฺหิตฺติ ฯ โย วาท์ อุเปติ โส
อิเมหิ ทวีหิ การณฺเหหิ วาท์ อุเปติ ฯ มุณี ทวีหิ การณฺเหหิ วาท์
น อุเปติ ฯ อการโก อการกตาย วาท์ น อุเปติ ฯ อถวา
วุจฺจมาโน อุปวทฺธิยมาโน น กุปฺปติ น พฺยาปชฺชติ น ปตฺติภูจฺจติ
น โภปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติ อการโกมฺหิตฺติ ฯ
มุณี อิเมหิ ทวีหิ การณฺเหหิ วาท์ น อุเปติ น อุปคฺจฺจติ น
คณฺหาติ น ปรามสฺติ น อภินฺวิสฺสตีติ วาทญฺจ ชาตฺ มุณี โน
อุเปติ ฯ

[๗๔] ตสฺมา มุณี นตฺถิ ชีโล กุหฺลญฺจิติ ตสฺมาติ ตสฺมา
ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา มุณีโน อาหตฺติตฺตตา
ชิลชาตฺตาปี นตฺถิ ฯ ปญฺจปี เจโตชฺชีลา นตฺถิ ตโยปี ชฺชีลา
นตฺถิ รากชฺชีโล โทสชฺชีโล โมหชฺชีโล นตฺถิ น สนฺนติ น สํวิชฺชติ
นุปลพฺภติ ปหฺโน สมุจฺจินฺโน วุปฺสนฺโต ปฏฺธิปฺปสฺสทฺโธ
อภพฺพปฺปตฺติโก ฌาณคฺคินา ททฺโธ ฯ กุหฺลญฺจิติ กุหฺลญฺจิ กิมฺหิจิ
กตฺถจฺจิ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺชตฺตพหิทฺธา วาติ ตสฺมา
มุณี นตฺถิ ชีโล กุหฺลญฺจิ ฯ เตนาห ภควา

วทนต์ เว ทุณฺณมานปี เอก
อณฺเณปี เว สจฺจมนนา วทนต์
วาทณฺจ ชาตํ มุนิ โน อุเปติ
ตสฺมา มุนิ นตฺถิ จิโล กุหิณฺจิติ ฯ

[๗๕] สกณฺหิ ทิฏฺฐิ กถฺมจฺเจยฺเยย
ฉนฺทานุณีโต รุจฺยา นิวิฏฺโง
สยฺ สมตฺตานิ ปกฺกพฺพมาโน
ยถา หิ ชานเณยฺย ตถา วเทยฺย ฯ

[๗๖] สกณฺหิ ทิฏฺฐิ กถฺมจฺเจยฺเยยชาติ เย ๑ เต ติตฺถิยา สุนฺทรี
ปรีพฺพาชิกิ หนฺตฺวา สมณฺนํ สกฺยปฺตฺตฺติยานํ อวณฺณํ ปกาสะยิตฺวา
เอวํ เอตํ ลาภิ ยถํ สกฺการสมฺมานํ ปจฺจาหริสฺสามาติ เอวํทิฏฺฐิกา
เอวํขนฺติกา เอวํรุจิกา เอวํลทฺธิกา เอวํอชฺฌาสาธา เอวํอธิปฺปายา
เต นาสกฺขิสฺสุ สกํ ทิฏฺฐิ สกํ ขนฺตี สกํ รุจิ สกํ ลทฺธิ สกํ
อชฺฌาสาธิ สกํ อธิปฺปายิ อตฺถิ กมฺมิตฺตุํ ฯ อถ โข เสวว อยโส เต
ปจฺจาคโตติ เอวมฺปิ สกณฺหิ ทิฏฺฐิ กถฺมจฺเจยฺเยย ฯ อถวา
สสฺสโต โลโก อิทฺเมว สจฺจํ โมจฺมณฺณนฺตฺติ โย โส เอวํวาโท
โส สกํ ทิฏฺฐิ สกํ ขนฺตี สกํ รุจิ สกํ ลทฺธิ สกํ อชฺฌาสาธิ
สกํ อธิปฺปายิ กถิ อจฺเจยฺเยย อตฺถิ กเมยฺเยย สมตฺติ กเมยฺเยย
วิตฺตฺวาตฺเตยฺเยย ฯ ตํ กิสฺส เหตุํ ฯ ตสฺส สทา ทิฏฺฐิ ตถา สมตฺตฺตา
สมาทฺธิ นนา คหิตา ปรามฺภูจฺจา อภินิวิฏฺฐา อชฺโฆสิตา อธิมุตฺตฺตาติ
#๑ ไป. ม. ยฺ เต ฯ

เอวมุปี สกณฺหิ ทิฏฺฐี กถมจฺเจยฺย ฯ อสฺสโต โลโก อนฺตฺวา
โลโก อนฺตฺวา โลโก ตํ ชีวํ ตํ สรีริ อณฺณํ ชีวํ
อณฺณํ สรีริ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณํ น โหติ ตถาคโต
ปรมฺมรณํ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณํ
เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณํ อิทเมว สจฺจํ
โมกฺขมณฺณนฺติ โย โส เอวํวาโท โส สกํ ทิฏฺฐี สกํ ขนฺตี
สกํ รุจฺฉิ สกํ ลทฺธิ สกํ อชฺฌาสยฺ สกํ อธิปฺปายํ กถํ อจฺเจยฺย
อติกกเมยฺย สมตฺติกกเมยฺย วีตฺตเวยฺย ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯ
ตสฺส สว ทิฏฺฐิ ตถา สมตฺตา สวาทินฺนา กหิตา ปรามฺมจฺจา
อภินิวฺจฺจา อชฺฌสฺสิตา อธิมตฺตาคิ เอวมุปี สกณฺหิ ทิฏฺฐี
กถมจฺเจยฺย ฯ

[๗๗] ฉนฺททานุณีโต รุจฺฉิยา นิวฺจฺจโจติ ฉนฺททานุณีโตติ สกาย
ทิฏฺฐิยา สกาย ขนฺติยา สกาย รุจฺฉิยา สกาย ลทฺธิยา ยายติ
นियฺยติ วุยฺหติ สํหริยติ ฯ ยถา หตฺถิยาเนน วา รถยานเนน วา
อสุสฺยาเนน วา โคยานเนน วา อชฺยานเนน วา เมณฺฑกยานเนน วา
โอฏฺฐยานเนน วา ขรยานเนน วา ยายติ नियฺยติ วุยฺหติ สํหริยติ
เอวเมว สกาย ทิฏฺฐิยา สกาย ขนฺติยา สกาย รุจฺฉิยา สกาย
ลทฺธิยา ยายติ नियฺยติ วุยฺหติ สํหริยตีติ ฉนฺททานุณีโต ฯ รุจฺฉิยา
นิวฺจฺจโจติ สกาย ทิฏฺฐิยา สกาย ขนฺติยา สกาย รุจฺฉิยา สกาย
ลทฺธิยา นิวฺจฺจโ จ ปตฺติจฺจโ ต อลฺลโน อุปาคโต อชฺฌสฺสิตโต

อธิมุตโตติ ฉนุทานุณีโต รุจिया นิวิฏโฐ ๑

[๗๘] สยั สมตตานิ ปกุกพพมานิ สยั สมตตัง กโรติ
ปริปฺณณัง กโรติ อโนมํ กโรติ อคฺคํ เสฏฺฐัง วิเสฏฺฐัง ปาโมกฺขํ
อุตฺตมํ ปวริ กโรติ อัย สตุถา สพฺพญญติ สยั สมตตัง
กโรติ ปริปฺณณัง กโรติ อโนมํ กโรติ อคฺคํ เสฏฺฐัง วิเสฏฺฐัง
ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวริ กโรติ อัย ฌมฺโม สฺวากุขาโต อัย
คโณ สฺวปฏิปนฺโน อัย ทิฏฺฐิจิ ภทฺทิกกา อัย ปฏิปทา สฺวปฺญญตฺตา
อัย มคฺโค นียฺยานิโกติ สยั สมตตัง กโรติ ปริปฺณณัง กโรติ
อโนมํ กโรติ อคฺคํ เสฏฺฐัง วิเสฏฺฐัง ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวริ
กโรติ ฌเนติ สยฺชเนติ นิพฺพตฺเตติ อภินิพฺพตฺเตตีติ สยั สมตตานิ
ปกุกพพมานิ ๑

[๗๙] ยถา หิ ฌาเนยฺย ตถา วเทยฺยาติ ยถา ฌาเนยฺย ตถา
วเทยฺย กเถยฺย ภณฺเอยฺย ทิเปยฺย โวหเรยฺย ๑ สสฺสโต โลโก
อิทเมว สจฺจํ โมจฺจมฺมญฺญนฺติ ยถา ฌาเนยฺย ตถา วเทยฺย กเถยฺย
ภณฺเอยฺย ทิเปยฺย โวหเรยฺย ๑ อสสฺสโต โลโก ๑เป๑ เนว
โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา อิทเมว สจฺจํ
โมจฺจมฺมญฺญนฺติ ยถา ฌาเนยฺย ตถา วเทยฺย กเถยฺย ภณฺเอยฺย ทิเปยฺย
โวหเรยฺยาติ ยถา หิ ฌาเนยฺย ตถา วเทยฺย ๑ เตนาห ภควา

สกลฺลหิ ทิฏฺฐิจิ กถมจฺจเยยฺย

ฉนุทานุณีโต รุจिया นิวิฏโฐ

สยัม สมตตานิ ปกุกุพพานโน

ยถา หิ ชานนุยย ตถา วเทยยาติ ฯ

[๘๐] โย อตฺตโน สีสวตานิ ชนฺตฺ

อนานุปฺภูโจ จ ๑ ปเรส ปาวา ๒

อนริยธมฺมํ กุสลา ตมาหุ

โย อาตุมานํ สยเมว ปาวา ฯ

[๘๑] โย อตฺตโน สีสวตานิ ชนฺตฺตฺติ โยติ โย ยาทีโส

ยถายุตฺโต ยถาวิหิตฺโต ยถาปการิ ยถจฺจานปฺปตฺโต ยถมมฺสมนฺนาคโต

ขตฺติโย วา พฺราหฺมโณ วา เวสฺโส วา สุทฺโท วา กหฺภูโจ

วา ปพฺพชิตฺโต วา เทโว วา มนุสฺสโต วา ฯ สีสวตานีติ อตฺติ

สีลญฺเจว วตฺตญฺจ ๓ อตฺติ วตฺตํ ๔ น สีลํ ฯ

กตมํ สีลญฺเจว วตฺตญฺจ ฯ อิธ ภิกฺขุ สีลวา โหติ ปาฏิโมกฺขสํวรสํวโต

วิหริติ อจฺจโรจฺรสมฺปนฺโน อณฺุมตฺเตสฺส วชฺเชสฺส

ภยทสฺสาวี สมหาทาย สิภฺขติ สิภฺขาปเทสฺส โย ตตฺถ สยโม

สํวโร อวีตฺติกโม อิํหํ สีลํ ฯ ยํ สมหาทานํ ตํ วตฺตํ ฯ

สํวรญฺเจน สีลํ สมหาทานญฺเจน วตฺตํ อิํหํ วุจฺจติ สีลญฺเจว

วตฺตญฺจ ฯ

กตมํ วตฺตํ น สีลํ ฯ อญฺฐ รุตฺตงฺคานิ อารญฺณิภฺงกํ

ปิณฺฑปาติภฺงกํ ปัสฺสุกฺติภฺงกํ เตจฺฉิวิภฺงกํ สปรทานจฺริภฺงกํ

ขลฺลปจฺจนาภตฺติภฺงกํ เนสฺซชฺชिภฺงกํ ยถาสนฺนตฺติภฺงกํ อิํหํ วุจฺจติ วตฺตํ น

#๑ ม. ว. ฯ ๒ โป. ม. ปาว ฯ อิโต ปรี อีทิสเมว ฯ ๓-๔ โป. ม. วตฺตญฺจ ฯ

#สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ

สีลํ ฯ วิริยสมาทานมฺปิ วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ ฯ กามํ ตโจ จ นหารุ ๑
จ อฏฺฐิ จ อวสุสฺสตุ ๒ สรีเร อุปสุสฺสตุ มํสโลหิตํ ยนฺตํ
ปฺริสธามเนน ปฺริสพฺเพเนน ปฺริสวิริเยเนน ปฺริสปรกฺกเมเนน ปตฺตพฺพํ น ตํ
อปาปฺณิตฺวา วิริยสฺส สณฺฐานํ ภวิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ
ปทฺหติ เอวฺรูปมฺปิ วิริยสมาทานํ [๓] วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ ฯ น
ตาวาหํ อิมํ ปลฺลลงฺกํ ภินฺทิสฺสามิ ยาว เม น อนฺุปาทาย
อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺุจฺจิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ เอวฺรูปมฺปิ
วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ ฯ

นาสิสฺสํ น ปิวิสฺสามิ วิหารโต น นิกฺขมํ

นปิ ปลฺลลํ นิปาเตสฺสํ ตณฺหาสฺสเล อนฺุหเตติ

จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ เอวฺรูปมฺปิ วิริยสมาทานํ วุจฺจติ
วตฺตํ น สีลํ ฯ น ตาวาหํ อิมมฺหา อาสนา วุจฺจิสฺสามิ
จงฺกมา โอโรหิสฺสามิ วิหารา นิกฺขมิสฺสามิ อพฺพมโยคา
นิกฺขมิสฺสามิ ปาสาทา นิกฺขมิสฺสามิ หมฺมียา นิกฺขมิสฺสามิ กุหาย
นิกฺขมิสฺสามิ เลณา นิกฺขมิสฺสามิ กุฎฺฐิยา นิกฺขมิสฺสามิ
กุฎฺฐาคารา นิกฺขมิสฺสามิ อฏฺฐา นิกฺขมิสฺสามิ มาพา นิกฺขมิสฺสามิ
อุทฺทณฺหา ๔ นิกฺขมิสฺสามิ อุปฺปญฺจานสาลา ย นิกฺขมิสฺสามิ มณฺุทปา
นิกฺขมิสฺสามิ รุกฺขมฺมูลา นิกฺขมิสฺสามิ ยาว เม น อนฺุปาทาย
อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺุจฺจิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ เอวฺรูปมฺปิ
วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ ฯ อิมสฺสมิณฺเณว ปุพฺพณฺุหสมยํ

#๑ โป. ม. ยฺ. นหารุ ฯ ๒ ม. อวสิสฺสตุ ฯ ๓ โป. ม. อิทํ ฯ ๔ โป. ยฺ.

#อุทฺทณฺหา ฯ

อริยธมฺมํ อหริสฺสามิ สมหาริสฺสามิ อธิคจฺฉิสฺสามิ ผุสฺยิสฺสามิ
สจฺฉนฺทริสฺสามิตฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ เอวฺรฺอุปฺปิ
วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ ฯ อิมสฺมิณฺณเวว มชฺฌนฺตฺติกสมฺมยํ
สายนฺนุสสมฺมยํ ปุเรกตฺตํ ปจฺฉนฺนทตฺตํ ปุริมยํ มชฺฌิมยํ
ปจฺฉิมยํ กาเพ ชุณฺเฬห วสุเส เหมนฺนุเต คิเมห ปุริเม
วโยชนฺเช มชฺฌิเม วโยชนฺเช ปจฺฉิเม วโยชนฺเช อริยธมฺมํ
อหริสฺสามิ สมหาริสฺสามิ อธิคจฺฉิสฺสามิ ผุสฺยิสฺสามิ สจฺฉนฺทริสฺสามิตฺติ
จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ เอวฺรฺอุปฺปิ วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น
สีลํ ฯ ชนฺตุตฺติ สจฺจโต นโร มานโว โปโส ปุคฺคโล ชีโว ชาตุ
ชนฺตุ อินฺทฺทฺม มนุสฺสํ โย อตฺตโน สีลวตฺตานิ ชนฺตุ ฯ

[๘๒] อนานุปฺภูโจ จ ปเรส ปาวาติ ปเรสนฺติ ปเรถํ
ชตฺตฺติยานํ พฺราหฺมณฺณํ เวสฺसानํ สุทฺธานํ คหฺภูจฺฉานํ ปพฺพชิตฺตํ
เทวานํ มนุสฺसानํ ฯ อนานุปฺภูโจติ อปฺภูโจ อปฺภูจฺฉิตฺโต อนายจฺจิตฺโต
อนชฺฌเสสิโต อปฺปสาทิจฺจิตฺโต ฯ ปาวาติ อตฺตโน สีลํ วา วตฺตํ วา
สีลวตฺตํ วา ปาวาติ ฯ อหฺมสฺมิ สีลสมฺปนฺโนติ วา
วตฺตสมฺปนฺโนติ วา สีลวตฺตสมฺปนฺโนติ วา ชาตฺติยา วา โคตฺเตน
วา โกลปฺตฺติเกน วา วณฺณโปกฺขรตฺตาย วา ธเนน วา อชฺฌเนน
วา กมฺมมยตฺเตน วา สิปฺปายตฺเตน วา วิชฺชจฺฉานเนน วา สุตฺเตน
วา ปฏฺฐิภาณเนน วา อณฺณตฺตรณฺณตฺเตน วา วตฺตฺตนา อจฺจจากุลา
ปพฺพชิตฺติ วา มหากุลา ปพฺพชิตฺติ วา มหาโกคกุลา

ปพฺพชิตฺติ วา อุพารโภกกุลา ปพฺพชิตฺติ วา ฉาโต ยสฺสสี
คหฺภูจฺฉานํ ปพฺพชิตานนฺติ วา ลากิหมิ
จีวรปิณฑฺพาทเสนาสนคิลานปจฺจยภสฺซชฺชปริกฺขารานนฺติ วา สุตฺตุนฺติโกติ วา
วินยฺชโรติ วา ฐมฺมกถิโกติ วา อารณฺญโกติ วา ปิณฑฺพาทิโกติ
วา ปัสฺสูกฺธิโกติ วา เตจีวริโกติ วา สปทานจาริโกติ วา
ขลุปจฺจมาภตฺติโกติ วา เนสฺซชฺชโกติ วา ยถาสนฺนตฺติโกติ วา
ปจฺจมสฺส ฉานสฺส ลากิถิ วา ทุตฺติยสฺส ฉานสฺส ลากิถิ วา
ตติยสฺส ฉานสฺส ลากิถิ วา จตฺตตฺตสฺส ฉานสฺส ลากิถิ วา
อากาसानญายตนสมาปตฺติยา ลากิถิ วา วิญฺญาณญายตนสมาปตฺติยา
ลากิถิ วา อากิณฺณญายตนสมาปตฺติยา ลากิถิ
วา เนวสญฺญานาสญฺญายตนสมาปตฺติยา ลากิถิ วา ปาวทติ
กเถติ ภณฺติ ทิปฺยติ โวหรตฺติ อนานุปฺภุโจ จ ปเรส ปาวา ฯ

[๘๑] อนริยธมฺมํ กุสลา ตมาหุติ กุสลาติ เย เต
ขนฺธกุสลา ธาตุกุสลา อายตนกุสลา ปฏิจฺจสมุปฺปาทกุสลา สติปญฺ्ञานกุสลา
สมมฺมปฺปชานกุสลา อิทธิปฺปาทกุสลา อินฺทฺริยกุสลา พลกุสลา
โพฆณฺณกุสลา มคฺคกุสลา ผลกุสลา นิพฺพานกุสลา เต กุสลา
เอวมาหฺสู อนริยานํ เอโส ฐมฺโหม เนโส ฐมฺโหม อริยานํ พาลานํ
เอโส ฐมฺโหม เนโส ฐมฺโหม ปณฺฑิตานํ อสปฺปริสฺถานํ เอโส
ฐมฺโหม เนโส ฐมฺโหม สปฺปริสฺถานนฺติ เอวมาหฺสู เอวํ กเถนฺติ เอวํ
ภณฺนฺติ เอวํ ทิปฺยนฺติ เอวํ โวหรนฺตฺติ อนริยธมฺมํ กุสลา ตมาหุ ฯ

[๘๔] โย อาตุมานํ สยเมว ปาวตติ อาตุมา วุจติ อตุตาฯ
 สยเมว ปาวตติ สยเมว อตุตถํ ปาวตติ อหมสมิ สีลสมฺปนฺโนติ 8
 วา วตฺตสมฺปนฺโนติ วา สีลวตฺตสมฺปนฺโนติ วา ชาติยา วา
 โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเกน วา วณฺณโปกฺขรตํ วา ธเนน วา
 อหฺเมเนน วา กมฺมํยตฺเตน วา ลีปฺปายตฺเตน วา วิชฺชญฺจํเนน
 วา สุตฺเตน วา ปฏฺฐิภาณฺเนน วา อญฺจตรณฺตเรน วา วตฺถุณา
 อุจฺจํกุลา ปพฺพชิโตติ วา มหากุลา ปพฺพชิโตติ วา มหาโภกฺกุลา
 ปพฺพชิโตติ วา อุพฺพารโภกฺกุลา ปพฺพชิโตติ วา ฉาโต ยสฺส ลี
 คหฺญจํ ๑ ปพฺพชิตานนฺติ วา ลากิมีหิ จีวรปิตฺตํปาทเสนาสน-
 คิลานปจฺจยเกสฺสชฺชปริกฺขารานนฺติ วา สุตฺตนฺติโกติ วา วินยฺชโรติ
 วา ชมฺมกฺติโกติ วา อารณฺณโกติ วา ปิตฺตํปาทโกติ วา
 ปัสฺสุกฺติโกติ วา เตจฺจิริโกติ วา สປทานจาริโกติ ขลุปจฺจํภทฺติโกติ
 วา เนสฺสชฺชโกติ วา ยถาสนฺตโกติ วา ปจฺจํสฺส
 ฌานสฺส ลากิตี วา ทฺตยสฺส ฌานสฺส ลากิตี วา ตฺตยสฺส
 ฌานสฺส ลากิตี วา จตฺตฺถสฺส ฌานสฺส ลากิตี วา
 อากาसानญฺจายตฺนสฺมาปฺตฺติยา ลากิตี วา วิญฺญาณญฺจายตฺนสฺมาปฺตฺติยา)
 ลากิตี วา อากิณฺญญฺจายตฺนสฺมาปฺตฺติยา ลากิตี วา
 เนวสฺสณฺณาสฺสญฺจายตฺนสฺมาปฺตฺติยา ลากิตี วา ปาวตฺติ กถฺเต
 ภณฺติ ทีปฺยติ โวหฺรตีติ โย อาตุมานํ สยเมว ปาวาฯ เตนาห ภควา
 #๑ ม. ยุ. สกฺคหฺญจํปพฺพชิตานนฺติฯ

โย อุตตโน สีลาวทานิ ชนุตฺ

อนานุปฺญฺโจ จ ปเรส ปาวา

อนริยธมฺมํ กุสลา ตมาหุ

โย อาตุมานํ สยเมว ปาวาติ ฯ

[๘๕] สนฺโต จ ภิกฺขุ อภินิพฺพุตฺโต

อิตินฺหติ สีเลสุ อกฺคตฺมาโน

ตมริยธมฺมํ กุสลา วทฺนติ

ยสฺสุสฺสทา นตฺถิ กุหิณฺจิ โลเก ฯ

[๘๖] สนฺโต จ ภิกฺขุ อภินิพฺพุตฺโตติ สนฺโตติ รากสฺส
สนฺตตฺตา สนฺโต โทสสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต โมหสฺส สนฺตตฺตา ๑
สนฺโต โภจสฺส อุปนาหสฺส มกฺขสฺส ปฟาสสฺส อิสฺสาย
มจฺจุริยสฺส มายาย สาเจยฺยสฺส ฌมฺภสฺส สารมฺภสฺส
มานสฺส อติมานสฺส มทสฺส ปมาทสฺส สพฺพกิเลสํ
สพฺพทฺวจริตํ สพฺพทฺรณํ สพฺพปริพาหณํ สพฺพสนฺตาปํ
สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ สนฺตตฺตา สมิตตฺตา วุปสมิตตฺตา
วิชฺฌาตตฺตา นิพฺพุตตฺตา วิคตตฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺชตฺตา สนฺโต วุปสนฺโต
นิพฺพุโต ปฏฺธิปฺปสฺสทฺชโรติ สนฺโต ฯ ภิกฺขุติ สตฺตฺตํ ฌมฺมานํ
ภินฺนตฺตา ภิกฺขุ ฯ สกฺกายทิฏฺฐิ ภินฺนา โหติ วิจิกฺจฺจ ภินฺนา
โหติ สีลพฺพตฺปราคาสฺส ภินฺโน โหติ ราโค ภินฺโน โหติ
โทโส ภินฺโน โหติ โมหโ ภินฺโน โหติ มาโน ภินฺโน
#๑ ไป. ม. สมิตตฺตา ฯ

โหติ ฯ ภินฺนสฺส โหฺนติ ปาปกา อกุสลา ฐมฺมา สงฺกิเลสิกา

โปโนพุกฺวิกา สทฺรา ทุกฺขวิปากา आयตี ชาติชฺรามรณียา ฯ

ปชฺเชน กเตน อุตฺตนา (สภียาติ ภควา)

ปรีนิพฺพานคโต วิติณฺณงฺโฆ

วิภวญฺจ ภวญฺจ วิปฺปหาย

วฺสูติวา ชีณฺปนฺนพุกฺโวติ ๑ ฯ

สนฺโต จ ภิกฺขุ ฯ อภินิพฺพุตฺโตติ รากฺสฺส นิพฺพาปิตฺตฺตา โทสฺสฺส

นิพฺพาปิตฺตฺตา โมหฺสฺส นิพฺพาปิตฺตฺตา อภินิพฺพุตฺโต โภธฺสฺส

อุปฺนาหฺสฺส มกฺขฺสฺส ปฺพาสฺสฺส อิตฺสาย มจฺจฺริยฺสฺส มายาย

สาเจยฺยฺสฺส ฌมฺภฺสฺส สารมฺภฺสฺส มานฺสฺส อติมานฺสฺส มทฺสฺส

ปฺมาทฺสฺส สพฺพกิเลसानํ สพฺพทฺวจฺจิตานํ สพฺพทฺรณานํ

สพฺพปริพาหานํ สพฺพสนฺดาปานํ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ นิพฺพาปิตฺตฺตา

อภินิพฺพุตฺโตติ สนฺโต จ ภิกฺขุ อภินิพฺพุตฺโต ฯ

[๘๗] อิติหนฺติ สีเลสุ อกฺตฺถมาโนติ อิติหนฺติ ปทสนฺธิ

ปทสฺสคฺโค ปทปารีปฺริ อกฺขรสมวาโย พุยฺยชนฺสิลิกฺกุจฺตา

ปทานุปฺพุทฺตามนต์ ๒ อิติหนฺติ ฯ สีเลสุ อกฺตฺถมาโนติ อิเชกฺจฺโง กคฺถิ

โหติ วิกคฺถิ ฯ โส กคฺถติ วิกคฺถติ อหฺมสฺมิ สีลสมฺปนฺโนติ

วา วคฺตฺตสมฺปนฺโนติ วา สีลวคฺตฺตสมฺปนฺโนติ วา ชาติยา

วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเกน วา วณฺณโปกฺขรตฺตาย วา ฯเปฯ

เนวสณฺณานาสณฺณายตฺนสมาปฺตฺติยา ลาภีติ วา กคฺถติ วิกคฺถติ ฯ

#๑ โป. ม. วฺสูติวา ชีณฺปนฺนพุกฺโว ส ภิกฺขุติ ฯ ๒ ม. ปทานุปฺพุทฺตาเปตี ฯ

เอวํ น กตฺถติ น วิกตฺถติ กตฺถนา อารโต วิตฺโต ปฏิวิทฺโต
นิกฺขนฺโต นิสฺสํญฺโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วมิริยาทิกเคน เจตสา
วิหฺรตีติ อิติหนฺติ สีเสสุ อกตฺถมาโน ฯ

[๘๘] ตมฺริยธมฺมํ กุสลา วทฺนฺตีติ กุสลาติ เย เต ขนฺธกุสลา
ธาตฺตกุสลา อายตฺนกุสลา ปฏิจฺจสมุปฺปาทกุสลา สติปญฺ्ञานกุสลา
สมมฺปฺปชานกุสลา อิทธิปฺปาทกุสลา อินฺทฺริยกุสลา พลกุสลา
โพชฌนฺตกุสลา มคฺคกุสลา ผลกุสลา นิพฺพานกุสลา เต กุสลา เอวํ
วทฺนฺติ อริยานํ เอโส ธมฺโม เนโส ธมฺโม อนริยานํ ปณฺฑิตานํ
เอโส ธมฺโม เนโส ธมฺโม พาลานํ สปฺปฺริสฺสานํ เอโส ธมฺโม
เนโส ธมฺโม อสปฺปฺริสฺसानนฺติ เอวํ วทฺนฺติ [๑] เอวํ กถนฺติ เอวํ
ภณฺนฺติ เอวํ ทิปยฺนฺติ เอวํ โวหฺรณฺตีติ ตมฺริยธมฺมํ กุสลา
วทฺนฺติ ฯ

[๘๙] ยสฺสยสฺสทา นตฺถิ กุหิณฺจิ โลเกติ ยสฺสาติ อรหฺโต
ชีณาสวสฺส ฯ อสฺสทาติ สตฺตยสฺสทา รากุสฺสโท โทสฺสยสฺสโท
โมหุสฺสโท มานุสฺสโท ทิฏฺฐยสฺสโท กิเลสฺสยสฺสโท กมฺมุสฺสยสฺสโท ฯ
ยสฺสิเม อสฺสทา นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นฺนฺตฺตพฺภนฺติ ปหีนา
สมฺมจฺฉินฺนา รูปรสฺสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺตฺติกา ฅาณคฺคินา
ททฺธมา ฯ กุหิณฺจิติ กุหิณฺจิ กิมุหิจิ กตฺถจิ อชฺฉตฺตํ วา
พหิทฺธา วา อชฺฉตฺตพหิทฺธา วา ฯ โลเกติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก
เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตฺตโลเก อายตฺนโลเกติ ยสฺสยสฺสทา นตฺถิ
#๑ ม. อริยานํ ฯ

กุหิณฺจ โลกฺ ๗ เตนาห ภควา

สนฺโต จ ภิกฺขุ อภินิพฺพุตฺโต
อติหนฺติ สีเสสุ อกฺคฺตมาโน
ตมฺริยชฺมมํ กุสฺลา วทฺนฺติ
ยสฺสสฺสทา นตฺถิ กุหิณฺจ โลกฺติ ๗

[๕๐] ปกฺปปีตา สงฺขตา ยสฺส ชฺมมา
ปฺรฺกฺขตา สนฺติ อวิวทาตา ๑
ยทตฺตนิ ปสฺสติ อานิสฺสํ
ตฺนฺนิสฺสํ โท กุปฺปปฏิจฺจนฺตี ๗

[๕๑] ปกฺปปีตา สงฺขตา ยสฺส ชฺมมาติ ปกฺปปนาติ เทว
ปกฺปปนา ตฺนฺหาปกฺปปนา จ ทิฏฺฐิปกฺปปนา จ ๗เปฯ อัย
ตฺนฺหาปกฺปปนา ๗เปฯ อัย ทิฏฺฐิปกฺปปนา ๗ สงฺขตาติ สงฺขตา
วิสฺงฺขตา อภิสฺงฺขตา สจฺจปฺปทาติปิ สงฺขตา ๗ อถฺวา อนิจฺจา
สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนา ขยชฺมมา วยชฺมมา วิราจชฺมมา นิโรจชฺมมาติปิ
สงฺขตา ๗ ยสฺสาติ ทิฏฺฐิคติกสฺส ๗ ชฺมมา วุจฺจนฺติ
ทฺวาสนฺนฺจ ทิฏฺฐิคติคานีติ ปกฺปปีตา สงฺขตา ยสฺส ชฺมมา ๗

[๕๒] ปฺรฺกฺขตา สนฺติ อวิวทาตาติ ๒ ปฺรฺกฺขาราติ เทว
ปฺรฺกฺขารา ตฺนฺหาปฺรฺกฺขาริ จ ทิฏฺฐิปฺรฺกฺขาริ จ ๗เปฯ อัย
ตฺนฺหาปฺรฺกฺขาริ ๗เปฯ อัย ทิฏฺฐิปฺรฺกฺขาริ ๗ ตสฺส ตฺนฺหาปฺรฺกฺขาริ
อปฺปหีนฺ โท ทิฏฺฐิปฺรฺกฺขาริ อปฺปฏฺฐินิสฺสญฺโจ ตสฺส
#๑ กตฺถิ สนฺติมเววทาตาติ ทิสฺสติ ๗ ๒ โป. อเววทาตา ๗

ตณฺหาปุเรกขารสฺส อปฺปหีนตฺตา ตสฺส ทิฏฺฐิปุเรกขารสฺส อปฺปญฺนิสฺสภูจฺจตฺตา
โส ตณฺหํ วา ทิฏฺฐิํ วา ปุโรโต กตฺวา จรติ ตณฺหาธฺโซ
ตณฺหาเกตุ ตณฺหาธิปเตยฺโย ทิฏฺฐิทุชฺโซ ทิฏฺฐิเกตุ ทิฏฺฐาธิปเตยฺโย
ตณฺหาหย วา ทิฏฺฐิยา วา ปริวาริโต จรติตี ปุรฺกขตา ฯ
สนฺตีตี สนฺติ สํวิชฺชนฺติ [๑] อุปลพฺภนฺติ ฯ อวิวทาตาตี อวิวทาตา ๒
อโวทาตา อปริสุทฺธา สงฺกิลิฏฺฐา สงฺกิลีสีกาตี ปุรฺกขตา สนฺติ
อวิวทาตา ฯ

[๕๗] ยทตฺตนิ ปสฺสตี อานิสฺสนฺติ ยทตฺตนิตี ยํ อตฺตนิ ฯ
อตฺตา วุจฺจตี ทิฏฺฐิจิตฺตํ ฯ อตฺตโน ทิฏฺฐิยา เทว อานิสฺเส ปสฺสตี
ทิฏฺฐจฺจมฺมิกลฺลจ อานิสฺสํ สมฺปฺรายิกกลฺลจ อานิสฺสํ ฯ

กตโม ทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐจฺจมฺมิโก อานิสฺโส ฯ ยํ ทิฏฺฐิโก สตฺถา
โหตี ตํ ทิฏฺฐิกา สวากา โหนฺติ ฯ ตํ ทิฏฺฐิกํ สตฺถารํ สวากา
สกกโรนฺติ กรุกโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ อปฺจิตี กโรนฺติ ลภนฺติ
จ ตโตนิทานํ จีวรปิลฺลทปาทเสนาสนกิลานปจฺจยเกสชฺชปฺริกขารํ
อัย ทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐจฺจมฺมิโก อานิสฺโส ฯ

กตโม ทิฏฺฐิยา สมฺปฺรายิกโก อานิสฺโส ฯ อัย ทิฏฺฐิ อลฺลํ
นาคตฺตาย วา สุปฺณตฺตาย วา ยถตฺตตฺตาย วา อสุรตฺตาย วา
คณฺธพฺพตฺตาย วา มหาราชตฺตาย วา อินฺทตฺตาย วา พุรฺหมตฺตาย
วา เทวตฺตาย วา อัย ทิฏฺฐิ อลฺลํ สุทฺธิยา วิสุทฺธิยา ปฺริสุทฺธิยา
มุตฺติยา วิมุตฺติยา ปฺริมุตฺติยา อิมาย ทิฏฺฐิยา สุขฺฉนฺติ วิสุชฺฉนฺติ
#๑ โป. ม. อตฺถิ ฯ ๒ โป. ม. อเววทาตา ฯ

ปริสุชณฺติ มุจฺจนฺติ วิมุจฺจนฺติ ปริมุจฺจนฺติ อิมาย ทิฏฺฐิยา
สุชฺฉิสฺสามิ วิสุชฺฉิสฺสามิ ปริสุชฺฉิสฺสามิ มุจฺจิสฺสามิ วิมุจฺจิสฺสามิ
ปริมุจฺจิสฺสามิตี อายตี ผลปาฏิกงฺขี โหติ อัย ทิฏฺฐิยา
สมฺปรายิกอ อานิสฺโส ฯ

อตุตฺโน ทิฏฺฐิยา อิเม เทว อานิสฺเส ปสฺสตี ทกฺขตี โอลเกติ
นิชฺฌายตี อุปฺปริกฺขตีตี ยทตฺตนิ ปสฺสตี อานิสฺสํ ฯ

[๕๔] ตนฺนิสฺสิตอ กุปฺปปฏิจฺจนฺตฺตนิตี ติสฺโส สนฺติโย
อจฺจนฺตฺตนิ ตทงฺกสนฺติ สมฺมตฺตฺตนิ ฯ

กตฺมา อจฺจนฺตฺตนิ ฯ อจฺจนฺตฺตนิ วุจฺจตี อมตํ นิพฺพานํ
โย โส สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพุปฺธิปฺปฺนิสฺสกุโธ ตณฺหกฺขโย วิราโค
นิโรธํ นิพฺพานํ อัย อจฺจนฺตฺตนิ ฯ

กตฺมา ตทงฺกสนฺติ ฯ ปจฺมํ ฌานํ สฺมาปฺนฺนสฺส นีวรณา
สนฺตา โหนฺติ ฯ ทฺตฺติยํ ฌานํ สฺมาปฺนฺนสฺส วิตกฺกวิจฺจารา สนฺตา
โหนฺติ ฯ ตฺตฺติยํ ฌานํ สฺมาปฺนฺนสฺส ปีตี สนฺตา โหติ ฯ จตฺตถิ
ฌานํ สฺมาปฺนฺนสฺส สุขทฺกฺขา สนฺตา โหนฺติ ฯ อากาसानญฺจายตฺนํ
สฺมาปฺนฺนสฺส รุปฺสญฺญา ปฺปฺภิสฺสญฺญา นานคฺตฺตสญฺญา สนฺตา โหนฺติ ฯ
วิญฺญาณญฺจายตฺนํ สฺมาปฺนฺนสฺส อากาसानญฺจายตฺนสฺสญฺญา สนฺตา
โหติ ฯ อากิณฺณญฺจายตฺนํ สฺมาปฺนฺนสฺส วิญฺญาณญฺจายตฺนสฺสญฺญา
สนฺตา โหติ ฯ เนวสญฺญานาสญฺญายตฺนํ สฺมาปฺนฺนสฺส
อากิณฺณญฺจายตฺนสฺสญฺญา สนฺตา โหติ ฯ อัย ตทงฺกสนฺติ ฯ

กตมา สมมตีสนฺติ ๑ ฯ สมมตีสนฺติ วุจฺจนฺติ ทฺวาสนฺนํ ทิฏฺฐิกคานํ
ทิฏฺฐิสนฺติโย ฯ อปิจ สมมตีสนฺติ อิมสฺมึ [๒] อธิปฺเปตา
สนฺตึติ ฯ

ตฺนฺนิตฺตํ กุปฺปปฏิจฺจนฺตฺนฺติ กุปฺปสนฺตี ปกุปฺปสนฺตี เอริตสนฺตี
สเมริตสนฺตี จลิตสนฺตี ฆฏฺฐิตสนฺตี กปฺปิตสนฺตี ปกปฺปิตสนฺตี
อนิจฺจํ สจฺจตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนํ ขยชมฺมํ วยชมฺมํ วิจารณ์ํ นิโรชชมฺมํ
สนฺตี นิตฺตํ [๓] อลฺลิตํ อุปาคโต ๔ อชฺโณตํ อชิมุตฺตํ
ตฺนฺนิตฺตํ กุปฺปปฏิจฺจนฺตฺนฺติ ฯ เตนานํ ภควา

ปกปฺปิตา สจฺจตา ยสฺส ชมฺมา

ปุรฺกขตา สนฺติ อวิวาทา

ยทตฺตนิ ปสฺสตี อานิสฺสํ

ตฺนฺนิตฺตํ กุปฺปปฏิจฺจนฺตฺนฺติ ฯ

[๕๕] ทิฏฺฐินิเวสํ นํ ทิวาตฺตํ

ชมฺเมสุ นิจฺเจยฺย สมฺกุกฺกิตํ

ตสฺมา นโร เตสุ นิเวสเนสุ

นิตฺตํ อทฺยตีจ ๕ ชมฺมํ ฯ

[๕๖] ทิฏฺฐินิเวสํ นํ ทิวาตฺตํ ทิฏฺฐินิเวสํ สสฺสโต
โลโก อิทฺเมว สจฺจํ โมจฺจณฺตฺนํ อภินิเวสํ ปฺรามาสํ ทิฏฺฐินิเวสํ
อสฺสโต โลโก อนฺตฺวา โลโก อนฺตฺวา โลโก
ตํ ชิวํ ตํ สรฺรํ อณฺณํ ชิวํ อณฺณํ สรฺรํ โหตี ตถาคโต
#๑ ไป. ม. สมมตีสนฺติ ฯ สพฺพตฺถ อิทฺสเมว ฯ ๒ ม. ย. อตฺถ ฯ
#๓ ม. อลฺลิตํ ย. อลฺลิตํ ฯ ๔ ม. อุปาคโต ฯ ๕ ม. อทฺยตีจ ฯ

ปรมมรรณา น โหติ ตถาคโต ปรมมรรณา โหติ จ น จ โหติ
ตถาคโต ปรมมรรณา เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรรณา
อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺเณนฺติ อภินิเวสปรามาโส ทิฏฺฐินิเวสนนฺติ
ทิฏฺฐินิเวสา ฯ น หิ สุวาทิวตฺตาทิ [๑] ทฺรตฺวตฺตาทุ ตฺรตฺตรา ทฺปฺปตฺตรา
ทฺสฺสมตฺติกฺกมา ทฺพฺพิตฺวตฺตาทิ ทิฏฺฐินิเวสา น หิ สุวาทิวตฺตา ฯ

[๕๑] ฌมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมฺมุคฺคหิตนฺติ ฌมฺเมสุติ ทฺวาสภูจิทิฏฺฐิกเตสุ ฯ
นิจฺเฉยฺยตฺติ นิจฺฉินิตฺวา วินิจฺฉินิตฺวา วิจฺฉินิตฺวา
ปฺวิจฺฉินิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา [๒] โอคฺคคาโห
วิลคฺคาโห วรคฺคาโห โภจฺจาสคฺคาโห อุจฺจยคฺคาโห สมฺจฺจยคฺคาโห
อิทํ สจฺจํ ตจฺจํ ตถํ ภูตํ ยถาวํ อวิปฺริตฺตนฺติ กหิตํ ปฺรามภูจํ
อภินิเวสํ อชฺโฆสิตํ อชิมฺตตฺตนฺติ ฌมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมฺมุคฺคหิตํ ฯ

[๕๒] ตสฺมา นโร เตสุ นิเวสเนสุติ ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณา
ตํเหตุ ตํปจฺจยา ตํนิทานา ฯ นโรติ สตฺโต นโร มานโว โปโส
ปฺกุคฺคโล ชีโว ชาตุ ชนฺตุ อินฺทฺภู มนฺุโซ ฯ เตสุ นิเวสเนสุติ
เตสุ ทิฏฺฐินิเวสเนสุติ ตสฺมา นโร เตสุ นิเวสเนสุ ฯ

[๕๓] นิสฺสตี อาทิยตฺติจฺจ ฌมฺมฺนฺติ นิสฺสตีติ ทฺวิหิ การณฺเหหิ
นิสฺสตี ปฺรวิจฺฉินฺทนาย วา นิสฺสตี อนภิสมฺภฺณนฺโต วา
นิสฺสตี ฯ

กถํ ปฺรวิจฺฉินฺทนาย นิสฺสตี ฯ ปโร วิจฺฉินฺทติ โส
สคฺคา น สพฺพณฺเณ ฌมฺโม น สุวากฺขาโต คโณ น สฺปฺภิปฺนโน

#๑ ไป. ม. ทิฏฺฐินิเวสา น หิ สุวาทิวตฺตา ฯ ๒ ม. ย. สมฺมุคฺคหิตนฺติ นิเวสเนสุ ฯ

ทิฏฐิ น ภทฺทิกา ปฏิปทา น สุปณฺณตฺตา มคฺโค น นียฺยานิโก
นตฺเตตฺถ สฺวทฺธิ วา วิสฺวทฺธิ วา ปริสฺวทฺธิ วา มุตฺติ วา วิมุตฺติ
วา ปริมุตฺติ วา น ตตฺถ สฺวชฺฉนฺตฺติ วา วิสฺวชฺฉนฺตฺติ วา
ปริสฺวชฺฉนฺตฺติ วา มุจฺจนฺตฺติ วา วิมุจฺจนฺตฺติ วา ปริมุจฺจนฺตฺติ วา หีนา
นิหีนา โอมกา ลามกา ชตฺตุกกา ๑ ปริตฺตฺตาติ ฯ เอวํ ปโร วิจฺฉินฺนฺทติ ฯ
เอวํ วิจฺฉินฺนฺทียมาโน สตฺถาริ นิสฺสฺสตี ชมฺมกฺขานํ นิสฺสฺสตี คณฺ
นิสฺสฺสตี ทิฏฺฐี นิสฺสฺสตี ปฏิปทํ นิสฺสฺสตี มคฺคํ นิสฺสฺสตี ฯ เอวํ
ปรวิจฺฉินฺนฺทนาย นิสฺสฺสตี ฯ

กถํ อนภิสสมฺภุณฺนโต นิสฺสฺสตี ฯ สึลํ อนภิสสมฺภุณฺนโต สึลํ
นิสฺสฺสตี วตฺตํ อนภิสสมฺภุณฺนโต วตฺตํ นิสฺสฺสตี สึลวตฺตํ ๒ อนภิสสมฺภุณฺนโต
สึลวตฺตํ นิสฺสฺสตี ฯ เอวํ อนภิสสมฺภุณฺนโต นิสฺสฺสตี ฯ

อาทียติจฺจ ชมฺมนฺตฺติ สตฺถาริ คณฺหาติ ชมฺมกฺขานํ คณฺหาติ
คณฺ คณฺหาติ ทิฏฺฐี คณฺหาติ ปฏิปทํ คณฺหาติ มคฺคํ คณฺหาติ
ปรามสตี อภินิเวสตีติ นิสฺสฺสตี อาทียติจฺจ ชมฺมํ ฯ เตนาห ภควา

ทิฏฺฐินิเวसान หิ สฺวาทิวตฺตฺตา

ชฺมเมสฺสุ นิจฺเจยฺย สมฺกุกฺกหิตํ

ตสฺมา นโร เตสฺсу นิเวสเนสฺสุ

นิสฺสฺสตี อาทียติจฺจ ชมฺมนฺตฺติ ฯ

[๑๐๐] โชนฺสฺส หิ นตฺถิ กุหิณฺจิ โลเก

ปกปปีตา ทิฏฺฐิ ภวาทเวสฺสุ

#๑ ม. ฉตฺตุกกา ฯ ๒ ม. สึลพฺพตํ ฯ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ

มายถจ มานถจ ปหาย โชน

ส เกน กจฺเจยฺย อนุปโย โส ฯ

[๑๐๑] โชนสฺส หิ นตฺถิ กุหิณฺจิ โลเก ปกปฺปีตา ทิฏฺฐิ
ภวาทเวสฺสูติ โชนนฺติ โชนา วุจฺจติ ปถฺญา ยา ปถฺญา
ปชานนา วิจโย ปวิจโย ฐมฺมวิจโย สลฺลกฺขณา อุปลกฺขณา
ปจฺจุปลกฺขณา ปณฺทิจฺจํ โกสลฺลํ เนปฺปญฺญํ เวทฺทฺยา จินฺตา
อุปปริกฺขา ฐี เมธา ปริณายิกา วิปสฺสนา สมฺปชญฺญํ ปโตโท
ปถฺญา ปถฺญินฺทริยํ ปถฺญาพลฺลํ ปถฺญาสตุลฺลํ ปถฺญาปาสาโท
ปถฺญาอาโลโก ปถฺญาโอภาโส ปถฺญาปชฺโชโต ปถฺญารตฺนํ
อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ กิการณา โชนา วุจฺจติ ปถฺญา ฯ
ตาย ปถฺญา ย กายทฺวจฺจริตฺตํ ฐตฺถจฺจ โชตฺถจฺจ สนฺโชตฺถจฺจ
นิทฺโชตฺถจฺจ ฯ วชิทฺวจฺจริตฺตํ ฐตฺถจฺจ โชตฺถจฺจ สนฺโชตฺถจฺจ นิทฺโชตฺถจฺจ ฯ
มโนทฺวจฺจริตฺตํ ฐตฺถจฺจ โชตฺถจฺจ สนฺโชตฺถจฺจ นิทฺโชตฺถจฺจ ฯ ราโค
ฐโต จ โชโต จ สนฺโชโต จ นิทฺโชโต จ ฯ โทโส โมโห
โกโร อุปนาโห มกฺโข ปฟาโส อิสฺสา มจฺจฺจริยํ มายา
สาเจยฺย ฌมฺภโ ภ สारมฺภโ มาโน อติมาโน มโท
ปมาโท สพฺเพ กิเลสา สพฺเพ ทฺวจฺจริตา สพฺเพ ทรรธา
สพฺเพ ปริพาหา สพฺเพ สนฺดาปา สพฺพาทุสลาภิสงฺขารา ฐตา
จ โชตา จ สนฺโชตา จ นิทฺโชตา จ ฯ ตํการณา โชนา
วุจฺจติ ปถฺญา ฯ อถฺวา สมฺมาทิฏฺฐิยา มิจฺจนาทิฏฺฐิ ฐตา จ

โธตา จ สนฺโธตา จ นินฺโธตา จ ฯ สมมาสงฺกปฺเปณ มิจฺฉา
สงฺกปฺโป ฐฺโต จ โธโต จ สนฺโธโต จ นินฺโธโต จ ฯ
สมมาวาจาย มิจฺฉาวาจา ฐฺตา จ ฯ สมมากมฺมนฺเตน มิจฺฉากมฺมนฺโต
ฐฺโต จ ฯ สมมาอาชีเวน มิจฺฉาอาชีโว ฐฺโต จ ฯ
สมมาวายาเมณ มิจฺฉาวายาโม ฐฺโต จ ฯ สมมาสติยา มิจฺฉาสติ
ฐฺตา จ ฯ สมมาสมาธิเนน มิจฺฉาสมาธิ ฐฺโต จ ฯ สมมาถาณเณ
มิจฺฉาถาณํ ฐฺตลฺลจฺจ ฯ สมมาวิมุตฺติยา มิจฺฉาวิมุตฺติ ฐฺตา จ
โธตา จ สนฺโธตา จ นินฺโธตา จ ฯ อถวา อริเยน อฏฺฐจฺจิกิเณ
มกฺเคณ สพฺเพ กิเลสํ สพฺเพ ทุจฺจริตา สพฺเพ ทรธา
สพฺเพ ปริพาหา สพฺเพ สนฺตาปา สพฺพากุสลาภิสงฺขารา ฐฺตา
จ โธตา จ สนฺโธตา จ นินฺโธตา จ ฯ อรหา อิมฺหิ โชนฺยฺเยหิ
ชฺมเมหิ อุเปโต สมฺเปโต อุปกโต สมฺปกโต อุปฺปนฺโน สมฺปนฺโน
สมนฺนาคโต ตสฺมา อรหา โชนฺ โท ฐฺตราโค ฐฺตปาโป
ฐฺตกิลโส ฐฺตปริพาหฺโต โชนฺ โท กุหฺลฺลจิตฺติ กุหฺลฺลจฺจิ กิมฺหิจฺจ
กตฺถจฺจि อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺฐา วา อชฺฉตฺตพหิทฺฐา วา ฯ โลกฺเกติ
อปายโลเก ฯเปฯ आयตฺนโลเก ฯ ปกฺกปฺปนาติ ๑ เทว ปกฺกปฺปนา
ตณฺหาปกฺกปฺปนา จ ทิฏฺฐิปกฺกปฺปนา จ ฯเปฯ อยฺม ตณฺหาปกฺกปฺปนา ฯเปฯ
อยฺม ทิฏฺฐิปกฺกปฺปนา ฯ ภาวภเวสุติ ภาวภเว กมฺมภเว
ปฺนฺพภเว กามภเว กมฺมภเว กามภเว ปฺนฺพภเว รูปภเว
กมฺมภเว รูปภเว ปฺนฺพภเว อรูปภเว กมฺมภเว อรูปภเว
#๑ ม. ปกฺกปฺปิตาติ ฯ

ปุ่นพุกเว ปุ่นปุ่น ๑ ภเว ปุ่นปุ่น คติยา ปุ่นปุ่น อุปตติยา
ปุ่นปุ่น ปฏิสนธิยา ปุ่นปุ่น อตตภาวภินิพพตติยา ฯ โชนสุส
หิ นตฺถิ กุหิณฺณิ โลเก ปกปปีตา ทิฏฺฐิ ภวภเวสุติ โชนสุส
กุหิณฺณิ โลเก ภวภเวสุ จ ปกปปีตา ปกปปีตา อภิสงฺขตา
สณฺจปีตา ทิฏฺฐิ นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นฺปลพฺภนฺติ ปหีนา
สมฺภุณฺณินา วุปลนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺตติกา ฅาณคฺคินา
ททฺธมาติ โชนสุส หิ นตฺถิ กุหิณฺณิ โลเก ปกปปีตา ทิฏฺฐิ
ภวภเวสุ ฯ

[๑๐๒] มายญจ มานญจ ปหาย โชนฺติ มายา วุจฺจติ
วญฺจนิกา จริยา ฯ อิเชกฺโข กายเณ ทฺวจฺจิตฺติ จริตฺวา วาจา
ทฺวจฺจิตฺติ จริตฺวา มนสา ทฺวจฺจิตฺติ จริตฺวา ตสฺส ปฏฺิจฺฉาทนเหตุ
ปาปิกํ อิจฺฉํ ปณฺทิตฺติ มา มํ ชญฺญาติ อิจฺฉติ มา มํ
ชญฺญาติ สงฺกปฺเปติ มา มํ ชญฺญาติ วาจํ ภาสติ มา มํ
ชญฺญาติ กายเณ ปฺรภกฺกมฺติ ฯ ยา เอวฺรฺฐปา มายา มายาวิตา
อจฺจสฺรา วญฺจนา นิกฺคิ นิกิรณฺนา ปฺริหรณฺนา กุหณฺนา ปฺริคูหณฺนา
ฉาตนา ปฺริฉฺฉาตนา อนุตฺตานิคมฺมํ อนาวิกมฺมํ โวจฺฉาตนา
ปาปิกิริยา อัย วุจฺจติ มายา ฯ

มาโนติ เอกวิเชน มาโน ยา จิตฺตสฺส อุณฺณติ ฯ ทฺวิเชน
มาโน อตฺตคฺคกฺสันมาโน ปฺรวมฺภนมาโน ฯ ตฺวิเชน มาโน
เสยฺโยหฺมสมฺมิตฺติ มาโน สทฺธิสฺสอหฺมสมฺมิตฺติ มาโน หีโนหฺมสมฺมิตฺติ มาโน ฯ
#๑ ไป. ม. ปุ่นปุ่น ฯ สพฺพตฺถ อิทฺสเมว ฯ

จตุพฺพิเชน มาโน ลาเภน มานํ ชเนติ ยเสน มานํ ชเนติ
ปลีสาย มานํ ชเนติ สุเชน มานํ ชเนติ ฯ ปญฺจวิเชน มาโน
ลาภิมฺหิ มนาปีกานํ รูปานนฺติ มานํ ชเนติ ลาภิมฺหิ มนาปีกานํ
สทฺททานํ คณฺฐานํ รสานํ โผฏฺฐพฺพานนฺติ มานํ ชเนติ ฯ
ฉพฺพิเชน มาโน จกฺขุสมฺปทาย มานํ ชเนติ โสตสมฺปทาย
มานํ ชเนติ ฆานสมฺปทาย ชิวฺหาสมฺปทาย กายสมฺปทาย
มโนสมฺปทาย มานํ ชเนติ ฯ สตฺตวิเชน มาโน มาโน อติมาโน
มานาติมาโน โอมานโน อธิมาโน อสฺมิมาโน มิจฺจมาโน ฯ
อฏฺฐวิเชน มาโน ลาเภน มานํ ชเนติ อลาเภน โอมานํ
ชเนติ ยเสน มานํ ชเนติ อยเสน โอมานํ ชเนติ ปลีสาย
มานํ ชเนติ นินฺทาย โอมานํ ชเนติ สุเชน มานํ ชเนติ
ทฺกฺเชน โอมานํ ชเนติ ฯ นววิเชน มาโน เสยฺยสฺส เสยฺโยหฺมสฺมฺมิตฺติ
มาโน เสยฺยสฺส สทฺธิสฺสสฺส มาโน เสยฺยสฺส หีนินฺทิตฺติ
มาโน สทฺธิสฺสสฺส เสยฺโยหฺมสฺมฺมิตฺติ มาโน สทฺธิสฺสสฺส สทฺธิสฺสสฺส
มาโน สทฺธิสฺสสฺส หีนินฺทิตฺติ มาโน หีนินฺทิตฺติ เสยฺโยหฺมสฺมฺมิตฺติ
มาโน หีนินฺทิตฺติ สทฺธิสฺสสฺส มาโน หีนินฺทิตฺติ หีนินฺทิตฺติ
มาโน ฯ ทสฺวิเชน มาโน อธิกฺกจฺโจ มานํ ชเนติ ชาติยา วา
โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเกน ๑ วา วณฺณโปกฺขรตฺตาย วา ธเนน วา
อชฺฉเนน วา กมฺมมาตฺเตน วา ลีปฺปายตฺเตน วา วิชฺชจฺจฺจฺจฺจ
วา สุตฺเตน วา ปฏฺธิกาเถน วา อญฺญตรญฺญตฺเตน วา วตฺตฺตนา ฯ
#๑ ม. โกลปฺตฺติเยน ฯ

โย เอวรูปโป มาโน มลลนา มลลิตตตัม อุลลนติ อุลลนโม ๑
ชโซ สมุปคคาโห เกตูกมยตา จิตตสส อัย วุจติ มาโน ฯ

มายญจ มานญจ ปหาย โชนนติ [๒] มายญจ มานญจ ปหาย
ปชหิตฺวา วินนทิตฺวา พุยนฺตีกริตฺวา อนภาวํกเมตฺวาติ มายญจ
มานญจ ปหาย โชนน ฯ

[๑๐๓] ส เกน กจฺเจยฺย อณุปโย โสติ อุปโยติ ๓ เทว
อุปยา ตณฺหุปโย จ ทิฏฺฐุปโย จ ฯเปฯ อัย ตณฺหุปโย ฯเปฯ
อัย ทิฏฺฐุปโย ฯ ตสส ตณฺหุปโย ปหีนโน ทิฏฺฐุปโย ปฏินิสฺสภูโจ
ตณฺหุปยสส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐุปยสส ปฏินิสฺสภูจฺจตฺตา อณุปโย ฯ
โส ๔ เกน ราเคน กจฺเจยฺย เกน โทเสน กจฺเจยฺย เกน
โมเหน กจฺเจยฺย เกน มาเนน กจฺเจยฺย กาย ทิฏฺฐิจฺยา กจฺเจยฺย
เกน อุตฺตจฺเจน กจฺเจยฺย กาย วิจิจฺจาย กจฺเจยฺย เกหิ
อนุสยหิ กจฺเจยฺย รตฺโตติ วา ทฏฺฐโจติ วา มุโพหติ วา
วินิพฺนุโชติ ๕ วา ปรามภูโจติ วา วิกฺเขปคโตติ วา อนิฏฺฐงฺกโตติ
วา ถามคโตติ วา ฯ เต อภิสงฺขารา ปหีนา อภิสงฺขารานํ
ปหีนตฺตา คติโย เกน กจฺเจยฺย เนรยิโกติ วา ติจฺจฉานโยนิโกติ
วา ปิตฺติวิสยิโกติ วา มนุสฺโสติ วา เทโวติ วา รูปีติ
วา อรูปีติ วา สลฺยตีติ วา อสลฺยตีติ วา เนวสลฺยตีนาสลฺยตีติ
วา ฯ โส เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย นตฺถิ การณํ นตฺถิ เยน
กจฺเจยฺยาติ ส เกน กจฺเจยฺย อณุปโย โส ฯ เตนาห ภควา

#๑ ม. อุนนาโม ฯ ๒ ม. โชนน ฯ ๓ ม. อุปยาติ ฯ สพุพตฺถ อีทิสเมว ฯ
#๔ ไป. ม. ปุคฺคโล ฯ ๕ ไป. ม. วินิพฺนุโชติ ฯ

โชนสฺส หิ นตฺถิ กุหิณฺณิ โลก
ปกปปีตา ทิฏฺฐิ กฺวากฺเวสฺ
มายณฺจ มานณฺจ ปหาย โชน
ส เกน กจฺเจยฺย อญฺปิโย โสติ ฯ

[๑๐๔] อุปโย หิ ชมฺเมสฺ อุเปติ วาทำ
อญฺปิยํ เกน กถํ วเทยฺย
อตฺตํ ๑ นีรตฺตํ น หิ ตสฺส อตฺถิ
อโรตี โส ทิฏฺฐิมิเชว สพฺพํ ฯ

[๑๐๕] อุปโย หิ ชมฺเมสฺ อุเปติ วาทนฺติ อุปโยติ เทว
อุปยา ตณฺหุปโย จ ทิฏฺฐุปโย จ ฯเปฯ อยํ ตณฺหุปโย ฯเปฯ
อยํ ทิฏฺฐุปโย ฯ ตสฺส ตณฺหุปโย อปฺปหีนํ ทิฏฺฐุปโย
อปฺปญฺนิสฺสฏฺโฐ ตณฺหุปยสฺส อปฺปหีนตฺตา ทิฏฺฐุปยสฺส อปฺปญฺนิสฺสฏฺจตฺตา
ชมฺเมสฺ วาทำ อุเปติ รตฺโตติ วา พุฏฺโฐติ วา
มุโฬหติ วา วินิพนฺโหติ วา ปรามญฺโฐติ วา วิกฺเขปกโตติ
วา อนิฏฺฐงฺกโตติ วา ฅามกโตติ วา ฯ เต อภิสงฺขารา
อปฺปหีนา อภิสงฺขารานํ อปฺปหีนตฺตา กติยา วาทำ อุเปติ
เนรยิโกติ วา ตีรจฺฉานโยนิโกติ วา ปิตฺติวิสยิโกติ วา มนุสฺโสติ
วา เทโวติ วา รุปีติ วา อรุปีติ วา สลฺยณฺตีติ วา
อสลฺยณฺตีติ วา เนวสลฺยณฺนึนาสลฺยณฺตีติ วา วาทำ อุเปติ อุปกจฺจติ
คณฺหาติ ปรามสฺติ อภินิวิสตีติ อุปโย หิ ชมฺเมสฺ อุเปติ วาทำ ฯ
#๑ ม. อตฺตา นีรตฺตา ฯ

[๑๐๖] อนุปยั เกณ กถั วเทยยาติ อุปโยติ เทว อุปยา
ตณฺหุปโย จ ทิฏฺฐุปโย จ ฯเปฯ อัย ตณฺหุปโย ฯเปฯ อัย
ทิฏฺฐุปโย ฯ ตสฺส ตณฺหุปโย ปหีนโน ทิฏฺฐุปโย ปฏฺฐินิสฺสฏฺโฐ
ตณฺหุปยสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐุปยสฺส ปฏฺฐินิสฺสฏฺจตฺตา อนุปยั [๑] เกณ
ราเคน วเทยฺย เกณ โทเสน วเทยฺย เกณ โมเหนน วเทยฺย
เกณ มาเนน วเทยฺย กาย ทิฏฺฐิจฺยา วเทยฺย เกณ อุทฺธจฺเจน
วเทยฺย กาย วิจิจฺจาย วเทยฺย เกหิ อนุสฺเสหิ วเทยฺย รตฺโตติ
วา ทุฏฺโฐติ वा มุพฺโหติ वा วินิพฺนฺโหติ वा ปฺรามฺภูโฐติ
วา วิกฺเขปฺคฺโตติ वा อนิฏฺฐจฺกฺโตติ वा ฅามคฺโตติ वा ฯ
เต อภิสงฺขารา ปหีนา อภิสงฺขารานํ ปหีนตฺตา คติโย เกณ
วเทยฺย เนรยฺโกติ वा ฯเปฯ เนวสณฺณินาสณฺณิตี वा ฯ โส
เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย นตฺถิ การณํ นตฺถิ เยน วเทยฺย กเถยฺย
ภณฺเอยฺย ทิปฺเปยฺย โวหเรยฺยาติ อนุปยั เกณ กถั วเทยฺย ฯ

[๑๐๗] อดตํ นีรตฺตํ น หิ ตสฺส อดตฺติ อตฺตาติ สสฺสตฺทิฏฺฐิ ๒
นตฺถิ นีรตฺตาติ อุจฺเจทฺทิฏฺฐิ นตฺถิ อตฺตาติ คหิตํ นตฺถิ นีรตฺตาติ
มฺญจิตฺพุพฺพิ นตฺถิ ฯ ยสฺสตฺถิ คหิตํ ตสฺสตฺถิ มฺญจิตฺพุพฺพิ ยสฺสตฺถิ
มฺญจิตฺพุพฺพิ ตสฺสตฺถิ คหิตํ ฯ คหณมฺญจนํ ๓ สมตฺติกฺกนฺโต อรหา
วฺชฺชตีปฺริหานี วิตฺติวตฺโต ฯ โส วุฏฺฐวาโส จินฺณจฺรโณ ฯเปฯ
นตฺถิ ตสฺส ปฺนพฺภวฺโต อดตํ นีรตฺตํ น หิ ตสฺส อดตฺติ ฯ

[๑๐๘] อโรสี โส ทิฏฺฐิมิเชว สพฺพนฺติ ตสฺส ทฺวาสฏฺฐิ
#๑ ม. ปุคฺคถั ฯ ๒ ม. อดตฺตานุทฺทิฏฺฐิ ฯ ๓ ม. คหณํ มฺญจนา ฯ

ทิวจิกตานิ ปหีนานิ สมุจจินฺนานิ วุปลนฺตานิ ปฏิปฺปสฺสทฺธานิ
อภพฺพุปฺปตฺติกานิ ฌาณคฺคินา ททฺฒานิ ฯ โส สพฺพํ ทิวจิกคํ
อิเชว อโรสี ฐฺนิ สนฺฐฺนิ นิตฺฐฺนิ ปชฺหิ วิโนทฺเทสี พุยนฺตือกาสี
อนภาวํคมเสตี อโรสี โส ทิวจิมิเชว สพฺพํ ฯ เตนาห ภควา

อุปโย หิ ฌมฺเมสุ อุเปติ วาทํ

อนฺนุปยํ เกน กถํ วทฺเขย

อตฺตํ นีรตฺตํ น หิ ตสฺส อตฺถิ

อโรสี โส ทิวจิมิเชว สพฺพนฺตํ ฯ

ตติโย ทฺวฏฺฐฏฺฐกสฺสตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิโต ฯ

จตุตถโถ สุตฺตญฺจกสุตฺตนิทเทโส

[๑๐๕] ปสฺสามิ สุตฺตํ ปรํ อโรคํ

ทิกฺขุเจเน สํสุตฺติ นรุตฺส โหติ

เอวาภิชาณํ ๑ ปรมนฺติ ฅตฺวา

สุตฺตานุปสฺสํตีติ ปจฺเจติ ฅาณํ ฯ

[๑๐๖] ปสฺสามิ สุตฺตํ ปรํ อโรคนฺติ ปสฺสามิ สุตฺตฺนฺติ
ปสฺสามิ สุตฺตํ ทกฺขามิ สุตฺตํ โอลเกมิ สุตฺตํ นิชฺฌายามิ สุตฺตํ
อุปปริกฺขามิ สุตฺตํ ฯ ปรํ อโรคนฺติ ปรํ อโรคฺยปฺตตํ
เขมปฺตตํ ตาณปฺตตํ เลณปฺตตํ สรณปฺตตํ ปรายนปฺตตํ
อกฺยปฺตตํ อจฺจุตปฺตตํ อมตปฺตตํ นิพฺพานปฺตตฺนฺติ ปสฺสามิ
สุตฺตํ ปรํ อโรคํ ฯ

[๑๐๗] ทิกฺขุเจเน สํสุตฺติ นรุตฺส โหตีติ จกฺขุวิญฺญาณน ๒
รูปทสฺสเนน นรุตฺส สุตฺติ วิสฺสุตฺติ ปรีสุตฺติ มุตฺติ วิมุตฺติ ปรีมุตฺติ
โหติ นโร สฺซุชฺฌติ วิสฺซุชฺฌติ ปรีสุชฺฌติ มุจฺจติ วิมุจฺจติ
ปรีมุจฺจตีติ ทิกฺขุเจเน สํสุตฺติ นรุตฺส โหติ ฯ

[๑๐๘] เอวาภิชาณํ ปรมนฺติ ฅตฺวาติ เอวํ อภิชาณนฺโต
อาชาณนฺโต วิชาณนฺโต ปฏฺวิชาณนฺโต ปฏฺวิชฺฌนฺโต อิทํ ปรํ
อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปรมนฺติ ฅตฺวา ชาณิตฺวา
#๑ ย. เอตฺวาภิชาณํ ฯ ๒ โป. ม. จกฺขุวิญฺญาณํ ฯ

ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ เอวาทิชาณํ
ปรมนฺติ ฌตฺวา ฯ

[๑๑๓] สุตฺธานุปฺสฺสึติ ปฺจเจติ ฌาณนฺติ โย สุตฺธึ ปฺสฺสตี โส
สุตฺธานุปฺสฺสึ ฯ ปฺจเจติ ฌาณนฺติ จกฺขุวิญญาณน ๑ รูปทสฺสนํ
ฌาณนฺติ ปฺจเจติ มกฺโขคติ ปฺจเจติ ปโถติ ปฺจเจติ นียฺยานนฺติ
ปฺจเจตฺติ สุตฺธานุปฺสฺสึติ ปฺจเจติ ฌาณํ ฯ เตนาห ภควา

ปฺสฺสามิ สุตฺธึ ปรมํ อโรคํ
ทิฏฺฐเณ สํสฺสฺสึ นรฺสฺส โหติ
เอวาทิชาณํ ปรมนฺติ ฌตฺวา
สุตฺธานุปฺสฺสึติ ปฺจเจติ ฌาณนฺติ ฯ

[๑๑๔] ทิฏฺฐเณ เจ สุตฺธึ นรฺสฺส โหติ
ฌาณน วา โส ปชฺหาติ ทุกฺขํ
อญฺเณน โส สฺสฺสมฺติ โสปฺธีโก
ทิฏฺฐี หิ นํ ปาว ตถา วทานํ ฯ

[๑๑๕] ทิฏฺฐเณ เจ สุตฺธึ นรฺสฺส โหตฺติติ จกฺขุวิญญาณน
รูปทสฺสเนน เจ นรฺสฺส สุตฺธึ วิสฺสฺสฺสึ ปฺริสฺสฺสฺสึ มฺตฺติ วิมฺตฺติ
ปฺริมฺตฺติ โหติ นโร สฺสฺสมฺติ วิสฺสฺสมฺติ ปฺริสฺสฺสมฺติ มฺจฺจติ วิมฺจฺจติ
ปฺริมฺจฺจตฺติ ทิฏฺฐเณ เจ สุตฺธึ นรฺสฺส โหติ ฯ

[๑๑๖] ฌาณน วา โส ปชฺหาติ ทุกฺขนฺติ จกฺขุวิญญาณน
รูปทสฺสเนน เจ นโร ชาติทุกฺขํ ปชฺหติ ชราทุกฺขํ ปชฺหติ พฺยาริทุกฺขํ
#๑ โป. ม. จกฺขุวิญญาณํ รูปทสฺสเนน ฌาณนฺติ ฯ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ

ทุกข์ ปชหติ มรณทุกข์ ปชหติ โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสทุกข์
ปชหตีติฉาณน วา โส ปชหาติ ทุกข์ ฯ

[๑๑๗] อญเณน โส สุขุณฺติ โสปรีโกติ อญเณน อสุทฺธิมกุเคน
มิจฺฉาปฏิปทาย อนิยฺยานปเถน ๑ อญฺจตุร สติปฺภุจฺฉาเนหิ
อญฺจตุร สมฺมปฺปชานเนหิ อญฺจตุร อิทฺธิปฺปาเทหิ อญฺจตุร
อินฺนุทฺริเยหิ อญฺจตุร พลลเหิ อญฺจตุร โปชฺฌงฺเกหิ อญฺจตุร
อริยา อฏฺฐงฺกิกา มคฺคา นโร สุขุณฺติ วิสุชฺฌติ ปรีสุชฺฌติ
มุจฺจติ วิมุจฺจติ ปรีมุจฺจติ ฯ โสปรีโกติ สราโค สโทโส สโมโห
สมาโน สตโณห สทฺธิจฺฉิ สกิลโส สอุปาทานนฺติ อญเณน โส
สุขุณฺติ โสปรีโก ฯ

[๑๑๘] ทิฏฺฐิ หิ นํ ปาว ตถา วทานนฺติ สาว ทิฏฺฐิ ตํ
ปุกฺคํ ปาวทติ อิติปายํ ปุกฺคโล มิจฺฉาทิฏฺฐิโก วิปริตทสฺสโนติ ฯ
ตถา วทานนฺติ ตถา วทนฺตํ กเถนฺตํ ภาณนฺตํ ทิปฺยนฺตํ โวหรนฺตํ
สสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ ตถา วทนฺตํ กเถนฺตํ
ภาณนฺตํ ทิปฺยนฺตํ โวหรนฺตํ อสสฺสโต โลโก อนนฺตวา โลโก
อนนฺตวา โลโก ตํ ชีวํ ตํ สรีริ อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีริ โหติ
ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา โหติ จ
น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา เนว โหติ น น โหติ
ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ ตถา วทนฺตํ
กเถนฺตํ ภาณนฺตํ ทิปฺยนฺตํ โวหรนฺตฺนฺติ ทิฏฺฐิ หิ นํ ปาว ตถา
#๑ ม. อนิยฺยานิกปเถน ฯ

วทานิ ฯ เตนาห ภควา

ทัญเณ เจ สุทฺธิ นรุตฺส โหติ
ฉาณน วา โส ปชหาติ ทุกฺขํ
อญฺเณน โส สุขุณฺติ โสปฺธิโก
ทัญฺจึ หิ นํ ปาว ตถา วทานนฺติ ฯ

[๑๑๕] น พุราหุมนฺ อญฺลโต สุทฺธิมาห

ทัญฺเจ สฺส เต สึลวเต มฺเต วา
ปฺญฺเณ จ ปาเป จ อนฺุปฺลิตฺโต
อตฺตลชฺโห นยิธ ปกฺกพฺพมาโน ฯ

[๑๒๐] น พุราหุมนฺ อญฺลโต สุทฺธิมาห ทัญฺเจ สฺส เต สึลวเต
มฺเต วาติ นาติ ปฏิกฺเขโป ฯ พุราหุมนฺติ สตฺตฺนฺนํ ฌมฺมานํ
พาหิตตฺตา พุราหุมนฺ ฯ สกฺกายทัญฺจึ พาหิตา โหติ วิจิกฺจฺฉา
พาหิตา โหติ สึลพฺพตฺปฺรามาโส พาหิตฺโต โหติ ราโค พาหิตฺโต
โหติ โทโส พาหิตฺโต โหติ โมโห พาหิตฺโต โหติ มาโน พาหิตฺโต
โหติ ฯ พาหิตสฺส โหณฺติ ปาปกฺกา อกฺุสลา ฌมฺมา สงฺกิลฺลิกา
โปโนพฺภวิกา สทฺธา ทุกฺขวิปากา आयตี ชาติชฺรามรณฺนียา ฯ

พาเหตุวา สพฺพปาปกานิ (สภียาติ ภควา)

วิมโล สารุสสมาหิตฺโต จิตฺตฺโต

สํสารมตฺติจฺจ เกวลี โส

อนิสฺสิตฺโต ตาที ปฺวจฺจเต ส พุรฺหฺมา ฯ

น พราหมโณ อญฺโธ สุทฺธิมาหาติ พราหมโณ อญฺเณน
อสุทฺธิมกุเคน มิจฺฉาปฏิปทาย อนิยุยานปเถน อญฺตฺร สติปฺภุจฺจฺเณหิ
อญฺตฺร สมฺมปฺปชฺชานเหหิ อญฺตฺร อิทฺธิปฺปาเทหิ อญฺตฺร
อินฺทุริเยหิ อญฺตฺร พลเหหิ อญฺตฺร โปชฺฌงฺเกหิ อญฺตฺร อริยา ๑
อฏฺฐงฺกิกา มคฺคา สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี
ปริมุตฺตี นาห น กเถติ น ภณฺติ น ทิปฺยติ น โวหฺรตีติ น
พราหมโณ อญฺโธ สุทฺธิมาห ฯ ทิฏฺฐเส สุเต สีลวเต มุเต วาติ
สนฺเตเก สมณพราหมณา ทิฏฺฐสุทฺธิกา ๒ เต เอกจฺจฺจฺนํ รุปรานํ
ทสฺสนํ มงฺคลํ ปจฺเจนฺติ เอกจฺจฺจฺนํ รุปรานํ ทสฺสนํ อมงฺคลนํ
ปจฺเจนฺติ ฯ

กตเมสํ รุปรานํ ทสฺสนํ มงฺคลํ ปจฺเจนฺติ ฯ เต กาลโต
วฏฺฐหิตฺวา อภิมงฺคลกคฺคานิ รุปรานิ ปสฺสนฺติ วาตสฺสณฺณํ ปสฺสนฺติ
ปฺสฺสเวพฺพวลภฺฐี ปสฺสนฺติ คพฺภินิคฺคิ ปสฺสนฺติ กุมาริกํ ขนฺเช
อาโรเปตฺวา คจฺจนฺตํ ปสฺสนฺติ ปุณฺณฆฏฺฏํ ปสฺสนฺติ โรหิตมจฺจนฺ
ปสฺสนฺติ อาชฺณลํ ปสฺสนฺติ อาชฺณลฺลรณฺณํ ปสฺสนฺติ อุสภํ
ปสฺสนฺติ โลกปิถํ ปสฺสนฺติ เอวรุปรานํ รุปรานํ ทสฺสนํ มงฺคลํ
ปจฺเจนฺติ ฯ

กตเมสํ รุปรานํ ทสฺสนํ อมงฺคลํ ปจฺเจนฺติ ฯ ปลาตปฺปญฺชํ
ปสฺสนฺติ ตกฺกฆฏฺฏํ ปสฺสนฺติ ริดฺดตฆฏฺฏํ ปสฺสนฺติ นภฺฏํ ปสฺสนฺติ
นคฺคสมณฺณํ ปสฺสนฺติ ขริ ปสฺสนฺติ ขรฺยานํ ปสฺสนฺติ เอกยฺตุตฺตฺยานํ
#๑ ไป. ย. อริยฏฺฐงฺกิกมกุเคน ฯ ม. อริเยน อฏฺฐงฺกิกเณน มกุเคน ฯ
#๒ ไป. ม. ทิฏฺฐิสฺสุทฺธิกา ฯ อิตฺโต ปริ อิทฺธิสเมว ฯ

ปัสสนุติ กาม์ ปัสสนุติ กุณิ ปัสสนุติ ขณซ์ ปัสสนุติ
ปกุขหติ ปัสสนุติ ชิณณกั ปัสสนุติ พุยาธิกั ปัสสนุติ มติ
ปัสสนุติ เอวรูปานั รูปานั ทสสนั อมงคัลลั ปจฺเจนติ ฯ อิเม เต
สมณพฺรหฺมณา ทิฏฺฐสุทฺธิกา เต ทิฏฺฐเณ สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ
มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี ปจฺเจนติ ฯ

สนฺเตเก สมณพฺรหฺมณา สุตฺสุทฺธิกา เต เอกจฺจานั สทฺทานั
สวานั มงคัลลั ปจฺเจนติ เอกจฺจานั สทฺทานั สวานั อมงคัลลั
ปจฺเจนติ ฯ

กตเมสั สทฺทานั สวานั มงคัลลั ปจฺเจนติ ฯ เต กาลโต
วฺภูจฺหิตฺวา อภิมนฺจลคตานิ สทฺทานิ สฺสนนฺติ วฑฺฒาติ วา
วฑฺฒมานาติ วา ปุณฺณาติ วา ปุสฺสาติ วา อสฺโสกาติ วา
สฺมนาติ วา สฺนกฺขตฺตาติ วา สฺมจฺจลาติ วา สิริติ วา
สิริวฑฺฒาติ วา เอวรูปานั สทฺทานั สวานั มงคัลลั ปจฺเจนติ ฯ

กตเมสั สทฺทานั สวานั อมงคัลลั ปจฺเจนติ ฯ กาโณติ วา
กุณฺธิติ วา ขณฺโซติ วา ปกฺขหโตติ วา ชิณฺณโกติ วา
พุยาธิโกติ วา มโตติ วา ฉินฺนนฺนฺติ วา ภินฺนนฺนฺติ วา
ทฑฺฒนฺติ วา นฺนฺจฺจนฺติ วา นตฺถิติ วา เอวรูปานั สทฺทานั
สวานั อมงคัลลั ปจฺเจนติ ฯ อิเม เต สมณพฺรหฺมณา สุตฺสุทฺธิกา
เต สฺเตน สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี
ปจฺเจนติ ฯ

สนฺเตเก สมนฺพฺราหฺมณา สีลสุทฺธิกา เต สีลมตฺเตน สยฺยมมตฺเตน
ถ้วรมตฺเตน อวิตฺกุกมมตฺเตน สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ
มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี ปจฺเจนฺติ ฯ สมนฺมฺนุทฺติกายุตฺโต ๑ เอวมฺหา
จตุหิ โข อหํ ถปฺติ ชฺมเมหิ สมนฺนาคตํ ปฺริสฺปกุคฺคํ ปญฺญาเปมิ
สมฺปนฺนกุสฺลํ ปรมฺกุสฺลํ อุตฺตมปฺปตฺติปฺปตฺตํ สมณฺ อโยชฺณํ
กตฺเมหิ จตุหิ อิชฺ ถปฺติ น กายเณ ปาปกมฺมํ กโรติ น
ปาปิกํ วาจํ ภาสฺติ น ปาปกํ สงฺกปฺปี สงฺกปฺเปติ น ปาปกํ
อาชีวํ อาชีวติ อิเมหิ โข อหํ ถปฺติ จตุหิ ชฺมเมหิ สมนฺนาคตํ
ปฺริสฺปกุคฺคํ ปญฺญาเปมิ สมฺปนฺนกุสฺลํ ปรมฺกุสฺลํ อุตฺตมปฺปตฺติปฺปตฺตํ
สมณฺ อโยชฺณํ ฯ เอวมฺเว สนฺเตเก สมนฺพฺราหฺมณา สีลสุทฺธิกา
เต สีลมตฺเตน สยฺยมมตฺเตน ถ้วรมตฺเตน อวิตฺกุกมมตฺเตน สุทฺธิ
วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี ปจฺเจนฺติ ฯ

สนฺเตเก สมนฺพฺราหฺมณา วตฺตสุทฺธิกา เต หตฺถิวตฺติกา ๒ วา
โหนฺติ อสฺสวตฺติกา วา โหนฺติ โทวตฺติกา วา โหนฺติ กุกฺกุรวตฺติกา
วา โหนฺติ กากวตฺติกา วา โหนฺติ วาสฺสเทวตฺติกา วา
โหนฺติ พลเทวตฺติกา วา โหนฺติ ปุณฺณภทฺตวตฺติกา วา
โหนฺติ มณฺเฑทฺตวตฺติกา วา โหนฺติ อคฺคิยวตฺติกา วา โหนฺติ
นาควตฺติกา วา โหนฺติ สฺุปฺณวตฺติกา วา โหนฺติ ยกฺขวตฺติกา
วา โหนฺติ อสฺรวตฺติกา วา โหนฺติ คณฺฐพฺพวตฺติกา วา โหนฺติ
มหาราชวตฺติกา วา โหนฺติ จนฺทวตฺติกา วา โหนฺติ สฺุริยวตฺติกา
#๑ ม. ย. สมโณ มฺนุทฺติกายุตฺโต ฯ ๒ โป. ม. ...วตฺติกา ฯ อิตฺโต ปฺริ อีหิสเมว ฯ

วา โหนฺติ อินฺทวตฺติกา วา โหนฺติ พุทฺทมวตฺติกา วา โหนฺติ
เทววตฺติกา วา โหนฺติ ทิสวตฺติกา ๑ วา โหนฺติ ฯ อิม เต
สมณพฺราหฺมณา วตฺตสุทฺธิกา เต วตฺเตน สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ
มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี ปจฺเจนฺติ ฯ

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา มุตฺตสุทฺธิกา ฯ เต กาลโต
วฺภูจฺหิตฺวา ปจฺวี อามสนฺติ หริตํ อามสนฺติ โคมยํ อามสนฺติ
กจฺจปํ อามสนฺติ ชาลํ ๒ อกฺกมฺนฺติ ติลวาทํ อามสนฺติ ปุสฺสตีลํ
ขาทฺนฺติ ปุสฺสเตลํ มกฺเขนฺติ ปุสฺสทฺนตฺกฏฺจํ ๓ ขาทฺนฺติ ปุสฺสมตฺติกาย
นหายนฺติ ปุสฺสสาฎกํ นิวาเสนฺติ ปุสฺสเวฏฺจันํ เวฏฺจนฺติ ฯ
อิม เต สมณพฺราหฺมณา มุตฺตสุทฺธิกา เต มุเตน สุทฺธิ วิสุทฺธิ
ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี ปจฺเจนฺติ ฯ

น พฺราหฺมโณ อณฺณโต สุทฺธิมาห ทิฏฺฐเจ สฺเต สึลวเต
มุเต วาติ พฺราหฺมโณ ทิฏฺฐสุทฺธิยาปิ สุทฺธิ นาท สุตฺตสุทฺธิยาปิ
สุทฺธิ นาท สึลสุทฺธิยาปิ สุทฺธิ นาท วตฺตสุทฺธิยาปิ สุทฺธิ นาท
มุตฺตสุทฺธิยาปิ สุทฺธิ นาท น กเถติ น ภณฺติ น ทิปยติ น
โวหฺรตีติ น พฺราหฺมโณ อณฺณโต สุทฺธิมาห ทิฏฺฐเจ สฺเต
สึลวเต มุเต วา ฯ

[๑๒๑] ปุณฺณเ จ ปาเป จ อญฺพลิตฺโตติ ปุณฺณํ วุจฺจติ
ยงฺกิลฺลิจิ เตชาคฺคํ กุสลาภิสงฺขารํ ฯ อปุณฺณํ วุจฺจติ สพฺพํ
อกุสลํ ฯ ยโต ปุณฺณภาภิสงฺขาโร จ อปุณฺณภาภิสงฺขาโร จ
#๑ ม. ทิสาวตฺติกา ฯ ๒ ม. ผาลํ ฯ ๓ ม. ผุสฺส ... ผุสฺสมตฺติกา ฯ

อานนชากิสงขารโ จ ปหีนา โหนฺติ อัจฉินฺนมุตา ตาลาวตถุกตา
อนภาวงคตา आयत्ती अनुपपाठम्ममा ऐत्तดาวตา จ ปุณฺเณ จ
ปาเป จ น ลิมฺปติ น สลิมฺปติ น อุปลิมฺปติ อลิตฺโต
อสลิตฺโต อนุปลิตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต
วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหฺรตีติ ปุณฺเณ จ ปาเป จ
อนุปลิตฺโต ฯ

[๑๒๒] อตฺตลฺลชโห นยิธ ปกฺกพฺพมาโนติ อตฺตลฺลชโหติ
อตฺตทิกฺกชโห ฯ อตฺตลฺลชโหติ กาทชโห ๑ ฯ อตฺตลฺลชโหติ
ตณฺหาวเสน ทิกฺกชวเสน คหิตฺติ ปฺรามญฺจํ อภินิวิญฺจํ อชฺโฆสิตฺติ
อธิมุตฺติ สพฺพิ ตํ จตฺติ โหติ วนฺตํ มุตฺติ ปหีนํ ปฏฺนิสฺสญฺจํ ฯ
นยิธ ปกฺกพฺพมาโนติ ปุณฺณชากิสงฺขาริ วา อปุณฺณชากิสงฺขาริ วา
อานนชากิสงฺขาริ วา อกฺกพฺพมาโน อชฺชนยมาโน อสณฺชชนยมาโน
อนิพฺพตฺตยมาโน อนภินิพฺพตฺตยมาโนติ อตฺตลฺลชโห นยิธ
ปกฺกพฺพมาโน ฯ เตนาห ภควา

น พฺราหฺมโณ อลฺลตฺโต สฺสทฺธิมาห
ทิกฺกชฺเช สฺสเต สีสวเต มฺเต วา
ปุณฺเณ จ ปาเป จ อนุปลิตฺโต
อตฺตลฺลชโห นยิธ ปกฺกพฺพมาโนติ ฯ

[๑๒๓] ปุริมํ ปหาย อปริ สิตาเส

เอชานฺนคา เต น ตฺรณฺติ สงฺกํ

#๑ ไป. ม. กาทฺ ชโห ฯ

เต อุกคหายนฺติ นิสฺสชฺชนฺติ

กปีว สาขํ ปมฺจํ ๑ คหาย ฯ

[๑๒๔] ปุริมํ ปหาย อปริ สิตาเสติ ปุริมํ สตุถาริ ปหาย
อปริ ๒ สตุถาริ นิสฺสิตา ปุริมํ ฌมฺมกฺขานํ ปหาย อปริ ฌมฺมกฺขานํ
นิสฺสิตา ปุริมํ คณิ ปหาย อปริ คณิ นิสฺสิตา ปุริมํ ทิฏฺฐิ
ปหาย อปริ ทิฏฺฐิ นิสฺสิตา ปุริมํ ปฏิปทํ ปหาย อปริ ปฏิปทํ
นิสฺสิตา ปุริมํ มคฺคํ ปหาย อปริ มคฺคํ นิสฺสิตา สนนิสฺสิตา
อลฺลึนา อุปคตา อชฺโฆสิตา อชิมุตฺตาทิ ปุริมํ ปหาย อปริ
สิตาเส ฯ

[๑๒๕] เอชานุกา เต น ตรนฺติ สงฺกนฺติ เอชา วุจฺจติ
ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขฺฌมา โลโก อกฺุสลมฺมุตํ ฯ
เอชานุกาติ เอชานุกา เอชานุกตาเอชานุกสฺสาเอชายาปนฺนา ๓ ปติตา
อภิภูตา ปรียาทินฺนจิตฺตา ฯ เต น ตรนฺติ สงฺกนฺติ รากสงฺกํ โทสสงฺกํ
โมหสงฺกํ มานสงฺกํ ทิฏฺฐิสงฺกํ กิเลสสงฺกํ ทฺุจฺจริตสงฺกํ น ตรนฺติ น
อฺุตฺตรนฺติ น ปตฺรนฺติ น สมตฺกิกมฺนฺติ น วิตฺวิตฺตนฺตฺติติ เอชานุกา
เต น ตรนฺติ สงฺกํ ฯ

[๑๒๖] เต อุกคหายนฺติ นิสฺสชฺชนฺตฺติ สตุถาริ คณฺหนฺติ ตํ
มฺุญฺจิตฺวา อณฺณํ สตุถาริ คณฺหนฺติ ฌมฺมกฺขานํ คณฺหนฺติ ตํ
มฺุญฺจิตฺวา อณฺณํ ฌมฺมกฺขานํ คณฺหนฺติ คณิ คณฺหนฺติ ตํ
มฺุญฺจิตฺวา อณฺณํ คณิ คณฺหนฺติ ทิฏฺฐิ คณฺหนฺติ ตํ มฺุญฺจิตฺวา
#๑ โป. ม. ปมฺุจฺจํ ๑ ๒ ม. ปรี ๑ ๓ สพฺพตฺถ โปตฺถเก เอชายาปนฺนา ฯ

อณฺธํ ทิฏฺฐิ คณฺหนฺติ ปฏิปํทํ คณฺหนฺติ ตํ มุญฺจิตฺวา อณฺธํ
ปฏิปํทํ คณฺหนฺติ มกฺคํ คณฺหนฺติ ตํ มุญฺจิตฺวา อณฺธํ มกฺคํ
คณฺหนฺติ คณฺหนฺติ จ มุญฺจนฺติ จ อาทียนฺติ จ นิสฺสชฺชนฺติ
จาติ เต อุกฺกหายนฺติ นิสฺสชฺชนฺติ ฯ

[๑๒๗] กปีว สาขํ ปมฺขํ คหายาติ ยถา มกฺกโณ อรณฺเณ
ปวเน จรมาโน สาขํ คณฺหาติ ตํ มุญฺจิตฺวา อณฺธํ สาขํ
คณฺหาติ ตํ มุญฺจิตฺวา อณฺธํ สาขํ คณฺหาติ เอวเมว ปุณฺ
สมณพฺรหฺมณา ปุณฺ ทิฏฺฐิกตานิ คณฺหนฺติ จ มุญฺจนฺติ จ
อาทียนฺติ จ นิสฺสชฺชนฺติ จาติ กปีว สาขํ ปมฺขํ คหาย ฯ
เตนาห ภควา

ปุริมํ ปหาย อปริ สิตาเส
เอชานฺตุคา เต น ตรนฺติ สงฺกํ
เต อุกฺกหายนฺติ นิสฺสชฺชนฺติ
กปีว สาขํ ปมฺขํ คหายาติ ฯ

[๑๒๘] สยํ สมหาทาย วตานิ ชนฺตุ
อุจฺจาวจํ คจฺจติ สณฺนสฺสโต
วิทฺวา จ เวเทหิ สเมจฺจ ฐมฺมํ

น อุจฺจาวจํ คจฺจติ ฐิริปฺญโย ฯ

[๑๒๙] สยํ สมหาทาย วตานิ ชนฺตุติ สยํ สมหาทายาติ สามํ

สมาทาย ๆ วตานิตี หตุถิวตุต ๑ วา อสุสวตุต วา โควตุต วา
กุกกรวตุต วา กากวตุต วา วาสูเทวตุต วา พลเทวตุต วา
ปฺณณภทวตุต วา มณภทวตุต วา อคฺกิวตุต วา นาควตุต
วา สฺปนณวตุต วา ยกฺขวตุต วา อสุรวตุต วา ๆเปฯ
ทิสวตุต วา อาทาย สมาทาย อาทียิตฺวา สมาทียิตฺวา คณฺหิตฺวา
ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวา ๆ ชนฺตุติ สตุโต นโร ๆเปฯ มนุไซติ
สยฺ สมาทาย วตานิ ชนฺตุ ๆ

[๑๓๐] อุจฺจาวจํ คจฺฉติ สลฺยสตุโตติ สตุถารโต สตุถาริ
คจฺฉติ ชฺมมกฺขานโต ชฺมมกฺขานํ คจฺฉติ คณฺโต คณฺํ คจฺฉติ
ทิกฺกุจฺฉิยา ทิกฺกุจฺฉิ คจฺฉติ ปฺฏิปทาโต ๒ ปฺฏิปทํ คจฺฉติ มคฺคโต มคฺคํ
คจฺฉติ ๆ สลฺยสตุโตติ กามสลฺยณาย พฺยาปาทสลฺยณาย วิหีสาสลฺยณาย
ทิกฺกุจฺฉิสลฺยณาย สตุโต วิสตุโต อาสตุโต ลคฺโค ลคฺคิโต
ปฺลิตฺพุทฺโธ ๆ ยถา ภิตฺติจึเล วา นาคทนฺเต วา ภาณฺฑํ สตุตํ วิสตุตํ
อาสตุตํ ลคฺคํ ลคฺคิตํ ปฺลิตฺพุทฺธํ เอวเมว กามสลฺยณาย พฺยาปาทสลฺยณาย
วิหีสาสลฺยณาย ทิกฺกุจฺฉิสลฺยณาย สตุโต วิสตุโต อาสตุโต
ลคฺโค ลคฺคิโต ปฺลิตฺพุทฺโธติ อุจฺจาวจํ คจฺฉติ สลฺยสตุโต ๆ

[๑๓๑] วิทฺวา จ เวเทหิ สเมจฺจ ชฺมมฺนฺติ วิทฺวาติ วิทฺวา
วิชฺชากโต ภาณฺฑิ พุทฺธิมา วิภาวี เมธาวี ๆ เวเทหิตฺติ เวทา
วฺจฺฉนฺติ จตุสฺส มคฺเคสฺส ภาณฺฑิ ปฺณณวา ปฺณณินฺนทฺริยํ ปฺณณวาพลํ
ชฺมมฺวิจฺยสมฺโพชฺฌนฺโถ วิมฺสา วิปฺสฺสนา สมฺมาทิกฺกุจฺฉิ ๆ เตหิ
#๑ ไป. ม. ...วตํ ๆ อิตฺ ปฺริ อีทิสเมว ๆ ๒ ม. ปฺฏิปทาย ๆ

เวเทหิ ชาตฺชรามรณสฺส อนฺตคโต อนฺตปฺตฺโต โภกฺคโต
โภกฺกปฺตฺโต ปฺรียนฺตคโต ปฺรียนฺตปฺตฺโต โวสํณคโต โวสํณปฺตฺโต
ตํณคโต ตํณปฺตฺโต เณคโต เณปฺตฺโต สรณคโต
สรณปฺตฺโต อภยคโต อภยปฺตฺโต อจฺจุตคโต อจฺจุตปฺตฺโต
อมตคโต อมตปฺตฺโต นิพฺพานคโต นิพฺพานปฺตฺโต ฯ เวทานํ วา
อนฺตคโตติ เวทฺฐุ ฯ เวเทหิ วา อนฺตคโตติ เวทฺฐุ ฯ สตุตฺตํ [๑]
ชฺมมํ วิทิตฺตฺตา เวทฺฐุ สกฺกายทฺธิจฺฉิ วิทิตฺตา โหติ วิจิจฺฉา
วิทิตฺตา โหติ สึลฺพพตฺตปฺรามาโส วิทิตฺโต โหติ ราโค วิทิตฺโต
โหติ โทโส วิทิตฺโต โหติ โมโห วิทิตฺโต โหติ มาโน
วิทิตฺโต โหติ ฯ วิทิตฺตฺสฺส โหณฺติ ปาปกา อกฺุสลา ชฺมมา สงฺกิลฺลิกา
โปโนพฺภวิกา สทฺธา ทฺถุขวิปากา आयตี ชาตฺชรามรณฺนียา ฯ

เวทานิ วิเจยฺย เกวลานิ (สภียาติ ภควา)

สมณานํ ยานิปฺตฺติ ๒ พฺราหฺมณานํ

สพฺพเวทฺธนาสุ วิตรํโค

สพฺพํ เวทฺมตฺติจฺจ เวทฺฐุ โส [๑] ฯ

วิทฺวา จ เวเทหิ สเมจฺจ ชฺมมฺนฺติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ชฺมมํ ฯ สพฺเพ
สงฺขารา อนิจฺจาติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ชฺมมํ ฯ สพฺเพ สงฺขารา ทฺถุขาติ
สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ชฺมมํ ฯ สพฺเพ ชฺมมา อนฺตฺตาติ สเมจฺจ
อภิสเมจฺจ ชฺมมํ ฯ อวิชฺชาปฺจฺจยา สงฺขาราติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ
ชฺมมํ ฯ สงฺขารปฺจฺจยา วิญฺญาณฺนฺติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ชฺมมํ ฯ
#๑ ม. วาสทฺโท อตฺถิ ฯ ๒ ม. ยานิปฺตฺติ ฯ ๓ ม. ย. อิตฺตฺทฺโท ทิสฺสตี ฯ

วิญญาณปัจจุยา นามรูปนฺติ ฯ นามรูปปัจจุยา สพายตฺนนฺติ ฯ
สพายตฺนปัจจุยา ผสฺโสติ ฯ ผสฺสปัจจุยา เวทนาติ ฯ เวทนาปัจจุยา
ตณฺหาติ ฯ ตณฺหาปัจจุยา อุปาทานนฺติ ฯ อุปาทานปัจจุยา
ภโวติ ฯ ภวปัจจุยา ชาตีติ ฯ ชาติปัจจุยา ชรามรณนฺติ
สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ฌมฺมํ ฯ อวิชฺขานิโรธา สงฺขารนิโรโธติ สเมจฺจ
อภิสเมจฺจ ฌมฺมํ ฯ สงฺขารนิโรธา วิญญาณนิโรโธติ สเมจฺจ
อภิสเมจฺจ ฌมฺมํ ฯ วิญญาณนิโรธา นามรูปนิโรโธติ ฯ นามรูปนิโรธา
สพายตฺนนิโรโธติ ฯ สพายตฺนนิโรธา ผสฺสนิโรโธติ ฯ ผสฺสนิโรธา
เวทนานิโรโธติ ฯ เวทนานิโรธา ตณฺหานิโรโธติ ฯ ตณฺหานิโรธา
อุปาทานนิโรโธติ ฯ อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธติ ฯ ภวนิโรธา
ชาตินิโรโธติ ฯ ชาตินิโรธา ชรามรณนิโรโธติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ
ฌมฺมํ ฯ อิทํ ทุกฺขนฺติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ฌมฺมํ ฯ อัย
ทุกฺขสมฺมุทโยติ ฯ อัย ทุกฺขนิโรโธติ ฯ อัย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ
สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ฌมฺมํ ฯ อิเม อาสวาติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ
ฌมฺมํ ฯ อัย อาสวสมฺมุทโยติ ฯ อัย อาสวานิโรโธติ ฯ อัย อาสวานิโรธคามินี
ปฏิปทาติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ฌมฺมํ ฯ อิเม ฌมฺมา
อภิญฺเญยฺยาติ ฯ อิเม ฌมฺมา ปริญฺเญยฺยาติ ฯ อิเม ฌมฺมา
ปฺหตฺตพฺพาติ ฯ อิเม ฌมฺมา ภาเวตฺตพฺพาติ ฯ อิเม ฌมฺมา
สจฺจิกาทพฺพาติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ฌมฺมํ ฯ ฉนฺนํ ผสฺสายตฺนํ
สมฺมุทโยจฺจ อตฺถงฺกมฺมจฺจ อสฺสาทโยจฺจ อาทีนฺวโยจฺจ นิสฺสรณฺนจฺจ

สเมจ อภิสเมจ ฌมมึ ฯ ปญจนัน อูปาทานกฺขนฺธานัน สมุทยญจ
อตฺถกฺมญจ อสฺสาทญจ อาทีนวลญจ นิสฺสรณญจ สเมจ
อภิสเมจ ฌมมึ ฯ จคฺคฺนัน มหาภูตานิ สมุทยญจ อตฺถกฺมญจ
อสฺสาทญจ อาทีนวลญจ นิสฺสรณญจ สเมจ อภิสเมจ ฌมมึ ฯ
ยงฺกิลฺลิจิ สมุทฺทฌมมึ สพฺพนฺตํ นโรธฌมฺมนฺตํ สเมจ อภิสเมจ
ฌมฺมนฺตํ วิทฺธาจ เวเทหิ สเมจ ฌมมึ ฯ

[๑๓๒] น อุจฺจาวจํ กจฺจติ ภูริปฺลฺโยติ น สตฺถารโต
สตฺถาริ กจฺจติ น ฌมฺมกฺขนฺโต ฌมฺมกฺขนัน กจฺจติ น
คณฺโต คณฺ กจฺจติ น ทิกฺขฺจฺยิยา ทิกฺขฺจฺยิ กจฺจติ น ปฏฺิปปาย
ปฏฺิปปํ กจฺจติ น มคฺคฺโต มคฺคํ กจฺจติ ฯ ภูริปฺลฺโยติ

[๑] มหาปฺลฺโย ปุฏฺปฺลฺโย หาสปฺลฺโย ชวนปฺลฺโย ดิกฺขปฺลฺโย
นิพฺเพธกปฺลฺโย ฯ ภูริ วุจฺจติ ปจฺวิ ฯ ตาย ปจฺวิสมาย
ปฺลฺยาย วิปฺลฺยา ยิตฺตตาย สมฺนฺนาคโตติ น อุจฺจาวจํ กจฺจติ
ภูริปฺลฺโย ฯ เตนหาท ภควา

สยฺ สมายาย วตานิ ชนฺตุ
อุจฺจาวจํ กจฺจติ สลฺยสฺสโต
วิทฺธาจ เวเทหิ สเมจ ฌมมึA
น อุจฺจาวจํ กจฺจติ ภูริปฺลฺโยติ ฯ

[๑๓๓] ส สพฺพฌมฺเมสุ วิเสนฺนิฏฺโต
ยงฺกิลฺลิจิ ทิกฺขฺจฺว สฺตํ มฺตํ วา

#๑ ม. ภูริปฺลฺโย ฯ

คเมว ทสฺสี วิวภูํ จรณฺตํ

เกนฺธิ โลกสุมิ วิกปฺเปยฺย ๑

[๑๓๔] ส สพฺพชรมเมสุ วิเสณฺญโต ยงฺกิลฺลิจิ ทิฏฺฐจฺว สุตฺ มุตฺ
วาติ เสนา วุจฺจติ มารเสนา ๑ กายทฺวจฺจริตฺติ มารเสนา
วจฺจิตฺติ มารเสนา มโนทฺวจฺจริตฺติ มารเสนา ราโค มารเสนา
โทโส มารเสนา โมโห มารเสนา โกโร อุปฺนาโห ๑เป๑
สพฺพากุสลาภิสงฺขารา มารเสนา ๑ วุตฺตํ เหนฺติ ภควตา

กามาเต ปจฺจมาเสนา ทฺุตฺติยารติ วุจฺจติ
ตติยา ขุปฺปิปาสาเต จตฺตฺถิ ตณฺหา ปวฺจฺจติ
ปณฺจมี ๑ ถินมิทฺชนฺเต ฉนฺนฺจฺจา ภีรฺ ๒ ปวฺจฺจติ
สตฺตฺถิมิ วิจิกิฉฺฉาเต มกฺโข ฌมฺโภ เต อฏฺฐโม
ลาภो สิลโลโก สกฺกาโร มิฉฺฉาลทฺโธ จ โย ยโส
โย จตฺตฺถานํ สมฺกฺกํเส ปเร จ อวชานติ
เอसानมฺุจฺเจเต เสนา กณฺหสฺสุสาภิปฺปหาริณฺนิ
น นํ อสูโร ชินาติ เชตฺวา จ ลภเต สุขนฺนฺติ ๑

ยโต จตฺถฺหิ อริยมกฺเคหิ สพฺพา จ มารเสนา สพฺเพ จ ปฏฺิเสณฺนิกรา
กิลเสตา ชิตา จ ปราชิตา จ ภคฺคา วิปฺปลุตฺตา ปรมฺมุขา โส
วุจฺจติ วิเสณฺญโต ๑ โส ทิฏฺฐเจ วิเสณฺญโต สุตฺ วิเสณฺญโต
มุเต วิเสณฺญโต วิญฺญาเต วิเสณฺญโตติ ส สพฺพชรมเมสุ
วิเสณฺญโต ยงฺกิลฺลิจิ ทิฏฺฐจฺว สุตฺ มุตฺ วา ๑

#๑ ม. ปณฺจมี ๑ ๒ ม. ย. ภีรฺ ๑

ติรจฺฉานโยนิโกติ วา ปีตติวิสยโกติ วา มนุสฺสโตติ วา เทโวติ

วา รูปีติ วา อรูปีติ วา สยฺยตีติ วา อสยฺยตีติ วา
เนวสยฺยีนาสยฺยตีติ วา ฯ โส เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย นตฺถิ การณํ
นตฺถิ เยน กปฺเปยฺย วิกปฺเปยฺย วิกปฺปี อปฺชชฺชเยยฺย ฯ โลกสมฺมินฺนติ
อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตฺนโลเกติ
เกณฺธิล โลกสมฺมิ วิกปฺเปยฺยเยยฺย ฯ เตนนาห ภควา\$

ส สพฺพธมฺเมสุ วิเสณีภูโต

ยงฺกิลฺลจฺจิ ทิฏฺฐจฺจิว สุตฺตํ มุตฺตํ วา

ตเมว ทสฺสี วิวญฺ्ञ จรฺนตฺตํ

เกณฺธิล โลกสมฺมิ วิกปฺเปยฺยเยยฺยติ ฯ

[๑๓๗] น กปฺปยนฺตฺติ น ปฺเรกฺขโรนฺตฺติ

อจฺจนตฺตสฺสทฺธิตี น เต วทฺนตฺติ

อาทานคฺคณฺถํ คคิตฺตํ วิสชฺช

อาสํ น กุพฺพนตฺติ กุหิลฺลจฺจิ โลเก ฯ

[๑๓๘] น กปฺปยนฺตฺติ น ปฺเรกฺขโรนฺตฺตีติ กปฺปปาติ เทว กปฺปปา
ตณฺหากปฺโป จ ทิฏฺฐิกปฺโป จ ฯเปฯ อยฺม ตณฺหากปฺโป ฯเปฯ
อยฺม ทิฏฺฐิกปฺโป ฯ เตสํ ตณฺหากปฺโป ปหฺินตฺตา ทิฏฺฐิกปฺโป
ปฏฺินิสฺสภูจฺโจ ตณฺหากปฺปสฺส ปหฺินตฺตา ทิฏฺฐิกปฺปสฺส ปฏฺินิสฺสภูจฺจตฺตา
ตณฺหากปฺปํ วา ทิฏฺฐิกปฺปํ วา น กปฺเปนฺตฺติ น ชเนนฺตฺติ
น สยฺชเนนฺตฺติ น นิพฺพตฺเตนฺตฺติ นาภินิพฺพตฺเตนฺตฺตีติ น

กปฺปยนฺติ ฯ น ปุเรกฺขโรนฺตฺติ เทว ปุเรกฺขารา ตณฺหาปุเรกฺขาโร
จ ทิฏฺฐิปุเรกฺขาโร จ ฯเปฯ อัย ตณฺหาปุเรกฺขาโร ฯเปฯ อัย
ทิฏฺฐิปุเรกฺขาโร ฯ เตสํ ตณฺหาปุเรกฺขาโร ปหฺโน ทิฏฺฐิปุเรกฺขาโร
ปฏฺนิสฺสฏฺโจ ตณฺหาปุเรกฺขารสฺส ปหฺนตฺตา ทิฏฺฐิปุเรกฺขารสฺส
ปฏฺนิสฺสฏฺจตฺตา น ตณฺหํ วา ทิฏฺฐี วา ปุโรโต กตฺวา จรฺนฺติ
น ตณฺหาชฺชา น ตณฺหาเกตุ น ตณฺหาธิปเตยฺยา น ทิฏฺฐิทุชฺชา
น ทิฏฺฐิเกตุ น ทิฏฺฐาธิปเตยฺยา น ตณฺหาชฺชา วา ทิฏฺฐิชฺชา วา
ปรีวาริตา จรฺนฺตฺติ น กปฺปยนฺติ น ปุเรกฺขโรนฺตฺติ ฯ

[๑๓๕] อจฺจนตฺสุทฺธิติ น เต วทฺนฺตฺติ อจฺจนตฺสุทฺธิติ อนจฺจนตฺสุทฺธิ
ตํสฺสวทฺธิ อภิรฺยวทฺธิ สสฺสวทฺธิ น วทฺนฺติ น กถฺนฺติ น
กถฺนฺติ น ทิปยฺนฺติ น โวหฺรฺนฺตฺติ อจฺจนตฺสุทฺธิติ น เต วทฺนฺติ ฯ

[๑๔๐] อาทานคฺนฺถิ คถิตฺ วิชฺชชฺชาติ คณฺถาติ จตฺตาโร
คณฺถา อภิขฺมา กายคฺนฺถิ พฺยาปาโท กายคฺนฺถิ สิลพฺพตฺปฺรามาโส
กายคฺนฺถิ อิทฺสจฺจาภินิเวโส กายคฺนฺถิ ฯ อตฺตโน
ทิฏฺฐิชฺชา ราโค อภิขฺมา กายคฺนฺถิ ฯ ปฺรวาเทสุ อาฆาโต
อปฺปจฺจโย พฺยาปาโท กายคฺนฺถิ ฯ อตฺตโน สิลํ วา วตฺตํ วา
สิลพฺพตฺตํ วา ปฺรามสฺติ สิลพฺพตฺปฺรามาโส กายคฺนฺถิ ฯ อตฺตโน
ทิฏฺฐิ อิทฺสจฺจาภินิเวโส กายคฺนฺถิ ฯ กิการณฺา วุจฺจนฺติ ๑ อาทานคฺนฺถิ ฯ
เตหิ คณฺถหิ รุปี อาทียนฺติ อุปาทียนฺติ คณฺถนฺติ
ปฺรามสนฺติ อภินิเวสนฺติ เวทนํ สณฺณํ สงฺขารํ วิญฺญาณํ
#๑ ม. วุจฺจติ ฯ อิตฺ ปรี เหวํ ฅาตพฺพํ ฯ

คตี อุปปตตี ปฏิสนธิ ภาว สัสสาริ วฏฺฐิ อาทิตฺตนิ
อุปาทิตฺตนิ คณฺหนตฺติ ปฺรามสฺสนตฺติ อภินิวิสฺสนตฺติ ตํการณฺา วุจฺจนตฺติ
อาทานคณฺโถ ๗ วิสขฺชาตฺติ คณฺเถ โวสฺสขฺชิตฺตวา วา วิสขฺช ๗
อถวา คณฺเถ คตฺติเต ๑ คณฺถิตฺเต พนฺเช วิพนฺเช อาพนฺเช ลคฺเค
ลคฺคิตฺเต ปฺลิตฺตพฺเพ พนฺชเน โฝฏฺยิตฺตวา ๒ วา วิสขฺช ๗ ยถา วยฺหิ วา
รตฺถิ วา สกฺกฺมิ วา สนฺทมนิกฺกิ วา สขฺชํ วิสขฺชํ กโรนฺตฺติ วิโกเปนฺตฺติ
เอวเมว คณฺเถ โวสฺสขฺชิตฺตวา วา วิสขฺช ๗ อถวา คณฺเถ คตฺติเต
คณฺถิตฺเต พนฺเช วิพนฺเช อาพนฺเช ลคฺเค ลคฺคิตฺเต ปฺลิตฺตพฺเพ พนฺชเน
โฝฏฺยิตฺตวา ๓ วา วิสขฺชาตฺติ อาทานคณฺถํ คตฺติ วิสขฺช ๗

[๑๔๑] อาสิ น กุพฺพนตฺติ กุหิณฺจิ โลเกติ อาสา วุจฺจติ
ตณฺหา โย ราโค สาราโค ๗เป๗ อภิชฺฌมา โลโก อกฺุสลมฺมุตฺติ ๗
อาสิ น กุพฺพนตฺติ อาสิ น กุพฺพนตฺติ น ชเนนฺตฺติ น สลฺยชเนนฺตฺติ
น นิพฺพตฺเตนฺตฺติ นานินิพฺพตฺเตนฺตฺติ ๗ กุหิณฺจิตฺติ กุหิณฺจิ กิมฺหิจิ
กตฺถจฺจิ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺฐา วา อชฺฌตฺตพหิทฺฐา วา ๗ โลเกติ
อปาเยโลเก ๗เป๗ आयตฺนโลเกติ อาสิ น กุพฺพนตฺติ กุหิณฺจิ
โลเก ๗ เตนหา ภควา

น กปฺปยฺนตฺติ น ปุเรกฺขโรนฺตฺติ

อจฺจนตฺตสุทฺธิตฺติ น เต วทฺนตฺติ

อาทานคณฺถํ คตฺติ วิสขฺช

อาสิ น กุพฺพนตฺติ กุหิณฺจิ โลเกติ ๗

#๑ ม. คตฺติเต ๗ อปฺรมปิ อีทิสเมว ๗ ๒-๓ ม. โฝฏฺยิตฺตวา ๗

[๑๔๒] สีมาคิโต ๑ พุราหุมนโณ ตสฺส นตฺถิ

ลตฺวา จ ทิสฺวา จ สมุคฺคหิตํ

น รากราคิ น วิราครตฺโต

ตสฺสึทํ ๒ นตฺถิ ปรมุคฺคหิตํ ฯ

[๑๔๓] สีมาคิโต พุราหุมนโณ ตสฺส นตฺถิ ลตฺวา จ ทิสฺวา
จ สมุคฺคหิตนฺติ สีมาคิ จตฺสฺโส สีมายิ ฯ สกฺกายทิกฺขุจि
วิจิกิจฺฉา สิลพฺพตปรามาโส ทิกฺขุจฺฉานุสฺสโย วิจิกิจฺฉานุสฺสโย ตเทกฺกฺจฺฉา
จ กิเลสา อยํ ปจฺจมา สีมายิ ฯ โอปาริกํ กามรากลสฺสโยจฺฉนํ
ปฏิกฺขมสฺสโยจฺฉนํ โอปาริกํ กามรากลานุสฺสโย ปฏิกฺขมานุสฺสโย ตเทกฺกฺจฺฉา
จ กิเลสา อยํ ทุตฺติยา สีมายิ ฯ อณฺุสฺสทฺทํ กามรากลสฺสโยจฺฉนํ
ปฏิกฺขมสฺสโยจฺฉนํ อณฺุสฺสทฺทโต กามรากลานุสฺสโย ปฏิกฺขมานุสฺสโย ตเทกฺกฺจฺฉา
จ กิเลสา อยํ ตุตฺติยา สีมายิ ฯ รูปรากิ อรูปรากิ มาโน
อุทฺทจฺฉํ อวิชฺชา มานานุสฺสโย ภวรากานุสฺสโย อวิชฺชานุสฺสโย ตเทกฺกฺจฺฉา
จ กิเลสา อยํ จตฺตฺถา สีมายิ ฯ ยโต จตฺตฺถิ อริยมกฺคเหิ
อิมายิ จตฺสฺโส สีมายิ อตฺถิกกฺกนฺโต โหติ สมตฺถิกกฺกนฺโต วิตฺตฺวตฺโต
โส วุจฺจติ สีมาคิโต ฯ พุราหุมนโณติ สตฺตฺตฺนํ ฐมฺมานํ พาทิตตฺตฺตา
พุราหุมนโณ ฯเปฯ อนิสฺสึโต ตาทิ ปุจฺจเต ส พุรฺหุมา ฯ
ตสฺสชาติ อรหโต จินาสวสฺส ฯ ลตฺวาติ ปฺรจิจฺจตฺตฺตฺวาณน วา
ลตฺวา ปุพฺเพนิวาสานุสฺสตีตฺตฺวาณน วา ลตฺวา ฯ ทิสฺวาติ มํสจกฺกฺขนา
วา [๓] ทิพฺพจกฺกฺขนา วา ทิสฺวาติ สีมาคิโต พุราหุมนโณ ตสฺส นตฺถิ
#๑ ม. ย. สีมาคิโต ฯ อโต ปฺริ อีทิสเมว ฯ ๒ ม. ตสฺสึทํ ฯ อปฺรมปิ อีทิสเมว ฯ
#๓ ม. ทิสฺวา ฯ

อตุวา จ ทิสวา จ ฯ สมุคคหิตนติ ตสส อิทํ ปรมํ อคคํ
เสฏฺจํ วิเสฏฺจํ ๑ ปาโมกขํ อุตตมํ ปวรนติ คหิตํ ปรามญฺจํ อภินิวิญฺจํ
อชฺโฆสิตํ อธิมุตฺตํ ฯ นตฺถิติ นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชติ นฺปลพฺภติ ฯ
ปหีนํ สมฺมจฺฉินฺนํ วุปลนฺตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพปฺตติกํ ฅาณคฺคินา
ททฺฒนฺติ สีมฺาติโต พุราหฺมโณ ตสฺส นตฺถิ อตุวา จ ทิสวา
จ สมุคคหิตํ ฯ

[๑๔๔] น รากราที น วิราครตฺโตติ รากรตฺตา วุจฺจนฺติ
เย ปณฺจสฺส กามคฺเชสฺส รตฺตา กิทฺธา คชิตา มุจฺฉิตา อชฺโฆปนฺนา
ลคฺคา ลคฺคิตา ปลิพฺพทฺธา ฯ วิราครตฺตา วุจฺจนฺติ เย รุปาวจฺรา-
รุปาวจฺรสมาปตฺตีสฺส รตฺตา กิทฺธา คชิตา มุจฺฉิตา อชฺโฆปนฺนา
ลคฺคา ลคฺคิตา ปลิพฺพทฺธา ฯ น รากราที น วิราครตฺโตติ ยโต
กามราโค จ รุปราโค จ อรุปราโค จ ปหีนา โหนฺติ อจฺฉินฺนมฺลลา
ตลาตฺตฤคฺคา อนภาวํกฺตา आयตี อนฺุปฺปาทชฺมมา เอตฺตาวตา น
รากราที น วิราครตฺโต ฯ

[๑๔๕] ตสฺสีทํ นตฺถิ ปรมุคคหิตนติ ตสฺสาติ อรหโต
ชินฺนาสวสฺส ฯ ตสฺส อิทํ ปรมํ อคคํ เสฏฺจํ วิเสฏฺจํ ปาโมกขํ
อุตตมํ ปวรนติ คหิตํ ปรามญฺจํ อภินิวิญฺจํ อชฺโฆสิตํ อธิมุตฺตํ ฯ
นตฺถิติ นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชติ นฺปลพฺภติ ฯ ปหีนํ สมฺมจฺฉินฺนํ วุปลนฺตํ
ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพปฺตติกํ ฅาณคฺคินา ททฺฒนฺติ ตสฺสีทํ นตฺถิ
ปรมุคคหิตํ ฯ เตนานห ภควา

#๑ ม. วิสิญฺจํ ฯ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ

สีมคติโต พุราหุมนโณ ตสส นตถิ

ถตฺวา จ ทิสฺวา จ สมุคฺคหิตํ

น รากราศี น วิราครตฺโต

ตสฺสีทํ นตถิ ปรมุคฺคหิตนฺติ ฯ

จตุตฺโถ สุทฺธธฺมฺมจตุตฺตนิเทศโส นิฏฺฐิตโ ๑

ปณจโม ปรมภูจกสูตรนิทเทโส

[๑๔๖] ปรมนุติ ทิฏฐิสฺส ปรีพพสาโน

ยทุตฺตริ กุรุเต ชนฺตุ โลเก

หีนาคิ อณฺเณ ตโต สพฺพมาห

ตสฺมา วิวาทานิ อวิตฺตวฺโต ฯ

[๑๔๗] ปรมนุติ ทิฏฐิสฺส ปรีพพสาโนติ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา
ทิฏฐิคคิกกา เต ทฺวาสภูจิชฺยา ทิฏฐิคคานํ อณฺตรณฺตรํ ทิฏฐิคคํ
อิทํ ปรมํ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺรณฺติ กเหตุวา
อฺคฺคเหตุวา คณฺหิตฺวา ปฺรามสิตฺวา อภินฺวิสิตฺวา สกาย สกาย
ทิฏฐิชฺยา วสนฺติ สํวสนฺติ อวสนฺติ ปรีวสนฺติ ฯ ยถา อากาโรกา
วา อมเรสุ วสนฺติ สาปตฺติกา วา อาปตฺตีสฺส วสนฺติ สกิลเสสา วา
กิลเสสุ วสนฺติ เอวเมว สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา ทิฏฐิคคิกกา
เต ทฺวาสภูจิชฺยา ทิฏฐิคคานํ อณฺตรณฺตรํ ทิฏฐิคคํ อิทํ ปรมํ
อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺรณฺติ กเหตุวา อฺคฺคเหตุวา
คณฺหิตฺวา ปฺรามสิตฺวา อภินฺวิสิตฺวา สกาย สกาย ทิฏฐิชฺยา วสนฺติ
สํวสนฺติ ๑ อวสนฺติ ปรีวสนฺตฺติ ปรมนุติ ทิฏฐิสฺส ปรีพพสาโน ฯ

[๑๔๘] ยทุตฺตริ กุรุเต ชนฺตุ โลเกติ ยทฺนุติ ยํ ฯ อุตฺตริ
กุรุเตติ อุตฺตริ กโรติ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ
#๑ ม. ปวสนฺติ ฯ

ปวาริ กโรติ ฯ อัย สตุธา สัพพณฺณติ อุตฺตริ กโรติ อคฺคํ
เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวาริ กโรติ อัย ฌมฺโม
สุวากฺขาโต อัย คโณ สุปฺปฏิปนฺโน อัย ทิฏฺฐิ ภาทิกกา อัย
ปฺปฏิปทา สุปฺพลตฺตา อัย มคฺโค นิชฺยานิโกติ อุตฺตริ กโรติ
อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวาริ กโรติ นิพฺพตฺเตติ
อภินิพฺพตฺเตติ ฯ ฌนฺตฺติ สตุโต นโร ฯเปฯ มนฺุไซ ฯ โลเกติ
อปายโลเก ฯเปฯ आयตฺนโลเกติ ยทฺตฺตริ กुरुเต ฌนฺตฺ โลเก ฯ

[๑๔๕] หีนาคิ อญฺเณ ตโต สัพพมาหาติ อตฺตโน สตุถาริ
ฌมฺมกฺขานํ กณฺํ ทิฏฺฐิ ปฺปฏิปทํ มคฺคํ จเปตฺวา สัพเพ ปรปฺปวาเท
ชิปฺติ อุกฺชิปฺติ ปริกฺชิปฺติ โส สตุธา น สัพพณฺณ ฌมฺโม น
สุวากฺขาโต คโณ น สุปฺปฏิปนฺโน ทิฏฺฐิ น ภาทิกกา ปฺปฏิปทา
น สุปฺพลตฺตา มคฺโค น นิชฺยานิโก นตฺถตฺถ สุทฺธิ วา
วิสฺสุทฺธิ วา ปริสฺสุทฺธิ วา มุตฺติ วา วิมุตฺติ วา ปริมุตฺติ วา น
ตฺตถ ๑ สุขฺฉนฺนฺติ วา วิสุฯฉนฺนฺติ วา ปริสฺสุฯฉนฺนฺติ วา มุจฺจนฺติ วา
วิมุจฺจนฺติ วา ปริมุจฺจนฺติ วา หีนา นีหีนา โอมกา ลามกา
ชตุกฺกา ปฺปริตฺตาคิ เอวมาห เอวํ กเถติ เอวํ ภณฺติ เอวํ ทีปฺยติ
เอวํ โวหฺรตีติ หีนาติ อญฺเณ ตโต สัพพมาห ฯ

[๑๕๐] ตสฺมา วิวาทานิ อวิตฺตฺโตติ ตสฺมา ๒ ตํการณาตํเหตุ
ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา ทิฏฺฐิกถหานิ ทิฏฺฐิภณฺฑานานิ ทิฏฺฐิวิคฺคหานิ
ทิฏฺฐิวิวาทานิ ทิฏฺฐิเมชฺคานิ อวิตฺตฺโตติ อนตฺติกฺกนฺโต อสมตฺติกฺกนฺโตติ
#๑ ม. นตฺถตฺถ ฯ ๒ ม. ตสฺมาติ ฯ

ตสฺมา วิวาทานิ อวีตฺวตฺโต ฯ เตนานห ภควา

ปรมนฺติ ทิฏฺฐิสฺสุ ปริพฺพสาโน

ยทฺตตฺรึ กฺรุเต ชนฺตฺ โลก

หีนาคิ อญฺเฒ ตโต สพฺพมาห

ตสฺมา วิวาทานิ อวีตฺวตฺโตติ ฯ

[๑๕๑] ยทฺตตฺนึ ปสฺสตี อานิสฺสํ

ทิฏฺฐเจ สฺวเต สึลวเต มฺเต วา

ตทฺเว โส ตตฺถ สมฺภุคฺคหาย

นิหีนโต ปสฺสตี สพฺพมณฺณํ ฯ

[๑๕๒] ยทฺตตฺนึ ปสฺสตี อานิสฺสํ ทิฏฺฐเจ สฺวเต สึลวเต มฺเต
วาคิ ยทฺตตฺนึตี ยํ อตฺตตฺนึ ฯ อตฺตตา วุจฺจตี ทิฏฺฐิจฺจํ ฯ อตฺตโน
ทิฏฺฐิจฺยา เทว อานิสฺสเส ปสฺสตี ทิฏฺฐจฺจมฺมิกญฺจ อานิสฺสํ สมฺปรายิกญฺจ
อานิสฺสํ ฯ

กตโม ทิฏฺฐิจฺยา ทิฏฺฐจฺจมฺมิโก อานิสฺสโ ส ฯ ยํทิฏฺฐิจฺโก สตฺถา
โหตี ตํทิฏฺฐิจฺกา สาวกา โหนตี ตํทิฏฺฐิจฺกํ สตฺถารํ สาวกา
สทฺกโรนฺตี ครุทฺโรนฺตี ๑ มาเนนฺตี ปุเชนฺตี อปฺจิตฺตี กโรนฺตี ๒ ลภนฺตี
จ ตโตนิทานํ จีวรปิตฺตปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเกสชฺชปริกฺขารํ
อัย ทิฏฺฐิจฺยา ทิฏฺฐจฺจมฺมิโก อานิสฺสโ ส ฯ

กตโม ทิฏฺฐิจฺยา สมฺปรายิกโก อานิสฺสโ ส ฯ อัย ทิฏฺฐิจิ อลํ
นาคตฺตตาย วา สฺวปฺณตฺตตาย วา ยกฺขตฺตตาย วา อสุรตฺตตาย วา
#๑ ม. ครุ กโรนฺตี ฯ ๒ ไป. ม. อปฺจิตฺตี กโรนฺตีตี นตฺถิ ฯ

ตตุถาติ สกาย ทิฏฐิยา สกาย ขนฺติยา สกาย รุจฺจยา สกาย
ลทฺฐิยา ฯ สมฺมุคฺคหยาติ อิทํ ปรมํ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ
อุตฺตมํ ปวฺรณฺติ กเหตุวา อุคฺคเหตุวา คณฺหิตฺวา ปรามสฺติวา
อภินิวฺสิตฺวาติ ตเทว โส ตตุถ สมฺมุคฺคหยา ฯ

[๑๕๔] นิหฺนโต ปสฺสติ สพฺพมณฺณนฺติ อณฺณํ สตุถารํ
ธมฺมกฺขานํ คณฺณํ ทิฏฺฐีํ ปฏฺธิปทํ มคฺคํ หฺนโต นิหฺนโต โอมกโต
ลามกโต ชตุกฺกโต ปฺริตฺตโต [๑] ปสฺสติ ทกฺขติ โอลเกติ นิชฺฌายติ
อุปฺปริกฺขติติ นิหฺนโต ปสฺสติ สพฺพมณฺณํ ฯ เตนาห ภควา

ยทตฺตนิ ปสฺสติ อานิสฺสํ

ทิฏฺฐเจ สฺสุเต สฺสึวเต มฺเต วา

ตเทว โส ตตุถ สมฺมุคฺคหยา

นิหฺนโต ปสฺสติ สพฺพมณฺณนฺติ ฯ

[๑๕๕] ตํ วาปี คณฺณํ กุสลา วทฺนฺติห

ยํ นิสฺสึโต ปสฺสติ หฺนมณฺณํ

ตสฺมา หิ ทิฏฺฐจฺว สฺสุตํ มฺตํ วา

สฺสึลพฺพตํ ภิกฺขุ น นิสฺสเยยฺย ฯ

[๑๕๖] ตํ วาปี คณฺณํ กุสลา วทฺนฺติติ กุสลาติ เข เต

ขนฺธกุสลา ธาตุกุสลา อายตฺนกุสลา ปฏฺิจฺจสมฺมุปฺปาทกุสลา

สฺติปฏฺุจฺจานกุสลา สมฺมุปฺปฺธานกุสลา อิทฺธิปฺปาทกุสลา อินฺทฺริยกุสลา

พลกุสลา โพชฺฌนฺกกุสลา มคฺคกุสลา ผลกุสลา นิพฺพานกุสลา เต

#๑ ม. ทิสฺสติ ฯ สพฺพตฺถ อิทฺธิสเมว ฯ

กุสลา เอวํ วทนฺติ คนฺโถ เอโส ลมฺพนํ ๑ เอตํ พนฺธนํ เอตํ
ปฺลิโพโซ เอโสติ เอวํ วทนฺติ เอวํ กถนฺติ เอวํ ภณฺนฺติ เอวํ
ทีปยนฺติ เอวํ โวหฺรณฺตีติ ตํ วาปี คนฺถํ กุสลา วทนฺติ ฯ

[๑๕๗] ยํ นิสฺสํโต ปสฺสติ หีนมณฺณฺติ ยํ นิสฺสํโตติ ยํ
สตุถารํ ฌมฺมกฺขานํ คณฺํ ทิฏฺฐี ปฏฺฐิพํทํ มคฺคํ นิสฺสํโต สนนิสฺสํโต
อลลฺลิโน อุปกโต อชฺโฌสิโต อธิมฺตุโต ฯ ปสฺสติ หีนมณฺณฺติ
อณฺณํ สตุถารํ ฌมฺมกฺขานํ คณฺํ ทิฏฺฐี ปฏฺฐิพํทํ มคฺคํ หีนโต
นิหีนโต โอมกโต ลามกโต ชตุกฺกโต ปฺริตฺตโต ปสฺสติ
ทกฺขติ โอลฺลเกติ นิชฺฌายติ [๒] อุปฺปริกฺขตีติ ยํ นิสฺสํโต ปสฺสติ
หีนมณฺณํ ฯ

[๑๕๘] ตสฺมา หิ ทิฏฺฐจฺวํ สุตํ มุตํ วา สึลพฺพตํ ภิกฺขุ น
นิสฺสเยยฺยาติ ตสฺมา ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา ทิฏฺฐจํ
วา ทิฏฺฐสฺสทฺธี วา สุตํ วา สุตสฺสทฺธี วา มุตํ วา มุตสฺสทฺธี วา
สึลํ วา สึลสฺสทฺธี วา วตฺตํ วา วตฺตสฺสทฺธี วา น นิสฺสเยยฺย น
คณฺเอยฺย น ปฺรามเสยฺย นาภินิเวเสยฺยาติ ๓ ตสฺมา หิ ทิฏฺฐจฺวํ สุตํ
มุตํ วา สึลพฺพตํ ภิกฺขุ น นิสฺสเยยฺย ฯ เตนานห ภควา

ตํ วาปี คนฺถํ กุสลา วทนฺติ
ยํ นิสฺสํโต ปสฺสติ หีนมณฺณํ
ตสฺมา หิ ทิฏฺฐจฺวํ สุตํ มุตํ วา
สึลพฺพตํ ภิกฺขุ น นิสฺสเยยฺยาติ ฯ

#๑ ม. ลคฺคณํ ฯ ๒ ม. อุปฺปนฺนิชฺฌายติ ฯ ๓ ม. นาภินิเวเสยฺยาติ ฯ

[๑๕๕] ทิฏฐีปี โลกสุมิ ๑ น กปฺปเยยฺย

ฌาณน วา สีลวเตน วาปี

สโมติ อุตฺตทานมฺนุปรเนยฺย

หีนโน น มณฺเฑถ วิเสสิ วาปี ฯ

[๑๖๐] ทิฏฐีปี โลกสุมิ น กปฺปเยยฺย ฌาณน วา สีลวเตน
วาปีติ อฏฺฐสฺมาปฺตติฌาณน วา ปญฺจาภิณฺฐฌาณน วา มิจฺจฌาณน
วา สีเลน วา วตฺเตน วา สีลวตฺเตน วา ทิฏฺฐี น
กปฺปเยยฺย น ชนฺเยยฺย น สลฺขชนฺเยยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย นานินิพฺพตฺเตยฺย ฯ
โลกสุมินฺติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก
ชาติโลเก อายตฺนโลเกติ ทิฏฺฐีปี โลกสุมิ น กปฺปเยยฺย
ฌาณน วา สีลวเตน วาปี ฯ

[๑๖๑] สโมติ อุตฺตทานมฺนุปรเนยฺยชาติ สทิสฺสอหฺมสุมิติ อุตฺตานิ
น อุปเนยฺย ชาติยา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตติเกน วา วณฺณโปกฺขรตฺตาย
วา ธเนน วา อชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา
สิปฺปายตเนน วา วิชฺชฎฺฐาเนน วา สุเตน วา ปฏฺฐิภาณน วา
อณฺุตรณฺุตเรน วา วตฺตุนาติ สโมติ อุตฺตทานมฺนุปรเนยฺย ฯ

[๑๖๒] หีนโน น มณฺเฑถ วิเสสิ วาปีติ หีนโนหฺมสุมิติ อุตฺตานิ
น อุปเนยฺย ชาติยา วา โคตฺเตน วา ฯเปฯ อณฺุตรณฺุตเรน
วา วตฺตุนา เสยฺโยหฺมสุมิติ อุตฺตานิ น อุปเนยฺย ชาติยา วา
โคตฺเตน วา ฯเปฯ อณฺุตรณฺุตเรน วา วตฺตุนาติ หีนโน น
#๑ ไป. ม. ย. โลกสุมิ ฯ

มณฺเณถ วิเสสิ วาปี ฯ เตนาห ภควา

ทิกฺขจีปี โลกสุมิ น กปฺปเยยฺย

ฉาณน วา สีลวเตน วาปี

สโมติ อุตฺตानมฺนุปนฺเนยฺย

หีนโน น มณฺเณถ วิเสสิ วาปีติ ฯ

[๑๖๓] อุตฺตํ ปหาย อนุปาทียาโน

ฉาณนปี ๑ โส นิสฺสย ๒ โน กโรติ

ส เว วิยตุเตสุ น วคฺคสารี

ทิกฺขจีปี โส น ปจฺเจติ กิลฺลิจิ ฯ

[๑๖๔] อุตฺตํ ปหาย อนุปาทียาโนติ อุตฺตํ ปหายาติ อุตฺตทิกฺขจี
ปหาย ฯ อุตฺตํ ปหายาติ กาหํ ๓ ปหาย ฯ อุตฺตํ ปหายาติ
ตณฺหาเวสณ ทิกฺขจีเวสณ คหิตํ ปรามญฺจํ อภินิวิญฺจํ อชฺโฌสิตํ
อริมุตฺตํ ปหาย ปชหิตฺวา วิโนเทตฺวา พุยนฺตีกตฺวา ๔ อนภาวํกเมตฺวา ๕ ฯ
อุตฺตํ ปหาย อนุปาทียาโนติ จตฺสูหิ อฺปาทานนฺหิ
อนุปาทียมาโน อคฺคณฺหมาโน อปฺรามสมาโน อนภินิวิสมาโนติ อุตฺตํ
ปหาย อนุปาทียาโน ฯ

[๑๖๕] ฉาณนปี โส นิสฺสย โน กโรตีติ อฏฺฐสมปาตฺติฉาณ
วา ปญฺจาภิลฺลาฉาณ วา มิจฺฉาฉาณ วา ตณฺหานิสฺสยํ วา
ทิกฺขจินิสฺสยํ วา น กโรติ น ชเนติ น สลฺยชเนติ น นิพฺพตฺเตติ
นาภินิพฺพตฺเตตีติ ฉาณนปี โส นิสฺสย โน กโรติ ฯ

#๑ โป. ม. ฉาณนปี ฯ ๒ ม. นิสฺสยํ ฯ ๓ ย. อุตฺตคหํ ฯ ๔ โป. ม. พุยนฺตึ กริตฺวา ฯ

#๕ ม. อนภาวํกเมตฺวา ฯ

[๑๖๖] ส เว วิยตเตสุ น วคฺคสาลีติ ส เว ววตฺถิตเตสุ
 ภินฺเนสุ เทวชฺฌาปนฺเนสุ เทวพหฺกชาเตสุ นานาทิฏฺฐิกเตสุ นานาขนฺติกเตสุ
 นานารุจิกเตสุ นานาลทฺธิกเตสุ นานาทิฏฺฐินิสฺสยนิสฺสีเตสุ
 ฉนฺทาคีติ คจฺฉนฺเตสุ โทสาคีติ คจฺฉนฺเตสุ โมหาคีติ คจฺฉนฺเตสุ
 ภายาคีติ คจฺฉนฺเตสุ น ฉนฺทาคีติ คจฺฉนฺติ น โทสาคีติ คจฺฉนฺติ
 น โมหาคีติ คจฺฉนฺติ น ภายาคีติ คจฺฉนฺติ น รากวเสน คจฺฉนฺติ
 น โทสวเสน คจฺฉนฺติ น โมหวเสน คจฺฉนฺติ น มานวเสน คจฺฉนฺติ
 น ทิฏฺฐิจิวเสน คจฺฉนฺติ น อุทฺธจฺจวเสน คจฺฉนฺติ น วิจิกิจฺจวเสน
 คจฺฉนฺติ น อนุสยวเสน คจฺฉนฺติ น วคฺเคหิ ฌมฺเมหิ ยายติ
 นียฺยายติ ๑ วุขฺหติ ตํหริยตีติ ส เว วิยตเตสุ น วคฺคสาลี ๑

[๑๖๗] ทิฏฺฐีปี โส น ปจฺเจติ กิณฺจิติ ตสฺส ทฺวาสภูจิจิฏฺฐิกทานิ
 ปหีนานิ สมฺภนฺนินานิ วุสฺสนฺทานิ ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพปฺปคฺคิตฺถานิ
 ฉาณคฺคินา ททฺธมานิ โส กิณฺจิจิ ทิฏฺฐิจิคฺคิตฺถ น ปจฺเจติ น
 ปจฺจจาจฺฉนฺตีติ ทิฏฺฐีปี โส น ปจฺเจติ กิณฺจิจิ ๑ เตนานห ภควา

อตฺตํ ปหาย อนุปาทียาโน
 ฉาณเปปี โส นิสฺสย โน กโรติ
 ส เว วิยตเตสุ น วคฺคสาลี
 ทิฏฺฐีปี โส น ปจฺเจติ กิณฺจิจิ ๑

[๑๖๘] ยสฺสุภยฺนฺเต ปณฺธิริช นคฺคิ
 ภวภวาย อิช วา หุริ วา

#๑ ม. นียฺยติ ๑

นิเวสณาตสฺส น สนฺติ เกจิ

ธมฺเมสุ นิจุญฺเยยฺย สมฺกุกฺกหิตํ ฯ

[๑๖๕] ยสฺสุภฺยนฺเต ปณฺธิธฺร นตฺถิ ภฺวภฺวาย อธิ วา หุริ
วาทิ ยสฺสชาติ อรหโต จินฺนสวสฺส ฯ อนฺตาทิ ผสฺโส เอโก
อนฺโต ผสฺสสมฺพโย ทฺติโย อนฺโต ฯ อตีตํ เอโก อนฺโต
อนาคตํ ทฺติโย อนฺโต ฯ สุขา เวทนา เอโก อนฺโต ทฺทฺทฺทฺ
เวทนา ทฺติโย อนฺโต ฯ นามํ เอโก อนฺโต รูปี ทฺติโย อนฺโต ฯ
ฉ อชฺฉตฺติกานิ อายตฺนานิ เอโก อนฺโต ฉ พาทิรานิ อายตฺนานิ
ทฺติโย อนฺโต ฯ สกฺกาโย เอโก อนฺโต สกฺกายสมฺพโย ทฺติโย
อนฺโต ฯ ปณฺธิ วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ
อภิขฺฌมา โลโก อกฺขลมฺลํ ฯ ภฺวภฺวยาติ ภฺวภฺวาย กมฺมภฺว
ปฺนพฺภวาย กามภฺวาย กมฺมภฺวาย กามภฺวาย ปฺนพฺภว
รฺูปภฺวาย กมฺมภฺวาย รฺูปภฺวาย ปฺนพฺภวาย อรฺูปภฺวาย กมฺมภฺว
อรฺูปภฺวาย ปฺนพฺภวาย ปฺนปฺปฺนํ ภฺวาย ปฺนปฺปฺนํ คตฺติยา
ปฺนปฺปฺนํ อฺุปตฺตติยา ปฺนปฺปฺนํ ปฺกฺกิสฺนฺธิยา ปฺนปฺปฺนํ อตฺตภฺวาทินิพฺพตฺติยา ฯ
อิธาติ สกฺคตฺตภาโว ฯ หุราติ ปฺรตฺตภาโว ฯ อิธาติ
สกรฺูปเวทนาสญฺญาสงฺขารวิญฺญาณํ ฯ หุราติ ปฺรรฺูปเวทนาสญฺญา
สงฺขาร วิญฺญาณํ ฯ อิธาติ ฉ อชฺฉตฺติกานิ อายตฺนานิ ฯ
หุราติ ฉ พาทิรานิ อายตฺนานิ ฯ อิธาติ มนุสฺสโลโก ฯ หุราติ
เทวโลโก ฯ อิธาติ กามธาตุ ฯ หุราติ รฺูปธาตุ อรฺูปธาตุ ฯ อิธาติ

กามชาตุ รูปชาตุ ฯ หุราติ อรูปชาตุ ฯ

ยสฺสกุณฺเฑ ปณฺธิชฺช นตฺถิ ภวาภวาย อธิ วา หุริ วาติ
ยสฺส อุโภ อนฺเฑ ภวาภวาย อธิ วา หุริ วา ปณฺธิ นตฺถิ น
สํวิชฺชติ นฺุปลพฺภติ ปหีนา สมฺมุจฺฉินฺนา วุปลสนฺดา ปฏิปฺปสฺสทฺธา
อกพฺพปฺปตฺติกา ฅาณคฺคินา ททฺธมาติ ยสฺสกุณฺเฑ ปณฺธิชฺช นตฺถิ
ภวาภวาย อธิ วา หุริ วา ฯ

[๑๗๐] นิเวสนา ตสฺส น สนฺติ เกจฺติ นิเวสนาติ เทว
นิเวสนา ตณฺหานิเวสนา จ ทิฏฺฐินิเวสนา จ ฯเปฯ อญฺ์ ตณฺหานิเวสนา
ฯเปฯ อญฺ์ ทิฏฺฐินิเวสนา ฯ ตสฺสาติ อรหโต จีณาสวสฺส ฯ
นิเวสนา ตสฺส น สนฺตีติ น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นฺุปลพฺภนฺติ ปหีนา
สมฺมุจฺฉินฺนา วุปลสนฺดา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อกพฺพปฺปตฺติกา ฅาณคฺคินา
ททฺธมาติ นิเวสนา ตสฺส น สนฺติ เกจฺติ ฯ

[๑๗๑] ฃมฺเมสฺสุ นิจฺเจยฺย สมฺมุคฺคหีตฺถนฺติ ฃมฺเมสฺสุติ ทฺวาสทฺฐิจฺยา
ทิฏฺฐิจฺเจตฺสฺ ฯ นิจฺเจยฺยยาติ นิจฺฉินฺติ ตฺวา วินิจฺฉินฺติ ตฺวา วิจฺฉินฺติ ตฺวา ปวิจฺฉินฺติ ตฺวา
ตฺลยฺยิตฺวา ตีรยฺยิตฺวา วิภาวยฺยิตฺวา วิภูตฺถิ กตฺวา [๑] โอริคฺคาโห
วิลคฺคาโห วรคฺคาโห โภจฺจาตคฺคาโห อจฺจยคฺคาโห สมฺมุจฺจยคฺคาโห
อิทฺถิ สจฺจํ ตจฺจํ ตถฺถิ ภูตฺถิ ยถา ว อวิปริตฺถนฺติ คหิตฺถิ
ปรามญฺุจฺ อภินิวิญฺุจฺ อชฺโฆสฺสิตฺถิ อธิมฺมุคฺคํ นตฺถิ [๒] น สํวิชฺชติ นฺุปลพฺภติ
ปหีนํ สมฺมุจฺฉินฺนํ วุปลสนฺตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อกพฺพปฺปตฺติกํ ฅาณคฺคินา
ททฺธนฺติ ฃมฺเมสฺสุ นิจฺเจยฺย สมฺมุคฺคหีตฺถิ ฯ เตนานห ภควา

#๑ ม. สมฺมุคฺคหีตฺถนฺติ ฯ ๒ โป. ม. น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นฺุปลพฺภนฺติ ฯ

#สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ

ยสุภยเนเต ปณิธีธ นตฺถิ
ภวภวาย อธิ วา หุริ วา
นิเวสนา ตสฺส น สนฺติ เกจิ
ธมฺเมสุ นิจุเจยย สมุคฺคหิตนฺติ ฯ

[๑๗๒] ตสฺสีธ ทิฏฺฐเจว สุเต มฺเต วา
ปกปปีตา นตฺถิ อญฺปิ สลฺยา
ตํ พฺราหฺมณํ ทิฏฺฐิมนาทียานํ
เกนึธ โลกสมิ วิกปฺเปยฺย ฯ

[๑๗๓] ตสฺสีธ ทิฏฺฐเจว สุเต มฺเต วา ปกปปีตา นตฺถิ อญฺปิ
สลฺยาติ ตสฺส อรหโต จินฺนาสวตฺส [๑] ทิฏฺฐเจ วา ทิฏฺฐสุทฺธิยา
วา สุเต วา สุตฺสุทฺธิยา วา มฺเต วา มุตฺสุทฺธิยา วา
สลฺยาปฺพุพฺงคมตาธิปเตยฺยตา ๒ สลฺยาวิกุเคน สลฺยา ย อฺทฺธิปตา ๓
กปปีตา [๔] อภิสงฺขตา สญฺธิปตา ทิฏฺฐิ นตฺถิ น สํวิชฺชติ นฺปลพฺภติ
ปหีนา สมฺจุฉินฺนา รูปสนฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺตติกา
ลาณคฺคินา ททฺธมาติ ตสฺสีธ ทิฏฺฐเจว สุเต มฺเต วา ปกปปีตา
นตฺถิ อญฺปิ สลฺยา ฯ

[๑๗๔] ตํ พฺราหฺมณํ ทิฏฺฐิมนาทียานนฺติ พฺราหฺมโณติ
สตฺตุนนํ ธมฺมานํ พาทิตตฺตา พฺราหฺมโณ ฯเปฯ อนิสฺสิโต ๕ ตาติ
ปฺวฺจฺเจเต ส พฺรหฺมา ฯ ตํ พฺราหฺมณํ ทิฏฺฐิมนาทียานนฺติ ตํ
#๑ ม. ย. ตสฺส ฯ ๒ สลฺยาปฺพุพฺงคมตา สลฺยาวิกปฺเปยฺยตา ... ฯ
#๓ ม. อญฺธิปตา สญฺธิปตา ฯ ๔ ม. ปกปปีตา สงฺขตา ... ฯ ๕ โป. ม. อสิโต ฯ

พราหมณ์ ทิฏฐี อนุทิตยนต์ อคคณนต์ อปรัมสนนต์ อนภินิเวสนนต์ ๑
ตัม พราหมณ์ ทิฏฐิมนาทิตยานัม ฯ

[๑๗๕] เกณีธ โลกสมิ วิกปฺเปยฺยาติ กปฺปาติ เทว กปฺปา
ตณฺหากปฺโป จ ทิฏฺฐิกปฺโป จ ฯเปฯ อัย ตณฺหากปฺโป ฯเปฯ
อัย ทิฏฺฐิกปฺโป ฯ ตสฺส ตณฺหากปฺโป ปหีนฺตา ทิฏฺฐิกปฺโป
ปฏฺฐินิสฺสฏฺโจ ตณฺหากปฺปสฺส ปหีนฺตา ทิฏฺฐิกปฺปสฺส ปฏฺฐินิสฺสฏฺจตฺตา
เกณ ราเคน กปฺเปยฺย เกณ โทเสน กปฺเปยฺย เกณ
โมเหน กปฺเปยฺย เกณ มาเนน กปฺเปยฺย กาย ทิฏฺฐิยา
กปฺเปยฺย เกณ อุทฺทจฺเจน กปฺเปยฺย กาย วิจิจฺจาย กปฺเปยฺย
เกหิ อนุสฺเสหิ กปฺเปยฺย รตฺโตติ วา ทุฏฺโจติ วา มุโฬหติ
วา วินิพฺนฺโรติ วา ปฺรามฏฺโจติ วา วิกฺเขปฺลโตติ วา
อนิฏฺจงฺกโตติ วา ฅามกโตติ วา ฯ เต อภิสงฺขารา ปหีนา
อภิสงฺขารานํ ปหีนฺตา คติโย เกณ กปฺเปยฺย เนรยิโกติ วา
ติรจฺฉานโยนิโกติ วา ปิตฺติวิสยิโกติ วา มนุสฺโสติ วา เทโวติ
วา รุปีติ วา อรูปีติ วา สลฺยณฺตีติ วา อสลฺยณฺตีติ วา
เนวสลฺยณฺตีนาสลฺยณฺตีติ วา ฯ โส เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย นตฺถิ
การณํ นตฺถิ เยน กปฺเปยฺย วิกปฺเปยฺย วิกปฺปี อปชฺเชยฺย ฯ
โลกสมินฺติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก
อายตนโลเกติ เกณีธ โลกสมิ วิกปฺเปยฺย ฯ เตนาห
ภควา

#๑ ไป. ม. อนภินิเวสนนต์ ฯ

ตสฺสึช ทิฏฺฐเจว สฺส เต มฺเต วา
ปกปปีตา นตฺถิ อณฺเฏปี สลฺลณา
ตํ พฺราหฺมณํ ทิฏฺฐิมนาทียานํ
เกนึช โลกสฺมิ วิกปฺเปยฺยยาติ ฯ

[๑๗๖] น กปฺปยฺนฺติ น ปฺเรกฺขโรนฺติ

ธมฺมาปี เตสํ น ปฏฺิจฺฉิตฺตาเส
น พฺราหฺมโณ สึทวเตน เนยฺโย
ปารํสฺสโต น ปจฺเจติ ตาที ๑ ฯ

[๑๗๗] น กปฺปยฺนฺติ น ปฺเรกฺขโรนฺตีติ กปฺปาติ เทว กปฺปา
ตณฺหา กปฺโป จ ทิฏฺฐิกปฺโป จ ฯเปฯ อัย ตณฺหา กปฺโป ฯเปฯ อัย
ทิฏฺฐิกปฺโป ฯ

กตโม ตณฺหา กปฺโป ฯ ยาวตา ตณฺหาสงฺขาเตน สึมกตํ
มรียาทิกตํ โອริกตํ ปรียฺนฺตีกตํ ปรีกฺคหิตํ มมายิตํ อิทํ มมฺ เอตํ
มมฺ เอตตํ มมฺ เอตตาวตา มมฺ มม รุปา สทฺทา กนฺธา
รสา โฝฏฺฐพฺพา อตฺถรณา ปาปฺรณา ทาสีทาสา อเชพกา
กุกฺกุฏฺสูกรา หตฺถิควาสฺสวพฺวา เขตฺตํ วตฺถุ หิรณฺณํ สุวณฺณํ
คามนิกมราชธานีโย รฏฺฐลฺลจ ชนปฺโท จ โโกโส จ โโกฏฺฐาคารลฺลจ
เกวลมฺปี มหาปจฺวี ตณฺหาเวเสน มมายติ ยาวตา
อฏฺฐสตตณฺหาวิปรีตํ ๒ อัย ตณฺหา กปฺโป ฯ

กตโม ทิฏฺฐิกปฺโป ฯ วิสตีวตฺถุกา สกฺกายทิฏฺฐิ ทสฺวตฺถุกา
มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทสฺวตฺถุกา อนฺตคฺคากา ทิฏฺฐิ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ
#๑ ม. ตาที ฯ ๒ ม. ย. ... วิจริตํ ฯ

ทิกฺขิตฺตํ ทิกฺขิตฺทหนํ ทิกฺขิตฺกนฺตารโ ๑ ทิกฺขิตฺวิสุทฺถายิกํ ทิกฺขิตฺวิปฺพนฺทิตํ
ทิกฺขิตฺสณฺโณชนํ คาทโ ปฏิกฺคาคาทโ อภินฺเวโส ปฺรามาสโ กุมฺมคฺโค
มิจฺฉาปโถ มิจฺฉตฺตํ ติตฺถายตฺนํ วิปริเยสคฺคาคาทโ ๒ วิปริตคฺคาคาทโ
วิปลฺลาสคฺคาคาทโ มิจฺฉาคาทโ อยฺยถาวกสฺมี ยถาวกนฺตฺติ คาทโ
ยวตฺตา ทฺวาสภูจฺจํ ทิกฺขิตฺกตฺตานิ อຍံ ทิกฺขิตฺกปฺโป ๗

เตสํ ตณฺหากปฺโป ปหีนโ ทิกฺขิตฺกปฺโป ปฏฺนิสฺสภูจฺจํ ตณฺหากปฺปสฺส
ปหีนตฺตา ทิกฺขิตฺกปฺปสฺส ปฏฺนิสฺสภูจฺจตฺตา ตณฺหากปฺป
วา ทิกฺขิตฺกปฺปํ วา น กปฺเปนฺตฺติ น ชนฺนตฺติ น สณฺชชนฺนตฺติ น
นิพฺพตฺเตนฺตฺติ นานินิพฺพตฺเตนฺตฺติ น กปฺปยนฺตฺติ ๗

น ปฺรอกฺขโรนฺตฺติ ปฺรอกฺขารตฺติ เทว ปฺรอกฺขารา ตณฺหาปฺรอกฺขารโ
จ ทิกฺขิตฺปฺรอกฺขารโ จ ๗เป๗ อຍံ ตณฺหาปฺรอกฺขารโ
๗เป๗ อຍံ ทิกฺขิตฺปฺรอกฺขารโ ๗ เตสํ ตณฺหาปฺรอกฺขารโ ปหีนโ
ทิกฺขิตฺปฺรอกฺขารโ ปฏฺนิสฺสภูจฺจํ ตณฺหาปฺรอกฺขารสฺส ปหีนตฺตา ทิกฺขิตฺปฺรอกฺขารสฺส
ปฏฺนิสฺสภูจฺจตฺตา น ตณฺหํ วา น ทิกฺขิตฺจํ วา ปฺรโต
กตฺวา จรฺนตฺติ น ตณฺหาชฺชา น ตณฺหาเกตุ น ตณฺหาริพฺเตยฺยา
น ทิกฺขิตฺทชฺชา น ทิกฺขิตฺเกตุ น ทิกฺขิตฺจาริพฺเตยฺยา น ตณฺหาย
วา น ทิกฺขิตฺยา วา ปริวาริตฺตา ๓ จรฺนตฺติ น กปฺปยนฺตฺติ น
ปฺรอกฺขโรนฺตฺติ ๗

[๑๗๘] ฐมฺมาปปี เตสํ น ปฏฺิจฺฉิตฺตาเสตฺติ ฐมฺมา วุจฺจนฺตฺติ
ทฺวาสภูจฺจํ ทิกฺขิตฺกตฺตานิ ๗ เตสฺนตฺติ เตสํ อรฺหนตฺตานํ จีณาสวานํ ๗
#๑ ม. ยฺ. ... กนฺตารํ ๗ ๒ ม. วิปริยาสคฺคาคาทโ ๗ ๓ โป. ยฺ. ปริวารเตว ๗

ปฏิจิตตาเสติ ๑ สสุสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺเณนฺติ น
ปฏิจิตตาเส อสสุสโต โลโก ๆเปฯ เนว โหติ น น โหติ
ตถาคโต ปรมมรณา อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺเณนฺติ น ปฏิจิตตาเสติ
ชฺมมาปี เตสํ น ปฏิจิตตาเสฯ

[๑๗๕] น พุราหุมนฺโณ สีลวเตน เนยฺโยติ นาคิ ปฏิกุเขโป ๆญ
พุราหุมนฺโณติ สตฺตุนฺนํ ชฺมมานํ พาหิตตฺตฺตา พุราหุมนฺโณ ๆเปฯ
อนิสฺสโต ตาหิ ปฺวฺจฺเจเต ส พุรหุมา ๆ น พุราหุมนฺโณ สีลวเตน
เนยฺโยติ พุราหุมนฺโณ สีเลน วา วตฺเตน วา สีลวตฺเตน วา
น ยายติ น นียฺยายติ น วุยฺหติ น สํหริยฺตีติ น พุราหุมนฺโณ
สีลวเตน เนยฺโยฯ

[๑๗๖] ปารํกโต น ปจฺเจติ ตาหิตี ปารี วุจฺจติ อมตํ
นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพุปริปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺโขโย
วิราโค นิโรธो นิพฺพานํ ๆ โย ปารคโต ปารปฺปตฺโต
อนตคโต อนตปฺปตฺโต โกฏิกโต โกฏิปฺปตฺโต ๆเปฯ นตฺถิ ตสฺส
ปฺนพฺภโวติ ปารํกโต ๆ น ปจฺเจตีติ โสตาปตฺติมกฺเคน เย
กิลเสฯ ปหีนา เต กิลเสฯ น ปฺเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺจติ
สททาคามิมกฺเคน เย กิลเสฯ ปหีนา เต กิลเสฯ น ปฺเนติ น
ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺจติ อนาคามิมกฺเคน เย กิลเสฯ ปหีนา
เต กิลเสฯ น ปฺเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺจติ อรหตฺตมกฺเคน
เย กิลเสฯ ปหีนา เต กิลเสฯ น ปฺเนติ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺจตีติ
#๑ ม. น ปฏิจิตตาเสติฯ

ปารุญโคโต น ปจเจติ ฯ ตาทีติ อรหา ปญจหากาเรหิ
ตาที อัญญานัญเจ ตาที จตุตธาวิตติ ตาที ตินฺณาวิตติ ตาที
มุตฺตธาวิตติ ตาที ตันนิทฺเตสา ตาที ฯ

ถลั อรหา อัญญานัญเจ ตาที ฯ อรหา ลาเภปี ตาที
อลาเภปี ตาที ยเสปี ตาที อยเสปี ตาที ปัสสาयीปี ตาที
นินฺนทาयीปี ตาที สฺุเขयीปี ตาที ทฺุขเขयीปี ตาที ฯ เอกญฺเจ พาทํ
คณฺฺเชน ลิมฺเปยฺยํ เอกญฺเจ พาทํ วาสียา ตจฺเจยฺยํ อมฺุสมิ
นตฺติ ราโค อมฺุสมิ นตฺติ ปฺุณฺณํ อนฺุณยปฺุณฺณวิปฺุหิโน อุกฺกมาตินิกฺกมาตวิตีวตฺโต
อนฺุโรธวิโรธสมตฺติกณฺุโต เอวํ อรหา อัญญานัญเจ
ตาที ฯ

ถลั อรหา จตุตธาวิตติ ตาที ฯ อรหโต ราโค จตฺโต วนฺุโต
มุตฺโต ปหิโน ปฺุณฺณิสฺสญฺุจ ๑ โทโส โมโห โกโร อฺุปนาโห
มกฺุโข ปฟาโส อิสฺสา มจฺุจริยํ มายา สาเจยฺยํ ฌมฺุโก
सारมฺุโก มาโน อติมานो มโท ปมาโท สพฺุเพ กิเลสา
สพฺุเพ ทฺุจฺุจริตา สพฺุเพ ทฺุรธา สพฺุเพ ปรีพาทา สพฺุเพ สนฺุตาปา
สพฺุพาทุสลาภิสฺงฺุขารา จตฺตา วนฺุตา มุตฺตา ปหิโน ปฺุณฺณิสฺสญฺุจา
เอวํ อรหา จตุตธาวิตติ ตาที ฯ

ถลั อรหา ตินฺณาวิตติ ตาที ฯ อรหา กาโมฆํ ตินฺุโน
ภโวฆํ ตินฺุโน ทิฏฺุจฆํ ตินฺุโน อวิชฺุชฆํ ตินฺุโน สพฺุพัสฺุสสารปถํ ๑
ตินฺุโน อุตฺตตินฺุโน นิตฺตตินฺุโน อตฺติกณฺุโต สมตฺติกณฺุโต
#๑ ไป. สพฺุพัสฺุสสารปถิปถํ ๑ ย. สพฺุพสฺุงฺุขารปถิปถํ ๑

วีนวตโต โส วุฏฐวาโส จินณจรโณ ฯเปฯ นตฺถิ ตสฺส
ปฺนพฺภโวติเอวํ อรหาคินฺณาวีตติ ตาถิ ฯ

กถํ อรหํ มุตฺตาวีตติ ตาถิ ฯ อรหโต รากา จิตฺตํ มุตฺตํ
วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ ฯ โทสา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ ฯ โมหา
จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ ฯ โภธา อุปนาหา มกฺขา
ปฺพาสา อีสฺสา มจฺจนฺริยา มายา สาเสยฺยา ฌมฺภา
สارมฺภา มานา อติมานา มทา ปมาทา สพฺพกิลเสหิ
สพฺพพฺพจฺจริเตหิ สพฺพพฺพรเถหิ สพฺพปฺริพาเหหิ สพฺพสนฺดาเปหิ
สพฺพพากุสลาภิสงฺขารเหหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ เอวํ อรหํ
มุตฺตาวีตติ ตาถิ ฯ

กถํ อรหํ ตํนิทฺเทสา ตาถิ ฯ อรหํ สีเล สติ สีลวาทิ
ตํนิทฺเทสา ตาถิ ฯ สทฺธาย สติ สทฺธโรตติ ตํนิทฺเทสา ตาถิ ฯ
วิริเย สติ วิริยวาทิ ตํนิทฺเทสา ตาถิ ฯ สติยา สติ สติมาติ
ตํนิทฺเทสา ตาถิ ฯ สมาธิสุมิ สติ สมาหิตฺตติ ตํนิทฺเทสา ตาถิ ฯ
ปญฺญาเย สติ ปญฺญวาทิ ตํนิทฺเทสา ตาถิ ฯ วิชฺชาย สติ
เดวิชฺชโรตติ ตํนิทฺเทสา ตาถิ ฯ อภิญฺญาเย สติ นพฺภิญฺโญตติ
ตํนิทฺเทสา ตาถิ เอวํ อรหํ ตํนิทฺเทสา ตาถิตฺติ ปารํกฺโต น
ปจฺเจตติ ตาถิ ฯ เตนนาห ภกฺวา

น กปฺปยฺนฺตฺติ น ปุเรกฺขโรนฺตฺติ

ธมฺมาปฺปิ เตสํ น ปฏฺิจฺฉิตฺตาเส

น พราหฺมโณ สีสวเตน เนยโย

ปารจโต น ปจเจติ ตาทิติ ฯ

ปญจโม ปรมจฺกสฺสฺตนิทเทโส นิจฺจติโต ฯ

ฉฏฺโฐ ชราสุตฺตนิทฺเทโส

[๑๘๑] อปฺปํ วัต ชีวิตํ อิทํ

โอรํ วัสสสตปิ มียฺยติ

โย เจปิ อติจฺจ ชีวติ

อถโข โส ชรสปิ มียฺยติ ฯ

[๑๘๒] อปฺปํ วัต ชีวิตํ อิทนฺติ ชีวิตนฺติ อายุ จิตฺติ ยปนา
ยาปนา อิริยนา วัตตนา ปาลนา ชีวิตํ ชีวิตินฺทริยํ ฯ อปิจ ทฺวีหิ
การณฺเห อปฺปกํ ชีวิตํ โถกํ ชีวิตํ จิตฺติปริตฺตตาย วา อปฺปกํ
ชีวิตํ สรสปริตฺตตาย วา อปฺปกํ ชีวิตํ ฯ

กถิ จิตฺติปริตฺตตาย อปฺปกํ ชีวิตํ ฯ อตีเต จิตฺตกฺขณฺ
ชีวิตฺถ น ชีวติ น ชีวิสฺสตี ฯ อนาคเต จิตฺตกฺขณฺ ชีวิสฺสตี
น ชีวติ น ชีวิตฺถ ฯ ปจฺจุปฺปนฺเน จิตฺตกฺขณฺ ชีวติ น
ชีวิตฺถ น ชีวิสฺสตี ฯ

ชีวิตํ อตฺตภาโว จ สุขทฺกฺขา จ เกวลา
เอกจิตฺตสมายุตฺตา ลหุโส วัตตตฺติกฺขโม ๑
จฺฐาสีตีสหสฺसानิ กปฺปา ติฏฺฐนฺติ เย มรฺ
น เตวว เตปิ ชีวนฺติ ทฺวีหิ จิตฺเตหิ สมหิตา ๒
เย นฺริทฺธา มรฺนตฺสส ติฏฺฐมานสฺส วา อิท
สพฺเพว ๓ สทิสฺสา ขนฺธา คตา อปฺปฏฺฐิสฺนฺธิกา

#๑ ม. วัตตเต ฯ ๒ โป. ม. สํยฺตา ฯ ๓ ม. สพฺเพปิ ฯ

อนนุตระ จ เย ภงกา ๑ เย จ ภงกา ๒ อนาคตา
ตทนุเตร นิรุทธาณิ เวสมัม ๓ นตฺถิ ลกฺขณเ
อนิพฺพตฺเตน น ชาโต ปจฺจุปปนฺเน น ชีวิติ
จิตฺตภงฺกมโต โลโก ปณฺณตฺติ ปรมตฺถิยา
ยถา นิินฺนา ปวตฺตนฺติ ฉนฺนฺเทน ปริณามิตา
อจฺฉินฺนวารา ๔ วตฺตนฺติ สพายตฺนปจฺจยา
อนิธานคตา ภงกา ปุณฺโฆ นตฺถิ อนาคต
นิพฺพตฺตาเยว ติฏฺฐนฺติ อารกฺเค สาสฺนุปฺปมา
นิพฺพตฺตานลฺลจ ฌมฺมานิ ภงฺโก เนลฺลํ ปุเรกฺขโต
ปโลกฌมฺมา ติฏฺฐนฺติ โปราณฺเห อิมิสฺสิตา
อทสฺสนโต อายนฺติ ภงฺกา คจฺฉนฺติ ทสฺสนํ
วิขฺชุปฺปาโทว อากาเส อุปฺปชฺชนฺติ วยฺนฺติ จาติ ฯ

เอวํ จิตฺติปริตฺตตฺตาย อปฺปกํ ชีวิติ ฯ

กถิ สรสฺสปริตฺตตฺตาย อปฺปกํ ชีวิติ ฯ อสฺสาสุปฺนิพฺพุตฺติ ชีวิติ
ปฺลสฺสาสุปฺนิพฺพุตฺติ ชีวิติ อสฺสาสฺสปฺลสฺสาสุปฺนิพฺพุตฺติ ชีวิติ มหาญฺจฺจูปฺนิพฺพุตฺติ
ชีวิติ อุสฺมฺมฺปฺนิพฺพุตฺติ ชีวิติ กวพิงฺการาหารูปฺนิพฺพุตฺติ
ชีวิติ วิลฺลณฺณูปฺนิพฺพุตฺติ ชีวิติ ฯ มฺลุมฺปิ อิมลฺลํ ทฺพฺพลํ ฯ
ปฺพฺพฺพฺเหตฺตฺตฺปิ อิมลฺลํ ทฺพฺพฺพฺพฺลา ฯ เยปิ ปจฺจยา เตปิ ทฺพฺพฺพฺพฺลา ฯ
เยปิ ปภาวิกา ๕ เตปิ ทฺพฺพฺพฺพฺลา ฯ สหญฺปิ อิมลฺลํ ทฺพฺพฺพฺพฺลา ฯ
สมฺปโยคาปิ อิมลฺลํ ทฺพฺพฺพฺพฺลา ฯ สหชาปิ อิมลฺลํ ทฺพฺพฺพฺพฺลา ฯ
#๑-๒ ม. ภคฺคา ฯ ๓ โป. ม. เวสมํ ฯ ๔ โป. ม. อจฺฉินฺนฐาราทฺ ๕ โป. ม. ปภาวิกา ฯ

ยาปี ปโยชิกา สามี พุพพลา ฯ อณวมณณํ นิจุพพุพลา อิเม ฯ
อณวมณณํ อนนตติตา อิเม ฯ อณวมณณํ ปรีปาตยนฺติ อิเม ฯ
อณวมณณสฺส หิ นตฺถิ ตายิตา ฯ น จาปี จเปนฺติ
อณวมณณิเม ฯ โยปี นิพพุตฺตโก โส น วิชฺชติ ฯ น จ เกนจิ โกจิ
หายติ ฯ ภงฺกพฺยา จ อิเม หิ สพุพฺโส ฯ ปุริเมหิ ปภาวิตา อิเม ฯ
เยปี ปภาวิตา เต ปุเร มตา ฯ ปุริมาปีจ ปจฺฉิมาปีจ อณวมณณํ
น กทาจิ อทฺทสฺสูติ ฯ เอวํ สรสปริตฺตตาย อปฺปกํ ชีวิตํ ฯ

อปีจ จาคุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ ชีวิตํ อุปาทาย มนุสฺसानํ
อปฺปกํ ชีวิตํ ปรีตฺตกํ ชีวิตํ โลกํ ชีวิตํ ขณฺิกํ ชีวิตํ ลหุํ ชีวิตํ
อิตฺตฺริ ชีวิตํ อนทฺธนียํ ชีวิตํ น จิรญฺจิตฺกํ ชีวิตํ ฯ ตาวตีสานํ
เทวานํ ฯ ยามานํ เทวานํ ฯ ตฺถิตานํ เทวานํ ฯ นิมฺมานรตฺนํ
เทวานํ ฯ ปรีนิมฺมิตวสวตฺตํ เทวานํ ฯ พุรหฺมกายิกานํ เทวานํ
ชีวิตํ อุปาทาย มนุสฺसानํ อปฺปกํ ชีวิตํ ปรีตฺตกํ ชีวิตํ โลกํ
ชีวิตํ ขณฺิกํ ชีวิตํ ลหุํ ชีวิตํ อิตฺตฺริ ชีวิตํ อนทฺธนียํ ชีวิตํ น
จิรญฺจิตฺกํ ชีวิตํ ฯ วุตฺตํ เหนฺติ ภควตา อปฺปมิตํ ภิกฺขเว
มนุสฺसानํ อายุ คมนิโย สมฺปฺราโย มนฺตตาย โฝญฺจพฺพํ กตฺตพฺพํ
กุสลํ จริตพฺพํ พุรหฺมจริยํ นตฺถิ ชาตฺสฺส อมรณํ โย ภิกฺขเว
จิริ ชีวติ โส วสฺสสฺตํ อปฺปํ วา ภิกฺขโย

อปฺปมายู มนุสฺसानํ หิเพยฺย นํ สุโปริโส
จเรยฺยาทิตฺตสึโสว นตฺถิ มจฺจุสฺส นาคโม

อจุยนต์ิ โหระตดา ชีวิต์ อปุรุชฺฌติ

อายุ ชียติ มจฺจันํ กุณฺนทีนํ อุกกนฺติ ฯ

อปฺปปี วต ชีวิต์ อิทํ ฯ

[๑๘๓] โอรํ วสฺสสตาปี มียฺยตีติ กถลกาเลปี จวติ มรติ
อนฺตรชยติ วิปฺปลุชฺชติ ฯ อมฺพุทกาเลปี ๑ จวติ มรติ อนฺตรชยติ
วิปฺปลุชฺชติ ฯ เปตีกาเลปี จวติ มรติ อนฺตรชยติ วิปฺปลุชฺชติ ฯ
ฉนกาเลปี จวติ มรติ อนฺตรชยติ วิปฺปลุชฺชติ ฯ ปญฺจสาขกาเลปี ๒
จวติ มรติ อนฺตรชยติ วิปฺปลุชฺชติ ฯ ชาติมตฺโตปี จวติ มรติ
อนฺตรชยติ วิปฺปลุชฺชติ ฯ ปสฺสูติฉเรปี จวติ มรติ อนฺตรชยติ
วิปฺปลุชฺชติ ฯ อพฺพตฺตมาสีโกปี จวติ มรติ อนฺตรชยติ วิปฺปลุชฺชติ ฯ
มาสีโกปี จวติ มรติ อนฺตรชยติ วิปฺปลุชฺชติ ฯ ทฺวิมาสีโกปี
ติมาสีโกปี จตฺตมาสีโกปี ปญฺจมาสีโกปี จวติ มรติ อนฺตรชยติ
วิปฺปลุชฺชติ ฯ ฉมาสีโกปี สตฺตมาสีโกปี อญฺจมาสีโกปี นวมาสีโกปี
ทสฺมาสีโกปี สํวจฺจริโกปี จวติ มรติ อนฺตรชยติ
วิปฺปลุชฺชติ ฯ ทฺวิวสฺสีโกปี ติวสฺสีโกปี จตฺตวสฺสีโกปี ปญฺจวสฺสีโกปี
ฉวสฺสีโกปี สตฺตวสฺสีโกปี อญฺจวสฺสีโกปี นววสฺสีโกปี
ทสฺวสฺสีโกปี วิสฺตฺตวสฺสีโกปี ตีสฺวสฺสีโกปี จตฺตวาปีสวสฺสีโกปี
ปญฺจวาสวสฺสีโกปี สญฺจิวสฺสีโกปี สตฺตตฺตวสฺสีโกปี
อสีตฺตวสฺสีโกปี นวตฺตวสฺสีโกปี จวติ มรติ อนฺตรชยติ วิปฺปลุชฺชตีติ
โอรํ วสฺสสตาปี มียฺยติ ฯ

#๑ ม. ย. อพฺพุทกาเลปี ฯ ๒ ม. ย. ปสาขกาเลปี ฯ

[๑๘๔] โย เจปิ อติจฺจ ชีวตีติ โย วสุสสํ อติกุกมิตฺวา
ชีวติ โส เอกํ วา วสุสํ ชีวติ เทว วา วสุสถานิ ชีวติ
ตีณิ วา วสุสถานิ ชีวติ จตุตตาริ วา วสุสถานิ ชีวติ ปณฺจ
วา วสุสถานิ ชีวติ ทส วา วสุสถานิ ชีวติ วิสตี วา วสุสถานิ
ชีวติ ตีสี วา วสุสถานิ ชีวติ จตุตตافیสี วา วสุสถานิ ชีวตีติ
โย เจปิ อติจฺจ ชีวติ ฯ

[๑๘๕] อถ โข โส ชรสापิ มียฺยตีติ ยทา ชิณฺโณ โหติ
วฺหฺโณ มหฺลลโก อทฺชโคโต วโยอนุปฺปโต ขณฺททฺนโต
ปลิตเกโส วิณฺณํ ขลิตตีโร วลินํ ติลกาหตคฺคโต วฺงโก ภคฺโค
ทณฺทปรายโน โส ชรายนฺปิ จวติ มรติ อนฺตรชายนฺติ วิปฺปลุชฺชติ ฯ

นตฺถิ มรณฺมหา โมกฺโข

ผลานมิว ปกุกานํ	ปาโต ปตนโต ภยํ
เอวํ ชาตาน มจฺจานํ	นิจฺจํ มรณโต ภยํ
ยถापि กุมฺภการสฺส	กตฺตา มตฺตติกภาชฺณา
สพฺเพ เกทปริยฺนตา	เอวํ มจฺจาน ชีวตี
ทหฺรา จ มหฺนฺตา จ	เย พาลา ये จ ปณฺชิตา
สพฺเพ มจฺจวสํ ยนฺติ	สพฺเพ มจฺจปรายนา
เตสํ มจฺจูปเรตานํ	กจฺจตํ ปร โลกโต
น ปีตา ตายเต ปฺคตํ	ณฺาตี วา ปน ณฺาตเก
เปกฺขตณฺฺเวยว ณฺาตีนํ	ปสฺส ลาลปฺปตี ปุณฺ

เอกเมโกว มจจัน โควชโณ วีย นียยติ

เอว อพุกาหโต โลโก มจจนา จ ชราย จาติ ฯ

อถโข โส ชรสาปี มียยติ ฯ เตนาห ภควา

อปเป วต ชีวิต อิท

โอร วสุสตาปี มียยติ

โย เจปี อติจจ ชีวติ

อถโข โส ชรสาปี มียยตีติ ฯ

[๑๘๖] โสจฺนติ ชนา มมายิเต

น หิ สนฺติ นิจจา ปริกฺกหา

วินาภาวสนฺตเมวิทํ

อิติ ทิสฺวา นาการมาวเส ฯ

[๑๘๗] โสจฺนติ ชนา มมายิเตติ ชนาติ ขตฺติยา จ พฺราหฺมณา

จ เวสฺสา จ สุทฺทา จ กหฺภูจฺา จ ปพฺพชิตา จ เทวา จ

มนฺุสฺสา จ ฯ มมตฺตาติ เทว มมตฺตา ตณฺฺหามมตฺตจ

ทิฏฺฐิมมตฺตจ ฯเปฯ อิท ตณฺฺหามมตฺตํ ฯเปฯ อิท

ทิฏฺฐิมมตฺตํ ฯ มมายิตวตฺตจฺเจทสงฺกิโนปี โสจฺนติ อจฺฉิชนฺเตปี

โสจฺนติ อจฺฉินฺเนปี โสจฺนติ มมายิตวตฺตจฺวิปริณามสงฺกิโนปี โสจฺนติ

วิปริณามนฺเตปี โสจฺนติ วิปริณเตปี โสจฺนติ กิลมนฺติ ปรีเทวนฺติ

อฺรตฺตาฬิ กนฺทนฺติ สมฺโมหํ อापฺชชนฺตีติ โสจฺนติ ชนา

มมายิเต ฯ

[๑๘๘] น หิ สนฺติ นิจฺจา ปริกฺคหาติ ปริกฺคหาติ เทว
ปริกฺคหา ตณฺหาปริกฺคโห จ ทิกฺขุจิปริกฺคโห จ ฯเปฯ อัย
ตณฺหาปริกฺคโห ฯเปฯ อัย ทิกฺขุจิปริกฺคโห ฯ ตณฺหาปริกฺคโห
อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏฺิจฺจสมุปฺปนฺโน ขยฺมโม วยฺมโม วิจารณ์โม
นิโรธมฺโม วิปริณามมฺโม ฯ ทิกฺขุจิปริกฺคโห อนิจฺโจ สงฺขโต
ปฏฺิจฺจสมุปฺปนฺโน ขยฺมโม วยฺมโม วิจารณ์โม นิโรธมฺโม
วิปริณามมฺโม ฯ วุตฺตํ เหน้ กวตา ปสฺสธ โน ตุมฺเห
ภิกฺขเว ตํ ปริกฺคหํ ยวายํ ปริกฺคโห นิจฺโจ ชฺวโ สสฺสโต
อวิปริณามมฺโม สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสตีตี ฯ โน เหน้ ภนฺเต ฯ
สาธุ ภิกฺขเว อหฺมปี โข เอตํ ภิกฺขเว ปริกฺคหํ น สมฺนุปฺสฺสามิ
ยวายํ ปริกฺคโห นิจฺโจ ชฺวโ สสฺสโต อวิปริณามมฺโม สสฺสตีสมํ
ตเถว จสฺสตีตี ฯ ปริกฺคหา นิจฺจา ชฺวา สสฺสตา อวิปริณามมฺมา
นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นฺปลพฺภนฺตีติ น หิ สนฺติ นิจฺจา
ปริกฺคหา ฯ

[๑๘๙] วินาภาวสนฺตเมวิทฺตติ นานาภาเว วินาภาเว อณฺณถาภาเว
สนฺเต สํวิชฺชมานเ อฺปลพฺภิมานเ ฯ วุตฺตํ เหน้ กวตา
อลํ อานนฺท มา โสจि มา ปรีเทวิ นฺนุ เอตํ อานนฺท มยา
ปฏฺิจฺจเจว ๑ อกฺขาคํ สพฺเพเหว ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว
วินาภาโว อณฺณถาภาโว ตํ กุเตตฺถ อานนฺท ลพฺภา ยนฺตํ ชาตํ
#๑ ปฏฺิจฺจเจวาติปิ ปาโธ ฯ

ภูตํ สงฺขตํ ปโลกธมฺมํ ตํ วต มา ปลุชฺชิตี เนตฺตํ จานํ วิชฺชตฺตีติ ฯ
ปุริมานํ ปุริมานํ ขนฺธานํ ธาตุณํ อายตนาณํ วิปริณามณฺณตภาวา
ปจฺจิมมา ปจฺจิมมา ขนฺธา จ ธาตุโย จ อายตนาณิ จ ปวตฺตณฺตฺตีติ
วินาภาวสนฺตเมวิทํ ฯ

[๑๕๐] อิติ ทิสฺวา นาคารมาวเสติ อิตฺตีติ ปทสนฺธิ ปทสํสฺสฺสโค
ปทปาริปุริ อกฺขรสมวาโย พุยฺยชนสฺสิลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺล
อิตฺตีติ ฯ อิติ ทิสฺวา ปสฺส
อิตฺตีติ ฯ

กตฺวา มมตฺเตสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ฉินฺน
มิตฺตามจฺจปฺลิตฺตีติ ฉินฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
โอหารเตตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺสฺมา อนการิยํ
ปพฺพชิตฺวา อภิณฺจนภาวํ อฺปนฺนตฺวา เอโก จเรยฺย วิหเรยฺย
อิริเยยฺย วตฺเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺยติ อิติ ทิสฺวา
นาคารมาวเส ฯ เตนาห ภควา

โสจฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
น หิ สนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
วินาภาวสนฺตเมวิทํ
อิติ ทิสฺวา นาคารมาวเสติ ฯ

[๑๕๑] มรณฺณปิตํ ปทฺตีติ
ยํ ปุริโส มมฺยิทฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน

เอตมปี วิทิตวา ๑ ปณฺหิตโต

น มมตตาย นเมถ มามโก ฯ

[๑๕๒] มรณณปี ตํ ปหียตีติ มรณฺนติ ยา เตสํ เตสํ
สตฺตานํ ตมฺหา ตมฺหา สตฺตนิกาเย จูติ จวนตา เกโท อนฺตรธานํ
มจฺจุ มรณํ กาลกิริยา ขนฺธานํ เกโท กเพวรสุส นิกฺเขโป
ชีวิตินุทฺริยสุสฺส
สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ ฯ ปหียตีติ ปหียติ ชหียติ วิชหียติ
อนฺตรชยติ วิปฺปลุชฺชติ ฯ ภาสิตมปี เหน้

ปุพฺเพว มจฺจํ วิชฺชนฺติ โภคา
มจฺโจว เน ปุพฺพตฺร ชหาติ
อสฺสฺสตา โภคิโน กามกามี
ตสฺมา น โสจามหํ โสกกาเล
อุเทติ อาปุรฺติ เวติ จนฺโท
อตฺถํ คเมตฺวาน ปเลติ สุริโย
วิทิตา มยา สตฺตฺก ๒ โลกธมฺมา
ตสฺมา น โสจามหํ โสกกาเลติ ฯ

มรณณปี ตํ ปหียติ ฯ

[๑๕๓] ยํ ปุริโส มมยิทนฺติ มณฺยตีติ ยนฺติ รูปคตํ
เวทนาคตํ สณฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ ฯ ปุริโสติ สงฺขา
สมณฺญา ปณฺยตฺติ โลกโวหาโร นามํ นามกมฺมํ นามเชยฺย
#๑ ม. วิทิตฺวาน ๒ ย. สตฺตฺก ฯ

นิรุตติ พยณชนํ อภิตาโป ฯ มมยิทนุติ มณฺณตีติ ตณฺหามณฺณนาย
มณฺณติ ทิฏฺฐิมณฺณนาย มณฺณติ มานมณฺณนาย มณฺณติ
กิลตสมณฺณนาย มณฺณติ ทุจฺจริตมณฺณนาย มณฺณติ ปโยคมณฺณนาย
มณฺณติ วิปากมณฺณนาย มณฺณตีติ ยํ ปุริโส มมยิทนุติ
มณฺณติ ฯ

[๑๕๔] เอตมฺปิ วิทิตฺวา ปณฺฑิตฺโตติ เอตํ อาทินํ ฌตฺวา
ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา มมตฺเตตฺสูติ
เอตมฺปิ วิทิตฺวา ฯ ปณฺฑิตฺโตติ [๑] พุทฺธิมา ฌาณิ วิภาวี เมธาวิตติ
เอตมฺปิ วิทิตฺวา ปณฺฑิตฺโต ฯ

[๑๕๕] น มมตฺตาย นเมถ มามโกติ มมตฺตาทิ เทว
มมตฺตา ตณฺหามมตฺตลฺลจ ทิฏฺฐิมมตฺตลฺลจ ฯเปฯ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ
ฯเปฯ อิทํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ ฯ มามโกติ พุทฺธมามโก
ธมฺมมามโก สงฺฆมามโก โส ภควนฺตํ มมายติ ภควา ตํ
ปฺลฺลคฺคํ ปรีกฺคณฺหาติ ฯ วุตฺตํ เหน้ติ ภควตา เย เต ภิกฺขเว
ภิกฺขู กุหา ถทฺธา ลปา สงฺคี อุนฺนพา อสฺมาหิตา น เม เต
ภิกฺขเว ภิกฺขู มามกา อปคตา จ เต [๒] ภิกฺขู อิมสฺมา ธมฺมวินยา
น จ เต อิมสฺมี ธมฺมวินเย วุทฺธึ วิรุพฺหึ เวปฺลฺลคฺคํ อาปชฺชนฺติ
เย จ โข เต ภิกฺขเว ภิกฺขู นิกฺกุหา นิลฺลปา ชีรา อถทฺธา
สฺสฺมาหิตา เต โข เม ภิกฺขเว ภิกฺขู มามกา อนปคตา จ
เต ภิกฺขู อิมสฺมา ธมฺมวินยา เต จ อิมสฺมี ธมฺมวินเย วุทฺธึ
#๑ ม. ปณฺฑิตฺโต ชีโร ปณฺฑิตฺโต ปณฺณวา ฯ ๒ ม. ภิกฺขเว ฯ

วิรุฬหี เวปุลล อปาชชุนฺตีติ ฯ

กฺหา อทฺธา ลปา สงฺคี อุนฺนพา อสฺมาหิตา

น เต ฆมฺเม วิรุหนฺติ สฺมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเต

นิกฺกุหา นิลฺลปา ธีรา อทฺธา สฺสฺมาหิตา

เต เว ฆมฺเม วิรุหนฺติ สฺมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเต ฯ

น มฺมตฺตาย นเมถ มามโกติ มามโก ตณฺหามมตฺตํ ปหาย

ทิกฺขิมมตฺตํ ปฏฺนิสฺสชฺชิตฺวา มฺมตฺตาย น นเมยฺย น โอนเมยฺย

น ตนฺนินฺโน อสฺส น ตปฺโปโณ น ตปฺปภาโร น ตทฺธิมฺมุตฺโต

น ตทฺธิปเตยฺโยติ น มฺมตฺตาย นเมถ มามโก ฯ เตนหา

ภควา

มรณฺณปี ตํ ปหียติ

ยํ ปฺริโส มฺมยิทฺหนฺติ มณฺณติ

เอตมฺปิ วิทิตฺวา ปณฺฑิโต

น มฺมตฺตาย นเมถ มามโกติ ฯ

[๑๕๖] สฺปิเนน ยถาปี สงฺกตํ

ปฏฺิพุทฺโธ ปฺริโส น ปสฺสติ

เอวมฺปิ ปิยาชิตํ ชนํ

เปตํ กาลกตํ น ปสฺสติ ฯ

[๑๕๗] สฺปิเนน ยถาปี สงฺกตฺตฺนฺติ สงฺกตํ สฺมาคตํ สฺมาหิตํ

สฺนฺนิปตฺตฺนฺติ สฺปิเนน ยถาปี สงฺกตํ ฯ

[๑๕๘] ปฏิพัทฺโธ ปุริโส น ปสฺสตีติ ยถา ปุริโส สุปินคโต
จนฺท์ ปสฺสตี สุริยํ ปสฺสตี มหาสมุทฺท์ ปสฺสตี สีนรูปพฺพตราชํ
ปสฺสตี หตฺถี ปสฺสตี อสฺสํ ปสฺสตี รถํ ปสฺสตี ปตฺตี ปสฺสตี
เสนาพฺยุหํ ปสฺสตี อารามรามณฺเอยกํ ปสฺสตี วนรามณฺเอยกํ
ปสฺสตี ภูมिरามณฺเอยกํ ปสฺสตี โปกฺขรณฺเอยกํ ปสฺสตี
ปฏิพัทฺโธ น กิลฺยจि ปสฺสตีติ ปฏิพัทฺโธ ปุริโส น ปสฺสตี ฯ

[๑๕๙] เอวมฺปิ ปิยายิตํ ชนฺนติ เอวนฺติ โอปมฺมสมฺปฏิปาทนา ฯ
ปิยายิตํ ชนฺนติ ปิยายิตํ มมายิตํ ชนํ มาตริ वा
ปิตริ वा ภاتริ वा ภคินี वा ปุตฺตํ वा ชีตริ वा มิตฺตํ
วา อมจํ वा ฅาติสาโลหิตํ วาติ เอวมฺปิ ปิยายิตํ ชนํ ฯ

[๒๐๐] เปตํ กาลกตํ น ปสฺสตีติ เปตา วุจฺจนฺติ มตา
กาลกตา ฯ น ปสฺสตี น ทกฺขติ นาริกจฺจนฺติ น วินฺทติ น
ปฏฺฐิตีติ เปตํ กาลกตํ น ปสฺสตี ฯ เตนานห ภควา

สุปิเนน ยถาปิ สงฺกตํ

ปฏิพัทฺโธ ปุริโส น ปสฺสตี

เอวมฺปิ ปิยายิตํ ชนํ

เปตํ กาลกตํ น ปสฺสตีติ ฯ

[๒๐๑] ทิฏฺฐาปี สุตาปี เต ชนา

เยสํ นามมิตํ ปวฺจจติ

นามเมวาวลิสฺสตี

อกุเขยฺยํ เปตสฺส ชนฺตฺโน ๑

[๒๐๒] ทิฏฺฐาปี สุตาปี เต ชนาตี ทิฏฺฐาตี เย
จกฺขุวิญญาณาภิสมฺภูตา ๑ สุตาตี เย โสตวิญญาณาภิสมฺภูตา ๑ เต
ชนาตี ขตฺติยา จ พุราหุมนฺนา จ เวสฺสา จ สุทฺทา จ กหฺภูจฺจา
จ ปพฺพชิตา จ เทวา จ มนุสฺสา จาตี ทิฏฺฐาปี สุตาปี
เต ชนา ๑

[๒๐๓] เยสํ นามมิตํ ปวฺจจตีตี เยสนฺตี เยสํ ขตฺติยานํ
พุราหุมนํ เวสฺสานํ สุทฺทานํ กหฺภูจฺจานํ ปพฺพชิตานํ เทวานํ
มนุสฺसानํ ๑ นามนฺตี สงฺขา สมณฺณา ปณฺณตฺติ โลกโวหาโร
นามํ นามกมฺมํ นามเชยฺยํ นีรุตฺติ พุยฺยชนํ อภิลาโป ๑ ปวฺจจตีตี
กถิตฺติ ภาณิตฺติ ทิปฺยิตฺติ โวหริยตีตี เยสํ นามมิตํ ปวฺจจตี ๑

[๒๐๔] นามเมวาวลิสฺสตี อกุเขยฺยนฺตี รูปคตฺติ เวทนาคตฺติ
สณฺณาคตฺติ สงฺขารคตฺติ วิญญาณคตฺติ ปหฺยิตฺติ ชหฺยิตฺติ วิชหฺยิตฺติ
อนฺตรธายิตฺติ วิปฺปลุชฺชิตฺติ นามเมวาวลิสฺสตี ๑ อกุเขยฺยนฺตี อกุขาตุํ
กเถตุํ ภาณิตฺตุํ ทิปฺยิตฺตุํ โวหริตฺตฺนฺตี นามเมวาวลิสฺสตี อกุเขยฺยํ ๑
เปตสฺส ชนฺตฺโนตี เปตสฺสาตี มตสฺส กาลกตสฺส ๑ ชนฺตฺโนตี(
สคตสฺส นรสฺส มานวสฺส โปสสฺส ปุคฺคสฺส ชีวสฺส ชาตฺสส ๑
ชนฺตฺสส อินฺทฺสส มนุชฺสสาตี อกุเขยฺยํ เปตสฺส ชนฺตฺโน ๑
เตนาห ภควา

#๑ ม. ซาคฺสฺส ๑ ย. ชคฺสฺส ๑

ทัญญาปี สุตาปี เต ชนา
เยสํ นามมิตํ ปวฺจจติ
นามเมวาวสิสฺสติ
อกุเขยฺยํ เปตฺตสฺส ชนฺตฺโนติ ฯ

[๒๐๕] โสกปริเทวมจฺรํ

น ชนฺติ กิฑฺธา มมายิเต
ตสฺมา มฺนโย ปริกุกฺกํ
หิตฺวา อจฺริสฺส เขมทสฺสิโน ฯ

[๒๐๖] โสกปริเทวมจฺรํ น ชนฺติ กิฑฺธา มมายิเตติ โสโกติ
ฉาติพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส โภคพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส โรคพฺยสเนน
วา สฺมุจฺจสฺส สีลพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส ทิฏฺฐิจิพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส
อณฺตรณฺตเรณ วา พฺยสเนน สมนฺนาคตฺตสฺส อณฺตรณฺตเรณ
วา ทุกฺขมฺเมณ สฺมุจฺจสฺส โสโก โสจนา โสจิตฺตํ อนฺโตโสโก

อนฺโตปริโสโก อนฺโตทาโห อนฺโตปริทาโห เจตโส ปริชฺฌายนา
โทมนสฺสํ โสกสฺลํ ฯ ปรีเทโวติ ฉาติพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส ฯเปฯ
ทิฏฺฐิจิพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส อณฺตรณฺตเรณ วา พฺยสเนน
สมนฺนาคตฺตสฺส อณฺตรณฺตเรณ วา ทุกฺขมฺเมณ สฺมุจฺจสฺส อาเทโว
ปรีเทโว อาเทวนา ปรีเทวนา อาเทวิตฺตํ ปรีเทวิตฺตํ วาจา
ปลาโป วิปลาโป ลาลปโป ลาลปฺปายนา ลาลปฺปายิตฺตํ ฯ
มจฺจริยฺนฺติ ปญฺจ มจฺจริยานิ อาวาสมจฺจริยํ กุลมจฺจริยํ ตาภมจฺจริยํ

วณณมจฺจริยํ ฐมมมจฺจริยํ ยํ เอวรูปํ มจฺจริยํ มจฺจรายนา
มจฺจรายิตตตํ เววิจฺจํ กทริยํ กญฺจกตฺตา อกฺคหิตตตํ จิตฺตสฺส
อิทํ วุจฺจติ มจฺจริยํ ฯ อปิจ ขนฺธมจฺจริยํปิ มจฺจริยํ ธาตุมจฺจริยํปิ
มจฺจริยํ อายตนมจฺจริยํปิ มจฺจริยํ คาโห อิทํ วุจฺจติ มจฺจริยํ ฯ
เคโธ วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขฺฌา
โลโก อกฺุสฺสมฺมุตํ ฯ มมตฺตาติ เทว มมตฺตา ตณฺหามมตฺตลฺลจ
ทิกฺุจิมมตฺตลฺลจ ฯเปฯ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ ฯเปฯ อิทํ ทิกฺุจิมมตฺตํ ฯ
มมายิตฺวตฺต
อจฺฉินฺนเปปิ โสจฺนติ อิจฺฉินฺนชฺชนฺเตปิ โสจฺนติ
อจฺฉินฺนเปปิ โสจฺนติ ฯ มมายิตฺวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
โสจฺนติ วิปริณฺเตปิ โสจฺนติ ฯ มมายิตฺวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ปริเทวนฺติ อจฺฉินฺนชฺชนฺเตปิ ปริเทวนฺติ อจฺฉินฺนเปปิ ปริเทวนฺติ ฯ
มมายิตฺวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ปริเทวนฺติ วิปริณฺเตปิ ปริเทวนฺติ ฯ มมายิตฺวตฺตฺตฺตฺตฺต
ปริเทวนฺติ โสจฺนติ โสกํ น ชฺชนฺติ ปริเทวํ น ชฺชนฺติ มจฺจริยํ น
ชฺชนฺติ เคธํ น ชฺชนฺติ นปฺปชฺชนฺติ น วิโนเทนฺติ น พฺยฺนตฺตฺกโรนฺติ
น อนภาวํคเมนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
มมายิตฺเต ฯ

[๒๐๗] ตสฺมา มุนโย ปรีคฺคหํ หิตฺวา อจฺริสฺสุ เขมทสฺสิโนติ
ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา เอตํ

อาทีนัว สมปัสสมาโน มมตเตสุติ ตสฺมา ฯ มุนโยติ โมนัน
วฺจฺจติ ฌาณํ ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฐมฺมวฺจโย
สมฺมาทิฏฺฐิ เตน ฌาณน สมนฺนาคตา มุนโย โมนปฺปตฺตา ฯ
ตีณิ โมนเนยฺยานิ กายโมเนยฺยํ วฺจิมฺเนยฺยํ มโนโมเนยฺยํ ฯเปฯ
สงฺกชาลมตฺตจฺจ โส มุนิ ฯ ปริกฺคโหติ เทว ปริกฺคหา ตณฺหาปริกฺคโห
จ ทิฏฺฐิปริกฺคโห จ ฯเปฯ อຍံ ตณฺหาปริกฺคโห ฯเปฯ อຍံ
ทิฏฺฐิปริกฺคโห ฯ มุนโย ตณฺหาปริกฺคหํ ปหาย ๑ ทิฏฺฐิปริกฺคหํ
ปฏฺฐินิสฺสชฺชิตฺวา อจฺริสฺสุ วฺจฺริสฺสุ อิริยํสฺสุ วัตฺตีสฺสุ ปาลีสฺสุ ยปีสฺสุ ยابیสฺสุ ฯ
เขมทสฺสีโนติ เขมํ วฺจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมโ
สพฺพุปฺปธิปฏฺฐินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิวราโค นิโรဇ္ဇํ นิพฺพานํ ฯ
เขมทสฺสีโนติ เขมทสฺสีโน ตาณทสฺสีโน เลณทสฺสีโน สรณทสฺสีโน
อภยทสฺสีโน อจฺจตทสฺสีโน อมตทสฺสีโน นิพฺพานทสฺสีโนติ ตสฺมา
มุนโย ปริกฺคหํ หิตฺวา อจฺริสฺสุ เขมทสฺสีโน ฯ เตนาห ภควา

โสภปริเทวมจฺจรั

น ชนฺนุติ คิทฺธา มมายิเต

ตสฺมา มุนโย ปริกฺคหํ

หิตฺวา อจฺริสฺสุ เขมทสฺสีโนติ ฯ

[๒๐๘] ปฏฺฐินจรสฺส ภิกฺขุโน

ภขฺมานสฺส วิวิตฺตมาสนํ

#๑ ไป. ม. ปริจฺจชิตฺวา ฯ

สามกคฺยมาหุ ตสฺส ตํ

โย อุตฺตานิ กวเน น ทสฺสเย ฯ

[๒๐๕] ปฏิสฺนจรสฺส ภิกฺขุโนติ ปฏิสฺนจรา วุจฺจนฺติ สตฺต
 เสขา ๑ อรหา ปฏิสฺโน ฯ กิการณา ปฏิสฺนจรา กุจฺจนฺติ สตฺต
 เสขา ฯ เต ตโต ตโต จิตฺตํ ปฏิสฺนเนนฺตา ปฏิกฺขฺเชนฺตา ปฏิวณฺเณนฺตา
 สมนิรุทฺชนฺตา สมนิกฺคณฺหนฺตา สมนิวาเรนฺตา รกฺขนฺตา โคเปนฺตา
 จรณฺติ วิหรณฺติ อิริยณฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺติ ฯ
 จกฺขุทฺวารे จิตฺตํ ปฏิสฺนเนนฺตา ปฏิกฺขฺเชนฺตา ปฏิวณฺเณนฺตา
 สมนิรุทฺชนฺตา สมนิกฺคณฺหนฺตา สมนิวาเรนฺตา รกฺขนฺตา โคเปนฺตา
 จรณฺติ วิหรณฺติ อิริยณฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺติ ฯ
 โสตทฺวารे จิตฺตํ ฆานทฺวารे จิตฺตํ ชิวฺหาทฺวารे จิตฺตํ
 กายทฺวารे จิตฺตํ มโนทฺวารे จิตฺตํ ปฏิสฺนเนนฺตา ปฏิกฺขฺเชนฺตา
 ปฏิวณฺเณนฺตา สมนิรุทฺชนฺตา สมนิกฺคณฺหนฺตา สมนิวาเรนฺตา
 รกฺขนฺตา โคเปนฺตา จรณฺติ วิหรณฺติ อิริยณฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ
 ยเปนฺติ ยาเปนฺติ ฯ ยถา กุกฺกฏปตฺตํ วา นหารุทฺททฺลํ ๒ วา
 อคฺคิมฺหิ ปกฺขิตฺตํ โหติ ปฏิสฺยติ ปฏิกฺขฺชติ ปฏิวตฺตติ น
 สมฺปสฺสริยติ เอวเมว เต ตโต ตโต จิตฺตํ ปฏิสฺนเนนฺตา ปฏิกฺขฺเชนฺตา
 ปฏิวณฺเณนฺตา สมนิรุทฺชนฺตา สมนิกฺคณฺหนฺตา สมนิวาเรนฺตา
 รกฺขนฺตา โคเปนฺตา จรณฺติ วิหรณฺติ อิริยณฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ
 ยเปนฺติ ยาเปนฺติ จกฺขุทฺวารे จิตฺตํ โสตทฺวารे จิตฺตํ

#๑ ม. เสกฺขา ฯ อปรปี เอวํ ฅาตพฺพํ ฯ ๒ ม นหารุทฺททฺลํ ฯ ยู. นหารุคฺททฺลํ

ฆานทวารเร จิตต์ ชิวหาทวารเร จิตต์ กายทวารเร จิตต์
มโนทวารเร จิตต์ ปฏิสนันตา ปฏิชฺเชนตา ปฏิวฏฺเฐนตา
สนฺนิรฺุทฺธนตา สนฺนิคฺคณฺหนตา สนฺนิวาเรนตา รกฺขนตา โคเปนตา
จฺรณฺติ วิหฺรณฺติ อิริยณฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺติ ฯ
ตํการณา ปฏิสนฺจฺรา วุจฺจนฺติ สตฺตฺ เสขา ฯ ภิกฺขุโนติ กลฺยาณปฺปฺภุชฺชนสฺส
วา ภิกฺขุโน เสขสฺส วา ภิกฺขุโนติ ปฏิสนฺจฺรสฺส
ภิกฺขุโน ฯ

[๒๑๐] ภาชฺมานสฺส วิวิตฺตมาสนฺนฺติ อาสนํ วุจฺจติ ยตฺถ
นีสีทติ มลฺลโจ ปิจฺ ภิติ ตฺต
ปณฺณสนฺนฺตาโร ปลาสสนฺนฺตาโร ๑ ฯ ตํ อาสนํ อสฺปฺปายรฺูปรทสฺสเนน
วิตฺตํ ๒ วิวิตฺตํ ปวิวิตฺตํ อสฺปฺปายสทฺทสฺสวเนน วิตฺตํ ๓ วิวิตฺตํ ปวิวิตฺตํ
อสฺปฺปายคฺนฺธชฺมายเนน อสฺปฺปายรสฺสายเนน อสฺปฺปายโผฏฺฐพฺพหฺมุสฺสเนน
อสฺปฺปายเฮหิ ปณฺจหิ กามกฺุณฺเหหิ วิตฺตํ ๔ วิวิตฺตํ ปวิวิตฺตํ ฯ
ตํ [๕] อาสนํ ภาชฺโต สมฺภาชฺโต เสวโต นิสฺเสวโต สฺเสวโต ปฺปฏิเสวโตติ
ภาชฺมานสฺส วิวิตฺตมาสนํ ฯ

[๒๑๑] สามคฺคฺคิยมาหุ ตสฺส ตํ โย อตฺตฺตํ ภาเนน ทสฺสเยติ
สามคฺคฺคิยาคิ ติสฺโส สามคฺคฺคิโย คณฺสามคฺคฺคิ ฐมฺมสามคฺคฺคิ
อนภินิพฺพตฺต

กตฺมา คณฺสามคฺคฺคิ ฯ พหุ เจปิ ภิกฺขุ สมคฺคฺคา สมฺโมทมาณา
อวิวทมาณา ชีโรทกฺกิฏฺฐตา อณฺณมณฺณํ ปิยจฺกฺขุหิ สมฺปสฺสฺสนฺตา วิหฺรณฺติ
#๑ ม. ย. ปลาลสนฺนฺตาโร ฯ สพฺพตฺถ อิทิสฺเมว ฯ ๒-๓-๔ โป. ม. วิตฺตํ ฯ
#๕ โป. ม. วิวิตฺตํ ฯ

อัย คณสามคฺคิ ฯ

กตมา ชมฺมสามคฺคิ ฯ จตุตฺตารโ สติปฏฺจนา จตุตฺตารโ
สมฺมปฺปชานา จตุตฺตารโ อิทฺธิปฺปาทา ปณฺจินฺทฺริยานิ ปณฺจ
พลานิ สุตฺต โพชฺฌนฺกา อริโย อฏฺฐจฺจกิกโก มคฺโค เต
เอกโต ปกฺขนฺทนต์ิ ปสฺสิทนต์ิ สมฺปตฺติฏฺฐนฺติ วิมฺจฺจนฺติ น เตสํ
ชมฺมานํ วิวาโท วิปฺปวาโท อตฺถิ อัย ชมฺมสามคฺคิ ฯ

กตมา อนภินิพฺพตฺติสามคฺคิ ฯ พหุ เจปิ ภิกฺขุ อนฺุปาทิสฺเสสาย
นิพฺพานชาตฺยา ปรีนินิพฺพายนฺติ น เตสํ นิพฺพานชาตฺยา โอนตฺตํ
วา ปุณฺณตฺตํ วา ปณฺณายติ อัย อนภินิพฺพตฺติสามคฺคิ ฯ

ภวเนติ เนรยิกานํ นิรโย ภวณํ ติรจฺจนโยนิกานํ ติรจฺจนโยนิ
ภวณํ ปิตฺติวิสยิกานํ ปิตฺติวิสโย ภวณํ มนุสฺसानํ มนุสฺสโลโก
ภวณํ เทวานํ เทวโลโก ภวณํ ฯ สามคฺคิยามาหุ ตสฺส ตํ
โย อตฺตานํ ภวเน น ทสฺสเยติ ตสฺเสสา สามคฺคิ เอตํ ฉนฺนํ
เอตํ ปฏฺฐิรूपํ เอตํ อนฺุจฺจวิกํ เอตํ อนฺุโลมํ โย เอวํ ปฏฺฐิปนฺโน ๑
นिरเย อตฺตานํ น ทสฺสเยย ติรจฺจนโยนินฺยา อตฺตานํ น ทสฺสเยย
ปิตฺติวิสเย อตฺตานํ น ทสฺสเยย มนุสฺสโลเก อตฺตานํ น ทสฺสเยย
เทวโลเก อตฺตานํ น ทสฺสเยยชาติ เอวมาหุ เอวมาหุสฺส เอวํ กถฺนติ
เอวํ ภณฺนติ เอวํ ทิปฺยนฺติ เอวํ โวหฺรณฺตฺติติ สามคฺคิยามาหุ ตสฺส
ตํ โย อตฺตานํ ภวเน น ทสฺสเย ฯ เตนาห ภควา

#๑ ไป. ม. ปฏฺฐิจฺจนฺเน ฯ

ปฏิสินฺจรสฺส ภิกฺขุโน
ภชมานสฺส วิวิตฺตมาสนํ
สามกฺคิยมาหุ ตสฺส ตํ
โย อุตฺตानํ ภวเน น ทสฺสเยติ ฯ

[๒๑๒] สพฺพตฺถ มุณี อนิสฺสฺสฺสโต

น ปิยํ กุพฺพติ โนปิ อปฺปิยํ
ตสฺมี ปริเทวมจฺฉริ
ปณฺเณ วาริ ยถา น ทิมฺปติ ฯ

[๒๑๓] สพฺพตฺถ มุณี อนิสฺสฺสฺสโตติ สพฺพํ วุจฺจติ ทฺวาทสายตฺตานานิ
จกฺขุ เจว รุปา จ โสตฺถจฺ สทฺทา จ ฆานนฺจ
คฺนฺธา จ ชิวฺหา จ รสา จ กาโย จ โผฏฺฐพฺพา จ มโน จ
ธมฺมา จ ฯ มุณีติ โมนํ วุจฺจติ ฌานํ ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ
สงฺกขาลมฺติจฺจ โส มุณี ฯ อนิสฺสฺสฺสโตติ เทว นิสฺสยา ตณฺหานิสฺสโย
จ ทิฏฺฐินิสฺสโย จ ฯเปฯ อยํ ตณฺหานิสฺสโย ฯเปฯ อยํ
ทิฏฺฐินิสฺสโย ฯ มุณี ตณฺหานิสฺสยํ ปหาย ทิฏฺฐินิสฺสยํ ปฏฺฐินิสฺสชฺชิตฺวา
จกฺขํ อนิสฺสฺสฺสโต โสตํ อนิสฺสฺสฺสโต ฆานํ อนิสฺสฺสฺสโต ชิวฺหํ
อนิสฺสฺสฺสโต กายํ อนิสฺสฺสฺสโต มนํ อนิสฺสฺสฺสโต รูเป สทฺเท คฺนฺเช
รเส โผฏฺฐพฺเพ ธมฺเม กุลํ คณฺม อาวาสํ ลากํ ยสํ ปัสสํ
สุขํ จีวรปฺปณฺฑปาทเสนาสนคิถานปจฺจยภสฺสชฺชปริกฺขารํ กามธาตุํ
รูปธาตุํ อรูปธาตุํ กามภวํ รูปภวํ อรูปภวํ สลฺยณภวํ อสลฺยณภวํ

เนวสณฺณานาสณฺณารภํ เอกโวการภํ จตุโวการภํ ปญฺจโวการภํ
อตีตํ อนาคตํ ปจฺจุปปนฺนํ ทิฏฺฐสฺสุมฺตวิญฺญาตพฺเพ
ธมฺเม อนิสฺสึโต อสนฺนิสฺสึโต อนลฺลีนํ อนุปกโต อนชฺโฆสึโต
อนริมฺมุโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฆ วิปฺปมฺมุโต วิสณฺณมุโต วิมฺริยาทิกเตน
เจตฺสา วิหฺรตีติ สพฺพตฺถ มฺนิ อนิสฺสึโต ฯ

[๒๑๔] น ปิยํ กุพฺพติ โนปิ อปฺปิยนฺติ ปิยาติ เทว ปิยา
สตุตา วา สงฺขาราวา ฯ

กตฺเม สตุตา ปิยา ฯ อิธ ยสฺส เต โหนฺติ อตฺถกามา หิตกามา
ผาสูกามา โยคกฺเขมกามา มาตา วา ปิตา วา ภاتا วา ภคินี
วา ปุตฺโต วา ธีตา วา มิตฺตา วา อมจฺจา วา ฌาตี วา
สาโลหิตา วา อิมํ สตุตาปิยา ฯ

กตฺเม สงฺขาราวา ปิยา ฯ มนาปีกา รูปา มนาปีกา สทฺธา
มนาปีกา กนฺธา มนาปีกา รสา มนาปีกา โผฏฺฐพฺพา อิมํ
สงฺขาราวาปิยา ฯ

อปฺปิยาติ เทว อปฺปิยา สตุตา วา สงฺขาราวา ฯ

กตฺเม สตุตา อปฺปิยา ฯ อิธ ยสฺส เต โหนฺติ อนตฺถกามา
อหิตกามา อผาสูกามา อโยคกฺเขมกามา ชีวิตา โวโรเปตฺตูกามา
อิมํ สตุตาอปฺปิยา ฯ

กตฺเม สงฺขาราวา อปฺปิยา ฯ อมนาปีกา รูปา อมนาปีกา สทฺธา
อมนาปีกา กนฺธา อมนาปีกา รสา อมนาปีกา โผฏฺฐพฺพา อิมํ

สงขารออปปียา ฯ

น ปิย กุพฺพติ โนปิ อปฺปิยนฺติ อหิ เม สตุโต ปิโย อิเม
จ เม สงขารอ มนาปติ รากวเสน ปิย น กโรติ อหิ เม
สตุโต อปฺปิโย อิเม จ เม สงขารอ มนาปติ ปฏิมวเสน
อปฺปิย น กโรติ น ชเนติ น สยชเนติ น นิพฺพตฺเตติ นานินิพฺพตฺเตตีติ
น ปิย กุพฺพติ โนปิ อปฺปิย ฯ

[๒๑๕] ตสฺมี ปริเทวมจฺจริ ปณฺเณ วาริ ยถา น ทิมปฺตีติ
ตสฺมินฺติ [๑] ปุคฺคเเล อรหนฺเต จีณาสเว ฯ ปริเทโวติ ฌาติพฺยสเนน
วา สฺมุจฺจสฺส โภกพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส โรกพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส
สีลพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส
อณฺตรณฺตรเนน วา พฺยสเนน สมฺนฺนาคตฺสฺส อณฺตรณฺตรเนน วา
ทูกฺขมฺเมเนน สฺมุจฺจสฺส อาเทโว ปริเทโว อาเทวนา ปริเทวนา
อาเทวิตตฺตํ ปริเทวิตตฺตํ วาจา ปลาโป วิปฺปลาโป ลาลปโป
ลาลปฺปายนา ลาลปฺปายิตตฺตํ ฯ มจฺจริยนฺติ ปณฺจ มจฺจரியานิ
อาวาสมจฺจริยํ กุลมจฺจริยํ ตากมจฺจริยํ วณฺณมจฺจริยํ ฐมฺมมจฺจริยํ
ยํ เอวรूपํ มจฺจริยํ มจฺจรายนา มจฺจรายิตตฺตํ เววิจฺฉํ กทริยํ
กฏฺฏกณฺจกตา อคฺคหิตตฺตํ จิตฺตสฺส อิทํ วุจฺจติ มจฺจริยํ อปิจ
ขนฺธมจฺจริยํปิ มจฺจริยํ ฐาคุมจฺจริยํปิ มจฺจริยํ อายตนมจฺจริยํปิ
มจฺจริยํ คาโห อิทํ วุจฺจติ มจฺจริยํ ฯ ปณฺเณ วาริ ยถา
น ทิมปฺตีติ ปณฺณํ วุจฺจติ ปทุมปตฺตํ ฯ วาริ วุจฺจติ อุกกํ ฯ

#๑ ม. ย. ตสฺมี ฯ

ยถา วาริ ปทุมปตเต น ลิมปติ น สลิมปติ นุปลิมปติ อลิตตํ
อสลิตตํ อนุปลิตตํ เอวเมว ตสฺมี ปุคฺคเถ อรหนฺเต จีณาสเว
ปริเทโว จ มจฺจริยญจ น ลิมปติ น สลิมปติ นุปลิมปติ
อลิตฺตา อสลิตฺตา อนุปลิตฺตา โส จ ปุคฺคโถ [๑] เตหิ กิเลเสหิ
น ลิมปติ น สลิมปติ นุปลิมปติ อลิตฺโต อสลิตฺโต อนุปลิตฺโต
นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมรียาทิกเตน เจตฺสา
วิหฺรตีติ ตสฺมี ปริเทวมจฺจริ ปณฺเณ วาริ ยถา น ลิมปติ ฯ
เตนาห ภควา

สพฺพตฺถ มฺหิ อนิสฺสึโต
น ปิยํ กุพฺพติ โนปิ อปฺปิยํ
ตสฺมี ปริเทวมจฺจริ
ปณฺเณ วาริ ยถา น ลิมปตีติ ฯ

[๒๑๖] อุทวินฺทฺ ยถาปี โปกฺขเร
ปทุมเม วาริ ยถา น ลิมปติ
เอวํ มฺหิ โนปลิมปติ
ยทิทํ ทิฏฺฐสฺสํ มฺเตสฺสุ วา ฯ

[๒๑๗] อุทวินฺทฺ ยถาปี โปกฺขเรติ อุทวินฺทฺติ วุจฺจติ อุทกเถโว ฯ
โปกฺขริ วุจฺจติ ปทุมปตฺตํ ฯ ยถา อุทกวินฺทฺ ปทุมปตฺเต
น ลิมปติ น สลิมปติ นุปลิมปติ อลิตตํ อสลิตตํ
อนุปลิตตฺตฺนฺติ อุทวินฺทฺ ยถาปี โปกฺขเร ฯ

#๑ ม. อรหนฺโต ฯ

[๒๑๘] ปทุมเม วาริ ยถา น ลิมปตีติ ปทุมัม วุจจติ
ปทุมปุप्พี ๑ วาริ วุจจติ อุกัม ๑ ยถา วาริ ปทุมปุप्เพ ๑ น
ลิมปติ น ลัมปติ นุปลิมปติ อลิตตัม อลัมปิตตัม อนุปลิตตุนติ
ปทุมเม วาริ ยถา น ลิมปติ ๑

[๒๑๙] เอวํ มุนิ โนปลิมปติ ยทิตํ ทิฏฐิสฺสํ มุตฺตสุ วาติ
เอวนติ โอปมฺมสมฺภุฏฺฐิปาทนา ๑ มุนีติ โมนํ วุจจติ ฉานํ ยา
ปลยฺวา ปชานนา ๑เปฯ สกฺขชาตมตฺติจจ โส มุนิ ๑ เลปาคี
เทว เลปาคี ตณฺหาเลโป จ ทิฏฐิเลโป จ ๑เปฯ อัย
ตณฺหาเลโป ๑เปฯ อัย ทิฏฐิเลโป ๑ มุนิ ตณฺหาเลปํ ปหาย ทิฏฐิเลปํ
ปฏฺฐินิสฺสชฺชิตฺวา ทิฏฐเ น ลิมปติ สฺเต น ลิมปติ มุตฺเต น
ลิมปติ วิยฺยเต น ลิมปติ น ลัมปติ นุปลิมปติ อลิตฺโต
อลัมปิตฺโต อนุปลิตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต
วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตีติ เอวํ มุนิ โนปลิมปติ ยทิตํ
ทิฏฐิสฺสํ มุตฺตสุ วา ๑ เตนาห ภคฺวา

อุทวิญฺญู ยถาปี โปกฺขเร

ปทุมเม วาริ ยถา น ลิมปติ

เอวํ มุนิ โนปลิมปติ

ยทิตํ ทิฏฐิสฺสํ มุตฺตสุ วาติ ๑

[๒๒๐] โธโน น หิ เตน มลฺลยติ

ยทิตํ ทิฏฐิสฺสํ มุตฺตสุ วาห

#๑ ม. ย. ปทุมปุप्พี ๑

นายเถน วิสุทฺธิมิจฺฉติ

น หิ โส รชชติ โน วิรชชติ ฯ

[๒๒๑] โชน โชน น หิ เตน มลฺลติ ยทิตฺถํ ทิฏฺฐสฺสํ มุเตสฺส
 วาติ โชนติ โชนา วุจฺจติ ปฺลฺลนา ยา ปฺลฺลนา ปชานนา ฯเปฯ
 อโมโห ชมฺมุวโจ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ กิการณา โชนา
 วุจฺจติ ปฺลฺลนา ฯ ตาย ปฺลฺลนํ กายทฺวจฺจิตฺตํ ชฺชตฺถจ โชตฺถจ
 สนฺโชนตฺถจ นิตฺถจ โชตฺถจ ฯ วจฺจิทฺถจ ชฺชตฺถจ โชตฺถจ สนฺโชนตฺถจ
 นิตฺถจ โชตฺถจ ฯ มโนทฺวจฺจิตฺตํ ชฺชตฺถจ โชตฺถจ สนฺโชนตฺถจ นิตฺถจ โชตฺถจ ฯ
 ราโค ชฺชิตฺถจ โชตฺถจ สนฺโชนิตฺถจ นิตฺถจ โชตฺถจ ฯ
 โทโส โมโห โโกโช อุปนาโห มกุโช ปฟาโส อิตฺธา
 มจฺฉริยํ มายา สาเจยฺยํ ฌมฺโภ สारมฺโภ มาโน อติมาน
 มโห ปมาโห สพฺเพ กิเลสา สพฺเพ ทฺวจฺจิตฺตา
 สพฺเพ ทรธา สพฺเพ ปริพาหา สพฺเพ สนฺตปา สพฺพากุสลาภิสงฺขารา
 ชฺชิตฺถจ โชตฺถจ สนฺโชนิตฺถจ นิตฺถจ โชตฺถจ ฯ
 ตํการณา โชนา วุจฺจติ ปฺลฺลนา ฯ อถวา สมฺมาทิฏฺฐิยา มิจฺฉาทิฏฺฐิ
 ชฺชิตฺถจ โชตฺถจ สนฺโชนิตฺถจ นิตฺถจ โชตฺถจ ฯ สมฺมาสงฺกปฺเปน
 มิจฺฉาสงฺกปฺโป ชฺชิตฺถจ โชตฺถจ สนฺโชนิตฺถจ นิตฺถจ โชตฺถจ
 จ ฯ สมฺมาวาจา มิจฺฉาวาจา ชฺชิตฺถจ โชตฺถจ ฯ สมฺมากมฺมฺนฺเตน
 มิจฺฉากมฺมฺนฺโต ชฺชิตฺถจ โชตฺถจ ฯ สมฺมาอาชีเวน มิจฺฉาอาชีโว ชฺชิตฺถจ
 โชตฺถจ ฯ สมฺมาวาชาเมน มิจฺฉาวาชาโม ชฺชิตฺถจ โชตฺถจ ฯ สมฺมาสติยา

มิจฺฉาสติ ชฺชตา จ ฯ สมฺมาสมาริณา มิจฺฉาสมาชิ ชฺชโต จ ฯ
 สมฺมาถาณน มิจฺฉาถาณํ ชฺชตถจ ฯ สมฺมาวิมุตฺติยา มิจฺฉาวิมุตฺติปิ
 ชฺชตา จ โชตา จ สนฺโชตา จ นิทฺโชตา จ ฯ อถวา
 อริเยน อฏฺฐจฺจิกิเณน มคฺเคน สพฺเพ กิเลสสา สพฺเพ ทุจฺจริตา
 สพฺเพ ทรธา สพฺเพ ปริพาหา สพฺเพ สนฺตปาปา สพฺพากุสลาภิสงฺขารา
 ชฺชตา จ โชตา จ สนฺโชตา จ นิทฺโชตา จ ฯ
 อรหา อิมหิ โชนเยเยหิ ๑ ชฺชเมหิ อุเปโต สมฺเปโต อุปคโต
 สมฺปกโต อุปปนฺโน สมฺปนฺโน สมนฺนาคโต ตสฺมา อรหา
 โชนิ ฯ โส ชฺชตราโค ชฺชตปาโป ชฺชตกิเลโส ชฺชตปริพาหิติ
 โชนิ ฯ

โชนิ น หิ เตน มลฺลติ ยทิทํ ทิฏฺฐสฺสํ มุเตสุ วาติ
 โชนิ ทิฏฺฐํ น มลฺลติ ทิฏฺฐสฺมี น มลฺลติ ทิฏฺฐโต น
 มลฺลติ ทิฏฺฐํ เมติ น มลฺลติ ฯ สฺสํ น มลฺลติ สฺสสฺมี
 น มลฺลติ สฺสโต น มลฺลติ สฺสํ เมติ น มลฺลติ ฯ
 มุตฺติ น มลฺลติ มุตฺตสฺมี น มลฺลติ มุตฺโต น มลฺลติ
 มุตฺติ เมติ น มลฺลติ ฯ วิญฺญาตํ น มลฺลติ วิญฺญาตสฺมี น
 มลฺลติ วิญฺญาตโต น มลฺลติ วิญฺญาตํ เมติ น มลฺลติ ฯ
 วุตฺตํ เหนํ ภาวตา อสฺมีติ ภิกฺขเว มลฺลิตเมตํ อนสฺมีติ ๒
 มลฺลิตเมตํ ภวิสฺสนฺติ มลฺลิตเมตํ น ภวิสฺสนฺติ มลฺลิตเมตํ
 รูปิ ภวิสฺสนฺติ มลฺลิตเมตํ อรูปิ ภวิสฺสนฺติ มลฺลิตเมตํ สลฺลตี
 #๑ ม. โชนิ. ฯ ๒ ม. ย. อยมหสมฺมีติ ฯ

ภวิสฺสณฺติ มณฺณิตเมตฺติ อสณฺณิ ภวิสฺสณฺติ มณฺณิตเมตฺติ เนวสณฺณินาสณฺณิ
ภวิสฺสณฺติ มณฺณิตเมตฺติ มณฺณิตํ ภิกฺขเว โรโค
มณฺณิตํ คณฺโฑ มณฺณิตํ สลฺลํ มณฺณิตํ อุปทฺทโว ตสฺมา
ติห ภิกฺขเว อมณฺณมานเนน เจตสา วิหริสฺสามาติ เอวณฺหิ โว
ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ โธโน น หิ เตน มณฺณติ ยทิตฺ
ทิกฺขุสฺสํ มุเตสฺสุ วา ฯ

[๒๒๒] นาณฺเณน วิสฺสุทฺธิมิจฺจตีติ โธโน อณฺเณน อสฺสุทฺธิมคฺเคน
มิจฺจลาปฏิปทา ย อนฺนิยยานิกปเณน อณฺณตฺร สติปญฺ्ञาเนหิ
อณฺณตฺร สมมปฺปชานเนหิ อณฺณตฺร อิทฺธิปฺปาเทหิ อณฺณตฺร
อินฺนุทฺริเยหิ อณฺณตฺร พเลหิ อณฺณตฺร โพชฺฌนฺเกหิ อณฺณตฺร อริยา
อญฺจงฺกิกา มคฺคา สฺสุทฺธิ วิสฺสุทฺธิ ปริสฺสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี น
อิจฺฉติ น สาทิยติ น ปตฺถติ น ปิเหติ นาภิชปฺปตีติ นาณฺเณน
วิสฺสุทฺธิมิจฺฉติ ฯ

[๒๒๓] น หิ โส รชฺชติ โน วิรชฺชตีติ สพฺเพ พาลปฺปญฺ्ञชฺชนา
รชฺชนฺติ กลฺยาณปฺปญฺ्ञชฺชนํ อุปาทาย สตฺต เสขา วิรชฺชนฺติ
อรรหา เนว รชฺชติ โน วิรชฺชติ ฯ วิรตฺโต โส ขยา รากสฺส
วิตฺราคตฺตา ขยา โทสสฺส วิตฺโทสตฺตา ขยา โมหสฺส วิตฺโมหตฺตา ฯ
โส วุฏฺฐวาโส จินฺณจฺรโณ ฯเปฯ นตฺถิ ตสฺส
ปฺนพฺภโวติ น หิ โส รชฺชติ โน วิรชฺชติ ฯ เตนาห ภควา

โธโน น หิ เตน มณฺณติ

ยทิทํ ทิฏฺฐสุตฺตํ มุเตสุ วา

นาณฺเณน วิสุทฺธิมิจฺจติ

น หิ โส รชฺชติ โน วิรชฺชตีติ ฯ

ฉฏฺโฐ ชราสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิตोติ ฯ

สคฺตโม ติสฺสเมตฺเตยฺยสุตฺตนิทฺเทโส

[๒๒๔] เมถุนมนุยฺยตฺตสฺส (อิจฺจายสฺมา ติสฺโส เมตฺเตยฺโย)

วิฆาตํ พุรุหิ มาริส

สุตฺวาน ตว สาสนํ

วิเวเก สิกฺขิสฺสามเส ๑ ฯ

[๒๒๕] เมถุนมนุยฺยตฺตสฺสาคิ เมถุนธมฺโม นาม โย โส
อสทฺธมฺโม คามธมฺโม วสธมฺโม ทฺถุจฺจุโล โอทกนฺติโก รหฺสฺโส
ทฺวยทฺวยสฺมาปฺตติ ฯ กิการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม ฯ อุภินฺนํ
รตฺตानํ สารตฺตानํ อวสฺสุตฺตानํ ปริยฺญูจิตฺตानํ ปริยาทินฺนจิตฺตानํ
อุภินฺนํ สทิสฺสานํ ธมฺโมติ ตํการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม ฯ
ยถา อุโภ กถหการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ อุโภ ฆณฺฑนการกา
เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ อุโภ ฆสฺสการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ อุโภ
วิวาทการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ อุโภ อธิกรณการกา เมถุนกาติ
วุจฺจนฺติ อุโภ วาทินฺน เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ อุโภ สลฺลาปกา
เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ เอวเมว อุภินฺนํ รตฺตानํ สารตฺตानํ อวสฺสุตฺตानํ
ปริยฺญูจิตฺตानํ ปริยาทินฺนจิตฺตานํ อุภินฺนํ สทิสฺสานํ ธมฺโมติ ตํการณา
วุจฺจติ เมถุนธมฺโม ฯ เมถุนมนุยฺยตฺตสฺสาคิ เมถุนธมฺเม ยฺยตฺตสฺส
ปฺยตฺตสฺส อายฺยตฺตสฺส สฺมายฺยตฺตสฺส ตฺจจฺริตฺสฺส ตฺพพฺพหฺลสฺส
ตคฺครุทฺสฺส ตนฺนินฺนสฺส ตปฺโปณฺสฺส ตปฺปพฺพการสฺส ตทฺธิมฺมุตฺตสฺส
#๑ ไป. ม. สิกฺขิสฺสามเส ฯ สพฺพตฺถ อีทิสฺสเมว ฯ

ปลาลปฺยชฺช กาเยน จ ๑ วิวิตโต วิหริติ โส เอโก กจฺจติ
เอโก ติฏฺฐติ เอโก นิสิตฺติ เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ เอโก คามํ
ปิณฑาย ปวิสติ เอโก ปฏิกุมฺติ เอโก รโห นิสิตฺติ เอโก
จงฺกมํ อธิฏฺฐาติ เอโก จรติ วิหริติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ
ยาเปติ อัยฺ กายวิเวโก ฯ

กตโม จิตฺตวิเวโก ฯ ปจฺมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส นีวรณฺเห
จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ ทุตฺติยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส วิตกฺกวิจฺจาเรหิ
จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ ตุตฺติยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส ปิตฺติยา จิตฺตํ
วิวิตฺตํ โหติ จตฺตถุํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส สุขทุกฺเขหิ จิตฺตํ
วิวิตฺตํ โหติ อากาसानญฺจายตฺนํ สมาปนฺนสฺส รูปสฺสญฺจาย
ปฏฺิฆสฺสญฺจาย นานตฺตสฺสญฺจาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ วิญฺญาณญฺจายตฺนํ
สมาปนฺนสฺส อากาसानญฺจายตฺนสฺสญฺจาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ
อากิณฺจญฺจายตฺนํ สมาปนฺนสฺส วิญฺญาณญฺจายตฺนสฺสญฺจาย
จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ เนวสญฺยานาสญฺจายตฺนํ สมาปนฺนสฺส
อากิณฺจญฺจายตฺนสฺสญฺจาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ โสตาปนฺนสฺส สกฺกายทฺธิฏฺฐิยา
วิจิกิณฺจาย สิลฺพพฺพตฺตปรามาสา ทฺธิฏฺฐานุสฺสยา วิจิกิณฺจานุสฺสยา
ตเทกฺกฺกุเจหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ สกฺทาคามิสฺส
โอพาริกา กามราคสฺสโยชฺณา ปฏฺิฆสฺสโยชฺณา โอพาริกา กามราคานุสฺสยา
ปฏฺิฆานุสฺสยา ตเทกฺกฺกุเจหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ
โหติ อนาคามิสฺส อณฺุสฺสหคฺตา กามราคสฺสโยชฺณา ปฏฺิฆสฺสโยชฺณา
#๑ ม. จสทุโท นตฺถิ ฯ

อณฺสหคตา กามราคานุสยา ปฏิฆานุสยา ตเทกฺกุเจหิ
จ กิเลสฺหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ อรหโต รุปราคา อรูปราคา
มานา อุทฺทจฺจา อวิชฺชาย มานานุสยา ภวราคานุสยา อวิชฺชานุสยา
ตเทกฺกุเจหิ จ กิเลสฺหิ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ
โหติ อัยฺ จิตฺตวิเวโก ฯ

กตโม อุปฺธิวิเวโก ฯ อุปฺธิ วุจฺจนฺติ กิเลสา จ ขนฺธา จ
อภิสงฺขารา จ ฯ อุปฺธิวิเวโก วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ โย โส
สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพูปฺธิปฏินิสฺสํคฺโค ตณฺหํขโย วิราโค นิโรธो
นิพฺพานํ อัยฺ อุปฺธิวิเวโก ฯ

กายวิเวโก จ วุปกฺกฺกุชฺกายานํ ๑ เนกขมฺมาภิตานํ จิตฺตวิเวโก
จ ปริสุทฺธจิตฺตานํ ปรมโวทานปฺปตฺตานํ อุปฺธิวิเวโก จ นิรูปฺชีนํ
ปฺกฺกฺกลานํ วิสงฺขารคฺตานํ ฯ

วิเวเก สิกฺขิสามเสติ โส เถโร ปกฺติยา สิกฺขจิตฺตํ อปิ
จ ฌมฺมเทสนํ [๒] ยาจนฺโต เอวมาห วิเวเก สิกฺขิสามเสติ ฯ เตนนาห
เถโร ติสฺโส เมตฺเตยฺโย

เมถุนมนุยุตฺตสฺส (อิจฺจายสฺมา ติสฺโส เมตฺเตยฺโย)

วิมาตํ พุรุหิ มาริส

สุตฺวาน ตว สาสนํ

วิเวเก สิกฺขิสามเสติ ฯ

#๑ ม. วิเวกฺกุชฺกายานํ ฯ ๒ โป. ม. อุปาทาย ฌมฺมเทสนํ สาวณฺโต ฯ

[๒๓๐] เมถุนมนุยุตตสฺส (เมตฺเตยฺยาติ ภควา)

มุสฺสเต วาปี สาสนํ

มิจฺฉา จ ปฏฺฐิพฺพชฺชติ

เอตํ ตสฺมี อนาริยํ ฯ

[๒๓๑] เมถุนมนุยุตตสฺสชาติ เมถุนธมฺโม นาม โย โส อสทฺธมฺโม
คามธมฺโม วสทฺธมฺโม ทุฏฺฐุโล โอทกฺกนฺติโก รหฺสฺโส ทวยทวยสฺมาปฺตติ ฯ
กัการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม ฯ อุภินฺนํ รตฺตํ สารตฺตํ
อวสฺสฺตํ ปริยฺภูจฺจิตํ ปริยาทินฺนจฺจิตํ อุภินฺนํ สทิสํ
ธมฺโมติ ตํการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม ฯ ยถา อุโภ กฺลหการกา
เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ อุโภ กฺกชฺชการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ
อุโภ กสฺสการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ อุโภ วิวาทการกา เมถุนกาติ
วุจฺจนฺติ อุโภ อธิกรณการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ อุโภ
วาทีโน เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ อุโภ สลฺลาปกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ
เอวเมว อุภินฺนํ รตฺตํ สารตฺตํ อวสฺสฺตํ ปริยฺภูจฺจิตํ ปริยาทินฺนจฺจิตํ
อุภินฺนํ สทิสํ ธมฺโมติ ตํการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม ฯ
เมถุนมนุยุตตสฺสชาติ เมถุนธมฺเม ยุตตสฺส ปยุตตสฺส आयุตตสฺส
สฺมายุตตสฺส ตจฺจริตสฺส ตพฺพหฺลสฺส ตคฺครุกสฺส ตนฺนินฺนสฺส
ตปฺโปณสฺส ตปฺปพฺพการสฺส ตทธีมุตตสฺส ตทาทิปเตยฺยสฺสชาติ
เมถุนมนุยุตตสฺส ฯ เมตฺเตยฺยาติ ภควา ตํ เถรี โคตฺเตน
อาลปฺติ ฯ ภควาติ การวาทิจฺฉนํ ฯ อปฺิจ ภคฺคราโคติ ภควา ฯ

ภคฺคโทโสติ ภควา ฯ ภคฺคโมโหติ ภควา ฯ ภคฺคมาโนติ ภควา ฯ
ภคฺคทิกฺขุจฺจติ ภควา ฯ ภคฺคกณฺณโกติ ภควา ฯ ภคฺคกิลโลโสติ
ภควา ฯ ภชฺช วิภชฺช ปฏฺฐวิภชฺช ชมฺมรตฺตนนฺติ ภควา ฯ ภวานํ

อนฺตฺกโรติ ภควา ฯ ภาวิตฺทกาโยติ ภควา ฯ ภาวิตฺทสีโล ภาวิตฺทจฺจโต
ภาวิตฺทปฺปโยติ ภควา ฯ ภชฺช วา ภควา อรณฺณวณฺนปฺตฺถานํ
ปฺนฺตฺถานํ เสนาสนานํ อปฺปสทฺทฺทานํ อปฺปนิคฺโขมฺसानํ วิชนวาทานํ
มนุสฺสสฺราหเสยฺยกานํ ๑ ปฏฺฐิตฺถลฺลานสํวโรปานิติ ภควา ฯ ภาคี
วา ภควา จีวรปฺปณฺนทฺปาตเสนาสนกิลฺลานปจฺจยเกสชฺชปฺริกฺขารานนฺติ
ภควา ฯ ภาคี วา ภควา อตฺถรตฺตสฺส ชมฺมรตฺตสฺส วิมุตฺติริตฺตสฺส
อชฺชิตฺตสฺส อชฺชิจฺจตฺตสฺส อชฺชปฺปณฺณายาติ ภควา ฯ ภาคี วา ภควา
จตฺตุนํ ฌานานํ จตฺตุนํ อปฺปมณฺณานํ จตฺตุนํ อรูปสฺมาปฺตฺตินนฺติ
ภควา ฯ ภาคี วา ภควา อฏฺฐจฺจุนํ วิโมกฺขานํ อฏฺฐจฺจุนํ อภิกายตฺตนา
นฺนํ อนุปฺพุทฺทวิหารสฺมาปฺตฺตินนฺติ ภควา ฯ ภาคี
วา ภควา ทสฺนุนํ สลฺยณภาวานานํ ทสฺนุนํ กสิณสฺมาปฺตฺตินํ
อานาปานสฺสติสฺมาทิสฺส อสุภสฺมาปฺตฺตียาติ ภควา ฯ ภาคี วา ภควา
จตฺตุนํ สติปฏฺฐานานํ จตฺตุนํ สมนฺนปฺปชานานํ จตฺตุนํ อิทฺธิปฺปาทานํ
ปฺปณฺจุนํ อินฺทฺริยานํ ปฺปณฺจุนํ พฺลานํ สตฺตุนํ โพชฺฌนฺจกานํ อริยสฺส
อฏฺฐจฺจกิสฺส มคฺคสฺสชาติ ภควา ฯ ภาคี วา ภควา ทสฺนุนํ
ตถาคตฺตพฺลานํ จตฺตุนํ เวสํารชฺชานํ จตฺตุนํ ปฏฺฐิสฺมกิทานํ จตฺตุนํ
อภิลฺลณานํ จตฺตุนํ พุทฺธชฺมมานนฺติ ภควา ฯ ภควาติ เนตํ นามํ
#๑ ม. มนุสฺสสฺราหเสยฺยกานํ ฯ

มาตรา กตํ น ปิตรา กตํ น ภাত্রา กตํ น ภคินียา กตํ น
มิตฺตามจุเจหิ กตํ น ฉาติสาโลหิตฺเตหิ กตํ น สมณพฺรหฺมณฺเหหิ
กตํ น เทวตาหิ กตํ วิโมกฺขนฺติกเมตฺตํ พุทฺธานํ ภควนฺตานํ
โพธิยา มฺเถ สห สพฺพญฺญตฺตญฺญานสฺส ๑ ปฏฺฐิตาภา สจฺจิกา ปญฺญตฺติ
ยทิตฺถํ ภควาติ เมตฺตเตยฺยาติ ภควา ฯ

[๒๓๒] มุสฺสเต วาปี สาสนฺนติ ทฺวีหิ การณฺเหหิ สาสนํ มุสฺสติ
ปริยตฺติสาสนมฺปิ มุสฺสติ ปฏฺฐิตฺติสาสนมฺปิ มุสฺสติ ฯ

กตมํ ปริยตฺติสาสนํ ฯ ยํ ตสฺส ปริยาปฺปํ สุตฺตํ เกยฺยํ
เวยฺยากรณํ กาดา อุทานํ อิติวตฺตกํ ชาตกํ อพฺภุตฺตมมํ เวทลฺลํ
อิทํ ปริยตฺติสาสนํ ฯ ตมฺปิ มุสฺสติ [๒] ปริมฺมุสฺสติ ปริพาหิโร โหตีติ
เอวมฺปิ มุสฺสเต วาปี สาสนํ ฯ

กตมํ ปฏฺฐิตฺติสาสนํ ฯ สมฺมาปฏฺฐิตา อนฺุโลมปฏฺฐิตา
อปจฺจนิกปฏฺฐิตา อนฺุวตฺตปฏฺฐิตา ฐมฺมานุฐมฺมปฏฺฐิตา สีเสสฺ
ปริปุริการิตา อินฺุทฺริเยสฺ กุตฺตทฺวารตา โภชเน มตฺตลฺลญฺจตา
ชาคริยานุโยโค สติสมฺปชฺชยฺยํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา จตฺตาโร
สมฺมปฺปชานา จตฺตาโร อิทฺธิปฺปาทา ปญฺจินฺุทฺริยานิ ปญฺจ
พลานิ สตฺต โพชฺฌนฺุคา อริโย อญฺุจฺจกิกโก มคฺคโค อิทํ
ปฏฺฐิตฺติสาสนํ ฯ ตมฺปิ มุสฺสติ ปริมฺมุสฺสติ ปริพาหิโร โหตีติ
เอวมฺปิ มุสฺสเต วาปี สาสนํ ฯ

[๒๓๓] มิจฺฉา จ ปฏฺฐิตฺติ ปาณมฺปิ หนฺติ อทินฺนมฺปิ

#๑ ม. ย. สพฺพญฺญตฺตญฺญานสฺส ฯ

#๒ ม. สมฺมุสฺสติ ปมฺมุสฺสติ สมฺปมฺมุสฺสติ ปริพาหิโร ... ฯ สพฺพตฺถ อิทิสเมว ฯ

อาทิตยติ สนุทธิมปี ฉินฺทติ นิลโลปมปี หรติ เอกการิกมปี
กโรติ ปริปนฺเถปี ตัญฺจติ ปรรทรมปี คจฺจติ มุสาปี ภณฺตีติ
มิจฺฉา จ ปฏิปชฺชติ ฯ

[๒๓๔] เอตํ ตสฺมี อนาริยนฺติ เอตํ ตสฺมี ปุคฺคเถ อนริยธฺมโม
พาลธฺมโม มุพฺพธฺมโม อธฺมาณธฺมโม อมราวิกฺเขปธฺมโม
ยทิตํ มิจฺฉา ปฏิปทาติ เอตํ ตสฺมี อนาริยํ ฯ เตนาห ภควา

เมถุนมนฺยุตฺตสฺส (เมตฺเตยฺยาติ ภควา)

มุสฺสเต วาปี สาสนํ

มิจฺฉา จ ปฏิปชฺชติ

เอตํ ตสฺมี อนาริยนฺติ ฯ

[๒๓๕] เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน

เมถุนํ โย นิเสวติ

ยานํ ภนฺตํว ตํ โลเก

หีนมาหุ ปุณฺชชนํ ฯ

[๒๓๖] เอโก ปุพฺเพ จริตฺวานาติ ทฺวีหิ การณฺเห เอโก ปุพฺเพ
จริตฺวาน ปุพฺพชฺชาสงฺขาเตน วา คณาววสฺสคฺคญฺเณน วา ฯ

กถิ ปุพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน ฯ สพฺพิ
ฉรราวาสปฺลิโพธิํ ฉินฺทิตฺวา ปุตฺตทวารปฺลิโพธิํ ฉินฺทิตฺวา ฅาติปฺลิโพธิํ
ฉินฺทิตฺวา มิตฺตามจฺจปฺลิโพธิํ ฉินฺทิตฺวา สนนฺธิปฺลิโพธิํ ฉินฺทิตฺวา
เกสมสฺสุ อโหเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา

อนคาริยํ ปุพฺพชิตฺวา อากิณฺจนภาวํ อุปกฺคนฺตฺวา เอโก จรติ
วิหฺรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ เอวํ ปุพฺพชฺชาสงฺขาเตน
เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน ฯ

กถํ คณาววสุสฺสคฺคฺกุเจเน เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน ฯ โส เอวํ
ปุพฺพชิตฺวา สมนํ เอโก อรณฺณวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ
ปฏฺฐิเสวติ อปฺปสทฺททานิ อปฺปนิคฺโขมฺसानิ วิชนวาทานิ มนฺนุสฺสราหเสยฺยกานิ
ปฏฺฐิสถฺลานสารูปานิ ฯ โส เอโก กจฺจติ เอโก ติฏฺฐติ
เอโก นิสีทติ เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ เอโก คามํ ปิณฺฑาย ปวิสติ
เอโก ปฏฺฐิกกมฺติ เอโก รโห นิสีทติ เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐาติ
เอโก จรติ วิหฺรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ เอวํ
คณาววสุสฺสคฺคฺกุเจเน เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน ฯ

[๒๓๗] เมณฺณํ โย นิสฺเสวตีติ เมณฺณชฺมโม นาม โย โส
อสทฺชฺมโม ฯเปฯ ตํการณา วุจฺจติ เมณฺณชฺมโม ฯ เมณฺณํ โย นิสฺเสวตีติ
โส อปฺเรน สมเยน พุทฺธํ ชฺมมํ สงฺฆํ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หินายาวตฺตติตฺวา
เมณฺณชฺมมํ เสวติ นิสฺเสวติ สํเสวติ ปฏฺฐิสฺเสวตีติ เมณฺณํ โย นิสฺเสวติ ฯ

[๒๓๘] ยานํ ฆนฺตํวํ ตํ โลเกติ ยานนฺติ หตฺถิยานํ อสุสฺยานํ
โคยานํ อชฺยานํ เมณฺฑกฺกยานํ โอฏฺฐยานํ ขรฺยานํ ฆนฺตํ อทฺนฺตํ
อการิตํ อวินิตํ อุปฺปถํ คณฺหาติ วิสมํ ขาณฺมุปี ปาสาณฺมุปี
อภฺริหฺติ ยานฺมุปี อาโรหฺกฺมุปี ฆณฺชฺติ ปปาเตปี ปปตฺติ ฯ ยถา ตํ

ภนฺตํ ยานํ อทนต์ํ อการิตํ อวินิตํ อุปลํภํ คณฺหาติ เอวเมว
โส วิพฺภนฺตโก ภนฺตยานปฏฺฐาโก อุปลํภํ คณฺหาติ มิจฺฉาทิฏฺฐี
คณฺหาติ ฯเปฯ มิจฺฉาสมาธี คณฺหาติ ฯ ยถา ตํ ภนฺตํ ยานํ
อทนต์ํ อการิตํ อวินิตํ วิสम्मํ ขาณุมฺปิ ปาสาณมฺปิ อภิรฺหติ เอวเมว
โส วิพฺภนฺตโก ภนฺตยานปฏฺฐาโก วิสम्मํ กายกมฺมํ อภิรฺหติ วิสम्मํ
วจีกมฺมํ อภิรฺหติ วิสम्मํ มโนกมฺมํ อภิรฺหติ วิสम्मํ ปาณาติปาตํ
อภิรฺหติ วิสम्मํ อทินฺนาทานํ อภิรฺหติ วิสम्मํ กามสุมฺมิจฺฉาจารํ
อภิรฺหติ วิสम्मํ มุสาวาทํ อภิรฺหติ วิสम्मํ ปิสุณฺมํ วาจํ อภิรฺหติ
วิสम्मํ ผรุสํ วาจํ อภิรฺหติ วิสम्मํ สมฺผปฺปลาปํ อภิรฺหติ วิสम्मํ
อภิขมฺมํ อภิรฺหติ วิสम्मํ พยาปาตํ อภิรฺหติ วิสम्मํ มิจฺฉาทิฏฺฐี
อภิรฺหติ วิสम्मํ สงฺขารํ อภิรฺหติ วิสम्मํ ปญฺจ กามคฺเชน อภิรฺหติ
วิสम्मํ นีวรณํ อภิรฺหติ ฯ ยถา ตํ ภนฺตํ ยานํ อทนต์ํ
อการิตํ อวินิตํ อาโรหณมฺปิ ภณฺชติ เอวเมว โส วิพฺภนฺตโก
ภนฺตยานปฏฺฐาโก นิรเย อตฺตानํ ภณฺชติ ติรจฺฉานโยนียา อตฺตानํ
ภณฺชติ ปิตฺติวิสเย อตฺตानํ ภณฺชติ มนุสฺสโลเก อตฺตानํ ภณฺชติ
เทวโลเก อตฺตานํ ภณฺชติ ฯ ยถา ตํ ภนฺตํ ยานํ อทนต์ํ อการิตํ
อวินิตํ ปปาเตปิ ปปตฺติ เอวเมว โส วิพฺภนฺตโก ภนฺตยานปฏฺฐาโก
ชาติปปาตมฺหิปี ๑ ปปตฺติ ชราปปาตมฺหิปี ปปตฺติ พยาธิปปาตมฺหิปี
ปปตฺติ มรณปปาตมฺหิปี ปปตฺติ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสปปาตมฺหิปี
ปปตฺติ ฯ โลเกติ อปายโลเก ฯเปฯ

#๑ ม. ชาติ ... ชรา ... พยาธิ ... มรณ ... โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสปปาตมฺหิปี ฯ

มนุสฺสโลเกติ ยานํ ฆนตํว ตํ โลเก ฯ

[๒๓๕] หีนมาหุ ปุณฺชชนนฺติ ปุณฺชชนาติ เกนตฺเถน ปุณฺชชนา ฯ
ปุณฺ กิเลเส ชเนนฺตํติ ปุณฺชชนา ฯ ปุณฺ อวิหตสกุทายทิกฺขจิกาติ
ปุณฺชชนา ฯ ปุณฺ สตุถารานํ มุขฺลโลกิกาติ ปุณฺชชนา ฯ ปุณฺ
สพฺพคตฺตีหิ อาวฺฐาติ ปุณฺชชนา ฯ ปุณฺ นานาภิสงฺขารเห ๑ อภิสงฺขโรนฺตํติ
ปุณฺชชนา ฯ ปุณฺ นานาโอเมหิ วุญฺหนฺตํติ ปุณฺชชนา ฯ
ปุณฺ นานาสนฺดาเปหิ สนฺตปฺปนฺตํติ ปุณฺชชนา ฯ ปุณฺ นานาปริพาเหหิ
ปริทฺยหนฺตํติ ปุณฺชชนา ฯ ปุณฺ ปณฺจสุ กามกฺขณฺสุ รตุตา
กิทฺธา คธิตา มุจฺฉิตา อชฺโฆปนฺนา ลกฺกา ลกฺกิตา ปฺลิตฺพฺพฺธาติ
ปุณฺชชนา ฯ ปุณฺ ปณฺจหิ นีวรณฺเหหิ อาวฺฐา นิวฺฐา โอสฺฐา ๒
ปฺหิตา ปฺภิจฺจนฺนา ปฺภิกฺขชิตาติ ปุณฺชชนา ฯ หีนมาหุ ปุณฺชชนนฺติ
ปุณฺชชนํ หีนํ นีหีนํ โอมกํ ลามกํ ชตุกฺกํ ๓ ปฺริตฺตนฺติ เอวมาหุ
เอวมาหฺสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ฆนฺนฺติ เอวํ ทิปฺยนฺติ เอวํ โวหฺรณฺตํติ
หีนมาหุ ปุณฺชชนํ ฯ เตนาห ภาควา

เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน เมถุนํ โย นิสฺวาติ

ยานํ ฆนตํว ตํ โลเก หีนมาหุ ปุณฺชชนนฺติ ฯ

[๒๔๐] ยโส กิตฺตี จ ยา ปุพฺเพ หายเต วาปี ตสฺส สทา

เอตมฺปิ ทิสฺวา สิกฺขเขตฺต เมถุนํ วิปฺปหาตเว ฯ

[๒๔๑] ยโส กิตฺตี จ ยา ปุพฺเพ หายเต วาปี ตสฺส สทาติ

กตโม ยโส ฯ อิเธกฺโข ปุพฺเพ สมณฺणाเว สกฺกโต โหติ

#๑ ม. นานาภิสงฺขาร ๑ ๒ ม. โอสฺฐา ๑ ๓ ม. ฉตุกฺกํ ๑

ครุกโต มานิตโต ปุชิตโต อปจิตโต ลากิ จีวรปิณฑปาตเสนาสน-
คิลานปัจจยเภสชชปริกุขารานํ อัย ยโส ฯ กตมา กิตติ ฯ
อิเชกัจโจ ปุพฺเพ สมณภาเว กิตฺติวณฺณกโต โหติ ปณฺทิตโต
วิยฺตโต เมธาวิ พหุสฺสุโต จิตฺตกถิ กุลฺยาณปฏิภาโณ สุตฺตฺนฺตโกติ
วา วินยฺชโรติ วา ฌมฺมกถิโกติ วา อารญฺญโกติ
วา ปิณฑปาติโกติ วา ปัสฺสูกถิโกติ วา เตจฺจิริโกติ วา
สพฺทานจาริโกติ วา ขลฺุปัจจฺฉนฺตโกติ วา เนสชฺชโกติ วา

ยถาสฺนฺตโกติ วา ปจฺจมฺมสฺส ฌานสฺส ลากิติ วา ทุตฺติยสฺส
ฌานสฺส ลากิติ วา ตุตฺติยสฺส ฌานสฺส ลากิติ วา จตฺตฺตสฺส
ฌานสฺส ลากิติ วา อากาसानญฺจายตนสมาปฺตฺติยา ลากิติ วา
วิญฺญาณญฺจายตนสมาปฺตฺติยา ลากิติ วา อากิณฺญญฺจายตนสมาปฺตฺติยา
ลากิติ วา เนวสญฺญานาสญฺจายตนสมาปฺตฺติยา
ลากิติ วา อัย กิตฺติ ๑ ฯ ยโส กิตฺติ จ ยา ปุพฺเพ หายเต วาปี
ตสฺส สาคิ ตสฺส อปรเณ สมเยน พุทฺธ ฌมฺมํ สงฺขมํ สิกฺขํ
ปัจจกฺขาย หีนายาวตฺตสฺส โส จ ยโส สวา จ กิตฺติ หายติ ปรีหายติ
ปรีชฺสติ ปรีปตฺติ อนฺตรชายติ วิปฺปลุชฺชตีติ ยโส กิตฺติ
จ ยา ปุพฺเพ หายเต วาปี ตสฺส สวา ฯ

[๒๔๒] เอตมฺปิ ทิสฺวา สิกฺขเขตฺต เมถุนํ วิปฺปหาตเวติ เอตฺนฺติ
ปุพฺเพ สมณภาเว ยโส จ กิตฺติ จ อปรภาเค พุทฺธ ฌมฺมํ
สงฺขมํ สิกฺขํ ปัจจกฺขาย หีนายาวตฺตสฺส อยโส จ อกิตฺติ จ เอตํ
#๑ ม. กิตฺตีติ ฯ

สมปตติวิปตตี ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา
วิภูตํ กตฺวาติ เอตมฺปิ ทิสฺวา ฯ สิกฺขเณตติ ติสฺโส สิกฺขา
อริสฺสิตฺติกา อริจิตฺตสิกฺขา อริปญฺญาสิกฺขา ฯ

กตฺมา อริสฺสิตฺติกา ฯ อธิ ภิกฺขุ สีสฺวา โหติ ปาฏิโมกฺขสํวรํสูโต
วิหริติ อาจารย์โคจรสมฺปนฺโน อณฺุมตฺเตสุ วชฺเชสุ
ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ ขุทฺทโก สีสฺกขนฺฺโร
มหนฺโต สีสฺกขนฺฺโร สีสฺ ปตฺติจฺจา อาทิ จรณํ สยโม สํวโร
มุขํ ปมุขํ กุสลาณํ ฌมฺมานํ สมปาตฺติยา อัย อริสฺสิตฺติกา ฯ

กตฺมา อริจิตฺตสิกฺขา ฯ อธิ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเมหิ วิวิจฺจ
อกุสเลหิ ฌมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกฺขํ ปีติสฺขํ ปจฺมํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหริติ วิตกฺกวิจารานํ วุปสฺมา อชฺฉตฺตํ สมปฺสาทนํ
เจตฺโส เอโกทิกาวํ อวิตกฺกํ อวิจาร์ สมาริขํ ปีติสฺขํ ทุตฺติยํ ฌานํ
ตฺติยํ ฌานํ จตฺตถฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ อัย อริจิตฺตสิกฺขา ฯ

กตฺมา อริปญฺญาสิกฺขา ฯ อธิ ภิกฺขุ ปญฺญา โหติ อุกฺขยตฺถคามินิยา
ปญฺญา ย สมฺนุนาคโต อริยาย นิพฺเพทิกาย สมฺมาทูกฺขกฺขยคามินิยา
โส อิทํ ทูกฺขนฺฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัย
ทูกฺขสมฺทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัย ทูกฺขนิโรธติ ยถาภูตํ
ปชานาติ อัย ทูกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺิพทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ
อิมเ อาสฺวาติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัย อาสฺวสมฺทโยติ ยถาภูตํ
ปชานาติ อัย อาสฺวนิโรธติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัย อาสฺวนิโรธคามินิ

ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัย อธิปณฺณาสิกฺขา ฯ

เมถุนนฺติ เมถุนธมฺโม นาม โย โส อสทฺธมฺโม ฯเปฯ ตํการณา
วฺจจติ เมถุนธมฺโม ฯ เอตมฺปิ ทิสฺวา สิกฺเขถ เมถุนํ
วิปฺปหาตเวติ เมถุนธมฺมสฺส ปหานาย วฺปสฺมา ย ปญฺนิสฺสคฺคา ย
ปฏิปฺปสฺสทฺธิยา อธิสึลมฺปิ สิกฺเขยฺย อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺเขยฺย อธิปณฺณมฺปิ
สิกฺเขยฺย ฯ อีมา ติสฺโส สิกฺขา ๑ อวชฺเชนฺโต สิกฺเขยฺย
ชานนฺโต สิกฺเขยฺย ปสฺสนฺโต สิกฺเขยฺย ปจฺจเวกฺขนฺโต สิกฺเขยฺย
จิตฺตํ อธิญฺจหนฺโต สิกฺเขยฺย สทฺธาย อธิมฺจฺจนฺโต สิกฺเขยฺย
วิริยํ ปคฺคณฺหนฺโต สิกฺเขยฺย สตี อฺปญฺจเปนฺโต สิกฺเขยฺย จิตฺตํ
สมาทหนฺโต สิกฺเขยฺย ปณฺณาย ปชานนฺโต สิกฺเขยฺย อภิญฺเญยฺย
อภิชานนฺโต สิกฺเขยฺย ปริณฺเญยฺย ปริชานนฺโต สิกฺเขยฺย ปหาตพฺพิ
ปชหนฺโต สิกฺเขยฺย ภาเวตพฺพิ ภาเวนฺโต สิกฺเขยฺย สจฺฉนิกาทพฺพิ
สจฺฉนิกโรนฺโต สิกฺเขยฺย อจฺเจยฺย สฺมาจฺเจยฺย สฺมาทาย
วตฺเตยฺยาติ เอตมฺปิ ทิสฺวา สิกฺเขถ เมถุนํ วิปฺปหาตเว ฯ
เตนาห ภควา

ยโส กิตฺตี จ ยา ปุพฺเพ หายเต วาปี ตสฺส ส
เอตมฺปิ ทิสฺวา สิกฺเขถ เมถุนํ วิปฺปหาตเวติ ฯ
[๒๔๓] สจฺจปฺเปหิ ปเรโต โส กปฺโณ วิย ฌายติ
สุตฺวา ปเรสํ นิกฺโขมสํ มงฺกุ โหติ ตถาวีโร ฯ

#๑ ม. สิกฺขาโย ฯ

[๒๔๔] สงกปะเปหิ ปเรโต โส กปะโณ วีย ฉายตีติ กามสงกปะเปน
พฺยาปาทสงกปะเปน วิหีสาสงกปะเปน ทิฏฺฐิสงกปะเปน
ศุญฺโฆ ปเรโต สโมหิโต สมณฺนาคโต [๑] กปะโณ วีย มนุโท วีย
โมมฺุโห วีย ฉายติ ปชฺฌายติ นิชฺฌายติ อวชฺฌายติ ๒ ๆ ยถา
อุฏฺโฏ รุกฺขสาขายํ มุสิกํ คมยมาโน ๓ ฉายติ ปชฺฌายติ นิชฺฌายติ
อวชฺฌายติ ๔ ยถา โกตฺถุ นทีตีเร มจฺเณ คมยมาโน ๕ ฉายติ
ปชฺฌายติ นิชฺฌายติ อวชฺฌายติ ๖ ยถา วิลาโร สนฺธิสมลสปะงกตีเร
มุสิกํ คมยมาโน ฉายติ ปชฺฌายติ นิชฺฌายติ อวชฺฌายติ
ยถา คทฺุโร วหฺจฺฉินฺโน สนฺธิสมลสปะงกตีเร ฉายติ ปชฺฌายติ
นิชฺฌายติ อวชฺฌายติ เอวเมว โส วิพฺพนตฺโก กามสงกปะเปน
พฺยาปาทสงกปะเปน วิหีสาสงกปะเปน ทิฏฺฐิสงกปะเปน ศุญฺโฆ ปเรโต
สโมหิโต สมณฺนาคโต กปะโณ วีย มนุโท วีย โมมฺุโห วีย
ฉายติ ปชฺฌายติ นิชฺฌายติ อวชฺฌายตีติ สงกปะเปหิ ปเรโต โส
กปะโณ วีย ฉายติ ฯ

[๒๔๕] สุตฺวา ปเรตํ นิคฺโขสํ มงฺกุ โหติ ตถาวิโรติ ปเรสนฺติ
อุปชฺฌายกา ๗ วา อจฺริยา วา สมนฺุปชฺฌายกา วา สมนฺาจฺริยา
วา มิตฺตา วา สนฺทิฏฺฐา วา สมฺกตฺตา วา สหยา วา โจเทนฺติ
ตสฺส เต โข อวฺุโส อลภา ตสฺส เต ทฺลลทฺุธิ ยํ ตํ
เอวรูปํ อุพารํ สตฺถารํ ลกิตฺวา เอวํ สุวากฺุขาเต ฌมฺมวินเย
ปพฺพชิตฺวา เอวรูปํ อริยคณฺ์ ลกิตฺวา หีนสฺส เมถุนฌมฺมสฺส การณา
#๑ ม. ย. ปิหิโต ฯ ๒-๔-๖ ม. อุปชฺฌายติ ฯ ๓-๕ ม. ย. มคยมาโน ฯ
#๗ ม. อุปชฺฌายา วา อจฺริยา วา ฯ

พุทฺธัมมํ สงฺฆํ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺโตสิ สทฺธาปี
นาม เต นาโหสิ กุสเลสุ ฌมฺเมสุ หิริปี นาม เต นาโหสิ
กุสเลสุ ฌมฺเมสุ โอตฺตปฺปมฺปี นาม เต นาโหสิ กุสเลสุ ฌมฺเมสุ
วิริยมฺปี นาม เต นาโหสิ กุสเลสุ ฌมฺเมสุ สติปี นาม เต
นาโหสิ กุสเลสุ ฌมฺเมสุ ปญฺญาปี นาม เต นาโหสิ กุสเลสุ
ฌมฺเมสุติ เตสํ วณฺ्हํ พุยฺยปฺปถํ เทสนํ อนุสิทฺฐีํ สุตฺวา สุณฺ्हิตฺวา
อุคฺคเหตฺวา อุปฺชารยิตฺวา อุปลกฺขยิตฺวา มงฺกุ โหติ ปีฬิโต ฌณฺ्हิตฺโต
พุยฺยตฺถิโต ๑ โทมนสฺสิโต โหติ ๑ ตถาวิโรติ ตถาวิโร ตาทิโต
ตสฺสณฺ्हิจิโต ตปฺปการิ ตปฺปฏิกฺกาโก โย โส วิพฺภนฺตโกติ
สุตฺวา ปเรสํ นิกฺโขมสํ มงฺกุ โหติ ตถาวิโร ๑ เตนานฺท ภควา

สงฺกปฺเปหิ ปเรโต โส กปฺโณ วิย ฌายติ

สุตฺวา ปเรสํ นิกฺโขมสํ มงฺกุ โหติ ตถาวิโรติ ๑

[๒๔๖] อถ สตฺถานิ กุรุเต ปรวาทฺเห จิโตติ

เอส ขวสฺส มหาเคโร โมสวชฺชํ ปคาหติ ๑

[๒๔๗] อถ สตฺถานิ กุรุเต ปรวาทฺเห จิโตติ อถาติ

ปทสนฺธิ ปทสฺสโก ปทปาริปุริ อกฺขรสมวาโย พุยฺยชนฺสิทฺฐิตา

ปทานุํพุพฺพตามมตฺ ๒ อถาติ ๑ สตฺถานีติ ตีณิ สตฺถานิ กายสฺตถํ

วจิสฺตถํ มโนสฺตถํ ๑ ติวริํ กายทฺวจฺจริตฺ กายสฺตถํ จตฺพุพฺพิริ

วจิทฺวจฺจริตฺ วจิสฺตถํ ติวริํ มโนทฺวจฺจริตฺ มโนสฺตถํ ๑ ปรวาทฺเห

จิโตติ อุปฺชฌายเกหิ วา อจฺริยเกหิ วา สมานุํปฺชฌายเกหิ วา

#๑ ม. พุยฺยริโต ๑ ๒ ม. ...เปตํ ๑

สมานาจริยเกหิ वा मित्तदेहि वा सन्निग्गहेहि वा समग्गदेहि वा
सहायेहि वा जोतिโต सम्पञ्चानमुसा णासत्ति ओरितो ओहि णनुते
ओहसी पप्पञ्चय मादा मे पोसेत्तप्पा तेनमहि विण्णत्ति
णत्ति पीता मे पोसेत्तप्पो तेनमहि विण्णत्ति णत्ति णादा
मे पोसेत्तप्पो णत्ति मे पोसेत्तप्पा पुत्तत्ति मे पोसेत्तप्पो
त्तिता मे पोसेत्तप्पा मित्तता मे पोसेत्तप्पा ओज्जा मे
पोसेत्तप्पा णत्ता मे पोसेत्तप्पा सालोहिता मे पोसेत्तप्पा
तेनमहि विण्णत्ति णत्ति वज्जित्तं गโรत्ति [७] चन्दि सण्णन्दि
निपुत्तत्ति ओग्गिपुत्तत्ति ओत्त सत्तण्णि कुरुत्ते प्रवात्तेहि
जोतिโต ५

[७८८] ऐस् खवस्स महात्तेत्ति ऐस् ओ अस्स महात्ते
महान्नि महाकन्नि महाकन्ताโร महाविस्सो महाग्गुत्ति महापङ्गो
महापलिपो महापलिपोत्ते महापण्णन्नि यत्ति सम्पञ्चानमुसावात्ते
ऐस् खवस्स महात्ते ५

[७८९] ओस्वस्स प्पात्ति ओस्वस्स वुत्तत्ति मुसावात्ते ५
ओत्तेत्ति स्सत्तेत्ति वा प्रित्तत्तेत्ति वा णत्ति मत्तत्तेत्ति वा
पुत्तत्तेत्ति वा रात्तत्तेत्तेत्ति वा ओग्गित्तेत्ति स्सत्तेत्ति ओत्ति ७
ओत्ति प्रित्तत्ति यत्ति चान्णात्ति त्तेत्ति वत्तेत्ति ५ ओत्ति ओत्तन्नि वा ओत्ति
चान्णात्ति चान्नि वा ओत्ति न चान्णात्ति ओत्तत्ति वा ओत्ति
त्तेत्ति ओत्ति वा ओत्ति न त्तेत्ति ओत्ति ओत्तेत्तेत्ति वा
#७ म. यु. स्सत्तेत्ति ५ ७ ओत्ति. म. ओत्तेत्ति ५

ประเหตุ ภา อามิสกัญชกเหตุ ภา สมุชานมุสา ภาสติ ๑ อิท
วุจติ โมสวชฺช ๑ อปีจ ตีหากาเรหิ มุสาวาทो โหติ ปุพฺเพวสุส
โหติ มุสา ภาณิสฺสนฺติ ภาณนฺตสุส โหติ มุสา ภาณามิต
ภาณิตสุส โหติ มุสา มยา ภาณิตนฺติ อิมหิ ตีหากาเรหิ มุสาวาทो
โหติ ๑ อปีจ จตุหากาเรหิ [๑] ปญฺจหากาเรหิ ๑ ฉหากาเรหิ ๑
สตุตหากาเรหิ ๑ อญฺจหากาเรหิ มุสาวาทो โหติ ปุพฺเพวสุส
โหติ มุสา ภาณิสฺสนฺติ ภาณนฺตสุส โหติ มุสา ภาณามิต ภาณิตสุส
โหติ มุสา มยา ภาณิตนฺติ วินิชาย ทิฏฺฐี วินิชาย ขนฺตี
วินิชาย รุจี วินิชาย สญฺญํ วินิชาย ภาวํ อิมหิ
อญฺจหากาเรหิ มุสาวาทो โหติ ๑ โมสวชฺช ปคาหตีติ โมสวชฺช

ปคาหติ โอคาหติ อชฺโฌคาหติ ปวิสตีติ โมสวชฺช ปคาหติ ๑
เตนาห ภควา

อถ สตุถานิ กุรุเต ปรวาทเหหิ โจทิตโต
เอส ขวสุส มหาเคโร โมสวชฺช ปคาหตีติ ๑

[๒๕๐] ปญฺชิตโตติ สมญญาโต เอกจริยํ อธิฏฺฐิตโต
อถาปี เมถุเนนฺยตุโต มนฺโทว ปริกิสฺสติ ๑

[๒๕๑] ปญฺชิตโตติ สมญญาโตติ อีเชกจฺโจ ปุพฺเพ สมณภาเว
กิตฺติวณฺณโกโต โหติ ปญฺชิตโต วิยตุโต เมธาวิ พหุสฺสุโต จิตฺตกถิ
กถฺยาณปฏิกฺภาณ สุตฺตนฺติโกติ ภา วินยธโรติ ภา ธมฺมกถิโกติ
ภา ๑เป๑ เนวสญฺญานาสญฺญาตฺนสมาปตฺติยา ลากีติ

#๑ ไป. ม. มุสาวาทो โหติ ปุพฺเพวสุส โหติ มุสา ภาณิสฺสนฺติ ภาณนฺตสุส โหติ มุสา
#ภาณามิต ภาณิตสุส โหติ มุสา มยา ภาณิตนฺติ วินิชาย ทิฏฺฐี อิมหิ จตุหากาเรหิ
#มุสาวาทो โหติ ๑ อปีจ ... ๑

วา เอวํ ฌาโต โหติ สญญาโต สมญญาโตติ ปญฺหิตโตติ
สมญญาโต ฯ

[๒๕๒] เอกจริยํ อธิฏฺฐิตโตติ ทวีหิ การณเหหิ เอกจริยํ อธิฏฺฐิตโต
ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน วา คณาววสุสคฺคญฺเณ วา ฯ กถํ ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน
เอกจริยํ อธิฏฺฐิตโต ฯ สพฺพํ ฃมฺราวาสปฺลิตโพรํ
ฉินฺนุทิตฺวา ฯเปฯ เอวํ ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอกจริยํ อธิฏฺฐิตโต ฯ
กถํ คณาววสุสคฺคญฺเณ เอกจริยํ อธิฏฺฐิตโต ฯ โส เอวํ ปพฺพชฺชิตโต
สมาโน เอโก อรณฺณวนปตฺตณานิ ปนฺตานิ ฯเปฯ เอวํ คณาววสุสคฺคญฺเณ
เอกจริยํ อธิฏฺฐิตโตติ เอกจริยํ อธิฏฺฐิตโต ฯ

[๒๕๓] อถาปี เมถฺนเณ ยุตฺโตติ เมถฺนชฺมโม นาม โย โส
อสทฺทชฺมโม ฯเปฯ ตํการณา วุจฺจติ เมถฺนชฺมโม ฯ อถาปี
เมถฺนเณ ยุตฺโตติ โส อปฺเรน สมเยน พุทฺธํ ชฺมมํ สงฺฆํ ลิกฺขํ
ปจฺจกฺขาย หิํนายาวตฺติตฺวา เมถฺนชฺมเม ยุตฺโต ปยุตฺโต आयุตฺโต
สมายุตฺโตติ อถาปี เมถฺนเณ ยุตฺโต ฯ

[๒๕๔] มนฺโหว ปฺริกิสฺสตีติ กปฺโณ วิย โมมุโห วิย กิสฺสตี
ปฺริกิสฺสตี ปฺริกิลิสฺสตี ปาณมฺปี หนฺติ อทินฺนมฺปี อาทียตี
สนฺธิมฺปี ฉินฺนุทิตฺวา นิลฺโลปมฺปี หนฺติ เอกาการิกมฺปี กโรตี
ปฺริปฺนเถปี ติฏฺฐตี ปฺรทารมฺปี คจฺจตี มุสาปี ฆณฺตี เอวมฺปี
กิสฺสตี ปฺริกิสฺสตี ปฺริกิลิสฺสตี ฯ ตเมนนํ ราชานโน คเหตุวา วิวิธา
กมฺมการณา การณฺตี กสาหิปี ตาเพนฺตี เวตฺเตหิปี ตาเพนฺตี

อทุตตทณฺฑเกหิปี ตาเพนฺติ หตฺถมฺปี ฉินฺทนฺติ ปาทมฺปี ฉินฺทนฺติ
 หตฺถปาทมฺปี ฉินฺทนฺติ กณฺณมฺปี ฉินฺทนฺติ นาสมฺปี ฉินฺทนฺติ
 กณฺณนาสมฺปี ฉินฺทนฺติ วิลฺงฺคถาลิกมฺปี กโรนฺติ สงฺขมฺมจฺจิกมฺปี
 กโรนฺติ ราหุขมฺปี กโรนฺติ โชติมาลิกมฺปี กโรนฺติ หตฺถปชฺโชติกมฺปี
 กโรนฺติ เอรกวตฺติกมฺปี กโรนฺติ จิรกวาสิกมฺปี
 กโรนฺติ เอณฺเวยยกมฺปี กโรนฺติ พพิสมฺมสิกกมฺปี กโรนฺติ กหาปณกมฺปี
 กโรนฺติ ขาราทจฺจิกมฺปี กโรนฺติ ปลิมปรีวตฺติกมฺปี
 กโรนฺติ ปลาลปีจกมฺปี กโรนฺติ ตตฺเตนปี เตเลน โอสิณฺจนฺติ
 สุนฺเขหิปี ขาทาเพนฺติ ชีวนตมฺปี สฺวเล อุตฺตาเสนฺติ อสิณฺยาปี
 สีลํ ฉินฺทนฺติ เวมฺปี กิสุตฺติ ปรีกิสฺสุตฺติ ปรีกิลิสฺสุตฺติ ฯ อถวา
 กามตฺตณฺหาเย อภิภูโต ปรียาทินฺนจิตฺโต โภเก ปรีเยสนฺโต นาวาย
 มหาสมฺมทํ ปกฺขนฺทติ สีตสฺส ปฺรกกฺขโต อณฺฺหสฺส ปฺรกกฺขโต
 ํสฺมกสฺวตฺตปฺลีสฺสปสฺมพฺสเสหิ วิสฺสมาโน ๑ ขุปฺปิปาสาเย ปิพฺยมาโน ๒
 คุมฺพํ ๓ คจฺจติ ตกฺโกถํ คจฺจติ ตกฺกสิถํ คจฺจติ กาลมฺขํ
 คจฺจติ มรณฺปาโร คจฺจติ เวสฺสงฺคํ คจฺจติ เวราปถํ
 คจฺจติ ชวํ คจฺจติ กมฺลํ ๔ คจฺจติ วงฺกํ ๕ คจฺจติ เอพฺวทฺทนํ ๖
 คจฺจติ สฺวณฺณญฺญํ คจฺจติ สฺวณฺณญฺญมฺปี คจฺจติ ตมฺพปณฺณํ
 คจฺจติ สฺสฺปาโร คจฺจติ ภรฺกํ ๗ คจฺจติ สฺสรทฺธํ ๘ คจฺจติ
 องฺกณฺเณกํ ๙ คจฺจติ กงฺกณฺ ๑๐ คจฺจติ ปรมกงฺกณฺ ๑๑ คจฺจติ โยนํ
 #๑ ม. ปิพฺยมาโน ฯ ๒ ม. มียฺยมาโน ฯ ๓ ม. ติกุมฺพํ ฯ ๔ ม. ย. ตมฺลํ ฯ
 #๕ ม. วงฺกํ ฯ ๖ ม. เวพฺพนฺธนํ ฯ ๗ ม. ภารฺกจฺจนํ ฯ ๘ ม. สฺสรทฺธจฺจํ ฯ ๙ ม.
 #ภงฺกโลถํ ฯ ๑๐ ม. ภงฺกณฺ ฯ ๑๑ ม. สฺสรทฺธํ คณฺ ฯ

คจฺจติ ปินํ ๑ คจฺจติ อลฺลสฺนํ ๒ คจฺจติ มรฺกนฺตาริ คจฺจติ
 ชณฺณปถิ คจฺจติ อชปถิ คจฺจติ เมณฺฑปถิ คจฺจติ สงฺกปถิ
 คจฺจติ ฉตฺตปถิ คจฺจติ วัสปถิ คจฺจติ สกฺกณปถิ คจฺจติ
 มุสิกปถิ คจฺจติ ทริปถิ คจฺจติ เวตฺตาคาริ คจฺจติ เอวมฺปิ
 กิสฺสติ ปริกิสฺสติ ปริกิลิสฺสติ ฯ ปรีเยสนฺโต ๓ น ลภติ อลาภมฺลคมฺปิ
 ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏฺฐิตฺเวเทติ เอวมฺปิ กิสฺสติ ปริกิสฺสติ
 ปริกิลิสฺสติ ฯ ปรีเยสนฺโต ๔ ลภติ ลทฺธา ๕ จ อารกฺขมฺลคมฺปิ
 ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏฺฐิตฺเวเทติ กิณฺติ เม โภเก เนว ราชาโน หเรยฺยํ
 น โจรา หเรยฺยํ น อคฺคิ ทฺเหยฺย น อุทกํ วเหยฺย น
 อปฺปียา ทายาทา หเรยฺยณฺติ ตสฺส เอวํ รกฺขโต โคปฺยโต [๖]
 โภคา วิปฺปลุชฺชนฺติ [๗] วิปฺปโยคมฺลคมฺปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏฺฐิตฺเวเทติ
 เอวมฺปิ กิสฺสติ ปริกิสฺสติ ปริกิลิสฺสตีติ [๘] มนฺโหว ปริกิสฺสติ ฯ
 เตนาห ภควา

ปณฺหิตฺตติ สมณฺณาโต เอกจริยํ อธิฏฺฐิตฺโต

อถาปี เมณฺเณ ยุตฺโต มนฺโหว ปริกิสฺสตีติ ฯ

[๒๕๕] เอตมาทินํ ฅตฺวา มฺนิ ปุพฺพปาปเร อธิ

เอกจริยํ ทพฺหิ กยิรา น นิสฺเสเวถ เมณฺณํ ฯ

[๒๕๖] เอตมาทินํ ฅตฺวา มฺนิ ปุพฺพปาปเร อิทาติ เอตณฺติ

ปุพฺเพ สมณฺणाเว ยโส จ กิตฺติ จ อปรภาเค พุทฺธํ ฅมฺมํ

#๑ ม. ย. ปรมโยนํ ฯ ๒ ม. วินกํ มฺลปํทํ ฯ ๓ ม. คเวสนฺโต น วินฺทติ ฯ

#๔ ม. คเวสนฺโต ฯ ๕ ม. ลทฺธาปี ฯ ๖ ม. ย. เต ฯ ๗ ม. ย. โส ฯ

#๘ โป. ม. สจาปี เมณฺเณ ยุตฺโต ฯ

สงฆ์ สิกข์ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตตสฺส อโยโส จ อภิตฺติ จ
เอตํ สมฺปตฺติวิปตฺตี ฌตฺวา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา
วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ฯ มุนีติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ ยา ปญฺญา
ปชานนา ฯเปฯ สงฺกษาลมตฺตจฺจ โส มุนิ ฯ อิทฺติ อิมิสฺสา
ทิกฺกุชฺชียา อิมิสฺสา ขนฺติยา อิมิสฺสา รุจฺชียา อิมิสฺมี อาทาเย อิมิสฺมี
ธมฺเม อิมิสฺมี วินเย อิมิสฺมี ธมฺมวินเย อิมิสฺมี ปาวจเน อิมิสฺมี
พฺรหฺมจฺริเย อิมิสฺมี สตฺตฺตฺตฺสเน อิมิสฺมี อตฺตภาเว อิมิสฺมี มนุสฺสโลเกติ
เอตมาทึนํ ฌตฺวา มุนิ ปุพฺพปาปเร อิทฺ ฯ

[๒๕๗] เอกจฺริยํ ทพฺหํ กยิราติ ทฺวิหิ การณฺเห อเอกจฺริยํ
ทพฺหํ กเรยฺย ปุพฺพชฺชาสงฺขาเตน วา คณาววสฺสคฺคฺกุญฺเณ วา ฯ

กถิ ปุพฺพชฺชาสงฺขาเตน อเอกจฺริยํ ทพฺหํ กเรยฺย ฯ สพฺพํ
ฆราวาสฺปฺลิโพธิํ ฉินฺทิตฺวา ปุตฺตทวารปฺลิโพธิํ ฉินฺทิตฺวา ฌาติปฺลิโพธิํ
ฉินฺทิตฺวา มิตฺตามจฺจปฺลิโพธิํ ฉินฺทิตฺวา สนนฺธิปฺลิโพธิํ ฉินฺทิตฺวา
เกสมฺสฺสุํ โอหารตฺตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺจาทตฺตฺวา อการสฺมา
อนการยิํ ปุพฺพชิตฺวา อากิณฺจณภาวํ อฺปนฺนตฺตฺวา เอโก จเรยฺย
วิหเรยฺย อิริเยยฺย วตฺเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺย เอวํ
ปุพฺพชฺชาสงฺขาเตน อเอกจฺริยํ ทพฺหํ กเรยฺย ฯ

กถิ คณาววสฺสคฺคฺกุญฺเณ อเอกจฺริยํ ทพฺหํ กเรยฺย ฯ โส เอวํ
ปุพฺพชิตฺวา สมานิ เอโก อรณฺณวนปฺตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสานานิ
ปฺฏิเสเวยฺย อฺปนฺนตฺตฺวานิ อฺปนฺนคฺคฺโฆसानิ วิชนวาทานิ มนุสฺสสราหเสยฺยกานิ

ปฏิสลดานสารูปานิ ฯ โส เอโก กจฺเจยฺย เอโก
ติฏฺเฐยฺย เอโก นิสีเทยฺย เอโก เสยฺย กปฺเปยฺย เอโก คามํ
ปิณฑาย ปวิเสยฺย เอโก ปฏิกุกเมยฺย เอโก รโห นิสีเทยฺย
เอโก จงฺกมํ อธิฏฺเฐยฺย เอโก จเรยฺย วิหเรยฺย อิริเยยฺย วตฺเตยฺย
ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺย เอวํ คณาววสุตฺตคฺคฺกุเจน เอกจริยํ
ทพฺพํ กเรยฺย ๑ ฯ เอกจริยํ ทพฺพํ กเรยฺย ติริ กเรยฺย ทพฺพสมาทาโน
อสฺส อวภูจิตฺตสมาทาโน [๒] กุสเสสุ ฐมฺเมสุติ เอกจริยํ
ทพฺพํ กยิรา ฯ

[๒๕๔] น นิสเวถ เมถุนนฺติ เมถุนธมฺโม นาม โย โส
อสฺสทมฺโม ฯเปฯ ตํการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม ฯ เมถุนธมฺมํ
น เสเวยฺย น นิสเวยฺย น สํเสเวยฺย น ปฏิเสเวยฺยชาติ ๓ น
นิสเวถ เมถุนํ ฯ เตนานํ ภควา

เอตมาทินํ ฌตฺวา มุนิ ปุพฺพปาปเร อิท
เอกจริยํ ทพฺพํ กยิรา น นิสเวถ เมถุนนฺติ ฯ

[๒๕๕] วิเวกญฺเวย สิกฺขเขตฺต เอตทริยานมุตฺตมํ
เตน เสฏฺโฐ น มญฺเญถ ส เว นิพฺพานสนฺติเก ฯ

[๒๖๐] วิเวกญฺเวย สิกฺขเขตฺต วิเวโกติ ตโย วิเวกา กายวิเวโก
จิตฺตวิเวโก อุปฺธิวิเวโก ฯ กตโม กายวิเวโก ฯเปฯ อํ
อุปฺธิวิเวโก ฯ กายวิเวโก จ วุปรกฺกฺกุชฺกายานํ เนกขมฺมาภิริตานิ
จิตฺตวิเวโก จ ปริสุทฺธจิตฺตานิ ปรมโวทานปฺปตฺตานิ อุปฺธิวิเวโก
#๑ โป. ม. ย. กเรยฺยชาติ ฯ ๒ ม. อสฺส ฯ ๓ ม. อิตฺสทฺโท นตฺถิ น จเรยฺย น
#สมาจเรยฺย น สมาทาย วตฺเตยฺยชาติ ฯ

จ นิรุปรินัน ปุคฺคถานัน วิสขวารคถานัน ฯ สิกฺขาติ ติสฺโส สิกฺขา
อริสฺสสิกฺขา อริจิตฺตสิกฺขา อธิปญฺญาสิกฺขา ฯเปฯ อัย อธิปญฺญาสิกฺขา ฯ
วิเวกญฺเฒว สิกฺเขถาติ วิเวกญฺเฒว สิกฺเขยฺย
อาจเรยฺย สมาจเรยฺย สมากาย วตฺเตยฺยาติ วิเวกญฺเฒว
สิกฺเขถ ฯ

[๒๖๑] เอตฺตริยานมุตฺตมนฺติ อริยา วุจฺจนฺติ พุทฺธา จ พุทฺธสาวกา
จ ปจฺเจกพุทฺธา จ อริยานันฺ เอตํ อคฺคํ เสฏฺฐิํ วิเสฏฺฐิํ
ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวริ ยทิตฺถํ วิเวกจริยาติ เอตฺตริยานมุตฺตมํ ฯ

[๒๖๒] เตน เสฏฺฐิโ จ น มณฺเฒถาติ ตาย วิเวกจริยาย

อณฺณตี น กเรยฺย อณฺณมํ น กเรยฺย มานันฺ น กเรยฺย [๑] ฅมฺภี
น กเรยฺย น เตน มานันฺ ชเนยฺย พนฺธิํ น กเรยฺย น เตน
ถทฺโร อสฺส ปตฺถทฺโร ปคฺคหิตฺติโรติ เตน เสฏฺฐิโ จ น มณฺเฒถ ฯ

[๒๖๓] ส เว นิพฺพานสนฺติเกติ โส นิพฺพานสฺส สนฺติเก
สามนฺตา อาสนนฺเน อวิทฺฐเร อูปกฺกฺเจติ ส เว นิพฺพานสนฺติเก ฯ
เตนาห ภควา

วิเวกญฺเฒว สิกฺเขถ เอตฺตริยานมุตฺตมํ

เตน เสฏฺฐิโ จ น มณฺเฒถ ส เว นิพฺพานสนฺติเกติ ฯ

[๒๖๔] วิตฺตสฺส มุณีโน จรโต กามสฺส อนเปกฺขิโน

โอมตฺตณฺณสฺส ปิทยนฺติ กามสฺส คชิตา ปชา ฯ

[๒๖๕] วิตฺตสฺส มุณีโน จรโตติ วิตฺตสฺสาติ วิตฺตสฺส วิวิตฺตสฺส

#๑ ม. ฅามํ น กเรยฺย ฯ

ปวิวิตตสฺส กายทฺวจฺริเตน วิตฺตสฺส วิวิตฺตสฺส ปวิวิตตสฺส
วจฺีทฺวจฺริเตน มโนทฺวจฺริเตน ราเคน โทเสน โมเหน โโกเชน
อุปนาเหน มกฺเขน ปฟาเสน อีสฺสาย มจฺฉริเยน มายาย
สาเจยฺเยน ฌมฺเภน สารมฺเภน มาเนน อติมาเนน มเทน
ปมาเทน สพฺพกิลเสหิ สพฺพทฺวจฺริเตหิ สพฺพทรเถหิ สพฺพปริพาหะหิ
สพฺพสนฺตาทฺเปหิ สพฺพาทฺกุสลาภิสงฺขาระหิ วิตฺตสฺส วิวิตตสฺส
ปวิวิตตสฺส ฯ มุณีโนติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ ยา ปญฺญา
ปชานนา ฯเปฯ สงฺกขาลมตฺติจฺจ โส มุณี ฯ จรโตติ จรโต
วิหฺรโต อิริยโต วตฺตโต ปาลยโต ยปฺยโต ยายฺยโตติ
วิตฺตสฺส มุณีโน จรโต ฯ

[๒๖๖] กามะสุ อนเปกฺขิโนติ กามาติ อุทฺทานโต เทว
กามา วตฺตูกามา จ กิลเสกามา จ ฯเปฯ อิมะ วุจฺจนฺติ
วตฺตูกามา ฯเปฯ อิมะ วุจฺจนฺติ กิลเสกามา ฯ วตฺตูกาเม
ปริชานิตฺวา กิลเสกาเม ปหาย ปชหิตฺวา วินนิตฺวา
พฺยนฺตีกิรฺตฺวา อนภาวงฺกมิตฺวา กามะสุ อนเปกฺขวา ๑ จตฺตกาโม
วณฺตกาโม มุตฺตกาโม ปหีนกาโม ปฏฺินิสฺสฏฺจกาโม วิตราโค
จตฺตราโค วนฺตราโค มุตฺตราโค ปหีนราโค ปฏฺินิสฺสฏฺจราโค
นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สิตฺถิโต สุขปฏฺิสฺสเวที พุรหฺมญฺเฒน อตฺตนา
วิหฺรตีติ กามะสุ อนเปกฺขิโน ฯ

[๒๖๗] โอมตฺตินฺนสฺส ปิหฺยนฺติ กามะสุ คชิตา ปชชาติ ปชชาติ
#๑ ม. อนเปกฺขมาโน ฯ

สตตาริวงนั ๗ ปชา กามสฺ รตฺตา คิทฺธา คธิตา มุจฺจिता
อชฺโฆปนฺนา ลคฺคา ลคฺคิตา ปฺลิตฺพุทฺธา ตา ๑ กาโมฆํ ตินฺนสฺส
ภโวฆํ ตินฺนสฺส ทิฏฺฐโฆฆํ ตินฺนสฺส อวิชฺโฆฆํ ตินฺนสฺส
สพฺพลัสนารปฺถิ ตินฺนสฺส อุตฺตตินฺนสฺส นิตฺตตินฺนสฺส อตฺติกกนฺตสฺส
สมตฺติกกนฺตสฺส วิตฺติตฺตสฺส ปารคตสฺส ปารปฺตสฺส อนฺตคตสฺส
อนฺตปฺตสฺส โภกฺคิตสฺส โภกฺคิปฺตสฺส ปฺรียนฺตคตสฺส
ปฺรียนฺตปฺตสฺส โวสนกตสฺส โวสนปฺตสฺส ตานคตสฺส
ตानปฺตสฺส เลณคตสฺส เลณปฺตสฺส สรณคตสฺส สรณปฺตสฺส
อภยคตสฺส อภยปฺตสฺส อจฺจตคตสฺส อจฺจตปฺตสฺส อมตคตสฺส
อมตปฺตสฺส นิพฺพานคตสฺส นิพฺพานปฺตสฺส อิจฺฉนฺติ
สาทฺธิยฺนติ ปตฺถยฺนติ ปิทยนฺติ อภิชฺปนฺติ ๗ ยถา อธิณายิกา
อานณฺยํ ปตฺถนฺติ ปิทยนฺติ ยถา อาพาธิกา อาโรคฺยํ ปตฺถนฺติ
ปิทยนฺติ ยถา พนฺธนพฺนธา พนฺธนโมกฺขํ ปตฺถนฺติ ปิทยนฺติ
ยถา ทาสา ภูษิตฺสํ ปตฺถนฺติ ปิทยนฺติ ยถา กนฺตารทฺธานํ ๒
ปฺกฺขนฺนา เขมฺนตฺถุมิ ปตฺถนฺติ ปิทยนฺติ เอวเมว ปชา กามสฺ
รตฺตา คิทฺธา คธิตา มุจฺจिता อชฺโฆปนฺนา ลคฺคา ลคฺคิตา
ปฺลิตฺพุทฺธา ตา ๓ กาโมฆตฺตินฺนสฺส ภโวฆตฺตินฺนสฺส ๗เป๗
นิพฺพานคตสฺส นิพฺพานปฺตสฺส อิจฺฉนฺติ สาทฺธิยฺนติ ปตฺถยฺนติ
ปิทยนฺติ อภิชฺปนฺตีติ โอมตฺตินฺนสฺส ปิทยนฺติ กามสฺ คธิตา
ปชา ๗ เตนาห ภควา

#๑-๓ โป. ม. เต ๗ ๒ โป. ม. กนฺตารทฺธานปฺกฺขนฺนา ๗

ริตตส มุณีโน จรโต กามส อนเปกจิโน
โอมตณณส ปิหยนติ กามส คชิตา ปชาติ ฯ
สตุตโม ติสสเมตเตยยสตุตนิทเทโส นิฏฐิตโต ฯ

อฏฺฐโม ปสุรสุตตนิทเทโส

[๒๖๘] อิเชว สุทฺธิ อิติ วาทยนฺติ ๑

นาณฺเณสุ ฐมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุ

ยํ นิสฺสิตา ตตฺถ สุภาวทานา ๒

ปจฺเจกสจฺเจสุ ปุณฺณ นิวิฏฺฐา ฯ

[๒๖๙] อิเชว สุทฺธิ อิติ วาทยนฺตฺติ ๓ อิเชว สุทฺธิ วิสุทฺธิ
 ปริสุทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ วทฺนฺติ กเถนฺติ ภณฺนฺติ ที่ปยนฺติ
 ไวหรนฺติ สสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺเณนฺติ สุทฺธิ
 วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ วทฺนฺติ กเถนฺติ ภณฺนฺติ
 ที่ปยนฺติ ไวหรนฺติ อสสฺสโต โลโก อนฺตวา โลโก อนนฺตวา
 โลโก ตํ ชีวํ ตํ สรีริ อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีริ โหติ
 ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา โหติ
 จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา เนว โหติ น น โหติ
 ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺเณนฺติ สุทฺธิ วิสุทฺธิ
 ปริสุทฺธิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ วทฺนฺติ กเถนฺติ ภณฺนฺติ ที่ปยนฺติ
 ไวหรนฺตฺติ อิเชว สุทฺธิ อิติ วาทยนฺติ ๔ ฯ

[๒๗๐] นาณฺเณสุ ฐมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหฺวติ อตฺตโน สตฺถาริ
 ฐมฺมกฺขานํ คณฺณํ ทิฏฺฐี ปฺปฏิปทํ มคฺคํ จเปตฺวา สพฺเพ ปรวาเท
 ขิปฺนฺติ อุกฺขิปฺนฺติ ปริกฺขิปฺนฺติ โส สตฺถา น สพฺพณฺณฺญ ฐมฺโม น
 #๑-๓-๔ ขุ. วาทยนฺติ ฯ ๒ ม. สุกฺกํ ฯ

สุวาภาโต คโณ น สุปฏิปนโน ทิฏฺฐิ น ภทฺทิกา ปฏิปทา
น สุปฺปลยตฺตา มคฺโค น นิยุยานิโก นตฺเตตฺถ สุตฺติ वा วิสฺสุตฺติ
วา ปริสฺสุตฺติ वा มุตฺติ वा วิมุตฺติ वा ปริมุตฺติ वा น ตตฺถ
สุชฺฌนฺติ वा วิสฺสุชฺฌนฺติ वा ปริสฺสุชฺฌนฺติ वा มุจฺจนฺติ वा วิมุจฺจนฺติ
วา ปริมุจฺจนฺติ वा หีนา นิหีนา โอมกา ลามกา ชตฺตุกา ปริตฺตาติ
เอวมาหฺสุ เอวํ กถนฺติ เอวํ ภาณฺติ เอวํ ทิปยนฺติ เอวํ โวหฺรณฺตีติ
นาถฺยเอสุ ฐมฺเมสุ วิสฺสุตฺติมาหุ ฯ

[๒๙๑] ยํ นิสฺสิตา ตตฺถ สุภาวทานาติ ยํ นิสฺสิตาติ ยํ
สตฺถาโร ฐมฺมกฺขานํ คณฺโณ ทิฏฺฐิ ปฏิปทํ มคฺคํ นิสฺสิตา สนนิสฺสิตา ๑
อลฺลิสฺนา อุปคฺตา อชฺโฆสิตา อธิมุตฺตา ฯ ตตฺถาติ สกาย ทิฏฺฐิยา
สกาย ขนฺติยา สกาย รุจฺยา สกาย ลทฺธิยา ฯ สุภาวทานาติ
สุภาวทา โสภนวาทา ปณฺฑิตวาทา ธีรวาทา ๒ ฅาณวาทาเหตุวาทา
ลกฺขณวาทา การณวาทา จานวาทา สกาย ลทฺธิยาติ ยํ นิสฺสิตา
ตตฺถ สุภาวทานา ฯ

[๒๙๒] ปจฺเจกสจฺเจสุ ปุณฺณ นิวิฏฺฐาติ ปุณฺณ สมณพฺรหฺมณา
ปุณฺณปจฺเจกสจฺเจสุ นิวิฏฺฐา ปติฏฺฐิตา อลฺลิสฺนา อุปคฺตา อชฺโฆสิตา
อธิมุตฺตา สสฺสโต โลโก อิทฺเทว สจฺจํ โมฆมฺมณฺณนฺติ นิวิฏฺฐา
ปติฏฺฐิตา อลฺลิสฺนา อุปคฺตา อชฺโฆสิตา อธิมุตฺตา อสสฺสโต
โลโก ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา อิทฺเทว
สจฺจํ โมฆมฺมณฺณนฺติ นิวิฏฺฐา ปติฏฺฐิตา อลฺลิสฺนา อุปคฺตา อชฺโฆสิตา
#๑ ม. อานิสฺสิตา ฯ ๒ ม. ธีรวาทา ฯ

อหิมุตตาคติ ปจฺเจกสจฺเจสุ ปุณฺณ นิวิฏฺฐา ฯ เตนาห ภควา

อิเชว สุทฺธิ อิติ วาทยนฺติ

นาณฺเณสุ ฐมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุ

ยํ นิสฺสิตา ตตฺถ สุภาวทานา

ปจฺเจกสจฺเจสุ ปุณฺณ นิวิฏฺฐาติ ฯ

[๒๗๓] เต วาทกามา ปริสฺสํ วิคฺยห

พาลํ ทหนฺติ มิถุ อณฺณมณฺณํ

วทหนฺติ เต อณฺณสิตา กโถชฺชํ

ปัสสกา มา กุสลาทานา ฯ

[๒๗๔] เต วาทกามา ปริสฺสํ วิคฺยหาติ เต วาทกามาติ เต

วาทกามา วาทตุลิกา วาทาธิปฺปายา วาทปุเรกฺขารวา วาทปริเยสนํ

จรณฺดา ฯ ปริสฺสํ วิคฺยหาติ ขตฺตियปริสฺสํ พุราหฺมณฺณปริสฺสํ คหปติปริสฺสํ

สมณฺณปริสฺสํ วิคฺยห โอคฺยห อชฺโฆคฺคเหตุวา ปวิสฺตฺวาติ เต

วาทกามา ปริสฺสํ วิคฺยห ฯ

[๒๗๕] พาลํ ทหนฺติ มิถุ อณฺณมณฺณนฺติ มิถุติ เทว

ชนา เทว กลหการกา เทว ภณฺฑนการกา เทว ภสฺสการกา

เทว วิวาทการกา เทว อธิกรณการกา เทว วาทีโน เทว

สลฺลาปกา เต อณฺณมณฺณํ พาลโต หีนโต นิหีนโต โอมกโต

ลามกโต ชตฺถกโต ปรีตฺตโต ทหนฺติ ปสฺสนฺติ ทกฺขณฺติ โอลิเกนฺติ

นิชฺฌายนฺติ อุปปริกฺขณฺตีติ พาลํ ทหนฺติ มิถุ อณฺณมณฺณํ ฯ

[๒๗๖] วทนต์ิ เต อญฺณลลิตตา กโถชฺชนฺตติ อญฺณํ สตฺถารํ
ธมฺมกฺขานํ คณฺณํ ทิฏฺฐีํ ปฏิปทํ มกฺคํ นิสฺสิตตา สนนิสฺสิตตา อลฺลิตฺตนา
อุปคฺคตา อชฺโฆลลิตตา อธิมุตฺตตา ฯ กโถชฺชํ วุจฺจติ กลโห ฆณฺฑนํ
วิกฺคโห วิวาโท เมธคํ ฯ อถวา กโถชฺชนฺตติ อโนชฺชนฺตติ สทา
กถา ฯ กโถชฺชํ วทนต์ิ กลหํ วทนต์ิ ฆณฺฑนํ วทนต์ิ วิกฺคหํ
วทนต์ิ วิวาทํ วทนต์ิ เมธคํ วทนต์ิ ฆณฺฑนฺตติ ทิปฺปนฺตติ โวหรนฺตติ
วทนต์ิ เต อญฺณลลิตตา กโถชฺชํ ฯ

[๒๗๗] ปลั้สกามา กุสลาวทานาติ ปลั้สกามาติ ปลั้สกามา
ปลั้สสตฺถิกกา ปลั้สสาธิปฺปายา ปลั้สปุเรกฺขารา ปลั้สปริเยสนํ จรฺนฺตนา ฯ

กุสลาวทานาติ กุสลาวทา ปณฺฑิตฺตวาทา ชีรฺวาทา ฅาณฺวาทา
เหตุวาทา ลกฺขณฺวาทา การณฺวาทา ฅานวาทา สกาย ลทฺธิยาติ
ปลั้สกามา กุสลาวทานา ฯ เคนาห ภคฺวา

เต วาทกามา ปลั้ส วิคฺยห
พาลํ ททนต์ิ มิถุ อญฺณมญฺณํ
วทนต์ิ เต อญฺณลลิตตา กโถชฺชํ
ปลั้สกามา กุสลาวทานาติ ฯ

[๒๗๘] ยุตฺโต กถายํ ปลั้สาย มชฺฅเณ
ปลั้สสมิฉฺฉํ วินิฅาติ โหติ
อปาหตฺตสมิ ปน มงฺกุ โหติ
นินฺทาย โส กุปฺปติ รนฺธเมสี ฯ

[๒๓๕] ยุตฺโต กถายํ ปริสาย มชฺเฌติ ขตฺติยปริสาย วา
พฺรหฺมณฺณปริสาย วา คหปติปริสาย วา สมณฺณปริสาย วา มชฺเฌ
อตุตฺตโน กถายํ ยุตฺโต ปยุตฺโต อายุตฺโต สมายุตฺโต สมปยุตฺโต
กเถตฺตุนฺติ ยุตฺโต กถายํ ปริสาย มชฺเฌ ฯ

[๒๓๖] ปลฺลํสมิจฺจํ วิณิฆาติ โหตีติ ปลฺลํสมิจฺจนฺติ ปลฺลํ โถมนํ
กิตฺตี วณฺณหาริยํ อิจฺจนฺโต สาทิยนฺโต ปตฺถยนฺโต ปิหยนฺโต
อภิชปฺปนฺโต ฯ วิณิฆาติ โหตีติ ปุพฺพเว สลฺลาปา กถํกถิ วิณิฆาติ
โหติ ชโย นฺุ โข เม ภวิสฺสติ ปฺราชโย นฺุ โข เม ภวิสฺสติ
กถํ นิคฺคหํ กริสฺสามิ กถํ ปฏิกฺกมมํ กริสฺสามิ กถํ วิเสถํ
กริสฺสามิ กถํ ปฏิวิเสถํ กริสฺสามิ กถํ อาเวริยํ ๑ กริสฺสามิ กถํ
นิพฺเพริยํ ๒ กริสฺสามิ กถํ เฆทํ กริสฺสามิ กถํ มณฺฑลํ กริสฺสามิ
เอวํ ปุพฺพเว สลฺลาปา กถํกถิ วิณิฆาติ โหตีติ ปลฺลํสมิจฺจํ
วิณิฆาติ โหติ ฯ

[๒๓๗] อปาหตฺสุมิ ปน มงฺกุ โหตีติ เย เต ปญฺหวิมฺสกา ปริสา
ปาริสชฺชา ปาสนิกา ๓ เต อปฺหรนฺติ อตุตฺถาปคตํ ภาณิตนฺติ อตุตฺโต
อปฺหรนฺติ พุยฺยชนาปคตํ ภาณิตนฺติ พุยฺยชนโต อปฺหรนฺติ
อตุตฺถพุยฺยชนาปคตํ ภาณิตนฺติ อตุตฺถพุยฺยชนโต อปฺหรนฺติ อตุตฺโต เต
ทฺุณฺนีโต พุยฺยชนนฺเต ทฺุโรปิตํ อตุตฺถพุยฺยชนนฺเต ทฺุณฺนีตํ ทฺุโรปิตํ
นิคฺคโห เต อกโต ปฏิกฺกมฺมนฺเต ทฺุกกฺกํ วิเสโส เต อกโต
ปฏิวิเสโส เต ทฺุกกฺกโฏ อาเวริยา เต อกตา นิพฺเพริยา เต
#๑ ม. อาเวริยํ ฯ ๒ ม. นิพฺเพริยํ ฯ ๓ ม. ปาสาริกา ฯ

ทุกกฐา เณโท เต อกโต มณฑลนเต ทุกกฐั [๑] ทุกกถิต্তิ ทพุภณิต्त
ทูลลปีตติ ทुरुตติ ทพุภาสิตนุติ อปหรนุติ ฯ อปาหตสุมิ ปน มงกุ
โหติติ อปาหตสุมิ มงกุ โหติ ปีพีโต ฆฎฎิโต พุยตถิโต ๒ โทมนสสิโต
โหติติ อปาหตสุมิ ปน มงกุ โหติ ฯ

[๒๘๒] นินุทาย โส กุปฺปติ รนฺธเมสีติ นินุทายาติ นินุทาย
ครหาย อกิตฺติยา อวณฺณหาริกาย ฯ กุปฺปตีติ กุปฺปติ พุยาปชฺชติ
ปติตฺถียติ โกปลญจ โทสญจ อปจฺจยญจ ปาตุกโรตีติ นินุทาย
โส กุปฺปติ ฯ รนฺธเมสีติ รนฺธเมสี วิรนฺธเมสี อปรนฺธเมสี
ขลิตเมสี คพิตเมสี วิวรเมสีติ นินุทาย โส กุปฺปติ รนฺธเมสี ฯ
เตนาห ภควา

ยฺตุโต กถายํ ปริสาย มชฺเฌ
ปัสสํจันํ วิณฺมาติ โหติ
อปาหตสุมิ ปน มงกุ โหติ
นินุทาย โส กุปฺปติ รนฺธเมสีติ ฯ

[๒๘๓] ยมฺสฺส วาํ ปรีหีนฺมาหุ
อปาหตํ ปญฺหวิมฺสกา เย ๓
ปรีเทวตี โสจติ หีนฺวาโท
อุปจฺจกา มนฺติ อนฺตฺถนาติ ฯ

[๒๘๔] ยมฺสฺส วาํ ปรีหีนฺมาหุติ ยํ ตสฺส วาํ หีนํ นิหีนํ
ปรีหีนํ ปรีหาปิตํ น ปรีปุริตํ เอวมาหํสุ เอวํ กถนฺติ เอวํ ภณฺนติ
#๑ โป. ม. วิสมกถํ ฯ ๒ ม. พุยาธิตํ ฯ ๓ โป. ม. เส ฯ

เอตมปี ทิสวา วิรเม กโชช

น หลยทตฤติ ปลัศลาภาฯ

[๒๘๕] เอเต วิวาทา สมณเสสุ ชาตาคี สมณาคี เขเกจ
อิโต พหิทธา ปริพพาชุกตา ปริพพาชกสมาปนฺนา เอเต
ทิกฺขจิกถา ทิกฺขจิกถนา ทิกฺขจิวคฺคา ทิกฺขจิววาทา ทิกฺขจิมชคา
สมณเสสุ ชาตา สยชาตา นิพพตฺตา อภินิพพตฺตา ปาตุภูตาคี เอเต
วิวาทา สมณเสสุ ชาตาฯ

[๒๘๖] เอเตสุ อุกฺขมาตินิฆาติ โหตีติ ชยปราชโย โหติ
ลาภาลาโภ โหติ ยสายโส โหติ นินฺทาปลัสา โหติ สุขทุกฺขํ โหติ
โสมนสฺสโทมนสฺสํ โหติ อิกฺขจานิฆฺจํ โหติ อนฺนยปฏฺธิมํ โหติ
อุกฺขมาตินิฆาติ โหติ อนฺโรชวิโรช โหติ ชเยน จิตฺตํ อุกฺขมาติตํ
โหติ ปราชเยน จิตฺตํ นิกฺขมาติตํ โหติ ลาภเณน จิตฺตํ อุกฺขมาติตํ
โหติ อลาภเณน จิตฺตํ นิกฺขมาติตํ โหติ ยเสน จิตฺตํ อุกฺขมาติตํ โหติ
อยเสน จิตฺตํ นิกฺขมาติตํ โหติ ปลัศาย จิตฺตํ อุกฺขมาติตํ โหติ
นินฺทาย จิตฺตํ นิกฺขมาติตํ โหติ สุขเณน จิตฺตํ อุกฺขมาติตํ โหติ
ทุกฺขเณน จิตฺตํ นิกฺขมาติตํ โหติ โสมนสฺสเณน จิตฺตํ อุกฺขมาติตํ
โหติ โทมนสฺสเณน จิตฺตํ นิกฺขมาติตํ โหติ อญฺณตฺติยา ๑ จิตฺตํ
อุกฺขมาติตํ โหติ โอนตฺติยา ๒ จิตฺตํ นิกฺขมาติตํ โหตีติ เอเตสุ
อุกฺขมาตินิฆาติ โหตีติฯ

[๒๘๗] เอตมปี ทิสวา วิรเม กโชชชฺชุนฺติ เอตมปี ทิสวาติ

#๑-๒ ม. อุนฺนตฺติยา - โอนตฺติยาฯ

เอตํ อาทีนํวํ ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา
วิภูตํ กตฺวา ทิฏฺฐิกถฺลเหสุ ทิฏฺฐิภณฺฑเนสุ ทิฏฺฐิวิคฺคเหสุ ทิฏฺฐิวิวาเทสุ
ทิฏฺฐิเมชฺเชสุติ เอตมฺปิ ทิสฺวา ฯ วิรเม กโถชฺชนฺติ กโถชฺชํ วุจฺจติ
กฺลโห ภณฺฑนํ วิคฺคโห วิวาโท เมชฺคํ ฯ อถฺวา กโถชฺชนฺติ
อโนชฺวนฺตี สฺวา กถา ฯ กโถชฺชํ น กเรยฺย กฺลหํ น กเรยฺย
ภณฺฑนํ น กเรยฺย วิคฺคหํ น กเรยฺย วิวาทํ น กเรยฺย เมชฺคํ
น กเรยฺย กฺลหภณฺฑนวิคฺคหวิวาทเมชฺคํ ปชฺเหยย วิโนเทยฺย
พฺยุนฺตีกเรยฺย อนภาวํกเมยฺย ฯ กฺลหภณฺฑนวิคฺคหวิวาทเมชฺคา
อารโต อสฺส วิรโต ปฏฺวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจะ วิปฺปมฺตฺโต ๑
วิสฺลยฺตฺโต วิมรียาทิกเตน เจตฺสา วิหเรยฺยาติ เอตมฺปิ ทิสฺวา
วิรเม กโถชฺชํ ฯ

[๒๕๒] น หลฺยตฺตตฺตติ ปสฺสลาภาติ ปสฺสลาภา อลฺโย อตฺโต
นตฺติ อตฺตตฺโต วา ปฺรตฺโต วา อุกฺยตฺโต วา ทิฏฺฐชฺมมิโก
วา อตฺโต สมฺปฺราโยโก วา อตฺโต อุตฺตฺตานโน วา อตฺโต คมฺภีโร
วา อตฺโต กฺุโฬห วา อตฺโต ปฏฺิจฺจนฺโน วา อตฺโต เนยฺโย
วา อตฺโต นีโตะ วา อตฺโต อนวชฺโซ วา อตฺโต นิกฺกิลฺโส
วา อตฺโต โวทาโน วา อตฺโต ปฺรมตฺโต วา อตฺโต นตฺติ [๒] น
สํวิชฺชติ นฺุปลพฺุคฺคิตฺติ น หลฺยตฺตตฺตติ ปสฺสลาภา ฯ เตนาห ภกฺวา

เอเต วิวาทา สมณฺเสสุ ชาตา
เอเตสุ อุกฺมาตินิฆาติ โหติ

#๑ สพฺพตฺถ โปตฺถเกสุ วิปฺปยฺตฺโตติ ทิสฺสตี ฯ ๒ โป. ม. น สนฺติ ฯ

เอตมปิ ทิสฺวา วิรเม กโธชฺช

น หนฺยทตฺตติ ปัสสลาภาติ ฯ

[๒๕๓] ปัสสิโต วา ปน ตตฺถ โหติ

อกุขาย วาทำ ปริสาย มชฺเฌ

โส หสฺสติ อุณฺณมตฺติจฺจ ๑ เตน

ปปฺปยุย ตมตฺถิ ยถามโน อหุ ฯ

[๒๕๔] ปัสสิโต วา ปน ตตฺถ โหตีติ ตตฺถาติ สกาย
ทิกฺขุจฺจียา สกาย ขนฺตฺติยา สกาย รุจฺจียา สกาย ลทฺธิยา ปัสสิโต
โถมิโต กิตฺติโต วณฺณโต โหตีติ ปัสสิโต วา ปน ตตฺถ โหติ ฯ

[๒๕๕] อกุขาย วาทำ ปริสาย มชฺเฌติ ขตฺตฺติยปริสาย วา
พฺรหฺมณฺณปริสาย วา คหปติปริสาย วา สมณฺณปริสาย วา มชฺเฌ
อตฺตโน วาทำ อกุขาย อาจิกฺขิตฺวา อนฺนวาทำ อกุขาย อาจิกฺขิตฺวา
ถมฺภยิตฺวา พฺรุหฺยิตฺวา ทิปฺยิตฺวา โชตฺยิตฺวา โวหริตฺวา
ปริกฺคณฺหิตฺวาติ อกุขาย วาทำ ปริสาย มชฺเฌ ฯ

[๒๕๖] โส หสฺสติ อุณฺณมตฺติจฺจ เตนาคิ โส เตน ชยตฺเถน
ตฺถุจฺจ โหติ หนฺนุจฺจ ปหนฺนุจฺจ อตฺตมโน ปริปุณฺณสงฺกปโป ฯ
อถวา ทนฺตฺวิทํสํกํ หสฺมาโนติ โส หสฺสติ ฯ อุณฺณมตฺติจฺจ
เตนาคิ โส เตน ชยตฺเถน อุณฺณโต โหติ อุณฺณโม ฐโช
สมฺปคฺคาโห เกตฺตมฺยตา จิตฺตสฺสาติ โส หสฺสติ อุณฺณมตฺติจฺจ
เตน ฯ

#๑ ม. อุณฺณมตฺติจฺจ ฯ

[๒๕๗] ปปุยุย ตมตุถิ ยถามโน อหุติ ตั ชยตุถิ ปปุยุย
ปาปุณิตุวา อธิคนตุวา วินุทิตุวา ปฎิลภิตุวา ฯ ยถามโน อหุติ
ยถามโน อหุ ยถาจิตโต อหุ ยถาสงกโป อหุ ยถาวิญญาโณ
อหุติ ปปุยุย ตมตุถิ ยถามโน อหุ ฯ เตนหา ภควา

ปัสสิโต วา ปน ตตุถิ โหติ

อกุขาย วาทำ ปริสาย มชฺเณ

โส หสฺสติ อุนฺณมตฺติจฺจ เตน

ปปุยุย ตมตุถิ ยถามโน อหุติ ฯ

[๒๕๘] ยา อุนฺณตฺติ สาสฺส วิฆาตญฺมิ

มานาติมานัน วทเต ปเนโส

เอตมปี ทิสฺวาน วิวาทเยถ

น หิ เตน สฺทฺธิ กุสลา วทนฺติ ฯ

[๒๕๙] ยา อุนฺณตฺติ สาสฺส วิฆาตญฺมิตฺติ ยา อุนฺณตฺติ อุนฺณโม
ธโช สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส สฺวา ตสฺส วิฆาตญฺมิ
อฺกฺฆาตญฺมิ ปิพฺพนญฺมิ อฺนฺนญฺมิ อฺปทฺทวญฺมิ อฺปสคฺคญฺมิตฺติ ยา
อุนฺณตฺติ สาสฺส วิฆาตญฺมิ ฯ

[๓๐๐] มานาติมานัน วทเต ปเนโสติ โส ปุคฺคโล มานญจ
วทติ อติมานญจ วทตฺติ มานาติมานัน วทเต ปเนโส ฯ

[๓๐๑] เอตมปี ทิสฺวาน วิวาทเยถาติ เอตํ อาทินันวํ ทิสฺวาน
ปสฺสิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิญฺตํ กตฺวา ทิฏฺฐิจฺจลฺลเส

ทิฏฐิภณฺเณสุ ทิฏฐิวิกฺคเหสุ ทิฏฐิวิวาทेषु ทิฏฐิเมชฺเชสุติ เอตมฺปิ
ทิสฺวา ๑ น วิวาทเยถาคิ น กถหิ กเรยฺย น ภณฺหนิ กเรยฺย
น วิคฺคหิ กเรยฺย น วิวาทิ กเรยฺย น เมชฺคิ กเรยฺย
กถหภณฺเณทวิกฺคหวิวาทเมชฺคิ ปชฺเหยยฺย วิโนทเยยฺย พุยนฺตีกเรยฺย
อนภวํกเมยฺย ๑ กถหภณฺเณทวิกฺคหวิวาทเมชฺคา อารโต อสุส
วิโรโต ปฏฺวิโรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสฺลณฺตฺโต
วิมฺริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ เอตมฺปิ ทิสฺวาน วิวาทเยถ ๑

[๓๐๑๒] น หิ เตน สุทฺธิ กุสลา วทนฺตฺติ กุสลาติ เย
เต ขนฺธกุสลา ธาตุกุสลา อายตฺนกุสลา ปฏฺิจจสมุปฺปาทกุสลา
สติปฏฺุจฺจานกุสลา สมมฺปฺปชานกุสลา อิทฺธิปฺปาทกุสลา อินฺทฺริยกุสลา
ผลกุสลา โพชฺฌนฺกกุสลา มคฺคกุสลา ผลกุสลา นิพฺพานกุสลา เต
กุสลา ทิฏฺฐิกถเณ ทิฏฺฐิภณฺเณน ทิฏฺฐิวิกฺคเณ ทิฏฺฐิวิวาทเณ
ทิฏฺฐิเมชฺเคน สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี น
วทนฺติ น กถเณติ น ภณฺนฺติ น ทิปฺยนฺติ น โวหฺรณฺตฺติ น
หิ เตน สุทฺธิ กุสลา วทนฺติ ๑ เตนหา ภควา

ยา อุณฺณตฺติ สาสฺส วิฆาตญฺมิ
มานาติมานํ วทเต ปเนโส
เอตมฺปิ ทิสฺวาน วิวาทเยถ
น หิ เตน สุทฺธิ กุสลา วทนฺตฺติ ๑

[๓๐๓] สุโร ยถา ราชขทาย ปุญฺโง

อภิกขชเมติ ปุญฺสูรมิจฺฉํ

เยเนว โส เตน ปเลหิ สุร

ปุพฺเพว นตฺถิ ยทิตฺถิ ยุชฺชา ย

[๓๐๔] สุโร ยถา ราชขทาย ปุญฺโงติ สุโรติ สุโร วิโร

วิกฺกนฺโต อภิรฺ อจฺฉมฺภิ อนุตฺตราสี อปลาयी ฯ ราชขทาย ปุญฺโงติ

ราชขาทนีเยน ราชโกชนีเยน ปุญฺโง โปสีโต อาปาทีโต ปฏิปาทีโต

วทฺธิตโตติ สุโร ยถา ราชขทาย ปุญฺโง ฯ

[๓๐๕] อภิกขชเมติ ปุญฺสูรมิจฺฉนฺติ โส กชชนฺโต อุกชชชนฺโต

อภิกชชนฺโต เอติ อุเปติ อุปจจฺฉติ ปุญฺสูริ ปฏิปริสฺสํ ปฏิสत्ตํ

ปฏิมลํ อิจฺฉนฺโต สาทิยนฺโต ปตฺถยนฺโต ปิหยนฺโต อภิชปฺปนฺโตติ

อภิกขชเมติ ปุญฺสูรมิจฺฉํ ฯ

[๓๐๖] เยเนว โส เตน ปเลหิ สุราติเยเนว โส ทิฏฺฐิจฺฉติโก

เตน ปเลหิ เตเนว วช เตน กจฺฉ เตน อภิกฺกม ๑ โส

ตฺถุหํ ปฏิสุโร ปฏิปริโส ปฏิสत्ตํ ปฏิมลฺโลติ เยเนว โส เตน

ปเลหิ สุร ฯ

[๓๐๗] ปุพฺเพว นตฺถิ ยทิตฺถิ ยุชฺชาติ ปุพฺเพว โโพธิยา มฺล

เย ปฏิเสนิกฺกรา กิเลสา ปฏิโลมกฺกรา ปฏิกณฺณกฺกรา ปฏิปกฺขกฺกรา

เต นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชชนฺติ นฺนฺปลพฺภนฺติ ปหีนา สมฺมุจฺฉินฺนา

วูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฅาณคฺคินา ททฺธมา ฯ

#๑ ม. อติกกม ฯ

ยทิทํ ยุชฌายติ ยทิทํ ยุทฺชตถาย กลหตถาย ภณฺณตถาย
วิคฺคตถาย วิวาทตถาย เมธคตถายติ ปุพฺเพว นตฺถิ ยทิทํ
ยุชฌาย ฯ เตนาห ภควา

สุโร ยถา ราชขทาย ปุณฺโณ
อภิกษฺชเมติ ปุณฺโณสุรมิจฺฉํ
เยเนว โส เตน ปเลหิ สุร
ปุพฺเพว นตฺถิ ยทิทํ ยุชฌายติ ฯ

[๓๐๘] เย ทิฏฺฐิมุคฺคยฺห วิวาทยนฺติ
อิทเมว สจฺจนฺติ จ วาทยนฺติ
เต ตวํ วทสฺสู น หิ เตธ อตฺถิ
วาทมฺหิ ชาเต ปุณฺโณเสนิกตฺตา ฯ

[๓๐๙] เย ทิฏฺฐิมุคฺคยฺห วิวาทยนฺตฺติติ เย ทฺวาสนุจฺฉิยา ทิฏฺฐิจิตฺตานํ
อณฺตรณฺตรํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ กเหตุวา อุกฺคหิตฺวา กณฺหิตฺวา
ปรามสฺสิตฺวา อภินิวิสฺสิตฺวา วิวาทยนฺติ กลหํ กโรนฺติ ภณฺณํ
กโรนฺติ วิคฺคหํ กโรนฺติ วิวาทํ กโรนฺติ เมธคํ กโรนฺติ น ตวํ
อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานาสิ อหํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานามิ ก็ ตวํ
อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานิสฺสสฺสิ มิจฺฉาปฺปฏิปฺนฺโน ตฺวมสฺสิ อหฺมสฺมิ
สฺมาปฺปฏิปฺนฺโน สหิตฺมเม อสฺหิตฺนฺเต ปุเร วจฺนียํ ปจฺฉา อว
จ ปจฺฉา วจฺนียํ ปุเร อว จ อธิจฺฉณฺนฺเต วิปฺราวตฺตํ อาโรปีโต
เต วาโท นิกฺคหิตฺโตสิ [๑] จร วาทปฺปโมกฺขาย นิพฺเพเชหิ वा
#๑ ม. ตฺวมสฺสิ ฯ

สเจ ปโหสีติเย ทิฏฐิมุคคยห วิวาทยนติ ฯ

[๓๑๐] อิทเมว สจจนฺติ จ วาทยนฺตีติ สสุสโต โลโก อิทเมว
สจจํ โมฆมณฺณนฺติ วาทยนฺติ กเถนฺติ ฆนฺนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺติ
อสสุสโต โลโก ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปรมฺมรณฺนา อิทเมว สจจํ โมฆมณฺณนฺติ วาทยนฺติ กเถนฺติ ฆนฺนฺติ
ทีปยนฺติ โวหรนฺตีติ อิทเมว สจจนฺติ จ วาทยนฺติ ฯ

[๓๑๑] เต ตํ วทสฺสุ น หิ เตช อตฺถิ วาทมฺหิ ชาเต
ปฏฺฐิเสนิกตฺตาติ เต ตํ ทิฏฐิจิตฺติเก วทสฺสุ [๑] นิกฺคเหน นิกฺคหํ
ปฏฺฐิกกมฺเมน ปฏฺฐิกกมฺมํ วิเสเสน วิเสสํ ปฏฺฐิวีเสเสน ปฏฺฐิวีเสสํ
อาเวรียาย อาเวรียํ นิพฺเพรียาย นิพฺเพรียํ เณฺเทน เณท์ มณฺฑาเลน
มณฺฑลํ เต คฺยหํ ปฏฺฐิสฺสุรา ปฏฺฐิปฺริสา ปฏฺฐิสตฺตุ ปฏฺฐิมลฺลาติ เต
ตํ วทสฺสุ ฯ น หิ เตช อตฺถิ วาทมฺหิ ชาเต ปฏฺฐิเสนิกตฺตาติ วาท
ชาเต สยฺชาเต นิพฺพตฺเต อภินิพฺพตฺเต ปาตุญฺเต ๒ เย ปฏฺฐิเสนิกตฺตา
ปฏฺฐิโลมกตฺตา ปฏฺฐิกณฺณกตฺตา ปฏฺฐิปกฺขกตฺตา กลหํ กเรยฺยํ ฆนฺนํ
กเรยฺยํ วิคฺคหํ กเรยฺยํ วิวาทํ กเรยฺยํ เมธคํ กเรยฺยํ เต นตฺถิ
น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นุปฺลพฺภนฺติ ปหีนา สมฺจุณฺณินา วุปฺสนฺตา
ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺตฺติกา ฅาณฺคฺคินา ททฺธมาติ เต ตํ
วทสฺสุ น หิ เตช อตฺถิ วาทมฺหิ ชาเต ปฏฺฐิเสนิกตฺตา ฯ เตนานห ภาว

เย ทิฏฐิมุคคยห วิวาทยนติ

อิทเมว สจจนฺติ จ วาทยนฺติ

#๑ ม. ย. วาทน วาท ฯ ๒ ม. ปาตุญเตเยว ฯ

เต ตฺวํ วทสฺสู น หิ เตธ อตฺถิ

วาทมฺหิ ชาเต ปฺภีเสนิกตฺตาคี ฯ

[๓๑๒] วิเสนิกตฺวา ปน เย จรฺนฺติ

ทิกฺขีหิ ทิกฺขี อวิรุชฺฌมานา

เตสุ ตฺวํ กิ ลเภโต ๑ ปสุร

เยสีธ นตฺถิ ปรมุคฺคหิตํ ฯ

[๓๑๓] วิเสนิกตฺวา ปน เย จรฺนฺตฺติเสนา วุจฺจติ มารเสนา ฯ

กายทฺวจฺจริตํ มารเสนา วจฺิทฺวจฺจริตํ มารเสนา มโนทฺวจฺจริตํ มารเสนา

ราโค มารเสนา โทโส มารเสนา โมโห มารเสนา โกโธ

อุปฺนาโห มกฺโข ปฟาโส อิตฺสา มจฺจริยํ มายา สาเจยฺย

ถมฺโภ สารมฺโภ มาโน อติมาโน มโท ปมาโท สพฺเพ

กิลฺเสสา สพฺเพ ทฺวจฺจริตา สพฺเพ ทรธา สพฺเพ ปริพาหา

สพฺเพ สนฺตาปา สพฺพากุสลาภิสงฺขารา มารเสนา ฯ วุตฺตํ เหน้

ภควตา กามา เต ปจฺจมา เสนา ทฺตฺติยารตฺติ วุจฺจติ ฯเปฯ เชตฺวา

จ ลกฺเต สุขนฺติ ฯ ยโต จตฺตฺหิ อริยมคฺเคหิ สพฺพา จ มารเสนา

สพฺเพ จ ปฺภีเสนิกธา กิลฺเสสา ชิตา จ ปราชิตา จ ภคฺคา

วิปฺปลุตฺตคา ปรมฺมุขา เตน วุจฺจนฺติ วิเสนิกตฺวา ฯ เยติ อรฺหนฺโต

ชีณาสวา ฯ จรฺนฺตฺติ จรฺนฺติ วิหรนฺติ อิริยนฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ

ยเปนฺติ ยาเปนฺตฺติ วิเสนิกตฺวา ปน เย จรฺนฺติ ฯ

[๓๑๔] ทิกฺขีหิ ทิกฺขี อวิรุชฺฌมานาติ เตสํ ทฺวาสนฺนฺทฺติ ทิกฺขีจฺจทานิ

#๑ ม. ลเภถ ฯ

ปหีนานิ สมุจฺจนฺนานิ วุปฺสนฺตานิ ปฏิปฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพปฺปตฺติกานิ
ฅาณคฺคินา ททฺฒานิ เต ทิฏฺฐิหิ ทิฏฺฐิ อวิรุชฺฅมมานา
อฆฏฺฐิยมมานา อปฺปฏิหฺลณฺมมานา อปฺปฏิหฺตมมานาติ ทิฏฺฐิหิ ทิฏฺฐิ
อวิรุชฺฅมมานา ฯ

[๓๑๕] เตสุ ตฺวํ ก็ ลเภโถ ปสฺสุราติ เตสุ อรหนฺเตสุ ชีณาสเวสุ
ก็ ลเภโถ ปฏิสฺสุร ปฏิปริส ปฏิสตฺต ปฏิมฺลลทาติ ๑ เตสุ ตฺวํ ก็
ลเภโถ ปสฺสุร ฯ

[๓๑๖] เยสีช นตฺถิ ปรมุคฺคหิตนฺติ เยสํ อรหนฺตานุํ ชีณาสวานํ
อิทํ ปรมํ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺรณฺติ กหิตํ
ปฺรามญฺจํ อชฺโฆสิตํ อธิมุตฺตํ นตฺถิ น ตํวิชฺชติ นฺุปลพฺภติ ปหีนํ
สมุจฺจนฺนํ วุปฺสนฺตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพปฺปตฺติกํ ฅาณคฺคินา
ททฺฒนฺติ เยสีช นตฺถิ ปรมุคฺคหิตํ ฯ เตนาห ภควา

วิเสนิกตฺวา ปน เย จรณฺติ
ทิฏฺฐิหิ ทิฏฺฐิ อวิรุชฺฅมมานา
เตสุ ตฺวํ ก็ ลเภโถ ปสฺสุร
เยสีช นตฺถิ ปรมุคฺคหิตนฺติ ฯ

[๓๑๗] อถ ตฺวํ ปวิตกฺกมามา
มนฺสา ทิฏฺฐิคฺคตานิ จินฺตยฺนฺโต
โรเนน ยฺยํ สมากมา
น หิ ตฺวํ สกฺขสิ สมฺปยาตเว ฯ

#๑ ไป. ม. ปฏิมฺลลนฺติ ฯ

[๑๑๘] อถ ตฺวํ ปวิตกุกมกมาติ อถาติ ปทสนฺธิ ปทสฺสกุโก
ปทปาริปุริ อกฺขรสมวาโย พุชฺฌชนสฺสิฏฺฐตา ปทานุปฺพุพตาเมตฺติ
อถาติ ฯ ปวิตกุกมกมาติ ตกุกนฺโต วิตกุกนฺโต สงฺกปฺปนฺโต
ชโย นฺ โห เม ภวิสฺสติ ปราชโย นฺ โห เม ภวิสฺสติ กถํ
นิกฺคหํ กริสฺสामी กถํ ปฏิกุกมมํ กริสฺสामी กถํ วิเสสํ กริสฺสामी
กถํ ปฏฺวิเสสํ กริสฺสामी กถํ อาเวธิยํ กริสฺสामी กถํ นิพฺเพธิยํ
กริสฺสामी กถํ เจทํ กริสฺสामी กถํ มณฺฑลํ กริสฺสामीติ เอวํ
ตกุกนฺโต วิตกุกนฺโต สงฺกปฺปนฺโต อากฺโตสิ อุปากฺโตสิ สมฺปตฺโตสิ
มยา สทฺฐี สมากโตสฺสีติ อถ ตฺวํ ปวิตกุกมกมา ฯ

[๑๑๙] มนสา ทิฏฺฐิจฺจทานิ จินฺตยฺนฺโตติ มโนติ ยํ จิตฺตํ
มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตฺนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ
วิญฺญาณกฺขนฺโร ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ ฯ จิตฺเตน ทิฏฺฐิจฺจทานิ
จินฺเตนฺโต วิจินฺเตนฺโต สสฺสโต โลโกติ वा อสฺสโต
โลโกติ वा ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณาติ
วาติ มนสา ทิฏฺฐิจฺจทานิ จินฺตยฺนฺโต ฯ

[๑๒๐] โธเนน ยุกํ สมากมา น หิ ตฺวํ สกฺขสิ สมฺปยาตเวติ
โธนา วุจฺจติ ปญฺญา ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห
ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ กิการณา โธนา วุจฺจติ ปญฺญา ฯ ตาย
ปญฺญา ย กายทฺวจฺจริตํ ฐตฺถจ โธตฺถจ สนฺโธตฺถจ นินฺทฺโธตฺถจ ฯเปฯ
สพฺพากุสลาภิสฺงขารา ฐตา จ โธตา จ สนฺโธตา จ

นิทุโรตา จ ๑ อถวา สมมาทิฏฐิยา มิจฺฉาทิฏฐิ ฐตา จ
โรตา จ สนุโรตา จ นิทุโรตา จ ๑เป๑ สมมาวิมุตติยา
มิจฺฉาวิมุตติ ฐตา จ โรตา จ สนุโรตา จ นิทุโรตา จ ๑
อถวา อริเยน อฏฺฐงฺกิเณน มคฺเคน สพฺเพ อกุสลา สพฺเพ
ทฺวจริตา สพฺเพ ทรธา สพฺเพ ปริพาหา สพฺเพ สนฺตาปา
สพฺพากุสลาภิสงฺขารา ฐตา จ โรตา จ สนุโรตา จ นิทุโรตา
จ ๑ ภควา อิมเหิ โชนเยเยหิ ฌมฺเมหิ อุเปโต สมุเปโต
อุปลโต สมุปลโต อุปฺปนฺโน สมุปนฺโน สมนฺนาคโต ตสฺมา
ภควา โชน ๑ โส ฐตฺราโค ฐตฺปาโป ฐตฺกิลโส ฐตฺปริพาหิติ
โชน ๑ โชนเนน ยุกํ สมากมา น หิตฺวํ สกฺขสฺติ สมฺปยาตเวติ
ปสฺสูโร ปริพฺพาชโก นปฺปฏิพฺโล โชนเนน พุทฺเธน ภควตา สทฺธิ
ยุกํ สมากมา ๑ สมากนฺตฺวา ยุกคฺคาหํ คณฺหิตฺตุ ๒ สากจฺเจตฺตุ สลฺลปีตฺตุ
สากจฺจํ สมากชฺชิตฺตุ ๑ ตํ กิสฺส เหตุ ๑ ปสฺสูโร ปริพฺพาชโก หีโน
นิหีโน โอมโก ลามโก ชตฺตุโก ปริตฺโต ๑ โส หิ ภควา อคฺโค
จ เสฏฺโฐ จ วิเสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ [๗] ปวโร จ ๑ ยถา
สโส นปฺปฏิพฺโล มตฺเตน มาตฺตฺเคน สทฺธิ ยุกํ สมากมา
สมากนฺตฺวา ยุกคฺคาหํ คณฺหิตฺตุ ยถา โกฏฺจโก นปฺปฏิพฺโล สีเหณ
มิกฺรณฺวา สทฺธิ ยุกํ สมากมา สมากนฺตฺวา ยุกคฺคาหํ คณฺหิตฺตุ
ยถา วจฺจโก ตฺรณฺโก เชนฺอุปโก นปฺปฏิพฺโล อฺสเณน พลกฺกณฺนา ๔
สทฺธิ ยุกํ สมากมา สมากนฺตฺวา ยุกคฺคาหํ คณฺหิตฺตุ ยถา ฐงฺโก
#๑ โป. ม. สมากมํ ๑ ๒ โป. ม. คณฺหิตฺวา ๑ ๓ ม. อุตฺตโม จ ๑ ๔ ม. จลกฺกณฺนา ๑

นปปฏิพลโธ คุรุเพน เวนเตยเยน สทฐี ยัคั สมากมา สมากนตุวา
ยัคคาคาหิ คณหิตุ์ ยถา จณฐาโธ นปปฏิพลโธ รณญา จกุกวตติณา
สทฐี ยัคั สมากมา สมากนตุวา ยัคคาคาหิ คณหิตุ์ ยถา
ปัสสีสาจโก นปปฏิพลโธ อินุเทน เทวรณญา สทฐี ยัคั สมากมา
สมากนตุวา ยัคคาคาหิ คณหิตุ์ เอวมเว ปัสสูโร ปริพุพชาโก
นปปฏิพลโธ โชนเนน พุทฺเธน ภควตา สทฐี ยัคั สมากมา
สมากนตุวา ยัคคาคาหิ คณหิตุ์ สากจเจตฺตุ์ สลลปิตฺตุ์ สากจจัน
สมาปชชิตฺตุ์ ฯ ตั กิสฺส เหตุ ฯ ปัสสูโร ปริพุพชาโก หีนปฺลโธ
นิหีนปฺลโธ โอมกปฺลโธ ลามกปฺลโธ ชตฺตกปฺลโธ ปริตฺตปฺลโธ ฯ
โส หิ ภควา มหาปฺลโธ ปุณฺณปฺลโธ หาสปฺลโธ
ชวณปฺลโธ ติกฺขปฺลโธ นิพฺเพธิกปฺลโธ ปฺลญาปฺปเกทกฺสโธ
ปภินฺนณาโณ อธิคตปฺภิสฺมภิโท จตฺตเวสารชฺชปฺตโต ทสพลธาริ
ปฺริสาสโก ปฺริสสีโห ปฺริสณาโค ปฺริสาชฺลโธ ปฺริสโรโรโยห
อนนตฺตนาโณ อนนตฺเตโช อนนตฺตยโส อทุโช มหทฺธโน ธนวา
เนตา วินเตา อนฺเนตา สลฺญาเปตา นิชฺฌาเปตา เปกฺขตา
ปสาเรตา ๑ ฯ โส หิ ภควา อนฺนปฺปนฺนสฺส มกฺกสฺส อฺปฺปาเทตา
อสฺลชฺชาตฺสส มกฺกสฺส สลฺชเนตา อนกฺขาตฺสส มกฺกสฺส อกฺขาตา
มกฺกคณฺญ มกฺกวิฑู มกฺกโกวิโท ฯ มกฺกานุกา จ ปนฺนสฺส เอตฺรหิ
สาวกา วิหรนฺติ ปจฺจนา สมนฺนาคตา ฯ โส หิ ภควา ชานัน
ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสติ จกฺขุญฺญโต ฌานญฺญโต ฌมฺมญฺญโต พุรหฺมญฺญโต
#๑ ม. ปสาเทตา ฯ

วตฺตา ปวตฺตา อตฺตสฺส นินฺเนตา อมตฺสฺส ทาตา ฌมฺมสามิ
ตถาคโถ ๑ นตฺถิ ตสฺส ภควโถ อณตํ อทิกฺขัง อวิทฺติ
อสจฺฉิกตํ อมุสฺสิตํ ปญฺญาเย ๑ อตีตํ อนาคตํ ปจฺจุปปนฺนํ อุปาทาย
สพฺเพ ฌมฺมา สพฺพากาเรน พุทฺธสฺส ภควโถ ฌาณมฺมุเข อาปาถํ
อากจฺฉนฺตํ ๑ ยงฺกิลฺลิจิ เนยฺยํ นาม อตฺถิ ชาเนตฺตพฺพํ ๑ อตฺตตฺโถ
วา ปรตฺโถ วา อุภยตฺโถ วา ทิกฺขณมฺมิโก วา อตฺโถ
สมฺปรายิโก วา อตฺโถ อุตฺตานิ วา อตฺโถ คมฺภีโร วา
อตฺโถ คุโฬุห วา อตฺโถ ปฏฺิจฺฉนฺโน วา อตฺโถ เนยฺโย
วา อตฺโถ นีโถ วา อตฺโถ อนวชฺไซ วา อตฺโถ นิกฺกิลฺโส
วา อตฺโถ โวทาโน วา อตฺโถ ปรมตฺโถ วา สพฺพนตํ
อนฺโตพุทฺธฌาณํ ปริวตฺตติ ๑ สพฺพํ กายกมฺมํ พุทฺธสฺส ภควโถ
ฌาณานุปริวตฺตติ สพฺพํ วจิกมฺมํ ฌาณานุปริวตฺตติ สพฺพํ มโนกมฺมํ
ฌาณานุปริวตฺตติ ๑ อตีเต พุทฺธสฺส ภควโถ อปฺปฎฺิหตํ
ฌาณํ อนาคเต พุทฺธสฺส ภควโถ อปฺปฎฺิหตํ ฌาณํ ปจฺจุปปนฺเน
พุทฺธสฺส ภควโถ อปฺปฎฺิหตํ ฌาณํ ๑ ยาวตกํ เนยฺยํ ตาวตกํ
ฌาณํ ยาวตกํ ฌาณํ ตาวตกํ เนยฺยํ เนยฺยปริยฺนตฺกํ ฌาณํ
ฌาณปริยฺนตฺกํ เนยฺยํ ๑ เนยฺยํ อตฺถิกมิตฺวา ฌาณํ นปฺปริวตฺตติ
ฌาณํ อตฺถิกมิตฺวา เนยฺยปฺโถ นตฺถิ ๑ อณฺณมณฺณปริยฺนตฺตฺถายิโน
เต ฌมฺมา ๑ ยถา ทฺวินฺนํ สมฺมุคฺคปฺปฏฺานํ สมฺมามุสฺสิตานํ ฌมฺมิจิมฺ
สมฺมุคฺคปฺปฏฺํ อุปริมฺ นาทิวตฺตติ อุปริมฺ สมฺมุคฺคปฺปฏฺํ ฌมฺมิจิมฺ

นาติวตตติ อณฺณมณฺณปริยฺนตฺถุจายีโน เอวเมว พุทฺธสฺส
ภควโต เนยฺยณฺจ ฌาณณฺจ อณฺณมณฺณปริยฺนตฺถุจายีโน ยาวตกั
เนยฺยํ ตาวตกั ฌาณัํ ยาวตกั ฌาณัํ ตาวตกั เนยฺยํ เนยฺยปริยฺนตฺถิกั
ฌาณัํ ฌาณปริยฺนตฺถิกั เนยฺยํ เนยฺยํ อติกุกมิตฺวา
ฌาณัํ นปฺปรีวตฺตติ ฌาณัํ อติกุกมิตฺวา เนยฺยปโป นตฺถิ
อณฺณมณฺณปริยฺนตฺถุจายีโน เต ฌมฺมา ฯ สพฺพธมฺเมสุ พุทฺธสฺส
ภควโต ฌาณัํ ปวตฺตติ ฯ สพฺเพ ฌมฺมา พุทฺธสฺส ภควโต
อวชฺชนปฺถิพฺพทฺธา อากงฺขปฺถิพฺพทฺธา มนสิการปฺถิพฺพทฺธา จิตฺตฺตฺปาทปฺถิพฺพทฺธา ฯ
สพฺพสฺสเดสฺสุ พุทฺธสฺส ภควโต ฌาณัํ ปวตฺตติ ฯ
สพฺเพสํ สตฺตนาณัํ ภควา อาสยัํ ชานาติ อนุสยัํ ชานาติ จริตฺ
ชานาติ อธิมุตฺตี ชานาติ อปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขินฺทฺริเย
มฺหิณฺทฺริเย สุวากาเร ทฺวากาเร สุวิญญาปเย ทฺวิญญาปเย ภพฺพาภพฺเพ
สฺสเดเต ปชานาติ ฯ สเทวโก โลโก สมารโก สพฺรหฺมโก
สฺสสมณฺณพฺรหฺมณัํ ปชา สเทวมนฺุสฺสา อนุโตพุทฺธฌาณเ ปรีวตฺตติ ฯ
ยถา เยเกจิ มจฺจกจฺจปา อนุตฺมโส ติมิติมิงฺคัลลั
อุปาทาย อนุโตมहाสมุทฺเท ปรีวตฺตฺนฺติ เอวเมว สเทวโก โลโก
สมารโก สพฺรหฺมโก สฺสสมณฺณพฺรหฺมณัํ ปชา สเทวมนฺุสฺสา อนุโตพุทฺธฌาณเ
ปรีวตฺตติ ฯ ยถา เยเกจิ ปกฺขี อนุตฺมโส กรุฬั
เวนเตยฺยํ อุปาทาย อากาสสฺส ปเทเส ปรีวตฺตฺนฺติ เอวเมว เยปี
เต สารีปฺตฺตสฺมา ปญฺญาเย เตปี พุทฺธฌาณสฺส ปเทเส

ปริวตฺตฺนฺติ ฯ พุทฺธธณฺณํ เทวมนุสฺसानํ ปญฺณํ ฝริตฺวา อภิภวิตฺวา
ติฏฺฐติ ๑ ฯ เยปี เต ขตฺตฺยปญฺฑิตา พุราหุมนฺปญฺฑิตา คหปติปญฺฑิตา๑
สมณปญฺฑิตา นิปุณา กตปรปฺปวาทา วาลเวธิรฺูปา
ไวภินฺทฺนฺตา มลฺลเเว จรฺนฺติ ปญฺญาเคน ทิฏฺฐิกตานิ เต ปญฺหํ ๒
อภิสงฺขริตฺวา อภิสงฺขริตฺวา ตถาคตํ ๓ อฺุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺจนฺติ [๔] ฯ
กถิตา จ วิสขฺชิตา จ เต ปญฺหา ภควตา โหนฺติ นิทฺทฺธิฏฺฐการณา
อฺุปกฺขิตฺตกา จ ฯ เต ภควโต สมปฺชฺชนฺติ ฯ อถ โข
ภควา ตตฺถ อติโรจติ ยทิตํ ปญฺญาชาติ โธเนน ยฺุคํ สฺมาคมา
น ทิ ตฺวํ สกฺขสิ สมปฺยาตเว ฯ เตนานฺ ภควา

อถ ตฺวํ ปวิตกฺกมาคมา
มนสา ทิฏฺฐิกตานิ จินฺตยฺนฺโต
โธเนน ยฺุคํ สฺมาคมา
น ทิ ตฺวํ สกฺขสิ สมปฺยาตเวติ ฯ
อฏฺฐโม ปสฺุรสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิตो ฯ

#๑ ติฏฺฐติเยว ฯ ๒ ม. ยฺุ. ปญฺเห ฯ ๓ ม. ตถาคเต ฯ ๔ โป. ม. ยฺุ. กุพฺพานิ จ
#ปฺฏิจฺจนฺนานิ จ ฯ

นวโม มากนุทียสุตตนิทเทโส

[๓๒๑] ทิสวาน ตณ्हั อรติญจ ๑ รากั

นาโหสิ ฌนุโท อปี เมถุนสมิ

กิเมวิท มุตตกริสปฺณณั

ปาทาปี นั สมฺมุสิตฺตุน อิจฺเจ ๑

[๓๒๒] ทิสวาน ตณ्हั อรติญจ รากั นาโหสิ ฌนุโท อปี
เมถุนสมินฺติ ตณ्हลฺลจ อรติญจ รากญจ มารริตโร ทิสวา ปสฺสิตฺวา
เมถุนธมฺเม ฌนุโท วา ราโค วา เปมฺ วา นาโหสิตฺติ ทิสวาน
ตณ्हั อรติญจ รากั นาโหสิ ฌนุโท อปี เมถุนสมิ ๑

[๓๒๓] กิเมวิท มุตตกริสปฺณณั ปาทาปี นั สมฺมุสิตฺตุน
อิจฺเจติ กิเมวิท สริริ มุตตปฺณณั กริสปฺณณั เสมฺหปฺณณั รุชฺริปฺณณั ๒
อฏฺฐิสงฺฆาฏฺฐิ นุหารุสมฺพนฺธั รุชฺริมฺสาวเลปนั จมฺมาวินทฺธั ๓
ฉวียา ปฏฺฐิจฺฉนฺนั นิทฺทาวณฺฑิทฺธั อุกฺขมฺริ ๔ ปกฺขมฺริ กิมิสงฺฆนิเสวิตฺ
นนานากลิมลปฺริปฺริ ปาเทเน อกฺกมิตฺตุน อิจฺเจยฺย กุโต ปน สํวาโส
วา สมากโม วาติ กิเมวิท มุตตกริสปฺณณั ปาทาปี นั สมฺมุสิตฺตุน
น อิจฺเจ ๑ [๕] เตนนาห ภคฺวา

ทิสวาน ตณ्हั อรติญจ รากั

นาโหสิ ฌนุโท อปี เมถุนสมิ

- #๑ ม. รคญจ ๑ ๒ ม. รุหฺริปฺณณั ๑ ๓ จมฺมาวนทฺธนฺติปี ปาโง ๑
- #๔ ม. อุกฺขมฺรนต์ ปกฺขมฺรนต์ ๑ ๕ โป. ม. ยฺ. อนจฺจริยญฺเจตฺ มนุสฺโส ทิพฺเพ
- #กาม ปตฺถยฺนุโต มานุสเก กามे น อิจฺเจยฺย มานุสเก วา กามे ปตฺถยฺนุโต
- #ทิพฺเพ กามे น อิจฺเจยฺย ยํ ตฺวํ อูโภปี น อิจฺฉสิ น สาทิยสิ น ปตฺถสิ น ปีเหสิ
- #นาภิชปฺปสิ ก็ เต ทสฺสนั กตฺมาย ตฺวํ ทิฏฺฐิยา สมฺนฺนาคโตติ ปุจฺจตีติ ๑

กิเมวิท มุตตกรีสปฺณณํ

ปาทาปี นํ สมมุติตฺตํ น อิจฺเจติ ฯ

[๑๒๔] เอตาทิสฺสเจ รตนํ น อิจฺฉสิ

นารี นรินฺเทหิ พฺหุหิ ปตฺถิตํ

ทิกฺขจิกตํ สีลวตานุชีวิทํ ๑

ภวูปปตฺตติญจ วเทสิ กิํทิสฺสํ ฯ

[๑๒๕] อิทํ วทามิตี น ตสฺส โหติ (มาคฺนุทียาติ ภควา)

ธมฺเมสุ นิจฺเจยฺย สมฺกุกฺกหิตํ

ปตฺตสฺสจ ทิกฺขจิสฺส อญฺจกฺกหา

อชฺฉตฺตสนฺตี ปจัน อทสฺสํ ฯ

[๑๒๖] อิทํ วทามิตี น ตสฺส โหตีติ อิทํ วทามิตี อิทํ วทามิ
เอตํ วทามิ เอตตํกํ วทามิ เอตตาวตว วทามิ อิทํ ทิกฺขจิกตํ วทามิ
สสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปรมฺมรณฺนาติ วาติ ฯ น ตสฺส โหตีติ น มยฺหํ โหตีติ ๒ อิทํ
วทามิตี น ตสฺส โหติ ฯ มาคฺนุทียาติ ภควา ตํ พุราหฺมณํ
นามน อาลปติ ฯ ภควาติ การวาทฺวจนํ ฯเปฯ สจฺฉนิกา ปญฺญตฺตติ
ยทิทํ ภควาติ มาคฺนุทียาติ ภควา ฯ

[๑๒๗] ธมฺเมสุ นิจฺเจยฺย สมฺกุกฺกหิตฺตฺตํ ธมฺเมสุติ ทฺวาสนฺนุจฺฉิยา
ทิกฺขจิกเตสฺส ฯ นิจฺเจยฺยาติ นิจฺฉินิตฺตฺวา วินิจฺฉินิตฺตฺวา วิจฺฉินิตฺตฺวา ปวิจฺฉินิตฺตฺวา
ตฺลยิตฺตฺวา ตีรยิตฺตฺวา วิภาวยิตฺตฺวา วิภูตํ กตฺวา โอชฺฉิกาโห
#๑ โป. ม. สีลวตํ ฯ ๒ โป. ม. น มยฺหํ โหติ เอตตาวตว วทามิตี น ตสฺส โหตีติ ...

วิธคคาโห วรรคคาโห โภจจาตคคาโห อุจจยคคาโห สมุจจยคคาโห
อิทํ สจจํ ตจจํ ตถํ ภูตํ ยถาวํ อวิปริตฺตํ คหิตํ ปรามภูจํ
อภินิวิภูจํ อชฺโฆสิตํ อธิมุตฺตํ นตฺถิ [๑] น สํวิชฺชติ นุปลพฺภติ
ปหีนํ สมุจฺฉินฺนํ รูปสนฺตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพปฺปตฺตํ กฺขณคฺคินา
ททฺฒนฺติ ฐมฺเมสุ นิจฺเจยฺย สมุคฺคหิตํ ฯ

[๑๒๘] ปสฺสสจฺจ ทิฏฺฐิสฺสุ อนุคฺคหยาติ ทิฏฺฐิสฺสุ อาทินํ ปสฺสสนฺโต
ทิฏฺฐิโย น คณฺหามิ น ปรามสามิ น อภินิวิสามิ อถวา น
คณฺหิตพฺพา น ปรามสิตพฺพา น อภินิวิสิตพฺพาติ เอวมฺปิ ปสฺสสจฺจ
ทิฏฺฐิสฺสุ อนุคฺคหาย ฯ อถวา สสฺสโต โลโก อิทมฺเว สจจํ
โมฆมณฺณนฺติ ทิฏฺฐิคตเมตฺตํ ทิฏฺฐิคหนํ ทิฏฺฐิกนฺตารो ทิฏฺฐิวิสฺสุกายิกํ
ทิฏฺฐิวิปฺสนฺทิตฺตํ ทิฏฺฐิสสฺสโฆชนํ สทฺถกํ สวิฆาตํ สอุปายาสํ สปริพาหํ
น นิพฺพิทาย น วิราคายน น นิโรชายน น อุปสมาย น อภิญฺจาย
น สมฺโพชายน น นิพฺพานาย สํวตฺตตฺติตฺติ ทิฏฺฐิสฺสุ อาทินํ ปสฺสสนฺโต
ทิฏฺฐิโย น คณฺหามิ น ปรามสามิ น อภินิวิสามิ อถวา น
คณฺหิตพฺพา น ปรามสิตพฺพา น อภินิวิสิตพฺพาติ เอวมฺปิ ปสฺสสจฺจ
ทิฏฺฐิสฺสุ อนุคฺคหาย ฯ [๒] อสฺสฺสโต โลโก อนฺตวา โลโก อนฺนฺตวา
โลโก ตํ ชิวํ ตํ สรฺริํ อณฺณํ ชิวํ อณฺณํ สรฺริํ โหติ ตถาคโต
ปรมฺมรณฺนา น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา โหติ จ น จ
โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปรมฺมรณฺนา อิทมฺเว สจจํ โมฆมณฺณนฺติ ทิฏฺฐิคตเมตฺตํ ทิฏฺฐิคหนํ
#๑ ม. น สนฺติ ฯ ๒ ไป. ม. อถวา ฯ

ทิกฺขิณฺดาโร ทิกฺขิวิสฺสกาโย ทิกฺขิวิปฺพนฺทิตฺ ทิกฺขิสฺสญฺโฆชนฺ สทฺทุกฺขํ
สวิมฺมาตํ สอฺปายาสํ สปริพาหํ น นิพฺพิทาย น วิรคฺกาย น นิโรธาย
น อฺปสมาย น อภินฺถาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตตีติ
ทิกฺขีสุ อาทินฺวํ ปสฺสนฺโต ทิกฺขีโย น คณฺหามิ น ปรามสํมิ
น อภินฺวิสามิ อถฺวา น คณฺหิตพฺพา น ปรามสิตพฺพา น
อภินฺวิสิตพฺพาติ เอวมฺปิ ปสฺสณฺจ ทิกฺขีสุ อนฺนุคฺคหฺยา ฯ อถฺวา
อิมํ ทิกฺขีโย เอวฺคหิตา เอวฺปรามญฺจา เอวฺคตฺติกา ภวนฺติ ๑ เอวํ
อภิสมฺปฺรยาศิ ทิกฺขีสุ อาทินฺวํ ปสฺสนฺโต ทิกฺขีโย น คณฺหามิ น
ปรามสํมิ น อภินฺวิสามิ อถฺวา น คณฺหิตพฺพา น ปรามสิตพฺพา
น อภินฺวิสิตพฺพาติ เอวมฺปิ ปสฺสณฺจ ทิกฺขีสุ อนฺนุคฺคหฺยา ฯ อถฺวา
อิมํ ทิกฺขีโย นิรยสํวตฺตนิกา ติรจฺจํนโยนิสํวตฺตนิกา ปิตฺติวิสยสํวตฺตนิกาติ
ทิกฺขีสุ อาทินฺวํ ปสฺสนฺโต ทิกฺขีโย น คณฺหามิ น
ปรามสํมิ น อภินฺวิสามิ อถฺวา น คณฺหิตพฺพา น ปรามสิตพฺพา
น อภินฺวิสิตพฺพาติ เอวมฺปิ ปสฺสณฺจ ทิกฺขีสุ อนฺนุคฺคหฺยา ฯ อถฺวา
อิมํ ทิกฺขีโย อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา ขยธฺมมา วยธฺมมา
วิรคธฺมมา นิโรธธฺมมาติ ทิกฺขีสุ อาทินฺวํ ปสฺสนฺโต ทิกฺขีโย น
คณฺหามิ น ปรามสํมิ น อภินฺวิสามิ อถฺวา น คณฺหิตพฺพา น
ปรามสิตพฺพา น อภินฺวิสิตพฺพาติ เอวมฺปิ ปสฺสณฺจ ทิกฺขีสุ อนฺนุคฺคหฺยา ฯ

[๓๒๕] อชฺฉตฺตสนฺตี ปจัน อทสฺสนฺติ [๒] อชฺฉตฺตํ รากสฺส
สนฺตี โทสฺส สนฺตี โมหสฺส สนฺตี โกรสฺส อฺปนาหสฺส
#๑ ม. ภวิสฺสนฺติ ฯ ๒ ม. อชฺฉตฺตสนฺตี ฯ ย. อชฺฉตฺตํ สนฺตี ฯ

มกุชสูส ปพาสสูส อีสสูส มจฺจริยสูส มายาย สาเจยฺยสูส
ถมฺภสูส สารมฺภสูส มานสูส อติมานสูส มทสูส ปมาทสูส
สพฺพกิลีสานํ สพฺพทฺวจฺจิตานํ สพฺพทฺรณานํ สพฺพปริพาหานํ
สพฺพสนฺดาปานํ สพฺพทฺกฺสลาภิสงฺขารานํ สนนฺตี [๑] วุปฺสนฺตี นิพฺพุตี
ปฏฺธิปฺสฺสทฺธิ [๒] ฯ ปจฺฉินฺนฺโต ปจฺฉินฺนฺโต วิจฺฉินฺนฺโต ปวิจฺฉินฺนฺโต ตฺลยฺนฺโต
ตีรยฺนฺโต วิภาวฺยฺนฺโต วิภูตํ กโรนฺโต สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
ปจฺฉินฺนฺโต วิจฺฉินฺนฺโต ปวิจฺฉินฺนฺโต ตฺลยฺนฺโต ตีรยฺนฺโต วิภาวฺยฺนฺโต วิภูตํ
กโรนฺโต สพฺเพ สงฺขารา ทฺกฺขาติ สพฺเพ ชมฺมา อนตฺตาติ ฯเปฯ
ยงฺกิลฺยจฺจิ สมฺมทฺชมฺมํ สพฺพพฺนฺตํ นิโรชชมฺมมฺนฺติ ปจฺฉินฺนฺโต วิจฺฉินฺนฺโต
ปวิจฺฉินฺนฺโต ตฺลยฺนฺโต ตีรยฺนฺโต วิภาวฺยฺนฺโต วิภูตํ กโรนฺโต ฯ
อทฺสฺสนฺติ อทฺสฺสํ อทฺกฺขี ปสฺสํ ๑ ปฏฺธิวิชฺฉินฺนฺติ อชฺฉตฺตฺสนฺตี ปจฺฉิน
อทฺสฺสํ ฯ เตนาห ภควา

อิทํ วทามิตี น ตสฺส โหติ (มากนฺทียาติ ภควา)
ชมฺเมสุ นิจฺเจยฺย สมฺกฺกฺหิตํ
ปสฺสสฺยจฺ ทิฏฺฐิสฺส อฺนฺกฺกฺหาเย
อชฺฉตฺตฺสนฺตี ปจฺฉิน อทฺสฺสฺสนฺติ ฯ๔

[๓๓๐] วินิจฺฉนฺยา ยานิ ปกฺปปีตานิ (อติ มากนฺทียา)

เต เว มฺหึ พฺรฺหฺมิ อฺนฺกฺกฺหาเย
อชฺฉตฺตฺสนฺตีติ ยเมตมฺตํ
กถํ นฺ ชีเรหิ ปเวทิตนฺตํ ฯ

#๑ โป. ม. อุปฺสนฺตี ฯ ๒ โป. ม. สนนฺตี ฯ ๓ ม. อปฺสฺสํ ฯ

[๓๓๑] วินิจฺจยา ยานิ ปกปฺปิตานีติ วินิจฺจยานิ วุจฺจนฺติ
ทฺวาสภฺจึ ทิฏฺฐิกตานิ [๑] ฯ ปกปฺปิตานีติ กปฺปิตา อภิสงฺขตา
สณฺจปิตาติปิ ปกปฺปิตา ฯ อถวา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา
ขยธมฺมา วยธมฺมา วิราชธมฺมา นิโรชธมฺมา วิปริณามธมฺมาติปิ
ปกปฺปิตาติ วินิจฺจยา ยานิ ปกปฺปิตานิ ฯ อิติ มากนฺทโยติ อิตฺติ
ปทสฺนฺธิ ฯเปฯ ปทานุปฺพุพฺพตาเมตฺ อิตฺติ ฯ มากนฺทโยติ ตสฺส
พฺราหฺมณสฺส นามํ สงฺขา สมณฺณา [๒] โวหาโรติ อิติ มากนฺทโย ฯ

[๓๓๒] เต เว มฺุณี พฺุรฺุติ อนุคฺคหาย อชฺฉตฺตสฺนฺตีติ
ยเมตฺตมตฺถนฺติ เต เวติ ทฺวาสภฺจึ ทิฏฺฐิกตานิ ฯ มฺุณีติ โมนํ วุจฺจติ
ถาณํ ฯเปฯ สงฺกขาลมตฺติจฺจ โส มฺุณีติ ฯ อนุคฺคหายาติ ทิฏฺฐิสุ
อาทึนฺวํ ปสฺสฺนฺโต ทิฏฺฐิโย น คณฺหามิ น ปฺรามสามิ นากินฺวิสามิตี
ปคฺคณฺหาสิ ๓ อชฺฉตฺตสฺนฺตีติ จ ภณฺสี ฯ ยเมตฺตมตฺถนฺติ ยํ ปรมตฺถนฺติ
เต เว มฺุณี พฺุรฺุติ อนุคฺคหาย อชฺฉตฺตสฺนฺตีติ ยเมตฺตมตฺถํ ฯ

[๓๓๓] กถํ นฺุ ชีเรหิ ปเวทิตนฺตฺนฺติ กถนฺนฺติ สํสยปฺุจฺฉา
วิมตฺติปฺุจฺฉา เทวพฺุทฺทกปฺุจฺฉา อเนกํสยปฺุจฺฉา เอวํ นฺุ โข น นฺุ
โข กิณฺนฺุ โข กถํ นฺุ โขติ กถํ นฺุ ฯ ชีเรหิตี [๔] ปณฺุฑฺฒิตฺติ
ปณฺุฑฺฒนฺเตหิ พุทฺุฑฺฒินฺเตหิ ถาณฺิหิ วิภาวฺิหิ เมธาวิหิ ฯ
ปเวทิตนฺติ เวทิตํ ปเวทิตํ อจฺจิกฺขิตํ เทสิตํ ปณฺุฑฺฒิตํ ปณฺุฑฺฒิตํ
วิวิทิตํ วิกษิตํ อุตฺตฺตานิกิตํ ปกาสิตนฺติ กถํ นฺุ ชีเรหิ
ปเวทิตนฺตํ ฯ เตนฺนาห ภควา

#๑ ม. ย. ทิฏฺฐิวินิจฺจยา. ๒ ม. ปณฺุฑฺฒิตํ ฯ ๓ ม. จ ภณฺสี. ๔ ม. ชีเรหิ ฯ

วิญฺญา ยานี ปกปปีตานิ (อิตฺติ มาคนฺุทโย)

เต เว มฺุณี พุรุสึ อนุคฺคหาย

อชฺฌตฺตสนฺุติติ ยเมตมตฺถํ

กถํ นฺุ ชีเรหิ ปเวทิตนฺุตนฺุติ ฯ

[๓๓๔] น ทิฏฺฐิจิยา น สฺุติยา น ฉาณน (มาคนฺุทียาติ ภควา)

สีลพฺุพเตนาปี น สฺุทฺฐิมาย

อทิฏฺฐิจิยา อสฺุติยา อฉาณา

อสีลตา อพฺุพตา โนปี เตน

เอเต จ นิสฺุสซช อนุคฺคหาย

สนฺุโต อนิสฺุสสาย ภवं ชปเป ฯ

[๓๓๕] น ทิฏฺฐิจิยา น สฺุติยา น ฉาณนาติ ทิฏฺฐเจนปี สฺุทฺฐี
วิสุทฺฐี ปริสุทฺฐี มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี นาห น กเถสิ น ภณฺุสิ
น ทิปยสิ น โวหฺุรสิ ฯ สฺุเตนปี สฺุทฺฐี วิสุทฺฐี ปริสุทฺฐี มุตฺตี
วิมุตฺตี ปริมุตฺตี นาห น กเถสิ น ภณฺุสิ น ทิปยสิ น โวหฺุรสิ ฯ
ทิฏฺฐสฺุเตนปี สฺุทฺฐี วิสุทฺฐี ปริสุทฺฐี มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี นาห
น กเถสิ น ภณฺุสิ น ทิปยสิ น โวหฺุรสิ ฯ ฉาณนปี สฺุทฺฐี วิสุทฺฐี
ปริสุทฺฐี มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี นาห น กเถสิ น ภณฺุสิ น ทิปยสิ
น โวหฺุรสิติ น ทิฏฺฐิจิยา น สฺุติยา น ฉาณน ฯ มาคนฺุทียาติ ภควา
ตํ พุราหฺุมณฺุ นามน อาลปฺุติ ฯ ภควาติ คารวาทิวจฺุณฺุ ฯเปฯ
สจฺุจิกา ปญฺุญตฺติ ยทิตฺติ ภควาติ มาคนฺุทียาติ ภควา ฯ

[๓๑๖] สีสัพพเตนปิ น สุทฺธิมาหติ สีสเนปิ สุทฺธิ วิสุทฺธิ
ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี นาห น กเถสิ น ภณสิ น ทิปยสิ
น โวหริสิ ฯ วัตเตนปิ สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี
นาห น กเถสิ น ภณสิ น ทิปยสิ น โวหริสิ ฯ สีสัพพเตนปิ
สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี นาห น กเถสิ น ภณสิ
น ทิปยสิ น โวหริสิติ สีสัพพเตนปิ น สุทฺธิมาห ฯ

[๓๑๗] อธิฏฺฐิยา อสฺสุติยา อณณา อสีลตา อพฺพตา โนปิ
เตนาคิ ทิฏฺฐิปี อิจฺฉิตพฺพา ทสวตฺตูกา สมฺมาทิฏฺฐิ อตฺถิ
ทินฺนํ อตฺถิ ยิฏฺฐํ อตฺถิ หุตํ อตฺถิ สุกตทูกกฺกานํ กมฺมานํ
ผลํ วิปาโก อตฺถิ อัย โลโก อตฺถิ ปโร โลโก อตฺถิ
มาตา อตฺถิ ปีตา อตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา อตฺถิ โลเก
สมณพฺราหฺมณา สมมกฺคตา สมฺมาปฺฏิปนฺนา เย อิมญจ โลกํ
ปรญจ โลกํ สยํ อภินฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ ฯ สวณฺมปี
อิจฺฉิตพฺพํ ปฺรโต โฆโส สุตฺตํ เคยฺย เวยฺยากรณํ คาคา
อูทานํ อิติวุตฺตํ ชาตํ อพฺภูตฺตมฺมํ เวทลฺลํ ฯ ฌานมฺปี
อิจฺฉิตพฺพํ กมฺมสฺสกตฺตณฺณํ สจฺจานูโลมิกณฺณํ อภินฺญาณณํ
สมฺมาปฺตฺติณณํ ฯ สีสมฺปี อิจฺฉิตพฺพํ ปาฏิมอกฺขสํวโร ฯ วัตตมฺปี
อิจฺฉิตพฺพํ อฏฺฐ รุตฺตฺกานิ อารณฺณิกงฺคํ ปิณฺทปฺปาติกงฺคํ
ปฺสฺสูกฺกิกงฺคํ เตจฺฉิวกงฺคํ สปฺทานจาริกงฺคํ ขลุปฺจฺฉาภตฺติกงฺคํ เนสฺซชฺชิกงฺคํ
ยถาสนฺนตฺติกงฺคํ ฯ อธิฏฺฐิยา อสฺสุติยา อณณา อสีลตา อพฺพตา

โนปี เตนาติ นปี สมมาทิฏฐิมตฺเตน นปี สวนมตฺเตน นปี ฌาณมตฺเตน
นปี สีลมตฺเตน นปี วตฺตมตฺเตน อชฺชตฺตสนฺติปฺปตฺโต
โหติ นปี วินา เอเตหิ ฌมฺเมหิ อชฺชตฺตสนฺตี ปาปฺณาติ อปีจ
สมุทฺถา อิม ฌมฺมา โหนฺติ อชฺชตฺตสนฺตี ปาปฺณิตฺตํ อธิคฺคตฺตํ ผุสฺสิตฺตํ
สจฺฉิกาทฺตฺตํ อทิฏฺฐิยา อสฺสุตฺติยา อฌาณา อสีลตา อพฺพตา
โนปี เตน ฯ

[๓๓๘] เอเต จ นิสฺสชฺช อนุคฺคทายาติ เอเตหิ ๑ กณฺหปฏฺธิกาณํ
ฌมฺมานํ สมุคฺฆาตฺโต ปหานํ อิจฺฉิตฺตพฺพํ ฯ เตชาตฺถ กุสฺเสสฺสุ
ฌมฺเมสฺสุ อตฺตมฺมยตา อิจฺฉิตฺตพฺพา ฯ ยโต กณฺหปฏฺธิกา ฌมฺมา
สมุคฺฆาตฺตปฺปหานेณ ปหีนา โหนฺติ อฺจุฉินฺนํมฺมลา ตาลาวตฺตฺถกฺตา
อนภาวํสกฺตา อายตฺตี อนุปฺปาทฌมฺมา เตชาตฺถ จ กุสฺเสสฺสุ ฌมฺเมสฺสุ
อตฺตมฺมยตา โหติ เอตฺตาวตฺตปิ น กณฺหาติ น ปฺรามสฺติ นากินิวิสฺตี
อถวา น กณฺหิตฺตพฺพา น ปฺรามสฺสิตฺตพฺพา นากินิวิสฺสิตฺตพฺพาติ
เอวมฺปิ เอเต จ นิสฺสชฺช อนุคฺคทาย ฯ ยโต ตณฺหา จ ทิฏฺฐิ จ
มาโน จ ปหีนา โหนฺติ อฺจุฉินฺนํมฺมลา ตาลาวตฺตฺถกฺตา อนภาวํสกฺตา
อายตฺตี อนุปฺปาทฌมฺมา เอตฺตาวตฺตปิ น กณฺหาติ น ปฺรามสฺติ
นากินิวิสฺตีติ เอวมฺปิ เอเต จ นิสฺสชฺช อนุคฺคทาย ฯ ยโต
ปฺญญานํสํฆาโร จ อปฺญญานํสํฆาโร จ อานนฺยชาณํสํฆาโร จ
ปหีนา โหนฺติ อฺจุฉินฺนํมฺมลา ตาลาวตฺตฺถกฺตา อนภาวํสกฺตา อายตฺตี
อนุปฺปาทฌมฺมา เอตฺตาวตฺตปิ น กณฺหาติ น ปฺรามสฺติ นากินิวิสฺตีติ
#๑ ม. เอเตติ ฯ

สนฺโต อนิสฺสาย ๆ ภวํ น ชปฺเปติ กามภวํ น ชปฺเปยฺย รูปภวํ
น ชปฺเปยฺย อรูปภวํ น ชปฺเปยฺย น ปชปฺเปยฺย น อภิชปฺเปยฺยติ
สนฺโต อนิสฺสาย ภวํ น ชปฺเป ฯ เตนาค ภาควา

น ทิฏฺฐิยา น สุตฺติยา น ฉาณน (มคฺคนุทฺติยาติ ภาควา)

สีลพฺพเตนาคี น สุตฺติมาห

อทิฏฺฐิยา อสฺสุตฺติยา อฉาณา

อสีลตา อพฺพตา โนปิ เตน

เอเต จ นิสฺสาย อนุคฺคหาย

สนฺโต อนิสฺสาย ภวํ น ชปฺเปติ ฯ

[๓๔๐] โน เจ กิร ทิฏฺฐิยา น สุตฺติยา น ฉาณน (อิตฺติ มคฺคนุทฺติโย)

สีลพฺพเตนาคี น สุตฺติมาห

อทิฏฺฐิยา อสฺสุตฺติยา อฉาณา

อสีลตา อพฺพตา โนปิ เตน

มณฺณามหํ โมฆฺหเมว ฆมฺมํ

ทิฏฺฐิยา เอเก ปจฺเจนฺตฺติ สุตฺติ ฯ

[๓๔๑] โน เจ กิร ทิฏฺฐิยา น สุตฺติยา น ฉาณนาคี

ทิฏฺฐิยาปิ สุตฺติ วิสฺสุตฺติ ปริสฺสุตฺติ มุตฺติ วิมุตฺติ ปริมุตฺติ นาค

น กเถสิ น ภณฺสิ น ทิปฺยสิ น โวหฺรสิ ฯ สุตฺเตนปิ สุตฺติ

วิสฺสุตฺติ ปริสฺสุตฺติ มุตฺติ วิมุตฺติ ปริมุตฺติ นาค น กเถสิ น

ภณฺสิ น ทิปฺยสิ น โวหฺรสิ ฯ ทิฏฺฐิสฺสุตฺเตนปิ สุตฺติ วิสฺสุตฺติ

ปริสุทธี มุตตี วิมุตตี ปริมุตตี นาห น กเถสิ น ภณสิ น
ทีปยสิ น โวหริสิ ๑ ฌาณนปี สุทธี วิสุทธี ปริสุทธี มุตตี
วิมุตตี ปริมุตตี นาห น กเถสิ น ภณสิ น ทีปยสิ น โวหริสิ
โน เจ กิร ทิฏฐิยา น สุตติยา น ฌาณน ๑ อติ มาคนุทีโยติ
อิตติ ปทสนุธิ ๑เป๑ ปทานุப்புพตามัตติ อิตติ ๑ มาคนุทีโยติ
ตสส พุราหุมนตสส นามนุติ อติ มาคนุทีโย ๑

[๑๔๒] สีสัพพเตนปี น สุทธีมาหาคี สีเลนปี สุทธี วิสุทธี
ปริสุทธี วตเตนปี สุทธี วิสุทธี ปริสุทธี สีสัพพเตนปี สุทธี
วิสุทธี ปริสุทธี มุตตี วิมุตตี ปริมุตตี นาห น กเถสิ น ภณสิ
น ทีปยสิ น โวหริสิ สีสัพพเตนปี น สุทธีมาห ๑

[๑๔๓] อทิฏฐิยา อสุตติยา อฌาณา อสีลตา อพพตา โนปี
เตนาคี ทิฏฐิปี อิจฺฉิตพพาคี เอวํ ภณสิ สวณมปี อิจฺฉิตพพนุติ
เอวํ ภณสิ ฌาณมปี อิจฺฉิตพพนุติ เอวํ ภณสิ สีลมปี
อิจฺฉิตพพนุติ เอวํ ภณสิ วตตมปี อิจฺฉิตพพนุติ เอวํ ภณสิ
น สกโกสิ เอกังเสน อนุชานิตุํ น ๑ สกโกสิ เอกังเสน ปฏิกุขิปปิตฺตุนุติ
อทิฏฐิยา อสุตติยา อฌาณา อสีลตา อพพตา โนปี เตน ๑

[๑๔๔] มลฺลญามหํ โมมฺหเมว ฐมฺมนุติ โมมฺหฐมฺโม อัย
ตฺตญหํ พาลฐมฺโม มุพฺพฐมฺโม อฌาณฐมฺโม อมฺราวิกฺเขปฐมฺโมติ
เอวํ มลฺลญามิ เอวํ ชานามิ เอวํ อาชานามิ [๒] เอวํ ปฏฺฐิวิชฺฌามิติ
มลฺลญามหํ โมมฺหเมว ฐมฺมํ ๑

#๑ ม. นปี. ๑ ๒ ม. เอวํ วิชานามิ เอวํ ปฏฺฐิวิชานามิ ๑

[๓๔๕] ทิฏฐิยา เอเก ปจฺเจนฺติ สุตฺตฺนฺติ ทิฏฐิยา เอเก
สมณพฺราหฺมณา สุตฺตฺริ วิสฺสฺตฺริ ปริสฺสฺตฺริ มุตฺตฺริ วิมุตฺตฺริ ปริมุตฺตฺริ
ปจฺเจนฺติ ฯ สสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ ทิฏฐิยา
เอเก สมณพฺราหฺมณา สุตฺตฺริ วิสฺสฺตฺริ ปริสฺสฺตฺริ มุตฺตฺริ วิมุตฺตฺริ ปริมุตฺตฺริ
ปจฺเจนฺติ ฯ อสฺสโต โลโก ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ
ตถาคโต ปรมฺมรณา อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ ทิฏฐิยา เอเก
สมณพฺราหฺมณา สุตฺตฺริ วิสฺสฺตฺริ ปริสฺสฺตฺริ มุตฺตฺริ วิมุตฺตฺริ ปริมุตฺตฺริ
ปจฺเจนฺตฺติ ทิฏฐิยา เอเก ปจฺเจนฺติ สุตฺตฺริ ฯ เตนาห โส พฺราหฺมโณ

โน เจ กิร ทิฏฐิยา น สุตฺตฺยา น ฉาณน (อิตฺติ มาคนฺทฺธิโย)

สึลพฺพเตนาปี น สุตฺตฺริมาห

อทิฏฐิยา อสฺสุตฺตฺยา อฉาณา

อสึลตา อพฺพตา โนปี เตน

มณฺณามหํ โมฆมเวว ฆมฺมํ

ทิฏฐิยา เอเก ปจฺเจนฺติ สุตฺตฺริ นฺติ ฯ

[๓๔๖] ทิฏฐิสฺส ๑ นิสฺสาย อนุปฺปจฺจมาโน (มาคนฺทฺธิยาติ ภควา)

สมฺภุคฺคฺทึเตสฺส ปโมหมาคา

อิโต จ นาทฺทกฺขิ อณฺมปฺปี สลฺลํ

ตสฺมา ตฺวํ โมฆุหโต ทหาสิ ฯ

[๓๔๗] ทิฏฐิสฺส นิสฺสาย อนุปฺปจฺจมาโนติ มาคนฺทฺธิโย พฺราหฺมโณ
ทิฏฐี นิสฺสาย ทิฏฐี ปฺปจฺจติ ลกฺคณํ นิสฺสาย ลกฺคณํ ปฺปจฺจติ
#๑ ม. ทิฏฐิณฺจ ฯ

พนฺธน์ นิสฺสาย พนฺธน์ ปุจฺจติ ปฺลิวุชฺช นิสฺสาย ปฺลิวุชฺช
ปุจฺจติ ฯ อนุปุจฺจมาโนติ ปุณฺนปุณฺน ปุจฺจตีติ ทิฏฺฐิสฺสุ นิสฺสาย
อนุปุจฺจมาโน ฯ มาคนฺุทียาติ ภควา ตํ พุราหุมนฺํ นามเน
อาลปฺติ ฯ ภควาติ คารวาทิวจฺฉนฺํ ฯเปฯ สจฺฉนิกา ปญฺจตฺติ
ยทิตฺถ ภควาติ มาคนฺุทียาติ ภควา ฯ

[๓๔๘] สมุคฺคหีเตสุ ปโมหมาคาคิ ยา ทิฏฺฐิ ตยา คหิตา
ปฺรามญฺจธา อภินิวิฏฺฐธา อชฺโฆสิตา อธิมุตฺตา ตาเยว ตฺวํ ทิฏฺฐิยา
มุโพหติ ปมุโพห สมมุโพห โมหํ อาคโตสิ ปโมหํ อาคโตสิ
สมมุโหหํ อาคโตสิ อนุชการี ปกฺขนฺุโตสิตีติ สมุคฺคหีเตสุ
ปโมหมาคา ฯ

[๓๔๙] อิตฺโต จ นาททกฺขิ อณฺุมปิ สลฺยณฺุติ อิตฺโต อชฺฉตฺตสนฺุติโต
วา ปฏฺฐิตฺโต ๑ วา ฐมฺมเทสนโต วา ยุตฺตสลฺยณฺํ วา ๒
ปตฺตสลฺยณฺํ วา ลกฺขณสลฺยณฺํ วา การณสลฺยณฺํ วา จานสลฺยณฺํ
วา น ปฏฺฐิตฺติ ๓ กุโต ฅาณฺุติ เอวมฺปิ อิตฺโต จ นาททกฺขิ
อณฺุมปิ สลฺยณฺํ ฯ อถวา อนิจฺฉํ วา อนิจฺฉสลฺยณฺานุโลมํ วา
ทกฺขํ วา ทกฺขสลฺยณฺานุโลมํ วา อนตฺตํ วา อนตฺตสลฺยณฺานุโลมํ
วา สลฺยณฺุปปาทมตฺตํ วา สลฺยณานิมิตฺตํ วา น ปฏฺฐิตฺติ ๔ กุโต
ฅาณฺุติ เอวมฺปิ อิตฺโต จ นาททกฺขิ อณฺุมปิ สลฺยณฺํ ฯ

[๓๕๐] ตสฺมา ตฺวํ โมมุหโต ทหาสิตีติ ตสฺมาติ ตสฺมา
ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา โมมุหฐมฺมโต พาลฐมฺมโต
#๑ ม. ปฏฺฐิตฺติ ฯ ๒ ม. ยุตฺตสลฺยณฺํ ... จานสลฺยณฺุติ อิมेषุ ปาเจสุ วาสทฺโท
#นตฺติ ฯ ๓-๔ ม. ปฏฺฐิตฺติ ฯ

มูพุทธมโต อถาณธมมโต อมราวิกเขปธมมโต ทหาสิ ปสฺสสิ
ทกฺขสิ โอลเกสิ นิชฺฌายสิ อุปริกฺขสิตี ตสฺมา ตฺวํ โมมหโต
ทหาสิ ฯ เตนาห ภควา

ทิกฺขิสิ นิสฺสาย อนฺุปฺจฺจมาโน (มาคนฺุทียาติ ภควา)

สมฺกฺคฺหิเตสุ ปโมหมาคา

อิโต จ นาททกฺขิ อณฺุมฺปิ สลฺยํ

ตสฺมา ตฺวํ โมมหโต ทหาสิตี ฯ

[๑๕๑] สโม วิเสสิ อุตฺวา นินฺหิโน

โย มลฺยตี โส วิวเทถ เตน

ตีสุ วิธาสุ อวิกมฺปมาโน

สโม วิเสสิตี น ตสฺส โหติ ฯ

[๑๕๒] สโม วิเสสิ อุตฺวา นินฺหิโน โย มลฺยตี โส

วิวเทถ เตนาติ สทิสฺสอหฺมสฺมีติ วา เสยฺโยหฺมสฺมีติ วา

นินฺหิโนหฺมสฺมีติ ๑ วา โย มลฺยตี โส เตน มาเนน ตาย ทิกฺขิจฺยาเตน

วา ปุคฺคฺเลน กลหํ กเรยฺย ภณฺุทนนํ กเรยฺย วิคฺคหํ กเรยฺย

วิวาทํ กเรยฺย เมธคํ กเรยฺย น ตฺวํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานาสิ

อหํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานามิ ก็ ตฺวํ อิมํ ฐมฺมวินยํ

อาชานิสฺสสิ มิจฺจนาปฺปฏิปนฺโน ตวมสิ อหฺมสฺมิ สมฺมาปฺปฏิปนฺโน

สทิตฺตมเม อสทิตฺตุนเต ปุเร วจฺนียํ ปจฺจนา อวจ ปจฺจนา วจฺนียํ

ปุเร อวจ อธิจฺฉณฺุเต วิปฺราวตฺตํ อาโรปีโต เต วาโท

#๑ ไป. ยู. นินฺหิโน ...

นิกคหิตโตสิ ๑ จร วาทปโปโมกขาย นิพเพเทหิ वा सजे पोहसिदि
सोमो विससि ओत वा न्हिโน यो मण्यत्ति सो विवतेह देन ५

[๑๕๑] तीसु विचासु अविकम्पमानो सोमो विससिदि न तसुस
होत्तिदि यत्तसुसता दिसुसो विचा प्हिना समुच्चिन्ना वुपसन्ता
पुत्तिपुत्तसुसत्ता अणुपुत्तसुसत्ता अणुपुत्तसुसत्ता सो तीसु
विचासु न गम्पति न विकम्पति अविकम्पमानसुस पुत्तसुस
सोमो विससिदि वा सेयोविससिदि वा हिनोविससिदि वा ५ न तसुस
होत्तिदि न मय्हो होत्तिदि ๒ तीसु विचासु अविकम्पमानो सोमो विससिदि न
तसुस होत्ति ५ देनाह गक्का

सोमो विससि ओत वा न्हिโน
यो मण्यत्ति सो विवतेह देन
तीसु विचासु अविकम्पमानो
सोमो विससिदि न तसुस होत्तिदि ५

[๑๕๔] सज्जनत्ति सो पुराहुमोणे गी वथेय

मुसात्ति वा सो विवतेह देन
यत्तसुसि सम् विसम् वापि नत्ति
स देन वात्त पुत्तिस्सुत्तसुस ५

[๑๕๕] सज्जनत्ति सो पुराहुमोणे गी वथेयात्ति पुराहुमोणे
सत्तन्नु चम्ममानं पाहितत्तता पुराहुमोणे ५ पे ५ अनिसुत्तिโต तात्ति
पुत्तसुसत्ता स पुराहुमात्ति सज्जनत्ति सो पुराहुमोणे ५ गी वथेयात्ति
#๑ म. यु. นิกคหิตโต ตวมสิ ๫ ๒. ม. อิติสทุโท นत्ติ ๫

สสุตโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ พุราหฺมโณ ก็
วเทยฺย ก็ กเถยฺย ก็ ภณฺณยฺย ก็ ทิปฺเปยฺย ก็ โวหเรยฺย ฯ
อสสุตโต โลโก ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปรมฺมรณฺนา อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ พุราหฺมโณ ก็ วเทยฺย
ก็ กเถยฺย ก็ ภณฺณยฺย ก็ ทิปฺเปยฺย ก็ โวหเรยฺยาติ สจฺจนฺติ
โส พุราหฺมโณ ก็ วเทยฺย ฯ

[๑๕๖] มุสาติ วา โส วิวเทถ เกนาติ พุราหฺมโณ มยฺหํ
สจฺจํ ตฺยํ มุสาติ เกน มาเนน กาย ทิฏฺฐิยา เกน วา ปุคฺคเลน
กลหํ กเรยฺย ภณฺณํ กเรยฺย วิคฺคหํ กเรยฺย วิวาทํ กเรยฺย
เมธคํ กเรยฺย น ตฺวํ อิมํ ฆมฺมวินยํ อาชานาสิ ฯเปฯ นิพฺเพเชหิ
วา สเจ ปโหสีติ มุสาติ วา โส วิวเทถ เกน ฯ

[๑๕๗] ยสฺมี สมนํ วิสมํ วาปี นตฺถิติ ยสฺมี ๑ อรหฺนฺเต จินฺนสเว
สทิสฺสอสมฺมิตฺติ มาโน นตฺถิ เสยฺโยสมฺมิตฺติ อติมาโน นตฺถิ
หิโนสมฺมิตฺติ โอมานโน นตฺถิ [๒] น สํวิชฺชติ นฺุปลพฺภติ ปหีนํ สมฺมจฺฉินฺนํ
วูปสนฺตํ ปฏฺฐิปปุสฺสทฺธํ อภพฺพุปปตฺถิกํ ฌานคฺคินา ททฺธนฺตํ ยสฺมี
สมนํ วิสมํ วาปี นตฺถิ ฯ

[๑๕๘] ส เกน วาทํ ปฏฺฐิสถฺมณฺณชฺชเยยฺยาติ โส เกน มาเนน กาย
ทิฏฺฐิยา เกน วา ปุคฺคเลน วาทํ ปฏฺฐิสถฺมณฺณชฺชเยยฺย ๓ ปฏฺฐิปปุสฺสเรยฺย
กลหํ กเรยฺย ภณฺณํ กเรยฺย วิคฺคหํ กเรยฺย วิวาทํ กเรยฺย เมธคํ
กเรยฺย น ตฺวํ อิมํ ฆมฺมวินยํ อาชานาสิ ฯเปฯ นิพฺเพเชหิ วา
#๑ โป. ม. ย. ยสฺมินฺตํ ยสฺมี ปุคฺคเล ... ๒ โป. ม. น สนฺตํ ฯ ๓. ม.
#ปฏฺฐิปปุสฺสเรยฺย ฯ

สเจ ปโหสีติ ส เกน วาท์ ปฏิสลณฺณเชยฺย ฯ เตนาห ภควา

สจฺจนฺติ โส พุราหุมนฺโณ กิ วเทยฺย

มุสาติ วา โส วิวเทถ เกน

ยสฺมี สมนํ วิสมนํ วาปี นตฺถิ

ส เกน วาท์ ปฏิสลณฺณเชยฺยาติ ฯ

[๑๕๕] โอกมฺปหาย อนิเกตสารี

กาเม อกุพฺพํ มฺนิ สนฺถวานิ

กาเมหิ ริตุโต อปุเรกฺขราโน

กถํ น วิคฺคยฺห ชเนน กยิรา ฯ

[๑๖๐] อถ โข หาลินฺทกานิ คหปติ เยนายสฺมา มหากจฺจानโน
เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ อภิวาเทตฺวา
เอกมนฺตํ นิสีทิ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข หาลินฺทกานิ คหปติ
อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ วุตฺตมิตํ ฆนฺเต กจฺจาน
ภควตา อฏฺฐกวกฺคิกเก มาคณฺทียปฺเภห

โอกมฺปหาย อนิเกตสารี

กาเม อกุพฺพํ มฺนิ สนฺถวานิ

กาเมหิ ริตุโต อปุเรกฺขราโน

กถํ น วิคฺคยฺห ชเนน กยิราติ ฯ

อิมสฺส นฺ โข ฆนฺเต กจฺจาน ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส กถํ
อตุโถ วิตุถาเรน ทฏฺฐพฺโพติ ฯ รูปธาตฺว โข คหปติ วิญฺญาณสฺส

โอโก รูปชาตฺราราควินิพนฺธญจ ปน วิญฺเฒาณํ โอกสาร์ติ วุจฺจติ
เวทนาธาตุ โข คหปติ สญฺญาธาตุ โข คหปติ สงฺขารธาตุ
โข คหปติ วิญฺเฒาณสฺส โอโก สงฺขารธาตฺราราควินิพนฺธญจ ปน
วิญฺเฒาณํ โอกสาร์ติ วุจฺจติ เอวํ โข คหปติ โอกสาร์ โหติ ฯ
กถญจ คหปติ อนิกสาร์ โหติ ฯ รูปชาตฺยา โข คหปติ โย
ฉนฺโท โย ราโค ยา นนฺทึ ยา ตณฺหา เย อุปายุปาทานา
เจตโส อธิฏฺฐานาภินิเวसानุสยา เต ตถาคตสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนมุลา
ตลาตฺตถุกตา อนภาวํกตา आयตี अनुप्रापथम्मा तस्मा
तथाकโต अनिकसारी वुज्जति ฯ เวทนาธาตุยา โข คหปติ สญฺญาธาตุยา
โข คหปติ สงฺขารธาตุยา โข คหปติ วิญฺเฒาณธาตุยา
โข คหปติ โย ฉนฺโท โย ราโค ยา นนฺทึ ยา ตณฺหา ये
อุปายุปาทานา เจตโส อธิฏฺฐานาภินิเวसानุสยา เต ตถาคตสฺส
ปหีนา อุจฺฉินฺนมุลา ตลาตฺตถุกตา อนภาวํกตา आयती
अनुप्रापथम्मा तस्मा तथाकतो अनिकसारी वुज्जति एवम्
को कहपति अनिकसारी होति । गच्छज कहपति निकेतसारी होति ।
रूपनिमित्तनिकेतसारविण्णञ्चि โข คหปติ निकेतสาร์ติ วุจฺจติ ฯ
สทฺทนิमितฺต คนฺธนิमितฺต รสนิमितฺต โสณฺฑรพฺพนิมิตฺต ฐมฺมนิमितฺตนิเกตสาร์วิณฺณञ्ชि
โข คหปติ निकेतสาร์ติ วุจฺจติ เอวํ โข คหปติ
นิกेतสาร์ โหติ ฯ กถญจ คหปติ อนิกेतสาร์ โหติ ฯ
รูปนิमितฺตนิเกตสาร์วิณฺณञฺชา โข คหปติ ตถาคตสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนมุลา

ตาลาวตฤกตา อนภาวงคตา आयत्ती अनुप्राथम्यमा तसुमा
तदाकटो अनिगतसारिती वृज्जति ५ सप्ततन्मितकनूचनमित्तरसन्मित-
पौण्ड्रपुष्पमित्तरमन्मितनित्तरनिगतसारिनिपुत्रा षो कल्पति तदाकटसु-
पहिना उच्चिन्नमुला तालावतृकता अनभावाङ्कता आयत्ती
अनुप्राथम्यमा तसुमा तदाकटो अनिगतसारिती वृज्जति ऐवं षो
कल्पति अनिगतसारी होति ५ गद्यज कल्पति कामे सन्धुवशातो
होति ५ अथ कल्पति ऐकज्जो [७] किहीहि संसृज्जो विहरति सन्नन्ती
सहस्री सुचित्तु सुचित्तो तृक्षित्तु तृक्षित्तो उपपन्नसु गिज्जग्गन्धियेसु
उत्तना वोय्ज्जो आपञ्चति ऐवं षो कल्पति कामे सन्धुवशातो
होति ५ गद्यज कल्पति कामे न सन्धुवशातो होति ५ अथ
कल्पति [८] गिक्खु किहीहि असंसृज्जो विहरति न सन्नन्ती न सहस्री न
सुचित्तु सुचित्तो न तृक्षित्तु तृक्षित्तो उपपन्नसु गिज्जग्गन्धियेसु
न उत्तना वोय्ज्जो आपञ्चति ऐवं षो कल्पति कामे न
सन्धुवशातो होति ५ गद्यज कल्पति कामेहि उरिद्धो होति ५
अथ कल्पति ऐकज्जो कामेसु उरिद्धो ७ होति उरिद्धज्जन्तो
उरिद्धेप्पो उरिद्धेप्पोसो उरिद्धेप्पोसो उरिद्धेप्पोसो ऐवं षो
कल्पति कामेहि उरिद्धो होति ५ गद्यज कल्पति कामेहि उरिद्धो
होति ५ अथ कल्पति गिक्खु कामेसु उरिद्धो होति उरिद्धज्जन्तो
उरिद्धेप्पो उरिद्धेप्पोसो उरिद्धेप्पोसो उरिद्धेप्पोसो ऐवं षो कल्पति
कामेहि उरिद्धो होति ५ गद्यज कल्पति पुण्णेरानो होति ५
#७ म. गिक्खु ५ ८ म. ऐकज्जो ५ ९ म. उरिद्ध ... उरिद्ध ... उरिद्ध ... उरिद्ध ५

อิธ คหปติ เอกจฺจสฺส [๑] เอวํ โหติ เอวํรูปํ สियํ อนาคตมทฺธานนฺติ
ตตฺถ นนฺที สมนฺวาคเมติ ๒ เอวํเวทโน สियํ เอวํสญฺโญ สियํ
เอวํสงฺขารो สियํ เอวํวิญญาโณ สियํ อนาคตมทฺธานนฺติ ตตฺถ
นนฺที สมนฺวาคเมติ เอวํ โข คหปติ ปุเรกฺขรानฺ โหติ ฯ
กถญฺจ คหปติ อปุเรกฺขรานฺ โหติ ฯ อิธ คหปติ เอกจฺจสฺส ภิกฺขุโน
น เอวํ โหติ เอวํรูปํ สियํ อนาคตมทฺธานนฺติ ตตฺถ นนฺที น
สมนฺวาคเมติ เอวํเวทโน สियํ เอวํสญฺโญ สियํ เอวํสงฺขารो
สियํ เอวํวิญญาโณ สियํ อนาคตมทฺธานนฺติ ตตฺถ นนฺที น
สมนฺวาคเมติ เอวํ โข คหปติ อปุเรกฺขรานฺ โหติ ฯ กถญฺจ
คหปติ กถํ วิคฺคยฺห ชเนน กตฺตา โหติ ฯ อิธ คหปติ เอกจฺจโ
เอวรूपิํ กถํ กตฺตา โหติ น ตฺวํ อิมํ ฆมฺมวินยํ อาชานาสี ฯเปฯ
นิพฺเพเชหิ วา สเจ ปโหสีติ เอวํ โข คหปติ กถํ
วิกฺคยฺห ชเนน กตฺตา โหติ ฯ กถญฺจ คหปติ กถํ น วิคฺคยฺห
ชเนน กตฺตา โหติ ฯ อิธ คหปติ [๑] ภิกฺขุ น เอวรूपิํ กถํ กตฺตา
โหติ น ตฺวํ อิมํ ฆมฺมวินยํ อาชานาสี ฯเปฯ นิพฺเพเชหิ วา
สเจ ปโหสีติ เอวํ โข คหปติ กถํ ๔ น วิคฺคยฺห ชเนน กตฺตา
โหติ ฯ อิติ โข คหปติ ยนฺตํ วุตฺตํ ภควตา อฏฺฐกฺวคฺคิเก
มากนฺทียปฺเภห

โอกมฺปหาย อนิเกตสารี

กาม อกฺุพฺพํ มฺนิ สนฺถวานิ

#๑ ม. ภิกฺขุโน ฯ ๒ โป. ม. สมนฺนानนฺติ อปรมฺปิ อีทิสเมว ฯ ๓ ม. ย.

#เอกจฺจโ ฯ ๔ ม. อัย ปาโ จ นตฺถิ ฯ

กามะหิ ริตุโต อปุเรกขราโน

กถั น วิคฺคยฺห ชเนน กยิราติ

อิมสฺส โข คหปติ ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน

อตุโถ ทฎฺฐพฺโพ ๑ ๑ เตนาห ภควา

โอกมฺปหาย อนิกตสารี

กามะ อุกุพฺพิ มุณี สนฺถวานี

กามะหิ ริตุโต อปุเรกขราโน

กถั น วิคฺคยฺห ชเนน กยิราติ ๑

[๓๖๑] เยหิ วิวิตฺโต วิจเรยฺย โลเก

น ตานี อุกุคฺคยฺห วเทยฺย นาโค

เอลมฺพฺชฺช กณฺณกวาริํชฺช ยถา

ชเลน ปงฺเกน จ นฺอุปฺลิตฺตํ

เอวํ มุณี สนฺตฺวาโท ๒ อคิทุโร

กามะ จ โลเก จ อนฺอุปฺลิตฺโต ๑

[๓๖๒] เยหิ วิวิตฺโต วิจเรยฺย โลเกติ เยหิตี [๓] ทิฏฺฐิกเตหิ ๑

วิวิตฺโตติ กายทฺวจฺจริเตน วิตุโต วิวิตฺโต ปวิวิตฺโต วจิทฺทฺวจฺจริเตน

มโนทฺวจฺจริเตน ราเคน ๑เป๑ สพฺพพากุสลาภิสงฺขาราเหหิ วิตุโต

วิวิตฺโต ปวิวิตฺโต ๑ วิจเรยฺยาติ จเรยฺย วิหเรยฺย อิริเยยฺย วตฺเตยฺย

ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺย ๑ โลเกติ มนุสฺสโลเกติ เยหิ วิวิตฺโต

วิจเรยฺย โลเก ๑

#๑ ม. ทฎฺฐพฺโพติ ๑ ๒ โป. ม. สนฺตฺวาโท ๑ สพฺพตฺถ อธิสเมว ๑ ๓ ม. ย.

#เยหิ ๑

[๓๖๓] น ตานิ อุกคยห วเทยฺย นาโคติ นาโคติ อากุ
น กโรตฺตีติ นาโค ฯ น กจฺจนฺตฺตีติ นาโค ฯ นากจฺจนฺตฺตีติ นาโค ฯ

กถิ อากุ น กโรตฺตีติ นาโค ฯ อากุ วุจฺจนฺติ ปาปกา
อกุสลา ฐมฺมา สฺงฺกิลฺลิกา โปโนพฺภวิกา สทฺธา ทฺถุขวิปากา
อายุตฺตี ชาตฺติชฺรามรณฺนิยา ฯ

อากุ น กโรตฺตีติ กิณฺจิ โลเก (สภฺิยาติ ภควา)

สพฺพสํโยเก วิสขฺช พนฺธฺนานิ

สพฺพตฺถ น สขฺชติ วิมฺตฺโต

นาโค ตาเท วุจฺเจเต ตถตฺตฺตาติ

เอวํ อากุ น กโรตฺตีติ นาโค ฯ

กถิ น กจฺจนฺตฺตีติ นาโค ฯ น ฉนฺทาคตฺตี กจฺจนฺติ น โทสาคตฺตี
กจฺจนฺติ น โมหาคตฺตี กจฺจนฺติ น ภยาคตฺตี กจฺจนฺติ น ราควเสน
กจฺจนฺติ น โทสวเสน กจฺจนฺติ น โมหวเสน กจฺจนฺติ น มานวเสน
กจฺจนฺติ น ทิฏฺฐิวเสน กจฺจนฺติ น อุตฺถจฺจวเสน กจฺจนฺติ น วิจิกิณฺณวเสน
กจฺจนฺติ น อนฺุสยวเสน กจฺจนฺติ น วกฺเคหิ ฐมฺเมหิ ยายติ นิยุตฺติ
วฺยฺหติ สํหริยติ เอวํ น กจฺจนฺตฺตีติ นาโค ฯ

กถิ นากจฺจนฺตฺตีติ นาโค ฯ โสตาปตฺตฺติมคฺเคน เย กิเลสฺสา ปหฺีนา
เต กิเลสฺ น ปฺุเนติ น ปฺุจฺเจติ น ปฺุจฺจาจฺจนฺติ สกทาคามิมคฺเคน
อนาคามิมคฺเคน อรหตฺตฺตฺตฺมคฺเคน เย กิเลสฺสา ปหฺีนา เต กิเลสฺ
น ปฺุเนติ น ปฺุจฺเจติ น ปฺุจฺจาจฺจนฺติ เอวํ นากจฺจนฺตฺตีติ นาโค ฯ

น ตานี อุกคยฺห วเทยฺย นาโคติ นาโค น ตานี ทิฏฺฐิกตานิท
คเหตุวา อุกคเหตุวา คณฺหิตฺวา ปรามสฺสิตฺวา อภินิวิสฺสิตฺวา วเทยฺย
กเถยฺย ภณฺเอยฺย ทีปเยยฺย โวหเรยฺย สสฺสโต โลโก อสสฺสโต
โลโก ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา
อิทเมว สจฺจํ โมฆมมณฺณนฺติ วเทยฺย กเถยฺย ภณฺเอยฺย ทีปเยยฺย
โวหเรยฺยาติ น ตานี อุกคยฺห วเทยฺย นาโค ฯ

[๓๖๔] เอลมฺพุชฺชํ กณฺณุกวาริชฺชํ ยถา ชเลน ปงฺเกน จ
นฺนุปลิตฺต
วฺจฺจติ อุกกํ ฯ อมฺพุ วฺจฺจติ อุกกํ ฯ อมฺพุชฺชํ
วฺจฺจติ ปทฺมํ ฯ กณฺณุกโก วฺจฺจติ ขรทณฺโฑ ฯ วาริ วฺจฺจติ
อุกกํ ฯ วาริชฺชํ วฺจฺจติ ปทฺมํ วาริชฺชํ วาริสมฺภวํ ฯ ชลํ วฺจฺจติ
อุกกํ ฯ ปงฺโก วฺจฺจติ กทฺทโม ฯ ยถา ปทฺมํ วาริชฺชํ วาริสมฺภวํ
ชเลน จ ปงฺเกน จ น ลิมฺปติ น ตํลิมฺปติ ๑ นฺนุปลิมฺปติ อลิตฺตํ
ออสฺสิตฺตํ อนุปลิตฺต
เอลมฺพุชฺชํ กณฺณุกวาริชฺชํ ยถา ชเลน
ปงฺเกน จ นฺนุปลิตฺตํ ฯ

[๓๖๕] เอวํ มฺนึ สนฺตฺติวาทิ อคฺคิทฺโธ กามเ จ โลเก จ
อนฺนุปลิตฺต
เอวนฺติ โอบมฺมสมฺปฏฺฐิปาทนา ฯ มฺนึติ โมนํ วฺจฺจติ
ณานํ ฯเปฯ สงฺกชาลมตฺติจฺจ โส มฺนึ ฯ สนฺตฺติวาทิ สนฺตฺติวาทิ
มฺนึ ตาณวาทิ เลณวาทิ สรณวาทิ อภยวาทิ อจฺจุตวาทิ
อมตวาทิ นิพฺพานวาทิ เอวํ มฺนึ สนฺตฺติวาทิ ฯ อคฺคิทฺโธติ
เคโร วฺจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌา
#๑ ไป. ม. น ปลิมฺปติ ฯ สพฺพตฺถ อธิสเมว ฯ

โลโก อกุตตมมถัม ๑ ยสเสโส ๑ เคโธ ปหีนโน สมจฺจนฺโน รูปสนฺโต
ปฏิบัติสฺสทฺโธ อภพฺพปฏิบัติโก ฌาณคฺคินา ททฺโธ โส วุจฺจติ
อภิตฺโธ ๑ โส รูปเป อภิตฺโธ สทฺเท คณฺเฐ รเส โฝฏฺจพฺเพ กุเล
คณฺเฐ อวาเส ลาภเ ยเส ปลํสาย สฺสฺเช จีวเร ปิณฺฑปาเต
เสนาสเน คีตฺตานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารเ กามธาตฺยา รูปธาตฺยา
อรูปรธาตฺยา กามภเว รูปภเว อรูปภเว สลฺยฌาภเว อสลฺยฌาภเว
เนวสลฺยฌานาสลฺยฌาภเว เอกโวการภเว จตฺตโวการภเว ปญฺจโวการภเว
อดีตเ อนาคเต ปจฺจบุปฺนเน ทิฏฺฐิสฺสุมตฺตวิญฺญาตพฺเพสุ
ธมฺเมสุ อภิตฺโธ อภิตฺโต อมจฺฉิตฺโต อนชฺโฆปฺนโน วิตเคโธ ๒
จตฺตเคโธ วนตฺตเคโธ มุตฺตเคโธ ปหีนเคโธ ปฏฺินิสฺสฏฺฐเคโธ วิตฺตราโค ๓
จตฺตฺตราโค วนตฺตฺตราโค มุตฺตฺตราโค ปหีนฺตราโค ปฏฺินิสฺสฏฺฐฺตราโค
นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สีตฺถิโต สฺสขปฏฺิสฺสเวทึ พุรหฺมญฺเฐน อตฺตนา
วิหฺรตีติ เอวํ มุณี สนฺติวโท อภิตฺโธ ๑ กามเ จ โลเก จ
อนฺุปลิตฺตฺโตติ กามาติ อุตฺตทานโต เทว กามา วตฺตูกามา จ
กิลฺลสฺกามา จ ๑เป๑ อิมเ วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา ๑เป๑ อิมเ
วุจฺจนฺติ กิลฺลสฺกามา ๑ โลเกติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก
ขนฺธโลเก ธาตฺตโลเก อายตฺนโลเก ๑ เลโปติ เทวเลปา ตณฺหาเลโป
จ ทิฏฺฐิเลโป จ ๑เป๑ อัย ตณฺหาเลโป ๑เป๑ อัย
ทิฏฺฐิเลโป ๑ มุณี ตณฺหาเลปํ ปหาย ทิฏฺฐิเลปํ ปฏฺินิสฺสชฺชิตฺวา
กามเ จ โลเก จ น ลิมฺปติ น สํลิมฺปติ นฺุปลิมฺปติ อลิตฺตฺโต
#๑ โป. ย. ยสฺส โส ๑ ๒ โป. ม. วิตเคโธ ๑ ๓ ม. วิตฺตราโค ๑

อัสลิตโต อนุปลิตโต นิกขนโต นิสสภูโธ วิปปมุตโต วิสณฺณุตโต
วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ เอวํ มุนี สนฺติวโธ อคิทุโธ
กามะ จ โลกะ จ อนุปลิตโต ฯ เตนาห ภควา

เยหิ วิวิตโต วิจเรยฺย โลกะ

น ตานิ อุกฺคยฺห วเทยฺย นาโค

เอตมฺพฺชํ กณฺณกวาริํชํ ยถา

ชเลน ปงฺเกน จ นฺนปลิตตํ

เอวํ มุนี สนฺติวโธ อคิทุโธ

กามะ จ โลกะ จ อนุปลิตโตติ ฯ

[๓๖๖] น เวทญฺ ทิฏฺฐิจฺยา น มุตฺติยา

ส มานเมตฺติ น หิ ตมฺมโย โส

น กมฺมฺนา โนปิ สฺสฺเตน เนยฺโย

อนฺนปฺนิตโต ส นีเวสเนสุ ฯ

[๓๖๗] น เวทญฺ ทิฏฺฐิจฺยา น มุตฺติยา ส มานเมตฺติ นาทิ
ปฏิกฺเขโป ฯ เวทญฺติ เวโท วุจฺจติ จตฺตฺส มกฺเคสุ ฌาณํ
ปญฺญา ปญฺณินฺทริยํ ปญฺญาพลํ ฐมฺมวิจยสมฺโพชฺฌนฺจ โค วิมฺสา
วิปฺสฺสนา สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ เตหิ เวเทหิ ชาตฺชรามรณฺสฺส อนฺตคฺโต
อนฺตปฺปตฺโต โกฏฺฐคฺโต โกฏฺฐปฺปตฺโต ปรียนฺตคฺโต ปรียนฺตปฺปตฺโต
โวสฺสานคฺโต โวสฺสานปฺปตฺโต ตาณคฺโต ตาณปฺปตฺโต เลณคฺโต
เลณปฺปตฺโต สรณคฺโต สรณปฺปตฺโต อภยคฺโต อภยปฺปตฺโต

อจฺจุตคโตะ อจฺจุตปฺปตฺโต อมตคโตะ อมตปฺปตฺโต นิพฺพานคโตะ
นิพฺพานปฺปตฺโต ฯ เวทานํ วา อนฺตํ คโตะติ เวทฺฐุ ฯ เวเทหิ
วา อนฺตคโตะติ เวทฺฐุ ฯ สตฺตณฺนํ วา ฌมฺมานํ วิทิตฺตฺตา เวทฺฐุ
สทฺกกายทฺธิจฺฉิ วิทิตฺตา โหติ วิจิจฺฉิ วิทิตฺตา โหติ สีลพฺพตฺตปฺรามาสโ
วิทิตฺโต โหติ ราโค วิทิตฺโต โหติ โทโส วิทิตฺโต
โหติ โมโห วิทิตฺโต โหติ มาโน วิทิตฺโต โหติ ฯ วิทิตฺตฺส
โหนฺติ ปาปกฺกา อกฺุสลา ฌมฺมา สงฺกิลฺลิกา โปโนพฺภวิกา สทฺรา
ทฺกขวิปากา आयตี ชาติชฺรามรณียา ฯ

เวทานิ วิเจยฺย เกวลานิ (สภียาติ ภควา)

สมณานํ ยานิ ปตฺถิ พฺราหฺมณานํ

สพฺพเวทฺธนาสุ วิตรฺราโค

สพฺพิ เวทฺมตฺติจฺจ เวทฺฐุ โสตี ฯ

น ทฺธิจฺฉิยาติ ตฺสฺส ทฺวาสจฺฉิ ทฺธิจฺฉิตฺตานิ ปหีนานิ สมฺมุจฺฉินฺนนานิ
วฺุปสนฺตฺตานิ ปฏฺธิปฺปตฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกานิ ฌาณคฺคินา ททฺฒานิ
โส ทฺธิจฺฉิยา น ยายติ น นียฺยติ น วฺุยฺหติ น สฺหริยติ นปี
ตํ ทฺธิจฺฉิตฺตํ สารโตะ ปจฺเจติ น ปจฺจาจฺจตฺตีติ น เวทฺฐุ
ทฺธิจฺฉิยา ฯ น มฺุติยา ส มานเมตฺตีติ มฺุตรฺรูเปน วา ปฺรโฆเสน
วา มหาชนสมฺมุติยา วา น มานํ เอติ น อฺุเปติ น อฺุปกจฺฉติ
น คณฺหาติ น ปฺรามสฺติ นานินิวิสฺตีติ น เวทฺฐุ ทฺธิจฺฉิยา น
มฺุติยา ส มานเมติ ฯ น หิ ตมฺมโย โสตี น ตณฺหาเวเสน

ทิฏฐิวเสน ตมฺมโย โหติ ตปฺปรโม ตปฺปฺรายโน ฯ ยโต ตณฺหา
จ ทิฏฺฐิ จ มาโน จ ๑ ปหีนา โหนฺติ อจฺฉินฺนฺมฺลา ตาถาวตฺถกฺตา
อนภาวํกฺตา ๒ อายตี อนุปฺปาทธมฺมา เอตฺตาวตา น ตมฺมโย
โหติ น ตปฺปรโม น ตปฺปฺรายโนติ น หิ ตมฺมโย โส ฯ

[๓๖๘] น กมฺมฺนา โนปี สุเตน เนยฺโยติ น กมฺมฺนาติ
ปฺลฺลวาทิสงฺขาเรน वा अप्लฺลวาทิสงฺขาเรน वा आनेत्यาทิสงฺขาเรน
वा न ยายติ न नियยति न व्युहति न สํหริยตีติ न กมฺมฺนา ฯ โนปี
สุเตน เนยฺโยติ สุตฺตฺสุทฺธิยา वा ปรโมเสน वा มหาชนสมฺมุติยา वा
น ยายติ น नियยति न व्युहति न สํหริยตีติ น กมฺมฺนา โนปี สุเตน เนยฺโย ฯ

[๓๖๙] อนุปฺนีโต ส นิเวสเนสุติ อุปโยติ ๓ เทว อุปยา
ตณฺหุปโย จ ทิฏฺฐุปโย จ ฯเปฯ อัย ตณฺหุปโย ฯเปฯ อัย
ทิฏฺฐุปโย ฯ ตสฺส ตณฺหุปโย ปหีโน ทิฏฺฐุปโย ปฏฺินิสฺสฏฺุโ
ตณฺหุปยสฺส ปหีนคฺตา ทิฏฺฐุปยสฺส ปฏฺินิสฺสฏฺุจคฺตา โส นิเวสเนสุ
อนุปฺนีโต อนุปฺลิตฺโต อนุปฺกโต อนชฺโฆสิโต อนธฺมฺมฺโต นิกฺขนฺโต
นิสฺสฏฺุโ วิปฺปมฺมฺโต วิสณฺณคฺโต วิมรียาทิกเตน เจตฺสา วิหริตีติ
อนุปฺนีโต ส นิเวสเนสุ ฯ เตนาห ภกฺวา

น เวทฺฐุ ทิฏฺฐิยา น มฺุตฺติยา
ส มานเมติ น หิ ตมฺมโย โส
น กมฺมฺนา โนปี สุเตน เนยฺโย
อนุปฺนีโต ส นิเวสเนสุติ ฯ

#๑ ม. จสฺส ฯ ๒ ม. อนภาวํกฺตา ฯ ๓ ม. อุปยาติ ฯ

[๑๗๐] สยลาวิมุตตสฺส น สนฺติ คณฺธา

ปฺลฺลาวิมุตตสฺส น สนฺติ โมหฺทา

สยฺลญฺจ ทิฏฺฐิณฺจ เย อคฺคเหสฺสุ

เต ฆญฺญนฺตา ๑ วิจฺรณฺติ โลเก ฯ

[๑๗๑] สยลาวิมุตตสฺส น สนฺติ คณฺธาติ โย สมถปฺพุพฺพคมฺ

อริยมคฺคํ ภาเวติ ตสฺส อาทิโต อุปาทาย คณฺธา วิขมฺภิตา

โหนฺติ ฯ อรหตฺตปฺตฺเต อรหโต คณฺธา จ โมหฺทา จ นีวรณา

จ กามสยฺลา พยาปาทสยฺลา วิหีสายสยฺลา ทิฏฺฐิสยฺลา [๒] ปหีนา

โหนฺติ อุจฺฉินฺนมุลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตี

อนุปฺปาทสมฺมาติ สยลาวิมุตตสฺส น สนฺติ คณฺธา ฯ

[๑๗๒] ปฺลฺลาวิมุตตสฺส น สนฺติ โมหฺทาติ โย

วิปฺสสนาปฺพุพฺพคมฺ อริยมคฺคํ ภาเวติ ตสฺส อาทิโต อุปาทาย โมหฺทา

วิขมฺภิตา โหนฺติ ฯ อรหตฺตปฺตฺเต อรหโต โมหฺทา จ คณฺธา จ

นีวรณา จ กามสยฺลา พยาปาทสยฺลา วิหีสายสยฺลา ทิฏฺฐิสยฺลา

ปหีนา โหนฺติ อุจฺฉินฺนมุลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตี

อนุปฺปาทสมฺมาติ ปฺลฺลาวิมุตตสฺส น สนฺติ โมหฺทา ฯ

[๑๗๓] สยฺลญฺจ ทิฏฺฐิณฺจ เย อคฺคเหสฺสุ เต ฆญฺญนฺตา

วิจฺรณฺติ โลเกติ เย สยฺลํ คณฺหนฺติ กามสยฺลํ พยาปาทสยฺลํ

วิหีสายสยฺลํ เต สยฺลาเวสฺน ฆญฺเณฺติ สงฺฆญฺเณฺติ ฯ ราชาโนปิ

ราชูหิ วิวทฺหนฺติ ขตฺติยาปิ ขตฺติเยหิ วิวทฺหนฺติ พฺราหฺมณาปิ

#๑ โป. ม. ฆญฺญมานา ฯ ๒ ม. ย. สพฺพตฺถ จสทฺโท อตฺถิ ฯ

พฺรหฺมณฺเหหิ วิวทฺตฺติ คหปตฺตีปฺปี คหปตฺตีหิ วิวทฺตฺติ มาตาปฺปี
ปฺตุเตน วิวทฺติ ปฺตุโตปฺปี มาตรา วิวทฺติ ปิตาปฺปี ปฺตุเตน
วิวทฺติ ปฺตุโตปฺปี ปิตฺรา วิวทฺติ ภาตาปฺปี ภาตรา วิวทฺติ
ภคินีปฺปี ภคินียา วิวทฺติ ภาตาปฺปี ภคินียา วิวทฺติ ภคินีปฺปี
ภาตรา วิวทฺติ สหาโยปฺปี สหาเยน วิวทฺติ ฯ เต ตตฺถ
กถวฺกคฺคหวิวาทาปฺนฺนา อลฺลณฺมณฺณํ ปาณฺีหิปฺปี อฺปกฺกมฺนฺตฺติ เลทฺทฺชฺฐหิปฺปี
อฺปกฺกมฺนฺตฺติ ทณฺเฑหิปฺปี อฺปกฺกมฺนฺตฺติ สตฺถหิปฺปี อฺปกฺกมฺนฺตฺติ ฯ เต
ตตฺถ มรณฺมปฺปี นิกจฺจนฺตฺติ มรณฺมตฺตมฺปฺปี ทฺกฺกํ ฯ เย ทิฏฺฐี
คณฺหนฺตฺติ สสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ
ตถาคโต ปฺรมฺมรณฺตฺติ วา เต ทิฏฺฐิวิเสณ ฆณฺเณนฺตฺติ สงฺฆณฺเณนฺตฺติ
สตฺถารโต สตฺถารํ ฆณฺเณนฺตฺติ ชฺมมฺกฺขานโต ชฺมมฺกฺขานํ ฆณฺเณนฺตฺติ
คณฺโต คณฺํ ฆณฺเณนฺตฺติ ทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐี ฆณฺเณนฺตฺติ ปฺปฏิปาทย
ปฺปฏิปทํ ฆณฺเณนฺตฺติ มคฺคโต มคฺคํ ฆณฺเณนฺตฺติ ฯ อถวา เต
วิวทฺตฺติ กถํ กโรนฺตฺติ ภณฺฑนํ กโรนฺตฺติ วิคฺคหํ กโรนฺตฺติ วิวาทํ
กโรนฺตฺติ เมธคํ กโรนฺตฺติ น ตฺवं อิมํ ชฺมมฺวินยํ อาชานาสิ ฯเปฯ
นิพฺเพเชหิ วา สเจ ปโหสีติ ฯ เตสํ อภิสงฺขารา อปฺปหีนา
อภิสงฺขารานํ อปฺปหีนตฺตา คตฺติยา ฆณฺเณนฺตฺติ นฺริเย ฆณฺเณนฺตฺติ
ตฺริจฺจนฺโยนฺิยา ฆณฺเณนฺตฺติ ปิตฺติวิเส ฆณฺเณนฺตฺติ มนุสฺสโลเก
ฆณฺเณนฺตฺติ เทวโลเก ฆณฺเณนฺตฺติ คตฺติยา คตฺตี อฺปปตฺติยา
อฺปปตฺตี ปฺปฏิสนฺธิยา ปฺปฏิสนฺธี ภเวณ ภवं สํสาเรณ สํसारํ

วฏฺเณน วฏฺเณ อฏฺเณนติ สงฺฆฏฺเณนติ อฏฺเณนฺตา จรฺนฺติ วิหรฺนฺติ
อิริยฺนฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺติ ฯ โลเกติ
อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตฺนโลเกติ
สฺสณฺณจ ทิฏฺฐิณฺจ เข อคฺคเหสุ เต อฏฺฐยฺนฺตา วิจรฺนฺติ โลเก ฯ
เตนาห ภควา

สฺสณฺณาวิริตฺตสฺส น สนฺติ คนฺธา
ปฺลณฺณาวิมุตฺตสฺส น สนฺติ โมหา
สฺสณฺณจ ทิฏฺฐิณฺจ เข อคฺคเหสุ
เต อฏฺฐยฺนฺตา วิจรฺนฺติ โลเกติ ฯ
นวมิ มากนฺตียสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิโต ฯ

ทสโม ปุราเภทสุตตนิทเทโส

[๑๗๔] กถสฺสึ กถฺสึโล อุปสนฺโตติ วุจฺจติ

ตมฺเม โคตม ปพฺรหฺมิ ปุจฺฉโต อุตฺตมํ นรํ ฯ

[๑๗๕] กถสฺสึ กถฺสึโล อุปสนฺโตติ วุจฺจตีติ กถสฺสึตี

กัถิเสน ทสฺสเนน สมฺนฺนาคโต กัถฺฉนฺจเตน กัถฺปกาเรน กัถฺปฏิภาเคนาติ

กถสฺสึ ฯ กถฺสึโลติ กัถิเสน สึเลน สมฺนฺนาคโต กัถฺฉนฺจเตน

กัถฺปกาเรน กัถฺปฏิภาเคนาติ กถสฺสึ กถฺสึโล ฯ อุปสนฺโตติ วุจฺจตีติ

สนฺโต [๑] วุปสนฺโต นิพฺพุโต ปฏิปฺปสฺสทฺโรติ วุจฺจติ ปวุจฺจติ

กถฺยติ กถฺยติ ทิปียติ โวหริยติ ฯ กถสฺสึตีติ อธิปณฺณํ

ปุจฺฉติ ฯ กถฺสึโลติ อธิสึลํ ปุจฺฉติ ฯ อุปสนฺโตติ อธิจิตฺตํ

ปุจฺฉตีติ กถสฺสึ กถฺสึโล อุปสนฺโตติ วุจฺจติ ฯ

[๑๗๖] ตมฺเม โคตม ปพฺรหฺมิตี ตนฺติ ยํ ปุจฺฉามิ ยํ ยาจามิ

ยํ อชฺฉณฺสํ ยํ ปสาเทมิ ฯ โคตมาติ โส นิมฺมิโต พุทฺธํ

ภควนฺตํ โคตฺเตน อาลปติ ฯ ปพฺรหฺมิตี พฺรหฺมิ อาจิกฺข เทเสหิ

ปณฺญาเปหิ ปณฺฐเปหิ วิวร วิภช อุตฺตานิกรโหหิ ปกาเสหิตี ตมฺเม

โคตม ปพฺรหฺมิ ฯ

[๑๗๗] ปุจฺฉโต อุตฺตมํ นรฺนฺติ ปุจฺฉโตติ ปุจฺฉโ จ ปุจฺฉโต

ยาจโต อชฺฉณฺสโต ปสาทโต ฯ อุตฺตมํ นรฺนฺติ อคฺคํ เสฏฺฐํ

วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺข อุตฺตมํ ปวฺรํ นรฺนฺติ ปุจฺฉโต อุตฺตมํ นรํ ฯ

#๑ ม. อุปสนฺโต ฯ

เตนาห โส นิम्मิตโต

กถสฺสึ กถสฺสึโถ อุปสนฺโตติ วุจฺจติ
คฺคเม โคคฺคเม ปพฺรุหิ ปุจฺฉิตฺโต อุตฺตมํ นรฺนฺติ ฯ

[๑๗๘] วิตตโณห ปุรา เกทา (ติ ภควา)

ปุพฺพมนฺตมนิสฺสึโต
เวมฺชณฺเน นฺุสฺสงฺเขยฺโย
คฺคสฺส นคฺคฺติ ปุเรกฺขตํ ๑ ฯ

[๑๗๙] วิตตโณห ปุรา เกทาติ ภควาติ ๒ ปุรา กายสฺส

เกทา ปุรา อคฺคตภาวสฺส เกทา ปุรา กเพวรสฺส นิกฺเขปา ปุรา
ชีวิตฺตินฺทริยสฺส อุปฺจฺเจทา วิตตโณห วิคตตโณห จคฺคตตโณห
วนคฺคตโณห มคฺคตตโณห ปหีนตโณห ปฏฺนิสฺสฏฺจตโณห วิตฺตราโค
วิกตฺตราโค จคฺคตฺตราโค วนคฺคตฺตราโค มคฺคตฺตราโค ปหีนฺตราโค ปฏฺนิสฺสฏฺจฺจฺจฺจฺจโค
นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สฺตีฏฺโต สุขปฏฺฐิสฺสเวทึ พุรฺหฺมฏฺเตน อคฺคตนา
วิหฺรติ ฯ ภควาติ คารวาทฺธิวจฺนํ ฯ อปิจ ภคฺคฺตราโคติ ภควา ฯ
ภคฺคฺคโทสฺสตี ภควา ฯ ภคฺคฺคโมโหติ ภควา ฯ ภคฺคฺคมาโนติ ภควา ฯ
ภคฺคฺคทฺธิฏฺฐิตฺติ ภควา ฯ ภคฺคฺคกณฺณโกติ ภควา ฯ ภคฺคฺคกิลฺลิสฺสตี
ภควา ฯ ภชฺชึ วิภชฺชึ ปฏฺฐิวิภชฺชึ ชฺมมฺมรตฺตนฺนฺติ ภควา ฯ ภวานํ
อนคฺคกโรติ ภควา ฯ ภาวิตฺตกาโยติ ภควา ฯ ภาวิตฺตสฺสึโถ
ภาวิตฺตจิตฺโต ภาวิตฺตปฺลยฺโยติ ภควา ฯ ภชฺชึ วา ภควา อรณฺณวณฺนปฺตฺถานํ
ปนฺตฺถานํ เสนาสนานํ อปฺปสทฺถานํ อปฺปนิกฺโขมฺसानํ วิชฺชนวาทานํ
#๑ โป. ม. ปุเรกฺขตํ ๑ ๒ ม. อัย ปาโธ นคฺคฺติ ฯ

มนุสฺสราหเสยยกานิ ปฏิสลฺลฺลานสารูปานีติ ภควา ฯ ภาที วา ภควา8
จีวรปิณฑปาตเสนาสนกิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ ภควา ฯ
ภาที วา ภควา อตุรตสฺส ฐมฺมรตสฺส วิมุตฺติริตสฺส อธิสึตสฺส
อธิจิตฺตสฺส อธิปญฺญาชาติ ภควา ฯ ภาที วา ภควา จตฺนุนํ
ฉานานํ จตฺนุนํ อปฺปมญฺญานํ จตฺนุนํ อรูปสฺมาปตฺตีนนฺติ ภควา ฯ
ภาที วา ภควา อฏฺฐนฺนํ วิโมกฺขานํ อฏฺฐนฺนํ อภิภายตฺนानํ นวฺนํ
อนุปฺพุทฺทวิหารสฺมาปตฺตีนนฺติ ภควา ฯ ภาที วา ภควา ทสฺนุนํ
สญฺญาภาวานานํ ทสฺนุนํ กสิณสฺมาปตฺตีนํ อานาปานสฺสตฺติสฺมาธิสฺส
อสฺสภสฺมาปตฺติยาติ ภควา ฯ ภาที วา ภควา จตฺนุนํ สติปฏฺฐานานํ
จตฺนุนํ สมฺมปฺปชานานํ จตฺนุนํ อิทธิปฺปาทานํ ปญฺจนํ อินฺทฺริยานํ
ปญฺจนํ พฺลานํ สตฺตฺนุนํ โพชฺฌนฺกานํ อริยสฺส อฏฺฐงฺกิกสฺส
มกฺกสฺสชาติ ภควา ฯ ภาที วา ภควา ทสฺนุนํ ตถาคตฺพลานํ
จตฺนุนํ เวสารชฺชานํ จตฺนุนํ ปฏฺฐิสฺมกฺกิทานํ ฉนฺนํ อภิญฺญานํ ฉนฺนํ
พุทฺธชฺชมนานนฺติ ภควา ฯ ภควาติ เนตฺติ นามํ มาตรา กตํ น
ปีตฺรา กตํ น ภাত্রา กตํ น ภคินียา กตํ น มิตฺตามจฺเจहि
กตํ น ฌาตีสาลโหิตฺเทหิ กตํ น สมณฺพฺราหฺมณฺเหหิ กตํ น
เทวตฺาหิ กตํ วิโมกฺขนฺตฺิกเมตฺติ พุทฺธานํ ภควนฺตฺานํ โพธิยา มฺุเล
สฺส สพฺพญฺญตฺตฺาณสฺส ปฏฺฐิลภา สจฺจิกา ปญฺญตฺติ ยทฺธิ
ภควาติ วิตตฺโณห ปฺุรา เกทาติ ภควา ฯ

[๓๘๐] ปุพฺพมนฺตฺมนิสฺสึโตติ ปุพฺพนฺโต วุจฺจติ อตีโต อทฺธา

อติตฺ อทฺธานํ อารพฺภ ตณฺหา ปหีนา โหติ ทิฏฺฐิ ปฏฺินิสฺสฏฺฐา
ตณฺหาย ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิยา ปฏฺินิสฺสฏฺฐตฺตา เอวมฺปิ
ปฺพุพฺพนตฺตมนิสฺสึโต ฯ อถฺวา เอวฺรุโป อโหสิ อตีตฺมทฺธานนฺติ ตตฺถ
นนฺที น สมนฺวาคเมติ เอวฺเวทโน อโหสิ เอวฺสยฺโย อโหสิ
เอวฺสงฺขารो อโหสิ เอวฺวิญฺญาโณ อโหสิ อตีตฺมทฺธานนฺติ
ตตฺถ นนฺที น สมนฺวาคเมติ เอวมฺปิ ปฺพุพฺพนตฺตมนิสฺสึโต ฯ
อถฺวา อิติ เม จกฺขุ อโหสิ อตีตฺมทฺธานํ อิติ รุปาติ ตตฺถ
น จฺนทฺรากลฺปิพฺพทฺธํ โหติ วิญฺญาณํ น จฺนทฺรากลฺปิพฺพทฺธตฺตา
วิญฺญาณสฺส น ตทฺภินนฺทติ น ตทฺภินนฺทนฺโต เอวมฺปิ ปฺพุพฺพนตฺตมนิสฺสึโต ฯ
อิติ เม โสตํ อโหสิ อตีตฺมทฺธานํ อิติ สทฺททาติ
อิติ เม ฆานํ อโหสิ อตีตฺมทฺธานํ อิติ กนฺธาติ อิติ เม ชิวฺหา
อโหสิ อตีตฺมทฺธานํ อิติ รสาติ อิติ เม กาโย อโหสิ
อตีตฺมทฺธานํ อิติ โสภฺจพฺพทาติ อิติ เม มโน อโหสิ อตีตฺมทฺธานํ
อิติ ฆมฺมาติ ตตฺถ น จฺนทฺรากลฺปิพฺพทฺธํ โหติ วิญฺญาณํ น
จฺนทฺรากลฺปิพฺพทฺธตฺตา วิญฺญาณสฺส น ตทฺภินนฺทติ น ตทฺภินนฺทนฺโต
เอวมฺปิ ปฺพุพฺพนตฺตมนิสฺสึโต ฯ อถฺวา ยานสฺสุ ตานิ ปฺพุเพ
มาตุคาเมน สทฺธี หสิตฺถ ลปิตฺถ กถิตฺถ กิพฺพิตานิ น ตทฺสฺสาเทติ น ตํ
นิกาเมติ น จ เตน ปวิตฺตี อาปฺชชฺติ เอวมฺปิ ปฺพุพฺพนตฺตมนิสฺสึโต ฯ

[๓๘๑] เวมฺชเณ นฺุปสงฺเขยฺโยติ เวมฺชเณ วุจฺจติ ปจฺจุปฺปนฺโน
อทฺธา ฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ อทฺธานํ อารพฺภ ตณฺหา ปหีนา โหติ ทิฏฺฐิ

ปฏินิสสัจจา ตณฺหาช ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิชา ปฏินิสสัจฺจตฺตา รตฺโตติ
นุปลสงฺเขโย ทุฏฺโฐติ นุปลสงฺเขโย มุโฬหติ นุปลสงฺเขโย
วินิพนฺโฐติ นุปลสงฺเขโย ปรามญฺโฐติ นุปลสงฺเขโย วิกฺเขปคฺโตติ
นุปลสงฺเขโย อนิฏฺฐจฺจคฺโตติ นุปลสงฺเขโย ถามคฺโตติ
นุปลสงฺเขโย ฯ เต อภิสงฺขารา ปหีนา อภิสงฺขารานํ ปหีนตฺตา
คตฺติชา นุปลสงฺเขโย เนรยิโกติ वा ตिरจฺจนโยนิโกติ वा
ปิตฺติวิสยิโกติ वा มนุสฺสोติ वा เทโวติ वा รุปีติ वा อรูปีติ
วา สลฺยณฺีติ वा อสลฺยณฺีติ वा เนวสลฺยณฺีนาสลฺยณฺีติ वा ฯ
โส เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย นตฺถิ การณํ นตฺถิ เยน สงฺขํ
กจฺเจยฺยชาติ เวมชฺเฌ นุปลสงฺเขโย ฯ

[๓๘๒] ตสฺส นตฺถิ ปุเรกขตฺนฺติ ตสฺสชาติ อรหโต
จิณฺาสวสฺส ฯ ปุเรกขาโรติ ๑ เทว ปุเรกขารา ตณฺหาปุเรกขาโร จ
ทิฏฺฐิปุเรกขาโร จ ฯเปฯ อัย ตณฺหาปุเรกขาโร ฯเปฯ อัย
ทิฏฺฐิปุเรกขาโร ฯ ตสฺส ตณฺหาปุเรกขาโร ปหีนโน ทิฏฺฐิปุเรกขาโร
ปฏินิสสัจฺจโจ ตณฺหาปุเรกขารสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิปุเรกขารสฺส
ปฏินิสสัจฺจตฺตา น ตณฺหํ वा ทิฏฺฐิํ वा ปุโรโต กตฺวา จรติ
น ตณฺหาชช น ตณฺหาเกตุ น ตณฺหาชปเตยฺโย น ทิฏฺฐิทุชช
น ทิฏฺฐิเกตุ น ทิฏฺฐาชปเตยฺโย น ตณฺหาช वा ทิฏฺฐิชา वा
ปริวาริโต จรตีติ เอวมฺปิ ตสฺส นตฺถิ ปุเรกขตํ ฯ อถวา
เอวฺรูปิ สियิ อนาคตมทฺธานนฺติ ตตฺถ นนฺที น สมนฺวาคเมติ
#๑ ม. ปุเรกขาราติ ฯ

เอวเวทโน สีย เอวสณฺโณ สีย เอวสขารโ สีย เอววิณฺณาณ
สีย อนาคตมฺพุธานฺนุติ ตตฺถ นนฺที น สมนฺวาคเมติ เอวมฺปิ
ตสฺส นตฺถิ ปุเรกฺขตํ ฯ อถวา อิติ เม จกฺขุ สียา
อนาคตมฺพุธานํ อิติ รูปาติ อปฺปฏฺฐิตทฺชสฺส ปฏฺฐิตาภาย จิตฺตํ
น ปณฺฑิตฺติ เจตโธ อปฺปณฺฑิตานปฺจจฺยา น ตทฺถินนฺนทฺติ น
ตทฺถินนฺนทฺโธ เอวมฺปิ ตสฺส นตฺถิ ปุเรกฺขตํ ฯ อิติ เม โสถํ สียา
อนาคตมฺพุธานํ อิติ สทฺทาติ อิติ เม ฆานํ สียา อนาคตมฺพุธานํ
อิติ กนฺธาติ อิติ เม ชิวฺหา สียา อนาคตมฺพุธานํ อิติ รสาติ
อิติ เม กาโย สียา อนาคตมฺพุธานํ อิติ โผฏฺฐพฺพาติ อิติ
เม มโน สียา อนาคตมฺพุธานํ อิติ รมฺมาติ อปฺปฏฺฐิตทฺชสฺส
ปฏฺฐิตาภาย จิตฺตํ น ปณฺฑิตฺติ เจตโธ อปฺปณฺฑิตานปฺจจฺยา น
ตทฺถินนฺนทฺติ น ตทฺถินนฺนทฺโธ เอวมฺปิ ตสฺส นตฺถิ ปุเรกฺขตํ ฯ
อถวา อิมินาหํ สีเลน วา วตฺเตน วา ตเปน วา พุรฺหมจฺริเยน
วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวณฺณตโร วาติ อปฺปฏฺฐิตทฺชสฺส ปฏฺฐิตาภาย
จิตฺตํ น ปณฺฑิตฺติ เจตโธ อปฺปณฺฑิตานปฺจจฺยา น ตทฺถินนฺนทฺติ
น ตทฺถินนฺนทฺโธ เอวมฺปิ ตสฺส นตฺถิ ปุเรกฺขตํ ฯ เตนหา ภควา

วิตตโณห ปุรา เกทา (ติ ภควา)

ปุพฺพมฺนตฺตมนิสฺสึโต

เวมฺชณฺณ นฺนุสฺสงฺเขโย

ตสฺส นตฺถิ ปุเรกฺขตฺนฺติ ฯ

[๑๘๓] อุกุโธโน อสนุตาสิ อวิกตฺถิ อุกุกุโจ

มนฺตาภาณิ อนุทฺชโต สเว วาจาโยโต มุนิ ฯ

[๑๘๔] อุกุโธโน อสนุตาสิติ อุกุโธโนติ [๑] หิ โข วุตฺตํ ฯ

อปีจ โโกโธ ตาว วตฺตพฺโพ ฯ ทสหากาเรหิ โโกโธ ชายติ
อนตฺถมฺเม อจฺริติ โโกโธ ชายติ อนตฺถมฺเม จรฺตีติ โโกโธ ชายติ
อนตฺถมฺเม จริสฺสตีติ โโกโธ ชายติ ปียสฺส เม มนาปฺสฺส อนตฺถํ
อจฺริติ อนตฺถํ จรฺตีติ อนตฺถํ จริสฺสตีติ [๒] อปฺปียสฺส เม
อมนาปฺสฺส อตฺถํ อจฺริติ อตฺถํ จรฺตีติ [๓] อปฺปียสฺส เม มนาปฺสฺส
อตฺถํ จริสฺสตีติ โโกโธ ชายติ อฏฺฐาเน วา ปน โโกโธ ชายติ ฯ
โย เอวรฺวโป จิตฺตสฺส อาฆาโต ปฏฺฐิฆาโต ปฏฺฐิฆํ ปฏฺฐิวิโรโธ โโกโป
ปโกโป สมฺปโกโป โทโส ปโทโส สมฺปโทโส จิตฺตสฺส พฺยาปตฺติ
มโนปโทโส โโกโธ กุชฺฌนา กุชฺฌิตตฺตํ โทโส ทุสฺสนา ทุสฺสิตตฺตํ
พฺยาปตฺติ พฺยาปชฺชชิตตฺตํ วิโรโธ ปฏฺฐิวิโรโธ จณฺทิกกํ
อสฺสุโรโป อนตฺถมฺนตา จิตฺตสฺส อยฺย วุจฺจติ โโกโธ ฯ อปีจ
โกธสฺส อธิมตฺตปฺริตฺตตา เวทิตฺตพฺพา ฯ อตฺถิ กณฺจิก กาลํ โโกโธ
จิตฺตาวิลกรณมตฺโต โหติ น จ ตาว มุขกฺุลาณวิกฺุลาโน โหติ ฯ
อตฺถิ กณฺจิก กาลํ โโกโธ มุขกฺุลาณวิกฺุลาณมตฺโต โหติ น จ ตาว
หนุสฺสญฺโงปโน โหติ ฯ อตฺถิ กณฺจิก กาลํ โโกโธ หนุสฺสญฺโงปนมตฺโต
โหติ น จ ตาว ฆรฺสวาจนิจฺฉารโณ โหติ ฯ อตฺถิ
กณฺจิก กาลํ โโกโธ ฆรฺสวาจนิจฺฉารณมตฺโต โหติ น จ ตาว
#๑ ม. ยํ ฯ ๒ โป. ม. ยุ. โโกโธ ชายติ ฯ ๓ โป. ม. อนตฺถํ จริสฺสตีติ โโกโธ
#ชายติ ฯ

ทิสาวีทิสั อนุวิโลกโน โหติ ฯ อตฺถิ กณฺจิ กาลิ โภโช
ทิสาวีทิสั อนุวิโลกนมตฺโต โหติ น จ ตาว ทณฺทสตุถปรามสโน
โหติ ฯ อตฺถิ กณฺจิ กาลิ โภโช ทณฺทสตุถปรามสนมตฺโต
โหติ น จ ตาว ทณฺทสตุถอพฺภุกฺกิริณโห โหติ ฯ อตฺถิ
กณฺจิ กาลิ โภโช ทณฺทสตุถอพฺภุกฺกิริณมตฺโต โหติ น จ
ตาว ทณฺทสตุถอภินิปาตโน โหติ ฯ อตฺถิ กณฺจิ กาลิ โภโช
ทณฺทสตุถอภินิปาตนมตฺโต โหติ น จ ตาว ฉินฺทวิจฺฉินฺทกรโณ
โหติ ฯ อตฺถิ กณฺจิ กาลิ โภโช ฉินฺทวิจฺฉินฺทกรณมตฺโต โหติ
น จ ตาว สมฺภณฺชนปริกณฺชนโน โหติ ฯ อตฺถิ กณฺจิ กาลิ โภโช
สมฺภณฺชนปริกณฺชนมตฺโต โหติ น จ ตาว อํกมํกปาปกทฺธโน
โหติ ฯ อตฺถิ กณฺจิ กาลิ โภโช อํกมํกปาปกทฺธนมตฺโต โหติ
น จ ตาว ชีวิตฺปนาสโน ๑ โหติ ฯ อตฺถิ กณฺจิ กาลิ โภโช
ชีวิตฺปนาสนมตฺโต โหติ น จ ตาว สพฺพจาคปริจฺจจาตฺถจฺจโ
โหติ ฯ ยโต โภโช ปรปฺปคฺคํ ฆาเตตฺวา อตฺตานิ ฆาเตติ
เอตฺตาวตา โภโช ปรมฺมุสฺสทคฺโต ปรมเวปฺพลปฺปตฺโต โหติ ฯ
ยสฺเสส โภโช ปหิโน สมฺภจฺฉินฺโน รูปสนฺโต ปฏฺธิปฺปสฺสทฺโร
อภพฺพปฺปตฺติโก ฌาณคฺคินา ททฺโธ สโ วุจฺจติ อกฺโกธโน ฯ
โกธสฺส ปหิณฺตฺตา อกฺโกธโน โภชวตฺถสฺส ปริณฺญาตฺตฺตา
อกฺโกธโน โภชเวตฺถสฺส อฺจฺฉินฺนตฺตา อกฺโกธโนติ อกฺโกธโน ฯ

[๓๘๕] อสนฺตาสีติ อิธกฺจฺโจ ตาสี โหติ อุตฺตาสี ปริตฺตาสี ฯ

#๑ ม. ชีวิตาโวโรปโน ฯ

โส ตสติ อุตตสติ ปริตตสติ ภายติ สนฺตาสี อปชฺชติ กุลฺล วา
น ลภามิ คณฺณ วา น ลภามิ อาวาสี วา น ลภามิ ลาภี
วา น ลภามิ ยสฺส วา น ลภามิ ปสฺสํ วา น ลภามิ สุขํ วา
น ลภามิ จีวรํ วา น ลภามิ ปิณฑปาตํ วา น ลภามิ
เสนาสนํ วา น ลภามิ คิลานปัจจุยภเสชฺชปริกฺขารํ วา น ลภามิ
คิลานุปฺภูจํ วา น ลภามิ อปฺปญฺญาโตมฺหิตี ตสติ อุตตสติ
ปริตตสติ ภายติ สนฺตาสี อปชฺชติ ฯ อธิ ภิกฺขุ อสนฺตาสี โหติ
อนฺตาสี อปริตตาสี ฯ โส น ตสติ น อุตตสติ น ปริตตสติ
น ภายติ น สนฺตาสี อปชฺชติ กุลฺล วา น ลภามิ คณฺณ วา
น ลภามิ อาวาสี วา น ลภามิ ลาภี วา น ลภามิ ยสฺส วา
น ลภามิ ปสฺสํ วา น ลภามิ สุขํ วา น ลภามิ จีวรํ วา
น ลภามิ ปิณฑปาตํ วา น ลภามิ เสนาสนํ วา น ลภามิ
คิลานปัจจุยภเสชฺชปริกฺขารํ วา น ลภามิ คิลานุปฺภูจํ วา
น ลภามิ อปฺปญฺญาโตมฺหิตี น ตสติ น อุตตสติ น ปริตตสติ
น ภายติ น สนฺตาสี อปชฺชติ อุกฺโกธโน อสนฺตาสี ฯ

[๓๘๖] อวิกตฺถิ อุกุกฺโขติ อเชกฺโข กตฺถิ โหติ วิกตฺถิ ฯ
โส กตฺถติ วิกตฺถติ อหฺมสมฺมิ สีสฺมปฺนฺโนติ วา วตฺตสมฺปฺนฺโนติ
วา สีสฺวตฺตสมฺปฺนฺโนติ วา ชาติยา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเกน
วา วณฺณโปกฺขรตฺยา วา ธเนน วา อชฺฌเนน วา
กมฺมาตฺเตน วา สิปฺปายตฺเตน วา วิชฺชญฺจเนน ว สุตฺเตน

วา ปฏิภาณน วา อณฺตรณฺตเรน วา วตฺตนา อจฺจกฺลา
ปพฺพชิตฺติ วา มหากฺลา ปพฺพชิตฺติ วา มหาโกกฺลา
ปพฺพชิตฺติ วา อุพารโกกฺลา ปพฺพชิตฺติ วา ฉาโต ยสฺสสี
คหฺภูจฺปพฺพชิตานนฺติ วา ลากิมฺหิ จีวรปฺณฺทปาทเสนาสนคิตาน-
ปจฺจยเกสชฺชปริกฺขารานนฺติ วา สุตฺตนฺติโกติ วา วินยธโรติ
วา ฌมฺมกถิโกติ วา อารณฺณโกติ วา ปฺณฺทปาทิโกติ
วา ปฺสฺกุติโกติ วา เตจฺจวิโรติ วา สปทานจาริโกติ วา
ขลฺลปจฺจมาตฺติโกติ วา เนสชฺชโกติ วา ยถาสนฺตติโกติ วา
ปจฺจมสฺส ฌานสฺส ลากิถิ วา ทฺตยสฺส ฌานสฺส ลากิถิ
วา ตตฺตยสฺส ฌานสฺส ลากิถิ วา จตฺตถสฺส ฌานสฺส
ลากิถิ วา อากาसानณฺจายตฺนสมาปตฺติยา วิญฺญาณณฺจายตฺนสมาปตฺติยา
อากิณฺณณฺจายตฺนสมาปตฺติยา เนวสณฺณานาสณฺณายตฺนสมาปตฺติยา
ลากิถิ วา กตฺถติ วิกตฺถติ ฯ เอวํ น กตฺถติ น
วิกตฺถติ ฯ กตฺถนา อารโต วิโรโต ปฏฺวิโรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสณฺุโ
วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมฺรียาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตีติ อวิกตฺถิ ฯ

[๑๘๘] อุกฺกุกฺจติ กุกฺกุกฺจนฺติ หตฺถกุกฺกุกฺจมฺปิ กุกฺกุกฺจํ
ปาทกุกฺกุกฺจมฺปิ กุกฺกุกฺจํ หตฺถปาทกุกฺกุกฺจมฺปิ กุกฺกุกฺจํ อกปฺปิเย
กปฺปิยสณฺณิตฺตา กปฺปิเย อกปฺปิยสณฺณิตฺตา [๑] อวชฺเช วชฺชสณฺณิตฺตา
วชฺเช อวชฺชสณฺณิตฺตา ยํ เอวรูปํ กุกฺกุกฺจํ กุกฺกุกฺจายนา กุกฺกุกฺจายิตตฺตํ
เจตฺโส วิปฺปฏฺฐิสาริ มโนวิเลโข อิทํ วุจฺจติ กุกฺกุกฺจํ ฯ

#๑ ม. วิกาเล กาลสณฺณิตฺตา กाले วิกาเลสณฺณิตฺตา ฯ

อปีจ ทวีหิ การณหิ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจฺฉิ เจตโส วิปฺปฏฺฐิสารโ
มโนวิเลโข กตตฺตา จ อกตตฺตา จ ๑๗

กถิ กตตฺตา จ อกตตฺตา จ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจฺฉิ เจตโส
วิปฺปฏฺฐิสารโ มโนวิเลโข ๑ กตฺ เม กายทฺวจฺฉริตฺติ อกตฺ เม
กายสุจฺฉริตฺตฺติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจฺฉิ เจตโส วิปฺปฏฺฐิสารโ มโนวิเลโข ๑
กตฺ เม วจฺฉิทฺติ อกตฺ เม วจฺฉิตฺตฺติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจฺฉิ
เจตโส วิปฺปฏฺฐิสารโ มโนวิเลโข ๑ กตฺ เม มโนทฺวจฺฉริตฺติ อกตฺ เม
มโนสุจฺฉริตฺตฺติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจฺฉิ เจตโส วิปฺปฏฺฐิสารโ มโนวิเลโข ๑
กโต เม ปาณาติปาโต อกตา เม ปาณาติปาตา เวรมณฺณีติ
อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจฺฉิ เจตโส วิปฺปฏฺฐิสารโ มโนวิเลโข ๑ กตฺ เม
อทินฺนาทานํ อกตา เม อทินฺนาทานา เวรมณฺณีติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจฺฉิ
เจตโส วิปฺปฏฺฐิสารโ มโนวิเลโข ๑ กโต เม กามสฺสุ มิจฺฉาจาโร
อกตา เม กามสฺสุ มิจฺฉาจारा เวรมณฺณีติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจฺฉิ
เจตโส วิปฺปฏฺฐิสารโ มโนวิเลโข ๑ กโต เม มุสาวาทิ อกตา
เม มุสาวาทา เวรมณฺณีติ ๑ กตา เม ปิสฺสุณา วาจา อกตา เม
ปิสฺสุณาย วาจาย เวรมณฺณีติ ๑ กตา เม ผรุสา วาจา อกตา เม
ผรุสาย วาจาย เวรมณฺณีติ ๑ กโต เม สมฺพปฺปลาโป อกตา
เม สมฺพปฺปลาปา เวรมณฺณีติ ๑ กตา เม อภิชฺฌา อกตา เม
อนภิชฺฌาติ ๑ กโต เม พฺยาปาโท อกโต เม อพฺยาปาโทติ ๑
กตา เม มิจฺฉาทิฏฺฐิ อกตา เม สมฺมาทิฏฺฐิติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจฺฉิ

เจตโส วิปปฏิสโร มโนวิเลโข ฯ เอวํ กตตตฺตา จ อกตตตฺตา จ
 อุปฺปชฺชติ กุกฺกจฺจํ เจตโส วิปปฏิสโร มโนวิเลโข ฯ อถวา
 สีเลสุํหิ น ปริปุริการีติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกจฺจํ เจตโส วิปปฏิสโร
 มโนวิเลโข ฯ อินฺทฺริเยสุํหิ อคฺคตฺทวาริติ ฯ โภชเน
 อมตฺตณฺณุมฺหิติ ฯ ชากรियํ อนนฺนุยฺยโตมฺหิติ ฯ น สติสมฺปชฺจณฺเณ
 สมฺนฺนาคโตมฺหิติ ฯ อภาวิตา เม จตฺตาริ สติปฺญฺจานาติ ฯ
 อภาวิตา เม จตฺตาริ สมฺมปฺปชฺชานาติ ฯ อภาวิตา เม จตฺตาริ
 อิทฺธิปฺปาทาติ ฯ อภาวิตานิ เม ปญฺจอินฺทฺริยานิติ ฯ อภาวิตานิ เม
 ปญฺจ พลาณิติ ฯ อภาวิตา เม สตฺต โปชฺฌนฺจกาติ ฯ อภาวิท
 เม อริโย อฏฺฐจฺงฺกโก มคฺโคติ ฯ ทุกฺขํ เม อปฺริยฺยตฺตณฺติ ฯ
 สมฺมทโย เม อปฺปหิโนติ ฯ มคฺโค เม อภาวิทติ ฯ นิโรธ
 เม อสจฺฉิกโตติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกจฺจํ เจตโส วิปปฏิสโร
 มโนวิเลโข ฯ ยสฺเสตํ กุกฺกจฺจํ ปหิณํ สมฺมจฺฉินฺนํ วุปฺสนตํ ปฏฺิปปสฺสทฺธ
 อภพฺพปฺปตฺติกํ ฌาณคฺคินา ททฺธํ โส วุจฺจติ อุกฺกจฺจโจติ
 อวิกตฺถิ อุกฺกจฺจโจ ฯ

[๓๘๘] มนฺตาภาณิ อนฺนุทฺธโตติ มนฺตา วุจฺจติ ปญฺญา ยา
 ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ มนฺตาย
 ปฺริยฺยเหตุวา วาํ ภาสติ พหุํปี กถฺนโต พหุํปี กถฺนโต
 พหุํปี ทีปยฺนโต พหุํปี โวหฺรฺนโต [๑] ทุกฺกถิตํ ทุพฺภาสิตํ ทุพฺภณิตํ
 ทุลลปิตํ ทฺรุตฺตํ วาํ น ภาสตีติ มนฺตาภาณิ ฯ อนฺนุทฺธโตติ ตตฺถ

#๑ ย. ทุกฺกภูํ ฯ

กตมัม อุตฺตจํ ยํ จิตฺตสฺส อุตฺตจํ อวฺปสโม เจตฺโต วิกุเขโป
ภนฺตตฺตํ จิตฺตสฺส อิทํ วุจฺจติ อุตฺตจํ ฯ ยสฺเสตํ อุตฺตจํ
ปหีนํ สมฺมจฺฉินฺนํ วุปสฺนตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพปฺปตฺติกํ ฅาณคฺคินา
ททฺธมฺ โส วุจฺจติ อนฺนทฺตโตติ มนฺตาทาณิ อนฺนทฺตโต ฯ

[๓๘๕] สเว วาจาโยโต มุนีติ อธิ ภิกฺขุ มุสวาทาํ ปหาย
มุสวาทา ปฏฺวิโรโต โหติ สจฺจวาที สจฺจสนฺโห เถโต ปจฺจยโก
อวิสฺวาทโก โลกสฺส ฯ ปิสฺสณํ วาจํ ปหาย ปิสฺสณาย วาจา
ปฏฺวิโรโต โหติ อิติ สุตฺวา น อมฺตร อกฺขาตา อิมสฺสึ เกทา
อมฺตร วา สุตฺวา น อิมสฺสึ อกฺขาตา อมฺสฺสึ เกทา อิติ
ภินฺนानํ วา สนฺธาตา สหิตานํ วา อนฺนปฺปาทา สมคฺคการาโม
สมคฺครโต สมคฺคนนฺที สมคฺคกรณิ วาจํ ภาสิตา โหติ ฯ ฆรฺสฺ
วาจํ ปหาย ฆรฺสฺสา ยวจา ปฏฺวิโรโต โหติ ยา สา วจาเนลา
กณฺณสุขา เปมฺนียา หทยจฺจมา โปรี พฺหุชนกนฺตา พฺหุชนมฺนาปา
ตถารูปี วาจํ ภาสิตา โหติ ฯ สมฺพปฺปลาปํ ปหาย สมฺพปฺปลาปา
ปฏฺวิโรโต โหติ กาลวาที ภูตวาที อตฺถวาที ฐมฺมวาที วินยวาที
นิชานวตี วาจํ ภาสิตา โหติ กาลนฺ สาปเทสฺสึ ปฺริยนฺตวตี
อตฺถสณฺหิตํ ฯ จตฺตฺหิ วจีสุจฺริเตหิ สมฺนฺนาคโต จตฺตฺโทสาปคตํ วาจํ
ภาสตี ฯ ทวตฺตีสาย ตฺริจฺจานกถาย อารโต วิโรโต ปฏฺวิโรโต
นิกฺขนฺโต นิสฺสณฺุโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺฺนตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา
วิหฺรตี ฯ ทสวตฺตฺถุณี กเถติ ฯ เสยฺยถิํ ฯ อปฺปิจฺจกถํ กเถติ

สนตุฏฺฐิกถํ ปวิเวกกถํ อสํสคฺคกถํ วิริยารมฺภกถํ สีลกถํ สมาริกถํ
ปญฺญาถํ วิมุตฺติกถํ วิมุตฺติฌาณทสฺสนกถํ สติปญฺ्ञานกถํ
สมมปฺปชานกถํ อิทฺธิปฺปาทกถํ อินฺทริยกถํ พลกถํ โพชฌงฺคกถํ
มคฺคกถํ ผลกถํ นิพฺพานกถํ กเถติ ฯ วาจาโยโตติ ยตุโต ปฏฺิยตุโต
คฺคฺตุโต โคปีโต รกฺขิตฺโต สํวฺโต วุสฺสนฺโต ฯ มุนีติ โมนํ วุจฺจติ
ฌาณํ ฯเปฯ สงฺกษาลมตฺติจฺจ โส มุนีติ สเว วาจาโยโต มุนิ ฯ
เตนาห ภควา

อกุโฆโร น อสนฺตาสี อวิกตฺติ อุกุกฺโก
มนฺตาภาณิ อนฺนุทฺโต สเว วาจาโยโต มุนีติ ฯ

[๓๕๐] นีราสตุติ อนาคเต อตีตํ นานุโสจติ

วิเวกทสฺสี ผสฺเสสฺสุ ทิฏฺฐิจิฺสฺสุ จ น นียฺยติ ฯ

[๓๕๑] นีราสตุติ อนาคเตติ อาสตุติ วุจฺจติ ตณฺหา โย

ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขุณา โลโก อกฺุสฺสมฺมุถิ ฯ ยสฺเสสา อาสตุติ
ตณฺหา ปหิณา สมฺมุจฺจินฺนา วุสฺสนฺตา ปฏฺิปปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปคฺคฺติกา
ฌาณคฺคฺคิณา ททฺธมาติ เอวมฺปิ นีราสตุติ อนาคเต ฯ อถวา
เอวํรูโป สฺยิ อนาคตมทฺธานนฺติ ตตฺถ นนฺที น สมฺนฺวาคเมติ
เอวํเวทโน สฺยิ เอวํสญฺโฆ สฺยิ เอวํสงฺขาโร สฺยิ เอวํวิญฺญาโณ
สฺยิ อนาคตมทฺธานนฺติ ตตฺถ นนฺที น สมฺนฺวาคเมติ
เอวมฺปิ นีราสตุติ อนาคเต ฯ อถวา อิติ เม จกฺขุ สฺยิ
อนาคตมทฺธานํ อิติ รูปาติ อปฺปปฏิสทฺทสฺส ปฏฺิลาภาย จิตฺตํ น

ปณิหติ เจตโส อปฺปณิธานปจฺจยา น ตทกัณฺณทติ น
ตทกัณฺณทฺโตะ เอวมฺปิ นีราสคฺคิ อนาคเต ฯ อิติ เม โสคิ
สียา อนาคตมทฺธานํ อิติ สทฺทาทิ ฯเปฯ อิติ เม มโน สียา
อนาคตมทฺธานํ อิติ ชมฺมาติ อปฺปฏฺฐิตทฺชสฺส ปฏฺฐิตาภาย จิตฺตํ
น ปณิหติ เจตโส อปฺปณิธานปจฺจยา น ตทกัณฺณทติ น
ตทกัณฺณทฺโตะ เอวมฺปิ นีราสคฺคิ อนาคเต ฯ อถวา อิมินาหํ
สีเลน วา วตฺตฺเตน วา ตเปน วา พุรฺหมจฺริเยน วา เทโว วา
ภวิสฺสามิ เทวณฺณตโร วาติ อปฺปฏฺฐิตทฺชสฺส ปฏฺฐิตาภาย จิตฺตํ
น ปณิหติ เจตโส อปฺปณิธานปจฺจยา น ตทกัณฺณทติ น
ตทกัณฺณทฺโตะ เอวมฺปิ นีราสคฺคิ อนาคเต ฯ

[๗๕๒] อตีตํ นานุโสจตีติ วิปริณตํ วา วตฺตํ น โสจติ
วิปริณตมฺหิ วา วตฺตสฺสมี น โสจติ จกฺขุ เม วิปริณตนฺติ น
โสจติ โสคิ เม ฆานํ เม ชิวฺหา เม กาโย เม รูปา เม
สทฺททา เม คนฺธา เม รสา เม โผฏฺฐพฺพา เม กุลํ เม คณฺโณ
เม อาวาโส เม ลาโภ เม ยโส เม ปัสสา เม สุขํ เม
จิวฺริ เม ปิณฺฑปาโต เม เสนาสนํ เม คีลาณปจฺจยภฺสชฺชปริกฺขาโร
เม มาตา เม ปีตา เม ภاتا เม ภคินี เม ปุตฺโต เม ธิดา
เม มิตรตามจฺจา เม ฌาตกา เม สาโลหิตา เม วิปริณตาคิ
น โสจติ น กิลมตี น ปริเทวตี น อฺรคฺคตาฬิ กนฺทติ น สมฺโมหํ
อาปชฺชตีติ อตีตํ นานุโสจติ ฯ

[๑๕๓] วิเวกทสฺสี ผสฺเสตฺสูติ ผสฺโสติ จกฺขุสมฺผสฺโส โสตสมฺผสฺโส
ฆานสมฺผสฺโส ชิฺวหาสมฺผสฺโส กายสมฺผสฺโส มโนสมฺผสฺโส
อริฺวจนสมฺผสฺโส ปฏฺิฆสมฺผสฺโส สุขเวทนีโย สมฺผสฺโส ทุกฺขเวทนีโย
สมฺผสฺโส อทุกฺขมสุขเวทนีโย สมฺผสฺโส กุสโล ผสฺโส อกุสโล
ผสฺโส อพฺยาโกโต ผสฺโส กามาวจโร ผสฺโส รูปาวจโร ผสฺโส
อรูปาวจโร ผสฺโส สฺถลโต ผสฺโส อนิมิตฺโต ผสฺโส อปฺปณฺิหิตो
ผสฺโส โลกียो ผสฺโส โลกุตฺตรो ผสฺโส อตีโต ผสฺโส อนาคโต
ผสฺโส ปจฺจุปฺปนฺโน ผสฺโส โย เอวฺรูโป ผสฺโส ผุสนา สมฺผุสนา
สมฺผุสฺสิตฺตํ อຍ် วุจฺจติ ผสฺโส ฯ วิเวกทสฺสี ผสฺเสตฺสูติ จกฺขุสมฺผสฺสํ
วิวิตฺตํ ปฺสฺสติ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา นิจฺเจน วา ชฺฐเวน วา
สฺสฺสฺเตน วา อวิปริณามชฺชมฺเมน วา ฯ โสตสมฺผสฺสํ วิวิตฺตํ
ปฺสฺสติ ฯ ฆานสมฺผสฺสํ วิวิตฺตํ ปฺสฺสติ ฯ ชิฺวหาสมฺผสฺสํ วิวิตฺตํ
ปฺสฺสติ ฯ กายสมฺผสฺสํ วิวิตฺตํ ปฺสฺสติ ฯ มโนสมฺผสฺสํ วิวิตฺตํ
ปฺสฺสติ ฯ อริฺวจนสมฺผสฺสํ วิวิตฺตํ ปฺสฺสติ ฯ ปฏฺิฆสมฺผสฺสํ วิวิตฺตํ
ปฺสฺสติ ฯ สุขเวทนียํ สมฺผสฺสํ ฯ ทุกฺขเวทนียํ สมฺผสฺสํ ฯ
อทุกฺขมสุขเวทนียํ สมฺผสฺสํ ฯ กุสลํ ผสฺสํ ฯ อกุสลํ ผสฺสํ ฯ อพฺยากตํ
ผสฺสํ ฯ กามาวจรํ ผสฺสํ ฯ รูปาวจรํ ผสฺสํ ฯ อรูปาวจรํ ผสฺสํ ฯ
โลกียํ ผสฺสํ ฯ โลกุตฺตรํ ผสฺสํ วิวิตฺตํ ปฺสฺสติ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน
วา นิจฺเจน วา ชฺฐเวน วา สฺสฺสฺเตน วา อวิปริณามชฺชมฺเมน วา ฯ
อถวา อตีตํ ผสฺสํ อนาคเตหิ จ ผสฺเสหิ ปจฺจุปฺปนฺเนหิ จ

ผลเสหิ วิวิตต์ ปสฺสตี ฯ อนาคตฺ ผลสฺ อตีเตหิ จ ผลเสหิ
ปจฺจุปฺปนฺเนหิ จ ผลเสหิ วิวิตต์ ปสฺสตี ฯ ปจฺจุปฺปนฺนํ ผลสฺ
อตีเตหิ จ ผลเสหิ อนาคเตหิ จ ผลเสหิ วิวิตต์ ปสฺสตี ฯ อถวา
เย เต ผลสฺสา อริยา อนาสวา โลกุตฺตรา สฺยณตปฺภิตฺตฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺย
ผลเสหิ วิวิตเต ปสฺสตี รากน โทเสน โมหเนน โกเชน อุปนาหน
มกฺเขน ปฟาเสน อีสฺสาย มจฺจฺริเยน มายาย สาเจยฺเยน ฉมฺเภน
สารมฺเภน มาเนน อติมานเนน มเทน ปมาเทน สพฺพกิเลเสหิ
สพฺพทฺวจฺริเตหิ สพฺพทฺรเถหิ สพฺพปริพาเหหิ สพฺพสนฺดาเปหิ
สพฺพากุสลาภิสงฺขารเหหิ วิวิตเต ปสฺสตีติ วิเวททฺสฺสี ผลเสหฺ ฯ

[๑๕๔] ทิฏฺฐิสฺ จ น นียฺยตีติ ตสฺส ทฺวาสนฺนฺจฺ ทิฏฺฐิกตานิ
ปหีนานิ สมฺมจฺฉินฺนานิ วุสฺสนฺดานิ ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพปฺปตฺติกานิ
ฉาณกฺคินา ททฺฒานิ โส ทิฏฺฐิจฺยา น ยายติ น นียฺยติ น วุยฺหติ
น สํหริยติ นปี ตํ ทิฏฺฐิกตํ สารโต ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺฉตีติ
ทิฏฺฐิสฺ จ น นียฺยติ ฯ เตนาท ภกฺวา

นिरาสตฺตี อนาคเต อตีตํ นานุ โสจติ
วิเวททฺสฺสี ผลเสหฺ ทิฏฺฐิสฺ จ น นียฺยตีติ ฯ

[๑๕๕] ปฏฺฐิตฺติโน อกฺุหโก อปีหาลฺ อมจฺจฺริ
อปฺปคพฺโก อเชจฺจ
เปสฺสฺณเยยฺย จ โน ยฺยโต ฯ

[๑๕๖] ปฏฺฐิตฺติโน อกฺุหโกติ ปฏฺฐิตฺติโนติ รากสฺส ปหีนตฺตา ปฏฺฐิตฺติโน
โทสสฺส ปหีนตฺตา ปฏฺฐิตฺติโน โมหสฺส ปหีนตฺตา ปฏฺฐิตฺติโน โกธสฺส

อุปนาหสฺส มกฺขสฺส ปฟาตสฺส อีสฺสาย มจฺจนริยสฺส ฯเปฯ
สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ ปหีนตฺตา ปฏฺฐีโน ฯ วุตฺตํ เหนฺติ ภควตา
กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปฏฺฐีโน โหติ อีธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
อสมฺมาโน ปหีโน โหติ อุจฺฉินฺนมุโล ตาถาวตฺตูกโต อนภาวฺกโต
อายตี อนุปฺปาทมฺโม เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปฏฺฐีโน โหตีติ
ปฏฺฐีโน ฯ

[๑๕๘] อกุหโกติ ตีณิ กุหนวตฺตุนิ ปจฺจยปฏิเสวนสงฺขาตํ
กุหนวตฺต อิริยาปถสงฺขาตํ กุหนวตฺต สามนฺตชฺชปฺปนสงฺขาตํ
กุหนวตฺต ฯ

กตมํ ปจฺจยปฏิเสวนสงฺขาตํ กุหนวตฺต ฯ อีธ กหปติกา ภิกฺขุ
นิมนฺเตนฺติ จีวรปิณฑฺวปาตเสนาสนคิลานปจฺจยภเสชฺชปริกฺขารเหติ ฯ
โส ปาปิจฺจโน อิจฺฉापโกโต อตฺถโก จีวรปิณฑฺวปาตเสนาสนคิลาน-
ปจฺจยภเสชฺชปริกฺขารานํ ภิกฺขุโยกมฺยตํ อุปาทาย จีวรํ ปจฺจกฺขชาติ
ปิณฑฺวปาตํ ปจฺจกฺขชาติ เสนาสนํ ปจฺจกฺขชาติ คิลานปจฺจยภเสชฺชปริกฺขารํ
ปจฺจกฺขชาติ ฯ โส เอวมาห กิํ สมณฺสฺส มหคฺคเมน จีวเรน
เอตํ สารูปํ ยํ สมโณ สุสานา วา สงฺการกฺคฺคา วา ปาปณฺนิกา
วา นนฺตกาณิ อุจฺฉินฺตฺวา สงฺฆาฏีํ กตฺวา ธาเรยฺย กิํ สมณฺสฺส
มหคฺคเมน ปิณฑฺวปาเตนฺ เอตํ สารูปํ ยํ สมโณ อุณฺณาจริยาย
ปิณฑฺวทียาโลเปน จีวิกํ กปฺเปยฺย กิํ สมณฺสฺส มหคฺคเมน เสนาสนเนน
เอตํ สารูปํ ยํ สมโณ รุกฺขมฺมูลิโก วา อสฺส โสทานิโก วา

กตมัม อิริยาปถสงฆาตัม กุหนวตถุ ๑ อิเชกจฺโจ ปาปิจฺโณ
อิจฺฉาปกโต สมฺภาวนาธิปฺปาโย เอวํ มํ ชโน สมฺภาวเสสฺสตีติ
คมนันฺ สณฺจเปติ จานันฺ สณฺจเปติ นิสชฺชํ สณฺจเปติ สยนํ
สณฺจเปติ ปณฺิชาย คจฺฉติ ปณฺิชาย ติฏฺฐติ ปณฺิชาย นิสีทติ
ปณฺิชาย เสยฺยํ กปฺเปติ สฺมาหิตโต วีย คจฺฉติ สฺมาหิตโต วีย
ติฏฺฐติ สฺมาหิตโต วีย นิสีทติ สฺมาหิตโต วีย เสยฺยํ กปฺเปติ
อาปาถกขฺฌมายีว โหติ ๑ ยา เอวรูปา อิริยาปถสฺส อาจปนา
จปนา สณฺจปนา ภาควุทฺติกา ภาควุทฺติยํ กุหนนา กุหายนา กุหิตตฺตํ
อิทํ วุจฺจติ อิริยาปถสงฆาตัม กุหนวตถุ ๑

กตมัม สามนฺตชปฺปนสงฆาตัม กุหนวตถุ ๑ อิเชกจฺโจ ปาปิจฺโณ
อิจฺฉาปกโต สมฺภาวนาธิปฺปาโย เอวํ มํ ชโน สมฺภาวเสสฺสตีติ
อริยชฺมมสนฺนิสฺสตีติ วาจํ ภาสติ โย เอวรูปํ จิวรี ชาเรติ โส
สมโณ มฺหเสกฺโขติ ภาณติ โย เอวรูปํ ปตฺตํ ชาเรติ
โลหถาลกํ ชาเรติ ชฺมมกรกํ ชาเรติ ปรีสวานันฺ ชาเรติ กุญฺจิกํ
ชาเรติ อูปาหนันฺ ชาเรติ กายพนฺุชฺชนันฺ ชาเรติ อาโยคํ ชาเรติ
โส สมโณ มฺหเสกฺโขติ ภาณติ ๑ ยสฺส เอวรูโป อูปชฺฌมาโย
โส สมโณ มฺหเสกฺโขติ ภาณติ ๑ ยสฺส เอวรูโป อาจริโย
เอวรูปา สฺมานุปชฺฌมายกา สฺมานาจริยกา มิตฺตา สนฺทิกฺุจฺจา
สมฺภตฺตา สหายา โส สมโณ มฺหเสกฺโขติ ภาณติ ๑ โย
เอวรูเป วิหารเ วสตี โส สมโณ มฺหเสกฺโขติ ภาณติ ๑ โย

เอวรูปเป อพทโยเค วสติ ปาสาทะ วสติ หมุมิเย วสติ คูหัย
วสติ เถณ วสติ กุฎิยา วสติ กุฎาคาระ วสติ อฏฐะ วสติ
มาเพ วสติ อุททณเฑ วสติ อุปุชานสาตายั วสติ มณฑเป
วสติ รุกขมุเล วสติ โส สมโณ มหะสกุโขติ ภาณติ ฯ อถวา
โกรชิกโกรชิกโก ภากุฎิกภากุฎิกโก กุหกกุหโก ลปกลปโก
มุขสมภาวิทอ อัย สมโณ อิมาสั เอวรูปานั สนุดานั
วิหารสมาปตุนัน ลากิติ ตาทิสั คมภีริ กุพหุ นิปุนัน ปฏิจจนุนัน
โลกุตตรสุณตปฐิสถตตติ กถิ กเถติ ฯ ยา เอวรูปา
ภากุฎิกา ภากุฎิยั กุหนา กุหายนา กุหายิตตติ อิทั วุจติ
สามนตชปปนสงขัตติ กุहनวตถุ ฯ

ยสสิมานิ ตินิ กุहनวตถุ นิ ปหีนานิ สมุจจินนानิ วุปสนุดานิ
ปฏิบัติปสุสทธานิ อภพพูปตติกานิ ฌานคคินา ททฎานา โส
วุจติ อกุหโกติ ปฏิลีนอ อกุหโก ฯ

[๓๕๘] อปีหาลุ อมจจริติ ปีหา วุจติ ตณหา โย ราโค
สाराโค ฯเปฯ อภิขุณา โลโก อกุสลมุถิ ฯ ยสเสสา ปีหา ปหีนา
สมุจจินนา วุปสนุดา ปฏิปฏิบัติสทธา อภพพูปตติกา ฌานคคินา
ททฎา โส วุจติ อปีหาลุ ฯ โส รูปะ น ปิเหติ สทเท
คณเช รเส โผฏฐพเพ กถิ คณ อวาสิ ลากิ ยสิ ปลัสสิ
สุขั จีวรึ ปิณทปาดิ เสนาสนัน กิลานปจจยภะสชชปริกขารึ
กามชาตุ รูปชาตุ อรูปชาตุ กามภวั รูปภวั อรูปภวั สลยณภวั

อสณฺณภาวํ เนวสณฺณานาสณฺณภาวํ เอกโวการภาวํ จตุโวการภาวํ
 ปญฺจโวการภาวํ อตีตํ อนาคตํ ปจฺจุปฺปนฺนํ ทิฏฺฐสตฺตมุตตวิญญาตพฺเพ
 ฌมฺเม น ปิเหติ น อิจฺฉติ น สาทิยติ น ปตฺเตติปิ
 นาภิขปฺปตีติ อปีหาตุ ๑ อมจฺฉริตี ปญฺจ มจฺฉริยานิ อาวาสมจฺฉริยํ
 กุลมจฺฉริยํ ตาภมจฺฉริยํ วนฺณมจฺฉริยํ ฌมฺมมจฺฉริยํ ยํ เอวรูปํ
 มจฺฉริยํ มจฺฉรายนา มจฺฉรายิตตตํ เววิจฺจํ กทริยํ กฏฺกณฺจกตา
 อคฺคหิตตตํ จิตฺตสฺส อิทํ วุจฺจติ มจฺฉริยํ ๑ อปีจ
 ขนฺธมจฺฉริยมฺปิ มจฺฉริยํ ชาติมจฺฉริยมฺปิ มจฺฉริยํ อายตนมจฺฉริยมฺปิ
 มจฺฉริยํ คาโห อิทํ วุจฺจติ มจฺฉริยํ ๑ ยสฺเสตํ มจฺฉริยํ ปหีนํ
 สมฺมุจฺฉินฺนํ รูปสนฺตํ ปฏฺิปปสฺสทฺธํ อภพฺพปฺตติกํ ฌาณคฺคิณา ททฺธํ
 โส วุจฺจติ อมจฺฉริตี ๑ อปีหาตุ อมจฺฉริ ๑

[๗๕๕] อปฺปกพฺโง อเชกฺขโณติ ปาคพฺภियนฺติ ตีณิ
 ปาคพฺภियานิ กายิกํ ปาคพฺภियํ วาจสิกํ ปาคพฺภियํ เจตสิกํ ปาคพฺภियํ ๑
 กตมํ กายิกํ ปาคพฺภियํ ๑ อเชกฺขโจ สงฺฆคโตปิ กายิกํ
 ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ คณฺคโตปิ กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ๐๐
 โภชนสาลาหปปี กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ขนฺธตามเรปปี กายิกํ ปาคพฺภियํ
 ทสฺเสติ อุกทตฺติเตปปี กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ อนฺตรฆริ
 ปวิสนฺโตปิ กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ อนฺตรฆริ ปวิญฺโจอปี กายิกํ
 ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ๑

กถํ สงฺฆคโต กายิกํ ปาคพฺภियํ ทสฺเสติ ๑ อเชกฺขโจ สงฺฆคโต

อจิตติการกโต เถเร ภิกขุ ฆมฺภุญฺญนฺโตปิ ติญฺจติ ฆมฺภุญฺญนฺโตปิ
นีสิตติ ปุโรโตปิ ติญฺจติ ปุโรโตปิ นีสิตติ อฺจุเจปิ อาสเน
นีสิตติ สสี่สํ ปารุปีตฺวาปิ นีสิตติ จิตโกปิ ภณฺติ พาทาวิกฺเขปโกปิ
ภณฺติ เอวํ สงฺฆคโต กายิกํ ปาคพฺภิกขํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ คณฺคโต กายิกํ ปาคพฺภิกขํ ทสฺเสติ ฯ อิเชกฺจฺโจ คณฺคโต
อจิตติการกโต เถรานํ ภิกขุณํ อนุปาหนานํ จงฺกมฺนฺตานํ สอฺปาหโน
จงฺกมฺติ นีเจ จงฺกเม จงฺกมฺนฺตานํ อฺจุเจ จงฺกเม จงฺกมฺติ
จฺมายํ จงฺกมฺนฺตานํ จงฺกเม จงฺกมฺติ ฆมฺภุญฺญนฺโตปิ ติญฺจติ
ฆมฺภุญฺญนฺโตปิ นีสิตติ ปุโรโตปิ ติญฺจติ ปุโรโตปิ นีสิตติ อฺจุเจปิ
อาสเน นีสิตติ สสี่สํ ปารุปีตฺวาปิ นีสิตติ จิตโกปิ ภณฺติ
พาทาวิกฺเขปโกปิ ภณฺติ เอวํ คณฺคโต กายิกํ ปาคพฺภิกขํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ โภชนสาลาเย กายิกํ ปาคพฺภิกขํ ทสฺเสติ ฯ อิเชกฺจฺโจ
โภชนสาลาเย อจิตติการกโต เถเร ภิกขุ อนุปชชฺช นีสิตติ นเวปี8
ภิกขุ อาสเนน ปฏฺิพาทติ ฆมฺภุญฺญนฺโตปิ ติญฺจติ ฆมฺภุญฺญนฺโตปิ
นีสิตติ ปุโรโตปิ ติญฺจติ ปุโรโตปิ นีสิตติ อฺจุเจปิ อาสเน
นีสิตติ สสี่สํ ปารุปีตฺวาปิ นีสิตติ จิตโกปิ ภณฺติ พาทาวิกฺเขปโกปิ
ภณฺติ เอวํ โภชนสาลาเย กายิกํ ปาคพฺภิกขํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ ชนฺดาจฺเร กายิกํ ปาคพฺภิกขํ ทสฺเสติ ฯ อิเชกฺจฺโจ ชนฺดาจฺเร
อจิตติการกโต เถเร ภิกขุ ฆมฺภุญฺญนฺโตปิ ติญฺจติ ฆมฺภุญฺญนฺโตปิ
นีสิตติ ปุโรโตปิ ติญฺจติ ปุโรโตปิ นีสิตติ อฺจุเจปิ อาสเน

นีสิตติ อนาคตาปิ กัญจ ปกขิปติ อนาคตาปิ ทวาริ ปิหติ
เอว อนาคตาเม กายิกิ ปากพุกิย ทสเสติ ฯ

กถิ อุตกตติเต กายิกิ ปากพุกิย ทสเสติ ฯ อิเชกจิ อุตกตติเต
อจิตติการกโต เถเร ภิกขุ ฆญญนโตปิ โอตติ ปุโรติปิ
โอตติ ฆญญนโตปิ นุหยาติ ปุโรติปิ นุหยาติ อุปริปิ ๑ นุหยาติ
ฆญญนโตปิ อุตตรติ ปุโรติปิ อุตตรติ อุปริปิ ๒ อุตตรติ เอว
อุตกตติเต กายิกิ ปากพุกิย ทสเสติ ฯ

กถิ อนาคตมริ ปวิสนโต กายิกิ ปากพุกิย ทสเสติ ฯ อิเชกจิ
อนาคตมริ ปวิสนโต อจิตติการกโต เถเร ภิกขุ ฆญญนโตปิ
กจจติ ปุโรติปิ กจจติ โวกุมมปิ เถรานิ ภิกขุนิ ปุโรติ
กจจติ เอว อนาคตมริ ปวิสนโต กายิกิ ปากพุกิย ทสเสติ ฯ

กถิ อนาคตมริ ปวิญโจ กายิกิ ปากพุกิย ทสเสติ ฯ อิเชกจิ
อนาคตมริ ปวิญโจ น ปวิส ฆนเตติ วุจมาโน ปวิสติ น ตัญจ
ฆนเตติ วุจมาโน ตัญจติ น นีสิต ฆนเตติ วุจมาโน นีสิตติ
อนอกาสมปิ ปวิสติ อนอกาสปิ ตัญจติ อนอกาสปิ นีสิตติ
ยานิ ตานิ โหนติ กุลานิ โอรกานิ กุพหานิ จ ปฏิจจนานานิ จ
ยตถ กุติคฺคิโย กุสิตโร กุสสุมาโย กุสุมาริโย นีสิตนติ ตตถปิ
สทสา ปวิสติ กุมารกสฺสปิ สีสํ ปรามสติ เอว อนาคตมริ
ปวิญโจ กายิกิ ปากพุกิย ทสเสติ ฯ อิทิ กายิกิ ปากพุกิย ฯ

กตมํ วาสสิกํ ปากพุกิย ฯ อิเชกจิ สจฺจคโตปิ วาสสิกํ

#๑-๒ ม. ย. อุปริโตปิ ฯ

ปากพุกิย ทสเสติ คณคโตปี วาจสิกั ปากพุกิย ทสเสติ อนุตรฆร
ปวิญโจปี วาจสิกั ปากพุกิย ทสเสติ ฯ

กถั สงฆคโต วาจสิกั ปากพุกิย ทสเสติ ฯ อิเชกัจโจ
สงฆคโต อจิตติการกโต เถเร ภิกขุ อนาคตา วา อนาคติญโจ
วา อารามคตานิ ภิกขุณั ฆมมั ภณติ ปญหั วิสขเซติ ปาฏิโมกขั
อุททิสติ จิตโกปี ภณติ พาวาวิกเขปโกปี ภณติ เอวั สงฆคโต
วาจสิกั ปากพุกิย ทสเสติ ฯ

กถั คณคโต วาจสิกั ปากพุกิย ทสเสติ ฯ อิเชกัจโจ คณคโต
อจิตติการกโต เถเร ภิกขุ อนาคตา วา อนาคติญโจ วา
อารามคตานิ ภิกขุณั ฆมมั ภณติ ปญหั วิสขเซติ จิตโกปี ภณติ
พาวาวิกเขปโกปี ภณติ อารามคตานิ ภิกขุณั อุปาสกานั
อุปาสิกานั ฆมมั ภณติ ปญหั วิสขเซติ จิตโกปี ภณติ
พาวาวิกเขปโกปี ภณติ เอวั คณคโต วาจสิกั ปากพุกิย
ทสเสติ ฯ

กถั อนุตรฆร ปวิญโจ วาจสิกั ปากพุกิย ทสเสติ ฯ อิเชกัจโจ
อนุตรฆร ปวิญโจ อิตถิ วา กุมาริ วา อาห ๑ อิตถุนนาม
อิตถงโคตเต ก็ อตถิ ยากุ อตถิ ภตตัม อตถิ ขาทนียั
อตถิ ก็ ปวิสุสาม ก็ ภุญชิสสาม ก็ ขาทิสสาม ก็ วา
อตถิ ก็ วา เม ทสเสตติ วิปปลปติ [๒] เอวั อนุตรฆร ปวิญโจ
วาจสิกั ปากพุกิย ทสเสติ ฯ อิถั วาจสิกั ปากพุกิย ฯ

#๑ ม. เอวมาน ฯ ๒ ม. ยา เอวรูปา วาจา ปลาโป วิปปลลาโป ลาลปโป ลาลปปนา

#ลาลปปีตตตัม ฯ ยู. โย เอวรูปโป วาจา ปลาโป ... ฯ

กตมัม เจตสิกัม ปากพุกิยัม ฯ อิเชกจฺโจ น อุจฺจาคุลา ปพฺพชฺโชโต
สมาโน อุจฺจาคุลา ปพฺพชฺโชเตน สทฺธิ สทิสํ อตุตฺตานํ ทหติ จิตฺเตน ฯ
น มหาคุลา ปพฺพชฺโชโต สมาโน มหาคุลา ปพฺพชฺโชเตน สทฺธิ สทิสํ
อตุตฺตานํ ทหติ จิตฺเตน ฯ น มหาโภคคุลา ปพฺพชฺโชโต สมาโน
มหาโภคคุลา ปพฺพชฺโชเตน สทฺธิ สทิสํ อตุตฺตานํ ทหติ จิตฺเตน ฯ
น อุพฺวารโภคคุลา ปพฺพชฺโชโต สมาโน ฯ น สุตฺตุนฺติโก สมาโน
สุตฺตุนฺติเกน สทฺธิ สทิสํ อตุตฺตานํ ทหติ จิตฺเตน ฯ น วินยธโร
สมาโน ฯ น ฌมฺมกถิโก สมาโน ฯ น อารญฺณิโก สมาโน ฯ
น ปิณฺฑทฺปาติโก สมาโน ฯ น ปัสสฺสุลิกโก สมาโน ฯ น เตจิวริโก
สมาโน ฯ น สปทานจาริกโก สมาโน ฯ น ขลุปจฺจมาภตฺติโก
สมาโน ฯ น เนสขุชฺชิกโก สมาโน ฯ น ยถาสนฺนถตฺติโก สมาโน ฯ
น ปจฺมสฺส ฌานสฺส ลาภี สมาโน ปจฺมสฺส ฌานสฺส ลาภินา
สทฺธิ สทิสํ อตุตฺตานํ ทหติ จิตฺเตน ฯเปฯ น เนวสญฺญานาสญฺญาตฺนสมาปตฺติยา
ลาภี สมาโน เนวสญฺญานาสญฺญาตฺนสมาปตฺติยา
ลาภินา สทฺธิ สทิสํ อตุตฺตานํ ทหติ จิตฺเตน ฯ อิํ เจตสิกัม
ปากพุกิยัม ฯ ยสฺสสิมานิ คีณิ ปากพุกิยานิ ปหีนานิ สมฺมุจฺฉินฺนानิ
วูปสนฺดานิ ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพูปฺปตฺติกานิ ฌาณคฺคินา ททฺฒานิ
โส วุจฺจติ อปฺปกพฺโภติ อปฺปกพฺโภ ฯ

[๔๐๐] อเชกฺจฺโจติ อตุติ ปุคฺคโล เชกฺจฺโจ อตุติ อเชกฺจฺโจ ฯ

กตโม จ ปุคฺคโล เชกฺจฺโจ ฯ อิเชกฺจฺโจ ปุคฺคโล ทฺสฺสีโล

โหติ ปาปรมโม อสุจิสงกตสรสมาจาโร ปฏิจนนุนกมมนโต อสุสมโน
 สมณปฏิญโย อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจาริปฺฏิญโย อนฺโตปฺติ
 อวสฺสุโต กสมฺพฺชาโต อัย วุจฺจติ ปุคฺคโล เชคฺจฺโณ ฯ อถวา
 โทธโน โหติ อฺปายาสพฺหฺโล อปฺปมฺปิ วุคฺโต สฺมานอ อภิสชฺชติ
 กุปฺปติ พฺยาปชฺชติ ปติญฺจยติ โทปฺณจ โทสณฺจ อปฺปจฺจยณฺจ
 ปาตฺกโรติ อัย วุจฺจติ ปุคฺคโล เชคฺจฺโณ ฯ อถวา โทธโน
 โหติ อฺปนานาหิ โหติ มกฺขิ โหติ ปพาสิ โหติ อีสฺสุกฺติ
 โหติ มจฺจรี โหติ สจฺโจะ โหติ มายาวิ โหติ อถุโร โหติ
 อติมานิ โหติ ปาปิจฺโณ โหติ มิจฺจนาทิกฺกฺจ โหติ สนฺทิกฺกฺจปฺรามาสิ
 โหติ อาทานคฺคาหิ ๑ ทฺวปฺปฏินิสฺสคฺคิ โหติ อัย วุจฺจติ
 ปุคฺคโล เชคฺจฺโณ ฯ

กตโม จ ปุคฺคโล อเชคฺจฺโณ ฯ อิทฺ ภิกฺขุ สีลวา โหติ
 ปาฏิโมกฺขสํวรสํวฺโต วิหฺรติ อาจารโคจฺรสมฺปนฺโน อณฺมตฺเตสฺ
 วชฺเชสฺ ภยทสฺสาวิ สฺมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสฺ อัย วุจฺจติ
 ปุคฺคโล อเชคฺจฺโณ ฯ อถวา อกฺโธธโน โหติ อฺนฺปายาสพฺหฺโล
 พหฺมฺปิ วุคฺโต สฺมานอ น อภิสชฺชติ น กุปฺปติ น พฺยาปชฺชติ
 น ปติญฺจยติ น โทปฺณจ โทสณฺจ อปฺปจฺจยณฺจ ปาตฺกโรติ
 อัย วุจฺจติ ปุคฺคโล อเชคฺจฺโณ ฯ อถวา อกฺโธธโน โหติ
 อฺนฺปนานาหิ โหติ อมกฺขิ โหติ อปพาสิ โหติ อนีสฺสุกฺติ โหติ
 อมจฺจรี โหติ อสจฺโจะ โหติ อมายาวิ โหติ อถุโร โหติ
 #๑ ม. อาทานคฺคาหิ ฯ

อนติมานิ โหติ น ปาปิจโณ โหติ น มิจฺฉาทิฏฺฐิ โหติ
อสนฺหิฏฺฐิปรามาสี โหติ อนาธานคฺคาหิ ๑ สุปฺปฺนิสฺสคฺคิ โหติ อัย
วฺจฺจติ ปุคฺคโล อเชคฺจฺโณ ๑ สพฺโพ กลฺยาณปฺปฺนุชฺชนํ อุปาทาย
อริยปุคฺคโล อเชคฺจฺโณติ อปฺปคพฺโป อเชคฺจฺโณ ๑

[๔๐๑] เปสฺสณฺเย จ โน ยฺโตติ เปสฺสณฺนฺติ อิชฺคจฺโจ
ปีสฺสนวาโจ โหติ อิตฺ สุตฺวา อมฺตฺร อกฺขตา อิมสฺสิ เกทาย
อมฺตฺร วา สุตฺวา อิมสฺสิ อกฺขตา อมฺตฺสิ เกทาย อิติ สมคฺคานํ
วา เกตฺตา ภินฺนํ วา อนฺุปรปทาตา วคฺคการาโม วคฺครโต
วคฺคนนฺที วคฺคกรณฺี วาจํ ภาสิตา โหติ อิทํ วฺจฺจติ เปสฺสณฺํ ๑
อปิจ ทฺวีหิ การณฺเหิ เปสฺสณฺํ อุปสฺสฺหฺรติ ปิยกมฺยตาย วา
เกทาทิปฺปาโย วา ๑

กถิ ปิยกมฺยตาย เปสฺสณฺํ อุปสฺสฺหฺรติ ๑ อิมสฺส ปิโย ภวิสฺสามิ
มฺนาโป ภวิสฺสามิ วิสฺสาสิโก ภวิสฺสามิ อพฺภนฺตฺริโก ภวิสฺสามิ
สุทฺทโย ภวิสฺสามิตีเอวํ ปิยกมฺยตาย เปสฺสณฺํ อุปสฺสฺหฺรติ ๑

กถิ เกทาทิปฺปาโย เปสฺสณฺํ อุปสฺสฺหฺรติ ๑ กถิ อิมํ นานา
อสฺสุ วินา อสฺสุ วคฺคา อสฺสุ เทวธา อสฺสุ เทวชฺฌมา อสฺสุ
เทวปฺกฺษา อสฺสุ ภิชฺเชยฺยํ น สมาคจฺเจยฺยํ ทฺกขํ น ผาสฺ
วิหเรยฺยนฺติเอวํ เกทาทิปฺปาโย ๒ เปสฺสณฺํ อุปสฺสฺหฺรติ ๑

ยสฺเสตํ เปสฺสณฺํ ปหิณฺํ สมฺจฺฉินฺนํ วุปรสฺนตํ ปฺปฺปฺปสฺสทฺธํ
อภพฺพปฺปตฺติกํ ฌานคฺคินา ททฺธํ โส เปสฺสณฺเณ น ยฺตุโต
#๑ ม. อนาทานคฺคาหิ ๑ ๒ ม. เกทาทิปฺปาเยน ๑

นปฺปยุตฺโต นายุตฺโต น สมายุตฺโตติ เปสฺสณฺเยเย จ โน ยุตฺโต ฯ
เตนาห ภควา

ปฏฺฐิตฺโน อกุหโก อปีหาสุ อมจฺฉริ

อปฺปคพฺโก อเชคฺฉุโณ เปสฺสณฺเยเย จ โน ยุตฺโตติ ฯ

[๔๐๒] สาทิเยสุ อนสุสาวี อติมานे จ โน ยุตฺโต

สโณห จ ปฏฺฐิภาณวา น สทฺโธ น วิรัชชติ ฯ

[๔๐๓] สาทิเยสุ อนสุสาวีติ สาทิยา วุจฺจนฺติ ปญฺจ กามคฺฉนา ฯ

กัการณา สาทิยา วุจฺจนฺติ ปญฺจ กามคฺฉนา ฯ เขภฺยุเยน เทวมนุสฺสา

ปญฺจกามคฺฉเน อิจฺฉนฺติ สาทิยนฺติ ปตฺถยฺนฺติ ปิหยนฺติ อภิชปฺปนฺติ

ตฺการณา สาทิยา วุจฺจนฺติ ปญฺจ กามคฺฉนา ฯ เยสํ เอสา สาทิยา

ตณฺหา อปฺปหีนา เตสํ จกฺขุโต รูปตณฺหา สวติ ปสวติ สนฺหติ

ปวตฺตติ ฯ โสตโต สทฺทตณฺหา ฯ ฆานโต คนฺธตณฺหา ฯ

ชีวหาโต รสตณฺหา ฯ กายโต โผฏฺฐพฺพตณฺหา ฯ มนโต

ธมฺมตณฺหา สวติ ปสวติ ๑ สนฺหติ ปวตฺตติ ฯ เยสํ เอสา สาทิยา

ตณฺหา ปหีนา สมฺจุฉินฺนา วุปฺสนฺตา ปฏฺฐปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา

ณานคฺคิณา ททฺธมา เตสํ จกฺขุโต รูปตณฺหา น สวติ น ปสวติ ๒

น สนฺหติ น ปวตฺตติ ฯ โสตโต สทฺทตณฺหา ฯเปฯ มนโต

ธมฺมตณฺหา น สวติ น ปสวติ น สนฺหติ น ปวตฺตติตี

สาทิเยสุ อนสุสาวี ฯ

[๔๐๔] อติมานे จ โน ยุตฺโตติ กตโม อติมานิ ฯ อีเชคฺฉุโ

#๑ ม. อาสวติ ฯ ๒ ม. นาสวติ ฯ

ปรี อติมณฺเฑติ ชาตียา วา โคตฺเตน วา ฯเปฯ อณฺเฑตรณฺเฑตเรน
วา วตฺตนา ฯ โย เอวรูปฺมาโน มณฺเฑนา มณฺเฑตตํ อณฺเฑติ
อณฺเฑโม ฐโฆ สมฺปคฺคาโห เกตฺตมฺยตา จิตฺตสฺส อัย วุจฺจติ
อติมาโน ฯ ยสฺเสโส อติมาโน ปหีนฺโ สมฺมุจฺฉินฺโน รูปสนฺโตะ
ปฏฺิปปสฺสทฺโธ อภพฺพปฺตฺติโก ฅาณคฺคินา ททฺโฆ โส อติมาน
โน ยุตฺโต นปฺปยุตฺโต นายุตฺโต น สมายุตฺตติ อติมาน จ
โน ยุตฺโต ฯ

[๔๐๕] สโณห จ ปฏฺิภาณวาติ [๑] สณฺเฑน กายกมฺเมน
สมนฺนาคโตติ สโณห ฯ สณฺเฑน วจฺจกมฺเมน ฯ สณฺเฑน มโนกมฺเมน
สมนฺนาคโตติ สโณห ฯ สณฺเฑหิ สติปฏฺุจฺจานฺเหติ สมนฺนาคโตติ
สโณห ฯ สณฺเฑหิ สมฺมปฺปชานฺเหติ ฯ สณฺเฑหิ อิทฺธิปฺปาเทหิ ฯ
สณฺเฑหิ อินฺทฺริเยหิ ฯ สณฺเฑหิ พลฺเลหิ ฯ สณฺเฑหิ โพชฺฅนฺเกหิ
สมนฺนาคโตติ สโณห ฯ สณฺเฑน อริเยน อฏฺุจฺจกิเณน มกฺเคน
สมนฺนาคโตติ สโณห ฯ

[๔๐๖] ปฏฺิภาณวาติ ตโย ปฏฺิภาณวฺนฺโต ปรียตฺติปฏฺิภาณวา
ปรีปฺจฺฉาปฏฺิภาณวา อธิคมปฏฺิภาณวา ฯ

กตโม ปรียตฺติปฏฺิภาณวา ฯ อิเชกจฺจสฺส ปรียาปฺภูํ โหติ
สฺสุตฺตํ เคยฺยํ เวยฺยากรณฺํ คาธา อุทานํ อิติวฺสุตฺตํ ชาตกํ อพฺภูตฺตมฺมํ
เวทลฺลํ ฯ ตสฺส ปรียตฺตี นิสฺสาย ปฏฺิภายติ ฯ อัย
ปรียตฺติปฏฺิภาณวา ฯ

#๑ ม. ย. สโณหติ ฯ

กตโม ปริปุจฉาปฏิภาณวา ฯ อิเชกจโจ ปริปุจฉโก ๑ โหติ
อตุตตเถ จ ฉายตเถ จ ลกขณเถ จ การณเถ จ จานาจาเน จ ฯ
ตสฺส ตํ ปริปุจฉํ นิสฺสาย ปฏิภายติ ฯ อัย ปริปุจฉาปฏิภาณวา ฯ

กตโม อธิคมปฏิภาณวา ฯ อิเชกจจสฺส อธิคตา โหนติ
จตุตฺตโร สติปฏิจฺจนา จตุตฺตโร สมฺมปฺปชานา จตุตฺตโร อิทฺธิปฺปาทา
ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจ พลานิ สตฺต โพชฺฌนฺคา อริโย
อฏฺฐจฺจโก มคฺโค จตุตฺตริ สามณฺณพลานิ จตฺสฺโส ปฏิสมฺภิทา
ณ อภินฺถา ฯ ตสฺส อตฺโถ ฉาโต ฌมฺโม ฉาโต นินฺตฺติ
ฉาตา ฯ อตฺเถ ฉาเต อตฺโถ ปฏิภายติ ฯ ฌมฺเม ฉาเต ฌมฺโม
ปฏิภายติ ฯ นินฺตฺติยา ฉาตาย นินฺตฺติ ปฏิภายติ ฯ อิมฺสฺ
ตีสฺส ฉาณํ ปฏิภาณปฏิสมฺภิทา ฯ อิมาย ปฏิภาณปฏิสมฺภิทาย
อุเปโต สมฺเปโต อุปกโต สมฺปกโต อุปนฺโน สมฺปนฺโน
สมนฺนาคโต โหติ โส วุจฺจติ ปฏิภาณวา ฯ ยสฺส ปริยคฺติ
นคฺติ ปริปุจฉา นคฺติ อธิคม นคฺติ ก็ ตสฺส ปฏิภายิตฺตฺติ
สโณห จ ปฏิภาณวา ฯ

[๔๐๑] น สทฺโธ น วิรชฺชตฺติ น สทฺโธติ สามํ สยมภินฺถาคํ
อตุตตปฺจจกฺขํ ฌมฺมํ น กสฺสจฺจิ สทฺทฺหติ ๒ อณฺณสฺส สมณฺสฺส วา
พฺรหฺมณฺสฺส วา เทวสฺส วา มารสฺส วา [๑] พฺรหฺมฺโน วา สพฺเพ
สงฺขารา อนิจฺจาติ สามํ สยมภินฺถาคํ อตุตตปฺจจกฺขํ ฌมฺมํ น
กสฺสจฺจิ สทฺทฺหติ ๔ อณฺณสฺส สมณฺสฺส วา พฺรหฺมณฺสฺส วา เทวสฺส
#๑ ม. ปริปุจฉิตา ฯ ๒-๔ ย. สทฺทฺหติ ฯ ๑ ย. นรฺสฺส วา ฯ

วา มารุตส วา [๑] พรหมุโน วา ฯ สพุเพ สงขารา ทุกขาติ ฯ
สพุเพ ฐมา อนตฺตาติ ฯ อวิชชาปัจจุยา สงขาราติ ฯเปฯ
ชาติปัจจุยา ฐรามรณฺนติ ฯ อวิชชานิโรธา สงขารนิโรโธติ ฯเปฯ
ชาตินิโรธา ฐรามรณฺนโรโธติ ฯ อิทํ ทุกฺขนฺติ ฯเปฯ อัย
ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ฯ อิเม อาสวาติ ฯเปฯ อัย
อาสวานิโรธคามินี ปฏิปทาติ ฯ อิเม ฐมา อภิญฺเญยฺยาติ ฯเปฯ
อิเม ฐมา สจฺฉิกาตพฺพาติ ฯ [๒] ฉนฺนํ ผสฺสายตนาํ สมุทฺยญจ
อตฺตงฺกมฺญจ อสฺสาทญจ อาทีนญจ นิสฺสรณญจ ปญฺจนฺนํ
อุปาทานกฺขณฺฐานํ สมุทฺยญจ อตฺตงฺกมฺญจ อสฺสาทญจ อาทีนญจจ
นिसฺสรณญจ จตฺนํ มหาภูตानํ สมุทฺยญจ อตฺตงฺกมฺญจ อสฺสาทญจ
อาทีนญจ นิสฺสรณญจ ๓ ฯ ยงฺกิลฺลิจิ สมุทฺยธมฺมํ สพุพนฺติ
นิโรธธมฺมนฺติ สามํ สยฺมภิญฺญาตํ อตฺตปจฺจกฺขํ ฐมฺมํ น กสฺสจि
สทฺทฺหติ อญฺลสฺส สมณฺสส วา พฺราหฺมณฺสส วา เทวสฺส วา
มารสฺส วา พรหมุโน วา ฯ วุตฺตํ เหน้ ภควตา สทฺทฺหสิ ตฺวํ
สาริปฺุตต สทฺธินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุสฺสีกตํ อมตฺคธํ โหติ อมตฺปฺราयํ
อมตฺปฺริยสํ วิริยิณฺทฺริยํ สติณฺทฺริยํ สสมาธิณฺทฺริยํ ปญฺณิณฺทฺริยํ
ภาวิตํ พหุสฺสีกตํ อมตฺคธํ โหติ อมตฺปฺราयํ อมตฺปฺริยสํ
น ขฺวาทํ เอตฺถ ภูเต ภูวโต สทฺธาเย คจฺฉามิ
สทฺธินฺทฺริยํ วิริยิณฺทฺริยํ สติณฺทฺริยํ สสมาธิณฺทฺริยํ ปญฺณิณฺทฺริยํ ภาวิตํ
พหุสฺสีกตํ อมตฺคธํ โหติ อมตฺปฺราयํ อมตฺปฺริยสํ เยสํ ฐเนตฺ
#๑ ย. นรสฺส วา ฯ ๒ ม. สามํ สยํ อภิญฺญาตํ .. ฯ ๓ ย. นิสฺสรณญจาติ ฯ
#ม. นิสฺสรณญจ สามํ สยํ อภิญฺญาตํ ฯ

ภนฺเต อณฺตํ อสฺส อทิกฺขํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ อมุสฺสิตํ ปณฺณาย
เต ตตฺถ ปเรสํ สทฺธชย กจฺเจยฺยํ สทฺธชินฺนทฺธิยํ ฯเปฯ ปณฺณชินฺนทฺธิยํ
ภาวิตํ พหุสฺสีกตํ อมตฺตคฺชํ โหติ อมตฺตปฺรายนํ อมตฺตปฺริโยสํนฺนติ
เยสญจ โข เอตํ ภนฺเต ณาตํ ทิกฺขํ วิทิตํ สจฺฉิกตํ มุสฺสิตํ
ปณฺณาย นิกฺกงฺขา เต ตตฺถ นินฺพิจิจฺฉนา สทฺธชินฺนทฺธิยํ วิริยชินฺนทฺธิยํ
สตีณฺนทฺธิยํ สมันชินฺนทฺธิยํ ปณฺณชินฺนทฺธิยํ ภาวิตํ พหุสฺสีกตํ อมตฺตคฺชํ โหติ
อมตฺตปฺรายนํ อมตฺตปฺริโยสํนฺนติ มยฺหญจ โข เอตํ ภนฺเต ณาตํ
ทิกฺขํ วิทิตํ สจฺฉิกตํ มุสฺสิตํ ปณฺณาย นิกฺกงฺโขหํ ตตฺถ นินฺพิจิจฺฉน
สทฺธชินฺนทฺธิยํ วิริยชินฺนทฺธิยํ สตีณฺนทฺธิยํ สมันชินฺนทฺธิยํ ปณฺณชินฺนทฺธิยํ ภาวิตํ
พหุสฺสีกตํ อมตฺตคฺชํ โหติ อมตฺตปฺรายนํ อมตฺตปฺริโยสํนฺนติ ฯ สาธุ
สาธุ สารีปฺตฺต เยสญฺเหดํ สารีปฺตฺต อณฺตํ อสฺส อทิกฺขํ อวิทิตํ
อสจฺฉิกตํ อมุสฺสิตํ ปณฺณาย เต ตตฺถ ปเรสํ สทฺธชย กจฺเจยฺยํ
สทฺธชินฺนทฺธิยํ ฯเปฯ ปณฺณชินฺนทฺธิยํ ภาวิตํ พหุสฺสีกตํ อมตฺตคฺชํ โหติ
อมตฺตปฺรายนํ อมตฺตปฺริโยสํนฺนติ ฯ

อสฺสทฺโร อกตฺตญฺญจ สนฺธิจฺเจโท จ โยนโร
หตฺตวกาโส วนฺตฺตาสो สเว อุตฺตมโปริโสติ ฯ

น วิรชฺชตีติ สพฺเพ พาลปฺปฺถุชฺชนา รชฺชนฺติ กฺลฺยาณปฺปฺถุชฺชนํ
อุปาทาย สตฺต เสขา วิรชฺชนฺติ อรหา เนว รชฺชตี โน วิรชฺชตี ฯ
วิโรโต โส ขยา รากฺสฺส วิตรากฺตฺตฺตา ขยา โทสฺสฺส วิตรโทสฺตฺตฺตา
ขยา โมหฺสฺส วิตรโมหฺตฺตฺตา ฯ โส วุฏฺฐวาโส จินฺณจฺรโณ ฯเปฯ

นตฺถิ ตสฺส ปฺนพฺภโวติ น สทฺโธ น วิรชชติ ฯ เตนาห ภควา

สาตีเยสุ อนสฺสาวิ อติมานेจ โน ยูโต

สโณห จ ปฏฺิภาณวา น สทฺโธ น วิรชชตีติ ฯ

[๔๐๘] ลากมฺยา น สิกฺขติ อลาเภจ น กุปฺปติ

อวิรุทฺโธจ ตณฺหยา รเส๑จ นานุกิซฺมตฺติ ฯ

[๔๐๙] ลากมฺยา น สิกฺขติ อลาเภจ น กุปฺปตีติ กถํ

ลากมฺยา สิกฺขติ ฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสตี ลาภี

จีวรปิณฺฑทฺปาตเสนาสนคิลาณปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ฯ ตสฺส เอวํ

โหตี เกน นฺุ โข อยฺมายสุมา ลาภี จีวรปิณฺฑทฺปาตเสนาสน-

คิลาณปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺฺติ ฯ ตสฺส เอวํ โหตี อยํ โข

อายสุมา สุตฺตฺนฺฺติโก เตน อยฺมายสุมา ลาภี จีวรปิณฺฑทฺปาตเสนาสน-

คิลาณปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺฺติ ฯ โส ลากเหตุ ลากปจฺจยา

ลากการณา ลากาภินิพฺพตฺติยา ลากํ ปรีปาเจนฺุโต สุตฺตฺนฺฺติ

ปรียาปฺณาตี ฯ เอวมฺปิ ลากมฺยา สิกฺขติ ฯ อถวา ภิกฺขุ

ภิกฺขุํ ปสฺสตี ลาภี จีวรปิณฺฑทฺปาตเสนาสนคิลาณปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ฯ

ตสฺส เอวํ โหตี เกน นฺุ โข อยฺมายสุมา

ลาภี จีวรปิณฺฑทฺปาตเสนาสนคิลาณปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺฺติ ฯ

ตสฺส เอวํ โหตี อยํ โข อายสุมา วินยฺชโร ฯเปฯ อากิธมฺมิโก

เตน อยฺมายสุมา ลาภี จีวรปิณฺฑทฺปาตเสนาสนคิลาณปจฺจยเภสชฺช-

ปริกฺขารานนฺฺติ ฯ โส ลากเหตุ ลากปจฺจยา ลากการณา ลากาภินิพฺพตฺติยา

#๑ ม. รเสสุ ฯ

ลาภานินิพพุตติยา ลากัม ปริปาเจนุโต อภิธมมัม ปริยาปุณาติ ฯ เอวมปิ
ลาภกมฺยา สิกฺขติ ฯ อถวา ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ ลากี
จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลานปัจจยภสซชฺชปริกฺขารานํ ฯ ตสฺส เอวํ โหติ
เกณ นฺุ โข อยมายสุมา ลากี จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลาน-
ปัจจยภสซชฺชปริกฺขารานนฺุติ ฯ ตสฺส เอวํ โหติ อัย โข
อายุสุมา อารณฺุณิโก ปิณฑปาติโก ปัสฺสุกฺกิลิโก เตจีวริโก
สพทานจาริโก ขลุปจฺจนาภคฺคิโก เนสซชฺชิโก ยถาสนฺุถติโก
เตน อยมายสุมา ลากี จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลานปัจจยภสซชฺช-
ปริกฺขารานนฺุติ ฯ โส ลากเหตุ ลากปจฺจยา ลากการณ
ลาภานินิพพุตติยา ลากัม ปริปาเจนุโต อารณฺุณิโก โหติ ฯเปฯ ยถาสนฺุถติโก
โหติ ฯ เอวมปิ ลาภกมฺยา สิกฺขติ ฯ

กถํ น ลาภกมฺยา สิกฺขติ ฯ อธิ ภิกฺขุ น ลากเหตุ น ลากปจฺจยา
น ลากการณ น ลาภานินิพพุตติยา น ลากัม ปริปาเจนุโต
ยาวเทว อตฺตทมถาย อตฺตสมถาย อตฺตปรินิพฺพาปนตฺถาย สุตฺตนฺุตํ
ปริยาปุณาติ วินยํ ปริยาปุณาติ อภิธมมัม ปริยาปุณาติ ฯ เอวมปิ
น ลาภกมฺยา สิกฺขติ ฯ อถวา ภิกฺขุ น ลากเหตุ น ลากปจฺจยา
น ลากการณ น ลาภานินิพพุตติยา น ลากัม ปริปาเจนุโต
ยาวเทว อปฺปิจฺจณฺุณเวย นิสฺสาย สนฺุคฺคฺจฺจณฺุณเวย นิสฺสาย
สฺลเลขณฺุณเวย นิสฺสาย ปวิเวกณฺุณเวย นิสฺสาย อิทมตฺถิตฺถณฺุณเวย นิสฺสาย
อารณฺุณิโก โหติ ปิณฑปาติโก โหติ ปัสฺสุกฺกิลิโก โหติ เตจีวริโก

โหติ สप्तทานจาริโก โหติ ขลุปจฺจนาถตฺติโก โหติ เนสชฺชโก
โหติ ยถาสนฺนตฺติโก โหติ ฯ เอวมฺปิ น ลากมฺยา สิกฺขตฺติ
ลากมฺยาน สิกฺขติ ฯ

[๔๑๐] อลาเภ จ น กุปฺปตฺติ กถิ อลาเภ กุปฺปติ ฯ
อิเชกฺโข กุถิ วา น ลภามิ คณิ วา น ลภามิ อาวาสิ
วา น ลภามิ ลากิ วา น ลภามิ ยสฺสิ วา น ลภามิ
ปสฺสิ วา น ลภามิ สุขิ วา น ลภามิ จิวริ วา น ลภามิ
ปิณฑฺปาตํ วา น ลภามิ เสนาสนํ วา น ลภามิ คิลาณปจฺจยเกสชฺชปริกฺขาริ
วา น ลภามิ คิลาณฺนุฏฺจกํ วา น ลภามิ
อปฺปณฺณาโตมฺหิตฺติ กุปฺปติ พุยาปชฺชติ ปตฺติฏฺจียติ โกปณฺจ โทสณฺจ
อปฺปจฺจยณฺจ ปาตุกโรติ ฯ เอวํ อลาเภ กุปฺปติ ฯ

กถิ อลาเภ น กุปฺปติ ฯ อิธ ภิกฺขุ กุถิ วา น ลภามิ
คณิ วา น ลภามิ อาวาสิ วา น ลภามิ ลากิ วา น
ลภามิ ยสฺสิ วา น ลภามิ ปสฺสิ วา น ลภามิ สุขิ วา
น ลภามิ จิวริ วา น ลภามิ ปิณฑฺปาตํ วา น ลภามิ
เสนาสนํ วา น ลภามิ คิลาณปจฺจยเกสชฺชปริกฺขาริ วา น ลภามิ
คิลาณฺนุฏฺจกํ วา น ลภามิ อปฺปณฺณาโตมฺหิตฺติ น กุปฺปติ น
พุยาปชฺชติ น ปตฺติฏฺจียติ น โกปณฺจ โทสณฺจ อปฺปจฺจยณฺจ
ปาตุกโรติ ฯ เอวํ อลาเภ น กุปฺปตฺติ ลากมฺยาน สิกฺขติ
อลาเภ จ น กุปฺปติ ฯ

[๔๑๑] อวิรุโฆ จ ตณฺหาย รเส จ นานุคิฆฺมตีติ วิรุโฆติ
 โย จิตฺตสฺส อามาโต ปฏฺิฆาโต อนฺุวิโรโฆ ๑ โโกโป ปโกโป
 สมฺปโกโป โทโส ปโทโส สมฺปโทโส จิตฺตสฺส พฺยาปตฺติ
 มโนปโทโส โกโฆ กุฆฺมณา กุฆฺมิตตฺตํ โทโส ทุสฺสนา ทุสฺสิตตฺตํ
 พฺยาปตฺติ พฺยาปชฺชนา พฺยาปชฺชิตตฺตํ วิโรโฆ ปฏฺิวโรโฆ จณฺฑิกํ
 อสฺสุโรโป อนตฺตมมฺนตา จิตฺตสฺส อํ วุจฺจติ วิโรโฆ ๑ ยสฺเสโส
 วิโรโฆ ปหิโน สมฺจฺฉินฺโน วุปฺสนฺโต ปฏฺิปปสฺสทฺโฆ อภพฺพปตฺติโก
 ณาณคฺคิณา ททฺโฆ โส วุจฺจติ อวิรุโฆ ๑ ตณฺหาติ รูปตณฺหา
 สทฺทตณฺหา กนฺขตณฺหา รสตณฺหา โผฏฺจพฺพตณฺหา รมฺมตณฺหา ๑
 รโสติ มฺลโรโส ขนฺธโรโส ตจฺโรโส ปตฺตโรโส ปุปฺพรโรโส ผลโรโส
 อมฺพิลํ มฺฐุํ ติตฺตํ กฺกํ โลณํ ฆาริกํ ลมฺพิลํ ๒ กสาโว สาทุ
 อสาทุ ลีตํ อุนฺหํ ๑ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา รสคิทฺธา เต
 ชิวฺหคฺเคน รสคฺคานิ ปฺริเยสนฺตา อาหิณฺฑนฺติ ๑ เต อมฺพิลํ
 ลภิตฺวา อนมฺพิลํ ปฺริเยสนฺติ อนมฺพิลํ ลภิตฺวา อมฺพิลํ ปฺริเยสนฺติ ๑
 มฺฐุํ ลภิตฺวา อมฺฐุํ ปฺริเยสนฺติ อมฺฐุํ ลภิตฺวา มฺฐุํ ปฺริเยสนฺติ ๑
 ติตฺตํ ๓ ลภิตฺวา อตฺติตฺตํ ๓ ปฺริเยสนฺติ อตฺติตฺตํ ๓ ลภิตฺวา
 ติตฺตํ ๓ ปฺริเยสนฺติ ๑ กฺกํ ลภิตฺวา อกฺกํ ปฺริเยสนฺติ อกฺกํ ลภิตฺวา
 กฺกํ ปฺริเยสนฺติ ๑ โลณํ ลภิตฺวา อโลณํ ปฺริเยสนฺติ อโลณํ
 ลภิตฺวา โลณํ ปฺริเยสนฺติ ๑ ฆาริกํ ลภิตฺวา อฆาริกํ ปฺริเยสนฺติ
 อฆาริกํ ลภิตฺวา ฆาริกํ ปฺริเยสนฺติ ๑ ลมฺพิลํ ลภิตฺวา กสาโว
 #๑ ม. ปฏฺิฆํ ปฏฺิวโรโฆ ๑ ๒ ม. ลมฺพิลํ ๑ ๓ ม. ติตฺตํ, อตฺติตฺตํ ๑

ปริเยสนฺติ กสาวํ ลภิตฺวา ลมฺพิลํ ปริเยสนฺติ ฯ สาหุํ ลภิตฺวา
อสาหุํ ปริเยสนฺติ อสาหุํ ลภิตฺวา สาหุํ ปริเยสนฺติ ฯ สิตํ
ลภิตฺวา อุณฺหํ ปริเยสนฺติ อุณฺหํ ลภิตฺวา สิตํ ปริเยสนฺติ ฯ
เต ยํ ยํ ลภิตฺวา เตน เตน น สนฺตุสฺสนฺติ อปฺราปฺริ ปริเยสนฺติ
มฺนาปีเกสุ รัสเสสุ รตฺตา คิทฺธา คธิตา มุจฺฉิตา อชฺโฆปนฺนา
ลคฺคา ลคฺคิตา ปลิพฺพุทฺธา ฯ ยสฺส รสฺตณฺหา ปหีนา สฺมุจฺฉินฺนา
วฺปฺสนฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฅาณคฺคินา ททฺธมา
โส ปฏฺธิสงฺขา โยนิโส อหาริ อหารเถติ เนว ทวาย น มทาย
น มณฺฑนาย น วิภูสฺนายน ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส จิตฺตยา
ยาปนายน วิหีสฺสปฺรติยา พุรฺหมจฺริยานุคฺคหาย อิติ ปุราณณฺจ เวทณํ
ปฏฺธิหฺงขามิ นวณฺจ เวทณํ น อุปฺปาเทสฺสามิ ยาศฺรา จ เม
ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ฆาสฺวิหาโร จาติ ฯ ยถา วณฺ อาลิมฺเปยฺย
ยาวเทว โรปนตฺถาย ยถา วา ปน อกฺขํ อพฺภณฺเชยฺย ยาวเทว
ภารสฺส นิตฺถรณฺตฺถาย ยถา วา ปน ปุตฺตมํสอาหาริ อหารายฺย
ยาวเทว กนฺตารสฺส นิตฺถรณฺตฺถาย เอวเมว ภิกฺขุ ปฏฺธิสงฺขา
โยนิโส อหาริ อหารเถติ เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนายน
น วิภูสฺนายน ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส จิตฺตยา ยาปนายน วิหีสฺสปฺรติยา
พุรฺหมจฺริยานุคฺคหาย อิติ ปุราณณฺจ เวทณํ ปฏฺธิหฺงขามิ นวณฺจ
เวทณํ น อุปฺปาเทสฺสามิ ยาศฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา
จ ฆาสฺวิหาโร จาติ รสฺตณฺหํ ปชฺหติ วิโนเทติ พฺยณฺตีกโรติ

อนภาวคเมติ รตตณฺหยา อารโต วิตโต ปฏิวิทโต นิกฺขนฺโต
นิสฺสภูโห วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วมริยาทิกเตน เจตสา วิหฺรตีติ
อวิรุทฺโห จ ตณฺหยา รเส จ นานุกิซฺมตี ฯ เตนาห ภควา

ลาภกมฺยา น สิกฺขติ อลาภे จ น กุปฺปติ

อวิรุทฺโห จ ตณฺหยา รเส ๑ จ นานุกิซฺมตีติ ฯ

[๔๑๒] อุเปกฺขโก สทา สโต น โลเก มณฺณตี ๒ สมํ

น วิเสสี น นีเจโย ตสฺส โน สนฺติ อุตฺสทา ฯ

[๔๑๓] อุเปกฺขโก สทา สโตติ อุเปกฺขโกติ ฉพฺงฺกุเปกฺขาย
สมนฺนาคโต จกฺขุณา รูปี ทิสฺวา เนว สุมฺโน โหติ น ทุมฺมโน
อุเปกฺขโก วิหฺรตี สโต สมฺปชาโน ฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯ
ฉาเนน คนฺธํ ฌายิตฺวา ฯ ชิวุหา ย รลํ สายิตฺวา ฯ กาเยน โฝฏฺจพฺพํ
มุสฺสิตฺวา ฯ มนฺสา ฌมฺมํ วิญฺญา ย เนว สุมฺโน โหติ น ทุมฺมโน
อุเปกฺขโก วิหฺรตี สโต สมฺปชาโน ฯ จกฺขุณา รูปี ทิสฺวา มนาปี
นาภิกิซฺมตี นาภิสฺตี ๓ น รากํ ชเนตี ฯ ตสฺส จิโตว กาโย โหติ
จิตฺตํ จิตฺตํ อชฺชตฺตํ สุตฺตจฺจิตฺตํ สุวิมฺตฺตํ ฯ จกฺขุณา โข ปเนว
รูปี ทิสฺวา อมนาปี น มงฺกุ โหติ อปฺปติฏฺฐจฺจิตฺโต ๔ อาทินมนฺโส ๕
อพฺยาปฺนฺนเจตฺโส ฯ ตสฺส จิโตว กาโย โหติ จิตฺตํ จิตฺตํ
อชฺชตฺตํ สุตฺตจฺจิตฺตํ สุวิมฺตฺตํ ฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯ ฉาเนน
คนฺธํ ฌายิตฺวา ฯ ชิวุหา ย รลํ สายิตฺวา ฯ กาเยน โฝฏฺจพฺพํ
มุสฺสิตฺวา ฯ มนฺสา ฌมฺมํ วิญฺญา ย มนาปี นาภิกิซฺมตี นาภิสฺตี
#๑ ม. รเสสุ ฯ ๒ มณฺณเต ฯ ๓ โป. ม. นาภิสฺตี ฯ ๔ โป. ม. อปฺปติฏฺฐจฺจิตฺโต ฯ
#๕ ม. อาทินมนฺโส ฯ

น รากั ชเนติ ฯ ตสฺส จิโตว กาโย โหติ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ
สุตฺตจฺจิตฺตํ สุวิมุตฺตํ ฯ มนสา โจ ปเนว ฌมฺมํ วิญญาเย อมฺนาปํ
น มงฺกุ โหติ อปฺปติฏฺฐจฺฉินฺจิตฺโต อาทินมนฺโส อพฺยาปนฺนเจตฺโต ฯ
ตสฺส จิโตว กาโย โหติ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุตฺตจฺจิตฺตํ สุวิมุตฺตํ ฯ
จกฺขุณา รูปี ทิสฺวา มนาปามฺนาเปสฺสุ รูเปสฺสุ ตสฺส จิโตว กาโย โหติ
จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุตฺตจฺจิตฺตํ สุวิมุตฺตํ ฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯ
ฌานเนน คนฺธํ ฌายิตฺวา ฯ ชิวฺหาย รตฺตํ สายิตฺวา ฯ กายเนน
โผฏฺฐพฺพํ ผุสฺสิตฺวา ฯ มนสา ฌมฺมํ วิญญาเย มนาปามฺนาเปสฺสุ
ฌมฺเมสฺสุ ตสฺส จิโตว กาโย โหติ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุตฺตจฺจิตฺตํ
สุวิมุตฺตํ ฯ จกฺขุณา รูปี ทิสฺวา รชฺณีเย น รชฺชติ โทสฺณีเย น
ทุสฺสติ โมหฺณีเย น มฺยุหติ โกปฺณีเย น กุปฺปติ กิเลสฺณีเย
น กิลิฺสฺสติ มทฺณีเย น มชฺชติ ฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯ
ฌานเนน คนฺธํ ฌายิตฺวา ฯ ชิวฺหาย รตฺตํ สายิตฺวา ฯ กายเนน
โผฏฺฐพฺพํ ผุสฺสิตฺวา ฯ มนสา ฌมฺมํ วิญญาเย รชฺณีเย น รชฺชติ
โทสฺณีเย น ทุสฺสติ โมหฺณีเย น มฺยุหติ โกปฺณีเย น กุปฺปติ
กิเลสฺณีเย น กิลิฺสฺสติ มทฺณีเย น มชฺชติ ฯ ทิฏฺฐเจ ทิฏฺฐมตฺโต
สุเต สุตฺมตฺโต มฺเต มุตฺมตฺโต วิญฺญาเต วิญฺญาตมตฺโต
ทิฏฺฐเจ น ลิมฺปติ สฺเต น ลิมฺปติ มฺเต น ลิมฺปติ วิญฺญาเต
น ลิมฺปติ ฯ ทิฏฺฐเจ อฺนุปโย อนิสฺสิตฺโต อปฺปปฏิพทฺโธ วิปฺปมตฺโต
วิสลฺลยตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรติ ฯ สฺเต มฺเต

วิญญาเต อนุปโย อนิสฺสโต อปฺปฏิพฺโพ โห วิปฺปมุตฺโต วิสณฺณมุตฺโต
วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรติ ฯ สํวิชฺชติ อรฺหโต จกฺขุ ปสฺสตี
อรฺหา จกฺขุณา รูปี ฉนฺนทฺราโค อรฺหโต นตฺถิ สุวิมฺตฺตจิตฺโต
อรฺหา ฯ สํวิชฺชติ อรฺหโต โสถํ สุณฺนตี อรฺหา โสเตน สทฺทํ
ฉนฺนทฺราโค อรฺหโต นตฺถิ สุวิมฺตฺตจิตฺโต อรฺหา ฯ สํวิชฺชติ
อรฺหโต ฆานํ ฆายตี อรฺหา ฆานเนน คนฺธํ ฉนฺนทฺราโค อรฺหโต
นตฺถิ สุวิมฺตฺตจิตฺโต อรฺหา ฯ สํวิชฺชติ อรฺหโต ชิวฺหา สายตี
อรฺหา ชิวฺหาเย รสํ ฉนฺนทฺราโค อรฺหโต นตฺถิ สุวิมฺตฺตจิตฺโต
อรฺหา ฯ สํวิชฺชติ อรฺหโต กายิเย ผุสฺสตี อรฺหา กายเณ โฝฏฺจพฺพํ
ฉนฺนทฺราโค อรฺหโต นตฺถิ สุวิมฺตฺตจิตฺโต อรฺหา ฯ สํวิชฺชติ
อรฺหโต มโน วิชานาตี อรฺหา มนฺสา ฌมฺมํ ฉนฺนทฺราโค อรฺหโต
นตฺถิ สุวิมฺตฺตจิตฺโต อรฺหา ฯ จกฺขุ รูปรารามํ รูปรตํ รูปรสมฺมุทิตํ
ตํ อรฺหโต ทนฺตํ กุตฺตํ รกฺขิตํ สํวตฺตํ ตสฺส จ สํวฺราย ฌมฺมํ
เทเสตี ฯ โสถํ สทฺทารามํ ฯ ฆานํ คนฺธารามํ ฯ ชิวฺหารสธารามา
รสฺสรตา รสสมฺมุทิตา सा อรฺหโต ทนฺตา กุตฺตา รกฺขิตา สํวตฺตา
ตสฺสา จ สํวฺราย ฌมฺมํ เทเสตี ฯ กายิเย โฝฏฺจพฺพารามิ ฯ
มโน ฌมฺมารามิ ฌมฺมฺรโต ฌมฺมสมฺมุทิตโต โส อรฺหโต ทนฺโต
กุตฺโต รกฺขิตโต สํวตฺโต ตสฺส จ สํวฺราย ฌมฺมํ เทเสตี ฯ

ทนฺตํ นยฺนตี สมิตี ทนฺตํ ราชาภิรุหตี

ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ โยติวากฺยํ ตติกฺขติ ฯ

วรมสฺสตรา ทนฺตา อาชานียาว สินฺธวา
กฺุณฺชรวา มหานาคา อุตฺตทฺนุโต ตโต วรี ๑
น หิ เอเตหิ ยานเหหิ กจฺเจยฺย อคตํ ทิสํ
ยถาตุตฺตา สฺวทฺตฺนุเตน ทนฺโต ทนฺเตน กจฺจติ ๑
วิสาสุ น วิกรมฺปฺนฺติ วิปฺปมฺตฺตา ปฺนฺพภวา
ทนฺตฺกฺมึ อนฺุปฺปตฺตา เต โลเก วิชิตาวิโน ๑
ยสฺสสินฺุทฺริยานิ ภาวิตานิ
อชฺฉตฺตํ จ พหิทฺธา จ สพฺพโลเก
นิพฺพิชฺฉิมิํ ปรณฺจ โลกํ
กาลํ กงฺขติ ภาวิตฺโต สฺวทฺตฺนุโตติ

อุเปกฺขโก ๑ สทาติ [๑] สพฺพทา สพฺพกาลํ นิจฺจกาลํ ชฺวกาลํ
๑เป๑ ปจฺฉิเม วโยชนฺุเช ๑ สโตติ จตฺตฺหิ การณฺเหหิ สโต กายเย
กายานฺุสฺสนาสตีปฺนฺจฺจานํ ภาเวนฺุโต สโต เวทนาสุ จิตฺเต
ชฺมเมสุ ชฺมมานฺุสฺสนาสตีปฺนฺจฺจานํ ภาเวนฺุโต สโต ๑เป๑ โส
วฺจฺจติ สโตติ อุเปกฺขโก สทา สโต ๑

[๔๑๔] น โลเก มณฺุยตี สมนฺุติ สทิสฺสอหฺมสฺสมิตฺติ มานํ น
ชเนติ ชาตฺติยา วา โคตฺเตน วา ๑เป๑ อณฺุยตฺตรณฺุยตฺเรน วา
วตฺถุนาติ น โลเก มณฺุยตี สมิ ๑

[๔๑๕] น วิเสสิ น นิเจยฺโยติ เสยฺโยหฺมสฺสมิตฺติ อติมานํ น
ชเนติ ชาตฺติยา วา โคตฺเตน วา ๑เป๑ อณฺุยตฺตรณฺุยตฺเรน วา

#๑ ม. ย. สทา ๑

วตถุณา ฯ หีนโหมสมิติ มานัน น ชเนติ ชาติยา วา โคตเตน วา
ฯเปฯ อณตตรณตเรน วา วตถุณาติ น วิเสสี น นิเจโย ฯ

[๔๑๖] ตสฺส โน สนฺติ อุตฺสทาติ ตสฺสาติ อรหโต จีณาสวสฺส ฯ
อุตฺสทาติ สตฺตสฺสทา รากุสฺสโท โทสฺสสฺสโท โมหุสฺสโท
มานุสฺสโท ทิฏฺฐุสฺสโท กิเลสฺสสฺสโท กมฺมุสฺสสฺสโท ฯ ตสฺสิเม อุตฺสทา
นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นุปฺลพฺภนฺติ ปหีนา สมฺจฺฉินฺนา
วูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฅาณคฺคิณา ททฺฐมาติ
ตสฺส โน สนฺติ อุตฺสทา ฯ เตนานห ภควา

อุเปกฺขโก สทา สโต น โลเก มณฺณตี สมํ
น วิเสสี น นิเจโย ตสฺส โน สนฺติ อุตฺสทาติ ฯ

[๔๑๗] ยสฺส นิสฺสยตา นตฺถิ ฅตฺวา ฅมฺมํ อนิสฺสิโต
ภวาย วิภวาย จ ฅณฺหานิสฺสโย น วิชฺชติ ฯ

[๔๑๘] ยสฺส นิสฺสยตา นตฺถิติ ยสฺสาติ อรหโต จีณาสวสฺส ฯ
นิสฺสยาติ เทว นิสฺสยา ฅณฺหานิสฺสโย จ ทิฏฺฐินิสฺสโย
จ ฯเปฯ อัย ฅณฺหานิสฺสโย ฯเปฯ อัย ทิฏฺฐินิสฺสโย ฯ
ตสฺส ฅณฺหานิสฺสโย ปหีนฺโ ทิฏฺฐินิสฺสโย ปฏฺฐินิสฺสญฺโ ฅณฺหานิสฺสยสฺส
ปหีนตฺตา ทิฏฺฐินิสฺสยสฺส ปฏฺฐินิสฺสญฺจตฺตา นิสฺสยตา
ยสฺส นตฺถิ [๑] น สํวิชฺชติ นุปฺลพฺภนฺติ ปหีนา สมฺจฺฉินฺนา วูปสนฺตา
ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฅาณคฺคิณา ททฺฐมาติ ยสฺส
นิสฺสยตา นตฺถิ ฯ

#๑ โป. ม. น สนฺติ ฯ อิตฺ ปรี เอว ฅาตพฺพ ฯ

[๔๑๕] ฌตฺวา ฌมฺมํ อนิสฺสึโตติ ฌตฺวาติ ฌตฺวา ชาณิตฺวา
 ฌลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา
 อนิจฺจาติ ฌตฺวา ชาณิตฺวา ฌลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ
 กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ สพฺเพ ฌมฺมา อนตฺตาติ ฯเปฯ
 ยงฺกิลฺลจิ สมุทฺยฌมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธฌมฺมนฺตํ ฌตฺวา ชาณิตฺวา
 ฌลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ฯ อนิสฺสึโตติ เทวํ นิสฺสยา
 ตณฺหานิสฺสโย จ ทิฏฺฐินิสฺสโย จ ฯเปฯ อัยํ ตณฺหานิสฺสโย ฯเปฯ
 อัยํ ทิฏฺฐินิสฺสโย ฯ ตณฺหานิสฺสยํ ปหายํ ทิฏฺฐินิสฺสยํ
 ปฏฺฐินิสฺสขยิตฺวา จกฺขุํ อนิสฺสึโต โสตํ อนิสฺสึโต ฌานํ อนิสฺสึโต
 ชิวฺหํ อนิสฺสึโต กายํ อนิสฺสึโต มนํ อนิสฺสึโต รูเป สทฺเททฺทคฺค
 รเส โสภณฺสพฺเพ กุถํ คณฺมํ อาวาสํ ฯเปฯ ทิฏฺฐสฺสุมฺตวิญฺญาตพฺเพ
 ฌมฺเม อนิสฺสึโต อนลฺลึโน อนุปฺกโต อนชฺโฆสิโต อนธฺมตฺโต
 นิกฺขนฺโต นิสฺสภูโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตสา
 วิหฺรตีติ ฌตฺวา ฌมฺมํ อนิสฺสึโต ฯ

[๔๒๐] ภาวย วิภาวย จ ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชตีติ ตณฺหาติ
 รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โสภณฺสพฺพตณฺหา
 ฌมฺมตณฺหา ฯ ยสฺสาติ อรหฺโต ชีณาสวสฺส ฯ ภาวยาคิ ภาวทิฏฺฐิยา ฯ
 วิภาวยาคิ วิภาวทิฏฺฐิยา ฯ ภาวยาคิ สสฺสตทิฏฺฐิยา ฯ วิภาวยาคิ
 อจฺเจททิฏฺฐิยา ฯ ภาวยาคิ ปุณฺปุณฺํ ภาวย ปุณฺปุณฺํ คตฺติยา
 ปุณฺปุณฺํ อุปฺปตฺติยา ปุณฺปุณฺํ ปฏฺฐิสฺนฺธิยา ปุณฺปุณฺํ อตฺตภาวาทินิพฺพตฺติยา ฯ

ภินิพพุตติยา ฯ ตณฺหา ยสฺส นตฺถิ น สํวิชฺชติ นุปฺลพฺภติ ปหีนา
สมฺมุจฺจिณฺนา วุปรสนฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺตติกา ฌาณคฺคิณา
ททฺฐาติ ภวาย วิภวาย จ ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ ฯ เตนาน
ภควา

ยสฺส นิสฺสยตฺตา นตฺถิ ฌตฺวา ฌมฺมํ อนิสฺสโร

ภวาย วิภวาย จ ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติติ ฯ

[๔๒๑] ตํ พุรฺรมิ อฺปฺสนฺโตติ กามสฺส อนเปกฺขิณํ

คนฺถา ตสฺส น วิชฺชนฺติ อตฺตาริ โส วิสฺตติกํ ฯ

[๔๒๒] ตํ พุรฺรมิ อฺปฺสนฺโตติ สนฺโต อฺปฺสนฺโต วุปรสนฺโต
นิพฺพุโต ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธาติ ตํ พุรฺรมิ ตํ กถมิ ตํ ภณฺมิ ตํ ทีปยํมิ
ตํ โวหรมฺมิติ ตํ พุรฺรมิ อฺปฺสนฺโตติ ฯ

[๔๒๓] กามสฺส อนเปกฺขิณนฺติ กามาติ อฺทฺทฺทานโต เทว กามา
วตฺตูกามา จ กิเลสกามา จ ฯเปฯ อิมํ วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา ฯเปฯ
อิมํ วุจฺจนฺติ กิเลสกามา ฯ วตฺตูกาเม ปริชานิตฺวา กิเลสกาเม
ปหาย ปชหิตฺวา วินนฺทิตฺวา พฺยนฺตฺติกริตฺวา อนภาวจฺคมิตฺวา
กามสฺส อนเปกฺขิ วิตกาโม จตฺตกาโม วนฺตกาโม มุตฺตกาโม
ปหีนกาโม ปฏฺธินิสฺสญฺจกาโม [๑] วิตฺตราโค จตฺตฺตราโค
วนฺตฺตราโค มุตฺตฺตราโค ปหีนฺตราโค ปฏฺธินิสฺสญฺจฺตราโค นิจฺฉาโต
นิพฺพุโต สิตฺถิโต สุขปฏฺธิสฺสเวทึ พุรฺหมญฺเฏน อตฺตนา วิหฺรติติ
กามสฺส อนเปกฺขิณํ ฯ

#๑ ม. กามสฺส ฯ

[๔๒๔] คณฺหา ตสฺส น วิชฺชนฺตีติ คณฺหาติ จตฺตาริ คณฺหา
อภิขฺเฌา กายคฺนฺโถ พฺยาปาโท กายคฺนฺโถ สีลพฺพตฺตปรามาโส
กายคฺนฺโถ อิํทฺสจฺจาภินิเวโส กายคฺนฺโถ ฯ อตฺตโน ทิฏฺฐิยา
ราโค อภิขฺเฌา กายคฺนฺโถ ฯ ปรวาทสฺสุ อาฆาโต อปฺปจฺจโย
พฺยาปาโท กายคฺนฺโถ ฯ อตฺตโน สีลํ วา วตฺตํ วา สีลพฺพตฺตํ
วา ปรามสฺติ ๑ สีลพฺพตฺตปรามาโส กายคฺนฺโถ ฯ อตฺตโน ทิฏฺฐิ
อิํทฺสจฺจาภินิเวโส กายคฺนฺโถ ฯ ตสฺสาติ อรหฺโต จีณาสวสฺส ฯ
คณฺหา ตสฺส น วิชฺชนฺตีติ คณฺหา ตสฺส นตฺถิ น สนฺติ น ตํวิชฺชนฺติ
นฺนฺปลพฺภนฺติ ปหีนา สมฺมจฺฉินฺนา วุပ္สนฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา
ถาณคฺคิณา ททฺธมาติ คณฺหา ตสฺส น วิชฺชนฺติ ฯ

[๔๒๕] อตฺตาริ โส วิสฺตฺติกนฺติ วิสฺตฺติกา วุจฺจติ ตณฺหา
โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขฺเฌา โลโก อกฺุสฺสมฺมฺลํ ฯ
วิสฺตฺตีกาติ เกนตฺถเณ วิสฺตฺติกา ฯ วิสฺตฺตาติ วิสฺตฺติกา ฯ วิสาลาติ
วิสฺตฺติกา ฯ วิสฺฐาติ วิสฺตฺติกา ฯ วิสฺมาติ วิสฺตฺติกา ฯ วิสฺกุกฺคิตี
วิสฺตฺติกา ฯ วิสฺหฺรตีติ วิสฺตฺติกา ฯ วิสฺวาทีกาติ วิสฺตฺติกา ฯ
วิสฺมฺลาติ วิสฺตฺติกา ฯ วิสฺผลาติ วิสฺตฺติกา ฯ วิสฺปริโกกาติ
วิสฺตฺติกา ฯ วิสาลา วา ปนฺ สฺวา ตณฺหา รูเป สทฺเท คณฺเช รเส
โผฏฺฐพฺเพ กุเล คณฺเ อาวาเส ฯเปฯ ทิฏฺฐิ สุตฺ มุตฺ วิญฺญาตพฺเพสุ
ธมฺเมสุ วิสฺฐา ๒ วิตฺถตาติ วิสฺตฺติกา ฯ อตฺตาริ โส วิสฺตฺติกนฺติ
โส อิมํ วิสฺตฺตีกํ ตณฺหํ อตฺตาริ อุตฺตริ ปตฺตริ ๓ สมตฺติกมฺปิ วิตีวตฺตตีติ
#๑ ม. ย. ปรามาโส ฯ ๒ ม. วิสฺฐํ ฯ ๓ ม. ปตฺริ ฯ

อตาริ โส วิสตุติกั ๗ เตนานห ภกวา

ตัม พุริมิ อุปสนุโตติ กามเมสุ อนเปกจินัน

คนุถา ตสส น วิชชนติ อตาริ โส วิสตุติคนติ ๗

[๔๒๖] น ตสส ปุตตา ปสโว เขตต์ม วตถุญจ วิชชติ

อตต์ ๑ วาปี นีรุตต์ วา น ตสมี อุปลพภติ ๗

[๔๒๗] น ตสส ปุตตา ปสโว เขตต์ม วตถุญจ วิชชตีติ

นาติ ปฏิกเขโป ๗ ตสสาติ อรหโต จีณาสวสส ๗ ปุตตาติ

จตุตาโร ปุตตา อตตโซ ปุตโต เขตตโซ ปุตโต ทินนโก

ปุตโต อนุตวาสิโก ปุตโต ๗ ปสโวติ อเชพกา กุกกุฏสุกรา

หตถิกวาตสวาพวา ๗ เขตตนติ สาลิกเขตต์ม วิหิกเขตต์ม มุคกเขตต์ม

มาสกเขตต์ม ยวกเขตต์ม โครมกเขตต์ม ติลกเขตต์ม ๗ วตถุนติ

ฆรวตถุ โกฏจกวตถุ ปุเรวตถุ ปจฉาวตถุ อารามวตถุ วิหารวตถุ ๗

น ตสส ปุตตา ปสโว เขตต์ม วตถุญจ วิชชตีติ ตสส ปุตตปริคคโ

วา ปสุปริคคโ วา เขตตปริคคโ วา วตถุปริคคโ วา นตถิ

น สนติ น สัมวิชชนติ นุปลพภนติ ปหีนา สมุจฉินนา วุปสนตา

ปฏิบัติปัสสทฐา อภพูปุตติกา ฌานกุกิณา ททตมาติ น ตสส

ปุตตา ปสโว เขตต์ม วตถุญจ วิชชติ ๗

[๔๒๘] อตต์ วาปี นีรุตต์ วา น ตสมี อุปลพภตีติ อตตาคิ

ตสสตทิกุจิ ๒ นตถิ นีรุตตาคิ อจเจททิกุจิ นตถิ อตตาคิ คหิต

นตถิ นีรุตตาคิ มุญจิตพัพ นตถิ ๗ ยสส นตถิ คหิต ตสส

#๑ ม. อตตาวาปี นีรุตตาวา ๗ สพพตถ อีทิสเมว ๗ ๒ ม. อตตทิกุจิ ๗

นตฺถิ มุญฺจิตพฺพํ ยสฺส นตฺถิ มุญฺจิตพฺพํ ตสฺส นตฺถิ กหิตํ ฯ
คหณมุญฺจนํ สมตฺติกกนฺโต อรหา วุฑฺฒิปฺริหานี วิตฺตวตฺโต ฯ โส
วุฑฺฒวาโส จินฺนจฺรโณ ฯเปฯ นตฺถิ ตสฺส ปุณฺพภวฺติ อตฺตํ
วาปี นฺิรตฺตํ วา น ตสฺมี อฺปลพฺภตฺติ ฯ เตนาห ภกฺวา

น ตสฺส ปุตฺตา ปสฺโว เขตฺตํ วตฺตญฺจ วิชฺชตฺติ

อตฺตํ วาปี นฺิรตฺตํ วา น ตสฺมี อฺปลพฺภตฺตีติ ฯ

[๔๒๕] เยน [๑] วชฺชํ ปุณฺชชฺนา อโถ สมณพฺราหฺมณา

ตํ ตสฺส อปฺเรกฺขตํ ตสฺมา วาเทสฺส เนชตฺติ ฯ

[๔๓๐] เยน วชฺชํ ปุณฺชชฺนา อโถ สมณพฺราหฺมณาติ ปุณฺชชฺนาติ
เกนตฺเถน ปุณฺชชฺนา ฯ ปุณฺ กิเลเส ชเนนตฺตีติ ปุณฺชชฺนา ฯ
ปุณฺ อวิหตสฺสกายยทฺธิจฺจกาติ ปุณฺชชฺนา ฯ ปุณฺ สตฺถารานํ มุขฺลโลภิกกาติ
ปุณฺชชฺนา ฯ ปุณฺ สพฺพคตฺตีหิ อวฺนิตาติ ปุณฺชชฺนา ฯ ปุณฺ นานาภิสงฺขารเอหิ
อภิสงฺขโรนฺตฺตีติ ปุณฺชชฺนา ฯ ปุณฺ นานาโอมฺเหหิ วุญฺหนตฺตีติ
ปุณฺชชฺนา ฯ ปุณฺ นานาสนฺตฺตาเปหิ สนฺตปฺปนฺตฺตีติ ปุณฺชชฺนา ฯ ปุณฺ
นานาปฺริพาหฺเหหิ ปฺริทฺยฺหนตฺตีติ ปุณฺชชฺนา ฯ ปุณฺ ปฺลยจฺสุ กามกฺุณฺเสสุ
รตฺตา คิทฺฐา กชฺติตา มุจฺจิตา อชฺโณปฺนฺนา ลกฺคา ลกฺกิตฺตา
ปฺลิตฺทฺฐาติ ปุณฺชชฺนา ฯ ปุณฺ ปฺลยจฺหิ นีวฺรณฺเหหิ อวฺภูฏา นฺิฏฺฐา
โอมฺภูฏา ๒ ปฺหิตา ปฺภูจฺจนฺนา ปฺภูจฺจชฺชิตาติ ปุณฺชชฺนา ฯ สมณฺนาติ
เยเกจฺจ อโถ พหฺิทฺฐา ปฺริพฺพาชฺชปฺคตา ปฺริพฺพาชฺชสฺมาปฺนฺนา ฯ
พฺราหฺมณาติ เยเกจฺจ โภวาทิกา ฯ เยน วชฺชํ ปุณฺชชฺนา อโถ
#๑ ไป. ม. นั ฯ ๒ ม. โอมฺภูฏา ฯ

สมณพราหมณาติ ปุณฺชชนา เยน [๑] ราเคน วเทยฺยฺ เยน โทเสน
วเทยฺยฺ เยน โมนฺ เยน วเทยฺยฺ เยน มาเนน วเทยฺยฺ ยาย
ทิกฺขิตฺยา วเทยฺยฺ เยน อุทฺทจฺเจน วเทยฺยฺ ยาย วิจิกฺขิตฺยา
วเทยฺยฺ เยหิ อนุสฺเสหิ วเทยฺยฺ รตฺโตติ วา ทฺวฺจฺจิตฺติ วา
มฺวฺโพหิตฺติ วา วินิพฺนฺชิตฺติ วา ปฺรามฺภฺจฺจิตฺติ วา วิกฺเขปคฺคิตฺติ
วา อนิภฺจฺจิตฺติ วา ตาเมคฺคิตฺติ วา ฯ เต อภิสงฺขารา
ปฺหิโน อภิสงฺขารานํ ปฺหิโนตฺตา คตฺติโย เยน วเทยฺยฺ เนรยฺโกติ
วา ตฺริจฺจฺฉานโยนิโกติ วา ปิตฺติวิสยฺโกติ วา มนฺุสฺสิตฺติ วา
เทโวติ วา รฺูปิตฺติ วา อรฺูปิตฺติ วา สลฺยฺฉิตฺติ วา อสลฺยฺฉิตฺติ
วา เนวสลฺยฺฉิตฺติ วา ฯ โส เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย นตฺถิ
การณํ นตฺถิ เยน วเทยฺยฺ กเถยฺยฺ ภณฺเยยฺ ทิปฺเปยฺยฺ โวหเรยฺยฺนตฺติ
เยน วชฺชํ ปุณฺชชนา อโถ สมณพฺราหมณา ฯ

[๔๑๑] ตํ ตสฺส อปฺเรกฺขนฺตฺติ ตสฺสชาติ อรหโต ปิณาสวสฺส ฯ
ปฺเรกฺขาโรติ เทว ปฺเรกฺขารา ตณฺหาปฺเรกฺขาโร จ
ทิกฺขิตฺติปฺเรกฺขาโร จ ฯเปฯ อยํ ตณฺหาปฺเรกฺขาโร ฯเปฯ อยํ
ทิกฺขิตฺติปฺเรกฺขาโร ฯ ตสฺส ตณฺหาปฺเรกฺขาโร ปฺหิโน ทิกฺขิตฺติปฺเรกฺขาโร
ปฺหฺนิตฺตสฺสจฺจ ตณฺหาปฺเรกฺขารสฺส ปฺหิโนตฺตา ทิกฺขิตฺติปฺเรกฺขารสฺส
ปฺหฺนิตฺตสฺสจฺจตฺตา น ตณฺหํ วา ทิกฺขิตฺติ วา ปฺรโต กตฺวา จรติ
น ตณฺหาชฺช น ตณฺหาเกตุ น ตณฺหาชฺชปเตยฺโย น ทิกฺขิตฺติทฺช
น ทิกฺขิตฺติเกตุ น ทิกฺขิตฺติชฺชปเตยฺโย น ตณฺหาชฺช วา [๒] ทิกฺขิตฺติยา วา
#๑ ม. ตํ ฯ ๒ ม. น ฯ

ปริวาริโต จรตีติ ตํ ตสฺส อปุเรกฺขตํ ฯ

[๔๓๒] ตสฺมา วาเทสฺส เนชตีติ ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณา
ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา วาเทสฺส อุปวาเทสฺส นิินุทาย ครงาย
อกิตฺติยา อวณฺณหาริกาย เนชติ น เอชติ ๑ น จลติ น เวชติ
นปฺปเวชติ น สมฺปเวชตีติ ตสฺมา วาเทสฺส เนชติ ฯ เตนาห ภควา

เยน วชฺชํ ปุณฺณชชนา อโถ สมณพฺรหฺมณา

ตํ ตสฺส อปุเรกฺขตํ ตสฺมา วาเทสฺส เนชตีติ ฯ

[๔๓๓] วิตเคโธ อมจฺฉริ น โอสฺเสสฺส วทเต มุนิ

น สเมสฺส น โอมสฺส กปฺปิ เนติ อกปฺปิโย ฯ

[๔๓๔] วิตเคโธ อมจฺฉริตี เคโธ วุจฺจติ ตณฺหา โย

ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขณฺมา โลโก อกฺขลมฺมํ ฯ ยสฺเสโส

เคโธ ปหิโน สมฺจฺฉินฺโน วุปฺสนฺโต ปฏฺธิปฺปสฺสทฺโธ อภพฺพปฺตติโก

ณานคฺคินา ททฺโธ โส วุจฺจติ วิตเคโธ ฯ โส รูเป อคิทฺโธ ฯเปฯ

ทิกฺขุจฺจ สุตฺต มุตฺต วิณฺณตพฺเพสฺส ฐมฺเมสฺส อคิทฺโธ อคฺชิตฺโต อมจฺฉริโต

อนชฺโฆปนฺโน วิตเคโธ [๒] จตฺตเคโธ วนฺตเคโธ มุตฺตเคโธ [๑]

ปฏฺธินิสฺสจฺจเคโธ นิจฺฉนาโต นิพฺพุโต สีตฺถิโต สุขปฏฺธิสฺสเวที พฺรหฺมณฺเฏเตน

อตฺตนา วิหรตีติ วิตเคโธ ฯ อมจฺฉริตี มจฺฉริยฺนฺติ ปณฺจ

มจฺฉริยานิ อาวาสมจฺฉริยํ กุลมจฺฉริยํ ตาภมจฺฉริยํ วณฺณมจฺฉริยํ

ฐมฺมมจฺฉริยํ ยํ เอวรูปํ มจฺฉริยํ ฯเปฯ คาโห อิทํ วุจฺจติ

มจฺฉริยํ ฯ ยสฺเสตํ มจฺฉริยํ ปหิโน สมฺจฺฉินฺโน วุปฺสนฺโต ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธํ

#๑ ม. อิญฺชติ ฯ ๒ ม. วิตเคโธ ฯ ๑ ปหิโนเคโธ ฯ

อภพพูปตติกั ฌาณคคินา ททตัม โส วุจติ อมจจรีติ วีตเคโธ
อมจจรี ๗

[๔๓๕] น โอสเสสุ วทเต มุณี น สเมสุ น โอมเสตุติ มุนีติ
โมนัน วุจติ ฌาณ ๗เป๗ สงคชาลมติจจ โส มุณี ๗ มุณี
เสยโยหสมุมีติ วา สทิสหสมุมีติ วา หีโนหสมุมีติ วา น วทติ
น กเถติ น ภณติ น ทิปยติ น โวหริตีติ น โอสเสสุ วทเต
มุณี น สเมสุ น โอมเส ๗

[๔๓๖] กปป์ เนติ อกปป์โยติ กปป์โปติ เทว กปป์ปา ตณฺหากปป์โป
จ ทิฏฺฐิกปป์โป จ ๗เป๗ อัย ตณฺหากปป์โป ๗เป๗
อัย ทิฏฺฐิกปป์โป ๗ ตสฺส ตณฺหากปป์โป ปหีโน ทิฏฺฐิกปป์โป ปฏฺฐินิสฺสฏฺฐโจ
ตณฺหากปป์ปสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิกปป์ปสฺส ปฏฺฐินิสฺสฏฺฐจฺจตฺตา
ตณฺหากปป์โป วา ทิฏฺฐิกปป์โป วา เนติ น อฺเปติ น อฺปกจฺจติ น
คณฺหาติ น ปรามสฺสติ นากินิวิสตีติ กปป์โป เนติ ๗ อกปป์โยติ
กปป์โปติ ๑ เทว กปป์ปา ตณฺหากปป์โป จ ทิฏฺฐิกปป์โป จ ๗เป๗
อัย ตณฺหากปป์โป ๗เป๗ อัย ทิฏฺฐิกปป์โป ๗ ตสฺส ตณฺหากปป์โป
ปหีโน ทิฏฺฐิกปป์โป ปฏฺฐินิสฺสฏฺฐโจ ตสฺส ตณฺหากปป์ปสฺส ปหีนตฺตา
ทิฏฺฐิกปป์ปสฺส ปฏฺฐินิสฺสฏฺฐจฺจตฺตา ตณฺหากปป์โป วา ทิฏฺฐิกปป์โป วา น
กปป์เปติ น ชเนติ น สลฺยชเนติ น นิพฺพตฺเตติ นากินิพฺพตฺเตตีติ
กปป์โป เนติ อกปป์โย ๗ เตนานห ภคฺวา

#๑ ม. กปป์ปาติ ๗

วิตเคโธ อมจณรี น โอสเสสุ วทเต มุนิ

น สเมสุ น โอมesu กปปี เนติ อกปปีโยติ ฯ

[๔๓๗] ยสุส โลเก สกั นตฺถิ อสตา จ น โสจติ

ธมฺเมสุ จ น กจฺจติ สเว สนฺโตติ วุจฺจติ ฯ

[๔๓๘] ยสุส โลเก สกั นตฺถิติ ยสุสชาติ อรหโต

ชีณาสวสุส ฯ [๑] สกั นตฺถิติ ยสุส ๒ มยฺหํ วาอิทํ ปเรสิ วา

อิทฺนฺติ กิณฺจิ รูปคตํ เวทนาคตํ สยฺณาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ

คหิตํ ปรามญฺจํ อภินิวิญฺจํ อชฺโฆสิตํ อธิมุตฺตํ นตฺถิ ฯเปฯ

ญาณคฺคิณา ททฺฒนฺติ ยสุส โลเก สกั นตฺถิ ฯ

[๔๓๙] อสตา จ น โสจตีติ วิปริณตํ วา วตฺถุํ น โสจติ

วิปริณตสุมี วา วตฺถุสุมี น โสจติ จกฺขุ เม วิปริณตฺนฺติ น

โสจติ โสคํ เม ฆานํ เม ชิวฺหา เม กาโย เม มโน เม รุปา

เม สทฺทา เม กนฺธา เม รสา เม โสญฺจพฺพา เม กุลํ เม

คโณ เม อาวาโส เม ลาโภ เม ยโส เม ปัสสา เม สุขํ เม

จิวรํ เม ปิณฺฑปาโต เม เสนาสนํ เม คิลานปฺจฺจยภสซฺชปริกฺขารो

เม มาตา เม ปิตา เม ภาคา เม ภคินี เม ปุตุโต

เม ธีตา เม มิตุตา เม อมจฺจา เม ฌาตกา เม สาโลหิตา เม

วิปริณตาคิ น โสจติ น กิลมฺติ น ปริเทวติ น อฺรุตฺตาพี กนฺทติ

น สมฺโมหํ อาปชฺชตีติ เอวมฺปิ อสตา จ น โสจติ ฯ อถวา

อสาตาย ทุกฺขาย เวทนาย สฺมุจฺโจะ ปเรโต สโมหิตो สมนฺนาคโต

#๑ ม. โลเก ฯ ๒ ตสุส ฯ ๓ ม. อสนฺตตาย ฯ

น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ น อุตตตافی กนฺทติ น สมฺโมหํ
อาปชฺชติ ฯ จกฺขุโรเคน ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิตโต สมฺนฺนาคโต น
โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ น อุตตตافی กนฺทติ น สมฺโมหํ
อาปชฺชติ ฯ โสตรโรเคน ฆานโรเคน ชิวฺหาโรเคน กายโรเคน
สีสโรเคน กณฺณโรเคน มุขโรเคน ทนฺตโรเคน กาสเสน สาสเสน
ปีนาเสน ทนฺน ชเรน กุจฺฉิโรเคน มุจฺฉาย ปกฺขนฺทิกาย สฺลายน
วิสุจิกาย กุญฺจน คณฺเฑน กิลาสเนน โสเสน อปฺมารเนน ททฺทฺยา ๑
กณฺฑทฺยา กจฺจฺยา รชสายน วิตฺตจฺฉิกาย โลหิตเนน ปิตฺเตน มชฺฐเมเห
น อํสายน ปิปกาย ภคฺนฺทลายน ๒ ปิตฺตสมฺภูจฺฉานนํ ๓ อาพาเชน
เสมฺหสมฺภูจฺฉานนํ อาพาเชน วัตสมฺภูจฺฉานนํ อาพาเชน สนฺนํปาทิกเณ
อาพาเชน อุตฺตปริณามเชน อาพาเชน วิสมฺปรีหารเชน อาพาเชน
โอปกฺกมิกเณ อาพาเชน กมฺมวิปากเชน อาพาเชน สีเตน อุณฺเฬน
ชิฆฺจฺฉาย ปิปาสา ย อจฺฉาเรน ปสฺสฺสาเวน ทํสมกสฺวาตตปสิริสฺสสมฺผลเส
น ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิตโต สมฺนฺนาคโต น โสจติ น
กิลมติ น ปริเทวติ น อุตตตافی กนฺทติ น สมฺโมหํ อาปชฺชติ
เอวมฺปิ อสตา จ น โสจติ ฯ อถวา อสนฺเต อสํวิชฺชมาน
อนฺุปลพฺภิกฺขมาน อโห วัต เม ตํ ตํ วัต เม นตฺถิ สียา
วัต เม ตํ ตํ วัตานํ น ลภามิตี น โสจติ น กิลมติ น
ปริเทวติ น อุตตตافی กนฺทติ น สมฺโมหํ อาปชฺชติ เอวมฺปิ
อสตา จ น โสจติ ฯ

#๑ ย. ทนฺทฺยา ๑ ๒ โป. ม. ภคฺนฺทเลน ๑ ๓ โป. ม. ปิตฺตสมฺภูจฺฉานนํ อาพาเชน ๑

#อิโต ปรี เอวํ ฅาตพฺพํ ๑

[๔๔๐] ฐมเมสุ จ น คจฺจตีติ น ญนฺทาคตี คจฺจติ น
โทสาคตี คจฺจติ น โมหาคตี คจฺจติ น ภยาคตี คจฺจติ
น รากวเสน คจฺจติ น โทสวเสน คจฺจติ น โมหวเสน
คจฺจติ น มานวเสน คจฺจติ น ทิฏฺฐจิวเสน คจฺจติ น อุทฺธจฺจวเสน
คจฺจติ น วิจิกิจฺจวเสน คจฺจติ น อนุสยวเสน คจฺจติ
น [๑] วคฺเคหิ ฐมฺเมหิ ยายติ นียฺยติ วุยฺหติ สํหริยตีติ ฐมฺเมสุ จ
น คจฺจติ ฯ

[๔๔๑] ส เว สนฺโตติ วุจฺจตีติ โส สนฺโต อุปฺสนฺโต วุปฺสนฺโต
นิพฺพุโต ปฏฺิปปฺสฺสทฺโชติ วุจฺจติ กถียติ ภณียติ ทิปฺปยติ โวหริยตีติ
ส เว สนฺโตติ วุจฺจติ ฯ เตนนาห ภควา

ยสฺส โลกํ สกํ นตฺถิ อสตา จ น โสจติ

ฐมฺเมสุ จ น คจฺจติ ส เว สนฺโตติ วุจฺจตีติ ฯ

ทสโม ปุราเภทสุตฺตนิเทศฺโต นินฺนิจฺจโต ฯ

เอกาทสโม กลหวิวาทสุตฺตนิทฺเทโส

[๔๔๑] กุโธ ปหูตา กลหา วิวาทา

ปริเทวโสกา สหมจฺจรา จ

มานาติมานา สหเปสฺสณา จ

กุโธ ปหูตา เต ตทิจฺจ ม พฺรุหิ ฯ

[๔๔๒] กุโธ ปหูตา กลหา วิวาทาติ กลโหติเอเคน อากาเรน
กลโหปี วิวาโทปี ตณฺเณว โย กลโห โส วิวาโท โย วิวาโท
โส กลโห ฯ อถวา อปเรน อากาเรน วิวาโท วุจฺจติ กลหสฺส
ปฺพุพฺภาโค วิวาโท ฯ ราชาโนปี ราชฺฐหิ วิวทฺตติ ขตฺติยาปี
ขตฺติเยหิ วิวทฺตติ พฺราหฺมณฺยาปี พฺราหฺมณฺเหหิ วิวทฺตติ กหปฺตีปี
กหปฺตีหิ วิวทฺตติ มาตาปี ปฺตฺเตน วิวทฺติ ปฺตฺโตปี มาตรา
วิวทฺติ ปีตาปี ปฺตฺเตน วิวทฺติ ปฺตฺโตปี ปีตรา วิวทฺติ ภาตาปี
ภาตรา วิวทฺติ ภคินีปี ภคินียา วิวทฺติ ภาตาปี ภคินียา วิวทฺติ
ภคินีปี ภาตรา วิวทฺติ สหาโยปี สหาเยน วิวทฺติ อัย วิวาโท ฯ
กตโม กลโห ฯ อาคาริกา รนฺธฺรปฺสฺสตา กาเยน วาจาเย กลหํ
กโรนฺตติ ปฺพุพฺชิตา อาปฺตฺตี อาปฺชฺชนฺตฺตา กาเยน วาจาเย กลหํ
กโรนฺตติ อัย กลโห ฯ กุโธ ปหูตา กลหา วิวาทาติ กลหา
จ วิวาทา จ กุโธ ปหูตา กุโธ ชาตา กุโธ สณฺชาตา กุโธ
นิพฺพุตฺตา กุโธ อภินิพฺพุตฺตา กุโธ ปาตุญฺจตา กีนินานา กีสฺมฺมฺพฺยา
กีชาตฺติกา กีสฺปภาวติ กลหสฺส จ วิวาทสฺส จ มฺลํ ปุจฺจติ เหนฺตุ

ปุจฉา นิทาน ปุจฉา สมภโว ปุจฉา ปภโว ปุจฉา สมภูจจา
ปุจฉา อาหาร ปุจฉา อารมมณ ปุจฉา ปจย ปุจฉา สมุท
ปุจฉา ปปุจฉา ยาจติ อชเมสติ ปสาเทตีติ กุโต ปหุต
กลหาวิวาทา ฯ

[๔๔๑] ปรีเทวโสกา สหมจจรา จาติ ปรีเทโวติ ชาติพุสเนน
วา สุจสุส โภคพุสเนน วา สุจสุส โรคพุสเนน วา
สุจสุส สีลพุสเนน วา สุจสุส ทิฏฐิพุสเนน วา สุจสุส
อณฺตรณฺตรเนน วา พุสเนน สมนฺนาคตฺส อณฺตรณฺตรเนน
วา ทุกฺขมฺเมเน สุจสุส อาเทโว ปรีเทโว อาเทวนา ปรีเทวนา
อาเทวิตตฺตํ ปรีเทวิตตฺตํ วาจา ปลาโป วิปฺปลาโป ลาลปโป
ลาลปฺปายนา ลาลปฺปายิตตฺตํ ฯ โสโกติ ชาติพุสเนน วา สุจสุส
โภคพุสเนน วา สุจสุส โรคพุสเนน วา สุจสุส สีลพุสเนน
วา สุจสุส ทิฏฐิพุสเนน วา สุจสุส อณฺตรณฺตรเนนx
วา พุสเนน สมนฺนาคตฺส อณฺตรณฺตรเนน วา ทุกฺขมฺเมเน
สุจสุส โสโก โสจนา โสจิตตํ อนฺโตโสโก อนฺโตปรีโสโก
อนฺโตหาโห อนฺโตปรีหาโห เจตโส ปรีชฌายนา โทมนสฺสํ โสกสฺสํ ฯ
มจฺจริยนฺติ ปญจ มจฺจริยานิ อาวาสมจฺจริยํ กุลมจฺจริยํ
ลาภมจฺจริยํ วณฺณมจฺจริยํ ฐมฺมมจฺจริยํ ยํ เอวรูปํ มจฺจริยํ
มจฺจรายนา มจฺจรายิตตํ เววิจฺจํ กทริยํ กญฺญกฺกตา อคฺคหิตตํ
จิตฺตสฺส อิทํ วุจฺจติ มจฺจริยํ ฯ อปฺปิ ขนฺธมจฺจริยมฺปิ

มจฺจริยํ ชาตุมจฺจริยมฺปี มจฺจริยํ อายตนมจฺจริยมฺปี มจฺจริยํ
คาโห อิทํ วุจฺจติ มจฺจริยนฺติ ปรีเทวโสกกา สหมจฺจราจ ฯ

[๔๔๔] มานาติมานา สหเปสฺสณา จาติ มาโนติ อีเชกฺจโจ
มานํ ชเนติ ชาติยา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเกน วา วณฺณโปกฺขรตฺตาย
วา ธเนน วา อชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา
สิปฺปายตเนน วา วิชฺชฎฺฐาเนน วา สุตฺเตน วา ปฏฺฐิภาเนน วา
อณฺตรณฺตรเรน วา วตฺตฺตฺตนา ฯ อติมาโนติ อีเชกฺจโจ อณฺณํ ๑
อติมณฺณติ ชาติยา วา โคตฺเตน วา ฯเปฯ อณฺตรณฺตรเรน
วา วตฺตฺตฺตนา ฯ เปสฺสณฺณติ อีเชกฺจโจ ปีสฺสณฺณวาโจ โหติ อีโต
สุตฺตฺวา อมฺตฺร อกฺขาตา อิมํสํ เกทาย อมฺตฺร วา สุตฺตฺวา
อิมํสํ อกฺขาตา อมฺตฺร เกทาย อิติ สมกฺคานํ วา เกตฺตฺตา กิณฺณานํ
วา อนฺนปฺปาทา วคฺคاراโม วคฺครโต วคฺคนนฺที วคฺคกรณฺนี วาจํ
ภาสิตา โหติ อิทํ วุจฺจติ เปสฺสณฺณํ ฯ อปีจ ทฺวีหิ การณฺเห
เปสฺสณฺณํ อุปฺสํหริตี ปียกฺมฺยตฺตาย วา เกทาธิปฺปาโย ๒ วา ฯ

กถํ ปียกฺมฺยตฺตาย เปสฺสณฺณํ อุปฺสํหริตี ฯ อิมสฺส ปิโย ภวิสฺสामी
มฺนาโป ภวิสฺสामी วิสฺสาสิโก ภวิสฺสामी อพฺภนฺตฺริโก ภวิสฺสामी
สุทฺทโย ภวิสฺสामीตี เอวํ ปียกฺมฺยตฺตาย เปสฺสณฺณํ อุปฺสํหริตี ฯ

กถํ เกทาธิปฺปาโย ๓ เปสฺสณฺณํ อุปฺสํหริตี ฯ กถํ อิม นานา
อสฺสุ วินา อสฺสุ วคฺคา อสฺสุ เทวธา อสฺสุ เทวชฺฌา
อสฺสุ เทวปฺกฺขา อสฺสุ กิซฺเชยฺยํ น สฺมาคฺจฺเจยฺยํ ทฺกฺขํ น
#๑ ม. ปรี ฯ ๒-๓ ม. ย. เกทาธิปฺปาเยน ฯ อีโต ปรี เอวํ ฌาตฺตฺพุทฺ ฯ

ผาส วิหเรยฺยุนฺติ เอวํ เกทาทิปฺปาโย เปสฺสณฺณํ อุปลํหฺรตีติ
มานาติมานา สหเปสฺสณา จ ฯ

[๔๔๕] กุโธ ปฺหุตฺตา เต ตทิงฺฆ มฺหฺรฺหิตฺติ กลโห จ วิวาโท
จ ปฺริเทโว จ โสโก จ มจฺจนฺริยญฺจ มาโน จ อติมาโน จ
เปสฺสณฺณญฺจ อิมํ อญฺจ กิเลสฺสา กุโธ ปฺหุตฺตา กุโธ ชาตา กุโธ
สญฺชาตา กุโธ นิพฺพตฺตา กุโธ อภินิพฺพตฺตา กุโธ ปาตุญฺญา
กีนินฺทานา กีสฺมุตฺथा กิชาตिका กิปลฺภวาติ อิมํ อญฺจนฺนํ กิเลสํ
มฺกํ ปุจฺจติ เหตุํ ปุจฺจติ นินฺทานํ ปุจฺจติ สมฺภวํ ปุจฺจติ ปภวํ
ปุจฺจติ สมฺภูจฺจันํ ปุจฺจติ อหฺารํ ปุจฺจติ อารมฺมณํ ปุจฺจติ
ปจฺจยํ ปุจฺจติ สมฺภุญํ ปุจฺจติ ปฺปุจฺจติ ยาจติ อชฺฌสฺสตี ปสาเทตีติ
กุโธ ปฺหุตฺตา เต ฯ ตทิงฺฆ มฺหฺรฺหิตฺติ อิงฺฆ มฺหฺรฺหิ อจฺจิกฺขาหิ เทเสหิ
ปฺญญาเปหิ ๑ ปฺญฺจเปหิ วิวร วิภช อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิตฺติ กุโธ
ปฺหุตฺตา เต ตทิงฺฆ มฺหฺรฺหิ ฯ เตนาห โส นิมฺมิโต

กุโธ ปฺหุตฺตา กลหา วิวาทา
ปฺริเทโวโสกา สหมจฺจฺรา จ
มานาติมานา สหเปสฺสณา จ
กุโธ ปฺหุตฺตา เต ตทิงฺฆ มฺหฺรฺหิตฺติ ฯ

[๔๔๖] ปิยฺปฺหุตฺตา กลหา วิวาทา
ปฺริเทโวโสกา สหมจฺจฺรา จ
มานาติมานา สหเปสฺสณา จ

#๑ ม. ปญฺญเปหิ ฯ

โสจนฺติ วิปริณามนฺเตปิ โสจนฺติ วิปริณเตปิ โสจนฺติ ฯ

ปิยวตฺถุํ รกฺขนฺติ โคเปนฺติ ปริกฺคณฺหนฺติ มยฺยนฺติ มจฺจรายนฺติ ฯ

[๔๔๘] มานาติมานา สหเปสฺสณา จาติ ปิยวตฺถุํ นิสฺสาย มานํ
ชนฺนฺติ ปิยวตฺถุํ นิสฺสาย อติมานํ ชนฺนฺติ ฯ

กถํ ปิยวตฺถุํ นิสฺสาย มานํ ชนฺนฺติ ฯ มยฺยํ ลากิโน มนาปีกานํ
รูปานํ สทฺททานํ คนฺธานํ รसानํ โสภฺจพฺพานนฺติ เอวํ ปิยวตฺถุํ
นิสฺสาย มานํ ชนฺนฺติ ฯ

กถํ ปิยวตฺถุํ นิสฺสาย อติมานํ ชนฺนฺติ ฯ มยฺยํ ลากิโน
มนาปีกานํ รูปานํ สทฺททานํ คนฺธานํ รसानํ โสภฺจพฺพานํ อิมํ ปน
น ลากิโน มนาปีกานํ รูปานํ สทฺททานํ คนฺธานํ รसानํ โสภฺจพฺพานนฺติ
เอวํ ปิยวตฺถุํ นิสฺสาย อติมานํ ชนฺนฺติ ฯ

เปสฺสณฺนฺติ อิธกฺจโจ ปิสฺสววาโจ โหติ อิตฺโต สุตฺวา อมฺตร
อกฺขาตา อิมลํ เกทาย ฯเปฯ เอวํ เกทาธิปฺปาโย เปสฺสณฺณํ
อุปสํหฺรตีติ ฯเปฯ มานาติมานา สหเปสฺสณา จ ฯ

[๔๔๙] มจฺจเรยฺยุตฺตา กลหา วิวาทาติ กลโห จ วิวาโท จ
ปริเทโว จ โสโก จ มาโน จ อติมาโน จ เปสฺสณฺณจ อิม
สคฺคต กิเลสา มจฺจริเย ยุตฺตา ปยฺยุตฺตา आयุตฺตา สมายุตฺตาติ
มจฺจเรยฺยุตฺตา กลหา วิวาทา ฯ

[๔๕๐] วิวาทชาเตสฺส จ เปสฺสณานีติ วิวาทे ชาเต สญฺชาเต
นิพฺพตฺเต อภินิพฺพตฺเต ปาตุญฺเต เปสฺสณฺณํ อุปสํหฺรณฺติ อิตฺโต

สุตฺวา อมฺตร อกฺขายนฺติ อิมํสํ เกทาย อมฺตร วา สุตฺวา
อิมํสํ อกฺขายนฺติ อมฺสํ เกทาย อิติ สมฺกคานํ วา เกตฺตา ๑
ภินฺนํ วา อนุปฺปทาตา วคฺคารามา วคฺครตา วคฺคนนฺที วคฺคกรณฺี
วํจํ ภาสิตา โหนฺติ อิทํ วุจฺจติ เปสฺสณฺ์ ฯ อปิจ
ทฺวีหิ การณฺหิ เปสฺสณฺ์ อุปสฺสฺหรนฺติ ปิยกมฺยตาย วา
เกทาธิปฺปายา วา ฯ

กถํ ปิยกมฺยตาย เปสฺสณฺ์ อุปสฺสฺหรนฺติ ฯ อิมสฺส ปิยา
ภวิสฺสาม มนฺปา ภวิสฺสาม วิสฺสาสิกา ภวิสฺสาม อพฺภนฺตริกา
ภวิสฺสาม สฺหทยา ภวิสฺสามาติ เอวํ ปิยกมฺยตาย เปสฺสณฺ์
อุปสฺสฺหรนฺติ ฯ

กถํ เกทาธิปฺปายา เปสฺสณฺ์ อุปสฺสฺหรนฺติ ฯ กถํ อิม นานา
อสฺสฺ วินา อสฺสฺ วคฺคา อสฺสฺ เทวธา อสฺสฺ เทวชฺฌา
อสฺสฺ เทวปฺกขา อสฺสฺ ภิชฺเชยฺยํ น สมฺกจฺเจยฺยํ ทฺกขํ น
ผาสฺ วิหเรยฺยนฺติ เอวํ เกทาธิปฺปายา เปสฺสณฺ์ อุปสฺสฺหรนฺตีติ
วิวาทชาเตสฺ จ เปสฺสณานิ ฯ เตนาห ภควา

ปิยปฺปหฺตฺตา กลหา วิวาทา
ปริเทวโสกา สหฺมจฺจฺรา จ
มานาติมานา สหฺเปสฺสณา จ
มจฺเจรยฺยตฺตา กลหา วิวาทา
วิวาทชาเตสฺ จ เปสฺสณานีติ ฯ

#๑ ม. เกตฺตาโร ฯ

[๔๕๑] ปิยา สุ โลกสุมิ กุโตนิทานา

เย วาปี ๑ โลภา วิจฺรณฺติ โลก

อาสา จ นิฏฺฐา จ กุโตนิทานา

เย สมปรายาย นรสุส โหนฺติ ฯ

[๔๕๒] ปิยา สุ โลกสุมิ กุโตนิทานาติ ปิยา กุโตนิทานา
กุโธ ชาตา กุโธ สลฺยชาตา กุโธ นิพฺพตฺตา กุโธ อภินิพฺพตฺตา
กุโธ ปาตุฏฺฐา กีนิทานา กีสฺมุตฺตา กิจาติกา กิปภวาติ ปิยานํ
มุลํ ปุจฺจติ ฯเปฯ สฺมุตฺถํ ปุจฺจติ ปปุจฺจติ ยาจติ อชฺเชสฺติ
ปสาเทตฺติ ปิยา สุ โลกสุมิ กุโตนิทานา ฯ

[๔๕๓] เย วาปี โลภา วิจฺรณฺติ โลกฺติ เย วาปีติ

ขตฺติยา จ พุราหฺมณา จ เวสฺสา จ สุทฺธา จ กหฺภูจฺจา จ
ปพฺพชิตา จ เทวา จ มนุสฺสา จ ฯ โลภาติ โย โลกฺ ลุพฺภนา
ลฺุพฺภิตตฺตํ สาราโค สาราชฺชนา สาราชฺชิตตฺตํ อภิชฺฌา โลก
อกุสลมุลํ ฯ วิจฺรณฺตีติ วิจฺรณฺติ วิหฺรณฺติ อิริยณฺติ วตฺตณฺติ
ปาเลนฺติ ยเปณฺติ ยาเปณฺติ ฯ โลกฺติ อปายโลกฺ มนุสฺสโลก
เทวโลกฺ ขนฺธโลกฺ ธาตุโลกฺ อายตฺนโลกฺติ เย วาปี โลภา
วิจฺรณฺติ โลก ฯ

[๔๕๔] อาสา จ นิฏฺฐา จ กุโตนิทานาติ อาสา จ นิฏฺฐา

จ กุโตนิทานา กุโธ ชาตา กุโธ สลฺยชาตา กุโธ นิพฺพตฺตา กุโธ
อภินิพฺพตฺตา กุโธ ปาตุฏฺฐา กีนิทานา กีสฺมุตฺตา กิจาติกา กิปภวาติ
#๑ ม. เย จาปี ฯ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ

อาสา จ นิฏฺฐาย จ มุตฺถํ ปุจฺจติ ฯเปฯ สมฺทยํ ปุจฺจติ
ปปุจฺจติ ยาจติ อชฺฌตฺติ ปสฺสเทตฺติ อาสา จ นิฏฺฐา จ
กุโตนิทานา ฯ

[๔๕๕] เย สมฺปรายาย นรฺสฺส โหนฺตฺติติ เย นรฺสฺส ปรายนา
โหนฺติ ทีปา โหนฺติ ตาณา โหนฺติ เลณา โหนฺติ สรณา โหนฺติ
นโร นิฏฺฐาปรายโน โหตฺติติ เย สมฺปรายาย นรฺสฺส โหนฺติ ฯ
เตนาห โส นิมฺมิโต

ปิยา สุ โลกสุมิ กุโตนิทานา
เย วาปี โลกา วิจฺรฺนฺติ โลก
อาสา จ นิฏฺฐา จ กุโตนิทานา
เย สมฺปรายาย นรฺสฺส โหนฺตฺติติ ฯ

[๔๕๖] ฉนฺทานิทานานิ ปิยานิ โลก
เย วาปี โลกา วิจฺรฺนฺติ โลก
อาสา จ นิฏฺฐา จ อิทอนิทานา
เย สมฺปรายาย นรฺสฺส โหนฺติ ฯ

[๔๕๗] ฉนฺทานิทานานิ ปิยานิ โลกตฺติ ฉนฺโทติ โย กามสุฟ
กามจฺจนฺโท กามราโค กามนฺนฺติ กามตฺตฺตฺตา กามเสฺนฺโท กามปริพาโ
กามมฺจฺจฺจา กามชฺโฆสฺสานํ กาโมโฆ กามโยโค กามุปาทานํ
กามจฺจนฺทนีวฺรณํ ฯ อปีจ ปฺลฺลจ ฉนฺทา ปริเยสนจฺจนฺโท
ปฺกฺกฺตฺตาจฺจนฺโท ปฺริโกคจฺจนฺโท สฺนฺนฺธิจฺจนฺโท วิสชฺชนจฺจนฺโท ฯ

กตโม ปริเยสนจฺจนฺโท ฯ อิเชกจฺโจ อชฺโฆสิโตเยว อตฺถิโก
จฺนุทชาโต รูเป ปริเยสฺติ สทฺเท คฺนฺเช รเส โฝฏฺจพฺเพ ปริเยสฺติ
อัย ปริเยสนจฺจนฺโท ฯ

กตโม ปฏฺิลาภจฺจนฺโท ฯ อิเชกจฺโจ อชฺโฆสิโตเยว อตฺถิโก
จฺนุทชาโต รูเป ปฏฺิลาภฺติ สทฺเท คฺนฺเช รเส โฝฏฺจพฺเพ ปฏฺิลาภฺติ
อัย ปฏฺิลาภจฺจนฺโท ฯ

กตโม ปริโภคจฺจนฺโท ฯ อิเชกจฺโจ อชฺโฆสิโตเยว อตฺถิโก
จฺนุทชาโต รูเป ปริโภคฺชติ สทฺเท คฺนฺเช รเส โฝฏฺจพฺเพ ปริโภคฺชติ
อัย ปริโภคจฺจนฺโท ฯ

กตโม สนนฺธิจฺจนฺโท ฯ อิเชกจฺโจ อชฺโฆสิโตเยว อตฺถิโก
จฺนุทชาโต ธนสนฺธิจฺย กโรติ อาปทาสุ ภวิสฺสตีติ อัย
สนฺธิจฺจนฺโท ฯ

กตโม วิสขฺชนจฺจนฺโท ฯ อิเชกจฺโจ อชฺโฆสิโตเยว อตฺถิโก
จฺนุทชาโต ธนํ วิสขฺเชติ หตฺถาโรหณํ อสฺสาโรหณํ รติกาณํ
ธนฺคฺคหณํ ปตฺติกาณํ อิเม มํ รกฺขิสฺสสนฺติ โคปิสฺสสนฺติ
สํปริวาริสฺสสนฺตีติ อัย วิสขฺชนจฺจนฺโท ฯ

ปิยานีติ เทว ปิยา สตฺตา วา สขฺขารา วา ฯเปฯ อิเม
สตฺตา ปิยา ฯเปฯ อิเม สขฺขารา ปิยา ฯ จฺนุทานิทานานิ
ปิยานิ โลเกติ ปิยา จฺนุทานิทานา จฺนุทสมฺมุตฺยา จฺนุทชาตฺติกา จฺนุทปฺปภวาทิ
จฺนุทานิทานานิ ปิยานิ โลเก ฯ

[๔๕๘] เย วาปี โลภา วิจรณติ โลเกติ เย วาปีติ ขตติยา
จ พุราหุมนฺนา จ เวสุสา จ สุทฺทา จ คหฺนฺจา จ ปพฺพชิตา จ
เทวา จ มนุสฺสา จ ฯ โลภาติ โย โลภํ ลุพฺภนา ลุพฺภิตตฺตํ
สाराโค สารชฺชนา สารชฺชิตตฺตํ อภิชฺฌา โลภํ อกฺขลมฺมํ ฯ
วิจรณฺตีติ วิจรณฺติ วิหรณฺติ อิริยณฺติ วตฺตณฺติ ปาเลนฺติ ยเปณฺติ
ยาเปณฺติ ฯ โลเกติ อปายโลเก ฯเปฯ อายตนโลเกติ เย
วาปี โลภา วิจรณฺติ โลเก ฯ

[๔๕๙] อาสา จ นิฏฺฐา จ อิตฺตนิทานาติ อาสา วุจฺจติ
ตณฺหา โย ราโค สाराโค ฯเปฯ อภิชฺฌา โลภํ อกฺขลมฺมํ ฯ
นิฏฺฐาติ อีเชกฺโข รุเป ปริเยสนฺโต รุเป ปฏฺฐลภติ รุปนินฺนุโ
โหติ ฯ สทฺเท กนฺเช รเส โผฏฺฐพฺเพ กฺกํ คณฺํ อาวาสํ
ลาภํ ยสํ ปลํสํ สุขํ จิวํ ปิณฺฑปาตํ เสนาสนํ คิลานปจฺจยเกสชฺชปริกฺขารํ
สุตฺตณฺตํ วินยํ อภิชฺฌมํ อารณฺณิกงฺกํ ปิณฺฑปาติกงฺกํ
ปัสสฺสณฺณิกงฺกํ เตจิวริกงฺกํ สปทานจาริกงฺกํ ขลุปจฺจยภตฺติกงฺกํ
เนสชฺชกงฺกํ ยถาสนฺนตฺติกงฺกํ ปจฺมํ ฌานํ ทุตฺติยํ ฌานํ ตตฺติยํ ฌานํ
จตฺตณฺตํ ฌานํ อากาसानญายตนสมาปตฺตี วิญฺญาณญายตนสมาปตฺตี
อากิณฺณญายตนสมาปตฺตี เนวสณฺณานาสณฺณายตนสมาปตฺตี
ปริเยสนฺโต เนวสณฺณานาสณฺณายตนสมาปตฺตี ปฏฺฐลภติ
เนวสณฺณานาสณฺณายตนสมาปตฺตินินฺนุโ โหติ ฯ

อาสาช กสเท เขตต์ วีช อาสาช วปปติ

อาสาช วาณิชา ยนุติ สมุทท์ ธนหารกา

สาย ๑ อาสาช ตัญจามิ สามี เม อาสาช สมิมุขตีติ ฯ

นิกุจา ๒ วุจเต อาสาช สมิมุขิ ฯ อาสาช นิกุจา จ อิตอนิทานาติ

อาสาช นิกุจา จ อิตอนุทนิทานา จนุทสมุทยา

จนุทชาติกา จนุทปภวาติ อาสาช นิกุจา จ อิตอนิทานา ฯ

[๔๖๐] เย สมุปรายาย นรสสุ โหนตีติ เย นรสสุ ปรายนา

โหนติ ทีปา โหนติ ตาณา โหนติ เลณา โหนติ สรณา โหนติ

นโร นิกุจาปรายโน ๓ โหนตีติ เย สมุปรายาย นรสสุ โหนติ ฯ

เตนาห ภควา

จนุทานิทานานิ ปิยานิ โลก

เย วาปี โลกา วิจรณติ โลก

อาสาช นิกุจา จ อิตอนิทานา

เย สมุปรายาย นรสสุ โหนตีติ ฯ

[๔๖๑] จนุโท นุ โลกสมิ กุโตนิทาโน

วินิจจยา วาปี กุโต ปหุตา

โกโร โมสวชชญจ กถักถา จ

เย วาปี ธมมา สมณน วุตุตา ฯ

[๔๖๒] จนุโท นุ โลกสมิ กุโตนิทาโนติ จนุโท กุโตนิทาโน

#๑ ย. ยาย ฯ ๒ ไป. ม. อาสาช สมิมุขิ วุจเต นิกุจา ฯ ๓ ม. นิกุจาปรายนา

#โหนติ ฯ

กูโต ชาโต กูโต สยชาโต กูโต นิพพตโต กูโต อภินิพพตโต
กูโต ปาตุภูโต กีนินทาโน กีสมุตโย กีชาติโก กิปภวัตติ ฉนุทสส
มุลิ ปุจจติ ฯเปฯ สมุทมิ ปุจจติ ปปุจจติ ยาจติ อชฺฌเสติ
ปสาเทตติ ฉนุโท นุ โลกสมิ กูโตนิทาโน ฯ

[๔๖๓] วินิจจยา วาปี กูโต ปหุตตาติ วินิจจยา กูโต ปหุตตา
กูโต ชาตา กูโต สยชาตา กูโต นิพพตตา กูโต อภินิพพตตา
กูโต ปาตุภูตา กีนินทานา กีสมุตยา กีชาติกา กิปภวัตติ วินิจจยานัน
มุลิ ปุจจติ ฯเปฯ สมุทมิ ปุจจติ ปปุจจติ ยาจติ อชฺฌเสติ
ปสาเทตติ วินิจจยา วาปี กูโต ปหุตตา ฯ

[๔๖๔] โโกโร โมสวชฺชฌจ กถักถา จาติ โโกโรติ โย [๑] จิตตสฺส
อาฆาโต ปฏิกขาโต ปฏิกขิ ปฏิวโรโร โโกโป ปโกโป สมปโกโป
โทโส ปโทโส สมปโทโส จิตตสฺส พยาปตฺติ มโนปโทโส โโกโร
กฺขณนา กฺขณิตตฺติ โทโส ทุสสนา ทุสสิตตฺติ พยาปตฺติ พยาปชฺชนา
พยาปชฺชิตตฺติ วิโรโร ปฏิวโรโร จณฺทิกุกิ อสฺสุโรโป
อนตฺตมนตา จิตตสฺส ฯ โมสวชฺช วุจจติ มุสาวาโท ฯ กถักถา
วุจจติ วิจิกิจฺจนาติ โโกโร โมสวชฺชฌจ กถักถา จ ฯ

[๔๖๕] เย วาปี ฐมฺมา สมณฺณ วุตฺตาติ เย วาปีติ เย
โกเรน จ โมสวชฺชฌน จ กถักถาย จ สหคตา สหชาตา
สัสมฺมา สมปยุตฺตา เอกุปฺปาทา เอกนิโรธา เอกวตฺตูกา เอการมฺมณา
อิเม วุจจนฺติ เย วาปี ฐมฺมา ฯ อถวา เย ๒ วาปีติ

#๑ ม. เอวรฺวโป ฯ ๒ ม. เย เต กิเลสา ฯ

กิลเลสา อณฺเฐชาตีกา อณฺเฐวิหิตา อิมะ วุจฺจนฺติ เย วาปี ฌมฺมา ฯ
สมณฺเณ วุตฺตาทิ สมณฺเณ สมิตปาเปเน พุราหุมนฺเณ วาหิตปาเปเน ๑
ภิกฺขุณา ภินฺนุกิลเลสมฺเณ สพฺพากุสลมฺลพฺพชฺณา ปมฺตฺเตเน วุตฺตา
ปวุตฺตา อัจฺจุชิตา เทสิตา ปญฺญาปิตา ปญฺจปีตา วิวฺญา วิภตฺตา
อุตฺตานิเกตา ปกาสิตาทิ เย วาปี ฌมฺมา สมณฺเณ วุตฺตา ฯ
เตนาห โส นิมฺมิโต

ฉนฺโท นฺุ โลกสุมิ กุโตนิทาโน
วินิจฺฉยา วาปี กุโโต ปหฺตุตา
โกโร โมสวชฺชยจ กถฺกถา จ
เย วาปี ฌมฺมา สมณฺเณ วุตฺตาทิ ฯ

[๔๖๖] สาดํ อสาดนฺฺติ ยมาหุ โลกเ
ตมฺปนฺนิสฺสาย ปโหติ ฉนฺโท
รฺุเปสุ ทิสฺวา วิภวํ ภวญจ
วินิจฺฉยํ กุรฺุเต ๒ ชนฺฺตุ โลกเ ฯ

[๔๖๗] สาดํ อสาดนฺฺติ ยมาหุ โลกเถติ สาดนฺฺติ สุขา จ
เวทนา อิญฺจญจ วตฺถุ ฯ อสาดนฺฺติ ทุกฺขา จ เวทนา อนิญฺจญจ
วตฺถุ ฯ ยมาหุ โลกเถติ ยํ อหํสุ ยํ กถฺนฺฺติ ยํ ภณฺฺติ ยํ
ทีปยฺนฺฺติ ยํ โวหรนฺฺติติ สาดํ อสาดนฺฺติ ยมาหุ โลกเ ฯ

[๔๖๘] ตมฺปนฺนิสฺสาย ปโหติ ฉนฺโทติ สาดาสาดํ นิสฺสาย สุขทฺกขํ
นิสฺสาย โสมนฺฺสสโทมนฺฺสสํ นิสฺสาย อิญฺจานิญฺจํ นิสฺสาย
#๑ ม. พาหิตปาปฌมฺเมน ภิกฺขุโน ฯ ๒ ม. กุพฺพติ ฯ

อนุนยปฏิฆัม นิสฺสาย ฉนฺโท ๑ โหติ ปโหติ ชายติ สยฺชายติ นิพฺพตฺตติ
อภินิพฺพตฺตตีติ ตมฺปนินิสฺสาย ปโหติ ฉนฺโท ฯ

[๔๖๕] รุเปสฺ ทิสฺวา วิภวํ ภวญฺจาติ รุเปสฺสุติ จตฺตาโร จ
มหาภูตา จตฺนุนฺนจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ ฯ

กตโม รูปานํ ภโว ฯ โย รูปานํ ภโว ชาติ สยฺชาติ
นิพฺพตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว อัยฺ รูปานํ ภโว ฯ

กตโม รูปานํ วิภโว ฯ โย รูปานํ ขโย วโย เกโท ปริเกโท
อนิจฺจตา อนตฺตรธานํ อัยฺ รูปานํ วิภโว ฯ

รุเปสฺ ทิสฺวา วิภวํ ภวญฺจาติ รุเปสฺ ภวญฺจ วิภวญฺจ ทิสฺวา
ปสฺสิตฺตฺวา ตฺถยิตฺตฺวา ตีรยิตฺตฺวา วิภวยิตฺตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ รุเปสฺ
ทิสฺวา วิภวํ ภวญฺจ ฯ

[๔๗๐] วินิจฺฉนฺยํ กุรุเต ชนฺตุ โลกเถติ วินิจฺฉนฺยาติ เทว วินิจฺฉนฺยา
ตณฺหาวินิจฺฉนฺโย จ ทิฏฺฐินิจฺฉนฺโย จ ฯ

กถิ ตณฺหาวินิจฺฉนฺยํ กโรติ ฯ อิเชกจฺจสฺส อนฺุปฺปนฺนา เจว
โภคา น อุปฺปชฺชนฺติ อุปฺปนฺนา จ โภคา ปริกฺขนฺยํ คจฺฉนฺติ ฯ

ตสฺส เอวํ โหติ เกน นฺุ โข เม อุปาเยน อนฺุปฺปนฺนา เจว

โภคา น อุปฺปชฺชนฺติ อุปฺปนฺนา จ โภคา ปริกฺขนฺยํ คจฺฉนฺติ ฯ

ตสฺส ปนฺ เอวํ โหติ สฺราเมรยฺมชฺชปมาทญฺจานานฺุโยคิ อนฺุยฺยตฺตสฺส

เม อนฺุปฺปนฺนา เจว โภคา น อุปฺปชฺชนฺติ อุปฺปนฺนา จ

โภคา ปริกฺขนฺยํ คจฺฉนฺติ วิกาลวิสิทฺทขาจฺริยานฺุโยคิ อนฺุยฺยตฺตสฺส เม
#๑ ม. ฉนฺโท ปโหติ ปภวติ ... ฯ

อนุปฺปนา เจว โภคา น อุปฺชชฺชติ อุปฺปนา จ โภคา
 ปริกฺขยฺ คจฺจนฺติ สมชฺชาภิจรณฺ อนุยฺตฺตสฺส เม ชฺตปฺปมาทฺฏจฺานานฺโยคํ
 อนุยฺตฺตสฺส เม ปาปมิตฺตานฺโยคํ อนุยฺตฺตสฺส เม
 อนุปฺปนา เจว โภคา น อุปฺชชฺชติ อุปฺปนา จ โภคา
 ปริกฺขยฺ คจฺจนฺติ อาลสฺसानฺโยคํ ๑ อนุยฺตฺตสฺส เม อนุปฺปนา
 เจว โภคา น อุปฺชชฺชติ อุปฺปนา จ โภคา ปริกฺขยฺ คจฺจนฺตีติ ฯ
 เอวํ ฅาณํ กตฺวา จ โภคานํ อปายมฺขานิ น เสวตี [๒] ฯ
 เอวมฺปิ ตณฺหาวินิจฺฉยฺ กโรตี ฯ อถวา กสฺสียา วา วณฺชชฺชาย
 วา โครกฺเขน วา อิตฺตฺตเถน วา ราชโปริเสน วา สิปฺปลยฺลตเรน
 วา ปฏฺิพฺชชฺติ ฯ เอวมฺปิ ตณฺหาวินิจฺฉยฺ กโรตี ฯ

กถิ ทิฏฺฐิวินิจฺฉยฺ กโรตี ฯ จกฺขุสฺมี อุปฺปเน ชานาติ อตฺตา
 เม อุปฺปนฺโนติ ฯ จกฺขุสฺมี อนฺตรหิตฺเต ชานาติ อตฺตา เม อนฺตรหิตฺโต
 วิคฺโต เม อตฺตาติ ฯ เอวมฺปิ ทิฏฺฐิวินิจฺฉยฺ กโรตี ฯ สโตสฺมี
 ฆานสฺมี ชิวฺหาย กายสฺมี รูปสฺมี สทฺทสฺมี คณฺธสฺมี รสสฺมี
 โสภฺจพฺพสฺมี อุปฺปนเน ชานาติ อตฺตา เม อุปฺปนฺโนติ ฯ
 โสภฺจพฺพสฺมี อนฺตรหิตฺเต ชานาติ อตฺตา เม อนฺตรหิตฺโต วิคฺโต
 เม อตฺตาติ ฯ เอวมฺปิ ทิฏฺฐิวินิจฺฉยฺ กโรตี ชเนติ สลฺขเนติ
 นิพฺพตฺเตติ อภินิพฺพตฺเตติ ฯ

ชนฺตฺติ สฺตฺโต นโร มานโว ฯเปฯ มนฺุชฺชติ ฯ โลเกติ
 #๑ ม. อาลสฺยานฺโยคํ ฯ ๒ ม. ย. เอตฺถนฺตเร จ โภคานํ อายมฺขานิ เสวตีติ
 #๑๓๓๓

อภัยโลก ฯเปฯ อายตนโลกเถติ วินิจฺฉยํ กุรุเต ชนฺตฺ โลก ฯ
เตนาห ภควา

ศาตํ อสาตฺนฺติ ยมาหุ โลก
ตมฺปนฺนํ สํสา ย ปโหติ ฉนฺโท
รฺุเปสุ ทิสฺวา วิภวํ ภวญจ
วินิจฺฉยํ กุรุเต ชนฺตฺ โลกเถติ ฯ

[๔๗๑] โโกโร โมสวชฺชญจ กถํกถา จ

เอเตปี ฐมฺมา ทวยเมว สนฺเต
กถํกถิ ฅาณปถาย สิกฺขเย
ฉตฺวา ปวฺตฺตา สมณฺน ฐมฺมา ฯ

[๔๗๒] โโกโร โมสวชฺชญจ กถํกถา จาติ โโกโรติ โย

[๑] จิตฺตสฺส อาฆาโต ปฏฺิฆาโต ฯเปฯ โมสวชฺชํ วุจฺจติ มฺุสวาทาโท ฯ
กถํกถา วุจฺจติ วิจิกฺขณา ฯ อิฏฺุจํ วตฺถุํ นิสฺสายปี โโกโร ชายติ ฯ
อนิฏฺุจํ วตฺถุํ นิสฺสายปี โโกโร ชายติ ฯ อิฏฺุจํ วตฺถุํ นิสฺสายปี
มฺุสวาทาโท อฺุปฺปชฺชติ ฯ อนิฏฺุจํ วตฺถุํ นิสฺสายปี มฺุสวาทาโท
อฺุปฺปชฺชติ ฯ อิฏฺุจํ วตฺถุํ นิสฺสายปี กถํกถา อฺุปฺปชฺชติ ฯ อนิฏฺุจํ
วตฺถุํ นิสฺสายปี กถํกถา อฺุปฺปชฺชติ ฯ

กถํ อนิฏฺุจํ วตฺถุํ นิสฺสาย โโกโร ชายติ ฯ [๒] อนตฺถํ เม
อจฺริติ โโกโร ชายติ อนตฺถํ เม จรฺตีติ โโกโร ชายติ อนตฺถํ
เม จริสฺสตีติ โโกโร ชายติ ฯ ปิยสฺส เม มนาปฺสฺส อนตฺถํ
#๑ ม. เอวรฺุโป ฯ ๒ โป. ม. ปกตฺิยา อนิฏฺุจํ วตฺถุํ นิสฺสาย โโกโร ชายติ ฯ

อจริ อนตถัม จรติ อนตถัม จริสฺสตีติ โโกโธ ชายติ ฯ อปฺปิยสฺส
เม อมฺนาปสฺส อตถัม อจริ อตถัม จรติ อตถัม จริสฺสตีติ โโกโธ
ชายติ ฯ เอวํ อนิฏฺฐํ วตถุํ นิสฺสาย โโกโธ ชายติ ฯ

กถํ อิฏฺฐํ วตถุํ นิสฺสาย โโกโธ ชายติ ฯ อิฏฺฐวตฺถุจฺเจตสฺส กิโนปิ
โกโธ ชายติ อจฺฉิขฺชนเตปิ โโกโธ ชายติ อจฺฉินฺเนปิ
โกโธ ชายติ ฯ อิฏฺฐวตฺถุวิปริณามสฺส กิโนปิ โโกโธ ชายติ วิปริณามนฺเตปิ
โกโธ ชายติ วิปริณเตปิ โโกโธ ชายติ ฯ เอวํ อิฏฺฐํ
วตถุํ นิสฺสาย โโกโธ ชายติ ฯ

กถํ อนิฏฺฐํ วตถุํ นิสฺสาย มุสวาทา อุปฺปชฺชติ ฯ อิเชกฺจฺโจ
อทุทฺทพฺนฺชเนน ๑ วา พนฺโธ ตสฺส พนฺชนสฺส โมกฺขตฺถาย สมฺปชานมุสา
ภาสตี ฯ รชฺชพฺนฺชเนน วา พนฺโธ ฯ สงฺขลิกพฺนฺชเนน วา พนฺโธ ฯ
เวตฺตพฺนฺชเนน วา พนฺโธ ฯ ลตาพฺนฺชเนน วา พนฺโธ ฯ [๒]
ปริกฺเขปพฺนฺชเนน วา พนฺโธ ฯ กามนิกมฺนกรพฺนฺชเนน ๓ วา พนฺโธ ฯ
ชนปทพฺนฺชเนน วา พนฺโธ ตสฺส พนฺชนสฺส โมกฺขตฺถาย สมฺปชานมุสา
ภาสตี ฯ เอวํ อนิฏฺฐํ วตถุํ นิสฺสาย มุสวาทา อุปฺปชฺชติ ฯ

กถํ อิฏฺฐํ วตถุํ นิสฺสาย มุสวาทา อุปฺปชฺชติ ฯ อิเชกฺจฺโจ
มฺนาปีกานํ รูปานํ เหตุ สมฺปชานมุสา ภาสตี ฯ มฺนาปีกานํ
สทฺททานํ คนฺธวณฺํ รสานํ โฝฏฺฐพฺพานํ เหตุ จีวรเหตุ ปิณฺฑปาตเหตุ
เสนาสนเหตุ คิลาณปจฺจยเกสฺสชฺชปริกฺขารเหตุ สมฺปชานมุสา
ภาสตี ฯ เอวํ อิฏฺฐํ วตถุํ นิสฺสาย มุสวาทา อุปฺปชฺชติ ฯ

#๑ ไป. ม. อนนฺท ... พทฺโธ ฯ ๒ ม. ปกฺเขปพฺนฺชเนน ฯ

#๓ ม. ยฺ. กามนิกมฺนกรรฏฺฐพฺนฺชเนน ฯ

กถิ อธิฏฐัง วตถุํ นิสฺสาย กถิกถา อุปฺปชฺชติ ฯ มุจฺฉิตฺตสํมิ
นุ โข จกฺขุโรคฺโต น นุ โข มุจฺฉิตฺตสํมิ จกฺขุโรคฺโต มุจฺฉิตฺตสํมิ
นุ โข โสตโรคฺโต ฆานโรคฺโต ชิวฺหาโรคฺโต กายโรคฺโต
สีสโรคฺโต กณฺณโรคฺโต มุขโรคฺโต มุจฺฉิตฺตสํมิ นุ โข ทนฺตโรคฺโต
น นุ โข มุจฺฉิตฺตสํมิ ทนฺตโรคฺโตติ ฯ เอวํ อธิฏฐัง
วตถุํ นิสฺสาย กถิกถา อุปฺปชฺชติ ฯ

กถิ อธิฏฐัง วตถุํ นิสฺสาย กถิกถา อุปฺปชฺชติ ฯ ลภิตฺตสํมิ นุ
โย มนํปิเก รุเป น นุ โข ลภิตฺตสํมิ มนํปิเก รุเป ลภิตฺตสํมิ
นุ โข มนํปิเก สทฺเท คนฺเช รเส โฝฏฺจพฺเพ กุถิ คณิ อวาลิ
ลาภิ ยถิ ปถิสิ สฺขํ จิวริ ปิณฺฑทปํติ เสนํสนํ คิลานปจฺจยเกสชฺชปริกฺขารนฺติ ฯ
เอวํ อธิฏฐัง วตถุํ นิสฺสาย กถิกถา อุปฺปชฺชติติ
โกโร โมสวชฺชณฺจ กถิกถา จ ฯ

[๔๗๓] เอเตปี ฐมฺมา ทฺวยเมว สนฺเตติ สํตํสํเต สนฺเต
สฺขทฺทุกฺเข สนฺเต โสมนสฺสโทมนสฺเส สนฺเต อธิฏฺจํนิฏฺเจ สนฺเต
อนฺนยปฺปฏิเม สนฺเต สํวิชฺชมนํ [๑] อุปลพฺภิกฺยมนํติ เอเตปี ฐมฺมา
ทฺวยเมว สนฺเต ฯ

[๔๗๔] กถิกถิ ฅานปถาย สิภฺเจติ ฅานมฺปิ ฅานปถอ
ฅานสฺส อารมฺมณมฺปิ ฅานปถอ ฅานสทฺทโนปี ฐมฺมา ฅานปถอ ฯ
ยถา อริยมคฺโค อริยปถอ เทวมคฺโค เทวปถอ พุรหุมนคฺโค
พุรหุมนปถอ เอวเมว ฅานมฺปิ ฅานปถอ ฅานสฺส
#๑ ไป. ม. อตฺถิ ฯ

อารมมณมฺปิ ฌาณปโถ ฌาณสหกฺโขโนปิ ฌมฺมา ฌาณปโถ ฯ

สิกฺขเขตติ สุตฺโต สิกฺขา อธิสึลสิกฺขา อธิจิตฺตสิกฺขา อธิปญฺญาสิกฺขา ฯ

กตฺมา อธิสึลสิกฺขา ฯ อธิ ภิกฺขุ สึลวา โหติ ปาณฺฑิโมกฺขสํวรํสูโต

วิหฺรติ อจฺจโรจฺรสมฺปนฺโน อณฺมตฺเตสฺ วชฺเชสฺ

ภยทสฺสาวิ สฺมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสฺ ฆุทฺทโก สึลกฺขณฺโ

มหนฺโต สึลกฺขณฺโ สึลํ ปตฺติจฺจา อาทิ จรณํ สึยโม สัวโร

มฺขํ ปมฺขํ กุสลาณํ ฌมฺมานํ สฺมาปตฺติยา อํยํ อธิสึลสิกฺขา ฯ

กตฺมา อธิจิตฺตสิกฺขา ฯ อธิ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามะหิ ฯเปฯ

จตุตฺถํ ฌานํ อฺปสมฺปชฺช วิหฺรติ อํยํ อธิจิตฺตสิกฺขา ฯ

กตฺมา อธิปญฺญาสิกฺขา ฯ อธิ ภิกฺขุ ปญฺญา โหติ อฺุทฺยตฺถคามินิยา

ปญฺญา ย สมนฺนาคโถ อริยาย นิพฺเพทิกาย สมนฺมาทูกฺขกฺขยคามินิยา

โส อิทํ ทูกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ

อํยํ ทูกฺขนิโรธคามินิํ ปฏฺิปปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ อิมะ อาสวาติ

ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ อํยํ อาสวนิโรธคามินิํ ปฏฺิปปทาติ ยถาภูตํ

ปชานาติ อํยํ อธิปญฺญาสิกฺขา ฯ

กถํกถิ ฌาณปถาย สิกฺขเขตติ กถํกถิ ปุคฺคโล สกฺโข สวิเลโข

สทฺเวพฺพโก สวิจิกฺโข ฌาณาธิคฺมาย ฌาณมุสฺสนาย ฌาณสจฺฉิกิริยาย

อธิสึลมฺปิ สิกฺขะยฺย อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺขะยฺย อธิปญฺญมฺปิ

สิกฺขะยฺย ฯ อิมะ สุตฺโต สิกฺขา อวชฺเชนฺโต สิกฺขะยฺย ฆานนฺโต

สิกฺขะยฺย ปสฺสนฺโต สิกฺขะยฺย ปจฺจเวกฺขณฺโต สิกฺขะยฺย จิตฺตํ

อธิฏฐหนุโต สิกขะเยย สทุชาย อธิมัจจนุโต สิกขะเยย วิริยั
ปกคณหนุโต สิกขะเยย สตี อุปฏฐหนุโต สิกขะเยย จิตตั
สมาทหนุโต สิกขะเยย ปณณาย ปชานนุโต สิกขะเยย อภิญญะเยยั
อภิขานนุโต สิกขะเยย ปริณญะเยยั ปริชานนุโต สิกขะเยย ปหัตพุพั
ปชหนุโต สิกขะเยย ภาเวตพุพั ภาเวนุโต สิกขะเยย สจฺจนิกาทพุพั
สจฺจนิกโรนุโต สิกขะเยย อาจเรยฺย สมาจเรยฺย สมากาย วตฺเตยฺยชาติ
กถัถี ฌาณปถาย สิกขะเย ฯ

[๔๗๕] ฌตฺวา ปวฺตฺตา สมณน ฌมฺมาติ [๑] ฌตฺวา ชานิตฺวา
ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิญฺตั กตฺวา วุตฺตา ปวฺตฺตา
อาจิกฺขิตฺวา เทสิตฺวา ปณณปิตา ปฏฺจปิตา วิวฺญา วิภตฺตา อุตฺตานีกตา
ปกาสิตฺวา ฯ สพุเพ สงฺขารรา อนิจฺจาติ ฌตฺวา ชานิตฺวา
ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิญฺตั กตฺวา วุตฺตา ปวฺตฺตา
อาจิกฺขิตฺวา เทสิตฺวา ปณณปิตา ปฏฺจปิตา วิวฺญา วิภตฺตา อุตฺตานีกตา
ปกาสิตฺวา ฯ สพุเพ สงฺขารรา ทุกฺขาติ ฯ สพุเพ ฌมฺมา
อนตฺตาติ ฯ อวิขฺชาปจฺจยา สงฺขารรา ๒ ฯเปฯ ชาติปจฺจยา
ชรามรณฺนติ ฯ อวิขฺชานิโรธา สงฺขารนิโรโธ ๓ ฯเปฯ ชาตินิโรธา
ชรามรณฺนิโรโธติ ฯ อิํ ทฺกฺขณฺติ ฯเปฯ อยั ทฺกฺขณฺนิโรธคามินิ
ปฏฺธิปทาติ ฯ อิมะ อาสวาทิ ฯเปฯ อยั อาสวณิโรธคามินิ ปฏฺธิปทาติ ฯ
อิมะ ฌมฺมา อภิญญะยฺยาติ ฯ อิมะ ฌมฺมา ปริณญะยฺยาติ ฯ
อิมะ ฌมฺมา ปหัตพุพาทิ ฯ อิมะ ฌมฺมา ภาเวตพุพาทิ ฯ
#๑ ม. ฌตฺวาติ ฯ ๒-๓ ม. อิตฺิสทฺโท อตฺถิ ฯ

อิเม ฐมา สจฺฉิกาตพฺพาติ ฯ ฉนฺนํ ผสฺสายตนาณํ สมุทฺยณฺจ
อตุณฺจคมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทีนณฺจ นิสฺสรณณฺจ ปณฺจณฺนํ
อุปาทานกฺขนฺธาณํ จตฺตุนฺนํ มหาภูตानํ ยงฺกิลฺยจิ สมุทฺยฐมฺมํ
สพฺพนฺตํ นิโรธฐมฺมนฺตํ ลตฺวา ชาณิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา
วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา วุตฺตา ปวุตฺตา อัจฺจขิตฺตา เทสิตฺตา
ปณฺญาปีตา ปณฺจปีตา วิวฺญา วิภตฺตา อุตฺตานิเกตฺตา ปกาสิตา ฯ
วุตฺตํ เหน้ ภาควตา อภิลฺลยาหาํ ภิกฺขเว ฐมฺมํ เทเสมิ โน
อนภิลฺลยา สนิทานาหาํ ภิกฺขเว ฐมฺมํ เทเสมิ โน อนิทานํ
สปฺปาฎิหารียาหาํ ภิกฺขเว ฐมฺมํ เทเสมิ โน อปฺปาฎิหารียํ ตสฺส
มยฺหาํ ภิกฺขเว อภิลฺลยา ฐมฺมํ เทสยโต โน อนภิลฺลยา สนิทานํ
ฐมฺมํ เทสยโต โน อนิทานํ สปฺปาฎิหารียํ ฐมฺมํ เทสยโต โน
อปฺปาฎิหารียํ กรณฺธิโย โอวาโท กรณฺธิยา อนุสาศนึ อลณฺจ
ปน โว ภิกฺขเว ตฺถุจฺฉิยา อลํ ปาโมชฺชยา อลํ โสมนสฺสา
สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภาควา สุวากฺขาโต ฐมฺโม สุปฺปฏิปนฺโน สจฺจโฆติ ฯ
อิมสฺมี จ ปน เวยฺยากรณฺสฺมี ภาณฺณมานเ ทสสทสฺสี โลกธาตุ
อกมฺปิตฺถาติ ลตฺวา ปวุตฺตา สมณฺณ ฐมา ฯ เตนาห ภาควา

โกโร โมสวชฺชณฺจ กถฺกถา จ

เอเตปี ฐมา ทวยเมว สนฺเต

กถฺกถิ ฌาณปถาย สิกฺเข

ลตฺวา ปวุตฺตา สมณฺณ ฐมาติ ฯ

[๔๗๖] สาค์ อสาดญจ กุโตนิทานา

กิสฺมี อสนฺเต น ภวนฺติ เหตุ

วิกั ภาณจาปี ยเมตมคฺถั

เอตมเม ปพฺรุหิ ยโตนิทานั ฯ

[๔๗๗] สาค์ อสาดญจ กุโตนิทานาติ สาดาสาดากุโตนิทานา
กุโตะ ชาตาคุโตะ สญชาตาคุโตะ นิพฺพตฺตาคุโตะ อภินิพฺพตฺตาคุโตะ
กุโตะ ปาดุฏฺฐาคุโตะ กีนิทานา กีสฺมุตฺถา กีสชาติกา กีสปภาวติ
สาดาสาดานันฺ มุถึ ปุจฺจติ ฯเปฯ สมุทฺธิ ปุจฺจติ ปปุจฺจติ ยาจติ
อชฺเชสฺสตี ปสาดาสาดานันฺ สาค์ อสาดญจ กุโตนิทานา ฯ

[๔๗๘] กีสฺมี อสนฺเต น ภวนฺติ เหตุติ กีสฺมี อสนฺเต
อสิวิชฺชมานเ [๑] อนุปฺลพฺภิกฺขมานเ สาดาสาดานันฺ ภวนฺติ นปฺปภวนฺติ
น ชายนฺติ น สญชายนฺติ น นิพฺพตฺตยนฺติ นานินิพฺพตฺตยนฺตีติ
กีสฺมี อสนฺเต น ภวนฺติ เหตุ ฯ

[๔๗๙] วิกั ภาณจาปี ยเมตมคฺถนฺติ กตโม สาดาสาดานันฺ
ภโว ฯ โย สาดาสาดานันฺ ภโว สมุภโว ๒ ชาติ สญชาติ นิพฺพตฺติ
อภินิพฺพตฺติ ปาดุฏฺฐาโว อโย สาดาสาดานันฺ ภโว ฯ กตโม
สาดาสาดานันฺ วิกโว ฯ โย สาดาสาดานันฺ ขโย วโย เกโท ปริเกโท
อนิจฺจตา อนุตฺตรธานันฺ อโย สาดาสาดานันฺ วิกโว ฯ ยเมตมคฺถนฺติ
ยํ ปรมคฺถนฺติ วิกั ภาณจาปี ยเมตมคฺถั ฯ

[๔๘๐] เอตมเม ปพฺรุหิ ยโตนิทานนฺติ เอตนฺติ ยํ ปุจฺจามิ
#๑ ม. นคฺถิ ฯ อิตฺ ปรี เอวํ ภาตพฺพิ ฯ ๒ ม. ปภโว ฯ

ยํ ยาจามิ ยํ อชฺเชสามิ ยํ ปสาเทมิ ฯ ปพฺรูหิตี พฺรูหิ [๑] อาจิกฺข
เทเสหิ ปญฺญาเปหิ ปญฺฺเจเปหิ วิวร วิภช อุตฺตานิกรโหหิ ปกาเสหิตี
เอตมฺเม ปพฺรูหิ ฯ ยโตนิทานนฺติ ยนิทานํ ยสมฺมทํ ยชาคิกํ
ยปภวฺนติ เอตมฺเม ปพฺรูหิ ยโตนิทานํ ฯ เตนหา โส นิम्मิตฺโต

สาตํ อสาดญจ กุโตนินานา

กิสฺมี อสนฺเต น ภวฺนติ เหตุ

วิภวํ ภวญจาปิ ยเมตมตฺถํ

เอตมฺเม ปพฺรูหิ ยโตนิทานนฺติ ฯ

[๔๘๑] ผสฺสนิทานํ สาตํ อสาตํ

ผสฺเส อสนฺเต น ภวฺนติ เหตุ

วิภวํ ภวญจาปิ ยเมตมตฺถํ

เอตมฺเม ปพฺรูหิ อิตฺตนิทานํ ฯ

[๔๘๒] ผสฺสนิทานํ สาตํ อสาดนฺติ สุขเวทนียํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ
อุปฺปชฺชติ สุขา เวทนา ฯ สา ๒ ตสฺเสว สุขเวทนียสฺส ผสฺสสฺส
นิโรธา [๑] ตชฺชํ เวทยิตํ สุขเวทนียํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนา สุขา
เวทนา สา นิรุชฺฌติ สา วุปฺสมฺมตฺติ ฯ ทุกกฺขเวทนียํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ
อุปฺปชฺชติ ทุกกฺขา เวทนา ฯ สา ๔ ตสฺเสว ทุกกฺขเวทนียสฺส ผสฺสสฺส
นิโรธา [๕] ตชฺชํ เวทยิตํ ทุกกฺขเวทนียํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนา ทุกกฺขา
เวทนา สา นิรุชฺฌติ สา วุปฺสมฺมตฺติ ฯ อทุกกฺขมฺสุขเวทนียํ ผสฺสํ
ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ อทุกกฺขมฺสุขา เวทนา ฯ สา ๖ ตสฺเสว อทุกกฺขมฺสุขเวทนียสฺส

#๑ ม. ย. วเทหิ ฯ ๒-๔-๖ ม. ยา ฯ ๑-๕ ม. ยิ ฯ

สุขเวทนียสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา [๑] ตชฺชั เวทยิตฺ อหุทฺทมสุขเวทนียํ(
 ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนา อหุทฺทมสุขา เวทนา สฺวา นินฺรุชฺฌติ สฺวา
 วุปฺสมมฺติ ฯ ผสฺสนิทานํ สฺวํ อสฺวตฺตํ สฺวาตาสฺวาตา ผสฺสนิทานา
 ผสฺสสมุทฺथा ผสฺสชาติกา ผสฺสปฺปภฺวาติ ผสฺสนิทานํ
 สฺวํ อสฺวํ ฯ

[๔๘๑] ผสฺเส อสนฺเต น ภฺวานฺติ เหตุติ ผสฺเส อสนฺเต
 อสฺวิชฺชมาเน อนฺุปลพฺภิมานे สฺวาตาสฺวาตา น ภฺวานฺติ นปฺปภฺวานฺติ น
 ชายนฺติ น สฺลฺยชายนฺติ น นินฺรุทฺตฺตฺตํ นานินฺรุทฺตฺตํ น ปาตุภฺวานฺตีติ
 ผสฺเส อสนฺเต น ภฺวานฺติ เหตุ ฯ

[๔๘๔] วิภฺวํ ภฺวญฺจาปี ยเมตฺตมตฺตฺตํ ภฺวทฺธิฏฺฐิปี ผสฺสนิทานา
 วิภฺวทฺธิฏฺฐิปี ผสฺสนิทานา ฯ ยเมตฺตมตฺตฺตํ ยํ ปฺรมตฺตฺตํ วิภฺวํ
 ภฺวญฺจาปี ยเมตฺตมตฺตํ ฯ

[๔๘๕] เอตฺตฺตํ ปฺพฺรุมิ อิตฺตนิทานนฺติ เอตฺตฺตํ ยํ ปฺจฺจสฺสํ ยํ
 ยาจสฺสํ ยํ อชฺฌสฺสํ ยํ ปฺสฺวาเทสฺสํ ฯ ปฺพฺรุมีติ พฺรุมิ อจฺจิกฺขามิ
 เทเสมิ ปฺลฺยญาเปมิ ปฺภฺจฺจาเปมิ วิวรามิ วิภฺจฺจามิ อุตฺตฺตํ นิกโรมิ
 ปกาเสมีติ เอตฺตฺตํ ปฺพฺรุมิ ฯ อิตฺตนิทานนฺติ อิตฺตผสฺสนิทานํ
 ผสฺสสมุทฺทยํ ผสฺสชาติกํ ผสฺสปฺปภฺวานฺติ เอตฺตฺตํ ปฺพฺรุมิ อิตฺตนิทานํ ฯ
 เตนนาห ภคฺวา

ผสฺสนิทานํ สฺวํ อสฺวํ

ผสฺเส อสนฺเต น ภฺวานฺติ เหตุ

#๑ ม. ยํ ฯ

วิภวํ ภวณจาปี ยเมตมตถิ

เอตนเต ปพฺรุมิ อิตฺนิตานนฺติ ฯ

[๔๘๖] ผสฺโส นฺ โลกสฺมิ กุโตนิทาโน

ปริคฺคหา วาปี กุโโต ปหฺตฺตา

กิสฺมี อสนฺเต น มมตฺตมตฺถิ

กิสฺมี วิภูเต น ผุสนฺติ ผสฺสา ฯ

[๔๘๗] ผสฺโส นฺ โลกสฺมิ กุโตนิทาโนติ ผสฺโส กุโตนิทาโน
กุโโต ชาโต กุโโต สณฺชาโต กุโโต นิพฺพตฺโต กุโโต อภินิพฺพตฺโต
กุโโต ปาตุภูโต กีนิทาโน กีสฺมุตฺโย กิชาติโก กิปภโวติ ผสฺสสฺส
มุถิ ปุจฺจติ [๑] ฯเปฯ สมุทฺยํ ปุจฺจติ ปปุจฺจติ ยาจติ อชฺฌเสติ
ปสาเทตฺติ ผสฺโส นฺ โลกสฺมิ กุโตนิทาโน ฯ

[๔๘๘] ปริคฺคหา วาปี กุโโต ปหฺตฺตาติ ปริคฺคหา กุโโต ปหฺตฺตา
กุโโต ชาตา กุโโต สณฺชาตา กุโโต นิพฺพตฺตา กุโโต อภินิพฺพตฺตา
กุโโต ปาตุภูตา กีนิทานา กีสฺมุตฺยา กิชาติกา กิปภวาติ ปริคฺคหามฺ
มุถิ ปุจฺจติ ฯเปฯ สมุทฺยํ ปุจฺจติ ปปุจฺจติ ยาจติ อชฺฌเสติ
ปสาเทตฺติ ปริคฺคหา วาปี กุโโต ปหฺตฺตา ฯ

[๔๘๙] กิสฺมี อสนฺเต น มมตฺตมตฺถิตฺติ กิสฺมี อสนฺเต
อสิวิชฺชมานเ อสนฺปลพฺภิกฺขมานเ มมตฺตา นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ
นฺปลพฺภนฺติ ปหีนา สมฺจุจฺฉินฺนา วุปฺสนฺตา ปฏฺฐิปปฺสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา
ฌาณคฺคินา ททฺธมาติ กิสฺมี อสนฺเต น มมตฺตมตฺถิ ฯ

#๑ ม. เหตุ ปุจฺจติ ฯ

[๔๕๐] กิสิมี วิญเฑ น พุสนฺติ พสุสาติ กิสิมี วิญเฑ วิภาวิเต
อติกฺกนฺเต สมตฺกิกฺกนฺเต วิตฺตวตฺเต น พสุสา พุสนฺตฺติ กิสิมี วิญเฑ
น พุสนฺติ พสุสา ฯ เตนานฺท โส นิมฺมิโต

ผลฺโส นฺ โลกสิมิ กุโตนินทาโน

ปริคฺคหา วาปี กุโโต ปหฺตฺตา

กิสิมี อสนฺเต น มมตฺตมตฺติ

กิสิมี วิญเฑ น พุสนฺติ พสุสาติ ฯ

[๔๕๑] นามณฺจ รูปณฺจ ปฏฺิจฺจ ผลฺโสจ

อิจฺฉานินทานานิ ปริคฺคหานิ

อิจฺฉายสนฺตฺยาน น มมตฺตมตฺติ

รูปเ วิญเฑ น พุสนฺติ พสุสา ฯ

[๔๕๒] นามณฺจ รูปณฺจ ปฏฺิจฺจ ผลฺโสติ จกฺขณฺจ ปฏฺิจฺจ
รูปเ จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญญานํ ตินฺณํ สงฺกฺติ ผลฺโส จกฺขณฺจ
รูปา จ รูปสิมี จกฺขุสมฺผลฺลํ จเปตฺวา สมฺปยุตฺตกา ฅมฺมา
นามสิมี เอมฺปิ นามณฺจ รูปณฺจ ปฏฺิจฺจ ผลฺโส ฯ โสตณฺจ
ปฏฺิจฺจ สทฺเท จ อุปฺปชฺชติ โสตวิญญานํ ตินฺณํ สงฺกฺติ ผลฺโส
โสตณฺจ สทฺทา จ รูปสิมี โสตสมฺผลฺลํ จเปตฺวา สมฺปยุตฺตกา
ฅมฺมา นามสิมี เอมฺปิ นามณฺจ รูปณฺจ ปฏฺิจฺจ ผลฺโส ฯ
ฆานณฺจ ปฏฺิจฺจ คนฺธา จ อุปฺปชฺชติ ฆานวิญญานํ ตินฺณํ สงฺกฺติ
ผลฺโส ฆานณฺจ คนฺธา จ รูปสิมี ฆานสมฺผลฺลํ จเปตฺวา

สมปยุตตกา ชมมา นามสฺมี เอวมฺปิ นามณฺจ รูปณฺจ ปฏิจฺจ
ผลฺโส ฯ ชิวฺหณฺจ ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ชิวฺหาวิณฺยานํ
ติณฺณํ สงฺกตฺติ ผลฺโส ชิวฺหา จ รเส จ รูปสฺมี ชิวฺหาสมฺผลฺลํ
จเปตฺวา สมปยุตตกา ชมมา นามสฺมี เอวมฺปิ นามณฺจ
รูปณฺจ ปฏิจฺจ ผลฺโส ฯ กายณฺจ ปฏิจฺจ โผฏฺฐพฺเพ จ อุปฺปชฺชติ
กายวิณฺยานํ ตินฺณํ สงฺกตฺติ ผลฺโส กาโย จ โผฏฺฐพฺพา จ
รูปสฺมี กายสมฺผลฺลํ จเปตฺวา สมปยุตตกา ชมมา นามสฺมี
เอวมฺปิ นามณฺจ รูปณฺจ ปฏิจฺจ ผลฺโส ฯ มนณฺจ ปฏิจฺจ ชมเม จ
อุปฺปชฺชติ มโนวิณฺยานํ ตินฺณํ สงฺกตฺติ ผลฺโส วตฺตฺรูปํ รูปสฺมี
ชมมา รูปิโน รูปสฺมี มโนสมฺผลฺลํ จเปตฺวา สมปยุตตกา ชมมา
นามสฺมี เอวมฺปิ นามณฺจ รูปณฺจ ปฏิจฺจ ผลฺโส ฯ

[๔๕๓] อิจฺฉานิทานานิ ปริกฺคหณิตี อิจฺฉา วุจฺจติ ตณฺหา โย
ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฉา โลโก อกุสฺสมฺมํ ฯ ปริกฺคหาตี
เทว ปริกฺคหา ตณฺหาปริกฺคโห จ ทิฏฺฐิปริกฺคโห จ ฯเปฯ อัย
ตณฺหาปริกฺคโห ฯเปฯ อัย ทิฏฺฐิปริกฺคโห ฯ อิจฺฉานิทานานิ
ปริกฺคหณิตี ปริกฺคหา อิจฺฉานิทานา อิจฺฉาเหตุกา อิจฺฉาปจฺจยา
อิจฺฉาการณา อิจฺฉาปภาวตี อิจฺฉานิทานานิ ปริกฺคหณิ ฯ

[๔๕๔] อิจฺฉายสนฺตฺยา น มมตฺตมตฺถิตี อิจฺฉา วุจฺจติ ตณฺหา
โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฉา โลโก อกุสฺสมฺมํ ฯ มมตฺตาตี
เทว มมตฺตา ตณฺหามมตฺตฺตฺยจ ทิฏฺฐิมมตฺตฺตฺยจ ฯเปฯ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ

๑เป๑ อิทํ ทิฏฐิมมตฺตํ ๑ อิจฺฉายสนฺตฺยา น มมตฺตมตฺถิติ
อิจฺฉาย อสนฺตฺยา อสฺวิชฺชมานาย นุปฺลพฺภิมานาย มมตฺตา นตฺถิ
น สนฺติ น สฺวิชฺชนฺติ นุปฺลพฺภนฺติ ปหีนา สมฺจุณฺณนา วูปสนฺตา
ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ฅาณคฺคิณา ททฺธมาติ อิจฺฉายสนฺตฺยา
น มมตฺตมตฺถิ ๑

[๔๕๕] รูเป วิญฺเฏน น ผุสนฺติ ผสฺสาติ รูเปติ จตฺตาโร จ
มหาญฺตา จตฺนฺนฺนฺจ มหาญฺตานํ อุปาทายรูปํ ๑ รูเป วิญฺเฏติ จตฺถิ
การณฺเหติ รูเป วิญฺฏํ โหติ ฅาตวิญฺเฏน ตีรณวิญฺเฏน ปหานวิญฺเฏน
สมตฺถิกมวิญฺเฏน ๑

กถิ ฅาตวิญฺเฏน รูเป วิญฺฏํ โหติ ๑ รูเป ฅานาติ ยงฺกิลฺลจฺจ รูเป
สพฺพิ รูเป จตฺตาโร จ มหาญฺตา จตฺนฺนฺนฺจ มหาญฺตานํ อุปาทายรูปนฺติ
ฅานาติ ปสฺสติ เอว ฅาตวิญฺเฏน รูเป วิญฺฏํ โหติ ๑

กถิ ตีรณวิญฺเฏน รูเป วิญฺฏํ โหติ ๑ เอว ฅาตํ กตฺวา
รูเป ตีเรติ อนิจฺจโต ทฺกฺขโต โรคโต คณฺฑโต สลฺลโต อฆโต
อาพาธโต ปฺรโต ปโลกโต อีติโต อุปทฺทวโต ภยโต อุปสฺกฺกโต
จลโต ปภงฺกโต อทฺฐวโต อตาณโต อเลณโต อสรณโต ริตฺตโต
ตฺจฺจโต สฺลฺลโต อนตฺตโต อาทินฺวโต วิปริณามธมฺมโต อสารกโต
อฆมฺมฺลโต วรฺกโต วิภวโต สาสวโต สงฺขตโต มารามิสโต ฅาติธมฺมโต
ชฺรธาธมฺมโต พฺยาธิธมฺมโต มรณธมฺมโต โสภปริเทวทฺกฺขโตมนสฺสุปายาธมฺมโต
สงฺกิลฺลธมฺมโต สมุทฺยโต อตฺถงฺกมโต

อสุสาทโต อาทีนวโต นิสฺสรณโต ตีเรติ เอวํ ตีรณวิภูเตน รูปํ
วิภูตํ โหติ ฯ

กถํ ปหานวิภูเตน รูปํ วิภูตํ โหติ ฯ เอวํ ตีเรตฺวา รูปे
ฉนฺนุทราคํ ปชหติ วิโนเทติ พุยนฺตีกโรติ อนภาวํกเมติ ฯ วุตฺตํ เหน้
ภควตา โย รูปे ภิกฺขเว ฉนฺนุทราโค ตํ ปชหถ เอวณฺตํ [๑] ปหีนํ
ภวิสฺสตี อจฺฉินฺนํมฺลํ ตาเลวตฺถกฺตํ อนภาวํกตํ อายตี อณฺุปฺปาทชมมํ ฯ
เอวํ ปหานวิภูเตน รูปํ วิภูตํ โหติ ฯ

กถํ สมตฺติกฺกมวิภูเตน รูปํ วิภูตํ โหติ ฯ จตฺสฺโส อรูปสมปาตติโย
ปฏฺฐิตทฺชสฺส รูปา วิภูตา โหนฺติ วิภาวิตา อตฺติกฺกนฺเต
สมตฺติกฺกนฺเต วิตฺติวตฺเต เอวํ สมตฺติกฺกมวิภูเตน รูปํ วิภูตํ โหติ ฯ
อิเมหิ จตฺุหิ การเณหิ รูปํ วิภูตํ โหติ ฯ

รูปे วิภูเต น สฺสนฺติ ผลฺลสฺสตี รูปे วิภูเต วิภาวิตे อตฺติกฺกนฺเต
สมตฺติกฺกนฺเต วิตฺติวตฺเต ปญฺจ ผลฺลสฺสา น สฺสนฺติ จกฺขุสมฺผลฺลสฺโส
โสตฺตสมฺผลฺลสฺโส ฆานสมฺผลฺลสฺโส ชิฺวหาสมฺผลฺลสฺโส กายสมฺผลฺลสฺสตี รูปे
วิภูเต น สฺสนฺติ ผลฺลสฺสา ฯ เตนาห ภควา

นามญจ รูปญจ ปฏฺิจฺจ ผลฺลสฺโส
อิจฺฉานิทานานิ ปรีคฺคหานิ
อิจฺฉายสนฺตฺยา น มมตฺตมตฺติ
รูปे วิภูเต น สฺสนฺติ ผลฺลสฺสตี ฯ

#๑ ม. รูปํ ฯ

[๔๙๖] กถสเมตตส วิโภติ รูป

สุขํ ทุกขํ วาปี กถ วิโภติ

เอตมเม ปพฺรหฺมิ ยถา วิโภติ

ตํ ชานิชาม อิติ เม มโน อหุ ๑

[๔๙๗] กถสเมตตส วิโภติ รูปนฺติ กถสเมตตส กถปฺภิปฺนฺนสฺส
กถอิริยนฺตสฺส กถปวตฺเตนฺตสฺส กถปาลเณตฺตสฺส กถยเปนฺตสฺส
กถยาเปนฺตสฺส รูป วิโภติ วิภาวียฺยติ อติกฺกมียฺยติ สมตฺกมียฺยติ
วितฺตติยฺยตีติ กถสเมตตส วิโภติ รูป ๑

[๔๙๘] สุขํ ทุกขํ วาปี กถ วิโภตีติ สุขญจ ทุกฺขญจ กถ
วิโภติ วิภาวียฺยติ อติกฺกมียฺยติ สมตฺกมียฺยติ วิตฺตติยฺยตีติ สุขํ
ทุกฺขํ วาปี กถ วิโภติ ๑

[๔๙๙] เอตมเม ปพฺรหฺมิ ยถา วิโภตีติ เอตฺนฺติ ชฺม ปุจฺฉามิ
ชฺม ยาจามิ ชฺม อชฺฉเมสามิ ชฺม ปสาเทมิติ เอตํ ๑ เม ปพฺรหฺมิติ เม
พฺรหฺมิ ๑ อจฺจิกฺข เทเสหิ ปญฺญาเปหิ ปญฺจเปหิ วิวร วิภช อุตฺตานิกรโหหิ
ปกาสเหตีติ เอตมเม ปพฺรหฺมิ ๑ ยถา วิโภตีติ ยถา วิโภติ
วิภาวียฺยติ อติกฺกมียฺยติ สมตฺกมียฺยติ วิตฺตติยฺยตีติ เอตมเม
ปพฺรหฺมิ ยถา วิโภติ ๑

[๕๐๐] ตํ ชานิชาม อิติ เม มโน อหฺนฺติ ตํ ชานิชามาติ
ตํ ชานิชยาม อชานิชยาม วิชานิชยาม ปญฺญิชานิชยาม
ปญฺญิชฺฉเยชยามาติ ตํ ชานิชาม ๑ อิติ เม มโน อหฺนฺติ [๒] อิติ เม จิตฺตํ
#๑ ม. ปพฺรหฺมิ ๑ ๒ ม. อิติ เม มโน อหุ ๑

อหุ อิติ เม สงฺกปโป อหุ อิติ เม วิญญาณํ อหุติ ตํ
ชานियาม อิติ เม มโน อหุ ๆ เตนาห โส นิम्मิตโต

กถํสเมตสฺส วิโกติ รูปํ
สุขํ ทุกขํ วาปี กถํ วิโกติ
เอตมฺเม ปพฺรหฺมิ ยถา วิโกติ
ตํ ชานियาม อิติ เม มโน อหุติ ๆ

[๕๐๑] น สลฺยสลฺยนิ น วิสลฺยสลฺยนิ
โนปี อสลฺยนิ น วิภูตสลฺยนิ
เอวํสเมตสฺส วิโกติ รูปํ
สลฺยทานานา หิ ปปลฺยจสงฺขา ๆ

[๕๐๒] น สลฺยสลฺยนิ น วิสลฺยสลฺยนิติ สลฺยสลฺยนิโน
วฺจฺจนฺติ เย ปกตีสลฺยาย จิตฺตา นปี โส ปกตีสลฺยาย จิโต ๆ
วิสลฺยสลฺยนิโน วฺจฺจนฺติ อุมฺมตฺตกา เย จ อุกฺขิตฺตจิตฺตา ๑ นปี
โส อุมฺมตฺตโก โนปี ขิตฺตจิตฺโตติ น สลฺยสลฺยนิ น วิสลฺยสลฺยนิ ๆ

[๕๐๓] โนปี อสลฺยนิ น วิภูตสลฺยนิติ อสลฺยนิโน วฺจฺจนฺติ
นิโรธสมาปนฺนา เย จ อสลฺยสत्ตฺตา นปี โส นิโรธสมาปนฺโน
โนปี อสลฺยสत्โต ๆ วิภูตสลฺยนิโน วฺจฺจนฺติ เย จตฺนุนํ อรูปสมาปตฺตินํ
ลาภินโน นปี โส จตฺนุนํ อรูปสมาปตฺตินํ ลาภิตฺติ
โนปี อสลฺยนิ น วิภูตสลฺยนิ ๆ

#๑ ม. ขิตฺตจิตฺตา ๆ

[๕๐๔] เอวสเมตตส วิโภติ รูปนติ อธิ ภิกขุ สุขสจ จ
ปหานา ๗เป๗ จตุตถิ ฌานํ อุปสมบฺชช วิหริโต เอว
สมาหิตะ จิตฺเต ปริสฺสุทฺเต ปรีโยทาเต อนงฺคเณ วิคฺคฺชฺสํกฺกิลเส
มฺหุทฺถเต กมฺมณีเย จิตฺเต อานนฺชฺชปฺตฺเต อากาสาณนฺจายตฺน-
สมาปฺตฺติปฺปฏิลาภตฺถาย จิตฺตํ อภินิหริติ อภินินฺนาเมติ อรูปมคฺคสมํกฺคิ
เอวสเมตตส ๑ เอวปฺปฏิปฺนฺนสฺส เอวอิริยนฺตสฺส เอวาคฺเตนฺตสฺส
เอวปาเลนฺตสฺส เอวยาปนฺตสฺส เอวยาปนฺตสฺส รูปํ วิโภติ
วิภาวียฺยติ อตฺถกฺกมียฺยติ สมตฺถกฺกมียฺยติ วิตีวตฺตียฺยตีติ
เอวสเมตตส วิโภติ รูปํ ๗

[๕๐๕] สลฺยณานิทานา หิ ปฺปญฺจสงฺขาติ ปฺปญฺจาเยว
ปฺปญฺจสงฺขา ตณฺหาปฺปญฺจสงฺขา ทิฏฺฐิปฺปญฺจสงฺขา มานปฺปญฺจสงฺขา
สลฺยณานิทานา สลฺยณาสมฺมทฺยา สลฺยณาชาติกา สลฺยณาปภาวติ
สลฺยณานิทานา หิ ปฺปญฺจสงฺขา ๗ เตนาห ภควา

น สลฺยณสลฺยณิ น วิสลฺยณสลฺยณิ

โนปิ อสลฺยณิ น วิญฺจตสลฺยณิ

เอวสเมตตส วิโภติ รูปํ

สลฺยณานิทานา หิ ปฺปญฺจสงฺขาติ ๗

[๕๐๖] ยนฺตํ อปฺจุณฺนิมฺห อภิตฺตยิ โน

อณฺณนฺตํ ปฺจุณฺนํ ตทิงฺฆํ พุรฺุหิ

#๑ โป. ย. อิติสทฺโท อตฺถิ ๗

เอตตาวตคฺคํ โน ๑ วทนฺติ เหเก

ยกฺขสฺส สฺวทฺธิ อธิ ปณฺฑิตาเส

อุทาหุ อณฺณปี วทนฺติ เอตฺโต ๑

[๕๐๗] ยนฺตํ อปฺจุณฺมิห อกิตฺตยิ โนติ ยนฺตํ อปฺจุณฺมิห
อยาจิมฺห อชฺเฌสิมฺห ปสาทยิมฺห ๑ อกิตฺตยิ โนติ กิตฺตติตฺ ปกิตฺตติตฺ
อาจิกฺขิตฺ เทสิตฺ ปณฺณปิตฺ ปญฺจปิตฺ วิวํ วิภคฺตํ อุตฺตานิถิตฺ
ปกาสิตนฺติ ยนฺตํ อปฺจุณฺมิห อกิตฺตยิ โน ๑

[๕๐๘] อณฺณนฺตํ ปุจฺฉาม ตทิงฺฆ พุรฺุหิตี อณฺณนฺตํ ปุจฺฉาม
อณฺณนฺตํ ยาจาม อณฺณนฺตํ อชฺเฌสาม อณฺณนฺตํ ปสาเทม
อตุตฺธี ตํ ปุจฺฉาม ๑ ตทิงฺฆ พุรฺุหิตี อิงฺฆ พุรฺุหิ อาจิกฺข
เทเสหิ ปณฺณาเปหิ ปญฺจเปหิ วิวร วิภช อุตฺตานิถโรหิ ปกาเสหิตี
อณฺณนฺตํ ปุจฺฉาม ตทิงฺฆ พุรฺุหิ ๑

[๕๐๙] เอตตาวตคฺคํ โน วทนฺติ เหเก ยกฺขสฺส สฺวทฺธิ อธิ
ปณฺฑิตาเสติ เอเก สมณฺพราหฺมณา เอตตาวตา ๒ อรูปสฺมาปตฺติยา
อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวริ วทนฺติ กณฺณติ
ภณฺณติ ทิปยนฺติ โวหรนฺติ ๑ ยกฺขสฺสาติ สตฺตสฺส นรฺสฺส มานวฺสฺส
โปสฺสฺส ปุคฺคสฺส ชิวฺสฺส ชาคฺสฺส ชนฺตฺสฺส อินฺทคฺสฺส มนฺชฺสฺส ๑
สฺวทฺธินฺติ สฺวทฺธิ วิสฺวทฺธิ ปริสฺวทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี ๑ อธิ
ปณฺฑิตาเสติ อธิ ปณฺฑิตวาทา ธีรวาทา ฌาณวาทา เหตุวาทา
ลกฺขณวาทา การณวาทา จานวาทา สกาย ลทฺธิยาติ เอตตาวตคฺคํ
#๑ ม. น ๑ ๒ โป. ม. เอตา อรูปสฺมาปตฺติโย ๑

โน วทนต์ิ เหเก ยกขสฺส สฺทฺธิ อีช ปณฺทิตาเส ฯ

[๕๑๐] อุทาหุ อณฺณปี วทนต์ิ เอตฺโตติ อุทาหุ เอเก สมณพฺรหฺมณา
เอตา อรูปสมาปตฺติโย อติกกมิตฺวา สมตฺกกมิตฺวา
วิตฺตวตฺติตฺวา เอตฺโต อรูปโต อณฺณ อุตฺตริ ยกขสฺส สฺทฺธิ วิสฺทฺธิ
ปริสฺทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี วทนต์ิ กถนฺติ ภณฺนติ ทิปยนฺติ
โวหฺรณฺตฺติ อุทาหุ อณฺณปี วทนต์ิ เอตฺโต ฯ เตนหา โส นิम्मิตฺโต

ยนฺตํ อปฺจุณฺนิมฺห อกิตฺตยฺ โน
อณฺณนฺตํ ปฺจุณฺนํ ตทฺถิงฆ พฺรฺหฺมิ
เอตฺตาวตฺถกํ โน วทนต์ิ เหเก
ยกขสฺส สฺทฺธิ อีช ปณฺทิตาเส
อุทาหุ อณฺณปี วทนต์ิ เอตฺโตติ ฯ

[๕๑๑] เอตฺตาวตฺถกํปี วทนต์ิ เหเก
ยกขสฺส สฺทฺธิ อีช ปณฺทิตาเส
เตสํ ปฺเนเก สมยํ วทนต์ิ
อนฺุปาทิสฺเส กุสลาวิทานา ฯ

[๕๑๒] เอตฺตาวตฺถกํปี วทนต์ิ เหเก ยกขสฺส สฺทฺธิ อีช
ปณฺทิตาเสติ สนนฺเตเก สมณพฺรหฺมณา สสฺสตฺวาทา เอตฺตาวตา
อรูปสมาปตฺติยา อุกฺกํ เสณฺฺจ วิเสณฺฺจ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวริ
วทนต์ิ กถนฺติ ภณฺนติ ทิปยนฺติ โวหฺรณฺติ ฯ ยกขสฺสาติ สตฺตสฺส
นรสฺส มานวสฺส โปสฺสส ปุคฺคลสฺส ชีวสฺส ชาตฺสส ชนฺตฺสส

อินทกุสุส มนุษสฺส ฯ สุทฺธิ นฺติ สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี
ปริมุตฺตี ฯ อิทฺ ปรณฺฑิตาเสตี อิทฺ ปรณฺฑิตวาทา ธีรวาทา
ฌาณวาทา เหตุวาทา ลกฺขณวาทา การณวาทา จานวาทา สกาย
ลทฺธิยาตี เอตฺตาวตคฺคํปี วทฺนฺติ เหเก ยกฺขสฺส สุทฺธิ อิท
ปรณฺฑิตาเส ฯ

[๕๑๓] เตสํ ปุเนเก สมยํ วทฺนฺติ อนุปาทิสเสเส กุสลาวทานาตี
เตสํเยว สมณพฺราหฺมณานํ เอเก สมณพฺราหฺมณา อฺจฺเฉทวาทา
ภวตฺตชฺชิตา วิภวํ อภินนฺทนฺติ เต สดฺตสฺส สมํ อฺปสมํ วุปสมํ
นิโรธํ ปฏฺิปปสฺสทฺธํ วทฺนฺติ ยโต กิร โภ อยํ อตฺตา กายสฺส
เกทา อฺจฺฉิขฺชตี วินสฺสตี น โหตี ปรมฺมรณา เอตฺตาวตา
อนุปาทิสเสตี ฯ กุสลาวทานาตี กุสลวาทา ปรณฺฑิตวาทา ธีรวาทา
ฌาณวาทา เหตุวาทา ลกฺขณวาทา การณวาทา จานวาทา สกาย
ลทฺธิยาตี เตสํ ปุเนเก สมยํ วทฺนฺติ อนุปาทิสเสเส กุสลาวทานา ฯ
เตนาห ภควา

เอตฺตาวตคฺคํปี วทฺนฺติ เหเก

ยกฺขสฺส สุทฺธิ อิทฺ ปรณฺฑิตาเส

เตสํ ปุเนเก สมยํ วทฺนฺติ

อนุปาทิสเสเส กุสลาวทานาตี ฯ

[๕๑๔] เอเต จ ฌตฺวา อฺปนฺิสฺสิตาตี

ฌตฺวา มุนี นิสฺสเย โส วิมฺสี

ลตฺวา วิมุตฺโต น วิวาทเมตติ

ภวาทาย น สเมตติ ธีโร ฯ

[๕๑๕] เอเต จ ลตฺวา อุปนิสฺสิตาติ เอเตติ ทิฏฺฐิคคิเก ฯ
อุปนิสฺสิตาติ สสฺสททิฏฺฐินิสฺสิตาติ ลตฺวา อจฺเจททิฏฺฐินิสฺสิตาติ
ลตฺวา สสฺสตุจฺเจททิฏฺฐินิสฺสิตาติ ลตฺวา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา
ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ เอเต จ ลตฺวา อุปนิสฺสิตาติ ฯ

[๕๑๖] ลตฺวา มฺหึ นิสฺสเย โส วิมฺสึตติ มฺหึนติ โมนํ วุจฺจติ
ณานํ ฯเปฯ สงฺกขาลมตฺติจฺจ โส มฺหึ ฯ มฺหึ สสฺสททิฏฺฐินิสฺสิตาติ
ลตฺวา อจฺเจททิฏฺฐินิสฺสิตาติ ลตฺวา สสฺสตุจฺเจททิฏฺฐินิสฺสิตาติ
ลตฺวา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ
กตฺวา ฯ โส วิมฺสึตติ ปณฺหึโต ปณฺณวา พุทฺธมา ณานํ วิภาวี
เมธาวิตติ ลตฺวา มฺหึ นิสฺสเย โส วิมฺสึ ฯ

[๕๑๗] ลตฺวา วิมุตฺโต น วิวาทเมตติ ลตฺวา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา
ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ฯ [๑] มุตฺโต วิมุตฺโต ปริมุตฺโต
สุวิมุตฺโต อจฺจนฺตอนฺนฺปาทาวิโมกฺเขน สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
ลตฺวา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา
มุตฺโต วิมุตฺโต ปริมุตฺโต สุวิมุตฺโต อจฺจนฺตอนฺนฺปาทาวิโมกฺเขน
สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ ฯเปฯ
ยงฺกิลฺลิจิ สมุทฺยธมฺมํ สพฺพนตฺตํ นิโรธธมฺมนฺตติ ลตฺวา ชานิตฺวา
ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา มุตฺโต วิมุตฺโต
#๑ ม. วิมุตฺโตติ ฯ

ปริมุตฺโต สุวิมุตฺโต อจฺจนฺตอนุปาทาวิโมกฺเขนาติ ฌตฺวา วิมุตฺโต ฯ
น วิวาทเมตฺติ น กลหํ กโรติ น ภณฺหนํ กโรติ น วิคฺคหํ
กโรติ น วิวาทํ กโรติ น เมธคํ กโรติ ฯ วุตฺตํ เหนฺติ ภควตา
เอวํ วิมุตฺตจิตฺโต โข อคฺคิเวสฺสน ภิภฺขุ น เกนจิ สํวทติ น
เกนจิ วิวทติ ยลฺลจ โลกเ วุตฺตํ เตน จ โวหฺรติ อปรามสนฺติ ฯ
ฌตฺวา วิมุตฺโต น วิวาทเมติ ฯ

[๕๑๘] ภวาทาย น สเมติ ธีโรติ ภวาทายาติ ภวาทาย
กมฺมทวาย ปุณฺพทวาย กามทวาย กมฺมทวาย กามทวาย ปุณฺพทวาย
รูปทวาย กมฺมทวาย รูปทวาย ปุณฺพทวาย อรูปทวาย กมฺมทวาย
อรูปทวาย ปุณฺพทวาย ปุณฺปปุณฺํ ทวาย ปุณฺปปุณฺํ คติยา ปุณฺปปุณฺํ
อุปฺตติยา ปุณฺปปุณฺํ ปฏฺิสนฺธิยา ปุณฺปปุณฺํ อตฺตทวาทินิพฺพตฺติยา
น สเมติ น สมากจฺจติ น คณฺหาติ น ปฺรามสฺติ นาภินิวิสฺติ ฯ
ธีโรติ ธีโร ปณฺฑิโต ปญฺญา ญฺญา พุทฺธิมา ญาณี วิภาวี เมธาวิตฺติ
ภวาทาย น สเมติ ธีโร ฯ เตนานห ภควา

เอเต จ ฌตฺวา อูปฺนิสฺสิตาติ

ฌตฺวา มุณี นิสฺสเย โส วิมฺสี

ฌตฺวา วิมุตฺโต น วิวาทเมติ

ภวาทาย น สเมติ ธีโรติ ฯ

เอกาทสโม กลหวิวาทสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิตो ฯ

ทวาทสโม จูฬวิยหสุตตนิทเทโส

[๕๑๕] สกํ สกํ ทิฏฺฐิปริพฺพสํนา

วิกฺขยฺห นํนา กุสลา วทฺนฺติ

โย เอวํ ชานาติ ส เวทิ ฌมฺมํ

อิทํ ปฏิกฺโกสมเกวลี โส ฯ

[๕๒๐] สกํ สกํ ทิฏฺฐิปริพฺพสํนาติ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา
ทิฏฺฐิคติกา เต ทฺวาสฏฺฐิยา ทิฏฺฐิกตํ อลฺยตรณฺตรํ ทิฏฺฐิคติ
คเหตุวา อุกฺคเหตุวา คณฺหิตฺวา ปฺรามสฺติวา อภินิวิสฺติวา สกาย
สกาย ทิฏฺฐิยา วสฺนฺติ สํวสฺนฺติ อาวสฺนฺติ ปฺริวสฺนฺติ ฯ ยถา
อาคาริกา वा ฌเรสุ วสฺนฺติ สํปตฺติกา वा อํปตฺติสุ วสฺนฺติ
สทิลเสวา वा กิลเสสุ วสฺนฺติ เอวเมว สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา
ทิฏฺฐิคติกา เต ทฺวาสฏฺฐิยา ทิฏฺฐิกตํ อลฺยตรณฺตรํ ทิฏฺฐิคติ
คเหตุวา อุกฺคเหตุวา คณฺหิตฺวา ปฺรามสฺติวา อภินิวิสฺติวา
สกาย สกาย ทิฏฺฐิยา วสฺนฺติ สํวสฺนฺติ อาวสฺนฺติ ปฺริวสฺนฺติ
สกํ สกํ ทิฏฺฐิปริพฺพสํนา ฯ

[๕๒๑] วิกฺขยฺห นํนา กุสลา วทฺนฺตีติ วิกฺขยฺหาติ คเหตุวา
อุกฺคเหตุวา คณฺหิตฺวา ปฺรามสฺติวา อภินิวิสฺติวา ฯ นํนา วทฺนฺตีติ
นํนา วทฺนฺติ วิวิธํ วทฺนฺติ อลฺยโลณฺณํ วทฺนฺติ ปุณฺณํ วทฺนฺติ น
เอกํ วทฺนฺติ กเถนฺติ ภาณฺนฺติ ทิปยนฺติ โวหรนฺติ ฯ กุสลาติ

กุสลวาทา ปณฺหิตวาทา ธีรวาทา ฌาณวาทา ๑ เหตุวาทา
ลกฺขณวาทา การณวาทา จานวาทา สกาย ลทฺธิยาติ วิคฺคยห
นानา กุสลา วทฺตติ ฯ

[๕๒๒] โย เอวํ ชานาติ ส เวทิตฺตมฺมุนฺติ โย อิมํ ฌมฺมํ
ทิกฺขี ปรุทฺธิมํ มคฺคํ ชานาติ โส ฌมฺมํ เวทิตฺตมฺมุนฺติ อปฺสฺสตี
ปรุทฺธิมฺมุนฺติ โย เอวํ ชานาติ ส เวทิตฺตมฺมุนฺติ ฯ

[๕๒๓] อิทํ ปฏิกฺโกสมเกวลิตฺตมฺมุนฺติ โย อิมํ ฌมฺมํ ทิกฺขี
ปรุทฺธิมํ มคฺคํ ปฏิกฺโกสมเกวลิตฺตมฺมุนฺติ โส อสมตฺตมฺมุนฺติ อปรุทฺธิมฺมุนฺติ
หีนโน นินฺนโน โอมโก ลามโก ชตฺตมฺมุนฺติ ปรีตฺตมฺมุนฺติ อิทํ
ปรุทฺธิมฺมุนฺติ โส ฯ เตนนาห โส นิมฺมิตฺตมฺมุนฺติ

สํ สํ ทิกฺขีปรุทฺธิมฺมุนฺติ
วิคฺคยห นานา กุสลา วทฺตติ
โย เอวํ ชานาติ ส เวทิตฺตมฺมุนฺติ
อิทํ ปฏิกฺโกสมเกวลิตฺตมฺมุนฺติ ฯ

[๕๒๔] เอวมฺปิ วิคฺคยห วิวาทยนฺตติ ๒

พาลอ ปโร อกุสโลติ จาหุ
สจฺจโจ นุ วาโท กตโม อิมลํ
สพฺพเว หิเม กุสลา วทานา ฯ

[๕๒๕] เอวมฺปิ วิคฺคยห วิวาทยนฺตติ เอวํ คเหตุวา อุกฺคเหตุวา
คณฺหิตฺตวา ปรามสฺสิตฺตวา อภินิวิสฺสิตฺตวา วิวาทยนฺตติ กลหํ กโรนฺตติ
#๑ ม. ฌายวาทา ฯ สพฺพตฺตมฺมุนฺติ เอวํ ฌาตพฺพํ ฯ ๒ ย. วิวาทยนฺตติ ฯ
#สพฺพตฺตมฺมุนฺติ อิทิสเมว ฯ

ภณฺหณํ กโรนฺติ วิคฺคหํ กโรนฺติ วิวาทํ กโรนฺติ เมธคํ กโรนฺติ
น ตฺวํ อิมํ ฆมฺมวินยํ อาชานาสี ๗เป๗ นิพฺเพเชหิ वा सजे
पोहसीदि एवमुपी विकुषुह विवाथनुदि ७

[๕๒๖] พาลो ปโร อกุสโลติ จาหุติ ปโร พาลो หีโน
นีหีโน โอมโก ลามโก ชตุโก ปรีโตติ อกุสโล อวิทฺธา อวิชฺชาคโต
อณฺณํ อวิภาวี ทฺวปฺลฺโยติ เอวมํหํสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ
ภณฺนฺติ เอวํ ทิปยฺนฺติ เอวํ โวหรนฺตฺติติ พาลो ปโร อกุสโลติ จาหุ ๗

[๕๒๗] สจฺโจ นฺุ วาทो กตโม อิมสฺนฺติ อิมสํ สมณพฺรหฺมณํ
วาทो กตโม สจฺโจ ตจฺจโณ ตโถ ภูโต ยถาโว อวิปรีโตติ
สจฺโจ นฺุ วาทो กตโม อิมสํ ๗

[๕๒๘] สพฺเพว หีเม กุสลาวทานาติ สพฺเพวิเม สมณพฺรหฺมณา
กุสลาวทา ปณฺทิตวาทา ชีรวาทา ฌานวาทา เหตุวาทา
ลกฺขณวาทา การณวาทา จานวาทา สกาย ลทฺธิยาติ สพฺเพว
หีเม กุสลาวทานา ๗ เตนานฺโ ส นิมฺมิโต

เอวมุปี विकुषुह विवाथनुदि
पालो परो अकुसलोति जाहु
सज्जो न्नु वातो क्तमो अिमस्
सपुपेव हीमे कुसलवानाति ७

[๕๒๙] ปรสฺส เว ๑ ฆมฺมมนานฺุชานํ
पालอมโก โหติ นีหีนปฺลฺโย

#๑ ไป. ม. เจ ๗

สพฺเพว พาลา สุนิหีนปฺลยณา

สพฺเพวิเม ทิฏฺฐิปริพฺพสํนา ฯ

[๕๓๐] ปรสฺส เว ชมฺมมณฺณชานนฺติ ปรสฺส ชมฺมํ ทิฏฺฐิ
ปฺปฏิปทํ มคฺคํ อนนฺนชานนฺโต อนนฺนปฺสฺสนฺโต อนนฺนุญญนฺโต
อนนฺนุโฆทฺตฺโตติ ปรสฺส เว ชมฺมมณฺณชานํ ฯ

[๕๓๑] พาโลมโก โหติ นิหีนปฺลยโลติ ปโร พาโล โหติ
หิโน นิหิโน โอมโก ลามโก ชตุกฺโก ปฺริตฺโต หีนปฺลยโล
นิหีนปฺลยโล โอมกปฺลยโล ลามกปฺลยโล ชตุกฺกปฺลยโล ปฺริตฺตปฺลยโลติ
พาโลมโก โหติ นิหีนปฺลยโล ฯ

[๕๓๒] สพฺเพว พาลา สุนิหีนปฺลยณาติ สพฺเพวิเม สมณฺพฺราหฺมณา
พาลา หีนา นิหีนา โอมกา ลามกา ชตุกฺกา ปฺริตฺตา สพฺเพว
หีนปฺลยณา นิหีนปฺลยณา โอมกปฺลยณา ลามกปฺลยณา ชตุกฺกปฺลยณา
ปฺริตฺตปฺลยณาติ สพฺเพว พาลา สุนิหีนปฺลยณา ฯ

[๕๓๓] สพฺเพวิเม ทิฏฺฐิปริพฺพสํนาติ สพฺเพวิเม สมณฺพฺราหฺมณา
ทิฏฺฐิคติกา เต ทฺวาสฺสฺสฺสฺยา ทิฏฺฐิคติทานํ อญฺญตรญฺญตรํ ทิฏฺฐิคติ
คเหตุวา อุกฺคเหตุวา คณฺหิตฺวา ปฺรามสฺสิตฺวา อภินิวิสฺสิตฺวา สกาย
สกาย ทิฏฺฐิยา วสนฺติ สํวสนฺติ อวสนฺติ ปฺริวสนฺติ ฯ ยถา
อาคาริกา वा ञ्चเรस्सु वสนฺติ สาปฺตติกา वा อาปฺตฺตีสฺสุ วสนฺติ
สทิลเสสา वा ทिलเสสฺสุ วสนฺติ เอวเมว สพฺเพวิเม สมณฺพฺราหฺมณา
ทิฏฺฐิคติกา เต ทฺวาสฺสฺสฺสฺยา ทิฏฺฐิคติทานํ อญฺญตรญฺญตรํ ทิฏฺฐิคติ

คเหตุวา อุกคเหตุวา คณหิตวา ปรามสิตวา อภินิวิตวา สกาย
สกาย ทิฏฐิยา วสนุตติ สัสนุตติ อาวสนุตติ ปริวสนุตติ สพเพวิเม
ทิฏฐิปริพพสานา ฯ เตเนาห ภควา

ปรสส เว ชมมมมานุชานัน
พาโลมโก โหติ นิหีนปญโย
สพเพว พาลา สุนิหีนปญญา
สพเพวิเม ทิฏฐิปริพพสานาติ ฯ

[๕๑๔] สนุทิฏฐิยา เจ ปน วิวทาตา ๑

สัสนุทปญญา กุสลา มตีมา ๒
น เตสั โกจิ ปริหีนปญโย
ทิฏฐิ หิ เตสัปี ตถา สมตตวา ฯ

[๕๑๕] สนุทิฏฐิยา เจ ปน วิวทาตาติ สกาย ทิฏฐิยา สกาย
ขนุตติยา สกาย รุจिया สกาย ลทุธิยา วิวทาตา ๓ ปริโยทาตา ๔
อสงกิลิฏฐาติ สนุทิฏฐิยา เจ ปน วิวทาตา ฯ

[๕๑๖] สัสนุทปญญา กุสลา มตีมาติ สุททปญญา วิสุททปญญา
ปริสุททปญญา โวทาตปญญา ปริโยทาตปญญา ฯ อถวา สุทททสสนา
วิสุทททสสนา ปริสุทททสสนา โวทาตทสสนา ปริโยทาตทสสนาติ
สัสนุทปญญา ฯ กุสลาติ กุสลา ปญจिता ปญญวนุโต
พุททิมนุโต ฌาณิน วิภาวิน เมธาวินติ สัสนุทปญญา
กุสลา ฯ มตีมาติ มตีมา ปญจिता ปญญวนุโต พุททิมนุโต
#๑ ม. เจว น วิวทาตา ฯ สพพตถ อีทิสเมว ฯ ๒ ม. มตีมา ฯ
#๓ ม. อนวิวทาตา อโวทาตา ฯ ๔ โป. อปริโยทาตา ฯ

ฉาณโน วิภาวิน เมธาวินติ สัสทุชปญญา กุสลา มตีมา ฯ

[๕๓๗] น เตสั โกจิ ปริหีนปญโยติ เตสั สมณพราหฺมณานัน
น โกจิ หีนปญโย นิหีนปญโย โอมกปญโย ลามกปญโย
ชตุกุกปญโย ปริตตปญโย [๑] ฯ อถวา สพฺเพว อคฺคปญญา
เสฏฺฐปญญา วิเสฏฺฐปญญา ปาโมกฺขปญญา อุตฺตมปญญา
ปวรปญญาติ น เตสั โกจิ ปริหีนปญโย ฯ

[๕๓๘] ทิฏฺฐี หิ เตสัปี ตถา สมตฺตาคี เตสั สมณพราหฺมณานัน
ทิฏฺฐี ตถา สมตฺตา สมาทินฺนา กหิตา ปรามญฺจา อภินิวิฏฺฐา
อชฺโฆสิตา อธิมตฺตาคี ทิฏฺฐี หิ เตสัปี ตถา สมตฺตา ฯ

เตนาห ภควาห

สนฺทิฏฺฐิยา เจ ปน วิวาทา
สัสทุชปญญา กุสลา มตีมา
น เตสั โกจิ ปริหีนปญโย
ทิฏฺฐี หิ เตสัปี ตถา สมตฺตาคี ฯ

[๕๓๙] น วาหเมตํ ตถิวนฺติ ๒ พุริมิ

ยมาหุ พาลา มิถุ อญฺญมมญฺฉัน
สํ สํ ทิฏฺฐิมกํสุ สจฺจัน
ตสฺมา หิ พาโลติ ปริ ทหนฺติ ฯ

[๕๔๐] น วาหเมตํ ตถิวนฺติ พุริมิตี นาติ ปฏิกฺเขโป ฯ
เอตฺนฺติ ทฺวาสญฺจิทิฏฺฐิกตฺนฺติ นาหิ เอตํ ตถิ ตจฺจัน ภูตฺติ ยถาว
#๑ ไป. ม. อตฺถิ ฯ ๒ ม. ตถิยฺนฺติ ฯ

อวิปริตฺตนิ พุรุมิ อัจฉิขามิ เทเสมิ ปณฺณเปมิ ปญฺจเปมิ วิวรามิ
วิขามิ อุตฺตานิโกโรมิ ปกาเสมิติ น วาหเมตํ ตถิวฺนฺติ พุรุมิ ฯ

[๕๔๑] ยมาหุ พาลา มิถุ อณฺณมณฺณนฺติ มิถุติ เทว ชนา
เทว กลหการกา เทว ภาณฺทนาการกา เทว ภสฺสการกา เทว
วิวาทการกา เทว อธิกรณการกา เทว วาทินฺ เทว สลฺลปกา ๑ ฯ
เต อณฺณมณฺณํ พาลอ หีนฺ นินฺ หีนฺ โอมโก ลามโก ชตฺตโก
ปริตฺตติ เอมมาหฺสุ เอวํ กถณฺติ เอวํ ภาณฺติ เอวํ ทิปยณฺติ
เอวํ โวหฺรณฺตีติ ยมาหุ พาลา มิถุ อณฺณมณฺณํ ฯ

[๕๔๒] สกํ สกํ ทิฏฺฐิมกํสุ สจฺจนฺติ สสฺสโต โลโก อิทเมว
สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ สกํ สกํ ทิฏฺฐิมกํสุ สจฺจํ ฯ อสฺสโต
โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ ฯเปฯ เนว โหติ น น
โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ สกํ
สกํ ทิฏฺฐิมกํสุ สจฺจํ ฯ

[๕๔๓] ตสฺมา หิ พาลอติ ปรี ทนฺตีติ ตสฺมาติ ตสฺมา
ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจา ตํนิทานา ปรี พาลอ หีนฺ นินฺ
โอมโก ลามโก ชตฺตโก ปริตฺตติ ทนฺติ ปสฺสนฺติ ทกฺขณฺติ
โอลเณนฺติ นิชฺฌายณฺติ อุปฺปริกฺขณฺตีติ ตสฺมา หิ พาลอติ ปรี
ทนฺตีติ ฯ เตนาห ภควา

น วาหเมตํ ตถิวฺนฺติ พุรุมิ

ยมาหุ พาลา มิถุ อณฺณมณฺณํ

#๑ ม. สลฺลปกา ฯ

สกั สกั ทิฏฐิมกัสมุ สจจัน

ตสมมา หิ พาโลติ ปริ ทหนุตติ ๑

[๕๔๔] ยมาหุ สจจัน ตถิวนุตติ เอเก

ตมาหุ อญเณปี ตจจัน มุสาติ

เอวมปิ วิคคยห วิวาทยนุตติ

กสมมา น เอกั สมณาวทนุตติ ๑

[๕๔๕] ยมาหุ สจจัน ตถิวนุตติ เอเกติ ยั ฌมมัม ทิฏฐี ปฎิปปัน
มกุกั เอเก สมณพราหุมนนา อิทั สจจัน ตจจัน ภูตัง ยถาวัง
อวิปริตนุตติ เอวมมาหุสู เอวั กถนุตติ เอวั ฆณนุตติ เอวั ทีปยนุตติ
เอวั โวหรนุตติติ ยมาหุ สจจัน ตถิวนุตติ เอเก ๑

[๕๔๖] ตมาหุ อญเณปี ตจจัน มุสาติติ ตเมว ฌมมัม ทิฏฐี
ปฎิปปัน มกุกั เอเก สมณพราหุมนนา เอตัง ตจจัน เอตัง มุสา
เอตัง อญุตัง เอตัง อลิกัง เอตัง อยถาวนุตติ เอวมมาหุสู เอวั กถนุตติ
เอวั ฆณนุตติ เอวั ทีปยนุตติ เอวั โวหรนุตติติ ตมาหุ อญเณปี
ตจจัน มุสาติ ๑

[๕๔๗] เอวมปิ วิคคยห วิวาทยนุตติติ เอวั คเหตุวา อุกคเหตุวา
คณหิตวา ปรามสิตวา อภินิวิสิตวา วิวาทยนุตติ กลหัง กโรนุตติ
ภณนุทัง กโรนุตติ วิคคหัง กโรนุตติ วิวาทัง กโรนุตติ เมธกั กโรนุตติ
น ตวั อิมั ฌมมวินยั อาชานาสี ๑เป๑ นิพเพเธหิ วา สเจ๑
ปโหสีติ เอวมปิ วิคคยห วิวาทยนุตติ ๑

[๕๔๘] กสฺมา น เอกํ สมณฺหา วทนฺตํติ กสฺมาติ กสฺมา
กัการณา กัเหตุ กัปจฺจยา กันิทานา กัสมุทฺยา กัชาตกา กัปภวา
น เอกํ วทนฺติ นานา วทนฺติ วิวัชฺชํ วทนฺติ อญฺโฆณฺณํ วทนฺติ
ปฺปถุ วทนฺติ กเถนฺติ ภาณฺติ ทิปฺยนฺติ โวหรนฺตํติ กสฺมา น
เอกํ สมณฺหา วทนฺติ ฯ เตนหา โส นิम्मิตฺโต

ยมาหุ สจฺจํ ตถิวนฺติ เอเก
ตมาหุ อญฺเณปี ตฺวจฺจํ มุสาติ
เอวมปี วิคฺคยฺหา วิวาทยนฺติ
กสฺมา น เอกํ สมณฺหา วทนฺตํติ ฯ

[๕๔๙] เอกํ หิ สจฺจํ น ทฺตียมตฺถิติ
ยสฺมี ปชา โน วิวเท ปชานํ
นานา เต สจฺจานิ สยํ ญฺนนฺติ
ตสฺมา น เอกํ สมณฺหา วทนฺติ ฯ

[๕๕๐] เอกํ หิ สจฺจํ น ทฺตียมตฺถิติติ เอกํ สจฺจํ วุจฺจติ
ทฺกฺขนิโรโร นิพฺพานํ โย โส สทฺทฺสงฺขารสมโธ สทฺทฺพฺพธิปฺปญฺนิสฺสคฺโค
ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโร นิพฺพานํ ฯ อถวา เอกํ สจฺจํ
วุจฺจติ มคฺคสจฺจํ นิยฺยานสจฺจํ ทฺกฺขนิโรธคามินิ ปฺปฺปทา อริโย
อญฺจจฺจโก มคฺโค เสยฺยถิํ สมนฺมาทฺถุจฺจิ สมนฺมาสงฺกปฺโป
สมนฺมาวาจา สมนฺมากมฺมนฺโต สมนฺมาอาชีโว สมนฺมาวาโย
สมนฺมาสติ สมนฺมาสมาธิติ เอกํ หิ สจฺจํ น ทฺตียมตฺถิติ ฯ

[๕๕๑] ยสฺมี ปชา โน วิวเท ปชานนฺติ ยสฺมินฺติ ยมฺหิ สจฺเจ ๑
ปชาติ สตฺตาริวงฺนํ ๑ ปชา ยํ สจฺจํ ปชานนฺตา อาชานนฺตา
วิชานนฺตา ปฏฺวิชานนฺตา ปฏฺวิชณฺนฺตา น กลหํ กเรยฺย ๑ น ภณฺทณฺ
กเรยฺย น วิคฺคหํ กเรยฺย น วิวาทํ กเรยฺย น เมธคํ กเรยฺย
กลหํ ภณฺทณฺ วิคฺคหํ วิวาทํ เมธคํ ปชฺเหยยฺย วิโนทเยยฺย พุยนฺตีกเรยฺย
อนภาวฺจกเมยฺยยติ ยสฺมี ปชา โน วิวเท ปชานํ ๑

[๕๕๒] นานา เต สจฺจานิ สยํ ถุนนฺตฺติ นานา เต สจฺจานิ
สยํ ถุนนฺติ วทนฺติ กเถนฺติ ภณฺนฺติ ทิปยนฺติ โวหรนฺติ สสฺสโต
โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมฺมณฺนฺติ สยํ ถุนนฺติ วทนฺติ กเถนฺติ
ภณฺนฺติ ทิปยนฺติ โวหรนฺติ อสสฺสโต โลโก ๑เปฯ เนว โหติ
น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺา อิทเมว สจฺจํ โมฆมฺมณฺนฺติ
สยํ ถุนนฺติ วทนฺติ กเถนฺติ ภณฺนฺติ ทิปยนฺติ โวหรนฺตฺติ นานา
เต สจฺจานิ สยํ ถุนนฺติ ๑

[๕๕๓] ตสฺมา น เอกํ สมณฺา วทนฺตฺติ ตสฺมาติ ตสฺมา
ตํการณฺา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา น เอกํ วทนฺติ นานา
วทนฺติ วิวัธิ วทนฺติ อญฺโฆณฺณํ วทนฺติ ปุถุ วทนฺติ กเถนฺติ
ภณฺนฺติ ทิปยนฺติ โวหรนฺตฺติ ตสฺมา น เอกํ สมณฺา วทนฺติ ๑
เตนาห ภควา

เอกํ หิ สจฺจํ น ทุตฺติยมคฺติ

ยสฺมี ปชา โน วิวเท ปชานํ

#๑ ม. กเรยฺย .. อนภาวฺจกเมยฺย ๑

นานา เต สัจจานิ สยฺม ญฺณนฺติ

ตสฺมา น เอกํ สมณฺหา วทนฺตีติ ฯ

[๕๕๔] กสฺมา นุ สัจจานิ วทนฺติ นานา

ปฺวาทียาเส กุสลาวทานา

สัจจานิ สุตฺตานิ พหุณี นานา

อุทาหุ เต ตกฺกมฺนุสฺสรนฺติ ฯ

[๕๕๕] กสฺมา นุ สัจจานิ วทนฺติ นานาติ กสฺมาติ กสฺมา
กัการณา ก็เหตุ ก็ปัจจัยา ก็นิทานา สัจจานิ นานา วทนฺติ วิวิธานิ
วทนฺติ อญฺโณณฺยานิ วทนฺติ ปุญฺญิ วทนฺติ กถนฺติ ภาณนฺติ
ทีปยนฺติ โวหรนฺตีติ กสฺมา นุ สัจจานิ วทนฺติ นานา ฯ

[๕๕๖] ปฺวาทียาเส กุสลาวทานาติ ปฺวาทียาเสติ วิปฺปวทนฺตีติปิ
ปฺวาทียาเส ฯ อถฺวา สกํ สกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ปวทนฺติ
กถนฺติ ภาณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺติ สสฺสโต โลโก อิทเมว
สจฺจํ โมฆมฺมณฺญนฺติ ปวทนฺติ กถนฺติ ภาณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺติ
อสสฺสโต โลโก ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปรมฺมรณา อิทเมว สจฺจํ โมฆมฺมณฺญนฺติ ปวทนฺติ กถนฺติ ภาณนฺติ
ทีปยนฺติ โวหรนฺติ ฯ กุสลาวทานาติ กุสลาวทา ปญฺชิตฺวาทา
ธีรวาทา ฌานวาทา เหตุวาทา ลกฺขณวาทา การณวาทา ฌานวาทา
สกาย ลหุริยาติ ปฺวาทียาเส กุสลาวทานา ฯ

[๕๕๗] สัจจานิ สุตฺตานิ พหุณี นานาติ สัจจานิ สุตฺตานิ พหุณี

นนานานิ วิวิธานิ อลฺโหลณฺณานิ ปุณฺณิตี สจฺจานิ สุตฺตานิ พหุณี
นนานา ฯ

[๕๕๘] อุทาหุ เต ตกฺกมฺนุสฺสรนฺตฺตีติ อุทาหุ ตกฺเกน วิตกฺเกน
สงฺกปฺเปน ยายนฺติ นิชฺยณฺติ วุชฺชนฺติ สํหริยณฺตฺตีติ เอวมฺปิ อุทาหุ
เต ตกฺกมฺนุสฺสรนฺติ ฯ อถวา ตกฺกปริยาหํ ฐิ วิมฺसानุจฺริตํ สยํ
ปฏฺิภาณํ วทณฺติ กถณฺติ ภณฺติ ทิปยณฺติ โวหฺรณฺตฺตีติ เอวมฺปิ
อุทาหุ เต ตกฺกมฺนุสฺสรนฺติ ฯ เตนาห โส นิมฺมิโต

กสฺมา นุ สจฺจานิ วทณฺติ นานา

ปฺวาทียาเส กุสลาทานา

สจฺจานิ สุตฺตานิ พหุณี นานา

อุทาหุ เต ตกฺกมฺนุสฺสรนฺตฺตีติ ฯ

[๕๕๙] นเหว สจฺจานิ พหุณี นานา

อลฺลตฺตร สลฺลณฺยา นิจฺจานิ โลก

ตกฺกณฺจ ทิฏฺฐิสฺส ปกฺปฺปยิตฺวา

สจฺจํ มุสาตี ทวยชฺมมฺมาหุ ฯ

[๕๖๐] นเหว สจฺจานิ พหุณี นานาติ นเหว สจฺจานิ พหุณานิ
นนานานิ วิวิธานิ อลฺโหลณฺณานิ ปุณฺณิตี นเหว สจฺจานิ พหุณี นานา ฯ

[๕๖๑] อลฺลตฺตร สลฺลณฺยา นิจฺจานิ โลกตี อลฺลตฺตร สลฺลณฺยา
นิจฺจกฺคาหา เอกณฺเณว สจฺจํ โลก กถียติ ภณฺยติ ทิปยติ
โวหฺริยติ ทุกฺขนิโรโธ นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมฺโภ

สพฺพปฺริปฺภินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ ฯ
อถวา เอกํ สจฺจํ วุจฺจติ มคฺคสจฺจํ นียฺยานสจฺจํ ทฺวักขนิโรธคามินิ
ปฺฏิปทา อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค เสยฺยถิํ สมนฺมาทิกฺกุจฺจิ ฯเปฯ
สมฺมาสมาริธิ อณฺฺตฺร สณฺฺณาย นิจฺจานิ โลเก ฯ

[๕๖๒] ตกฺกณฺจ ทิกฺกุจฺสิ ตกฺกปฺปยิตฺวา สจฺจํ มุสาตี
ทฺวักขมฺมมาหุติ ตกฺกํ วิตกฺกํ สจฺกปฺปํ ตกฺกยิตฺวา วิตกฺกยิตฺวา
สจฺกปฺปยิตฺวา ทิกฺกุจฺจิตานิ ชเนนฺติ สณฺชเนนฺติ นิพฺพตฺเตนฺติ
อภินิพฺพตฺเตนฺติ ทิกฺกุจฺจิตานิ ชเนตฺวา สณฺชเนตฺวา นิพฺพตฺเตตฺวา
อภินิพฺพตฺเตตฺวา มยฺหํ สจฺจํ ตฺยฺหํ มุสาตี เอวมาหํสุ เอวํ กถเณนฺติ
เอวํ ภาณนฺติ เอวํ ทิปฺยนฺติ เอวํ โวหรนฺตีติ ตกฺกณฺจ ทิกฺกุจฺสิ
ตกฺกปฺปยิตฺวา สจฺจํ มุสาตี ทฺวักขมฺมมาหุ ฯ เตนฺนาห ภควา

นเหว สจฺจานิ พฺหุณี นานา
อณฺฺตฺร สณฺฺณาย นิจฺจานิ โลเก
ตกฺกณฺจ ทิกฺกุจฺสิ ตกฺกปฺปยิตฺวา
สจฺจํ มุสาตี ทฺวักขมฺมมาหุติ ฯ

[๕๖๓] ทิกฺกุเจ สฺสฺเต สึลวเต มุเต วา
เอเต จ นิสฺสาย วิมานทสฺสี
วินิจฺจนฺเต จตฺวา ปหสฺสมานิ ๑
พาโล ปโร อกฺุสโลติ จาห ฯ

#๑ สึ. สหสฺสมานิ ฯ

[๕๖๔] ทิฏฺฐเ สุเต สีสวเต มุเต วา เอเต จ นิสฺสาย
วิมานทสฺสีติ ทิฏฺฐํ วา ทิฏฺฐสุทฺธิ ๑ วา สุตํ วา สุตสุทฺธิ วา สีสํ
วา สีสสุทฺธิ วา วตฺตํ วา วตฺตสุทฺธิ วา มุตํ วา มุตสุทฺธิ วา
นิสฺสาย อุปนิสฺสาย คณฺหิตฺวา ปรามสฺติวา อภินิวิสฺติวาติ ทิฏฺฐเ
สุเต สีสวเต มุเต วา ๑ เอเต จ นิสฺสาย วิมานทสฺสีติ น
สมฺมานตฺตีปี วิมานทสฺสี ๑ อถวา โทมนสฺสํ ชเนตฺตีปี
วิมานทสฺสีติ ทิฏฺฐเ สุเต สีสวเต มุเต วา เอเต จ นิสฺสาย
วิมานทสฺสี ๑

[๕๖๕] วินิจฺฉเย จตฺวา ปหสฺสมานนฺติ วินิจฺฉยา วุจฺจนฺติ
ทฺวาสนฺนํ ทิฏฺฐิกถานํ วินิจฺฉิตฺติฏฺฐิยา ๒ จตฺวา ปตฺติฏฺฐหิตฺวา
คณฺหิตฺวา ปรามสฺติวา อภินิวิสฺติวาติ วินิจฺฉเย จตฺวา ๑
ปหสฺสมานนฺติ ตฺถุโ จ โหติ หฏฺโ จ ปหฏฺโ จ อคฺคตมโน
ปรีปฺนฺนสฺงกปโป ๑ อถวา ทนฺตวิทฺสํ หสฺสมานนฺติ วินิจฺฉเย
จตฺวา ปหสฺสมานน ๑

[๕๖๖] พาโล ปโร อกฺุสโลติ จาหาติ ปโร พาโล หีโน
นีหีโน โอมโก ลามโก ชตฺถโก ปรีตฺโต อกฺุสโล อวิทฺธา
อวิทฺชากโต อณานิ อวิทฺวี ทฺปฺปณฺโณติ เอวมาห เอวํ กเถติ
เอวํ ภณฺติ เอวํ ทิปฺยติ เอวํ โวหฺรตฺตีติ พาโล ปโร อกฺุสโลติ
จาห ๑ เตนนาห ภถวา

#๑ ไป. ย. ทิฏฺฐิสฺสุทฺธิ ๑ ๒ ม. ทิฏฺฐิวินิจฺฉเย วินิจฺฉยทิฏฺฐิยา ๑

ทิฏฺเฐ สฺวเต สีสฺวเต มฺเต วา
เอเต จ นิสฺสาย วิมานทสฺสี
วินิจฺฉเย จตฺวา ปหสฺสฺมาโน
พาโล ปโร อกุสโลติ จาหาติ ฯ

[๕๖๗] เยเนว พาโลติ ปรี ทหาติ
เตนาตุมานํ กุสโลติ จาห
สยมตฺตนา โส กุสโลวทาโน ๑
อณฺณํ วิมานนฺติ ตเถว ปาวา ฯ

[๕๖๘] เยเนว พาโลติ ปรี ทหาตีติ เยน เหตุนา เยน
ปจฺจเยน เยน การณฺน เยน ปภเวน ปรี พาลโต หีนโต
นิหีนโต โอมกโต ลามกโต ชตุกกโต ปรีตฺตโต ทหติ ปสฺสตี
ทกฺขติ โอลเกติ นิชฺฌายติ อุปปริกฺขตีติ เยเนว พาโลติ ปรี
ทหาติ ฯ

[๕๖๙] เตนาตุมานํ กุสโลติ จาหาติ อาตุมา วุจฺจติ อตฺตา ฯ
โสปี เตเนว เหตุนา เตน ปจฺจเยน เตน การณฺน เตน ปภเวน
อตฺตานํ อาห อหฺมสฺมิ กุสโล ปณฺหิตโต ปญฺญวา พุทฺธิมา
ณานํ วิภาวี เมธาવીติ เตนาตุมานํ กุสโลติ จาห ฯ

[๕๗๐] สยมตฺตนา โส กุสโลวทาโนติ สยํ อตฺตานํ กุสลวาโท
ปณฺหิตวาโท ธีรวาโท ญาณวาโท เหตุวาโท ลกฺขณวาโท การณฺวาโท
จानวาโท สกาย ลทฺธิยาติ สยมตฺตนา โส กุสโลวทาโน ฯ

#๑ ไป. ม. กุสลาวทาโน ฯ อิตฺ ปรี อีทิสเมว ฯ

[๕๗๑] อญฺญํ วิมานนํ ตเถว ปาวตํ น สมมานนํตีติปิ
อญฺญํ วิมานนํ ฯ อถวา โทมนสฺสํ ชนตฺตีติปิ อญฺญํ วิมานนํ ฯ
ตเถว ปาวตํ ตเถว ตํ ทิฏฺฐิคคํ ปาวตํ อติปายํ ปุคฺคโล
มิจฺจาทิฏฺฐิโก วิปริตทสฺสโนติ อญฺญํ วิมานนํ ตเถว ปาวา ฯ
เตนาห ภควา

เยเนว พาโลติ ปรี ทหาติ
เตนาตุมานํ กุสโลติ จาห
สยมตฺตนา โส กุสโลวทาโน
อญฺญํ วิมานนํ ตเถว ปาวตํ ฯ

[๕๗๒] อตีสรํทิฏฺฐิยา ๑ โส สมตฺโต
มานน มตฺโต ปรีปฺปณฺณมานิ
สยเมว สามํ มนสาภิสิตฺโต
ทิฏฺฐิํ หิ สาทสฺส ตถา สมตฺตา ฯ

[๕๗๓] อตีสรํทิฏฺฐิยา โส สมตฺโตติ อติสารทิฏฺฐิโย วุจฺจนฺติ
ทฺวาสภูจิํ ทิฏฺฐิกตานิ ฯ กิการณา อติสารทิฏฺฐิโย วุจฺจนฺติ
ทฺวาสภูจิํ ทิฏฺฐิกตานิ ฯ สพุพา ตา ทิฏฺฐิโย การณาติกฺกนฺตา
ลกฺขณาติกฺกนฺตา หีนาติกฺกนฺตา ๒ ตํการณา อติสารทิฏฺฐิโย วุจฺจนฺติ
ทฺวาสภูจิํ ทิฏฺฐิกตานิ ฯ สพุเพปี ติตฺถิยา อติสารทิฏฺฐิยา ฯ
กิการณา สพุเพปี ติตฺถิยา อติสารทิฏฺฐิยา ๓ ฯ เต อญฺญมญฺญํ
อติกฺกमितฺวา สมตฺกฺกमितฺวา วิตฺตฺตเตตฺวา ทิฏฺฐิกตานิ ชนฺนฺติ
#๑ ม. อติสารทิฏฺฐิยา ฯ ๒ ม. จานาติกฺกนฺตา ฯ ๓ ม. สพุพาปี
#ทิฏฺฐิโย อติสารทิฏฺฐิโย ฯ

สยขเนนฺติ นิพฺพตฺเตนฺติ อภินิพฺพตฺเตนฺติ ตํการณา สพฺเพปิ ติตฺถิยา
อติสารถิฏฺฐิยา ๑ ฯ โส สมตฺโตติ อติสารถิฏฺฐิยา สมตฺโต ปริปฺปนฺโน
อโนโมติ อตีสรฺถิฏฺฐิยา โส สมตฺโต ฯ

[๕๗๔] มาเนน มตฺโต ปริปฺปนฺณมานีติ สกาย ทิฏฺฐิยา มาเนน
มตฺโต ปมตฺโต อุมมตฺโต อธิมตฺโตติ มาเนน มตฺโต ฯ
ปริปฺปนฺณมานีติ ปริปฺปนฺณมานี สมตฺตมานี อโนมมานีติ มาเนน
มตฺโต ปริปฺปนฺณมานี ฯ

[๕๗๕] สยเมว สามํ มนสาภิสิตฺโตติ สยเมว อตฺตํ จิตฺเตน
อภิสิตฺตจติ อหฺมสฺมิ กุสโล ปณฺชิตฺโต ปณฺณวา พุทฺธิมา ฌาณี
วิภาวี เมธาวิตติ สยเมว สามํ มนสาภิสิตฺโต ฯ

[๕๗๖] ทิฏฺฐิํ หิ सा तसुस तदा समत्ताति तसुस सा
ทิฏฺฐิํ तदा समत्ता समाทินฺนา กหิตา ปรามญฺจา อภินิวิฏฺฐา
อชฺโฆสิตา อธิมตฺตาติ ทิฏฺฐิํ หิ सा तसुस तदा समत्ता ฯ
เตนาห ภควา

อตีสรฺถิฏฺฐิยา โส สมตฺโต
มาเนน มตฺโต ปริปฺปนฺณมานี
สยเมว สามํ มนสาภิสิตฺโต
ทิฏฺฐิํ หิ सा तसुस तदा समत्ताติ ฯ

[๕๗๗] ปรสฺส เจ หิ วจสา นีหิโน

ตุโม สหา โหติ นีหิโนปญฺโญ

#๑ ม. สพฺพาปิ ทิฏฺฐิโย วุจฺจนฺติ อติสารถิฏฺฐิโย ฯ

อถวา สยั เวทญ โหติ ธีโร

น โกจิ พาลโต สมณเส อตฺถิ ฯ

[๕๗๘] ปรสฺส เจ หิ วจสา นินฺหิโนติ ปรสฺส เจ วาจา
วจเนน นินฺหิตการณา ครหิตการณา อุปวทิตการณา ปโร พาลโต
โหติ นินฺหิโน นินฺหิโน โอมโก ลามโก ชตุกโก ปริตฺโตติ ปรสฺส
เจ หิ วจสา นินฺหิโน ฯ

[๕๗๙] ตฺโม สหา โหติ นินฺหิณฺณปฺลฺโยติ โสปี เตเนว สห
โหติ นินฺหิณฺณปฺลฺโย นินฺหิณฺณปฺลฺโย โอมกปฺลฺโย ลามกปฺลฺโย ชตุกกปฺลฺโย
ปริตฺตปฺลฺโยติ ตฺโม สหา โหติ นินฺหิณฺณปฺลฺโย ฯ

[๕๘๐] อถวา สยั เวทญ โหติ ธีโรติ ธีโร ปณฺชฺโติ ปณฺชฺวา
พฺพุทธิมา ฌาณิ วิภาวิ เมธาวิตติ อถวา สยั เวทญ โหติ ธีโร ฯ

[๕๘๑] น โกจิ พาลโต สมณเส อตฺถิตฺติ สมณเส น โกจิ
พาลโต นินฺหิโน นินฺหิโน โอมโก ลามโก ชตุกโก ปริตฺโต อตฺถิ
สพฺเพว อคฺคปฺลฺญา เสฏฺฐปฺลฺญา วิเสฏฺฐปฺลฺญา ปาโมกฺขปฺลฺญา
อุตฺตมปฺลฺญา ปวรปฺลฺญาติ น โกจิ พาลโต สมณเส อตฺถิ ฯ
เตนาห ภควา

ปรสฺส เจ หิ วจสา นินฺหิโน

ตฺโม สหา โหติ นินฺหิณฺณปฺลฺโย

อถวา สยั เวทญ โหติ ธีโร

น โกจิ พาลโต สมณเส อตฺถิตฺติ ฯ

[๕๘๒] อณฺณํ อิตฺโต ยาทิวทนต์ ฌมฺมํ

อปฺรทฺธา สุทฺธิมเกวลี เต ๑

เอวมฺปิ ติตฺถยา ปุณฺโส วทนต์

สนฺทิกฺขิราเคน หิ ตฺยทฺทิตฺตา ฯ

[๕๘๓] อณฺณํ อิตฺโต ยาทิวทนต์ ฌมฺมํ อปฺรทฺธา สุทฺธิมเกวลี
เตติ อิตฺโต อณฺณํ ฌมฺมํ ทิกฺขี ปฺปฏิปทํ มคฺคํ เข อทฺทิตฺเต
สุทฺธิมคฺคํ วิสุทฺธิมคฺคํ ปริสุทฺธิมคฺคํ โวทาทมคฺคํ ปฺริโยทาทมคฺคํ
วิทฺทฺธา อปฺรทฺธา ขลิตฺตา คพิทฺตา อณฺณาย อปฺรทฺธา ๒ อเกวลี
เต อสมตฺตา อปฺริปฺณฺณา เต หีนา นีหีนา โอมกา ลามกา
ชตฺตุกกา ปฺริตฺตาทิ อณฺณํ อิตฺโต ยาทิวทนต์ ฌมฺมํ อปฺรทฺธา
สุทฺธิมเกวลี เต ฯ

[๕๘๔] เอวมฺปิ ติตฺถยา ปุณฺโส วทนต์ิตฺติ ติตฺถํ วุจฺจติ
ทิกฺขิตฺตํ ฯ ติตฺถยา วุจฺจนฺติ ทิกฺขิตฺติกา ฯ ปุณฺทิกฺขิยา
ปุณฺทิกฺขิตฺตานิ วทนต์ กณฺณติ ฆณฺณติ ทิปฺปนฺติ โวหฺรณฺตฺติ เอวมฺปิ
ติตฺถยา ปุณฺโส วทนต์ ฯ

[๕๘๕] สนฺทิกฺขิราเคน หิ ตฺยทฺทิตฺตาทิ สกาย ทิกฺขิยา ราเคน
รตฺตา อทฺทิตฺตาทิ สนฺทิกฺขิราเคน หิ ตฺยทฺทิตฺตา ฯ เตนาท ภาควา

อณฺณํ อิตฺโต ยาทิวทนต์ ฌมฺมํ

อปฺรทฺธา สุทฺธิมเกวลี เต

#๑ ย. สุทฺธิมเกวลีโน ฯ ๒ ฉายาปฺรทฺธาติปิ ปาโใจ ฯ

เอวมปิ ติตถยา ปุณฺโส วทนฺติ

สนฺทิกฺขิราเคน หิ ตฺยาภิรตฺตาคิ ฯ

[๕๘๖] อีเชว สุทฺธิ อิติ วาทนฺติ

นาถฺเยสุ ฐมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุ

เอวมปิ ติตถยา ปุณฺโส นิวิจฺจา

สกายเน ตตฺถ ทพฺหํ วทานา ฯ

[๕๘๗] อีเชว สุทฺธิ อิติ วาทนฺตฺติ อีชฺ สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ
มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี วทนฺติ กเถนฺติ ภณฺนฺติ ทิปยนฺติ โวหฺรณฺติ
สสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมจฺมณฺณนฺติ อีชฺ สุทฺธิ วิสุทฺธิ
ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี วทนฺติ กเถนฺติ ภณฺนฺติ ทิปยนฺติ
โวหฺรณฺติ อสสฺสโต โลโก ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ
ตถาคโต ปรมฺมรณา อิทเมว สจฺจํ โมจฺมณฺณนฺติ อีชฺ สุทฺธิ
วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี วทนฺติ กเถนฺติ ภณฺนฺติ
ทิปยนฺติ โวหฺรณฺตฺติ อีเชว สุทฺธิ อิติ วาทนฺติ ฯ

[๕๘๘] นาถฺเยสุ ฐมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหฺวติ อตฺตโน สตฺถารํ
ฐมฺมกฺขานํ คณฺํ ทิกฺขิณี ปฺฏิปทํ มคฺคํ จเปตฺวา สพฺเพ ปรวาเท
ชฺิปนฺติ อุกฺขิปนฺติ ปฺริกฺขิปนฺติ โส สตฺถา น สพฺพณฺณ ฐมฺโม
น สุวากฺขาโต คโณ น สุปฺฏิปนฺโน ทิกฺขิณี น ภทฺทิกา ปฺฏิปทา
น สุปลฺลยตฺตา มคฺโค น นิยฺยานิโก นตฺถตฺถ สุทฺธิ วา
วิสุทฺธิ วา ปริสุทฺธิ วา มุตฺติ วา วิมุตฺติ วา ปริมุตฺติ วา

น ตตถ ๑ สุขุฉนฺติ วา วิสุฉนฺติ วา ปริสุฉนฺติ วา มุจฺจนฺติ
วา วิมุจฺจนฺติ วา ปริมุจฺจนฺติ วา หีนา นีหีนา โอมกา ลามกา
ชตฺตุกกา ปริตฺตาคี เอวมมาหํสุ เอวํ กถนฺติ เอวํ ภณฺนฺติ เอวํ
ทีปยฺนฺติ เอวํ โวหฺรณฺตีติ นาลญฺเณสุ ฐมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุ ฯ

[๕๔๕] เอวมปี ติตฺถยา ปุณฺโส นิวิฏฺฐาติ ติตฺถํ วุจฺจติ
ทิกฺขุจฺจิตํ ฯ ติตฺถยา วุจฺจนฺติ ทิกฺขุจฺจิติกา ฯ ปุณฺทิกฺขุจฺยา
ปุณฺทิกฺขุจฺจิตฺเตสุ นิวิฏฺฐา ปติฏฺฐิตา อลลีนํ อุปกตฺตา อชฺโฆสิตา
อชิมุตฺตาคี เอวมปี ติตฺถยา ปุณฺโส นิวิฏฺฐา ๒ ฯ

[๕๕๐] สกายนฺ ตตฺถ ทฬฺหํ วทานาคี ฐมฺโม สกายนํ ทิกฺขุจฺ
สกายนํ ปฏฺฐิปฺทา สกายนํ มคฺโค สกายนํ ฯ สกายน
ทฬฺหาวาธา อีรวาธา พลิกฺกวาธา อวฺภูจฺจิตฺวาธาติ สกายนฺ ตตฺถ
ทฬฺหํ วทานา ฯ เตนนาห ภควา

อิเชว สุทฺธิ อิติ วาทยฺนฺติ
นาลญฺเณสุ ฐมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุ
เอวมปี ติตฺถยา ปุณฺโส นิวิฏฺฐา
สกายนฺ ตตฺถ ทฬฺหํ วทานาคี ฯ

[๕๕๑] สกายนฺ วาปี ทฬฺหํ วทานา
กเมตฺถ พาลิตฺติ ปรี ทเหยย
สยเมว โส เมธคํ อวเหยย
ปรี วทํ พาลมฺสุทฺธิฐมฺมํ ฯ๔

#๑ ไป. ม. ย. นคฺเคตฺถ ฯ ๒ ย. นิวิฏฺฐาติ ฯ

[๕๕๒] สกายเน วาปี ทพฺหํ วทาโนติ ฐมฺโม สกายนํ ทิฏฺฐิ
สกายนํ ปฏิปทา สกายนํ มคฺโค สกายนํ ฯ สกายเน
ทพฺหวาโท ธิรฺวาโท พลิกฺวาโท อวฏฺฐิตฺวาโทติ สกายเน วาปี
ทพฺหํ วทาโน ฯ

[๕๕๓] กเมตฺถ พาลฺลิตฺติ ปรี ทเหยฺยติ เอตฺถาติ สกาย
ทิฏฺฐิยา สกาย ขนฺติยา สกาย รุจฺยา สกาย ลทฺธิยา ปรี พาลโต
หีนโต นินฺนโต โอมกโต ลามกโต ชตฺถกโต ปรีตฺตโต กํ ทเหยฺย
กํ ปสฺสเยฺย กํ ทกฺขเยฺย กํ โอลฺลเกฺย กํ นิชฺฌาเยฺย กํ
อุปปริกฺขเยฺยติ กเมตฺถ พาลฺลิตฺติ ปรี ทเหยฺย ฯ

[๕๕๔] สยเมว โส เมธคฺคิ อวเหยฺย ปรี วทํ พาลมฺสฺสทฺธิมฺมมฺนฺติ
ปโร พาลอ หีนโน นินฺนโน โอมโก ลามโก ชตฺถโก
ปรีตฺโต อสฺสทฺธิมฺโม อวิสฺสทฺธิมฺโม อปริสฺสทฺธิมฺโม อโวทาตมฺโมติ
เอวํ วทนฺโต เอวํ กถนฺโต เอวํ ภณฺนฺโต เอวํ
ทียนฺโต เอวํ โวหรนฺโต สยเมว กลหํ ภณฺนํ วิคฺคหํ วิวาทํ
เมธคฺคิ อวเหยฺย สมาวเหยฺย อาหเรฺย สมหเรฺย อากฺขมฺเหยฺย
สมากฺขมฺเหยฺย คณฺเหยฺย ปรามเสฺย อภินิวิเสฺยติ สยเมว
โส เมธคฺคิ อวเหยฺย ปรี วทํ พาลมฺสฺสทฺธิมฺมํ ฯ เตนหา
ภควา

สกายเน วาปี ทพฺหํ วทาโน
กเมตฺถ พาลฺลิตฺติ ปรี ทเหยฺย

สยเมว โส เมธกั อวเหยย

ปริ วท พาลมสุทริชมนนติ ฯ

[๕๕๕] วินิจจนเย จตฺวา สยํ ปมาย

อุทฺธํ โส ๑ โลกสุมี วิวาทเมติ

หิตฺวาน สพฺพานิ วินิจจนยานิ

น เมธกั กุรุเต ๒ ชนฺตุ โลกํ ฯ

[๕๕๖] วินิจจนเย จตฺวา สยํ ปมายาติ วินิจจนยา วุจฺจนฺติ
ทฺวาสนฺนํ ติฏฺฐิจิตฺตานิ วินิจฺจิตฺติฏฺฐิจิยา จตฺวา ปตฺติฏฺฐหิตฺวา กณฺหิตฺวา
ปฺรามสฺสิตฺวา อภินิวิสฺสิตฺวาติ วินิจจนเย จตฺวา ฯ สยํ ปมายาติ สยํ
ปมาย ปมฺนิตฺวา อยํ สตฺถา สพฺพณฺณฺติ สยํ ปมาย ปมฺนิตฺวา
อยํ ฌมฺโม สฺวากุขาโต อยํ คโณ สฺปฏฺฐิปนฺโน อยํ ติฏฺฐิ
ภทฺทิกา อยํ ปฏฺฐิปทา สฺปณฺณตฺตา อยํ มคฺโค นียฺยานิโกติ
สยํ ปมาย ปมฺนิตฺวาติ วินิจจนเย จตฺวา สยํ ปมาย ฯ

[๕๕๗] อุทฺธํ โส โลกสุมี วิวาทเมตฺติ อุทฺธํ [๑] วุจฺจติ อนาคตํ ฯ
อตุตฺตโน วาทํ อุทฺธํ จเปตฺวา สยเมว กลหํ ภณฺฑนํ วิคฺคหํ
วิวาทํ เมธกั เอติ อุเปติ อุปกจฺจนฺติ กณฺหาติ ปฺรามสฺสติ อภินิวิสฺสิตฺติ
เอวมฺปิ อุทฺธํ โส โลกสุมี วิวาทเมติ ฯ อถฺวา อณฺเณน อุทฺธํ
วาเทน สทฺธิํ กลหํ กโรติ ภณฺฑนํ กโรติ วิคฺคหํ กโรติ วิวาทํ
กโรติ เมธกั กโรติ น ตฺวํ อิมํ ฌมฺมวินยํ อาชานาสี ฯเปฯ
นิพฺเพเชหิ วา สเจ ปโหสฺสิตฺติ เอวมฺปิ อุทฺธํ โส โลกสุมี วิวาทเมติ ฯ

#๑ สพฺพตฺถ โปฏฺฐเกสุ ส อิติ ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. กุพฺพติ ฯ ๓. กุรุเต ฯ ๓ ม. โส ฯ

[๕๕๘] หิตวาน สพพานิ วินิจฺจนานีติ วินิจฺจยา วุจฺจนฺติ
ทฺวาสนฺนํ ธิกฺขิตฺตานิ ฯ สพฺพา วินิจฺจิตฺตฺธิกฺขิตฺตโย ๑ หิตฺวา จชิตฺวา
ปฺริจฺจชิตฺวา ชหิตฺวา ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยนฺตฺกฺริตฺวา
อนภาวํคเมตฺวาติ หิตฺวาน สพฺพานิ วินิจฺจนานิ ฯ

[๕๕๙] น เมธคํ กุรุเต ชนฺตุ โลเกติ น กลหํ กโรติ น
ภณฺทณํ กโรติ น วิคฺคหํ กโรติ น วิวาทํ กโรติ น เมธคํ
กโรติ ฯ วุตฺตํ เหน้ ภาควตา เอวํ วิมุตฺตจิตฺโต โข อคฺคิเวสฺสน
ภิกฺขุ น เคนจิ สํวทติ น เคนจิ วิวทติ ยลฺลจ โลเก วุตฺตํ
เตน จ โวหฺรติ อปฺรามสนฺติ ฯ ชนฺตฺติ สจฺจโต นโร มานโว
โปโส ปุคฺคโล ชีโว ชาตุ ๒ ชนฺตุ อินฺทฺนุ มนุไซ ฯ โลเกติ
อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ชนฺธโลเก ชาตุโลเก อายตฺนโลเกติ
น เมธคํ กุรุเต ชนฺตุ โลเก ฯ เตนาห ภควา

วินิจฺจเย จตฺวา สยํ ปมาย

อุทฺธํ โส โลกสฺมี วิวาทเมติ

หิตฺวาน สพฺพานิ วินิจฺจนานิ

น เมธคํ กุรุเต ชนฺตุ โลเกติ ฯ

ทฺวาทสโม จุฬวิยฺหสฺสจฺจตฺตนิทเทโส นิฏฺฐิตโต ฯ

#๑ ม. ธิกฺขิตฺตวินิจฺจยา สพฺเพ วินิจฺจเย ... ฯ ๒ ม. ชาตุ ฯ ๓. ชนฺตุ ฯ

เตรสโม มหาวีฬหสุตตนิทเทโส

[๖๐๐] เยเกจิเม ทิฏฺฐิปริพฺพसानา

อิทเมว สจฺจนฺติ ปวาทยนฺติ ๑

สพฺเพว เต นิมนฺทมนฺวานยนฺติ

อโถ ปัสสํปิ ลภนฺติ ตตฺถ ฯ

[๖๐๑] เยเกจิเม ทิฏฺฐิปริพฺพसानาติ เยเกจิติ สพฺเพน สพฺพํ
 สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปรียาทายวจนเมตํ เยเกจิติ ฯ
 ทิฏฺฐิปริพฺพसानาติ สนฺเตเก สมณพฺรหฺมณา ทิฏฺฐิคติกา เต
 ทฺวาสฏฺฐิยา ทิฏฺฐิจิตานํ อญฺจตรณฺตฺรํ ทิฏฺฐิคติํ กเหตุวา อุกฺกเหตุวา
 คณฺหิตฺวา ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวา สกาย สกาย ทิฏฺฐิยา วสนฺติ
 สํวสนฺติ อาวสนฺติ ปรีวสนฺติ ฯ ยถา อาคาริกา วา ฆเรสุ วสนฺติ
 สาปตฺติกา วา อาปตฺติสุ วสนฺติ สกิลเสสา วา กิลเสสุ วสนฺติ
 เอวเมว สนฺเตเก สมณพฺรหฺมณา ทิฏฺฐิคติกา เต ทฺวาสฏฺฐิยา
 ทิฏฺฐิจิตานํ อญฺจตรณฺตฺรํ ทิฏฺฐิคติํ กเหตุวา อุกฺกเหตุวา คณฺหิตฺวา
 ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวา สกาย สกาย ทิฏฺฐิยา วสนฺติ สํวสนฺติ
 อาวสนฺติ ปรีวสนฺตฺติติ เยเกจิเม ทิฏฺฐิปริพฺพसानา ฯ

[๖๐๒] อิทเมว สจฺจนฺติ ปวาทยนฺตฺติติ สสฺสโต โลโก อิทเมว
 สจฺจํ โมฆมณฺยณฺติ วทนฺติ กถนฺติ ภณฺนฺติ ทิปยนฺติ โวหรนฺติ
 อสสฺสโต โลโก ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
 ปรมมรณา อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺยณฺติ วทนฺติ กถนฺติ ภณฺนฺติ
 #๑ ม. จ วาทยนฺติ ฯ

ทีปยนฺติ โวหรนฺตฺติ อิทเมว สจฺจนฺติ ปวาทยนฺติ ฯ

[๖๐๓] สพฺเพว เต นินฺทมนฺวายนฺตฺติ สพฺเพว เต สมณพฺราหฺมณา
นินฺทเมว อเนวนฺติ ทรหเมว อเนวนฺติ อกิตฺติเมว
อเนวนฺติ สพฺเพ นินฺทิตายะว โหนฺติ ทรหิตายะว โหนฺติ
อกิตฺติตายะว โหนฺตฺติ สพฺเพว เต นินฺทมนฺวายนฺติ ฯ

[๖๐๔] อโถ ปสฺสสมฺปิ ลภนฺติ ตตฺถาติ ตตฺถ สกาย ทิฏฺฐิยา
สกาย ขนฺติยา สกาย รุจฺญา สกาย ลทฺธิยา ปสฺส โธมนํ กิตฺตี
วณฺณหาริกํ ลภนฺติ ปฏฺฐิลภนฺติ [๑] อธิจฺจนฺติ ๒ วินฺทนฺตฺติ อโถ
ปสฺสสมฺปิ ลภนฺติ ตตฺถ ฯ เตนานฺท โส นิมนฺมิโต

เยเกจฺิเม ทิฏฺฐิปริพฺพสาณา
อิทเมว สจฺจนฺติ ปวาทยนฺติ
สพฺเพว เต นินฺทมนฺวายนฺติ
อโถ ปสฺสสมฺปิ ลภนฺติ ตตฺถาติ ฯ

[๖๐๕] อปฺปํ หิ เอตํ น อลํ สมาย
ทฺเว วิวาทสฺส ผลานิ พฺรุมฺมิ
เอตมฺปิ ทิสฺวาน วิวาทเยถ ๓
เขมาภิปสฺสํ อวิวาทภุมฺมํ ๔ ฯ

[๖๐๖] อปฺปํ หิ เอตํ น อลํ สมายาติ อปฺปํ หิ เอตฺนฺติ
อปฺปํกํ เอตํ โอมกํ เอตํ โถกํ เอตํ ลามกํ เอตํ ชตฺถกํ เอตํ
ปริตฺตํกํ เอตฺนฺติ อปฺปํ หิ เอตํ ฯ น อลํ สมายาติ นาลํ
#๑ โป. ม. อุปจฺจนฺติ ฯ ๒ ม. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ ฯ ๓ ย. วิวาทิเยถ ฯ
#๔ ม. อวิวาทภุมฺมํ ฯ

รากศส สมาย โทสศส สมาย โมหศส สมาย โภศศ
อุปนาหศส มกษศส ปพาสศส อีสาย มจฺจริยศส มายาย
สาเจยยศส ฉมภศส สารมภศส มานศส อติมานศส มทศส
ปมาทศส สพุทกิลีสานํ สพุททจฺจริตํ สพุททธานํ สพุททปริพาหํ
สพุททสนฺตํ สพุททกฺสลาภิสงฺขารานํ สมาย อุปสมาย
วูปสมาย นิพฺพานาย ปฏฺฐินิสฺสคฺคํ ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธิยาติ อปฺป
หิ เอตํ น อลํ สมาย ฯ

[๖๐๗] ทเว วิวาทศส ผลานิ พุรุมีติ ทิฏฺฐิจกฺกหศส ทิฏฺฐิจกฺกณฺทศส
ทิฏฺฐิจวิคฺคหศส ทิฏฺฐิจวิวาทศส ทิฏฺฐิจเมชคศส เทว ผลานิ
โหนติ ชยปฺราจโย โหติ ลาภาลาภ โหติ ยสยโส โหติ
นินฺทาปฺลีส โหติ สุขทุกขํ โหติ โสมนศสโทมนศสํ โหติ
อิกฺขจฺจํ โหติ อนฺนยปฏฺฐิํ โหติ อุกฺขมาตินิกฺขมาติ โหติ
อนฺนโรชโร โหติ ฯ อถวา ตํ กมฺมํ นิริยสํวตฺตนิกํ ติริจฺจฺจฺจโยนิกสํวตฺตนิกํ
ปิตฺตวิสยิกสํวตฺตนิกนฺติ พุรุมิ อจฺจิกขามิ เทเสมิ
ปญฺญาเปมิ ปญฺญาเปมิ วิวรามิ วิชามิ อุตฺตานิกรโรมิ ปกาเสมิติ
ทเว วิวาทศส ผลานิ พุรุมิ ฯ

[๖๐๘] เอตมฺปิ ทิสฺวา น วิวาทเยถาติ เอตมฺปิ ทิสฺวาติ
เอตํ อาทินํ ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา ตฺลยิตฺวา ติริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา
วิภูตํ กถฺวา ทิฏฺฐิจกฺกหศส ทิฏฺฐิจกฺกณฺทศส ทิฏฺฐิจวิคฺคหศส ทิฏฺฐิจวิวาทศ
ทิฏฺฐิจเมชคศส เอตมฺปิ ทิสฺวา ฯ น วิวาทเยถาติ น

กลหิ กเรย น ภณนั กเรย น วิคหิ กเรย น วิวาหิ
กเรย น เมหคิ กเรย กลหภณนวิคหวิวาหเมหคิ ปชเหยย
วิโนเทยย พุณตีกเรย อนภวญคเมยย กลหภณนวิคหวิวาหเมหค
อารโต อสส วิโรโต ปฏิวโรโต นิภขนโต นิสสญโจ วิปมุตโต
วิสณุตโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยยาติ เอตมปี
ทิสวาน วิวาหเยถ ฯ

[๖๐๕] เขมาภิปสั อวิวาทภุมมุนติ อวิวาทภุมมัม วุจจติ
อมตนิพพาน โย โส สพพสงขารสมโธ สพพุปธิปฏินิสสคโค
ตณ्हกขโย วิราโค นิโรโธ นิพพานิ ฯ เอต อวิวาทภุมมัม เขมโต
ตามโต เลณโต สรณโต อภยโต อจจุตโต อมตโต นิพพานโต
ปสฺสนโต ทกขนโต โอโลเกนโต นิชฌายนโต อุปปริกขนโตติ
เขมาภิปสั อวิวาทภุมมัม ฯ เตนาห ภควา

อปปี หิ เอต น อลั สมาย

ทเว วิวาทสฺส ผลานิ พุรัมมิ

เอตมปี ทิสวาน วิวาหเยถ

เขมาภิปสั อวิวาทภุมมุนติ ฯ

[๖๑๐] ยากาจิมา สมมตโย ๑ ปุณฺชชา

สพพาว เอตา น อุเปตี วิทฺธา

อนุปโย โส อุปยิ กิเมยย

ทิฏฺเฐ สฺเต ขนฺติมกฺกพฺพมาโน ฯ

#๑ ม. สมมตโย ฯ

[๖๑๑] ยากาจิมา สมมติโย ปุณฺชชาติ ยากาจิติ สพฺเพน
สพฺพิ์ สพฺพถา สพฺพิ์ อเสสํ นิสฺเสสํ ปฺริยาทายวจนเมตํ ยากาจิติ ฯ
สมมติโยติ สมมติโย วุจฺจนฺติ ทฺวาตญฺจิสฺสิ ทิฏฺฐิกตานิ ฯ ปุณฺชชาติ๑
ปุณฺชชเนหิ ชนิตา วา ตา สมมติโยติ ปุณฺชชา ฯ ปุณฺณานาชเนหิ
ชนิตา วา ตา สมมติโยติ ปุณฺชชาติ ยากาจิมา สมมติโย ปุณฺชชา ฯ

[๖๑๒] สพฺพาว เอตาน อุเปติ วิทฺฐาติ วิทฺฐา วิชฺชากโต
ถาณิ วิภาวี เมธาวี สพฺพาว เอตา ทิฏฺฐิสมฺมติโย เนติ น
อุเปติ น อุปคจฺจลฺลิติ น คณฺหาติ น ปฺรามสฺติ นานินฺวิสฺตีติ
สพฺพาวเอตान อุเปติ วิทฺฐา ฯ

[๖๑๓] อนุปโย โส อุปฺยํ กิเมยฺยาติ อุปโยติ เทว อุปยา
ตณฺหุปโย จ ทิฏฺฐุปโย จ ฯเปฯ อํยํ ตณฺหุปโย ฯเปฯ อํยํ
ทิฏฺฐุปโย ฯ ตสฺส ตณฺหุปโย ปหิโน ทิฏฺฐุปโย ปฏฺินิสฺสญฺจโ
ตณฺหุปยสฺส ปหิณฑตา ทิฏฺฐุปยสฺส ปฏฺินิสฺสญฺจตฺตา อนุปโย ปุคฺคโล
กิ ฐุปี อุปฺเปยฺย อุปคจฺจลฺลเยยฺย คณฺเหยฺย ปฺรามเสยฺย อภินฺวิเสยฺย
อตฺตทา เมติ ฯ กิ เวทนํ กิ สยฺยํ กิ สงฺขารํ กิ วิญฺญาณํ
กิ คตฺติ กิ อุปปตฺตี กิ ปฏฺิสนฺธิ กิ ภาวํ กิ สํสารํ กิ
วฏฺุฏฺิ อุปฺเปยฺย อุปคจฺจลฺลเยยฺย คณฺเหยฺย ปฺรามเสยฺย อภินฺวิเสยฺยาติ
อนุปโย โส อุปฺยํ กิเมยฺย ฯ

[๖๑๔] ทิฏฺฐเจ สฺเต ขนฺติมกฺกพฺพมาโนติ ทิฏฺฐเจ วา ทิฏฺฐสฺสุทฺธิยา
วา สฺเต วา สฺตฺตฺสุทฺธิยา วา มฺเต วา มฺตฺตฺสุทฺธิยา วา

ขนฺตี อกุพฺพมาโน ฉนฺทํ อกุพฺพมาโน เปมํ อกุพฺพมาโน รากํ
อกุพฺพมาโน อชนฺยมาโน อสฺสชฺชนฺยมาโน อนิพฺพตฺตยมาโน
นาภินิพฺพตฺตยมาโนติ ทิฏฺฐเส สฺสฺเต ขนฺติมกุพฺพมาโน ฯ เตนาห ภควา

ยาคาจิมา สมนฺติโย ปุณฺธุชา

สพฺพาว เอตาน อฺเปติ วิทฺธา

อนฺุปโย โส อฺปิยํ กิเมยฺย

ทิฏฺฐเส สฺสฺเต ขนฺติมกุพฺพมาโนติ ฯ

[๖๑๕] สีสฺสฺตฺตมา สลฺยเมนาหุ สฺสฺทฺธิ

วตฺตํ สมากาย อฺปฺภุจฺจิตาเส

อิเชว สิกฺขเมม อตฺสฺส สฺสฺทฺธิ

ภวฺพนฺตีตา กุสฺลาวิทฺตนา ฯ

[๖๑๖] สีสฺสฺตฺตมา สลฺยเมนาหุ สฺสฺทฺธินฺติ สนฺเตเก

สมณฺพฺราหฺมณา สีสฺสฺตฺตมาวิทฺตนา เต สีสฺสฺตฺตเตน สลฺยเมมตฺเตน

สํวรมตฺเตน อวิตฺติกมมตฺเตน สฺสฺทฺธิ วิสฺสฺทฺธิ ปริสฺสฺทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี

ปริมุตฺตี ๑ อหุ วทนฺติ กถนฺติ ภณฺนฺติ ทิปฺยนฺติ โวหฺรณฺติ ฯ

สมณฺมุณฺฑิกาทฺตฺโต เอวมาห จตฺตฺติ โข อหํ ฅปฺติ ฅมฺเมหิ

สมนฺนาคตฺติ ปุริสฺปคฺคํ ปฺลฺยมาเปมิ สมนฺนํ กุสฺลํ ปรมฺกุสฺลํ

อฺตฺตมปฺปตฺติปฺปตฺตํ สมนฺนํ อโยชฺฉํ กตฺเมหิ จตฺตฺติ อิธ ฅปฺติ ๒

น กายเณ ปาปกมฺมํ กโรติ น ปาปิกํ วาจํ ภาสฺติ น ปาปิกํ

สฺงกปฺปี สฺงกปฺปติ น ปาปิกํ อาชีวํ อาชีวติ อิเมหิ โข อหํ

#๑ ม. ปริวิมุตฺตี ฯ ๒ โป. ม. คหปฺติ ฯ

ถปติ จตุหิ ชมฺเมหิ สมฺนฺนาคตํ ปุริสํคฺคํ ปญฺญาเปมิ สมฺปนฺนํคฺคํ
ปรมํคฺคํ อุตฺตมปฺปตฺติปฺปตฺตํ สมณํ อโยชณฺ ๑ เอวเมว
สนฺเตเก สมณพฺรหฺมณา สํสูตฺตมวาทา เต สํมคฺเตน สณฺณมมคฺเตน
สํวรมคฺเตน อวิติกมมคฺเตน สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปฺริสุทฺธิ มุคฺตี
วิมฺุตฺตี ปฺริมฺุตฺตี อาหุ วทฺนฺติ กเถนฺติ ภาณฺนฺติ ทิปยฺนฺติ โวหรนฺตีติ
สํสูตฺตมา สณฺณเมนาหุ สุทฺธิ ๑

[๖๑๗] วตฺตํ สฺมาทาย อฺปญฺจिताเสติ วตฺตนฺติ หตฺถิวตฺตํ
วา อสฺสวตฺตํ วา โทวตฺตํ วา อชวตฺตํ วา กุกฺกุรวตฺตํ วา
กาควตฺตํ วา วาสฺสทวตฺตํ วา [๑] ปุณฺณภทฺทวตฺตํ วา มณฺนิภทฺทวตฺตํ
วา อถฺกิวตฺตํ วา นาควตฺตํ วา สฺปญฺณวตฺตํ วา ยกฺขวตฺตํ วา
อสุรวตฺตํ วา กนฺธพฺพวตฺตํ วา มหาราชวตฺตํ วา จนฺทวตฺตํ วา
สุริยวตฺตํ วา อินฺทวตฺตํ วา พุรฺหมวตฺตํ วา เทววตฺตํ วา ทิสวตฺตํ ๒
วา อาทาย สฺมาทาย อาทยิตฺวา ๓ กณฺ्हิตฺวา ปฺรามสฺสิตฺวา
อภินฺนิวีสิตฺวา อฺปญฺจिता ปจฺจุปฺญจिता อถฺถินา อฺปกตฺตา อชฺโฆสฺสิตา
อธฺมุตฺตาทิ วตฺตํ สฺมาทาย อฺปญฺจिताเส ๑

[๖๑๘] อีเชว สิกฺขเมมฺม อถฺสฺส สุทฺธินฺติ อีธาติ สกาย
ทิกฺขุจฺยา สกาย ขนฺติยา สกาย รุจฺยา สกาย ลทฺธิยา สิกฺขเมมฺม
อาจเรมฺม สฺมาจเรมฺม สฺมาทาย วตฺเตมาติ อีเชว สิกฺขเมมฺม ๑
อถฺสฺส สุทฺธินฺติ อถฺวาสฺส สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปฺริสุทฺธิ มุคฺตี วิมฺุตฺตี
ปฺริมฺุตฺตินฺติ อีเชว สิกฺขเมมฺม อถฺสฺส สุทฺธิ ๑

#๑ ม. พลเทวตํ ๑ ๒ ม. ย. ทิสาวตฺตํ ๑ ๓ ไป. ม. อาทยิตฺวา ๑

[๖๑๕] ภูวนีตา กุสลาทานาติ ภูวนีตาติ ภูวนีตา
ภูวนีตา กุสลาทานาติ ภูวนีตาติ ภูวนีตา ๑ กุสลาทานาติ
กุสลาทานาติ ภูวนีตา กุสลาทานาติ ภูวนีตาติ ภูวนีตา
กุสลาทานาติ ภูวนีตา กุสลาทานาติ ภูวนีตาติ ภูวนีตา
กุสลาทานาติ ภูวนีตา กุสลาทานาติ ภูวนีตาติ ภูวนีตา
กุสลาทานาติ ภูวนีตา กุสลาทานาติ ภูวนีตาติ ภูวนีตา

สีสุตตมา สลลเมนาหุ สุทธิ
วคตัม สมหาย อุปลุกิตาเส
อิเชว สิกุเขม อตสส สุทธิ
ภูวนีตา กุสลาทานาติ ๑

[๖๒๐] สเจ จูโต สีลวตาโต ๑ โหติ

ส เวธตี ๒ กम्म วิราชยิตวา
ส ชปปีตี ๓ ปตฺถยตี จ สุทธิ
สตถาวहींโน ปวสั ฆรมฺหา ๑

[๖๒๑] สเจ จูโต สีลวตาโต โหติติ ทวีหิ การณเหสิ สีลพุตโต
จวติ ปรวิจินฺทนาย วา จวติ อนภิสมฺภณฺนโต วา จวติ ๑

กถํ ปรวิจินฺทนาย จวติ ๑ ปโร วิจินฺทติ โส สตถา
น สพฺพณฺญ ฐมฺโม น สุวาภาโต คโณ น สุปลินฺโน
ทิฏฺฐิ น ภทฺทิกา ปฏฺธิปทา น สุปณฺณตฺตา มคฺโค น นิยุยานิโก
นตฺเตตฺถ สุทธิ วา วิสุทธิ วา ปรีสุทธิ วา มุตฺติ วา วิมุตฺติ วา
#๑ โป. ม. สีลวตาโต ๑ ๒ ปเวธตีตีปี ปาโห ๑ ๓ ปชปปีตีตีปี ปาโห ๑

ปริมุติ วา น ตตถ สฺชณฺณติ วา วิสฺชณฺณติ วา ปริสฺชณฺณติ วา
มุจฺจนฺติ วา วิมุจฺจนฺติ วา ปริมุจฺจนฺติ วา หีนา นิหีนา โอมกา
ตามกา ชตฺถกา ปริตฺตาทิ เอวํ ปโร วิจฺฉินฺนทติ ฯ เอวํM
วิจฺฉินฺนทิตฺตมาโน สตฺถารา จวติ ฐมฺมกฺขานา จวติ คณา จวติ ทิฏฺฐิยา
จวติ ปฏิปทาย จวติ มคฺคโต จวติ เอวํ ปรวิจฺฉินฺนทนาย จวติ ฯ

กถํ อนุสฺสมณฺณโต จวติ ฯ สิลํ อนุสฺสมณฺณโต สิลโต
จวติ วตฺตํ อนุสฺสมณฺณโต วตฺตโต จวติ สิลพฺพตํ
อนุสฺสมณฺณโต สิลพฺพตโต จวติ เอวํ อนุสฺสมณฺณโต
จวตฺตติ สเจ จูโต สิลวตฺตาทิ โหติ ฯ

[๖๒๒] ส เวรตี กมฺม วิราชยิตฺวาติ ส เวรตีติ สิลํ วา
วตฺตํ วา สิลพฺพตํ วา วิรทฺธํ มยา อปรทฺธํ มยา ขลิตํ
มยา คพิตํ มยา อณฺณาย อปรทฺธโร อหนฺติ เวรตี ปเวรตี
สมฺปเวรตีติ ส เวรตี ฯ กมฺม วิราชยิตฺวาติ ปุณฺณากิสงฺขารํ
วา อปุณฺณากิสงฺขารํ วา อานณฺชากิสงฺขารํ วา วิรทฺธํ มยา
อปรทฺธํ มยา ขลิตํ มยา คพิตํ มยา อณฺณาย อปรทฺธโร
อหนฺติ เวรตี ปเวรตี สมฺปเวรตีติ ส เวรตี กมฺม วิราชยิตฺวา ฯ

[๖๒๓] ส ขปฺปตี ปตฺถยตี จ สฺสทฺธินฺติ ส ขปฺปตีติ สิลํ
วา ขปฺปตี วตฺตํ วา ขปฺปตี สิลพฺพตํ วา ขปฺปตี ปขปฺปตี
อภิขปฺปตีติ ส ขปฺปตี ฯ ปตฺถยตี จ สฺสทฺธินฺติ สิลสฺสทฺธี วา
ปตฺถยตี วตฺตสฺสทฺธี วา ปตฺถยตี สิลพฺพตสฺสทฺธี วา ปตฺถยตี ปิเหติ

อภิขปฺปตีติ ส ขปฺปตี ปตฺถยตี จ สุทฺธิ ฯ

[๖๒๔] สตฺถาวหีนโน ปวสํ ฆรมฺหาติ ยถา ปุริโส ฆรโต
นิกฺขนฺโต สตฺถเณ สห วสนฺโต สตฺถา โหีนโน ตํ วา สตฺถํ
อนฺุพฺนฺชติ สกํ วา ฆรมํ ปจฺจกจฺจติ เอวเมว โส ทิฏฺฐิคติโก
ตํ วา สตฺถารํ คณฺหาติ อญฺญํ วา สตฺถารํ คณฺหาติ ตํ วา
ธมฺมกฺขานํ คณฺหาติ อญฺญํ วา ธมฺมกฺขานํ คณฺหาติ ตํ วา
คณฺํ คณฺหาติ อญฺญํ วา คณฺํ คณฺหาติ ตํ วา ทิฏฺฐี คณฺหาติ
อญฺญํ วา ทิฏฺฐี คณฺหาติ ตํ วา ปฏฺิปปํ คณฺหาติ อญฺญํ
วา ปฏฺิปปํ คณฺหาติ ตํ วา มคฺคํ คณฺหาติ อญฺญํ วา มคฺคํ
คณฺหาติ ปฺรามสฺติ อภินิวิสตีติ สตฺถาวหีนโน ปวสํ ฆรมฺหา ฯ
เตนาห ภควา

สเจ จูโต สีลวตาโต โหติ
ส เวชตี กมฺม วิราชยิตฺวา
ส ขปฺปตี ปตฺถยตี จ สุทฺธิ
สตฺถาวหีนโน ปวสํ ฆรมฺหาติ ฯ

[๖๒๕] สีลพฺพตํ วาปี ปหาย สพฺพํ
กมฺมณฺจ สวาชฺชนวชฺชเมตํ
สุทฺธิ อสุทฺธินฺติ อปตฺถยาโน
วิโรโต จเร สนฺติมนุคฺคหาย ฯ

[๖๒๖] สีลพฺพตํ วาปี ปหาย สพฺพนฺติ สพฺพา สีลสุทฺธิโย

ปหาย ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา พุยนฺตีกริตฺวา อนภาวํคมิตฺวา สพฺพา
วตฺตสุทฺธิโย ปหาย ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา พุยนฺตีกริตฺวา อนภาวํคมิตฺวา
สพฺพา สีสฺสพฺพตฺตสุทฺธิโย ปหาย ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา
พุยนฺตีกริตฺวา อนภาวํคมิตฺวาติ สีสฺสพฺพตฺต วาปี ปหาย สพฺพํ ฯ

[๖๒๗] กมฺมณฺจ สาวชฺชนวชฺชเมตฺตฺตํ สาวชฺชกมฺมํ วุจฺจติ
กณฺ्हํ กณฺ्हวิปํกํ ฯ อนวชฺชกมฺมํ วุจฺจติ สุกฺกํ สุกฺกวิปํกํ ฯ
สาวชฺชณฺจ กมฺมํ อนวชฺชณฺจ กมฺมํ ปหาย ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา
พุยนฺตีกริตฺวา อนภาวํคมิตฺวาติ กมฺมณฺจ สาวชฺชนวชฺชเมตฺตํ ฯ

[๖๒๘] สุทฺธิ อสุทฺธินฺติ อปตฺตยาโนติ อสุทฺธิ ปตฺตเณตฺติ อกุสฺเส
ธมฺเม ปตฺตเณตฺติ สุทฺธิ ปตฺตเณตฺติ ปณฺจ กามคฺเชน ปตฺตเณตฺติ
อสุทฺธิ ปตฺตเณตฺติ อกุสฺเส ธมฺเม ปตฺตเณตฺติ ปณฺจ กามคฺเชน
ปตฺตเณตฺติ สุทฺธิ ปตฺตเณตฺติ ทฺวาสนฺนิจฺฉิฏฺฐิกตานิ ปตฺตเณตฺติ อสุทฺธิ
ปตฺตเณตฺติ อกุสฺเส ธมฺเม ปตฺตเณตฺติ ปณฺจ กามคฺเชน ปตฺตเณตฺติ
ทฺวาสนฺนิจฺฉิฏฺฐิกตานิ ปตฺตเณตฺติ สุทฺธิ ปตฺตเณตฺติ เตชํคฺเชน กุสฺเส
ธมฺเม ปตฺตเณตฺติ อสุทฺธิ ปตฺตเณตฺติ อกุสฺเส ธมฺเม ปตฺตเณตฺติ
ปณฺจ กามคฺเชน ปตฺตเณตฺติ ทฺวาสนฺนิจฺฉิฏฺฐิกตานิ ปตฺตเณตฺติ เตชํคฺเชน
กุสฺเส ธมฺเม ปตฺตเณตฺติ สุทฺธิ ปตฺตเณตฺติ กลฺยาณปฺปชฺชานา ๑
นินฺยมาวกฺกนฺตี ปตฺตเณตฺติ เสกฺขา อคฺคธมฺมํ อรหตฺตํ ปตฺตเณตฺติ ฯ
อรหตฺตปฺปตฺเต อรหา เนว อกุสฺเส ธมฺเม ปตฺตเณตฺติ นปี ปณฺจ
กามคฺเชน ปตฺตเณตฺติ นปี ทฺวาสนฺนิจฺฉิฏฺฐิกตานิ ปตฺตเณตฺติ นปี เตชํคฺเชน
#๑ โป. ม. ปุณฺณชฺชนกลฺยาณกา ฯ

กุสเล ฐมเม ปตฺเถติ นปี นิยามาวกฺกนฺตี ปตฺเถติ นปี อคฺคฐมมํ
อรหตฺตํ ปตฺเถติ ฯ ปตฺถนํ สมตฺตีกฺกนฺโต อรหา วุฑฺฒิปฺริหานี
วีดิวตฺโต ฯ โส วุฑฺฐวาโส จินฺณจฺรโณ ฯเปฯ นตฺถิ ตสฺส
ปฺนพฺภโวติ สุทฺธิ อสุทฺธินฺติ อปตฺถยาโน ฯ

[๖๒๕] วิรโต จเร สนฺติมฺนุคฺคหยาติ วิรโตติ สุทฺธิอสุทฺธิยา
อารโต วิรโต ปฏฺวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโง วิปฺปมุตฺโต
วิสลฺยตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตสา วิหฺรตีติ วิรโต ฯ จเรติ จเรยฺย
วิจเรยฺย อิริเยยฺย วตฺเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺยาติ วิรโต
จเร ฯ สนฺติมฺนุคฺคหยาติ สนฺติโย วุจฺจนฺติ ทฺวาสฏฺฐี ทิฏฺฐิกตานิ
ทิฏฺฐิสนฺติโย อคฺคณฺหนฺโต อปรามสนฺโต อนภินฺนิวีสนฺโตติ วิรโต
จเร สนฺติมฺนุคฺคหยา ฯ เตนาห ภควา

สีลพฺพตํ วาปี ปฺหาย สพฺพิ
กมฺมมฺลจฺ สาวชฺชนวชฺชเมตฺตํ
สุทฺธิ อสุทฺธินฺติ อปตฺถยาโน
วิรโต จเร สนฺติมฺนุคฺคหยาติ ฯ

[๖๓๐] ตมฺปฺปนิสฺสาย ๑ ชิกฺขุณฺตี วา
อถ วาปี ทิฏฺฐิว สุตฺตํ มุตฺตํ วา
อฺทฺธฺสรา สุทฺธิมฺนุคฺคณฺนฺติ
อวิตตณฺหาเส ภวาทเวสุ ฯ

#๑ ย. ตมฺปฺปนิสฺสาย ฯ

[๖๓๑] ตมฺปนีสฺสาย ชิกฺขุณฺตี วาติ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา
ตโปชิกฺขุณฺวาทา ตโปชิกฺขุณฺสารา ตโปชิกฺขุณฺ นิสฺสิตา สนฺนีสฺสิตา
อลฺลิสฺนา อุปกฺตา อชฺโฆสิตา อธิมุตฺตาติ ตมฺปนีสฺสาย ชิกฺขุณฺตี วา ฯ

[๖๓๒] อถวาปี ทิกฺขุจฺว สุตฺ มุตฺ วาติ ทิกฺขุจฺ วา ทิกฺขุจฺสุทฺธิ
วา สุตฺ วา สุตฺสุทฺธิ วา มุตฺ วา มุตฺสุทฺธิ วา นิสฺสาย
อุปนีสฺสาย คณฺหิตฺวา ปฺรามสฺสิตฺวา อภินิวิสิตฺวาติ อถวาปี ทิกฺขุจฺว
สุตฺ มุตฺ วา ฯ

[๖๓๓] อุทฺธึสฺสรา สุทฺธิมฺนฺตฺถุณฺนฺตีติ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา
อุทฺธึสฺสราวาทา ฯ กตฺเม [๑] สมณพฺราหฺมณา อุทฺธึสฺสราวาทา ฯ เย
เต สมณพฺราหฺมณา อจฺจนฺตฺสุทฺธิกา สํสาร์สุทฺธิกา อภิรียทิกฺขุจิกา
สสฺสตฺวาทา อิมฺ เต สมณพฺราหฺมณา อุทฺธึสฺสราวาทา ฯ เต
สํสาร์เน ๒ สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปฺริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปฺริมุตฺตี อนฺตฺถุณฺนฺติ
วทฺนฺติ กถฺนฺติ ภาณฺนฺติ ทิปฺยนฺติ โวหฺรณฺตีติ อุทฺธึสฺสรา
สุทฺธิมฺนฺตฺถุณฺนฺติ ฯ

[๖๓๔] อวิตตฺตฺหาเส ภวาทเวสุติ ตฺถฺหาติ รูปตตฺตฺหา
สทฺทตตฺตฺหา คณฺตตฺตฺหา รสตตฺตฺหา โฝฏฺจพฺพตตฺตฺหา ฐมฺมตตฺตฺหา ฯ
ภวาทเวสุติ ภวาทเว กมฺมภเว ปุณฺพภเว กามภเว กมฺมภเว
กามภเว ปุณฺพภเว รูปภเว กมฺมภเว รูปภเว ปุณฺพภเว อรูปภเว
กมฺมภเว อรูปภเว ปุณฺพภเว ปุณฺปฺปุณฺ ภเว ปุณฺปฺปุณฺ คติยา
ปุณฺปฺปุณฺ อุปฺปตฺติยา ปุณฺปฺปุณฺ ปฏฺิสนฺธิยา ปุณฺปฺปุณฺ อตฺตภาวาทินิพฺพตฺติยา ฯ
#๑ ม. ย. เต ฯ ๒ โป. ม. สํสาร์ ฯ

อวิตตณฺหาเสติ อวิตตณฺหา อวิกตตณฺหา อจฺจตตณฺหา
อวนฺตตณฺหา อมุตตตณฺหา อปฺปหีนตณฺหา อปฺปญฺญินิสฺสญฺจตณฺหาติ
อวิตตณฺหาเส ภวาทเวสุ ฯ เตนาห ภควา

ตมฺปนินิสฺสาย ชิกฺขุจฺฉิตฺติ วา
อถวาปี ทิกฺขุจฺฉิตฺติ มุตฺติ วา
อุทฺธึสฺรา สุทฺธิมนฺตณฺนุนฺติ
อวิตตณฺหาเส ภวาทเวสุติ ฯ

[๖๓๕] ปตฺถยมาณสฺส หิ ชปฺปีตานิ

สํเวริตฺติ ๑ วาปี ปกปฺปีเตสุ
จฺจูปปาโต อิทฺธ ยสฺส นตฺถิ
ส เกน เวชฺชย กุหิ ปชปฺเป ฯ

[๖๓๖] ปตฺถยมาณสฺส หิ ชปฺปีตานินฺติ ปตฺถนา วุจฺจติ ตณฺหา
โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขุมา โลโก อกุสฺลมฺมูลํ ฯ
ปตฺถยมาณสฺสาติ ปตฺถยมาณสฺส อิจฺจมาณสฺส สาทิยมาณสฺส
ปิหฺยมาณสฺส อภิชปฺปมาณสฺสาติ ปตฺถยมาณสฺส หิ ฯ ชปฺปีตานินฺติ
ชปฺปนา วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขุมา
โลโก อกุสฺลมฺมูลนฺติ ปตฺถยมาณสฺส หิ ชปฺปีตานิ ฯ

[๖๓๗] สํเวริตฺติ วาปี ปกปฺปีเตสุติ ปกปฺปนาติ เทว ปกปฺปนา
ตณฺหาปกปฺปนา จ ทิกฺขุจฺฉิตฺติปกปฺปนา จ ฯเปฯ อัยฺย ตณฺหาปกปฺปนา
ฯเปฯ อัยฺย ทิกฺขุจฺฉิตฺติปกปฺปนา ฯ วตฺถุจฺเจทสฺสกีโนปี เวเรนฺติ
#๑ ปเวริตฺตนิปี ปาโง ฯ

อจฺฉิขฺชนฺเตปี เวเชนฺติ อจฺฉินฺเนปี เวเชนฺติ วตฺถุวิปริณามสงฺกิโนปี
เวเชนฺติ วิปริณามนฺเตปี เวเชนฺติ วิปริณเตปี เวเชนฺติ ปเวเชนฺติ
สมฺปเวเชนฺตฺติ สํเวธิตฺ วาปี ปกฺปปีเตสุ ฯ

[๖๓๘] จุฑฺปาโต อธิ ยสฺส นตฺถิ ติ ยสฺสาติ อรหโต
จีณาสวสฺส อากมฺนํ คมฺนํ คมฺนาคมฺนํ กาลํ คติ ภวากโว จุติ
จ อุปฺปตฺติ จ นิพฺพตฺติ จ เกโท จ ชาติชฺรามรณํ นตฺถิ น
สนฺติ น สํวิขฺชนฺติ นฺุปลพฺกนฺติ ปหีนา สมฺจุฉินฺนา วุปลนฺตา
ปฏฺิปปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฌาณคฺคินา ททฺตมาติ จุฑฺปาโต
อธิ ยสฺส นตฺถิ ฯ

[๖๓๙] ส เกน เวเชยฺย กุหิ ปชฺชเปติ โส เกน ราเคน
เวเชยฺย เกน โทเสน เวเชยฺย เกน โมเหน เวเชยฺย เกน
มานเนน เวเชยฺย กาย ธิฏฺฐิจฺยา เวเชยฺย เกน อุทฺทจฺเจน เวเชยฺย
กาย วิจิกิจฺฉาย เวเชยฺย เกหิ อนฺุสเยหิ เวเชยฺย รตฺโตติ
วา ทฺฐุจฺติ วา มฺุโพหติ วา วินิพฺนฺชฺติ วา ปฺรามญฺุจฺติ
วา วิกฺเขปคฺโตติ วา อนิฏฺฐจฺจคฺโตติ วา ฌามคฺโตติ วา ฯ
เต อภิสงฺขารา ปหีนา อภิสงฺขารานํ ปหีนตฺตา คติยา เกน
เวเชยฺย เนรยิโกติ วา ติรจฺฉานโยนิโกติ วา ปิตฺติวิสยิโกติ
วา มนฺุสฺโสติ วา เทโวติ วา รุปีติ วา อรุปีติ วา
สญฺญีติ วา อสญฺญีติ วา เนวสญฺญินาสญฺญีติ วา ฯ โส
เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย นตฺถิ การณํ นตฺถิ เยน เวเชยฺย ปเวเชยฺย

สมฺปเวชฺเฌยาคี ส เกณ เวชฺเฌย ๑ กุหิ ปชฺชเปติ กิมฺหิ ชฺชปฺเปยฺย
ปชฺชปฺเปยฺย อภิชฺชปฺเปยฺยาคี ส เกณ เวชฺเฌย กุหิ ปชฺชปฺเป ๑
เตนาห ภควา

ปตฺถยมาณสฺส หิ ชฺชปฺปิตานิ
สฺสเวริตฺติ วาปี ปกปฺปิตฺเตสฺส
จฺจุตฺตปฺปาโต อิท ยสฺส นตฺถิ
ส เกณ เวชฺเฌย กุหิ ปชฺชปฺเปติ ๑

[๖๔๐] ยมาหุ ฐมฺมํ ปรมฺมณฺติ เอเก
ตเมว หีนฺนฺติ ปนาหุ อญฺเฌ
สจฺจโณ นฺนุ วาโท กตโม อิมํ
สพฺเพว หิเม กุสลาวิทธานา ๑

[๖๔๑] ยมาหุ ฐมฺมํ ปรมฺมณฺติ เอเกติ ยํ ฐมฺมํ ทิฏฺฐิจฺฉิ ปฏฺฐิปปํ
มกฺกํ เอเก สมนฺนพฺุราหฺมณา อิทํ ปรมฺมํ อกฺกํ เสฏฺฐิจฺฉิ วิเสฏฺฐิจฺฉิ
ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรมฺมณฺติ เอวมาหฺสฺส เอวํ กถณฺติ เอวํ ภณฺติ
เอวํ ทิปยณฺติ เอวํ โวหรมฺมณฺติติ ยมาหุ ฐมฺมํ ปรมฺมณฺติ เอเก ๑

[๖๔๒] ตเมว หีนฺนฺติ ปนาหุ อญฺเฌติ ตเมว ฐมฺมํ ทิฏฺฐิจฺฉิ
ปฏฺฐิปปํ มกฺกํ เอเก สมนฺนพฺุราหฺมณา หีนํ เอตํ นิหีนํ เอตํ
โอมกํ เอตํ ลามกํ เอตํ ชตฺตกํ เอตํ ปรีตฺตกํ เอตณฺติ
เอวมาหฺสฺส เอวํ กถณฺติ เอวํ ภณฺติ เอวํ ทิปยณฺติ เอวํ
โวหรมฺมณฺติติ ตเมว หีนฺนฺติ ปนาหุ อญฺเฌ ๑

[๖๔๓] สจฺโจ นุ วาโท กตโม อิมสนฺติ อิมสํ
สมณพฺรหฺมณานํ วาโท กตโม สจฺโจ ตจฺโณ ตโถ ภูโต ยาถาโว
อวิปริโตติ สจฺโจ นุ วาโท กตโม อิมสํ ฯ

[๖๔๔] สพฺเพว หิเม กุสลาวทานาติ สพฺเพว หิเม
สมณพฺรหฺมณา กุสลาวทา ปญฺชิตฺตาวทา ธีรวาทา ฌาณวาทา
เหตุวาทา ลกฺขณวาทา การณวาทา ฌานวาทา สกาย ลทฺธิยาติ
สพฺเพว หิเม กุสลาวทานา ฯ เตเนาห ภควา

ยมาหุ ฌมฺมํ ปรมฺมฺติ เอเก
ตเมว หีนฺนฺติ ปนาหุ อญฺเณ
สจฺโจ นุ วาโท กตโม อิมสํ
สพฺเพว หิเม กุสลาวทานาติ ฯ

[๖๔๕] สกํ หิ ฌมฺมํ ปริปุณฺณมาหุ
อญฺณสฺส ฌมฺมํ ปน หีนฺมาหุ
เอวมฺปิ วิคฺคฺยฺห วิวาทยนฺติ
สกํ สกํ สมฺมตฺติมาหุ สจฺจํ ฯ

[๖๔๖] สกํ หิ ฌมฺมํ ปริปุณฺณมาหุติ สกํ หิ ฌมฺมํ ทิฏฺฐิ
ปฏฺธิปทํ มคฺคํ เอเก สมณพฺรหฺมณา อิทํ สมตฺตํ ปริปุณฺณํ
อโนมนฺติ เอวมฺหาสิ เอวํ กถณฺติ เอวํ ภณฺติ เอวํ ทิปยนฺติ
เอวํ โวหฺรณฺตีติ สกํ หิ ฌมฺมํ ปริปุณฺณมาหุ ฯ

[๖๔๗] อญฺณสฺส ฌมฺมํ ปน หีนฺมาหุติ อญฺณสฺส ฌมฺมํ ทิฏฺฐิ

ปฏิปัท มคฺคํ เอเก สมนพฺรหฺมณา หีนํ เอตํ นิหีนํ เอตํ
โอมกํ เอตํ ลามกํ เอกํ ชตุกกํ เอตํ ปริตฺตกํ เอตฺตฺติ
เอวมํหํสฺส เอวํ กถณฺตฺติ เอวํ ภาณฺตฺติ เอวํ ทิปฺยณฺตฺติ เอวํ
โวหรณฺตฺติ อลฺลสฺส ฌมฺมํ ปน หีนมาหุ ฯ

[๖๔๘] เอวมปิ วิคฺคยฺห วิวาทยณฺตฺติ เอวํ คเหตุวา คณฺหิตฺวา
ปฺรามสฺติวา อภินิวิสฺติวา วิวาทยณฺตฺติ กถํ กโรณฺตฺติ ภาณฺทณฺํ กโรณฺตฺติ
วิคฺคหํ กโรณฺตฺติ วิวาทํ กโรณฺตฺติ เมธคํ กโรณฺตฺติ น ตฺวํ อิมํ
ฌมฺมวินยํ อาชานาสิ ฯเปฯ นิพฺเพเชหิ วา สเจ ปโหสิตี เอวมปิ
วิคฺคยฺห วิวาทยณฺตฺติ ฯ

[๖๔๙] สกํ สกํ สมนฺตฺติมาหุ สจฺจนฺตฺติ สสฺสโต โลโก ฯเปฯ
เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺา อิทเมว สจฺจํ
โมฆมณฺฺณตฺติ สกํ สกํ สมนฺตฺติมาหุ สจฺจํ ฯ เตนานฺท ภควา

สกํ หิ ฌมฺมํ ปฺริปฺญณฺมาหุ
อลฺลสฺส ฌมฺมํ ปน หีนมาหุ
เอวมปิ วิคฺคยฺห วิวาทยณฺตฺติ
สกํ สกํ สมนฺตฺติมาหุ สจฺจนฺตฺติ ฯ

[๖๕๐] ปฺรสุส เจ วมฺภยิตฺเตน หิโน
น โกจฺ ฌมฺเมสฺส วิเสสฺสิ อสฺส
ปฺญุ หิ อลฺลสฺส วทณฺตฺติ ฌมฺมํ
นิหีนโต สมนฺทํ ทพฺพหฺวทานา ฯ

[๖๕๑] ปรสฺส เจ วมฺภยิตฺเตน หีนฺติ ปรสฺส เจ วมฺภยิตฺตการณา
นินฺนิตฺตการณา ครหิตฺตการณา อุปวทิตฺตการณา ปโร พาโล
โหติ หีนฺ โน นินฺ โน โอมโก ลามโก ชตฺตโก ปริตฺตติ ปรสฺส
เจ วมฺภยิตฺเตน หีนฺ ๑

[๖๕๒] น โภจि ฌมฺเมสุ วิเสสิ อสฺสาคิ ฌมฺเมสุ น โภจิ
อคฺโค เสฏฺโฐ วิเสฏฺโฐ ปาโมกฺโข อุตฺตโม ปวโร อสฺสาคิ น
โภจิ ฌมฺเมสุ วิเสสิ อสฺส ๑

[๖๕๓] ปุณฺณ หิ อญฺญสฺส วทฺนฺติ ฌมฺมํ นินฺนิตฺติ พหุกาปี
พหุณฺณํ ฌมฺมํ วทฺนฺติ อุปวทฺนฺติ นินฺนทฺนฺติ ครหฺนฺติ หินฺโต นินฺนิตฺโต
โอมกฺโต ลามกฺโต ชตฺตกฺโต ปริตฺตโต พหุกาปี เอกสฺส ฌมฺมํ
วทฺนฺติ อุปวทฺนฺติ นินฺนทฺนฺติ ครหฺนฺติ หินฺโต นินฺนิตฺโต โอมกฺโต
ลามกฺโต ชตฺตกฺโต ปริตฺตโต เอโกปี พหุณฺณํ ฌมฺมํ วทฺติ
อุปวทฺติ นินฺนทฺติ ครหฺติ หินฺโต นินฺนิตฺโต โอมกฺโต ลามกฺโต
ชตฺตกฺโต ปริตฺตโต เอโกปี เอกสฺส ฌมฺมํ วทฺติ อุปวทฺติ
นินฺนทฺติ ครหฺติ หินฺโต นินฺนิตฺโต โอมกฺโต ลามกฺโต ชตฺตกฺโต
ปริตฺตโตติ ปุณฺณ หิ อญฺญสฺส วทฺนฺติ ฌมฺมํ นินฺนิตฺโต ๑

[๖๕๔] สมฺหิ ทพฺพหฺวทานาติ ฌมฺโม สกายนํ ทิฏฺฐิ สกายนํ
ปฏฺฐิปทา สกายนํ มคฺโค สกายนํ ๑ สกายนเน ทพฺพหฺวทา ธิรวาธา
พลิกฺวาธา อวญฺจิตฺวาธาติ สมฺหิ ทพฺพหฺวทานา ๑ เตนานห
ภควา

ปรสฺส เจ วมฺภยิตฺถนํ หีนํ
น โภจํ ฆมฺเมสุ วิเสสิ อสุต
ปฺปฺภู หิ อณฺณสุต วทนฺติ ฆมฺมํ
นิหีนโต สมฺหิ ทพฺหฺวทานาติ ฯ

[๖๕๕] สหฺมมฺปฺชา ๑ จ ปนา ตเถว

ยถา ปัสฺสนฺติ สกายนานิ
สพฺเพ ๒ ปวาทา ตถิวา ภเวยฺยํ
สุทฺธิํ หิ เนสํ ปจฺจตฺตเมว ฯ

[๖๕๖] สหฺมมฺปฺชา จ ปนา ตเถวาติ กตฺมา สหฺมมฺปฺชา ฯ
สํ สตุถาริ สกฺกโรติ ครุทฺโรติ มาเนติ ปฺุเชติ อัย สตุถา
สพฺพณฺณฺติ อัย สหฺมมฺปฺชา ฯ สํ ฆมฺมกฺขานํ สํ คณฺ
สํ ทิฏฺฐิํ สํ ปฺปฏิปทํ สํ มคฺคํ สกฺกโรติ ครุทฺโรติ มาเนติ
ปฺุเชติ อัย มคฺโค นียฺยานิโกติ อัย สหฺมมฺปฺชา ฯ สหฺมมฺปฺชา
จ ปนา ตเถวาติ สหฺมมฺปฺชา ตถา ตจฺจนา ภูตา ยถาวา
อวิปริตฺตาติ สหฺมมฺปฺชา จ ปนา ตเถว ฯ

[๖๕๗] ยถา ปัสฺสนฺติ สกายนานิ ฆมฺโม สกายนํ ทิฏฺฐิํ
สกายนํ ปฺปฏิปทา สกายนํ มคฺโค สกายนํ ฯ สกายนานิ ปัสฺสนฺติ
โถเมณฺติ กิตฺเตนฺติ วณฺณณฺติติติ ยถา ปัสฺสนฺติ สกายนานิ ฯ

[๖๕๘] สพฺเพ ปวาทา ตถิวา ภเวยฺยุนฺติ สพฺเพ ปวาทา
ตถา ตจฺจนา ภูตา ยถาวา อวิปริตา ภเวยฺยุนฺติ สพฺเพ ปวาทา
ตถิวา ภเวยฺยํ ฯ

#๑ ม. สหฺมมฺปฺชา ฯ สพฺพตฺถ อธิสเมว ๒ โป. ม. สพฺเพว วาธา ฯ

[๖๕๕] สุทธิ หิ เนลั ปัจจตตเมวาติ ปัจจตตเมว เตลั
สมณพราหมณานัน สุทธิ วิสุทธิ ปริสุทธิ มุตติ วิมุตติ ปริมุตตีติ
สุทธิ หิ เนลั ปัจจตตเมว ฯ เตเนาห ภกวา

สธมมปุชา จ ปนา ตเถว

ยถา ปลัสนนติ สกายนานิ

สพเพ ปวาทา ตถิวา ภเวยฺย

สุทธิ หิ เนลั ปัจจตตเมวาติ ฯ

[๖๖๐] น พราหมณสฺส ปฺรเนยฺยมตฺถิ

ธมฺเมสุ นิจฺเจยฺย สมฺกุกฺหิตฺ

ตสฺมา วิวาทานิ อุปาติวตฺโต

น หิ เสฏฺฐโต ปสฺสตี ธมฺมมณฺณํ ฯ

[๖๖๑] น พราหมณสฺส ปฺรเนยฺยมตฺถิตี นาคี ปฏิกฺเขโป ฯ

พฺราหมโณติ สตฺตุนฺนํ ธมฺมานํ พาทิตตฺตา พฺราหมโณ ฯเปฯ

อนิสฺสโต ๑ ตาหิ ปวฺจฺเจเต ส พฺรหฺมา ฯ น พฺราหมณสฺส ปฺรเนยฺยมตฺถิตี

พฺราหมณสฺส ปฺรเนยฺยตา นตฺถิ พฺราหมโณ น ปฺรเนยฺโย

น ปฺรปตฺติโย น ปฺรปจฺจโย น ปฺรปฏฺฐิตฺถุ ชานาติ ปสฺสตี

อสมฺมุโพห สมฺปชาโน ปฏฺฐิสฺสโต ฯ สพเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ

พฺราหมณสฺส ปฺรเนยฺยตา นตฺถิ พฺราหมโณ น ปฺรเนยฺโย น

ปฺรปตฺติโย น ปฺรปจฺจโย น ปฺรปฏฺฐิตฺถุ ชานาติ ปสฺสตี

อสมฺมุโพห สมฺปชาโน ปฏฺฐิสฺสโต ฯ สพเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ฯเปฯ

#๑ ไป. ม. อสีโต ฯ

ยงฺกิลฺลิจิ สมุทฺยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺตํ พุราหฺมณฺสฺส
ปรเนยฺยตา นตฺถิ พุราหฺมโณ น ปรเนยฺโย น ปรปตฺติโย น
ปรปจฺจโย น ปรปฺภีพฺทชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺช
ชานาติ ปสฺสติ อสมฺมุโฬห สมฺปชาโน
ปฺภิสฺสโตติ น พุราหฺมณฺสฺส ปรเนยฺยมตฺถิ ฯ

[๖๖๒] ธมฺเมสุ นิจฺเจยฺย สมฺกฺกหิตฺตฺตํ ธมฺเมสุติ ทฺวาตฺถุจฺจยา
ทฺถุจฺจเคตฺสฺส ฯ นิจฺเจยฺยติ นิจฺจนิตฺวา วินิจฺจนิตฺวา
วิจฺจนิตฺวา ปวิจฺจนิตฺวา ตฺถยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา
โอชฺช
สฺมจฺจยคฺคาโห วิลคฺคาโห วรคฺคาโห โกฏฺจาสคฺคาโห อฺจฺจยคฺคาโห
สมฺจฺจยคฺคาโห อิทํ สจฺจํ ตถํ ตจฺจํ ภูตํ ยถาวํ อวิปริตฺตํ
คหิตํ ปรามภฺจํ อภินิวิภฺจํ อชฺโฆสิตํ อธิมตฺตํ นตฺถิ น สํวิชฺชติ
นฺน
นฺน
นฺน
นฺน
นฺน
นฺน
นฺน
นฺน
นฺน
นฺน
นฺน
นฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
นฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
นฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
นฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
นฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
นฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
นฺนฺนฺนฺนฺนฺน
นฺนฺนฺน
นฺน
น

[๖๖๓] ตสฺมา วิวาทานิ อฺปาติวตฺโตติ ตสฺมาติ ตสฺมา
ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา ทฺถุจฺจกฺกหานิ ทฺถุจฺจกฺกหานานิ
ทฺถุจฺจวิคฺคหานิ ทฺถุจฺจวิวาทานิ ทฺถุจฺจเมธคานานิ อฺปาติวตฺโต อติกฺกนฺโต
สมตฺกิกนฺโต วิตฺติวตฺโตติ ตสฺมา วิวาทานิ อฺปาติวตฺโต ฯ

[๖๖๔] น หิ เสฏฺฐโต ปสฺสติ ธมฺมมณฺณนฺตํ อลฺลํ สตฺถาริ
ธมฺมกฺขานํ คณฺมํ ทฺถุจฺจํ ปฺภีพฺทํ มคฺคํ อลฺลตฺตร สติปฺภฺจฺจเนหิ
อลฺลตฺตร สมฺมปฺปชานเนหิ อลฺลตฺตร อิทฺธิปฺปาเทหิ อลฺลตฺตร
อินฺทฺริเยหิ อลฺลตฺตร พลฺเลหิ อลฺลตฺตร โปชฺฌนฺคฺเคหิ อลฺลตฺตร

อริยา อฏฺงฺกิกา มคฺคา อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ
ปวริ ฌมฺมํ น ปสฺสตี น ทกฺขตี น โอลเกตี น นิชฺฌายตี น
อุปปริกฺขตีตี น หิ เสฏฺฐโต ปสฺสตี ฌมฺมมณฺณํ ฯ เตนาห ภควา

น พุราหุมนสฺส ปฺรเนยฺยมตฺถิ

ฌมฺเมสุ นิจฺเจยฺย สมฺมุคฺคหิตํ

ตสฺมา วิวาทานิ อุปาตีวตฺโต

น หิ เสฏฺฐโต ปสฺสตี ฌมฺมมณฺณนฺติ ฯ

[๖๖๕] ชานามิ ปสฺสามิ ตเถว เอตํ

ทิกฺขิจฺจา เอเก ปจฺเจนฺติ สฺสุทฺธิ

อทฺทกฺขิ เจ กิลฺลหิ ตุมสฺส เตน

อตฺติตฺวา อณฺเณน วทนฺติ สฺสุทฺธิ ฯค

[๖๖๖] ชานามิ ปสฺสามิ ตเถว เอตฺนฺติ ชานามิติ ปฺรจิตฺตวาณเณ
วา ชานามิ ปุพฺเพนิวาसानุสฺสตีวาณเณ วา ชานามิ ฯ
ปสฺสามิติ มํสจกฺขฺนา วา ปสฺสามิ ทิพฺเพน วา จกฺขฺนา ปสฺสามิ ฯ
ตเถว เอตฺนฺติ เอตํ ตถํ ตจฺจํ ภูตํ ยถาวํ อวิปฺรตีตฺนฺติ ชานามิ
ปสฺสามิ ตเถว เอตํ ฯ

[๖๖๗] ทิกฺขิจฺจา เอเก ปจฺเจนฺติ สฺสุทฺธินฺติ ทิกฺขิจฺจา เอเกท
สมณฺพุราหุมนฺนา สฺสุทฺธิ วิสฺสุทฺธิ ปฺริสฺสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปฺริมุตฺตี
ปจฺเจนฺติ ฯ สสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ ทิกฺขิจฺจา
เอเก สมณฺพุราหุมนฺนา สฺสุทฺธิ วิสฺสุทฺธิ ปฺริสฺสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี

ปริมุตตี ปจฺเจนฺติ ฯ อสฺสโต โลโก ฯเปฯ เนว โหติ น น
โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ ทิฏฺฐิยา
เอเก สมณพฺรหฺมณา สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี
ปริมุตฺตี ปจฺเจนฺตฺติ ทิฏฺฐิยา เอเก ปจฺเจนฺติ สุทฺธิ ฯ

[๖๖๘] อทฺทกฺขิ เจ กิณฺหิ ตุมสฺส เตนาติ อทฺทกฺขิตฺติ
ปรจิตฺตวาณน วา อทฺทกฺขิ ปุพฺเพนิวาसानุสฺสตีวาณน วา
อทฺทกฺขิ มํสจฺกขุณา วา อทฺทกฺขิ ทิพฺเพน วา จกฺขุณา อทฺทกฺขิตฺติ
อทฺทกฺขิ เจ ฯ กิณฺหิ ตุมสฺส เตนาติ ตสฺส เตน ทสฺสเนน กิ
กถิ [๑] ทกฺขปริณฺญา อตฺถิ น สมฺมทสฺส ปหานํ อตฺถิ น มคฺคภาวนา
อตฺถิ น ผลสจฺฉนฺทิกิริยา อตฺถิ น รากสฺส สมฺมจฺเฉทปฺปหานํ
อตฺถิ น โทสสฺส สมฺมจฺเฉทปฺปหานํ อตฺถิ น โมหสฺส
สมฺมจฺเฉทปฺปหานํ อตฺถิ น กิเลสํ สมฺมจฺเฉทปฺปหานํ อตฺถิ น
สํสาร์วณฺณสฺส อุจฺเจโท ๒ อตฺถิตฺติ อทฺทกฺขิ เจ กิณฺหิ ตุมสฺส เตน ฯ

[๖๖๙] อตฺถิสฺสวา อณฺเณน วทฺนฺติ สุทฺธิเนนฺติ เต ทิฏฺฐิยา ๓
สุทฺธิมคฺคํ วิสุทฺธิมคฺคํ ปริสุทฺธิมคฺคํ โวทาทมคฺคํ ปริโยทาทมคฺคํ ๔-&
อตฺถิกมิตฺวา สมตฺถิกมิตฺวา วิตฺถิกมิตฺวา อณฺเณน สติปญฺ्ञาเนหิ
อณฺเณน สมฺมปฺปชานเนหิ อณฺเณน อิทฺธิปฺปาเทหิ อณฺเณน
อินฺทริเยหิ อณฺเณน พลลฺลเนหิ อณฺเณน โพชฺฌนฺเจหิ อณฺเณน อริยา
อญฺ्ञจฺจกิกกา มคฺคา สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี
วทฺนฺติ กถเนนฺติ ภาณนฺติ ทิปฺยนฺติ โวหฺรณฺตฺติ เอมฺปิ อตฺถิสฺสวา
#๑ ม. นสทฺโท อตฺถิ ฯ ๒ ม. อุจฺเจโท ฯ ๓ ม. ย. ติตฺถิยา ฯ ๔ ปริโวทาทมคฺคํ
#อิตฺปิ ปาโธ ฯ

อณฺเณน วทนต์ิ สฺทฺธิ ๑ อถฺวา พุทฺธา จ พุทฺธสวกา จ
ปจฺเจกพุทฺธา จ เตสํ ทิฏฺฐิยา ๑ อสุทฺธิมคฺคํ อวิสุทฺธิมคฺคํ อปริสุทฺธิมคฺคํ
อโวทาทมคฺคํ อปริโยทาทมคฺคํ อติกฺกมิตฺวา สมตฺกิกมิตฺวา
วิตฺตวตฺติตฺวา จตฺตฺหิ สติปฺภฺจฺจเนหิ จตฺตฺหิ สมนฺนปฺปชฺชเนหิ จตฺตฺหิ
อิทฺธิปฺปาเทหิ ปญฺจหิ อินฺทฺริเยหิ ปญฺจหิ พลฺเลหิ สตฺตฺตฺหิ โปชฺฌงฺเกหิ
อริเยน อฏฺฐงฺกิกิเณน มคฺคเณน สฺทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุคฺคตี วิมุคฺคตี
ปริมุคฺคตี วทนต์ิ กถเณนฺติ ภาณนฺติ ทิปฺยนนฺติ โวหฺรณนฺตฺติ เอมฺปิ
อตฺตฺสิตฺวา อณฺเณน วทนต์ิ สฺทฺธิ ๑ เตนนาห ภคฺวา

ชานามิ ปสฺสสามิ ตเถว เอตํ

ทิฏฺฐิยา เอเก ปจฺเจนฺตฺติ สฺทฺธิ

อทฺทกฺขิ เจ กิณฺหิ ตุมสฺส เตน

อตฺตฺสิตฺวา อณฺเณน วทนต์ิ สฺทฺธิ นฺตฺติ ๑

[๖๗๐] ปสฺสํ นโร ทกฺขติ นามรูปํ

ทิสฺวาน วาณฺณสฺสตี ๒ ตานิเมว

กามํ พหุํ ปสฺสตุ อปฺปกํ วา

น หิ เตน สฺทฺธิ กุสลา วทนต์ิ ๑

[๖๗๑] ปสฺสํ นโร ทกฺขติ นามรูปนฺตฺติ ปสฺสํ นโรติ ปฺรจิตฺตฺตฺวาณเณน

วา ปสฺสนฺโต ปุพฺเพนิวาसानุสฺสตีตฺวาณเณน วา ปสฺสนฺโต

มํสจกฺขุณา วา ปสฺสนฺโต ทิพฺเพน วา จกฺขุณา ปสฺสนฺโต นามรูปญฺเณว

ทกฺขติ นิจฺจโต สุขโต อตฺตโต น เตสํ ฐมฺมานํ สมฺทํ

#๑ ม. ย. ติตฺถิยานํ ๑ ๒ ม. ทิสฺวาน วา ฅายตี ๑

วา อตถงฺกมํ วา อสฺสาทํ วา อาทินฺวํ วา นิสฺสรณํ วา ทกฺขตีติ
ปสฺสํ นโร ทกฺขติ นามรูปํ ฯ

[๖๗๒] ทิสฺวาน วาณฺณสฺสติ ตานิเมวาทิ ทิสฺวาติ ปรจิตฺตฉาณน
วา ทิสฺวา ปุพฺเพนิวาसानุสฺสติฉาณน วา ทิสฺวา
มํสจกฺขุณา วา ทิสฺวา ทิพฺเพน วา จกฺขุณา ทิสฺวา นามรูปญฺเอย
ทิสฺวา ฌสฺสติ นิจฺจโต สุขโต อตฺตโต น เตสํ ฌมฺมานํ
สมุทฺทัยํ วา อตถงฺกมํ วา อสฺสาทํ วา อาทินฺวํ วา นิสฺสรณํ
วา ฌสฺสตีติ ทิสฺวาน วาณฺณสฺสติ ตานิเมว ฯ

[๖๗๓] กามํ พหุํ ปสฺสตุ อปฺปกํ วาติ กามํ พหุํ วา
ปสฺสนฺโต นามรูปํ อปฺปกํ วา นิจฺจโต สุขโต อตฺตโตติ กามํ
พหุํ ปสฺสตุ อปฺปกํ วา ฯ

[๖๗๔] น หิ เตน สุทฺธิ กุสลา วทฺนตีติ กุสลาติ เย เต
ขนฺธกุสลา ชาติกุสลา อายตฺนกุสลา ปฏิจฺจสมุปฺปาทกุสลา
สติปฺญฺจานกุสลา สมฺมปฺปชานกุสลา อิทธิปฺปาทกุสลา อินฺทฺริยกุสลา
พลกุสลา โปษฺฌงฺกกุสลา มกฺคกุสลา ผลกุสลา นิพฺพานกุสลา
เต กุสลา ปรจิตฺตฉาณน วา ปุพฺเพนิวาसानุสฺสติฉาณน วา
มํสจกฺขุณา วา ทิพฺเพน วา จกฺขุณา นามรูปทสฺสเนน สุทฺธิ
วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี น วทฺนติ น กถฺนติ น
ภณฺนติ น ทิปฺยนฺติ น โวหฺรณฺตีติ น หิ เตน สุทฺธิ กุสลา
วทฺนติ ฯ เตนาห ภควา

ปัสสัน โธ ทกขติ นามรูป
ทิสวาน วาณลุตตติ ตานิมเว
กาม พหุ ปัสตอ อปป์กั วา
น หิ เตน สุตฺธิ กุสตา วทนฺตีติ ฯ

[๖๗๕] นิวิสุตวาที น หิ สุตฺพิณายโย

ปกปป์ตี ๑ ทิฏฺฐิ ปุเรกฺขราโน
ยํ นิสฺสึโต ตตฺถ สุกฺวทาโน
สุทฺธิวโท ตตฺถ ตถทฺทสา โส ฯ

[๖๗๖] นิวิสุตวาที น หิ สุตฺพิณายโยติ สุตฺสโต โลโก อิทเมว
สจฺจํ โมฆมณฺเณนฺติ นิวิสุตวาที ฯ อสฺสโต โลโก ฯเปฯ
เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา อิทเมว สจฺจํ
โมฆมณฺเณนฺติ นิวิสุตวาที ฯ น หิ สุตฺพิณายโยติ นิวิสุตวาที
ทฺพิณโย ทฺลยาปโย ๒ ทฺนฺนิหฺมาปโย ทฺปฺเปกฺขาปโย ทฺปฺปสาทโยติ
นิวิสุตวาที น หิ สุตฺพิณายโย ฯ

[๖๗๗] ปกปป์ตี ทิฏฺฐิ ปุเรกฺขราโนติ ปกปป์ตี อภิสงฺขตํ
สณฺจปป์ตี ทิฏฺฐิ ปุเรกฺขโต ปุเรโต กตฺวา จรติ ทิฏฺฐิทฺช
ทิฏฺฐิเกตุ ทิฏฺฐาธิปเตยฺโย ทิฏฺฐิยา ปริวาริโต จรตีติ ปกปป์ตี
ทิฏฺฐิ ปุเรกฺขราโน ฯ

[๖๗๘] ยํ นิสฺสึโต ตตฺถ สุกฺวทาโนติ ยํ นิสฺสึโตติ ยํ
สตถาริ ฐมฺมกฺขานํ คณฺ์ ทิฏฺฐิ ปฺปฏิปทํ มคฺคํ นิสฺสึโต สนนิสฺสึโต
#๑ ม. ปกปป์ตีตา ฯ ๒ ม. ทฺปฺปฺลยาปโย ฯ

อลุสโน อุปคโต อชโฆสโต อชิมุคโตติ ยัม นิสฺสโต ฯ ตตฺถาติ
สกาย ทิฏฺฐิยา สกาย ขนฺติยา สกาย รุจฺจยา สกาย ลทฺฐิยา ฯ
สุภฺวทาโนติ สุภฺวาโท โสภฺนวาโท ปณฺฑิตฺวาโท ชีรฺวาโท ฌาณฺวาโท
เหตฺุวาโท ลกฺขณฺวาโท การณฺวาโท จานฺวาโท สกาย
ลทฺฐิยาติ ยัม นิสฺสโต ตตฺถ สุภฺวทาโน ฯ

[๖๗๕] สุทฺธิวโท ตตฺถ ตถทฺทสา โสติ สุทฺธิวโทติ สุทฺธิวโท
วิสุทฺธิวโท ปริสุทฺธิวโท โวทาตฺวาโท ปริโยทาตฺวาโท ๑ ฯ อถฺวา
สุทฺธิทสฺสโน วิสุทฺธิทสฺสโน ปริสุทฺธิทสฺสโน โวทาตทสฺสโน
ปริโยทาตทสฺสโนติ ๒ สุทฺธิวโท ๓ ฯ ตตฺถาติ สกาย ทิฏฺฐิยา สกาย
ขนฺติยา สกาย รุจฺจยา สกาย ลทฺฐิยา ฯ ตถทฺทสา โสติ ตถ
ตจฺฉํ ภูตํ ยถาว่า อวิปริตฺนติ อทฺทส อทฺทกฺขิ อปฺสฺสิ ปฏฺวิวิษฺณีติ
สุทฺธิวโท ๒ ตตฺถ ตถทฺทสา โส ฯ เตนานห ภควา

นิวิสฺสวาที น หิ สุพฺพินาโย
ปกฺกปิตํ ทิฏฺฐิ ปุเรกฺขราโน
ยัม นิสฺสโต ตตฺถ สุภฺวทาโน
สุทฺธิวโท ตตฺถ ตถทฺทสา โสติ ฯ

[๖๗๖] น พฺราหฺมโณ กปฺปมฺเปติ สงฺขัม ๔

น ทิฏฺฐิสาริ นปี ฌาณพฺนฺธุ
ถตฺวา จ โส สมฺมตฺติโย ปุณฺชชา
อุเปกฺขตี อุกฺกหนฺนติ มณฺเณ ฯ

#๑-๒ ปริโวทาต .. อิติปิ ปาโฐ ฯ ๓ ม. สุทฺธิวโท ฯ ๔ ม. สงฺขา ฯ สพฺพตฺถ
#อิตฺสเมว ฯ

[๖๘๑] น พุราหุมนโณ กปฺปมฺเปติ สงฺขนฺติ นาติ ปฏิกฺเขโป ๑
พุราหุมนโณติ สตฺตุนฺนํ ฌมฺมานํ พาหิตตฺตา พุราหุมนโณ ๑เป๑8
อนิสฺสึโต ตาหิ ปฺวจฺเจเต ส พุรฺหุมา ๑ กปฺปาติ เทว กปฺปา
ตณฺหากปฺโป จ ทิฏฺฐิกปฺโป จ ๑เป๑ อัย ตณฺหากปฺโป ๑เป๑
อัย ทิฏฺฐิกปฺโป ๑ สงฺขา วุจฺจติ ฌาณํ ยา ปญฺญา
ปชานนา ๑เป๑ อโมโห ฌมฺมวិจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ๑ น พุราหุมนโณ
กปฺปมฺเปติ สงฺขนฺติ พุราหุมนโณ สงฺขาย ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา
ตฺริยิตฺวา วิภาวิตฺวา วิภูตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ๑เป๑ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมทฺยฌมฺมํ สพฺพนฺตํ
นิโรธฌมฺมนฺติ สงฺขาย ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตฺริยิตฺวา วิภาวิตฺวา
วิภูตํ กตฺวา ตณฺหากปฺปํ วา ทิฏฺฐิกปฺปํ วา [๑] น อุเปติ น
อุปกจฺจติ น กณฺหาติ น ปฺรามสฺติ นาภินิวิสฺสึติ น พุราหุมนโณ
กปฺปมฺเปติ สงฺขํ ๑

[๖๘๒] น ทิฏฺฐิสาริ นปี ฌาณพนฺธฺติ ตสฺส ทฺวาสภฺฐิ ทิฏฺฐิกตฺตานิ
ปหีนานิ สมฺมจฺฉินฺนानิ วุปฺสนฺตฺตานิ ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพปฺปคฺตฺติกา
ฌาณคฺคินา ททฺฏฺฏานิ โส ทิฏฺฐิยา น ยายติ น
นियฺยติ น วุยฺหติ น สฺหริยติ นปี ตํ ทิฏฺฐิกตํ สारโต ปจฺเจติ
ปจฺจาคจฺจตฺตีติ น ทิฏฺฐิสาริ ๑ นปี ฌาณพนฺธฺติ อภฺฐสฺมาปคฺตฺติฌาณน
วา ปญฺจาภิลฺลฌาณน วา มิจฺฉาฌาณน วา ตณฺหาพนฺธํ
วา ทิฏฺฐิพนฺธํ วา น กโรติ น ชเนติ น สลฺยชเนติ น
#๑ ม. เนติ ๑

นิพพุตเตติ นากินิพพุตเตตีติ น ทิฏฐิสารี นปี ฌาณพนฺธุ ฯ

[๖๘๓] ฌตฺวา จ โส สมฺมตฺติโย ปุณฺณชฺชาติ ฌตฺวาติ
ฌตฺวา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา
สพฺเพ สงฺขารธา อนิจฺจาติ สพฺเพ สงฺขารธา ทฺกฺชาติ ฯเปฯ
ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมทฺชมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธชมฺมฺนฺติ ฌตฺวา ชานิตฺวาค
ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ ฌตฺวา จ
โส ฯ สมฺมตฺติโยติ วุจฺจนฺติ ทฺวาสภฺฐิจิ ทิฏฐิกตฺตานิ [๑] ฯ ปุณฺณชฺชาติ
ปุณฺณชฺชนฺเหหิ ชนิตฺวา วา ตา สมฺมตฺติโยติ ปุณฺณชฺชา ฯ ปุณฺณชฺชนฺเหหิ
ชนิตฺวา วา ตา สมฺมตฺติโยติ ปุณฺณชฺชาติ ฌตฺวา จ โส สมฺมตฺติโย
ปุณฺณชฺชา ฯ

[๖๘๔] อุเปกฺขตี อุคฺคกฺกณฺณตฺติ มลฺลฺลเณติ อลฺลเณ ตณฺหาเวสฺน
ทิฏฐิจิวสฺน กณฺหนฺตฺติ ปฺรามสฺนฺติ อภินิวิสฺนฺติ อรฺหา อุเปกฺขตี
น กณฺหาติ น ปฺรามสฺติ นากินิวิสฺตีติ อุเปกฺขตี อุคฺคกฺกณฺณตฺติ
มลฺลเณ ฯ เตนาห ภควา

น พฺราหฺมโณ กปฺปมฺเปติ สงฺขํ
น ทิฏฐิสารี นปี ฌาณพนฺธุ
ฌตฺวา จ โส สมฺมตฺติโย ปุณฺณชฺชา
อุเปกฺขตี อุคฺคกฺกณฺณตฺติ มลฺลเณติ ฯ

[๖๘๕] วิสชฺช คณฺถานิ มฺนฺธิธฺ โลเก
วิวาทชฺาเตสฺสู น วคฺคสฺสารี

#๑ ไป. ม. ทิฏฐิสมฺมตฺติโย ฯ

สนโต อสนเตสุ อุเปกขโก โส

อนุคโค โห อุกคหณนติ มณเณ ฯ

[๖๘๖] วิสชช คณณานิ มุนีธ โลเกติ คณณาทิ จตฺตารโ
คณณตา อภิขมา กายคณฺโถ พยาปาโท กายคณฺโถ สีลพพตฺตปรามาโส
กายคณฺโถ อิทฺสจจาภินิเวโส กายคณฺโถ ฯ อตฺตโน
ทิกฺขุจียา ราโค อภิขมา กายคณฺโถ ฯ ปรวาทesu อามาโต
อปฺปจฺจโย พยาปาโท กายคณฺโถ ฯ อตฺตโน สีลํ วา วตฺตํ
วา สีลพพตฺตํ วา ปรามสตี สีลพพตฺตปรามาโส กายคณฺโถ ฯ
อตฺตโน ทิกฺขุจ ๑ อิทฺสจจาภินิเวโส กายคณฺโถ ฯ วิสชชชาติ คณเณ
โวสฺสชชิตฺวา วา ๒ วิสชช ฯ อถวา คณเณ คถิตे คณฺถิตे พนฺเช
วิพนฺเช อापนฺเช ลคฺเค ลคฺคิตे ปฺลิตฺพุทฺเต พนฺชเน โสญฺญิตฺวา
วา ๒ วิสชช ฯ ยถา วยฺหํ วา รธํ วา สกฺกํ วา สนฺทมานิกํ วา
สชฺชํ วิสชชํ กโรนฺติ วิโกเปนฺติ เอวเมว คณเณ โวสฺสชชิตฺวา
วา ๓ วิสชช อถวา คณเณ คถิตे คณฺถิตे พนฺเช วิพนฺเช อापนฺเช
ลคฺเค ลคฺคิตे ปฺลิตฺพุทฺเต พนฺชเน โสญฺญิตฺวา วา ๔ วิสชช ฯ มุนีตี
โมนํ วุจฺจตี ฌาณํ ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ สจฺจชาลมติจฺจ
โส มุนิ ฯ อิทฺชาติ อิมิสฺสา ทิกฺขุจียา ฯเปฯ อิมสฺมี
มนุสฺสโลเกติ วิสชช คณณานิ มุนีธ โลเก ฯ

[๖๘๗] วิวาทชาเตสุ น วคฺคสาร์ตี วิวาทชาเตสุ สลฺลชาเตสุ
นิพฺพตฺเตสุ อภินิพฺพตฺเตสุ ปาตุญฺเตสุ ฉนฺทาคตี คจฺจนฺเตสุ
#๑ ม. ทิกฺขุจี อภินิเวโส กายคณฺโถ ฯ ๒-๓-๔. ม. วาสทฺโท นตฺถิ ฯ

โทสาคคี คจฺจนฺเตสุ โมหาคคี คจฺจนฺเตสุ ภยาคคี คจฺจนฺเตสุ น
จฺนุทาคคี คจฺจติ น โทสาคคี คจฺจติ น โมหาคคี คจฺจติ น
ภยาคคี คจฺจติ น รากวเสน คจฺจติ น โทสวเสน คจฺจติ น
โมหวเสน คจฺจติ น มานวเสน คจฺจติ น ทิฏฺฐิวเสน คจฺจติ
น อุทฺธจฺจวเสน คจฺจติ น วิจิกิจฺจวเสน คจฺจติ น อนุสยวเสน
คจฺจติ น วคฺเคหิ ชฺมฺเมหิ ยายติ นียยติ วุยฺหติ สํหริยตีติ
วิวาทชาเตสุ น วคฺคสารี ฯ

[๖๘๘] สนฺโต อสนฺเตสุ อุเปกฺขโก โสติ สนฺโตติ รากสฺส
สนฺตตฺตา สนฺโต โทสสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต โมหสฺส สนฺตตฺตา
สนฺโต ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ สนฺตตฺตา สมิตตฺตา
วูปสมิตตฺตา วิชฺฌาตตฺตา นิพฺพุตตฺตา วิคตตฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธตฺตา
สนฺโต อุปสนฺโต วูปสนฺโต นิพฺพุโต ปฏิปฺปสฺสทฺธโรติ สนฺโต ฯ
อสนฺเตสุติ อสนฺเตสุ อนุปสนฺเตสุ อวูปสนฺเตสุ อนิพฺพุเตสุ อปฺปฏิปฺปสฺสทฺธเรสุติ
สนฺโต อสนฺเตสุ ฯ อุเปกฺขโก โสติ อรหา
นพฺงฺกุเปกฺขาย สมฺนุนาคโต จกฺขุณา รูปี ทิสฺวา เนว สุมฺโน โหติ
น ทุมฺมโน อุเปกฺขโก วิหฺรติ สโต สมฺปชาโน ฯ โสเคน สทฺทํ
สุตฺวา ฯเปฯ กาลิ กงฺขติ ภาวิต สฺทฺนฺโตติ ๑ สนฺโต อสนฺเตสุ
อุเปกฺขโก โส ฯ

[๖๘๙] อนุคฺคโห อุกฺคหณฺติ มณฺเฑติ อณฺเฑ ตณฺหาเวสเณ
ทิฏฺฐิวเสน คณฺหนฺติ ๒ ปฺรามสนฺติ อภินิวิสฺนฺติ อรหา อุเปกฺขติ
#๑ ม. สนฺโตติ ฯ ๒ โป. ม. คณฺหนฺเต ปฺรามสนฺเต อภินิวิสฺนฺเต ฯ

น คณหาดี น ปรามสดี นากินิวิสดีติ อนุคฺคโห อุกฺคหณฺนดี
มณฺเณ ๑ เตนาห ภควา

วิสขฺช คณฺถานิ มุนีช โลก
วิวาทชาเตสุ น วคฺคสารี
สนฺโต อสนฺเตสุ อุกฺโขโก โส
อนุคฺคโห อุกฺคหณฺนดี มณฺเณติ ๑

[๖๕๐] ปุพฺพาสเว หิตฺวา นเว อุกฺกพฺพ
น ฉนฺทกฺก โนปี นิวิสฺสวาที
ส วิปฺปมฺตฺโต ทิฏฺฐิกเตหิ ธีโร
น ลิมฺปตี โลก อนตฺตครหิ ๑

[๖๕๑] ปุพฺพาสเว หิตฺวา นเว อุกฺกพฺพนฺติ ปุพฺพาสวา วุจฺจนฺติ
อตีตา รูปี ๑ เวทนา สลฺยณา สงฺขารา วิญฺญาณํ ๑ อตีเต สงฺขาร
อารพฺก เย กิเลสา อุกฺกพฺชเยยฺย เต กิเลสํ หิตฺวา จิตฺวา
ปริจฺจจิตฺวา ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา ๒ พฺยณฺตีกริตฺวา อนภาวํกมิตฺวาติ
ปุพฺพาสเว หิตฺวา ๑ นเว อุกฺกพฺพนฺติ นวา วุจฺจนฺติ ปจฺจูปฺปนฺนา
รูปี เวทนา สลฺยณา สงฺขารา วิญฺญาณํ ๑ ปจฺจูปฺปนฺเน สงฺขาร
อารพฺก ฉนฺทํ อุกฺกพฺพมาโน เปมฺมิ อุกฺกพฺพมาโน รากํ อุกฺกพฺพมาโน
อชนฺยมาโน อสฺลฺยชนฺยมาโน อนิพฺพตฺตยมาโน นากินิพฺพตฺตยมาโนติ
ปุพฺพาสเว หิตฺวา นเว อุกฺกพฺพ ๑

[๖๕๒] น ฉนฺทกฺก โนปี นิวิสฺสวาทีติ น ฉนฺทกฺกฺติ น ฉนฺทากตี
#๑ ม. รูป ... สงฺขารวิญฺญาณา ๑ ๒ ม. วิโนเทตฺวา พฺยณฺตีกริตฺวา ๑

คจฺฉติ น โทสาคตฺถิ คจฺฉติ น โมหาคตฺถิ คจฺฉติ น ภยาคตฺถิ
คจฺฉติ น รากวเสน คจฺฉติ น โทสวเสน คจฺฉติ น โมหวเสน
คจฺฉติ น มานวเสน คจฺฉติ น ทิฏฺฐิวเสน คจฺฉติ น อุทฺทจฺจวเสน
คจฺฉติ น วิจิกิจฺจวเสน คจฺฉติ น อนุสยวเสน คจฺฉติ
น วคฺเคหิ ฐมฺเมหิ ยายติ นียฺยติ วุยฺหติ สํหริยตีติ น ฉนฺทกุ ๗
โนปี นินฺวิสฺสวาทิตฺติ สฺสสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมฺมณฺณนฺติ
[๑] นินฺวิสฺสวาทิตฺติ สฺสสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมฺมณฺณนฺติ ๗เป๗
เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา อิทเมว สจฺจํ
โมฆมฺมณฺณนฺติ นินฺวิสฺสวาทิตฺติ น ฉนฺทกุ โนปี นินฺวิสฺสวาทิตฺติ ๗

[๖๕๓] ส วิปฺปมฺตฺโต ทิฏฺฐิกเตหิ ธีโรติ ตสฺส ทฺวาสนฺนุจฺฉิ ทิฏฺฐิกตานิ
ปหีนานิ สมฺมจฺฉินฺนนานิ วุปฺสนฺตานิ ปฏฺฐิปปสฺสทฺธานิ อภพฺพปฺปตฺติกา
ณาคคฺคินา ททฺฒานิ โส ทิฏฺฐิกเตหิ วิปฺปมฺตฺโต
วิสฺสณฺตฺโต วิมฺรียาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตีติ ๗ ธีโรติ ธีโร
ปณฺฑิตฺโต ปณฺณวาทิ พุทฺธิมา ฌานี วิภาวี เมธาวิตติ ส วิปฺปมฺตฺโต
ทิฏฺฐิกเตหิ ธีโร ๗

[๖๕๔] น ลิมฺปตี โลเก อนตฺตครหิตฺติ เลโปติ ๒ เทวเลปา
ตณฺหาเลโป จ ทิฏฺฐิเลโป จ ๗เป๗ อัย ตณฺหาเลโป ๗เป๗
อัย ทิฏฺฐิเลโป ๗ ตสฺส ตณฺหาเลโป ปหีนโน ทิฏฺฐิเลโป ปฏฺฐินิสฺสณฺนุจฺฉิ [๓]
ตณฺหาเลปสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิเลปสฺส ปฏฺฐินิสฺสณฺนุจฺฉิตฺตา
อนุปฺลิตฺโต ๔ อปายโลเก น ลิมฺปตี มนุสฺสโลเก น ลิมฺปตี เทวโลเก
#๑ ม. นสฺสทฺโท อตฺถิ ๗ ๒ ม. เลปาติ ๗ ๓ ม. ตสฺส ๗ ๔ ม. อัย ปาโจ น
#ทิสฺสตี ๗

น ลิมปติ ขนฺธโลกน ลิมปติ ธาตุโลกน ลิมปติ อายตนโลกน
น ลิมปติ น สลิมปติ นุปลิมปติ อลิตฺโต อสลิตฺโต อนุปลิตฺโต
นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมฺริยาทิกเคน เจตสา
วิหฺรตีติ น ลิมปติ โลกน ๆ อนตฺตครหีติ ทฺวีหิ การณฺเห
อตุตฺตํ ทรหติ กตฺตฺตา จ อกตฺตฺตา จ ๆ กถิ กตฺตฺตา จ
อกตฺตฺตา จ อตุตฺตํ ทรหติ ๆ กถิ เม กายทฺวจฺจริตฺติ อกถิ
เม กายสฺวจฺจริตฺติ อตุตฺตํ ทรหติ กถิ เม วจฺจิทฺติ กถิ
เม มโนทฺวจฺจริตฺติ กโถ เม ปาณาติปาโต ๆเปยฺย กตา เม
มิจฺจนาทฺทฺจฺจริตฺติ อกตา เม สมฺมาทฺทฺจฺจริตฺติ อตุตฺตํ ทรหติ ๆ เอวํ
กตฺตฺตา จ อกตฺตฺตา จ อตุตฺตํ ทรหติ ๆ อถฺวา สึเลสมฺหิ
น ปริปุรฺการีติ ๑ อตุตฺตํ ทรหติ อินฺทฺริเยสมฺหิ อคฺคตฺตฺวาโรติ
โกชเน อมตฺตณฺณมฺหิติ ๒ ชาครियมนนฺยุตฺโตติ ๓ น สติสมฺปชฺฌณฺ
สมนฺนาคโตติ อภาวิตา เม จตฺตาโร สติปฺญฺจานาติ อภาวิตา
เม จตฺตาโร สมฺมปฺปชานาติ อภาวิตา เม จตฺตาโร อิทฺธิปฺปาทาติ
อภาวิตานิ เม ปญฺจินฺทฺริยานีติ อภาวิตานิ เม ปญฺจ
พลานีติ อภาวิตา เม สตฺต โภชณฺงฺกาติ อภาวิตา เม อริโย
อญฺจฺจโก มคฺโคติ ทฺกขํ เม อปริณฺวตฺตฺติ ทฺกขสมฺทโย
เม อปฺปหิโนติ มคฺโค เม อภาวิตาติ นิโรโช เม อสจฺจิกโตติ
อตุตฺตํ ทรหติ ๆ เอวํ กตฺตฺตา จ อกตฺตฺตา จ อตุตฺตํ
ทรหติ ๆ เอวํ อตฺตครหิยํ ๔ กมฺมํ อกฺุพฺพมาโน อชนฺยมาโน
#๑ ม. ยฺ. ปริปุรฺการี ๆ ๒ ม. โภชเนมฺหิ อมตฺตณฺณมฺหิติ ๆ ๓ ม. ชาครियมฺหิ ๆ
#สติสมฺปชฺฌณฺนามฺหิ ๆ ๔ ม. อตฺตครหิ ๆ ตยิทํ กมฺมํ ๆ

อสถขณยมาโน อนิพพุตตยมาโน นาภินิพพุตตยมาโน อนตตครหิตี
น ลิมปตี โลเก อนตตครหี ฯ เตนาห ภควา

ปุปุพาสเว หิตฺวา นเว อกุพฺพิ
น ฉนฺทกุ โนปี นิวิสุสวาที
ส วิปฺปมฺตุโต ทิฏฺฐิกเตหิ ธีโร
น ลิมปตี โลเก อนตตครหิตี ฯ

[๖๕๕] ส สพฺพชฺมเมสุ วิเสณีภูโต

ยงฺกิลฺลิจิ ทิฏฺฐจิวฺ สุตฺตํ มุตฺตํ วา
ส ปนฺนภาโร มฺหิ วิปฺปมฺตุโต
น กปฺปิโย นฺุปรโต น ปตฺถิโยติ ภควา ฯ

[๖๕๖] ส สพฺพชฺมเมสุ วิเสณีภูโต ยงฺกิลฺลิจิ ทิฏฺฐจิวฺ สุตฺตํ มุตฺตํ
วาทิ เสนา วุจฺจติ มารเสนา ฯ กายทฺวจฺจริตฺตํ มารเสนา
วจิตฺทฺวจฺจริตฺตํ มารเสนา มโนทฺวจฺจริตฺตํ มารเสนา ราโค โทโส โมโห
โกโธ อุปฺนาโห มกฺโข ปฟาโส อิสฺสา มจฺจริยํ มายา สาเจยฺย
ถมฺภโก สารมฺภโก มาโน อติมาโน มโท ปมาโท สพฺเพ กิเลสา
สพฺเพ ทฺวจฺจริตา สพฺเพ ทรธา สพฺเพ ปริพาหา สพฺเพ สนฺดาปา
สพฺพากุสลาภิสงฺขารา มารเสนา ฯ วุตฺตํ เหนฺติ ภควตา

กามาเต ปจฺมาเสนา ทฺุตฺติยารติ วุจฺจติ
ตตฺติยา ขุปฺปิปาสาเต จตฺตฺถิ ตณฺหา ปวฺจฺจติ
ปญฺจมฺมํ ถินมิทฺทฺนเต ฉญฺจา ภีรฺว ปวฺจฺจติ

สตุตมี วิจิกจนา เต มกุโข ฌมฺโภ เต อฏฺฐโม
ลาโภ สีโลโก สกฺกาโร มิจฺฉาลทฺโธ จ โย ยโส
โย จตุตฺตานํ สมฺภกฺกเส ปเร จ อวชานติ
เอสานมฺหิ เต เสนา กณฺหสฺสากิปปฺหาริณิ
น นํ อสุโร ชินาติ เชตฺวา จ ๑ ลภเต สุขนฺติ ฯ

ยโต จตุหิ อริยมกุคฺคหิ สพฺพา จ มารเสนา สพฺเพ จ ปฏฺิเสนิกฺรา
กิลฺเสา ชิตา จ ปฺราชิตา จ ภคฺคา วิปฺปลุตฺตา ปรมฺมุขา โส
วฺจจติ วิเสนิกฺวโต ฯ โส ทิฏฺฐเจ วิเสนิกฺวโต สฺส เต มฺมุเต วิญฺญาเต
วิเสนิกฺวโตติ ส สพฺพชฺชเมสฺสุ วิเสนิกฺวโต ยงฺกิลฺลจิ ทิฏฺฐจิว สฺส ตํ
มุตฺตํ วา ฯ

[๖๕๗] ส ปนฺนภาโร มฺหิ วิปฺปมฺมุตฺโตติ ภาโรติ ๒ ตโย ภารา
ขนฺธภาโร กิลฺเสภาโร อภิสงฺขารภาโร ฯ กตโม ขนฺธภาโร ฯ
ปฏฺิสนฺธิยา รุปํ เวทนา สลฺยา สงฺขารา วิญฺญาณํ อัย
ขนฺธภาโร ฯ กตโม กิลฺเสภาโร ฯ ราโค โทโส โมโห ฯเปฯ
สพฺพากุสลาภิสงฺขารา อัย กิลฺเสภาโร ฯ กตโม อภิสงฺขารภาโร ฯ
ปฺปญฺญาภิสงฺขาโร อปฺปญฺญาภิสงฺขาโร อานนฺตฺชาภิสงฺขาโร
อัย อภิสงฺขารภาโร ฯ ยโต ขนฺธภาโร จ กิลฺเสภาโร จ
อภิสงฺขารภาโร จ ปหิณา โหหนฺติ อฺจฺฉินฺนฺมฺมุลา ตาลาวตฺตูกฺตา
อนภาวํคฺตา आयตฺตี อนฺนฺปฺปาทชฺชมา โส วฺจจติ ปนฺนภาโร ปตฺติภาโร
โอโรปิตภาโร สโมโรปิตภาโร นิกฺขิตฺตภาโร ปฏฺิปปสฺสทฺทฺธภาโร ฯ
#๑ ม. ๖ ฯ ๒ ม. ภาราติ ฯ

มุนีติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ ยา ปญฺญา ปชานนา วิจโย
ปวิจโย ฌมฺมวิจโย สลฺลกฺขณา อุปลกฺขณา ปจฺจุปลกฺขณา
ปณฺทิจฺจํ โกสลฺลํ เนปฺพลํ เวทฺทยา จินฺตา อุปปริกฺขา ภูริ เมธา
ปริณายิกา วิปสฺสนา สมฺปชฺฌณํ ปโตโท ปญฺญา ปญฺณินฺทริยํ
ปญฺญาพลํ ปญฺญาสตุถํ ปญฺญาปาสาโท ปญฺญาอาโลโก
ปญฺญาโอภาโส ปญฺญาปชฺโชโต ปญฺญารตนํ อโมโห ฌมฺมวิจโย
สมฺมาทิฏฺฐิ เตน ฌาณน สมนฺนาคโต มุนิ โมนปฺปตฺโตติ ๑ ๑
ตีณิ โมนเญยานิ กายโมเนยฺยํ วฺจิมฺเนยฺยํ มโนโมเนยฺยํ ๑

กตมํ กายโมเนยฺยํ ๑ ติวิธานํ กายทฺถุจฺจิตานํ ปหานํ
กายโมเนยฺยํ ๑ ติวิธํ กายสุจฺจิตํ กายโมเนยฺยํ ๑ กายารมฺมณํ ๒
ฌาณํ กายโมเนยฺยํ ๑ กายปริญฺญา กายโมเนยฺยํ ๑ ปริญฺญาสทฺคโต
มคฺโค กายโมเนยฺยํ ๑ กาย ฌนฺทราคสุส ปหานํ กายโมเนยฺยํ ๑
กายสงฺขารนิโรธ ๑ จตุตฺถชฺฌานสมฺมาปคฺติ กายโมเนยฺยํ ๑ อิทํ
กายโมเนยฺยํ ๑

กตมํ วฺจิมฺเนยฺยํ ๑ จตุพฺพิธานํ วฺจิทฺถุจฺจิตานํ ปหานํ
วฺจิมฺเนยฺยํ ๑ จตุพฺพิธํ วฺจิสฺสุจฺจิตํ วฺจิมฺเนยฺยํ ๑ วาจารมฺมณํ ๓
ฌาณํ วฺจิมฺเนยฺยํ ๑ วาจาปริญฺญา วฺจิมฺเนยฺยํ ๑ ปริญฺญาสทฺคโต
สทฺคโต มคฺโค วฺจิมฺเนยฺยํ ๑ วาจา ฌนฺทราคสุส ปหานํ
วฺจิมฺเนยฺยํ ๑ วาสงฺขารนิโรธ ๑ ทฺถุชฺฌานสมฺมาปคฺติ วฺจิมฺเนยฺยํ ๑
อิทํ วฺจิมฺเนยฺยํ ๑

#๑ ไป. ม. อิติสทฺทโท นตฺถิ ๑ ๒ ม. กายารมฺมณ ๑ ๓ ม. วาจารมฺมณ ๑

กตมํ มโนโมเนยฺยํ ๑ ติวิธานํ มโนทฺวจฺจิตานํ ปหานํ
มโนโมเนยฺยํ ๑ ติวิธํ มโนสุจฺจิตํ มโนโมเนยฺยํ ๑ จิตฺตารมฺมณํ ๑
ณานํ มโนโมเนยฺยํ ๑ จิตฺตปริณฺญา มโนโมเนยฺยํ ๑ ปริณฺญาสทฺคโต
สทฺคโต มคฺโค มโนโมเนยฺยํ ๑ จิตฺเต จฺนฺทฺรทฺรทฺสฺส ปหานํ
มโนโมเนยฺยํ ๑ จิตฺตสฺงฺขารนิโรธํ สลฺยฺวาเวทยิตฺตนิโรธสฺมาปตฺติ
มโนโมเนยฺยํ ๑ อิทํ มโนโมเนยฺยํ ๑

กายมฺุณี วาจามฺุณี มโนมฺุณิมฺนาสวํ

มฺุณี โมนฺยฺยสฺมฺปนฺนํ อามฺุ สพฺพปฺปฺหายินํ ๑

กายมฺุณี วาจามฺุณี มโนมฺุณิมฺนาสวํ

มฺุณี โมนฺยฺยสฺมฺปนฺนํ อามฺุ นินฺหาตปฺปาปกฺนฺติ ๑

อิเมหิ [๒] โมนฺยฺยเยหิ ฐมฺเมหิ สมนฺนาคตา จ มฺุณโย อคารมฺุณโย
อนาคารมฺุณโย เสกฺขมฺุณโย อเสกฺขมฺุณโย ปจฺเจกมฺุณโย มฺุณิมฺุณโย ๑
กตเม อคารมฺุณโย ๑ เย เต อคาริกา ทิฏฺฐปฺทา วิญฺญาตสฺาสนา
อิเม อคารมฺุณโย ๑ กตเม อนาคารมฺุณโย ๑ เย เต
ปพฺพชิตา ทิฏฺฐปฺทา วิญฺญาตสฺาสนา อิเม อนาคารมฺุณโย ๑
สตฺต เสกฺขา เสกฺขมฺุณโย ๑ อรฺหนฺโต อเสกฺขมฺุณโย ๑'
ปจฺเจกพฺุทฺธา ปจฺเจกมฺุณโย ๑ มฺุณิมฺุณโย ตถาคตา อรฺหนฺโต
สฺมฺมาสมฺพฺุทฺธา ๑

น โมนฺน มฺุณี โหติ มฺุพฺุหฺุโรป อวิทฺทฺสุ

โย จ ตฺถว ปคฺคยฺห วรฺมาทาย ปณฺฑิโต

#๑ ม. จิตฺตารมฺมณ ๑ ๒ ม. ตีหิ ๑

ปาปานิ ปริวชเชติ ส มุนิ เตน โส มุนิ

โย มุนาติ อุกโ โลเก มุนิ เตน ปวฺจจติ

อสตณฺจ สตณฺจ ฌตฺวา ฐมฺมํ

อชฺฌตฺตํ พหิทฺธา จ สพฺพโลเก

เทวมนุสฺเสหิ ปุชฺชิตํ

โย โส ๑ สงฺกษาลมตฺตฺจ โส มุนิ ฯ

วิปฺปมฺตฺโตติ มุนิโน รากา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ โทสา

จิตฺตํ โมหา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขาราเรหิ

จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตฺนฺติ ส ปนฺนภาโร มุนิ วิปฺปมฺตฺโต ฯ

[๖๕๘] น กปฺปิโย นฺนฺปรโต น ปตฺติโยติ ภควาติ กปฺโปติ ๒

เทว กปฺปา ตณฺหากปฺโป จ ทิฏฺฐิกปฺโป จ ฯเปฯ อัย ตณฺหากปฺโป

ฯเปฯ อัย ทิฏฺฐิกปฺโป ฯ ตสฺส ตณฺหากปฺโป ปหิโน

ทิฏฺฐิกปฺโป ปฏฺฐินิสฺสญฺโจ ตณฺหากปฺปสฺส ปหิณฑตา ทิฏฺฐิกปฺปสฺส

ปฏฺฐินิสฺสญฺจตฺตา ตณฺหากปฺปํ วา ทิฏฺฐิกปฺปํ วา น กปฺเปติ น

ชเนติ น สณฺชเนติ น นิพฺพตฺเตติ นาภินิพฺพตฺเตตฺติติ น กปฺปิโย ฯ

นฺนฺปรโตติ สพฺเพ พาลปฺปฺนฺชชนา รชชฺนฺติ กลฺยาณปฺปฺนฺชชฺนํ อฺปาทาย

สคฺตฺ เสกฺขา อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธคคฺตสฺส อธิคฺมาย อสจฺฉิกคฺตสฺส

สจฺฉิกิริยาฯ อารมฺมฺนฺติ วิรมฺมฺนฺติ ปฏฺฐิวิรมฺมฺนฺติ อรหา อารโต

อสฺส ๓ วิโรติ ปฏฺฐิวิโรติ นิกฺขณฺโต นิสฺสญฺโจ วิปฺปมฺตฺโต

#๑ ม. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ ฯ ๒ โป. ม. กปฺปาติ ฯ ๓ ม. อัย ปาโจ น

#ทิสฺสติ ฯ

วิสณฺณุตโต วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหเรยยาติ น กปฺปิโย นฺนุปรโต ฯ
น ปตฺถิโยติ ปตฺถนา วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ
อภิขฺมา โลโก อกุสลมฺลํ ฯ ยสฺเสสา ปตฺถนา [๑] ปหีนา สมฺมจฺฉินฺนา
วูปสนฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา ฉาณคฺคินา ททฺธมา โส
วุจฺจติ น ปตฺถิโย ฯ ภควาติ คารวาทิ วณฺํ ฯ อปฺจ ภคฺคราโคติ
ภควา ฯ ภคฺคโทโสติ ภควา ฯ ภคฺคโมโหติ ภควา ฯ ภคฺคมาโนติ
ภควา ฯ ภคฺคทิสฺสึติ ภควา ฯ ภคฺคกณฺฐโกติ ภควา ฯ
ภคฺคกิลโลติ ภควา ฯ ภชฺช วิภชฺช ปฏฺธิวิภชฺช ฐมฺมรตฺตนาติ ภควา ฯ
ภวานํ อนฺตกโรติ ภควา ฯ ภาวิตกาโยติ ภควา ฯ ภาวิตสึโลติ
ภาวิตจฺจิตฺโตติ ภาวิตปฺปโยติ ภควา ฯ ภชฺช วา ภควา อรณฺณวนปตฺถานํ
ปนฺตานิ เสนาสนานิ อปฺปสทฺธานิ อปฺปนิกฺโขสนานิ วิชนวาทานิ
มฺนุสฺสราหเสยฺยกานิ ปฏฺธิสฺสลาณสารูปานีติ ภควา ฯ ภาคี
วา ภควา จีวรปฺปณฺทปาทเสนาสนคิลาณปจฺจยภเสชฺชปริกฺขารานนฺติ
ภควา ฯ ภาคี วา ภควา อตฺถรสฺส ฐมฺมรสฺส
วิมฺมุตฺติรสฺส อธิสฺสิลสฺส อธิจิตฺตสฺส อธิปฺปญฺญาติ ภควา ฯ
ภาคี วา ภควา จตฺตุนํ ฉานานํ จตฺตุนํ อปฺปมญฺญานํ จตฺตุนํ
อรุปฺสมาปตฺตินนฺติ ภควา ฯ ภาคี วา ภควา อญฺจนํ วิโมกฺขานํ
อญฺจนํ อภิภายตฺตนาณํ นวณฺํ อนฺนุพฺพวิหารสมาปตฺตินนฺติ ภควา ฯ
ภาคี วา ภควา ทสฺสนํ สลฺยาภวานานํ ทสฺสนํ กสิณฺสมาปตฺตินํ
อานาปานสฺสติสมาธิสฺส อสฺสภสมาปตฺติยาติ ภควา ฯ ภาคี วา
#๑ ไป. ม. ตณฺหา ฯ

จตุทสโม ตวฏกสุตตนิทเทโส

[๖๕๕] ปุจฉามิ ตํ อาทิจฺจนุชฺช

วิเวกํ สนฺติปทญฺจ มหเสี

กถํ ทิสฺวา นิพฺพาติ ภิกฺขุ

อนฺุปาทียาโน โลกสฺมี กิณฺจ ๑

[๗๐๐] ปุจฉามิ ตํ อาทิจฺจนุชฺชนฺติ ปุจฺฉาติ ติสฺโส ปุจฺฉา
อทิจฺจโชตนา ปุจฺฉา ทิจฺจสํสฺนทนา ปุจฺฉา วิมตฺติจฺเจตนา ปุจฺฉา ๑

กตมา อทิจฺจโชตนา ปุจฺฉา ๑ ปกตฺติยา ลกฺขณํ อณฺาตํ
โหติ อทิจฺจํ อตฺถลิตํ อตีริตํ อวิญฺจํ อวิภาวิทํ ตสฺส ฌาณาย
ทสฺสนาย ตฺถลนายน ตีรณายน วิภาวนายน ปญฺหํ ปุจฺฉติ อຍ
อทิจฺจโชตนา ปุจฺฉา ๑

กตมา ทิจฺจสํสฺนทนา ปุจฺฉา ๑ ปกตฺติยา ลกฺขณํ ฌาตํ
โหติ ทิจฺจํ ตฺถลิตํ ตีริตํ วิญฺจํ วิภาวิทํ อญฺเณหิ ปญฺชิตฺเตหิ
สทฺธี สํสฺนทนตฺถาย ปญฺหํ ปุจฺฉติ อຍ ทิจฺจสํสฺนทนา ปุจฺฉา ๑

กตมา วิมตฺติจฺเจตนา ปุจฺฉา ๑ ปกตฺติยา สํสยปกฺขนฺโน ๑ โหติ
วิมตฺติปกฺขนฺโน เทวพฺุหฺกชาโต เอวํ นฺุ โข น นฺุ โข กิณฺนุ
โข กถํ นฺุ โขติ โส วิมตฺติจฺเจตนตฺถาย ปญฺหํ ปุจฺฉติ อຍ
วิมตฺติจฺเจตนา ปุจฺฉา ๑ อีมา ติสฺโส ปุจฺฉา ๑

อปฺราปี ติสฺโส ปุจฺฉา มนฺุสฺสปุจฺฉา อมนฺุสฺสปุจฺฉา
นิมฺมิตฺตปุจฺฉา ๑

#๑ ม. สํสยปกฺขนฺโท ๑ ยฺ. .. ปกฺขนฺโต ๑

กตมา มนุสฺสปฺจณา ฯ มนุสฺสา พุทฺธํ ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา
ปฺลหํ ปุจฺจนฺติ ภิกฺขุ ปุจฺจนฺติ ภิกฺขุณฺิโย ปุจฺจนฺติ อุปาสกา
ปุจฺจนฺติ อุปาสิกานฺิโย ปุจฺจนฺติ ราชาโน ปุจฺจนฺติ ขตฺติยา
ปุจฺจนฺติ พุราหุมนฺา ปุจฺจนฺติ เวสฺสา ปุจฺจนฺติ สุทฺทา ปุจฺจนฺติ
คหฺภูจฺา ปุจฺจนฺติ ปพฺพิชิตา ปุจฺจนฺติ อัยฺ มนุสฺสปฺจณา ฯ

กตมา อมฺนุสฺสปฺจณา ฯ อมฺนุสฺสา พุทฺธํ ภควนฺตํ
อุปสงฺกมิตฺวา ปฺลหํ ปุจฺจนฺติ นาคา ปุจฺจนฺติ สฺุปฺณฺณา ปุจฺจนฺติ
ยกฺขา ปุจฺจนฺติ อสุรา ปุจฺจนฺติ กนฺธพฺพา ปุจฺจนฺติ
มหาราชาโน ปุจฺจนฺติ อินฺุทา ปุจฺจนฺติ พุรฺหฺมาโน ปุจฺจนฺติ
เทวตาโย ปุจฺจนฺติ อัยฺ อมฺนุสฺสปฺจณา ฯ

กตมา นิมนฺิตปฺจณา ฯ ยํ ภควา รุปี อภินิมนฺินาติ มโนมยํ
สพฺพงคปฺจจฺงคํ อหิณฺินทฺุริยํ [๑] โส นิมนฺิตํ พุทฺธํ ภควนฺตํ
อุปสงฺกมิตฺวา ปฺลหํ ปุจฺจนฺติ ภควา [๒] วิสชฺเชติ อัยฺ นิมนฺิตปฺจณา ฯ
อิมา ติสฺุโส ปฺจณา ฯ

อปฺราปี ติสฺุโส ปฺจณา อตฺตตฺถปฺจณา ปฺรตฺถปฺจณา
อุภยตฺถปฺจณา ฯ(

อปฺราปี ติสฺุโส ปฺจณา ทิฏฺฐธมฺมิกตฺถปฺจณา สมฺปฺรายิกตฺถปฺจณา
ปฺรมตฺถปฺจณา ฯ

อปฺราปี ติสฺุโส ปฺจณา อนวชฺชตฺถปฺจณา นิกฺกิลฺเสตฺถปฺจณา
โวทานตฺถปฺจณา ฯ

#๑ ม. ตํ ๑ ๒ ม. ย. ตสฺุส ฯ

อปราปี ติสโส ปุจฺจนา อตีตปุจฺจนา อนาคตปุจฺจนา
ปัจจุปปนฺนปุจฺจนา ฯ

อปราปี ติสโส ปุจฺจนา อชฺฌตฺตปุจฺจนา พหิทฺธาปุจฺจนา
อชฺฌตฺตพหิทฺธาปุจฺจนา ฯ

อปราปี ติสโส ปุจฺจนา กุสลปุจฺจนา อกุสลปุจฺจนา
อพฺยาคตปุจฺจนา ฯ

อปราปี ติสโส ปุจฺจนา ขนฺธปุจฺจนา ธาตุปุจฺจนา
อายตฺนปุจฺจนา

อปราปี ติสโส ปุจฺจนา สติปฏฺฐานปุจฺจนา สมฺมปฺปชานปุจฺจนา
อิทฺธิปฺปาทปุจฺจนา ฯ

อปราปี ติสโส ปุจฺจนา อินฺทฺริยปุจฺจนา พลปุจฺจนา
โพชฌงฺคปุจฺจนา ฯ

อปราปี ติสโส ปุจฺจนา มกฺคปุจฺจนา ผลปุจฺจนา นิพฺพานปุจฺจนา ฯ

ปุจฺจนามิ ตฺนฺนุติ ตํ ปุจฺจนามิ ตํ ยาจามิ ตํ อชฺฌเณสํมิ ตํ
ปสาเทมิ ตํ กถยสฺสุเมติ ปุจฺจนามิ ตํ ฯ

อาทิจฺจนฺนุติ อาทิจฺโจ วุจฺจติ สฺริโย ฯ สฺริโย โคตโม
โคตฺเตน ภควาปี โคตโม โคตฺเตน ฯ ภควา สฺริยสฺส
โคตฺตถาตโก โคตฺตพฺนฺนุ ตสฺมา พุทฺโธ อาทิจฺจนฺนุติ ฯ
ปุจฺจนามิ ตํ อาทิจฺจนฺนุทฺท ฯ

[๗๐๑] วิเวกํ สฺนฺติปทญฺจ มहेสิฺนฺติ วิเวโกติ ๑ ตโย วิเวกา
#๑ ม. วิเวกาติ ฯ

กายวิเวโก จิตตวิเวโก อูปรวิเวโก ฯ

กตโม กายวิเวโก ฯ อธิ ภิกขุ วิวิตตํ เสนาสนํ ภชติ
อธณฺณํ รุกขมุตํ ปพฺพตํ กนฺทํ คิริคูหํ สุสานํ วนปตฺถํ อพฺโปกาสํ
ปลาลปฺปญฺชํ กาเยน จ วิวิตโต วิหริติ โส เอโก คจฺจติ
เอโก ติฏฺฐติ เอโก นิสิตฺติ เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ เอโก คามํ
ปิณฺฑาย ปวิสติ เอโก ปฏิกุณฺณติ เอโก รโห นิสิตฺติ เอโก
จงฺกมํ อธิฏฺฐาติ เอโก จรติ วิหริติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ
ยเปติ ยาเปติ อํ กายวิเวโก ฯ

กตโม จิตตวิเวโก ฯ ปจฺมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส นีวรณฺเหหิ
จิตตํ วิวิตตํ โหติ ทฺถิยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส วิตกฺกวิจาเรหิ จิตตํ
วิวิตตํ โหติ ตฺถิยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส ปิตียา จิตตํ วิวิตตํ
โหติ จตฺตถํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส สุขทุกฺเขหิ จิตตํ วิวิตตํ โหติ
อากาसानุจายตฺนํ สมาปนฺนสฺส รูปสณฺณาย ปฏิมสณฺณาย นานตฺตสณฺณาย
จิตตํ วิวิตตํ โหติ วิญฺญาณฺณจายตฺนํ สมาปนฺนสฺส
อากาसानุจายตฺนสณฺณาย จิตตํ วิวิตตํ โหติ อากิณฺจณฺณายตฺนํ
สมาปนฺนสฺส วิญฺญาณฺณจายตฺนสณฺณาย จิตตํ วิวิตตํ โหติ
เนวสณฺณานาสณฺณายตฺนํ สมาปนฺนสฺส อากิณฺจณฺณายตฺนสณฺณาย
จิตตํ วิวิตตํ โหติ โสตาปนฺนสฺส สกฺกายทิฏฺฐิยา วิจิกิจฺจาย
สีลพฺพตฺตปฺรามาสา ทิฏฺฐานุสฺยา วิจิกิจฺจานุสฺยา ตเทกฺกฺเจหิ จ
กิเลเสหิ จิตตํ วิวิตตํ โหติ สกฺทาคามิสฺส โอพาริกา กามราคสณฺโณชฺนา

ปฏิขณฺสยโฆชนา โอปาริกา กามราคานุสยา

ปฏิขณฺสยา ตเทกฺกุเจหิ จ กิเลสฺหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ อนาคามิสฺส
อณฺสหคตา กามราคสยโฆชนา ปฏิขณฺสยโฆชนา อณฺสหคตา
กามราคานุสยา ปฏิขณฺสยา ตเทกฺกุเจหิ จ กิเลสฺหิ จิตฺตํ
วิวิตฺตํ โหติ อรหโต รุปราคา อรูปราคา มานา อุทฺทจฺจา
อวิชฺชาย มานานุสยา ภวราคานุสยา อวิชฺชานุสยา ตเทกฺกุเจหิ จ
กิเลสฺหิ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ อัย
จิตฺตวิเวโก ฯ

กตโม อุปฺธิวิเวโก ฯ อุปฺธิ วุจฺจนฺติ ๑ กิเลสา จ ขนฺธา จ
อภิสงฺขารา จ ฯ อุปฺธิวิเวโก วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ โย โส
สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพูปฺธิปฺปญฺนิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ
นิพฺพานํ อัย อุปฺธิวิเวโก ฯ

กายวิเวโก จ วุปกฺกุจฺกายานํ ๒ เนกขมฺมาภิรตํ จิตฺตวิเวโก
จ ปริสุทฺธจิตฺตํ ปรมโวทานปฺปตฺตํ อุปฺธิวิเวโก จ นิรูปฺธีนํ
ปฺกคฺคานํ วิสงฺขารคตํ ฯ

สนฺตฺติ อเณน อากาเรน สนฺตฺปิ สนฺตฺปทํปี ตณฺเณว
อมตํ นิพฺพานํ โย โส สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพูปฺธิปฺปญฺนิสฺสคฺโค
ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ ฯ วุจฺจติ เหน้ ภควตา
สนฺตเมตํ ปทํ ปณฺธิเมตํ ปทํ ยทํ สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพูปฺธิปฺปญฺนิสฺสคฺโค
ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานนฺติ ฯ อถวา

#๑ ม. วุจฺจติ ฯ ๒ ม. วิเวกฺกุจฺกายานํ ฯ

อปเรณ อากาเรน เย ธมมา สนฺตาทิกมาย สนฺติผุสนาย
สนฺตีสจฺฉิกริยาย สํวตฺตนฺติ เสยฺยถิํ จตฺตารโ สติปฺภูจฺจนา จตฺตารโ
สมฺมปฺปชานา จตฺตารโ อิทฺธิปฺปาทา ปณฺจินฺทฺริยานิ ปณฺจ พลานิ
สจฺจต โปชฺฌงฺกา อริโย อฏฺฐงฺกิกโก มคฺโค อิเม วุจฺจนฺติ
สนฺติปํ ฏาณปํ เณปํ สรณปํ อภยปํ อจฺจุตปํ อมตปํ
นิพฺพานปํ ฯ

มเหสีนฺติ มเหสี ภควา ฯ มหนฺตํ สีลกฺขนฺธํ เอสี ๑ คเวสี
ปริเยสีติ มเหสี ฯ มหนฺตํ สมาริกฺขนฺธํ มหนฺตํ ปณฺธวากฺขนฺธํ
มหนฺตํ วิมุตฺติกฺขนฺธํ มหนฺตํ วิมุตฺติธมฺมทสฺสนกฺขนฺธํ เอสี คเวสี
ปริเยสีติ มเหสี ฯ มหโต ตโมกายสฺส ปทาลนํ มหโต
วิปฺปลลสฺส ปเภทนํ ๒ มหโต ตณฺหาสจฺจสฺส อพฺพหนํ ๓ มหโต
ทิกฺขิสงฺฆาตสฺส วินิเวรณํ มหโต มานทฺชชสฺส ปวาทนํ ๔ มหโต
อภิสงฺฆารสฺส วุปฺสมนํ ๕ มหโต โอฆสฺส นิตฺถรณํ มหโต ภารสฺส
นิกฺเขปนํ มหโต สํสาร์วภูทฺสส อฺปจฺเจทํ มหโต สนฺตปาปสฺส
นิพฺพาปนํ มหโต ปริพาหสฺส ปฏฺิปปสฺสทฺธิ มหโต ธมฺมทฺชชสฺส
อฺสฺสาปนํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ มเหสี ฯ มหนฺเต สติปฺภูจฺจเน
มหนฺเต สมฺมปฺปชานเน มหนฺเต อิทฺธิปฺปาเท มหนฺตานิ อินฺทฺริยานิ
มหนฺตานิ พลานิ มหนฺเต โปชฺฌงฺเก มหนฺตํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
มคฺคํ มหนฺตํ ปรมตฺถํ อมตํ นิพฺพานํ เอสี คเวสี ปริเยสีติ
มเหสี ฯ มหเสกฺขเหี वा สจฺจเตหี เอสีโต คเวสีโต ปริเยสีโต
#๑ ม. เอสี คเวสี ปริเยสี ฯ ๒ ม. เกทนํ ฯ ๓ ม. อพฺพหนํ ฯ ๔ ม. ปปาตनํ ฯ
#๕ โป. ม. วุปฺสมํ ฯ

กหิ พุทโธ กหิ ภควา กหิ เทวเทโว กหิ นราสโภติ
มเหสีติ วิเวกั สนฺติปทญจ มเหสี ฯ

[๗๐๒] กถิ ทิสฺวา นิพฺพาติ ภิกฺขุติ กถิ ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา
ตฺถยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตึ กตฺวา อตฺตโน รากึ นิพฺพาเปติ
โทสึ นิพฺพาเปติ โมหึ นิพฺพาเปติ โกรธึ อุปฺนาหึ มกฺขึ ปฟาสิ
อิสฺสึ มจฺจริยึ มายึ สาเจยฺยึ ฉมฺมึ สารมฺภึ มานึ อติมานึ มทึ
ปมาทึ สพฺเพ กิเลเส สพฺเพ ทฺวจฺจเร สพฺเพ ทฺเรเส สพฺเพ
ปริพาเห สพฺเพ สนฺตาเป สพฺพากุสลาภิสฺสงฺขารे นิพฺพาเปติ สเมติ
อุปฺสมเมติ วุပ္สมเมติ ปฏฺธิปฺปสฺสมเมติ ฯ ภิกฺขุติ กฺลฺยาณปฺลฺกฺชฺชโน
วา ภิกฺขุเสโห วา ภิกฺขุติ กถิ ทิสฺวา นิพฺพาติ ภิกฺขุ ฯ

[๗๐๓] อนุปาทฺยาโน โลกสฺมี กิณฺจิติ จตฺตฺหิ อุปาทานเห
อนุปาทฺยมาโน อกฺคณฺหยาโน อปรามสฺยาโน ๑ [๒] ฯ โลกสฺมินฺฺติ
อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตฺนโลเก ฯ
กิณฺจิติ กิณฺจิ รูปคตฺตึ เวทฺนาคตฺตึ สลฺยฉาคตฺตึ สฺสงฺขารคตฺตึ
วิญฺญาณคตฺตฺนฺติ อนุปาทฺยาโน โลกสฺมี กิณฺจิ ฯ เตนาห โส
นิมฺมิโต

ปฺจุฉามิ ตึ อาทิจฺจพฺนฺธ
วิเวกั สนฺติปทญจ มเหสี
กถิ ทิสฺวา นิพฺพาติ ภิกฺขุ
อนุปาทฺยาโน โลกสฺมี กิณฺจิติ ฯ

#๑ ไป. ม. อปรามสมาโน ฯ ๒ ม. อนภินิวิสมาโน ฯ

[๗๐๔] มূল ปรปญจสงขยาติ ภควา

มนฺตา อสุมีติ สพฺพมฺบูรฺทเช ๑

ยาคาจิ ตณฺหา อชฺฌตฺตํ

ตาสํ วินยา สทา สโต สิกฺขេ ฯ

[๗๐๕] มূল ปรปญจสงขยาติ ภควา มนฺตา อสุมีติ
สพฺพมฺบูรฺทเชติ ปรปญจาเยว ปรปญจสงฺขา ตณฺหาปรปญจสงฺขา
ทิกฺขิปรปญจสงฺขา ฯ

กตมํ ตณฺหาปรปญจสฺส มূলํ ฯ อวิชฺชา มূলํ อโยนิโสมนสิกาโร
มূলํ อสุมีมาโน มূলํ อหิริกํ มূলํ อโนตฺตปโป
มূলํ อทุทฺทจฺจํ มূলํ อิทํ ตณฺหาปรปญจสฺส มূলํ ฯ

กตมํ ทิกฺขิปรปญจสฺส มূলํ ฯ อวิชฺชา มূলํ อโยนิโสมนสิกาโร
มূলํ อสุมีมาโน มূলํ อหิริกํ มূলํ อโนตฺตปโป มূলํ
อทุทฺทจฺจํ มূলํ อิทํ ทิกฺขิปรปญจสฺส มূলํ ฯ

ภควาติ คารวาวริวณฺณํ ฯ อปฺปิ ภคฺคฺราโคติ ภควา ฯ ภคฺคฺโทโสติ
ภควา ฯ ภคฺคฺโมโหติ ภควา ฯ ภคฺคฺมาโนติ ภควา ฯ
ภคฺคฺทิกฺขิฉีติ ภควา ฯ ภคฺคฺกณฺฏโกติ ภควา ฯ ภคฺคฺกิลโลติ
ภควา ฯ ภชฺชิ วิภชฺชิ ปฏฺวิภชฺชิ ๒ ฐมฺมรตฺตนนฺติ ภควา ฯ ภวานํ
อนฺตฺกโรติ ภควา ฯ ภาวิตฺถาโยติ ภควา ฯ ภาวิตฺถีโลติ ๓
ภาวิตฺถิตฺโตติ ๔ ภาวิตฺถโยติ ภควา ฯ ภชฺชิ ๕ วา ภควา อรณฺณวนปตฺถานํ
#๑ ม. ย. รุณฺเช ฯ ๒ โป. ม. ปวิภชฺชิ ฯ ๓-๔ ม. อิตฺตทฺโท นตฺถิ ฯ
#๕ โป. ม. ย. ภากิ ฯ

ปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ อปฺปสทฺทานิ อปฺปนิคฺโขสานิ วิชนฺวาทานิ
มนุสฺสราหเสยฺยกานิ ปฏฺิสถฺลฺลานสารูปานีติ ภควา ฯ ภาที
วา ภควา จีวรปฺิณฺฑปาตเสนาสนคฺิลานปจฺจยเกสชฺชปรฺิกุขารานนฺฺติ
ภควา ฯ ภาที วา ภควา อตฺถรสฺสฺส ฐมฺมรสฺสฺส วิมฺตฺติรสฺสฺส
อริสฺสีตฺสฺส อริจิตฺตฺสฺส อธิปฺลฺลญาชาติ ภควา ฯ ภาที วา ภควา
จตฺตุนฺฺนํ ฌานานํ จตฺตุนฺฺนํ อปฺปมฺลฺลญานํ จตฺตุนฺฺนํ อรูปสมฺมาปตฺตฺตินนฺฺติ
ภควา ฯ ภาที วา ภควา อฏฺฏจฺจุนฺฺนํ วิโมกฺขจฺจุนฺฺนํ
อภิกายตฺตนาณํ นวฺวณฺฺนํ อนฺุပ္พุพฺพิหารสมฺมาปตฺตฺตินนฺฺติ ภควา ฯ ภาที
วา ภควา ทสฺสนฺฺนํ สลฺลญาภาวนานํ ทสฺสนฺฺนํ กสฺสิณสมฺมาปตฺตฺตินํ
อานาปานสฺสฺสตีสมฺมาธิสฺสฺส อสุภสมฺมาปตฺตฺติยาติ ภควา ฯ ภาที วา ภควา
จตฺตุนฺฺนํ สติปฏฺฏจฺจานานํ จตฺตุนฺฺนํ สมฺมปฺปชฺชานานํ จตฺตุนฺฺนํ อิทธิปฺปาทานํ
ปฺลฺลจฺจุนฺฺนํ อินฺุทฺธิยานํ ปฺลฺลจฺจุนฺฺนํ พฺลานํ สตฺตตฺตุนฺฺนํ โพชฺฌณฺฺจกานํ อริยสฺสฺส
อฏฺฏจฺจกฺกิสฺสฺส มกฺกสฺสฺสชาติ ภควา ฯ ภาที วา ภควา ทสฺสนฺฺนํ ตถาคตฺตพฺลานํ
จตฺตุนฺฺนํ เวสฺสารชฺชจฺจานํ จตฺตุนฺฺนํ ปฏฺฏิสมฺภิทานํ ฌนฺฺนํ อภิลฺลญานํ
ฌนฺฺนํ พุทฺธชฺชมฺมานนฺฺติ ภควา ฯ ภาควาติ เนตฺติ นามํ มาตฺตรา กตฺติ
น ปิตฺตรา กตฺติ น ภาตฺตรา กตฺติ น ภคินียา กตฺติ น มิตฺตตามจฺเจหิ
กตฺติ น ฌาตฺติสาโลหิตฺเตหิ กตฺติ น สมณฺณพฺุราหฺมณฺเณหิ กตฺติ น เทวตฺตาหิ
กตฺติ วิโมกฺขนฺฺติกเมตฺติ พุทฺธจฺจานํ ภควนฺฺนฺตฺตานํ โพธิยา มฺูเล สห
สพฺพพฺลฺลญตฺตฌานสฺสฺส ปฏฺฏิลภา สจฺจฉิกฺกา ปฺลฺลยตฺตฺติ ยทฺธิทํ ภควาติ [๑] ฯ
มนฺฺตา อสฺสมิตี สพฺพมฺุปรฺุทฺธเชตี มนฺฺตา วุจฺจติ ปฺลฺลญา ยา
#๑ ม. ย. มุลฺลํ ปฺปฺลยจฺจสฺงฺขาย อิติ ภควา ฯ

ปลุณา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมมวโจโย สมมาทิฏฐิ ฯ
อสุมิตี รูปเป อสุมิตี มาโน อสุมิตี จนุโท อสุมิตี อนุสโย เวทนาย
สญญาต สขุขารesu วิญญาณ อสุมิตี มาโน อสุมิตี จนุโท
อสุมิตี อนุสโย ฯ มุลิ ปปลยจสงขายาติ ภควา มนุตา อสุมิตี
สพพมุปรุทธเรติ ปปลยจสงขาย มุลยจ อสุมิมานยจ มนุตา
สพพิ รุทธเรยย อปรุทธเรยย นิโรธเรยย วุปลเมยย อตถกเมยย
ปฏิบัติปัสสมภเยยยาติ มุลิ ปปลยจสงขายาติ ภควา มนุตา อสุมิตี
สพพมุปรุทธเร ฯ

[๗๐๖] ยากาจิ ตณฺหา อชฺฉตฺตณฺติ ยากาจิติ สพฺเพน สพฺพิ
สพฺพตา สพฺพิ อเสถิ นิสฺเสถิ ปรียาทายวจนเมถิ ยากาจิติ ฯ
ตณฺหาติ รูปตณฺหา ฯเปฯ ฌมมตณฺหา ฯ อชฺฉตฺตณฺติ อชฺฉตฺติ
สมฺภูจฺจาติ ๑ สฺวา ตณฺหาติ อชฺฉตฺติ ฯ อถวา อชฺฉตฺติกั วุจฺจติ
จิตฺติ ยิ จิตฺติ มโน มานสิ หทยิ ปณฺฑริ มโน มนายคณิ
มณินฺทริยิ วิญญาณิ วิญญาณกฺขนุโร ตชฺชา มโนวิญญาณธาตุ ฯ
จิตฺเตน มนสา สฺวา ตณฺหา สหคตา สหชาตา สัฏฺฐจา สมฺปยุตฺตา
เอกุปฺปาทา เอกนิโรธา เอกวตฺตูกา เอการมฺมณาติปิ อชฺฉตฺตณฺติ
ยากาจิ ตณฺหา อชฺฉตฺติ ฯ

[๗๐๗] ตาสิ วินยา สทา สโต ลิกฺขเขตติ สทาติ สทา
สพฺพทา สพฺพกาลิ นิจฺจกาลิ ฐวกาลิ สตติ สมิติ อพฺโพทิกฺกณฺณิ
ไปขานุโปจํ อุทกฺกมฺมิทฺธาติ อวิจิ สนฺตติ สหิติ สฺสิติ ปุเรกตฺตติ
#๑ ม. อชฺฉตฺตสมฺภูจฺจานา วา ฯ

ปจฺจกตฺตํ ปุริมยํ มชฺฌิมยํ ปจฺฉิมยํ กาเพ ชุณฺเห วสุเส
เหมนฺเต กิเมห ปุริเม วโยขนฺธ มชฺฌิเม วโยขนฺธ ปจฺฉิเม
วโยขนฺธ ฯ สโตติ จตฺตฺหิ การณฺเห สโต กายะ กายานุสฺสนาสติปฺภูจํ
ภาเวนฺโต สโต เวทนาสุ จิตฺเต ชมฺเมสุ ชมฺมานุสฺสนาสติปฺภูจํ
ภาเวนฺโต สโต ฯ อปรเหปี จตฺตฺหิ การณฺเห
สโต อสติปฺริวชฺชนาย สโต สติกรณฺเียนํ ชมฺมานํ กตฺตฺตา
สโต สติปฺฐิปฺกฺขจํ ชมฺมานํ หตฺตฺตา สโต สตินิมิตฺตจํ
ชมฺมานํ อสมฺมุจฺจตฺตา สโต ฯ อปรเหปี จตฺตฺหิ การณฺเห สโต
สตียา สมฺนฺนาคตฺตฺตา สโต สตียา วิสิตฺตฺตา ๑ สโต สตียา
ปาคฺคฺคตฺตา สโต สตียา อปฺจฺจโรหณฺตฺตา สโต ฯ อปรเหปี
จตฺตฺหิ การณฺเห สโต สตตฺตฺตา สโต สนฺตตฺตฺตา สโต สมิตฺตฺตา
สโต สนฺตชฺมสมฺนฺนาคตฺตฺตา สโต ฯ พุทฺธานุสฺสตียา สโต
ชมฺมานุสฺสตียา สโต สจฺจมานุสฺสตียา สโต สีถานุสฺสตียา สโต
จกานุสฺสตียา สโต เทวตานุสฺสตียา สโต อานาปานุสฺสตียา
สโต มรณฺนุสฺสตียา สโต กายคตาสตียา สโต อุปสมานุสฺสตียา
สโต ฯ ยา สติ อนุสฺสตี ปฺฐิสฺสตี สติ สรณฺตา
ชารณฺตา อปีลาปนฺตา อสมฺมุสฺสนฺตา สติ สตินุทฺริยํ สติพลํ
สมฺมาสตี สติสมฺโพชฺฌงฺโก เอกายนฺนคฺโค อัย วุจฺจตี สติ ฯ
อิมาย สตียา อุเปโต โหติ สมฺเปโต อุปกโต สมฺปกโต อุปฺปนฺโน
สมฺปปนฺโน สมฺนฺนาคโต โส วุจฺจตี สโต ฯ

#๑ ม. ย. วสิตตฺตา ฯ

สิกขเขตติ ติสฺโส สิกขา อธิสึลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปญญาสิกขา ฯ
กตมา อธิสึลสิกขา ฯ อธิ ภิกขุ สีลวา โหติ ปาฏิโมกฺขสํวรํสูโต
วิหริติ อาจารย์โคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ
ภยทสฺสาวิ สมาทาย สิกขติ สิกขาปเทสุ ขุทฺทโก สีลกฺขนฺโร
มหนฺโต สีลกฺขนฺโร สีลํ ปตฺติจฺจา อาทิ จรณํ สยโม สํวโร
มฺหํ ปมฺหํ กุสลาณํ ฌมฺมานํ สสมาปตฺติยา อโย อธิสึลสิกขา ฯ

กตมา อธิจิตตสิกขา ฯ อธิ ภิกขุ วิวิจฺเจว กามะหิ วิวิจฺจ
อกุสเลหิ ฌมฺเมหิ สวิตกํ สวิจาร์ วิเวกํ ปีติสฺหํ ปจฺมํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหริติ วิตกฺกวิจารานํ รูปสมมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ
เจตฺโส เอโกทิกาวํ อวิตกํ อวิจาร์ สมาริขํ ปีติสฺหํ ทุตฺติยํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหริติ ปีตฺติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหริติ
สโต จ สมฺปชาโน สุขณฺจ กายเณ ปฏฺฐิสฺเวเทติ ยนฺตํ อริยา
อาจิกฺขนฺติ อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหาริติ ตตฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
วิหริติ สุขสฺส จ ปหานา ทฺกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺส โทมนสฺसानํ
อตุลฺงคฺมา อทฺกฺขมสฺหํ อุเปกฺขาสติปาริสฺหุธี จตฺตํ
ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ อโย อธิจิตตสิกขา ฯ

กตมา อธิปญญาสิกขา ฯ อธิ ภิกขุ ปญฺญาวา โหติ อุทฺยตฺถคามินิยา
ปญฺญาช สมฺนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพทิกาย สมฺมาทฺกฺขกฺขยคามินิยา
โส อิทํ ทฺกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อโย
ทฺกฺขสมฺมทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ อโย ทฺกฺขนิโรโรติ ยถาภูตํ

ปชานาติ อัย ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ อิเม
อาสาติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัย อาสวสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ
อัย อาสวนิโรธติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัย อาสวนิโรธคามินี
ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัย อธิปญญาสิกขา ฯ

ตาสํ วินยา สทา สโต สิกฺขเขตติ ตาสํ ตณฺหานํ วินยาย
ปฏฺวิวินยาย ปหานาย วุปสมาย ปฏฺวินิสฺสคฺคาย ปฏฺวิปฺปสฺสทฺธิยา
อธิสึตมฺปิ สิกฺขเขยฺย อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺขเขยฺย อธิปญฺณมฺปิ สิกฺขเขยฺย
อิมมา ติสฺโส สิกฺขา อาวชฺเชนฺโต สิกฺขเขยฺย ชานนฺโต ๑ สิกฺขเขยฺย
ปฺสฺสนฺโต สิกฺขเขยฺย ปจฺจเวกฺขนฺโต สิกฺขเขยฺย จิตฺตํ อธิกฺขหนฺโต
สิกฺขเขยฺย สทฺธาย อธิมฺจฺจนฺโต สิกฺขเขยฺย วิริยํ ปกฺคณฺหนฺโต
สิกฺขเขยฺย สตี อฺปฺภฺจฺเปนฺโต สิกฺขเขยฺย จิตฺตํ สมากฺขนฺโต
สิกฺขเขยฺย ปญฺญา ยถา ยถา สิกฺขเขยฺย อภิณฺเณยฺยํ อภิขานนฺโต
สิกฺขเขยฺย ปริณฺเณยฺยํ ปริขานนฺโต สิกฺขเขยฺย ปหาตพฺพิ ปชฺชนฺโต
สิกฺขเขยฺย ภาเวตพฺพิ ภาเวนฺโต สิกฺขเขยฺย สจฺฉิกาทพฺพิ สจฺฉิกโรนฺโต
สิกฺขเขยฺย อจฺจเรยฺย สมากฺจเรยฺย สมากฺทาย วตฺเตยฺยชาติ

ตาสํ วินยา สทา สโต สิกฺขเข ฯ เตนานฺท ภควา

มฺลํ ปฺปญฺจสงฺฆายาติ ภควา

มฺนฺตา อสฺมีติ สพฺพมฺุปรุทฺเธ

ยากาจิ ตณฺหา อชฺฉมฺคฺตํ

ตาสํ วินยา สทา สโต สิกฺขเขตติ ฯ

#๑ ม. ปชานนฺโต ฯ

[๓๐๘] ยงฺกิลฺลิจิ ฐมฺมมกฺขณฺญา

อชฺฌตฺตํ อถวาปี พหิทฺธา

น เตน ถามํ กุพฺเพถ

น หิ สานิปฺพุตฺติ สत्ตํ วุตฺตา ฯ

[๓๐๙] ยงฺกิลฺลิจิ ฐมฺมมกฺขณฺญา อชฺฌตฺตฺนฺตฺติ ยงฺกิลฺลิจิ อตฺตโน

คฺฉฺฉิ ชาเนยฺย กุสเล วา ฐมฺเม อพฺยาเกตฺเต วา ฐมฺเม ฯ กตฺเม

อตฺตโน คฺฉฺฉา ฯ อูจฺจากุลา ปพฺพชฺชิตฺโต วา อสฺส ๑ มหากุลา

ปพฺพชฺชิตฺโต วา อสฺส มหาโกคฺคกุลา ปพฺพชฺชิตฺโต วา อสฺส อูพารโกคฺคกุลา

ปพฺพชฺชิตฺโต วา อสฺส ฌาโต ยสฺสสึ คหฺภูจฺปพฺพชฺชิตานนฺติ

วา อสฺส ลากิมฺหิ จีวรปិณฺฑปาตเสนาสนคฺคิลานปจฺจยเกสฺสชฺชปริกฺขารานนฺติ

วา อสฺส สุตฺตฺนฺตฺติโก วา อสฺส วินยธโร วา

อสฺส ฐมฺมกถิโก วา อสฺส อารญฺณิโก วา อสฺส ปิณฺฑปาตโก

วา อสฺส ปัสฺสุกฺคิโก วา อสฺส เตจิวริโก วา อสฺส

สพฺทานจาริโก วา อสฺส ขลุปจฺจนาถตฺติโก วา อสฺส เนสชฺชิโก

วา อสฺส ยถาสนฺถติโก วา อสฺส ปจฺจมสฺส ฌานสฺส ลากิตี

วา อสฺส ทฺตฺติยสฺส ฌานสฺส ลากิตี วา อสฺส ตตฺติยสฺส

ฌานสฺส ลากิตี วา อสฺส จตฺตฺตสฺส ฌานสฺส ลากิตี วา อสฺส

อาภาสานญฺจายตนสฺมาปตฺติยา ลากิตี วา อสฺส วิญฺญาณญฺจายตนสฺมาปตฺติยา

อาภิกฺขญฺจายตนสฺมาปตฺติยา เนวสญฺยานาสญฺจายตนสฺมาปตฺติยา

ลากิตี วา อสฺส อิมํ วุจฺจนฺติ อตฺตโน

#๑ ม. อสฺสํ ฯ อิตฺโต ปรี เอวํ ฌาตพฺพิ ฯ

คณา ฯ ยงฺกิลฺลิจิ อตฺตโน คุณฺโณ ชานเยยฺย อาชานเยยฺย วิชานเยยฺย
ปฏฺวิชานเยยฺย ปฏฺวิชเมยฺยติ ยงฺกิลฺลิจิ ฌมฺมมภิชณฺณา อชฺฌตฺตํ ฯ
อถวาปี พหิทฺธาติ อูปชฌายสฺส วา อจฺริยสฺส วา เต คณา
อสฺสูติ อชฺฌตฺตํ อถวาปี พหิทฺธา ฯ

[๗๑๐] น เตน ถามิ กุพฺเพถาติ อตฺตโน วา คุณฺเณน ปเรสํ
วา คุณฺเณน ถามิ น กเรยฺย ถมฺภิ น กเรยฺย มานิ น
กเรยฺย อุนฺณตฺตี น กเรยฺย อุนฺณมฺมิ น กเรยฺย น เตน
มานิ ชเนยฺย น เตน ถทฺโร อสฺส ปตฺถทฺโร ปคฺคหิตฺตีโรติ
น เตน ถามิ กุพฺเพถ ฯ

[๗๑๑] น หิ สวา นิพฺพุติ สตํ วุตฺตาติ สตานํ สนฺตานํ
สปรฺริสานํ พุทฺธานํ พุทฺธสวากานํ ปจฺเจกพุทฺธานํ สวา นิพฺพุติ ๑ น
วุตฺตา นปรฺววุตฺตา น อจฺจิกฺขิตา น เทสิตา น ปญฺญาปีตา น
ปญฺจปีตา น วิวฺญา น วิภตฺตา น อุตฺตานิกฺกตา นปรฺปกาสิตาติ
น หิ สวา นิพฺพุติ สตํ วุตฺตา ฯ เตนาห ภควา

ยงฺกิลฺลิจิ ฌมฺมมภิชณฺณา

อชฺฌตฺตํ อถวาปี พหิทฺธา

น เตน มานิ กุพฺเพถ

น หิ สวา นิพฺพุติ สตํ วุตฺตาติ ฯ

[๗๑๒] เสยฺโย น เตน มณฺเณยฺย

นีเจยฺโย อถวาปี สริกฺโข

#๑ ไป. ม. นิพฺพตีติ ฯ

ปฏฺโฐ ๑ อนนกรุเปหิ

นาตุमानं วิกปฺปยํ ติฏฺฐเจ ฯ

[๗๑๓] เสยฺโย น เตน มณฺเฑยฺยาติ เสยฺโยหฺมสฺมีติ มานํ ๒
น ชเนยฺย ชาตฺยา वा โคตฺเตน वा โกลปฺตฺติเกน वा วณฺณโปกฺขรตฺยา
วา ฐเนน वा อชฺฌเนน वा กมฺมายตเนน वा
สิปฺปายตเนน वा วิชฺชฎฺฐาเนน वा สุตฺเตน वा ปฏฺฐิภาณฺเนน वा
อณฺตรณฺตรณฺเตน वा วตฺตฺตฺนาติ เสยฺโย น เตน มณฺเฑยฺย ฯ

[๗๑๔] นีเจยฺโย อถวาปี สริกฺโขติ หีนฺโหหฺมสฺมีติ โอมานํ
น ชเนยฺย ชาตฺยา वा โคตฺเตน वा ฯเปฯ อณฺตรณฺตรณฺเตน
วา วตฺตฺตฺนา สหิโสหฺมสฺมีติ มานํ น ชเนยฺย ชาตฺยา वा โคตฺเตน(
วา โกลปฺตฺติเกน वा วณฺณโปกฺขรตฺยา वा ฐเนน वा อชฺฌเนน
วา กมฺมายตเนน वा สิปฺปายตเนน वा วิชฺชฎฺฐาเนน वा สุตฺเตน
วา ปฏฺฐิภาณฺเนน वा อณฺตรณฺตรณฺเตน वा วตฺตฺตฺนาติ นีเจยฺโย
อถวาปี สริกฺโข ฯ

[๗๑๕] ปฏฺโฐ อนนกรุเปหิติ อนนกวิเชหิ อากาเรหิ ปฏฺโฐ
ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโตติ ปฏฺโฐ อนนกรุเปหิ ฯ

[๗๑๖] นาตุमानं วิกปฺปยํ ติฏฺฐเจติ อาตุมาโน วุจฺจติ อตฺตา
อตฺตานํ กปฺเปนฺโต วิกปฺเปนฺโต วิกปฺปี อาปชฺชนฺโต น ติฏฺฐเจยฺยาติ
นาตุमानं วิกปฺปยํ ติฏฺฐเจ ฯ เตนาห ภควา

#๑ ม. ย. สฺสุฏฺโฐ ฯ ๒ ม. อติมานํ ฯ

เสยโย น เตน มณฺเษย

นีเจยโย อถวาปี สริกฺโข

ปฺภูโจ อนนฺทรุเปหิ

นาตุมานํ วิกปฺปยํ ติฏฺฐเจติ ฯ

[๗๑๗] อชฺฌตฺตเมว อุปฺสเม

นาณฺณโต ภิกฺขุ สนฺติเมเสย

อชฺฌตฺตํ อุปฺสนฺตสฺส

นตฺถิ อตฺถํ ๑ กุโธ นีรตฺถํ ๒ วา ฯ

[๗๑๘] อชฺฌตฺตเมว อุปฺสเมติ อชฺฌตฺตํ รากํ สเมยฺย โทลํ
สเมยฺย โมหํ สเมยฺย โกธํ อุปฺนาหํ มกฺขํ ปฟาฬํ อิสฺสํ
มจฺจุริยํ มายํ สาเจยฺยํ ธมฺมํ สารมฺภํ มานํ อติมานํ มทํ ปมาทํ
สพฺเพ กิเลสฺ สพฺเพ ทฺวจริเต สพฺเพ ทรเถ สพฺเพ ปริพาเห
สพฺเพ สนฺตาเป สพฺพากุสลาภิสงฺขารे สเมยฺย อุปฺสเมยฺย วุปฺสเมยฺย
นิพฺพาเปยฺย ปฺฏิปฺปสฺสเมยฺยาติ อชฺฌตฺตเมว อุปฺสเม ฯ

[๗๑๙] นาณฺณโต ภิกฺขุ สนฺติเมเสยฺยาติ อณฺณโต อสุทฺธิมกฺเคน
มิจฺฉาปฺปฏิปฺทาย อนิยฺยานปฺเถน อณฺณตฺร สติปฺภูจฺาเนหิ อณฺณตฺร
สมฺมปฺปฺชานเนหิ อณฺณตฺร อิทฺธิปฺปาเทหิ อณฺณตฺร อินฺทฺริเยหิ
อณฺณตฺร พลฺเลหิ อณฺณตฺร โปชฺฌมฺงฺเคหิ อณฺณตฺร อริยา อฏฺฐจฺงฺกิกา
มกฺคา สนฺตี อุปฺสนฺตี วุปฺสนฺตี นิพฺพุตี ปฺฏิปฺปสฺสทฺธี น เอเสยฺย
น กเวเสยฺย น ปริเยเสยฺยาติ นาณฺณโต ภิกฺขุ สนฺติเมเสยฺย ฯ

#๑ ม. อตฺตา ฯ ๒ ม. นีรตฺตา ฯ

[๗๒๐] อชฌตฺตํ อุปสนฺตสฺสชาติ อชฌตฺตํ รากํ สฺนตฺสฺส ๑ โทสํ
สนฺตสฺส ๑ ๗เปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารे สฺนตฺสฺส อุปสนฺตสฺส วูปสนฺตสฺส
นิพฺพตฺสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺทสฺสชาติ ๒ อชฌตฺตํ อุปสนฺตสฺส ๗

[๗๒๑] นตฺถิ อตฺตํ กุโธ นีรตฺตํ วาติ นตฺถิติ ปฏิกุเขโป ๗
อตฺตนฺติ สฺสสฺสทิกฺกุจฺจิ ๓ นตฺถิ นีรตฺตนฺติ อจฺเจททิกฺกุจฺจิ นตฺถิ ๗
อตฺตาคิ คหิตํ นตฺถิ นีรตฺตาคิ มฺลฺลจิตฺตพฺพํ นตฺถิ ๗ ยสฺส นตฺถิ ๔
คหิตํ ตสฺส นตฺถิ มฺลฺลจิตฺตพฺพํ ๗ ยสฺสตฺถิ มฺลฺลจิตฺตพฺพํ ตสฺสตฺถิ
คหิตํ ๗ คาหมฺลฺลจฺจนํ สมตฺติกนฺโธ อรหา วุฑฺฒิปฺริหานี วิตีวตฺโต ๗
โส วุฑฺฒวาโส จินฺณจฺรโณ ๗เปฯ นตฺถิ ตสฺส ปฺนพฺภโวติ
นตฺถิ อตฺตํ กุโธ นีรตฺตํ วา ๗ เตนนาห ภกฺวา

อชฌตฺตเมว อุปสเม
นาถฺยโต ภิกฺขุ สฺนติเมเสยฺย
อชฌตฺตํ อุปสนฺตสฺส
นตฺถิ อตฺตํ กุโธ นีรตฺตํ วาติ ๗

[๗๒๒] มชฺเฌ ยถา สมฺมทฺทสฺส
อุมิ โน ชายติ จิโต โหติ
เอวํ จิโต อนนฺชสฺส
อุสฺสทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิณฺจิจิ ๗

[๗๒๓] มชฺเฌ ยถา สมฺมทฺทสฺส อุมิ โน ชายติ จิโต โหติ
สมฺมโท จตฺราสีติโยชนสฺสทฺธานิ อฺพฺเพเชน คมฺภีโร เหฏฺฐา
#๑ โป. ย. อุปสนฺตสฺส ๗ ๒ ม. ปฏิปฺปสฺสทฺทสฺสชาติ ๗ ๓ โป. ม. อตฺตาคิ
#อตฺตทิกฺกุจฺจิ ๗ ๔ ม. ยสฺสตฺถิ ๗

จตุตทาฬสโยชนสหัสสานิ อุทกั มจฺจกจฺจเปหิ กมฺปติ อุปริ
จตุตทาฬสโยชนสหัสสานิ อุทกั วาเตหิ กมฺปติ มชฺเฌ จตุตทาริ
โยชนสหัสสานิ อุทกั น กมฺปติ น วิกมฺปติ น จลติ น เวรติ
น ปเวรติ น สมฺปเวรติ อนเนริโต อมฺภุฏฺฐิโต อจฺลิโต อลฺหิโต
อภฺนุโต วุปลฺหฺนุโต ตตฺตร อุมิ โน ชายติ จิโต โหติ สมฺพุทฺโทธิ
เอวมฺปิ มชฺเฌ ยถา สมฺพุทฺทสฺส อุมิ โน ชายติ จิโต โหติ ฯ
อถวา สตฺตณฺนํ ปพฺพตฺตานํ อนฺตริกาสุ สีนฺตรสมฺพุทฺโ ๑ ตตฺตร
อุทกั น กมฺปติ น วิกมฺปติ น จลติ น เวรติ น ปเวรติ น
สมฺปเวรติ อนเนริโต อมฺภุฏฺฐิโต อจฺลิโต อลฺหิโต อภฺนุโต
วุปลฺหฺนุโต ตตฺตร อุมิ โน ชายติ จิโต โหติ สมฺพุทฺโทธิ เอวมฺปิ
มชฺเฌ ยถา สมฺพุทฺทสฺส อุมิ โน ชายติ จิโต โหติ ฯ

[๗๒๔] เอวํ จิโต อนนฺชสฺสาติ เอวนฺติ โอบมฺมสมฺปฏฺธิปาทนา ฯ
จิโตติ ลาภฺปิ น กมฺปติ อลาภฺปิ น กมฺปติ
ยเสปิ น กมฺปติ อยเสปิ น กมฺปติ ปลฺสํสาयी น กมฺปติ
นินฺทายปิ น กมฺปติ สุเขปิ น กมฺปติ ทุกฺเขปิ น กมฺปติ
น วิกมฺปติ น จลติ น เวรติ น ปเวรติ น สมฺปเวรตีติ
เอวํ จิโต ฯ อนนฺชสฺสาติ เอชา วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค
สाराโค ฯเปฯ อภิขุณา โลโก อกฺุสลมฺมุถิ ฯ ยสฺเสสา เอชา
ตณฺหา ปหีนา [๒] สมฺภูจฺฉินฺนา วุปลฺหฺนุตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา อภฺพุพฺพปฺตฺติกา
ถาณคฺคินา ททฺธมา โส วุจฺจติ อนนฺช โย ฯ เอชาย ปหีนฺตฺตา
#๑ ม. สตฺตสีนฺตรรา มหาสมฺพุทฺทา ฯ ๒ ม. อฺุจฺฉินฺนา ฯ

อนเโช ฯ โส ลาเภปี น อิญฺชติ อลาเภปี น อิญฺชติ ยเสปี
น อิญฺชติ อยเสปี น อิญฺชติ ปลัสายปี น อิญฺชติ นิญฺทายปี
น อิญฺชติ สุเขปี น อิญฺชติ ทุกฺเขปี น อิญฺชติ น จลติ น
เวรติ น ปเวรติ น สมฺปเวรตีติ เอวั จิโต อนนฺชสฺส ฯ

[๗๒๕] อุตฺสทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิณฺจิติ อุตฺสทาติ สตฺตฺสฺสทา
ราคุสฺสโท ๑ โทสฺสฺสโท โมหุสฺสโท มานุสฺสโท ทิฏฺฐุสฺสโท
กิลฺลฺสฺสโท กมฺมุสฺสโท ฯ ตํ น กเรยฺย น ชนฺนฺย น สนฺนฺนฺย
น นิพฺพตฺเตยฺย นานิพฺพตฺเตยฺย ฯ กุหิณฺจิติ กุหิณฺจิ ทิมฺหิจิ
กตฺถจิจิ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺฌตฺตพหิทฺธา วาติ อุตฺสทํ
ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิณฺจิจิ ฯ เตนานฺท ภควา

มชฺฌเม ยถา สมฺมทฺสส
อุมิ โน ชายติ จิโต โหติ
เอวั จิโต อนนฺชสฺส
อุตฺสทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิณฺจิติ ฯ

[๗๒๖] อกิตฺตฺยิ ๒ วิวญฺจกฺขุ
สภฺขิธมฺมํ ปริสฺสยวินยํ
ปฏฺธิปทํ วเทหิ ภทฺทนฺเต
ปาฏฺฐิโมกฺขํ อถวาปี สมาริ ฯ

[๗๒๗] อกิตฺตฺยิ ๒ วิวญฺจกฺขุติ อกิตฺตฺยิ ๓ ปริกิตฺตฺยิ
อาจิกฺขิ เทเสสิ ปณฺณาเปสิ ปญฺจเปสิ วิวริ วิภชิ อุตฺตานิมนฺกาสิ
#๑ โป. ม. ราคุสฺสทํ ... กมฺมุสฺสทํ ฯ ๒ ม. อกิตฺตฺยิ ฯ ๓ โป. ม. กิตฺตฺติ
#(โป. ปริกิตฺตฺติ) อาจิกฺขิตฺตํ เทสิตฺตํ ปณฺณปิตฺตํ ปญฺจปิตฺตํ วิวญฺญํ วิภตฺตํ
#อุตฺตานิมนฺกํ ปกาสิตฺตฺนฺติ อกิตฺตฺยิ ฯ

ปกาสเสตีติ อกิตตยิ ฯ วิวฏฺจกฺขุติ ภควา ปญฺจหิ จกฺขุหิ วิวฏฺจกฺขุ
มํสจกฺขุณาปี วิวฏฺจกฺขุ ทิพฺพจกฺขุณาปี วิวฏฺจกฺขุ ปญฺญาจกฺขุณาปี
วิวฏฺจกฺขุ พุทฺธจกฺขุณาปี วิวฏฺจกฺขุ สมนฺตจกฺขุณาปี
วิวฏฺจกฺขุ ฯ

กถํ ภควา มํสจกฺขุณาปี วิวฏฺจกฺขุ ฯ มํสจกฺขุ มหิ ภควโต
ปญฺจ วณฺณา สํวิชฺชนฺติ นีโล จ วณฺโณ ปิตโก จ วณฺโณ
โลหิตโก จ วณฺโณ กโณห จ วณฺโณ โอทาทโต จ วณฺโณ ฯ
ยตฺถ จ อกฺขิโลมานิ ปตฺติฏฺฐิตานิ ตํ นิลํ โหติ สุนิลํ ปาสาทิกํ
ทสฺสเนยฺยํ อุมฺมารปฺปฺพสมานํ ๑ ฯ ตสฺส ปฺรโต ปิตกํ โหติ สฺสปีตกํ
สุวณฺณวณฺณํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ กณฺณการปฺปฺพสมานํ ฯ อุกฺยโต
จ อกฺขิกฺกุปานิ ๒ ภควโต โลหิตกานิ โหนฺติ สฺสโลหิตกานิ ปาสาทิกานิ
ทสฺสเนยฺยานิ อินฺทโคปกสมานานิ ฯ มชฺเฌ กณฺหํ โหติ สฺสกณฺหํ
อลฺลขํ สินฺทฺธํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ อพาริฏฺฐกสมานํ ๓ ฯ ตสฺส
ปฺรโต โอทาทํ โหติ สฺสโอทาทํ เสตํ ปญฺฑริ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ
โอสฺสธิตารกสมานํ ฯ เตน ภควา ปากติเกน มํสจกฺขุณา
อตุตฺถาวปริยาปนฺเนน ปุริมสุจฺริตกมฺมาภินิพฺพตฺเตน สมนฺตา โยชนํ
ปสฺสตี ทิวาเจว รตฺตติณฺจ ฯ ยทาปี จตฺตฺรจฺจสมนฺนาคโต อนฺธกาโร
โหติ สฺสุริโย จ อตฺตจฺจมิโต โหติ กภาพกฺโข จ อฺอุโปสโถ
โหติ ติพฺโพ จ วณฺสณฺโฑ โหติ มหา จ อกาลเมโฆ ๔
อพฺพฏฺฐิตโต โหติ เอวฺรูเปปี จตฺตฺรจฺจสมนฺนาคเต อนฺธกาเร สมนฺตา
#๑ ม. อุมารปฺปสมานํ ฯ ๒ โป. ม. ย. อกฺขิกฺกุณานิ ฯ ๓ ม. อพฺพาริฏฺฐกสมานํ ฯ
#๔ ม. กภาพเมโฆ ฯ

โยชนัน ปัสสติ ฯ นตถิ โส ภูโฏ วา กวามฺหฺ วา ปากาโร วา
ปพฺพโต วา คจฺฉํ วา ลตา วา อวฺรณํ รูปานํ ทสฺสนาย ฯ
เอกณฺเจ ติลผลํ นิमितฺตํ กตฺวา ติลวาเห ปกฺขิเปยฺย ตณฺณเว
ติลผลํ อุทฺทเรยฺย ฯ เอวํ ปริสุทฺธิ ภาควโต ปากตักมฺสจฺกขุ ฯ
เอวํ ภาควา มฺสจฺกขุณาปี วิวฏฺจกฺขุ ฯ

กถํ ภาควา ทิพฺเพน จกฺขุณาปี วิวฏฺจกฺขุ ฯ ภาควา ทิพฺเพน
จกฺขุณา วิสุทฺเธน อตฺถิกนฺตมานุสเสน สตฺเต ปัสสติ จวมาเน
อุปชฺชมาเน หีเน ปณฺีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุกฺเต ทุคฺคเต
ยถากมฺมุเป สตฺเต ปชานาติ อิมเ วต ๑ โภจนฺโต สตฺตา กายทฺจฺจริเตน
สมนฺนาคตา วจฺิทฺจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทฺจฺจริเตน
สมนฺนาคตา อริยานํ อุปฺวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา
เต กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ
นิริยํ อุปฺนฺนา อิมเ วา ปน โภจนฺโต สตฺตา กายสุจฺจริเตน
สมนฺนาคตา วจฺิสุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจฺจริเตน สมนฺนาคตา
อริยานํ อนุปฺวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา เต
กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺา สุกฺตี สุกฺคํ โลกํ อุปฺนฺนาติ อิติ
ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺเธน อตฺถิกนฺตมานุสเสน สตฺเต ปัสสติ
จวมาเน อุปชฺชมาเน หีเน ปณฺีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุกฺเต
ทุคฺคเต ยถากมฺมุเป สตฺเต ปชานาติ ฯ อากงฺขมาโน จ ภาควา
เอกมฺปี โลกธาตุํ ปสฺเสยฺย เทวปี โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย ติสฺโสปี
#๑ ยู. เต ฯ

โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย จตฺสโสปี โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย ปญฺจปี
โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย ทสปี โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย วิสมปี
โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย คีสมปี โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย จตฺตาพีสมปี
โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย ปญฺญาสมปี โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย [๑]
สหัสสมปี จุฬนิกั โลกธาตุุ ปสฺเสยฺย ทฺวิสหัสสมปี มชฺฌิมิกั
โลกธาตุุ ปสฺเสยฺย คิสหัสสมปี โลกธาตุุ ปสฺเสยฺย มหาสหัสสมปี
โลกธาตุุ ปสฺเสยฺย ๑ ยาวตา วา ปน อากงฺเขยฺย ตาวตักั
ปสฺเสยฺย ๑ เอวั ปริสุทฺธั ภควโต ทิพฺพจกฺขุ ๑ เอวั ภควา
ทิพฺพเพน จกฺขุณาปี วิวฏฺฐจกฺขุ ๑

กถั ภควา ปญฺญาจกฺขุณาปี วิวฏฺฐจกฺขุ ๑ ภควา มหาปญฺโถ
ปฺจุปญฺโถ หาสปญฺโถ ชวนปญฺโถ คิกฺขปญฺโถ นิพฺเพทิกปญฺโถ
ปญฺจปฺปเภทกฺสโล ปกฺกนฺนาโณ อธิคคปฏฺฐิมภิกิโท จตฺตเวสารชฺชปฺปตฺโต
ทสพลธาริ ปฺริสาสโก ปฺริสสีโห ปฺริสนาโค ปฺริสาชฺญโถ
ปฺริสโรเรโยห อนนฺตนาโณ อนนฺตเตโซ อนนฺตยโส
อทุโร มหทุโร ฐนวา เนตา วิเนตา อนฺเนตา สลฺยาเปตา
นิชฺฌาเปตา ๒ เปกฺเขตา ปสาเทตา ๑ โส หิ ภควา อนฺุปฺนฺนสฺส
มกฺกสฺส อุปฺปาเทตา อสฺสชาติสฺส มกฺกสฺส สลฺยชเนตา
อนกฺชาติสฺส มกฺกสฺส อกฺชาติตา มกฺกคณฺญ มกฺกวิฑู มกฺกโกวิโท ๑
มกฺกานุกา จ ปน เอตฺรหิ สาวกา วิหรนฺติ ปจฺจนา สมนฺนาถตา ๑
โส หิ ภควา ชานั ชานาติ ปสฺสั ปสฺสติ จกฺขุญฺโถ ฐมฺมญฺโถ
#๑ ม. สตมปี โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย ๑ ๒ ม. ปญฺญาเปตา อนิชฺฌาเปตา ๑

ฌาณภูโต พุรหมภูโต วตฺตา ปวตฺตา อตฺตสฺส นินฺเนตา อมตฺสฺส
ทาทา ฌมฺมสํมิ ตถาคโธ ฯ นตฺถิ ตสฺส ภควโธ อถาตํ อทิกฺขิ
อวิทิตํ อสจฺจิกิตํ อมุสฺสิตํ ปญฺญา ย ฯ อตีตํ นาคตปจฺจุปฺปนํ
อุปาทาย สพฺเพ ฌมฺมา สพฺพการเณ พุทฺธสฺส ภควโธ ฌาณมฺเข
อาปาถิ อากจฺจนฺติ ฯ ยงฺกิลฺลิจิ เเนยฺยํ นาม อตฺถิ ชานิตพฺพิ
อตฺตตฺโถ วา ปฺรตฺโถ วา อุกฺขตฺโถ วา ทิกฺขุฌมฺมิโก วา
อตฺโถ สมฺปฺรายิโก วา อตฺโถ อุตฺตานิ วา อตฺโถ คมฺภีโร
วา อตฺโถ คุโฬ ๑ วา อตฺโถ ปฏฺิจฺจนฺโน วา อตฺโถ เเนยฺโย
วา อตฺโถ นีโธ วา อตฺโถ อนวชฺโซ วา อตฺโถ นิกฺกิลเโส
วา อตฺโถ โวทาโธ ๒ วา อตฺโถ ปฺรมตฺโถ วา [๑] สพฺพนฺตํ
อนฺโตพุทฺธฌาเณ ปฺริวตฺตติ ฯ อตีเต พุทฺธสฺส ภควโธ อปฺปฏิหฺตํ
ฌาณํ อนาคเต ปจฺจุปฺปนเณ อปฺปฏิหฺตํ ฌาณํ ฯ สพฺพิ
กายกมฺมํ พุทฺธสฺส ภควโธ ฌาณานฺุปฺริวตฺติ สพฺพิ วจิกมฺมํ
สพฺพิ มโนกมฺมํ พุทฺธสฺส ภควโธ ฌาณานฺุปฺริวตฺติ ฯ ยาวตกํ
เเนยฺยํ ตาวตกํ ฌาณํ ยาวตกํ ฌาณํ ตาวตกํ เเนยฺยํ เเนยฺยปฺริยนฺตํ
ฌาณํ ฌาณปฺริยนฺตํ เเนยฺยํ เเนยฺยํ อตฺถิกมิตฺวา ฌาณํ
นปฺปวตฺตติ ฌาณํ อตฺถิกมิตฺวา เเนยฺยปโถ นตฺถิ อญฺญมณฺณ 8
ปฺริยนฺตญฺจายิโน เต ฌมฺมา ฯ ยถา ทุวินฺนํ สมฺกฺคปฺภุถานํ สมฺมามุสฺสิตานํ
เหฏฺฐิมํ สมฺกฺคปฺภุถํ อุปฺริมํ นาทิวตฺตติ อุปฺริมํ สมฺกฺคปฺภุถํ
เหฏฺฐิมํ นาทิวตฺตติ อญฺญมณฺณปฺริยนฺตญฺจายิโน เอวเมว
#๑ ย. คุโฬ ๑ ๒ ม. ย. โวทาน ๑ ๓ ไป. ม. อตฺโถ ๑

พุทธสฺส ภควโต เนยฺยญจ ฉาณญจ อญฺญมณฺญปรียนฺตญฺจายีโน
ยวตฺกํ เนยฺยํ ตาวตฺกํ ฉาณํ ยวตฺกํ ฉาณํ ตาวตฺกํ เนยฺยํ
เนยฺยปรียนฺตํ ฉาณํ ฉาณปรียนฺตํ เนยฺยํ เนยฺยํ อติกฺกมิตฺวา
ฉาณํ นปฺปวตฺตติ ฉาณํ อติกฺกมิตฺวา เนยฺยปโป นตฺถิ อญฺญมณฺญปรียนฺตญฺจายีโน
เต ธมฺมา ฯ สพฺพธมฺเมสุ พุทฺธสฺส ภควโต
ฉาณํ ปรีวตฺตติ ฯ สพฺเพ ธมฺมา พุทฺธสฺส ภควโต อวชฺชนปฺภีพฺพธา
อากฺขปฺภีพฺพธา มนสิการปฺภีพฺพธา จิตฺตฺตปฺปาทปฺภีพฺพธา ฯ
สพฺพสฺสเดสุ พุทฺธสฺส ภควโต ฉาณํ ปรีวตฺตติ ฯ สพฺเพสํ สตฺตानํ
ภควา อาสยํ ชานาติ อนฺุสยํ ชานาติ จริตฺตํ ชานาติ อธิมุตฺตี
ชานาติ อปฺปรชฺกฺเข มหารชฺกฺเข ติกฺกิณฺุทฺริเย มุทฺธิณฺุทฺริเย สุวากาเร
ทฺวากาเร สุวิญฺญาปเย ทฺวิญฺญาปเย ภพฺพาภพฺเพ สตฺเต ชานาติ ฯ
สเทวโก โลโก สมารโก สพฺรหฺมโก สสฺสมณฺพฺราหฺมณฺนิ ปชา
สเทวมนฺุสฺสา อนฺุโตพุทฺธฉาณํ ปรีวตฺตติ ฯ ยถา เยเกจิ
มจฺจกจฺจปา อนฺุตมโส ติมิตฺติมิงฺคลํ อฺุปาทาย อนฺุโตมहाสมฺุทฺเท
ปรีวตฺตนฺุติ เอวเมว สเทวโก โลโก สมารโก สพฺรหฺมโก
สสฺสมณฺพฺราหฺมณฺนิ ปชา สเทวมนฺุสฺสา อนฺุโตพุทฺธฉาณํ ปรีวตฺตติ ฯ
ยถา เยเกจิ ปกฺกิ อฺุตมโส กรุพฺพิ เวนฺเตยฺยํ อฺุปาทาย อากาสสฺส
ปเทเส ปรีวตฺตนฺุติ เอวเมว ยปิ เต สาริปฺุตฺตสฺมา ปญฺญา
เตปี พุทฺธฉาณฺุสฺส ปเทเส ปรีวตฺตนฺุติ ฯ พุทฺธฉาณํ เทวมนฺุสฺसानํ
ปญฺหํ ฝริตฺวา อภิภวิตฺวา ติฏฺฐติ ฯ ยปิ เต ขตฺติยปญฺุทิตา

พราหมณปณฺฑิตา คหปติปณฺฑิตา สมณปณฺฑิตา นิปุณา
กตปรปฺปวาทา พาลเวธฺฐีปา โวภินฺทนฺตา มณฺเฑ จรณฺติ ปณฺเฑวคเตน
ทิกฺขิตฺตานิ เต ปณฺหิ อภิสงฺขริตฺวา อภิสงฺขริตฺวา ตถาคตํ
อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺจนฺติ ฯ [๑] กถิตา วิสขฺชิตา จ เต ปณฺหา ภควตา
โหนฺติ นิตฺทิกฺขการณา อุปกฺขิตกา จ ฯ เต ภควโต สมฺปชฺชนฺติ ฯ
อถโข ภควา ตตฺถ อติโรจติ ยทิทํ ปณฺเฑวยาติ ฯ เอวํ ภควา
ปณฺเฑวจกฺขณาปี วิวฏฺจกฺข ฯ

กถิ ภควา พุทฺธจกฺขณาปี วิวฏฺจกฺข ฯ ภควา พุทฺธจกฺขณา โลกํ
โวโลเกนฺโต อทฺทส สตฺเต อุปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขินฺทฺริเย
มูทินฺทฺริเย สุวากาเร ทฺวากาเร สุวิณฺญาปเย ทฺวิณฺญาปเย อุปฺเปกฺจเจ
ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิโน วิหรนฺเต ฯ [๒] เสยฺยถาปี นาม อุปฺปลินฺธิ
วา ปทุมินฺธิ วา ปุณฺฑริกินฺธิ วา อุปฺเปกฺจจาณี อุปฺปลานิ วา
ปทุมานิ วา ปุณฺฑริกาณี วา อุกฺเก ชาตานิ อุกฺเก สํวฏฺฏานิ
อุกฺกานุกฺตานิ อนฺโตนิมฺมุคฺคโปสีตานิ ๓ อุปฺเปกฺจจาณี อุปฺปลานิ วา
ปทุมานิ วา ปุณฺฑริกาณี วา อุกฺเก ชาตานิ อุกฺเก สํวฏฺฏานิ
สโมทกณฺฐิตานิ อุปฺเปกฺจจาณี อุปฺปลานิ วา ปทุมานิ วา
ปุณฺฑริกาณี วา อุกฺเก ชาตานิ อุกฺเก สํวฏฺฏานิ อุกฺกา อจฺจุคฺคมฺม
ติกฺขณฺติ อนฺอุปฺปลิตฺตานิ อุกฺเกน เหวมฺว ภควา พุทฺธจกฺขณา โลกํ
โวโลเกนฺโต อทฺทส สตฺเต อุปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขินฺทฺริเย
มูทินฺทฺริเย สุวากาเร ทฺวากาเร สุวิณฺญาปเย ทฺวิณฺญาปเย อุปฺเปกฺจเจ
#๑ โป. ม. คฺคพฺพานิ จ ปฏฺฐิจฺจนฺนานิ จ ฯ ๒ ม. อุปฺเปกฺจเจ น ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิโน
#วิหรนฺเต ฯ ๓ โป. ม. อนฺโต นิมฺมุคฺคโปสีนิ ฯ

ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิโน วิหรนฺเต ฯ [๑] ชานาติ ภควา อัย
ปุคฺคโล รากจริโต อัย โทสจริโต อัย โมหจริโต อัย วิตกฺกจริโต
อัย สทฺธาจริโต อัย ฌานจริโตติ ฯ รากจริตฺสฺส ภควา ปุคฺคลฺสฺส
อสุภกัถิ กเถติ ฯ โทสจริตฺสฺส ภควา ปุคฺคลฺสฺส เมตฺตภาวนั
อากิขฺติ ฯ โมหจริตฺ ภควา ปุคฺคลั ๒ อุทฺเทเส ปริปุจฺจาย
กาเลน ฌมฺมสฺสวเน กาเลน ฌมฺมสากฺจฺจาย ครุสฺสวาเส นิเวเสติ ฯ
วิตกฺกจริตฺสฺส ภควา ปุคฺคลฺสฺส อานาปานสฺสตี อากิขฺติ ฯ
สทฺธาจริตฺสฺส ภควา ปุคฺคลฺสฺส ปาสาทนียิ นิमितฺตํ อากิขฺติ
พฺพุทฺธสฺสโพธิ ฌมฺมสฺสฺสมมฺมตํ สงฺฆสฺสฺสปฏิปตฺตี สีลานิ จ อตฺตโน ฯ
ฌานจริตฺสฺส ภควา ปุคฺคลฺสฺส วิปฺสฺสนานิมิตฺตํ อากิขฺติ
อนิจฺจกาการิ ทฺุกฺขาการิ อนตฺตกาการิ ฯ

เสเล ขธา ปพฺพตมฺพุทฺธนิฏฺฐิโต

ขธาปี ปสฺเส ชนตํ สมฺนตโต

ตถูปมํ ฌมฺมมยํ สฺเมธ

ปาสาทมารุยฺห สมฺนตจฺกฺขุ

โสกาวิกิณฺณํ ๑ ชนตมเปตโสโก

อเวกฺขสฺสฺส ชาติชฺราภิฏฺฐนฺติ ฯ

เอวํ ภควา พฺพุทฺธจฺกฺขุนาปี วิวฺจฺจกฺขุ ฯ

กถิ ภควา สมฺนตจฺกฺขุนาปี วิวฺจฺจกฺขุ ฯ สมฺนตจฺกฺขุ วุจฺจติ
สพฺพญฺญตฺตวณฺณิ ฯ ภควา สพฺพญฺญตฺตวณฺเนน อุเปโต สมฺเปโต

#๑ ม. อปฺเปกฺจฺเจ น ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิโน วิหรนฺเต ฯ ๒ ไป. ม. โมหจริตฺสฺส

#ภควา ปุคฺคลฺสฺส ฯ ๓ ม. โสกาวิกิณฺณํ ฯ

อุปคโต สมุปคโต อุปปนโน สมุปปนโน สมนฺนาคโต ฯ

น ตสฺส อธิฏฺฐมิตฺตํ กิณฺณํ

อโถ อวิณฺณตมชานิตพฺพํ

สพฺพํ อภิณฺณาสี ยทตฺถิ เเนยฺยํ

ตถาคโต เตน สมฺนตฺตจกฺขุติ ฯ

เอวํ ภควา สมฺนตฺตจกฺขุนาปี วิวญฺจกฺขุติ อภิตฺตยิ วิวญฺจกฺขุ ฯ

[๗๒๘] สกฺขิธมฺมํ ปริสฺสยวินยฺนติ สกฺขิธมฺมนฺติ น อิติหิติหํ
น อิติกราย น ปรมฺปราย น ปิฏฺฐสมฺปทาย น ตกฺกเหตุ
น นยเหตุ น อาการปริวิตกฺเกน น ทิฏฺฐินิษฺฌานกฺขนฺติยา
สามํ สยมภิณฺณาคํ อตฺตปจฺจกฺขมฺมนฺติ สกฺขิธมฺมํ ฯ
ปริสฺสยวินยฺนติ ปริสฺสยาคิ เทว ปริสฺสยา ปากฺกปริสฺสยา จ
ปฏฺิจฺจนฺนปริสฺสยา จ ฯ

กตเม ปากฺกปริสฺสยา ฯ สีหา พุยกฺขมา ทิปิ อจฺจตรจฺจนา
โกกา โคมหีสา ๑ หตฺถิ อหิ วิจฺฉิกา สตปฺที โจรา วา อสฺสุ
มาณฺวา กตกมฺมา วา อกตกมฺมา วา จกฺขุโรโค โสตโรโค
ฆานโรโค ชิวฺหาโรโค กายโรโค สีสโรโค กณฺณโรโค มุขโรโค
ทนต์โรโค กาโส สาส โปนาโส ๗โห ชโร กุจฺฉิโรโค มุจฺฉา
ปฺกฺขนฺทิกา สฺลา วิสฺสุจิกา กุฏฺฐํ คณฺโฑ กิลาโส โสโส อปมาโร
ททฺฑุ กณฺฑุ กจฺจุ รัชสา วิตฺตจฺฉิกา โลหิตํ ปิตฺตํ มธฺเมโ
อํสา ปิพฺภา ภคฺนฺทลา ปิตฺตสมฺภูจฺจนา อาพาธา เสมฺหสมฺภูจฺจนา
#๑ ม. มหีสา ฯ

อปจณิกปฏิบัติปทาย [๑] อนุตถปฏิบัติปทาย ฐมมานุฐมปฏิบัติปทาย สีเสตุ
ปริปุริการิตาย อินุทริเยสุ กุตุตทวารตายน โภชเน มตตณฺณตายน
ชาคริยานุโยคสฺส สติสมฺปนฺนตสฺส จตฺตุนฺนํ สติปญฺจานานํ
ภาวานานุโยคสฺส จตฺตุนฺนํ สมฺมปฺปชานานํ จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปฺปาทานํ
ปญฺจจฺจนฺนํ อินุทริยานํ ปญฺจจฺจนฺนํ พลานํ สตฺตุนฺนํ โพชฺฌณฺกานํ
อริยสฺส อฏฺฐจฺกติกสฺส มคฺคสฺส ภาวานานุโยคสฺส อิมํสํ กุสฺสลาณํ
ฐมมานํ ปรีหานาย อนุตฺตรายาย สํวตฺตุนฺนํ ๑ เอวํ ๒ ปรีหานาย
สํวตฺตุนฺนํ สติปฺริสฺสยา ๑

กถํ ตตฺตฺราสยาติ ปรีสฺสยา ๑ ตตฺตฺเถเต ปาปกา อกุสลา
ฐมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ อตฺตภาวสนฺนิสฺสยา ๑ ยถา พิเล พิลาสยา
ปาณา สยฺนฺติ ทเก ทกาสยา ปาณา สยฺนฺติ วนเน วนาสยา
ปาณา สยฺนฺติ รุกฺเข รุกฺขาสยา ปาณา สยฺนฺติ เอวมเว
ตตฺตฺเถเต ปาปกา อกุสลา ฐมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ อตฺตภาวสนฺนิสฺสยาติ
เอวมปิ ตตฺตฺราสยาติ ปรีสฺสยา ๑

วฺจฺจํ เหน้ ภาควตา สานฺเตวาสิโก ภิกฺขเว ภิกฺขุ สาจฺริยโก
ทุกฺขํ น ผาสฺสุ วิหฺรติ กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สานฺเตวาสิโก
สาจฺริยโก ทุกฺขํ น ผาสฺสุ วิหฺรติ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จกฺขุณา
รูปํ ทิสฺวา อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ฐมฺมา สรสงฺกปฺปา
สญฺโฆชนิยา คฺยสฺส อนุโต วสนฺติ อนุวาสุสวณฺติ ปาปกา อกุสลา
ฐมฺมาติ ตสฺมา สานฺเตวาสิโกติ วฺจฺจติ เต นํ สมฺมทาจรณฺติ
#๑ ม. อวิรุทฺฐปฏิบัติปทาย ๑ ๒ ม. เอวมปิ ๑

ปาปกา อกุสลา ฆมฺมาติ ตสฺมา สาจริยโกติ วุจฺจติ ปฺน จปริ
ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา
ชีวหาย รลํ สายิตฺวา กาเยน โฝฏฺฐพฺพํ ผุสฺสิตฺวา มนสา
ฆมฺมํ วิญฺญาเย อปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ฆมฺมา สรสงฺกปฺปา
สญฺโฆชนียา คฺยสฺส อนฺโต วสนฺติ อนฺวาสุสนฺติ ปาปกา
อกุสลา ฆมฺมาติ ตสฺมา สานฺเตวาสิโกติ วุจฺจติ เต นํ
สมฺมทาจฺรณฺติ ปาปกา อกุสลา ฆมฺมาติ ตสฺมา สาจริยโกติ วุจฺจติ
เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สานฺเตวาสิโก สาจริยโก ทุกฺขํ น ภาสุ
วิหฺรตีติ ฯ เอวมปิ ตตฺตราสยาติ ปริสุตฺथा ฯ

วุตฺตํ เหนฺติ ภควตา ตโยเม ภิกฺขเว อนฺตรามลา
อนฺตรามิตฺตา อนฺตราสปฺตฺตา อนฺตรารชกา อนฺตราปจฺจตฺติกา
กตฺเม ตโย โลโก ภิกฺขเว อนฺตรามโล อนฺตรามิตฺโต
อนฺตราสปฺตฺโต อนฺตรารชโก อนฺตราปจฺจตฺติโก โทโส ภิกฺขเว
อนฺตรามโล อนฺตรามิตฺโต อนฺตราสปฺตฺโต อนฺตรารชโก
อนฺตราปจฺจตฺติโก โมโห ภิกฺขเว อนฺตรามโล อนฺตรามิตฺโต
อนฺตราสปฺตฺโต อนฺตรารชโก อนฺตราปจฺจตฺติโก อิมํ โข ภิกฺขเว
ตโย อนฺตรามลา อนฺตรามิตฺตา อนฺตราสปฺตฺตา อนฺตรารชกา
อนฺตราปจฺจตฺติกาติ ฯ

อนตฺถชนโน โลโก โลโก จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต ชาตํ ตํ ชโน นาวพฺุชฺฌติ

ลฺหุโธ อตุถํ น ชานาติ   ลฺหุโธ ฐมมํ น ปสฺสติ
อนุชตมํ ตทา โหติ   ยํ โลโก สหเต นริ
อนตฺถชนโน โทโส   โทโส จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต ชาตํ   ตํ ชโน นาวพฺพชฺฉติ
ลฺหุโธ อตุถํ น ชานาติ   ลฺหุโธ ฐมมํ น ปสฺสติ
อนุชตมํ ตทา โหติ   ยํ โโกโธ สหเต นริ
อนตฺถชนโน โมโห   โมโห จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต ชาตํ   ตํ ชโน นาวพฺพชฺฉติ
มฺหุโฬ อตุถํ น ชานาติ   มฺหุโฬ ฐมมํ น ปสฺสติ
อนุชตมํ ตทา โหติ   ยํ โมโห สหเต นรฺนฺติ ฯ

เอวมปิ ตตฺตราสยาติ ปรีสฺสยา ฯ

วฺจฺจตี เหนติ ภควตา ตโย โข มหาราช ปรีสฺสส ฐมฺมา
อชฺฉตฺตํ อฺปฺปชฺชมานา อฺปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทฺกฺขาย อผาสฺวิหาราย
กตเม ตโย โลโก โข มหาราช ปรีสฺสส ฐมฺโม อชฺฉตฺตํ
อฺปฺปชฺชมาโน อฺปฺปชฺชติ อหิตาย ทฺกฺขาย อผาสฺวิหาราย โทโส
โย มหาราช ปรีสฺสส ฐมฺโม อชฺฉตฺตํ อฺปฺปชฺชมาโน อฺปฺปชฺชติ
อหิตาย ทฺกฺขาย อผาสฺวิหาราย โมโห โข มหาราช ปรีสฺสส
ฐมฺโม อชฺฉตฺตํ อฺปฺปชฺชมาโน อฺปฺปชฺชติ อหิตาย ทฺกฺขาย อผาสฺวิหาราย
อิเม โข มหาราช ตโย ปรีสฺสส ฐมฺมา อชฺฉตฺตํ อฺปฺปชฺชมานา
อฺปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทฺกฺขาย อผาสฺวิหารายาติ ฯ

โลโก โทโส จ โมโห จ ปุริส ปาปเจตส์

หีสุนติ อุตตสมภูตา ตจสารัว สมผลนุติ ฯ

เอวมปิ ตตฺรธาธาติ ปฺริสฺสยา ฯ

วุดฺติ เหติ ภาวตา

ราโค จ โทโส จ อิตฺนินานา

อรตี รติ โลมหังโส อิตฺ ชาโต

อิตฺ สมภูจาย มโนวิตกฺกา

กุมารกา ธงฺกมิโวสฺสชฺชนฺตฺติติ ฯ

เอวมปิ ตตฺรธาธาติ ปฺริสฺสยา ฯ

ปฺริสฺสยวินยฺนฺติ ปฺริสฺสยวินยํ ปฺริสฺสยปฺหานํ ปฺริสฺสยวูปสมํ
ปฺริสฺสยปฺภูนิสฺสคฺคํ ปฺริสฺสยปฺภูปฺสฺสทฺธิ อมตํ นิพฺพานนฺติ
สกฺขิธมฺมํ ปฺริสฺสยวินยํ ฯ

[๗๒๕] ปฺฏิปทํ วเทหิ ภาทฺทฺนฺเตติ ปฺฏิปทํ วเทหิ สมฺมาปฺฏิปทํ
อนฺุโลมปฺฏิปทํ อปฺจจฺนิกปฺฏิปทํ อนฺุวตฺถปฺฏิปทํ ธมฺมานุชฺชมฺมปฺฏิปทํ
สีเลสุ ปฺริปุริการิตํ อินฺุทฺริเยสุ กุตฺตทฺวารตํ โภชเน มตฺตลฺลยฺนฺตํ
ชาคริยานุโยคํ สติสมฺปชฺญลฺลํ จตฺตาโร สติปฺญฺจानเน จตฺตาโร
สมฺมปฺปฺชานเน จตฺตาโร อิทฺธิปฺปาเท ปฺญจินฺุทฺริยานิ ปฺญจ พฺลานิ
สฺตฺต โภชณฺงฺเค อริยํ อญฺุจงฺกิกํ มคฺคํ นิพฺพานญฺจ นิพฺพานคามินิญฺจ
ปฺฏิปทํ วเทหิ อจฺจิกฺข เทเสหิ ปฺญฺจเปหิ ปฺญฺจเปหิ วิวร วิภช
อุตฺตานิโกโรหิ ปกาเสหิติ ปฺฏิปทํ วเทหิ ฯ ภาทฺทฺนฺเตติ โส

นิมมิโต พุทฺธํ ภควนฺตํ อาลปติ ฯ อถวา ยํ ตฺวํ ฌมฺมํ
อาจิกฺขิ เทเสสิ ปณฺณเปสิ ปฏฺฐเปสิ วิวริ วิภชิ อุตฺตานิอกาสิ
ปกาสเสสิ สพฺพนฺตํ สุนฺทรํ ภาทฺทกํ กลฺยาณํ อนวชฺชํ เสวิตพฺพนฺติ
ปฏฺธิปทํ วเทหิ ภาทฺทนฺเต ฯ

[๗๓๐] ปาฏิโมกฺขํ อถวาปี สมารินฺติ ปาฏิโมกฺขนฺติ สีลํ
ปติฏฺฐา อาทิ จรณํ สยโม สํวโร มุขํ ปมฺขํ กุสลาณํ ฌมฺมานํ
สมาปตฺติยา ฯ อถวาปี สมารินฺติ ยา จิตฺตสฺส จิตฺติ สณฺจจิตฺติ
อวฏฺฐิตฺติ อวิสาหาโร อวิกฺเขโป อวิสาหฏฺฐมานสตา สมโธ
สมาธิทฺทริยํ สมาริพฺลํ สมฺมาสมาธิํติ ปาฏิโมกฺขํ อถวาปี สมารี ฯ
เตนาห โส นิมฺมิโต

อกิตฺตยิ วิวฏฺฐจกฺขุ
สภฺกขิฌมฺมํ ปริสฺสยวินยํ
ปฏฺธิปทํ วเทหิ ภาทฺทนฺเต
ปาฏิโมกฺขํ อถวาปี สมารินฺติ ฯ

[๗๓๑] จกฺขุหิ เนว โลลสฺส
คามกถาย อวารเย โสคํ
รเส จ นานุกิขฺฌเมยฺย
น จ มมาเยถ กิณฺจิ โลกสฺมี ฯ

[๗๓๒] จกฺขุหิ เนว โลลสฺสชาติ กถํ จกฺขุโลโล ๑ โหติ ฯ
อิเชกฺจโจ จกฺขุโลโล จกฺขุโลลิเยน ๓ สมนฺนาคโต โหติ อทิฏฺฐํ
#๑ ม. จกฺขุโลโลติ ฯ ๒ ม. อยํ ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๓ ม. จกฺขุโลลิเยสุ ฯ

ทกขิตัพพ์ ทิฏฐิ์ สมตีกกमितัพพนฺติ อารามเน อารามิ์ อูยฺยานเน
อูยฺยานิ์ คามเน คามิ์ นิกเมเน นิกมิ์ นกเรเน นกริ์ รฎฺเจเน รฎฺฐิ์
ชนปฺเทเน ชนปฺทิ์ ทิฆจาริกิ์ อนุวตฺติตจาริกิ์ อนุยฺตุโต วิหรติ
รูปทสฺสนาย เวมฺปิ จกฺขุโลโล โหติ ฯ อถวา อนุตรฆริ์
ปวิฏฺฐโ จ วิถิ์ ปฏฺฐิปนฺโน อสิ์วโต คจฺฉติ หตฺถิ์ โอลฺเลนฺโต
อสสิ์ โอลฺเลนฺโต รถิ์ โอลฺเลนฺโต ปตฺตี โอลฺเลนฺโต อิตฺถิโย
โอลฺเลนฺโต ปฺริเส โอลฺเลนฺโต กุมารเก โอลฺเลนฺโต กุมาริกาโย
โอลฺเลนฺโต อนุตราปณิ์ โอลฺเลนฺโต ฆรมฺขานิ์ โอลฺเลนฺโต
อุทฺธิ์ โอลฺเลนฺโต อโห โอลฺเลนฺโต ทิสาวิตฺถิ์ เปกฺขมาโน คจฺฉติ
เอวมฺปิ จกฺขุโลโล โหติ ฯ อถวา จกฺขุณา รูปิ์ ทิสฺวา นิमितฺตคฺคาหิ์
โหติ อนุพฺยณฺชนคฺคาหิ์ ยตฺวาริกรรมเมณิ์ จกฺขุณฺทฺริยิ์ อสิ์วตฺ
วิหรนฺติ อภิขฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺสลา ฆมฺมา อนุวาตฺสเวยฺย
ตสฺส สิวฺราย น ปฏฺฐิพฺชชติ น รกฺขติ จกฺขุณฺทฺริยิ์ จกฺขุณฺทฺริเย
น สิวฺริ์ อาปฺชชติ เวมฺปิ จกฺขุโลโล โหติ ฯ ยถา วา ปเนเก
โกณฺโต สมณฺพฺราหฺมณา สทฺธาเทยฺยานิ์ โภชนานิ์ ญฺญชิตฺวา เต
เอวรูปิ์ วิสฺสกทสฺสนิ์ อนุยฺตุตา วิหรนฺติ เสยฺยถิ์ทํ นจฺจํ คีตํ
วาทิตํ เปกฺขํ อกฺขานํ ปาณิสฺสริ์ เวตاپิ์ กุมฺภถฺถุนิ์ โสภนกรกิ์ ๑
จณฺฑาลิ์ วิสิ์ ไรวนิ์ หตฺถิยฺทฺธิ์ อสฺสยฺทฺธิ์ มหิสฺยฺทฺธิ์ อฺสภยฺทฺธิ์
อชฺยฺทฺธิ์ ๒ เมณฺฑยฺทฺธิ์ กุกฺกญฺยฺทฺธิ์ วฏฺฏญฺยฺทฺธิ์ ทณฺฑยฺทฺธิ์
มฺภูจฺยฺทฺธิ์ นิพฺพยฺทฺธิ์ อฺยโยธิ์กิ์ พลคฺคิ์ เสนาพฺยฺหิ์ อณฺเฑทสฺสนิ์ อิติ
#๑ ม. โสภนกิ์ ฯ ๒ โป. ย. โคยฺทฺธิ์ ฯ

วาเอวมปี จกขุโลโล โหติ ฯ

กถิ น จกขุโลโล โหติ ฯ อธิ ภิกขุ อนุตรฆริ ปวิญโจ
 วิถี ปฏิปนโน สัวโต คจจติ น หตถิ โอลิเกนุโต น อสสิ
 โอลิเกนุโต น รถิ โอลิเกนุโต น ปตติ โอลิเกนุโต น อติถิโย
 โอลิเกนุโต น ปุริเส โอลิเกนุโต น กุมารเก โอลิเกนุโต
 น กุมาริกาโย โอลิเกนุโต น อนุตราปณิ โอลิเกนุโต น
 ฆรมุขานิ โอลิเกนุโต น อูทธี โอลิเกนุโต น อโธ โอลิเกนุโต
 น ทิสาวิตถิสิ เปกขมาโน คจจติ เอวมปี น จกขุโลโล โหติ ฯ
 อถวา ภิกขุ จกขุณา รูปี ทิสวา น นิमितตคคาหิ โหติ
 นานุพยณชนคคาหิ ยตวาธิกรรมเมณิ จกขุนุทริยิ อสิวตติ วิหรนตติ
 อภิขมาโทมนสสา ปาปกกา อกสลา ฆมมา อนุวาสุสเวยยิ ตสส
 สัวราย ปฏิปชชติ รกขติ จกขุนุทริยิ จกขุนุทริเย สัวรि อาปชชติ
 เอวมปี น จกขุโลโล โหติ ฯ ยถา วา ปเนเก โกนุโต สมณพราหุมน
 สทฐาเทยยานิ โภชนานิ ภูณชิตวา เต เอวรूपิ วิสุกทสสนิ
 อนนุยุตตะ วิหรนติ เสยยถิถิ นจจิ คีตติ วาทิตติ เปกข
 อกขานิ ฯเปฯ อณิกทสสนิ อติ วา เอวรูปา วิสุกทสสนานุโยคา ๑
 ปฏิวิโรโต โหติ เอวมปี น จกขุโลโล โหติ ฯ

จกขุหิ เนว โลลสสาติ จกขุโลลลियิ ปชเหยย วิโนเทย
 พยนตีกเรยย อนภาวงคเมยย จกขุโลลลिया อารโต อสส วิโรโต
 ปฏิวิโรโต นิกขนุโต นิสสญโจ วิปปมุตโต วิสณนุตโต วิมริยาทิกเตน
 #๑ ไป. ม. วิสุกทสสนา ฯ

เจตสา วิหเรยยาติ จกขุหิ เนว โลลสฺส ฯ

[๗๑๓] ความกถา อวารเย โสตนฺติ ความกถา วุจฺจนฺติ
พตฺตีสฺส ตีรจฺฉานกถา ฯ เสยฺยถิทํ ฯ ราชกถา โจรกถา มหามตฺตกถา
เสนากถา ภยกถา ยุตฺตกถา อนฺนกถา ปานกถา วตฺตกถา ยานกถา
สยนกถา มาลากถา คนฺธกถา ฌาติกถา ความกถา นิคมกถา
นกรกถา ชนปทกถา อิตฺถีกถา ปุริสกถา สฺวรกถา วิสิกฺขากถา
กุมภจฺฉานกถา ปุพฺพเปตฺตกถา นานตฺตกถา โลกกฺขายิกา
สมฺมทฺทกฺขายิกา อิติภวาทกถา อิติ วาติ ความกถาย ฯ อวารเย
โสตนฺติ ความกถาย โสตํ อวารเยยฺย นิวารเยยฺย สนนิวารเยยฺย ๑ รกฺเขยฺย
โคเปยฺย ปิทฺเทยฺย ปจฺฉินฺนฺเทยฺยาติ ความกถาย อวารเย โสตํ ฯ

[๗๑๔] รเส จ นานุกิขฺเขยฺยาติ รโสติ มฺุรโส ชนฺธโร
ตจโร ปตฺตรโร ปุพฺพรโร ผลโร อมฺพิลํ มฺุริ ติตฺติกํ
กฏกํ โลณิกํ ขาริกํ ลมฺพิลํ ๒ กสาโว สาทํ อสาทํ สีตํ อุณฺ्हํ ฯ
สนฺเตเก สมณฺพราหฺมณา รสทิตฺธา เต ชิวฺหฺเคน รสคฺคานิ
ปริเยสนฺตา อาหิณฺฑนฺติ ฯ เต อมฺพิลํ ลภิตฺวา อนมฺพิลํ ปริเยสนฺติ
อนมฺพิลํ ลภิตฺวา อมฺพิลํ ปริเยสนฺติ ฯเปฯ สีตํ ลภิตฺวา อุณฺ्हํ
ปริเยสนฺติ อุณฺ्हํ ลภิตฺวา สีตํ ปริเยสนฺติ ฯ เต ยํ ยํ ลภิตฺวา
เตน เตน น ตฺสฺสนฺติ อปราปฺริ ปริเยสนฺติ มนาปีเกสฺสุ รเสสฺสุ
รตฺตา ทิตฺธา คชิตฺตา มุจฺฉิตฺตา อชฺโฆปนฺนา ลคฺคา ลคฺคิตฺตา
ปฺลิตฺพุทฺธา ฯ ยสฺเสสา รสตฺตฺตฺตา ปหีนา สมฺมุจฺฉินฺนา ฯเปฯ
#๑ ม. สํวเรยฺย ฯ ๒ ม. ลมฺพิลํ ฯ ยู. อมฺพิลํ ฯ

ฌาณคึกคินา ททตฺตา โส ปฏิสงฺขา โยนิโส อหาริ อหารเถติ
เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนาย น วิภูสฺนายน ยาวเทว อิมสฺส
กายสฺส จิตฺติยา ยาปนายน วิหีสฺสปฺรติยา พุรฺหมจฺริยานุคฺคหายน ฯเปฯ
ผาสฺสูวิหาโร จาติ ฯ ยถา วณฺํ อาติมฺเปยฺย ยาวเทว อารุหณฺตถาย
ยถา วา ปน อกฺโข อพฺภณฺนเชยฺย ยาวเทว ภารสฺส นิตฺถรณฺตถาย
ยถา วา ปน ปฺตฺตมฺมํสํ อหารเรยฺย ยาวเทว กนฺตารสฺส นิตฺถรณฺตถาย
เอวเมว ภิกฺขุ ปฏิสงฺขา โยนิโส อหาริ อหารเถติ เนว
ทวาย ฯเปฯ อนวชฺชตา จ ผาสฺสูวิหาโร จาติ รสฺตณฺหิ
ปชฺเหยย วิโนทฺเหยย พุยนฺตีกเรยฺย อนภาวงฺกเมยฺย รสฺตณฺหายน
อารโต อสฺส วิโรโต ปฏิวีโรโต นิภฺขนฺโต นิสฺสภูโจ วิปฺปมฺตฺโต
วิสฺถณฺตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหเรยฺยติ รเส จ
นानุคฺชีฆเณยฺย ฯ

[๗๓๕] น จ มยาเยถ กิณฺจิ โลกสฺมินฺติ มมตฺตาคิ เทว มมตฺตา
ตณฺหามมตฺตณฺจ ทิฏฺฐิมมตฺตณฺจ ฯเปฯ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ ฯเปฯ
อิทํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ ฯ ตณฺหามมตฺตํ ปหาย ทิฏฺฐิมมตฺตํ
ปฏินิสฺสชฺชิตฺวา จกฺโข น มมาเยยฺย น คณฺเฬยฺย น ปฺรามเสยฺย
นาภินิวิเสยฺย โสตํ ฆานํ ชิวฺหิ กายํ รุเป สทฺเท คนฺเช รเส
โผฏฺฐพฺเพ กุลฺลํ คณฺณํ อาวาสํ ลากฺกํ ยสฺสํ ปสฺสํ สฺขํ จิวฺริ
ปีณฺทปาดํ เสนาสนฺนํ คิลานปจฺจยภฺสชฺชปฺริกฺขาริ กามธาตฺถุํ รูปธาตฺถุํ
อรูปรธาตฺถุํ กามภวํ รูปภวํ อรูปภวํ สลฺยณฺภวํ อสลฺยณฺภวํ

เนวสณฺณานาสณฺณากวํ เอกโวการภวํ จตุโวการภวํ ปญฺจโวการภวํ
อตีตํ อนาคตํ ปจฺจุปฺปนฺนํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญญาตพฺเพ ฐมฺเม น
มฺมาเยยฺย น คณฺเหยฺย น ปฺรามเสยฺย นาภินิวิเสยฺย ฯ กิณฺจิติ
กิณฺจิจิ รูปคตํ เวทนาคตํ สณฺณาคตํ สงฺขารคตํ วิญญาณคตํ ฯ๔
โลกสุมินฺติ อปายโลกे ฯเปฯ आयत्तनलोकति न ज म्मायेत्
กิณฺจิจิ โลกสุมि ๑ เตนาห ภควา

จกฺขุหิ เนว โลลสฺส
คามกถาย อวารเย โสตี
รเส จ นานุกิซฺเมยฺย
น จ มฺมาयेถ กิณฺจิจิ โลกสุมินฺติ ๑

[๑๓๖] ผสฺเสน ยทา ผุฏฺฐสฺส

ปริเทวํ ภิกฺขุ น กรเยยฺย กุหิณฺจิจิ
ภวณฺจ นาภิชปฺเปยฺย
เถรวสฺส จ น สมฺปเวเชยฺย ๑

[๑๓๗] ผสฺเสน ยทา ผุฏฺฐสฺสชาติ ๑ โรคผสฺเสน ผุฏฺฐโ จ ปเรโต
สโมหิตโต สมฺนฺนาคโต อสฺส จกฺขุโรเคน ผุฏฺฐโ จ ปเรโต สโมหิตโต
สมฺนฺนาคโต อสฺส โสตโรเคน ฆานโรเคน ชิวฺหาโรเคน กายโรเคน
สีสโรเคน กณฺณโรเคน มุขโรเคน ทนฺตโรเคน กาสฺน สาสฺน
ปีนาสฺน ฯาเหน ชเรน กุจฺฉิโรเคน มุจฺฉาย ปกฺขนฺทิกาย สฺลายน
วิสุจิกาย กุฏฺฐเจน คณฺเฑน กิลาสฺน โสเสน อปฺมาเรน ททฺทฺยา
#๑ ม. ผสฺโสติ โรคผสฺโส ๑ ย. ผสฺโสติ ๑

กณฺฑุยา กจฺจุยา รชสฺยา วิตฺตจฺฉิกาย โลหิตฺเตน ปิตฺเตน มรฺฐเมเหฺน
อํสาย ปิพฺภาย ภคฺนุทลฺยา ปิตฺตสมฺภูจฺฉานฺเห อปาเชหิ
เสมฺหสมฺภูจฺฉานฺเห อปาเชหิ วาตสมฺภูจฺฉานฺเห อปาเชหิ สนนฺนิปาติเกหิ
อปาเชหิ อุตฺตปริณามเชหิ อปาเชหิ วิสมฺปรีหารเชหิ อปาเชหิ
โอปกุภฺมิเกหิ อปาเชหิ กมฺมุวิปากเชหิ อปาเชหิ สีเตน อุณฺเหรน
ชិฆฺจฺฉาย ปิปาสา ย อุจฺจาเรน ปสฺสฺสาเวน ํสมกสฺวาตตปสีรีสปสมฺผลเสหิ
ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต อสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ยทา ผุฏฺฐสฺส ๑

[๗๓๘] ปรีเทวํ ภิกฺขุ น กรเยยฺ กุหิณฺจิติ อาทวํ ปรีเทวํ
อาเทวนํ ปรีเทวนํ อาเทวิตฺตตฺตํ ปรีเทวิตฺตตฺตํ วาจาปลาปํ วิปฺปลาปํ
ลาลปฺปํ ลาลปฺปายนํ ลาลปฺปายิตฺตตฺตํ น กรเยยฺ น ชเนยฺ น
สฺลชฺชเนยฺ น นิพฺพตฺเตยฺ นานินิพฺพตฺเตยฺ ๑ กุหิณฺจิติ กุหิณฺจิ
กิมฺหิจิ กตฺถจิ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺฐา วา อชฺฉตฺตพหิทฺฐา วาติ
ปรีเทวํ ภิกฺขุ น กรเยยฺ กุหิณฺจิติ ๑

[๗๓๙] ภาวฺจ นานิขปฺเปยฺยาติ กามภวํ น ชปฺเปยฺย รุปภวํ
น ชปฺเปยฺย อรูปภวํ น ชปฺเปยฺย น ปชปฺเปยฺย นานิขปฺเปยฺยาติ
ภาวฺจ นานิขปฺเปยฺย ๑

[๗๔๐] เภรวสฺสุ จ น สมนฺปเวเรยฺยาติ เภรวาติ เอเกน
อากาเรน ภยมฺปิ เภรวมฺปิ ตลฺลเณว ๑ วุตฺตํ เหนฺตํ ภควตา เหนฺตํ
นฺน ตํ ภยํ เภรวํ [๑] อากจฺฉตฺตํ ๑ พหิทฺฐารมฺมณํ วุตฺตํ สีหา
#๑ ม. น ชเห ๑

พุคฺขมา ทีปํ อจฺจนา ตฺรจฺจนา โภกา โคมหิสฺสา [๑] หตฺถิ อหิ วิจฺฉิกา
 สตปฺที โจรา วา อสุสุ มาณวา กตกมฺมา วา อกตกมฺมา
 วา ฯ อถาปฺเรณ อากาเรณ ภยํ วุจฺจติ อชฺชตฺตํ จิตฺตสมฺภูจฺจํ
 ภยํ ภยานํ ฌมฺภิตตฺตํ โลมหํโส เจตฺโส อุกฺกเพโศ อุตฺตราโส
 ชาตฺติภยํ ชฺรภยํ พฺยาธิภยํ มรณภยํ ราชภยํ โจรภยํ อคฺคิภยํ
 อุกกภยํ อุตฺตานุวาทภยํ ปฺรานุวาทภยํ ทณฺฑภยํ ทุคฺคตฺติภยํ
 อุมิภยํ กุมฺภิลภยํ อวฏฺฏภยํ สสฺสกาภยํ ๒ อาชีวกภยํ ๓ อสิโลกภยํ
 ปฺริสาย สาราชฺชภยํ [๔] ภยานํ ฌมฺภิตตฺตํ โลมหํโส เจตฺโส อุกฺกเพโศ
 อุตฺตราโส ฯ เภรเวสุ จ น สมฺปเวเชยฺยาติ เภรเว ปสฺสิตฺวา
 วา สฺมุติวฺวา วา น เวเชยฺย น ปเวเชยฺย น สมฺปเวเชยฺย น
 ตเสยฺย น อุตฺตเสยฺย น ปฺริตฺตเสยฺย น ภาเยยฺย น สนฺตาสํ
 อาปชฺเชยฺย อภีรु ๕ อสุส อจฺจมฺภิ อนฺตฺราสี อปฺลาयी ปฺหีนภยเภรวโ
 วิคตฺโลมหํโส วิหเรยฺยาติ เภรเวสุ จ น สมฺปเวเชยฺย ฯ
 เตนนาห ภคฺวา

ผสฺเสน ยทา ผุจฺจสฺส
 ปฺริเทวํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิณฺจิ
 ภวณฺจ นาภิชปฺเปยฺย
 เภรเวสุ จ น สมฺปเวเชยฺยาติ ฯ

[๗๔๑] อนฺนํ นมโถ ปานานํ
 ขาทนียานํ อโถปี วตฺถานํ

#๑ ม. อสุสา ฯ ๒ ม. สสุกาภยํ ฯ ๓ ม. อาชีวิกภยํ ฯ ๔ ม. มทนภยํ
 #ทุกฺคตฺติภยํ ภยํ ฯ ๕ ย. อภีรุ ฯ

ลทฺธา น สนฺนิธิ กยิธา

น จ ปริตฺตเส ตานิ อลพฺภมาโน ๑ ฯ

[๗๔๒] อนุนานมโถ ปานานํ ขาทนียานํ อโถปี วัตฺถานนฺติ
อนุนานนฺติ โอทโน กุมฺมาโส สตฺตฺ มจฺโฆ มํสํ ฯ ปานานนฺติ
อฏฺฐ ปานานิ อมฺพปानํ ชมฺพปานํ โจจฺปานํ โมจฺปานํ มรฺกฺปานํ
มฺหุทฺธิกปานํ สาลูกปานํ ผารุสฺกปานํ ฯ อปรานีปี อฏฺฐ ปานานิ
โกสมฺพปานํ โกลปานํ พฺทฺรปานํ ฃฏฺฐปานํ เตลปานํ ยาคุปานํ
ปโยปานํ รสปานํ ฯ ขาทนียานนฺติ ปิฏฺฐขชฺชกํ ปุวขชฺชกํ มูลขชฺชกํ
ตจขชฺชกํ ปตฺตขชฺชกํ ปุปฺผขชฺชกํ ผลขชฺชกํ ฯ วัตฺถานนฺติ ฉ
จิวรานิ โขมํ กปฺปาสิกํ โกเสยฺยํ กมฺพลํ สานํ กงฺคนฺติ
อนุนานมโถ ปานานํ ขาทนียานํ อโถปี วัตฺถานํ ฯ

[๗๔๓] ลทฺธา น สนฺนิธิ กยิธาติ ลทฺธาติ ลทฺธา ลกิตฺวา
อธิคนฺตฺวา วินฺทิตฺวา ปฏฺฐิถฺกิตฺวา น กุหนาย น ลปนายน น เนมิตฺตกตฺตาย
น นิปฺเปสิกตฺตาย น ลาเภน ลากํ นิชิคีสฺนตฺตาย ๒ น ทารุทานน
น เวพฺพทานน น ปตฺตทานน น ปุปฺผทานน น ผลทานน น
สินานทานน น จุณฺณทานน น มตฺติกทานน น ทนฺตกฏฺฐทานน
น มุโขทกทานน น ปาตฺกมฺยตฺตาย น มุคฺคสุปตฺตาย น ปาริภฺภูตฺตาย
น ปิจฺจมทฺทิกตฺตาย น วัตฺถวิชฺชาย น ติริจฺจฺจฺจานวิชฺชาย น
องฺควิชฺชาย น นกฺขตฺตวิชฺชาย น ทูตคฺคเมนน น ปหีนคฺคเมนน น
ชงฺฆมเปสฺนิกน ๓ น เวชฺชกมฺเมนน น นวกมฺเมนน น ปิณฺฑทปฺปฏฺฐิปิณฺฑทกน
#๑ ม. อลภมาโน ฯ ๒ ม. นิชิคีสฺนตฺตาย ฯ ๓ ม. ชงฺฆมเปสฺนิกน ฯ

น ทานานุปฺปทาเนน ฌมฺเมน สเมเน ลทฺธา ลภิตฺวา อธิคฺนฺตฺวา
วินฺยิตฺวา ปฏฺฐิตฺวาติ ลทฺธา ฯ น สนนฺธิ กยฺราติ อนฺนสนนฺธิ
ปานสนนฺธิ วจฺจสนนฺธิ ยานสนนฺธิ สยฺนสนนฺธิ กนฺธสนนฺธิ
อามิสสนนฺธิ น กรเยยฺย น ชนเยยฺย น สลฺยชนเยยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย
นาภินิพฺพตฺเตยฺยาติ ลทฺธา น สนนฺธิ กยฺรา ฯ

[๗๔๔] น จ ปริตฺตเส ตานิ อลฺพกฺมาโนติ อนฺนํ วา น
ลภามิ ปานํ วา น ลภามิ วจฺจํ วา น ลภามิ กุณฺโณ วา น
ลภามิ คณฺโณ วา น ลภามิ อาวาสํ วา น ลภามิ ตาภํ
วา น ลภามิ ยสํ วา น ลภามิ ปสํ วา น ลภามิ สฺขํ
วา น ลภามิ จีวรํ วา น ลภามิ ปิณฺฑปาทํ วา น ลภามิ
เสนาสนํ วา น ลภามิ คิลานปจฺจยภฺสชฺชปริกฺขารํ วา น ลภามิ
คิลานุปฺภูจกํ วา น ลภามิ อปฺปญฺญาโตมฺหิติ น ตเสยฺย น
อฺตุตฺตเสยฺย น ปริตฺตเสยฺย น ภายเยยฺย น สนนฺตาสํ อปชฺเชยฺย
อภฺริ อสฺส อจฺจมฺภิ อนฺนฺตราสี อปฺลาयी ปหฺนภยภฺรโว
วิกตฺโตมฺหํโส วิหเรยฺยาติ น จ ปริตฺตเส ตานิ อลฺพกฺมาโน ฯ
เตนาห ภคฺวา

อนฺนํ นมโธ ปานานํ
ขาทณฺเฑนํ อโถปี วจฺจํ
ลทฺธา น สนนฺธิ กยฺรา
น จ ปริตฺตเส ตานิ อลฺพกฺมาโนติ ฯ

[๗๔๕] ฅายี น ปาทโลลสุส

วิรเม กุกุกจจา นปมชชชช

อถาสเนสุ สชเนสุ

อปปลททเทสุ ภิกขุ วิหเรชช ๗

[๗๔๖] ฅายี น ปาทโลลสุสชาติ ฅายีติ ปจเมนปี ฅาเนน
ฅายี ทุติเยนปี ฅาเนน ฅายี ตติเยนปี ฅาเนน ฅายี
จตุตถเณปี ฅาเนน ฅายี สวิตกุกสวิจาเรน ปี ฅาเนน ฅายี
อวิตกุกวิจารมตเตนปี ฅาเนน ฅายี อวิตกุกอวิจาเรนปี ฅาเนน
ฅายี สปปิตติเกนปี ฅาเนน ฅายี นิปปิตติเกนปี ฅาเนน ฅายีถ
ปีติสทคเตนปี ฅาเนน ฅายี สาทสทคเตนปี ฅาเนน ฅายี
สุชสทคเตนปี ฅาเนน ฅายี อูเปกขาสทคเตนปี ฅาเนน ฅายี
สุลลชเตนปี ฅาเนน ฅายี อนิมิตเตนปี ฅาเนน ฅายี อปปลนทิตเตนปี
ฅาเนน ฅายี โลกิเยนปี ฅาเนน ฅายี โลกุตเตเรนปี
ฅาเนน ฅายี ฅานรโต เอกคตมณฺญุตโต สทตถกรุกโกติ ๑ ฅายี ๗
น ปาทโลลสุสชาติ กถ ปาทโลโล โหติ ๗ อีเชกจโจ ปาทโลโล
ปาทโลลียน สมนนาคโต โหติ อารามน อารามํ อูชชานน
อูชชานํ คามน คามํ นิคเมน นิคมํ นคเรน นครํ รุกเจน รุกจํ
ชนปเทน ชนปทํ ทิมจาริกํ อนวตถิตจาริกํ อนนุคโต วิหริติ
เอวมปี ปาทโลโล โหติ ๗ อถวา ภิกขุ อนนุโตสงฆาราม
ปาทโลลียน สมนนาคโต โหติ น อตถเหตุ น กรณเหตุ อทฐโต
#๑ ม. ปรมตถกรุกโกติ ๗

อวุปสนตจิตโต ปริเวณโต ปริเวณ คจฺจติ วิหารโต วิหาร คจฺจติ
 อทฺตโยโคโต อทฺตโยคํ คจฺจติ ปาสาทโต ปาสาทํ คจฺจติ หมุมิยโต
 หมุมิยํ คจฺจติ กุหโต กุหํ คจฺจติ เลณโต เลณํ คจฺจติ กุฎฺฐโต
 กุฎฺฐํ คจฺจติ กุฎฺฐาคารโต กุฎฺฐาคารํ คจฺจติ อฏฺฐโต อฏฺฐํ คจฺจติ
 มาพโต มาพํ คจฺจติ อุทฺตมฺมโต อุทฺตมฺมํ คจฺจติ อุทฺตโรสิตโต
 อุทฺตโรสิตํ คจฺจติ อุปฺปญฺจานศาลโต อุปฺปญฺจานศาลํ คจฺจติ มณฺฑลมาพโต
 มณฺฑลมาพํ คจฺจติ รุกฺขมฺมูลโต รุกฺขมฺมูลํ คจฺจติ ยตถ
 วา ปน ภิกฺขุ นิสฺสีทฺนฺติ ตฺถี คจฺจติ ฯ ตตฺถ เอกสฺส วา ทฺตฺติโย
 โหติ ทฺตฺติโย วา ตตฺติโย โหติ ตฺตฺติโย วา จตฺตฺโต โหติ ตตฺถ
 พหุ สมฺมปฺปลาปี ลปฺติ เสยฺยถิํ ราชกํ โจรกํ มหามตฺตกํ
 เสนากํ ภยกํ ยฺทฺธกํ อนฺนํ ปานกํ วตฺถกํ ยานกํ
 สยนํ มาลากํ คนฺธกํ ฌาติกํ คามกํ นิกมกํ นครกํ
 ชนปทกํ อิตฺถิกํ ปุริสกํ สุรกํ วิสิกฺขาณกํ กุมฺภญฺจานกํ
 ปุพฺพเปตกํ นานตฺตกํ โลกกฺขาณกํ สมฺมทฺตกฺขาณกํ อิตฺถวาทกํ
 อิติ วา เวมฺปิ ปาทโลโล โหติ ฯ น ปาทโลลสฺสชาติ
 ปาทโลลธิยํ ปชฺเหยย วิโนเทยฺย พุยนฺตีกเรยฺย อนภาวจฺจเมยฺย
 ปาทโลลธิยา อารโต อสฺส วิรโต ปฏฺวิรโต นิกฺขนโต นิสฺสญฺโจ
 วิปฺมฺมโต วิสฺลฺลฺลโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหเรยฺย จเรยฺย
 สฺมาจเรยฺย ๑ อิริเยยฺย วตฺเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺย ฯ
 ปฏฺิสลฺลานารามํ อสฺส ปฏฺิสลฺลานารโต โส อชฺฉตฺตํ เจโตสมมฺมณฺณฺยฺยโต
 #๑ ม. วิจเรยฺย ฯ

อนิราคตชฎาโน วิปัสสนาย สมนาคโต พुरुเหตา
สุณณาการานัน ฌายี ฌานรโต เอกตตมณฺยุตโต สทตฺถกรโกติ
ฌายี น ปาทโลลสฺส ฯ

[๗๔๗] วิรเม กุกฺกัจจ นปฺปมชฺเชยฺยาติ กุกฺกัจจนฺติ หตฺถกุกฺกัจจมฺปิห
กุกฺกัจจ ปาทกุกฺกัจจมฺปิ กุกฺกัจจ หตฺถปาทกุกฺกัจจมฺปิ
กุกฺกัจจ กปฺปิเย อกปฺปิยสฺสณฺณิตา อกปฺปิเย กปฺปิยสฺสณฺณิตา
อวชฺเช วชฺชสฺสณฺณิตา วชฺเช อวชฺชสฺสณฺณิตา [๑] เอวรूपิ
กุกฺกัจจ กุกฺกัจจายนา กุกฺกัจจายิตตฺตํ เจตโส วิปฺปฏฺฐิสารโ
มโนวิเลโข อิทํ วุจฺจติ กุกฺกัจจ ฯ อปี ทฺวิหิ การณฺเห อปฺปชฺชติ
กุกฺกัจจ เจตโส วิปฺปฏฺฐิสารโ มโนวิเลโข กตฺตตา จ อกตฺตตา
จ ฯ กตฺ กตฺตตา จ อกตฺตตา จ อปฺปชฺชติ กุกฺกัจจ เจตโส
วิปฺปฏฺฐิสารโ มโนวิเลโข ฯ กตฺ เม กายทฺวจฺจริตฺติ อกตฺ เม
กายสุจฺจริตฺติ อปฺปชฺชติ กุกฺกัจจ เจตโส วิปฺปฏฺฐิสารโ มโนวิเลโข ฯ
กตฺ เม วจฺิทฺวจฺจริตฺติ กตฺ เม มโนทฺวจฺจริตฺติ กโต เม
ปาณาติปาโต อกตา เม ปาณาติปาตา เวรมณฺณิตี อปฺปชฺชติ
กุกฺกัจจ ฯเปฯ มโนวิเลโข ฯ กตฺ เม อทินฺนาทานํ กโต เม
กาเมสุ มิจฺฉาจาโร กโต เม มุสาวาโท กตา เม ปิสฺสุณา
วจา กตา เม พรุสา วจา กโต เม สมฺมุปฺปลาโป กตา เม
อภิชฺฌา กโต เม พฺยาปาโท กตา เม มิจฺฉาทิฏฺฐิ อกตา
เม สมฺมาทิฏฺฐิตี อปฺปชฺชติ กุกฺกัจจ เจตโส วิปฺปฏฺฐิสารโ
#๑ ม. ยี่ ฯ

มโนวิเลโข ฯ เอวํ กตตตฺตา จ อกตตตฺตา จ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจจํ
เจตโส วิปฺปฏิสํวโร มโนวิเลโข ฯ อถวา สีเลสุํมฺหิ อปริปฺปรีการีติ
อินฺทฺริเยสุํมฺหิ อคฺคตทฺวาโรติ โภชเน อมตฺตณฺณมฺหีติ
ชาครियํ อนนฺนุตฺโตมฺหีติ น สติสมฺปชฺฌเณน สมฺนฺนาคโตมฺหีติ
อภาวิตา เม จตฺตารो สติปฺญฺจํณานํติ อภาวิตา เม จตฺตารो
สมฺมปฺปชานํติ อภาวิตา เม จตฺตารो อิทฺธิปฺปาทาติ อภาวิตานํ
เม ปญฺจินฺทฺริยานํตีติ อภาวิตานํ เม ปญฺจ พฺลานํตีติ อภาวิตา
เม สตฺต พฺชณฺณํคํติ อภาวิทอ เม อริโย อญฺจํกโก มคฺโคติ
ทูกํ เม อปริณฺณตฺตํติ สมฺทโย เม อปฺปหีนํติ มคฺโค
เม อภาวิทอติ นิโรธो เม อสจฺฉิกโตติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกัจจํ
เจตโส วิปฺปฏิสํวโร มโนวิเลโข ฯ วิรเม กุกฺกัจจาติ กุกฺกัจจา
อารเมยฺย วิรเมยฺย ปฺปฏิวิรเมยฺย กุกฺกัจจํ ปชฺเหยฺย วิโนเทยฺย
พฺยุนฺตีกเรยฺย อนภาวํกเมยฺย กุกฺกัจจา อารโต อสฺส วิรโต
ปฺปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสํญฺโจะ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมฺริยาทิกเตน
เจตสา วิหเรยฺยาติ วิรเม กุกฺกัจจา ฯ นปฺปมชฺเชยฺยาติ
สทูกจฺจการี อสฺส สาทจฺจการี อญฺจิตการี อนฺนลีนวฺตฺติโก
อนิกฺขิตตฺตจฺจนฺโท อนิกฺขิตตฺตฺโร อปฺปมตฺโต กุสเลสุ ฐมฺเมสุ ฯ
กทาหํ อปริปฺปรี วา สีลกฺขณฺธิ ปฺปรีเรยฺยํ ปฺปรี วา สีลกฺขณฺธิ
ตฺตถ ๑ ปญฺญาเย อนุคฺคณฺเหยฺยนฺติ โย ตฺตถ จฺจนฺโท จ วายาโม
จ อฺสุสาโห จ อฺสุโสพฺหี จ ธาโม จ อปฺปฏฺฐิวนํตีติ จ

#๑ ม. อามณฺฑลํตีติ ฯ

สตีสมุขณณจ อาตปปี ปธานัง อธิฏฺฐานัง อนุโยโค อปฺปมาโท
กุสเลสุ ฌมเมสุ ฯ กทาหัง อปริปุริ วา สมาริกฺขณฺธิ ปณฺณากฺขณฺธิ
วิมุตติกฺขณฺธิ วิมุตติฉานทสฺสนกฺขณฺธิ กทาหัง อปริณฺณาทัง วา
ทุกฺขัง ปรีชานเยยฺยึ อปฺปทีเน วา กิเลเส ปชฺเหยยฺยึ อภาวิตัง
วา มคฺคํ ภาเวยฺยึ อสจฺฉิกตัง วา นิโรธัง สจฺฉิกเรยฺยณฺติ โย
ตตฺถ ฉนฺโท จ วายาโม จ อุตฺตาโห จ อุตฺโตฬฺพหี จ ธาโม
จ อปฺปฎฺฐิวนี จ สตีสมุขณณจ อาตปปี ปธานัง อธิฏฺฐานัง
อนุโยโค อปฺปมาโท กุสเลสุ ฌมเมสุติ วิรเม กุกฺกัจจา
นปฺปมชฺเชยฺย ฯ

[๗๕๘] อถาสเนสุ สยเนสุ อปฺปสทฺเทสุ ภิกฺขุ วิหเรยฺยติ
อถาติ ปทสนฺธิ ฯเปฯ อาสนํ วุจฺจติ ยตฺถ นิสีทติ มลฺลโ
ปีจํ ภิสึ ตฎฺฎิกกา จมฺมขณฺโท ตินฺนสนฺธาโร ปณฺณสนฺธาโร
ปลาสนฺธาโร ฯ สยนํ วุจฺจติ เสนาสนํ วิหาโร อฑฺฒโยโค
ปาสาโท หมฺมิมฺยํ กุหาติ อถาสเนสุ สยเนสุ ฯ อปฺปสทฺเทสุ
ภิกฺขุ วิหเรยฺยติ อปฺปสทฺเทสุ อปฺปนิคฺโขมฺเสสุ วิชนวาเตสุ
มนุสฺสราหเสยฺยเกสุ ปฏฺฐิสถฺธานสารูเปสุ เสนาสนเนสุ จเรยฺย วิหเรยฺย
อิริเยยฺย วตฺเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺยติ อถาสเนสุ
สยเนสุ อปฺปสทฺเทสุ ภิกฺขุ วิหเรยฺย ฯ เตนาห ภควา

ฌายี น ปาทโลลสุส
วิรเม กุกฺกัจจา นปฺปมชฺเชยฺย

อถาสเนสุ สยเนสุ

อปฺปสทฺเทสุ ภิกฺขุ วิหเรยฺยาติ ฯ

[๗๔๙] นิทฺทํ น พหุลิกเรยฺย

ชาคริยํ ภาชเยยฺย อาตปิ

คณฺหิ มายํ หลํ จิฑฺฑํ

เมถุนํ วิปฺปชฺเห สวิภูตํ ฯ

[๗๕๐] นิทฺทํ น พหุลิกเรยฺยาติ รตฺตินฺทิวํ ฌโกฏฺฐาถํ กริตฺวา
ปฺลจฺโกฏฺฐาถํ ชาครเยยฺย ๑ เอกโกฏฺฐาถํ นิปฺปชฺชเยยฺยาติ นิทฺทํ น
พหุลิกเรยฺย ฯ

[๗๕๑] ชาคริยํ ภาชเยยฺย อาตปิถิ อธิ ภิกฺขุ ทิวถํ จงฺกเมน
นิสฺสชฺชาย อวารณฺเยหิ ฐมฺเมหิ จิตฺตํ ปฺริโสชฺชเยยฺย รตฺตียา ปจฺมํ
ยามํ จงฺกเมน นิสฺสชฺชาย อวารณฺเยหิ ฐมฺเมหิ จิตฺตํ ปฺริโสชฺชเยยฺย
รตฺตียา มชฺฌิมํ ยามํ ทกฺขิณฺเณน ปสฺเสน สึหเสยฺยํ กปฺเปยฺย
ปาเท ปาถํ อจฺจาธาย สโต สมนฺปาชาโน อฏฺฐานสณฺณํ มนสิกริตฺวา
รตฺตียา ปจฺฉิมํ ยามํ ปจฺจฏฺฐาย จงฺกเมน นิสฺสชฺชาย
อวารณฺเยหิ ฐมฺเมหิ จิตฺตํ ปฺริโสชฺชเยยฺย ฯ ชาคริยํ ภาชเยยฺยาติ
ชาคริยํ ภาชเยยฺย สมนฺชเยยฺย [๒] ปฏฺธิเสเวยฺยาติ ชาคริยํ ภาชเยยฺย ฯ
อาตปิถิ อาตปฺปํ วุจฺจติ วิริยํ โย เจตสิโก วิริยารมฺโภ นิกฺกโม
ปรกฺกโม อญฺยาโม วายาโม อุตฺสาโห อุตฺโสฬฺหิ ถาโม ฐติ
อสิถิลปรกฺกมตา อนิกฺขิตฺตจฺจนฺทตา อนิกฺขิตฺตฐรตา ฐรสมฺปคฺคาโ
#๑ ม. ปฏฺธิชฺชเยยฺย ฯ ๒ ม. เสเวยฺย นิสเวยฺย สฺเสเวยฺย ฯ

วิริย วิริยนิหริย วิริยพลั สมมวายาโม อิมินา อาตาเปน อุเปโต
สมุเปโต อุปคโต สมุปลโต อุปปนโน สมุปนโน สมนุภาคโต
โส วุจติ อาตาลีติ ชาครिय ภชเยย อาตาลี ฯ

[๗๕๒] ตนุที มายั หลั จิฑุฑั เมณัน วิปฺปชเห สวิภูสนฺติ
ตฺนุทีติ ยา ตนุที ตนุทียนา ตนุทียิตตฺตํ ตนุทีมนตฺตํ ๑ อาลสิยั
อาลสายนา อาลสายิตตฺตํ อัย ๒ วุจติ ตนุที ฯ มายาติ ๒ มายา
วุจติ วณฺณิกา จริยา ฯ อิเชกฺโข กายน ทุจฺจริตฺติ จริตฺวา
วาชย ทุจฺจริตฺติ จริตฺวา มนสา ทุจฺจริตฺติ จริตฺวา ตสฺส ปฏิจฺฉาทนเหตุ
ปาปิกั อิจฺฉัน ปหตฺติ ๓ มา มํ ชลฺลวาทิ อิจฺฉติ มา
มํ ชลฺลวาทิ สงฺกปฺเปติ มา มํ ชลฺลวาทิ วาจํ ภาสติ มา
มํ ชลฺลวาทิ กายน ปรกฺกมติ ฯ ยา เอวรูปา มายา มายาวิตา
อจฺจสรา วณฺณา นิกฺกิตฺติ นิกฺกิตฺตา นิกฺกิตฺตา ปรีหฺรณฺนา กุหนา
ปรีหฺรณฺนา นาทนา ปรีหฺรณฺนา อนฺตฺตานิคมฺมํ อนาวิกมฺมํ โวจฺฉาทนา
ปาปิกิริยา อัย วุจติ มายา ฯ หสนฺติ อิเชกฺโข อติเวลลั
ทฺนตฺวิทฺสํ หสฺติ ฯ วุจติ หตฺติ ภควตา กุมารกมิตฺติ ภิกฺขเว
อริยสฺส วินเยย ทิทฺติ อติเวลลั ทฺนตฺวิทฺสํ หสฺติตฺนุติ ฯ

จิฑุฑาติ เทว จิฑุฑา กายิกา จ จิฑุฑา วาจสิกา จ จิฑุฑา ฯ

กตมา กายิกา จิฑุฑา ฯ หตฺถิหิปี กิพฺนฺติ อสุเสหิปี กิพฺนฺติ
รเถหิปี กิพฺนฺติ ธนุหิปี กิพฺนฺติ อญฺจปเทหิปี กิพฺนฺติ ทสฺปเทหิปี
กิพฺนฺติ อากาเสหิปี กิพฺนฺติ ปรีหารปเถหิปี กิพฺนฺติ สนฺติกายปี
#๑ ม. ตนุทีมนกตา ฯ ๒ ม. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ ฯ ๓ ม. ยู. ปนิตฺตติ ฯ

กีพนฺติ ขลิกายปี กีพนฺติ ฌฎิกายปี กีพนฺติ สลากเหตุเณปี กีพนฺติ
อกุเขนปี กีพนฺติ ปงฺกจิเรณปี กีพนฺติ วงฺกเณปี กีพนฺติ
โมกฺขจิกายปี กีพนฺติ จิงฺกุลเณปี กีพนฺติ ปตฺตทาพฺหเณปี กีพนฺติ
รตเณปี กีพนฺติ ฐนฺเณปี กีพนฺติ อุกฺขริกายปี กีพนฺติ มเนสิกายปี
กีพนฺติ ยถาวชฺเชนปี กีพนฺติ อัย กายิกา ชิงฺททา ฯ

กตมา วาจสิกา ชิงฺททา ฯ มุขเกริยํ มุขามุพฺพํ มุขเทณฺฑิมกํ ๑
มุขวลิมกํ มุขเกรฺพํ มุขททฺทริกํ นาฏิกํ ลาสิ ๒ คีตํ ทวกมฺมํ อัย
วาจสิกา ชิงฺททา ฯ

เมถุนธมฺโม นาม โย โส อสทฺธมฺโม คามธมฺโม วสธมฺโม
ทฺฏจฺจุโล โอทกนฺตฺติโก รหฺสฺโส ทฺวยทฺวยสมาปฺตฺติ ฯ
กีการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม ฯ อุภินฺนํ รตฺตानํ สารตฺตानํ
อวสฺสฺตานํ ปริยฺภูจิตานํ ปริยาทินฺนจิตฺตานํ อุภินฺนํ สทิสานํ ธมฺโมติ
ตํการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม ฯ ยถา อุโภ กลหการกา [๓] อุโภ
ภณฺฑนการกา อุโภ ภสฺสการกา อุโภ วิวาทการกา อุโภ อธิกรณการกา
อุโภ วาทีโน อุโภ สลฺลาปกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ เอวเมว
อุภินฺนํ รตฺตानํ สารตฺตานํ อวสฺสฺตานํ ปริยฺภูจิตานํ ปริยาทินฺนจิตฺตานํ
อุภินฺนํ สทิสานํ ธมฺโมติ ตํการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม ฯ

วิภูสาติ เทว วิภูสา อตฺถิ อาคาริยสฺส วิภูสา อตฺถิ
ปพฺพชิตสฺส วิภูสา ฯ

กตมา อาคาริยสฺส วิภูสา ฯ เกสา จ มสฺสุ จ มาลา จ
#๑ ม. มุขเกริกํ มุขาลมุพฺรํ มุขพิณฺฑิมกํ ฯ ๒ ม. นาฏิกํ ลาปี ฯ ๓ ม. เมถุนกาติ
#วุจฺจนฺติ ฯ

คณฺธา จ วิเลปนา จ อภรณา จ ปีลนฺธนา จ วตฺตณฺจ
ปฺสฺสณณฺจ เวฏฺจนณฺจ อฺจุฉาถนํ ปฺริมทฺทนํ นฺหาปนํ สมฺพาหนํ
อาทาสํ อณฺชนํ มาลาวิเลปนํ มุขจฺฉณฺณกํ มุขเลปํ หตฺตพฺนฺธํ
วตฺติกาพฺนฺธํ ๑ ทณฺฑํ นาลิยํ ขกฺกํ ฉตฺตํ จิตฺตรา อฺปาหนา อฺฉนฺหิสิ
มณฺนิ วาลวิชนี โธทาทานิ วตฺตานิ ทิมฺรสฺสานิ ๒ อิติ วา อํ
อาคาริยสฺส วิภูสา ฯ

กตมา ปพฺพชิตสฺส วิภูสา ฯ จีวรมณฺฑนา ปตฺตมณฺฑนา [๓]
อิมสฺส วา ปฺตฺติกาชฺส พาทิรานํ ปฺริกฺขารานํ มณฺฑนา วิภูสฺนา
เกพฺพา ปฺริเกพฺพา เกชิตฺตา เกชิตฺตํ จปฺลนา ๔ จาปฺลยํ อํ
ปพฺพชิตสฺส วิภูสา ฯ

ตฺนฺทํ มายํ หลํ จิฑฺฑํ เมณฺณํ วิปฺปชฺเห สวิภูสฺนฺติ ตฺนฺทิลฺจ
มายณฺจ หสณฺจ จิฑฺฑณฺจ เมณฺณชฺมมณฺจ สวิภูสํ สปริวารํ สปริภณฺฑํ
สปริกฺขารํ ปชฺเหยยฺ วิโนเทยฺย พฺยณฺตีกเรยฺย อนภาวํกเมยฺยชาติ
ตฺนฺทํ มายํ หลํ จิฑฺฑํ เมณฺณํ วิปฺปชฺเห สวิภูสํ ฯ เตนหา ภคฺวา

นิฑฺฑํ น พหุสิกเรยฺย

ชาคริยํ ภาชฺเหยยฺ อาตานิ

ตฺนฺทํ มายํ หลํ จิฑฺฑํ

เมณฺณํ วิปฺปชฺเห สวิภูสฺนฺติ ฯ

[๓๕๓] อาถพฺพณฺ สฺปิณฺ ลกฺขณฺ

โน วิทฺเห อโถปี นกฺขตฺตํ

#๑ ม. สิบาพฺนฺธํ ฯ ๒ ม. ทิมฺรสฺสานิ ฯ ๓ ม. เสนาสนมณฺฑนา ฯ ๔ ม. จปฺลตา ฯ

วิรุทธจ ๑ คพุกกรณ์

ติกิจนั มามโก น เสเวยย ฯ

[๑๕๔] อาถพพณั สุปินั ลกขณั โน วิทเห อโถปี นกขตุนติ
 อาถพพณิกา อาถพพณั ปโยเชนติ นครเ วา รุกุเช สงคาม
 วา ปจจุปฏิจเต ปจจตุติเกสุ ปจจามิตเตสุ อีตี อุปปาเทนติ
 อุปททว อุปปาเทนติ โรคั อุปปาเทนติ สุลั ๒ กโรนติ วิสูกิ
 กโรนติ ปชชรคั กโรนติ ปกขนุทิกั กโรนติ เอวั อาถพพณิกา
 อาถพพณั ปโยเชนติ ฯ สุปินปาจกา สุปินั อาทิสนติ โย
 ปุพพณหสมยั สุปินั ปสฺสติ เอวั วิปาโก โหติ โย มชฺชนติกสมยั
 สุปินั ปสฺสติ เอวั วิปาโก โหติ โย สายณหสมยั
 สุปินั ปสฺสติ เอวั วิปาโก โหติ โย ปุริเม ยาม โย
 มชฺฉิเม ยาม โย ปจฉิเม ยาม โย ทกฺขิณน ปสฺเสน
 นิปนโน โย วาเมน ปสฺเสน นิปนโน โย อุตตานนิปนโน
 โย อวกฺขชนิปนโน โย จนุทํ ปสฺสติ โย สุริยํ ปสฺสติ โย
 มหาสมุททํ ปสฺสติ โย สิเนรูปพุตราชํ ปสฺสติ โย หคฺถิ
 ปสฺสติ โย อสุลํ ปสฺสติ โย รถํ ปสฺสติ โย ปคฺตี ปสฺสติ
 โย เสนาพฺยุทํ ปสฺสติ โย อารามรามณฺเอยกํ ปสฺสติ โย
 วนรามณฺเอยกํ ปสฺสติ โย ภูมिरามณฺเอยกํ ปสฺสติ โย โปกฺขรณิรามณฺเอยกํ
 ปสฺสติ เอวั วิปาโก โหติ เอวั สุปินปาจกา
 สุปินั อาทิสนติ ฯ ลกขณปาจกา ลกขณั อาทิสนติ มณิลกขณั
 #๑ ไป. ม. วิรุทธจ ๑ ๒ ม. ย. สุลั ฯ

ทณฺฑลทกฺขณํ วตฺถลทกฺขณํ อสิลทกฺขณํ อุตฺถลทกฺขณํ ฐนฺลทกฺขณํ อาวุชฺลทกฺขณํ
 อิตฺถิลทกฺขณํ ปุริสลทกฺขณํ กุมาริลทกฺขณํ กุมารลทกฺขณํ ทาสีลทกฺขณํ
 ทาสลทกฺขณํ หตฺถิลทกฺขณํ อสฺสลทกฺขณํ มหิสลทกฺขณํ อุตฺถลทกฺขณํ [๑]
 อชลทกฺขณํ เมณฺฑลทกฺขณํ กุกฺกุฏลทกฺขณํ วฏฺฏกฺกทกฺขณํ
 โคชลาทกฺขณํ กณฺณิกาลทกฺขณํ กจฺจปฺลทกฺขณํ มิคลทกฺขณํ อิติ วา ๒
 เอิวํ ลทกฺขณปาจกา ลทกฺขณํ อาทิสนฺติ ฯ นทกฺขตฺตปาจกา นทกฺขตฺตํ
 อาทิสนฺติ อฏฺฐวีสฺติ นทกฺขตฺตานิ อิมินา นทกฺขตฺเตน ฆรปเวโส
 กตฺตพฺโพ อิมินา นทกฺขตฺเตน มกฺกํ พนฺธิตพฺพํ อิมินา นทกฺขตฺเตน
 วาเรยฺยํ กาทฺตพฺพํ อิมินา นทกฺขตฺเตน วิชนฺหาโร กตฺตพฺโพ
 อิมินา นทกฺขตฺเตน ฆรวาโส กตฺตพฺโพติ ๓ เอิวํ นทกฺขตฺตปาจกา
 นทกฺขตฺตํ อาทิสนฺติ ฯ อาถพฺพณํ สุปฺปํ ลทกฺขณํ โน วิทเห
 อโถปี นทกฺขตฺตนฺติ อาถพฺพณญจ สุปฺปนญจ ลทกฺขณญจ นทกฺขตฺตญจ
 โน วิทเหยฺย น จเรยฺย น สฺมาจเรยฺย น สฺมาทาย วตฺเตยฺย
 อถวา น กณฺเฬหยฺย น อุกฺกณฺเฬหยฺย น ฐาเรยฺย น อฺปฺฐาเรยฺย
 น อฺปฺลทกฺขยฺย น โยเชยฺยติ อาถพฺพณํ สุปฺปํ ลทกฺขณํ โน
 วิทเห อโถปี นทกฺขตฺตํ ฯ

[๑๕๕] วิรุทฺถจ คพฺพกรณํ ติกิจฺจํ มามโก น เสเวยฺยติ
 วิรุทฺถํ วุจฺจติ มิคจกฺกํ ๔ ฯ มิคจกฺกปาจกา มิคจกฺกํ อาทิสนฺติ
 สกฺขณานํ วา จตฺตปฺปทานํ วา รุทฺถํ วสฺสิตํ ชานนฺติ ๕ เอิวํ มิคจกฺกปาจกา
 มิคจกฺกํ อาทิสนฺติ ฯ คพฺพกรณฺนิยา คพฺพํ สณฺจเปนฺติ ฯ
 #๑ ม. โคนลทกฺขณํ ฯ ยู. โคลทกฺขณํ ฯ ๒ ม. วาติ ฯ ๓ สฺวาโส คนฺตพฺโพติ ฯ
 #๔ ม. มิควกฺกํ ฯ สพฺพตฺถ เอวเมว ฯ ๕ ม. ชานนฺตีติ ฯ

ทวิหิ การณหิ คพฺโภ น สณฺจชาติ ปาณเกหิ วา วาตกุปฺเปหิ
วา ฯ ปาณกานํ วา วาตกุปฺปานํ วา ปฏฺิฆาตาย โอสถํ เทนฺติ ๑
เอวํ คพฺภกรณียา คพฺภํ สณฺจเปนฺติ ฯ ติกิจฺจชาติ ปณฺจ ติกิจฺจ
สาลาเกยํ สลฺลทตฺตยํ กายติกิจฺจยํ ภูตยํ โภมารกเวชฺชํ ๒ ฯ มามโกติ
พฺพุทฺทมามโก ชฺมมมามโก สจฺจมามโก โส วา ภควนฺตํ มมายติ
ภควา วา ตํ ปุคฺคํ ปรีคฺคณฺหาติ ฯ วุคฺคํ เหน้ ภาวตา เย
เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ กุหา ถทฺธา ลปา สิงฺคี อุนฺนพา อสมายิตา
น เม เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ มามกา อปคตา จ เต ภิกฺขุ ภิกฺขเว
อิมสฺมา ชฺมมวินยา น จ เต ๓ อิมสฺมี ชฺมมวินเย วุทฺธี วิรุฬฺหี
เวปฺลลํ อายชฺชนฺติ เต จ โข เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิกฺกุหา นิลฺลปา
ธีรา อถทฺธา สฺสมายิตา เต จ โข เม ภิกฺขเว ภิกฺขุ มามกา
อนปคตา จ เต [๔] ภิกฺขุ อิมสฺมา ชฺมมวินยา เต จ [๕] อิมสฺมี
ชฺมมวินเย วุทฺธี วิรุฬฺหี เวปฺลลํ อายชฺชนฺตฺติ ฯ

กุหา ถทฺธา ลปา สิงฺคี อุนฺนพา อสมายิตา
น เต ชฺมเม วิรุหนฺติ สฺมมาสมฺพฺพุทฺทเทสิเต
นิกฺกุหา นิลฺลปา ธีรา อถทฺธา สฺสมายิตา
เต เว ชฺมเม วิรุหนฺติ สฺมมาสมฺพฺพุทฺทเทสิเตติ ฯ

วิรุทฺถจ คพฺภกรณํ ติกิจฺจํ มามโก น เสเวยฺยาติ วิรุทฺถจ(
คพฺภกรณณฺจ ติกิจฺจณฺจ มามโก น เสเวยฺย น นิสเวยฺย น
ปฏฺิเสเวยฺย น จเรยฺย น สฺมาจเรยฺย น สฺมาทาย วตฺเตยฺย
#๑ ม. เทนฺตฺติติ ฯ ๒ ม. โภมารกจํ ฯ ๓-๕ ม. ย. ภิกฺขุ ฯ ๔ ไป. ม. ภิกฺขเว ฯ

อถวา น กณ्हหุย น อุกกณ्हหุย น ธาเรย น อุปธาเรย
น อุปลกฺขะย น ปฺปยุชฺเชยฺยาติ วิรุทฺถจ คพฺภกรณฺ ติกฺกจฺ
มามโก น เสเวยฺย ๑ เตนาห ภควา

อาถพฺพนฺ สุปฺปํ ลกฺขณฺ

โน วิทเห อโถปี นกฺขตุตฺ

วิรุทฺถจ คพฺภกรณฺ

ติกฺกจฺ มามโก น เสเวยฺยาติ ๑

[๗๕๖] นินฺทาย นปฺปเวเรยฺย

น อุนฺณเมยฺย ปสฺสีโต ภิกฺขุ

โลภํ สห มจฺฉริเยน

โกธํ เปสฺสูณิยจฺ ปนฺนุเทยฺย ๑

[๗๕๗] นินฺทาย นปฺปเวเรยฺยาติ อีเชกฺจเจ ภิกฺขุ นินฺทนฺติ
ชาติยา วา โคตุเตน วา โกลปฺตุตฺติเกน วา วณฺณโปกฺขรตฺยา
วา ธเนน วา อชฺฉเนน วา กมฺมมาตฺเตน วา สิปฺปายตฺเตน
วา วิชฺชฎฺฐาเนน วา สุเตน วา ปฏฺฐิภาณฺเนน วา อลฺยตฺตรลฺยตฺเตน
วา วตฺถุณา นินฺทนฺติ ครหฺนฺติ อุปฺวาทฺนฺติ ๑ นินฺทิตฺโต ครหิตฺโต
อุปฺวาทิตฺโต นินฺทาย ครหา ย อุปฺวาเทน อกิตฺติยา อวณฺณหาริกาย
น เวเรยฺย นปฺปเวเรยฺย น สมฺปเวเรยฺย น ตเสยฺย น อุตฺตเสยฺย
น ปรีตฺตเสยฺย น ภาเยยฺย น สนฺตาสํ อาปชฺเชยฺย อภีรุ
อสุส อจฺฉมฺภี อนฺนุตราสี อปฺลาयी ปหีนภยฺเภรวโ วิคตโลมฺหํโส

วิหเรยชาติ นิรุทาย นปฺปเวเชยฺย ฯ

[๑๕๘] น อุณฺณเมยฺย ปัสสีโต ภิกฺขุติ อีเชกฺจเจ ภิกฺขุ
ปัสสนฺติ ชาตียา วา ฯเปฯ อณฺตรณฺตเรน วา วตฺตนา
ปัสสนฺติ โถเมนฺติ กิตฺเตนฺติ วณฺเณนฺติ ฯ ปัสสีโต โถมิโต
กิตฺติโต วณฺณโต ปัสสาย โถมเนน กิตฺติยา วณฺณหารีกาย
อุณฺณตี น กเรยฺย อุณฺณมํ น กเรยฺย มานํ น กเรยฺย ฌมฺภ
น กเรยฺย น เตน ฌทฺโธ อสฺส ปตฺตทฺโธ ปคฺคหิตฺติโรติ
น อุณฺณเมยฺย ปัสสีโต ภิกฺขุ ฯ

[๑๕๙] โลกํ สห มจฺจริเยน โกรฺห เปสฺสนิยฺยจ ปนฺนุเทยฺยชาติ
โลโกติ โย โลกโถ ลุพฺภนา ลุพฺภิตตฺตํ สาราโค สารชฺชนา
สารชฺชิตตฺตํ อภิขฺฆา โลกโถ อกฺขลฺมุตฺตํ ฯ มจฺจริยนฺติ ปณฺจ
มจฺจரியานิ อาวาสมจฺจริยํ ฯเปฯ คาโห วุจฺจติ มจฺจริยํ ฯ
โกโรติ โย จิตฺตสฺส อาฆาโต ปฏฺิฆาโต ปฏฺิฆํ ปฏฺิวิโรโร โกโป
ปโกโป สมฺปโกโป โทโส ปโทโส สมฺปโทโส จิตฺตสฺส พฺยาปตฺติ
มโนปโทโส โกโร กุชฺฌนา กุชฺฌิตตฺตํ โทโส ทุสฺสนา ทุสฺสิตตฺตํ
พฺยาปตฺติ พฺยาปชฺชนา พฺยาปชฺชิตตฺตํ วิโรโร ปฏฺิวิโรโร ฌนฺทิกฺก
อสฺสุโรโป อนตฺตมณฺตา จิตฺตสฺส ฯ เปสฺสนิยนฺติ อีเชกฺจโจ ปิสฺสนวาโจ
โหติ อีโต สุตฺวา อมฺุตร อกฺขาตา อิมลํ เกทาย อมฺุตร
วา สุตฺวา อิมลํ อกฺขาตา อมฺุลํ เกทาย อิติ สมฺคฺคานํ วา
เกตฺตา ภินฺนํ วา อนุปฺปทาตา วคฺคاراโม วคฺครโต วคฺคนนฺตี

วคฺคกรณึ วาจํ ภาสิตา โหติ อิทํ วุจฺจติ เปสฺสณฺณํ ฯ อปีจ ทฺวิหิ
การณฺเหสิ เปสฺสณฺณํ อุปลํหฺรติ ปียกมฺยตาย วา เกทาธิปฺปาโย วา ฯ
กถํ ปียกมฺยตาย เปสฺสณฺณํ อุปลํหฺรติ ฯ อิมสฺส ปิโย ภวิสฺสามิ
มฺนาโป ภวิสฺสามิ วิสฺสาสิโก ภวิสฺสามิ อพฺภนฺตฺริโก ภวิสฺสามิ
สุหฺทโย ภวิสฺสามิติ เอวํ ปียกมฺยตาย เปสฺสณฺณํ อุปลํหฺรติ ฯ กถํ
เกทาธิปฺปาโย เปสฺสณฺณํ อุปลํหฺรติ ฯ กถํ อิมํ นานา อสฺส วินา
อสฺส วคฺคา อสฺส ทฺวิธา อสฺส เทวชฺฌา อสฺส เทวปฺกฺขา
อสฺส ภิจฺเชยฺยํ น สฺมาจฺเจยฺยํ ทฺกขํ น ผาสฺส วิหเรยฺยฺนฺติ เอวํ
เกทาธิปฺปาโย เปสฺสณฺณํ อุปลํหฺรติ ฯ โลภํ สห มจฺจนฺริเยน โภธํ
เปสฺสณฺณํ ปนฺนุเทยฺยาติ โลกณฺจ มจฺจนฺริยณฺจ โภชณฺจ เปสฺสณฺณณฺจ
ปนฺนุเทยฺย ปชฺเหยฺย วิโนเทยฺย พุณฺตีกเรยฺย อนภาวฺจกเมยฺยาติ
โลภํ สห มจฺจนฺริเยน โภธํ เปสฺสณฺณณฺจ ปนฺนุเทยฺย ฯ เตนนาห ภควา

นินฺนุทาย นปฺปเวเชยฺย

น อฺฉณฺณเมยฺย ปสฺสิโต ภิกขุ

โลภํ สห มจฺจนฺริเยน

โภธํ เปสฺสณฺณณฺจ ปนฺนุเทยฺยาติ ฯ

[๗๖๐] กยวิกฺกเย น ติฏฺฐเจยฺย

อุปฺวาทํ ภิกขุ น กเรยฺย กุหิณฺจ

คาเม จ นาสฺสชฺเชยฺย

ลาภกมฺยา ชนํ น ลาปเยยฺย ฯ

[๗๖๑] กยวิกุกเย น ตัญญุชยยาติ เย กยวิกุกยา วินเย
ปฏิกขิตตฺตา น เต อิมสฺมี อตฺเต อธิปฺเปตา ฯ กถิ กยวิกุกเย
ติฏฺฐติ ฯ ปณฺจนฺนํ สทฺธิํ ปตฺตํ วา จีวรํ วา อณฺณํ วา กิลฺยจิ
ปริกฺขารํ วณฺณนียํ วา กโรนฺโต อุกฺกัณฺโณ วา ปตฺถยฺนฺโต ปริวตฺเตติ
เอวํ กยวิกุกเย ตัญฺฐติ ฯ กถิ กยวิกุกเย น ตัญฺฐติ ฯ ปณฺจนฺนํ
สทฺธิํ ปตฺตํ วา จีวรํ วา อณฺณํ วา กิลฺยจิ ปริกฺขารํ น วณฺณนียํ
วา กโรนฺโต น อุกฺกัณฺโณ วา ปตฺถยฺนฺโต ปริวตฺเตติ เอวํ กยวิกุกเย
น ตัญฺฐติ ฯ กยวิกุกเย น ตัญญุชยยาติ กยวิกุกเย น ตัญญุชย
น สนฺตัญญุชย กยวิกุกกัณฺโณ ปชฺเหยย วิโนทฺเหยย พุยนฺตีกเรย
อนภาวํกมเมย กยวิกุกยา อารโต อสฺส วิโรโต ปฏฺวิโรโต
นิกฺขนฺโต นิสฺสณฺโณ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมรียาทิกเตน เจตสา
วิหเรยยาติ กยวิกุกเย น ตัญญุชย ฯ

[๗๖๒] อุปฺวาทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิลฺยจิตฺติ กตเม อุปฺวาทกรรา
กิลฺเสสา ฯ สนฺเตเก สมนฺพฺราหฺมณา อิทฺธิมนฺโต ทิพฺพกฺขุกา
ปรจิตฺตวิทฺโธ เต ทฺวารโตปิ ปสฺสนฺติ อาสนฺนาปิ น ทิสฺสนฺติ
เจตสาปิ จิตฺตํ ปชานนฺติ ฯ เทวตาปิ โข สนฺติ อิทฺธิมนฺตินิโย
ทิพฺพกฺขุกา ปฺรจิตฺตวิทฺธิโย ตา ทฺวารโตปิ ปสฺสนฺติ อาสนฺนาปิ
น ทิสฺสนฺติ เจตสาปิ จิตฺตํ ปชานนฺติ ฯ เต โอปาริเกหิ วา
กิลฺเสหิ มชฺฉิเมหิ วา กิลฺเสหิ สฺขุเมหิ วา กิลฺเสหิ อุปฺวาทฺเยยฺยํ
กตเม โอปาริกา กิลฺเสสา ฯ กายทฺวจฺจริตํ วจฺจิทฺตํ มโนทฺวจฺจริตํ

อิมะ วุจจนฺติ โอปาริกา กิเลสา ฯ กตเม มชฺฌิมา กิเลสา ฯ
กามวิตกฺโก พยาปาทวิตกฺโก วิหีสาวิตกฺโก อิมะ วุจจนฺติ มชฺฌิมา
กิเลสา ฯ กตเม สุขุมา กิเลสา ฯ ฌาติวิตกฺโก ชนปทวิตกฺโก
อมรวิตกฺโก ปราณุทฺทตปฏิสณฺณตฺโต วิตกฺโก ตากสกุการสิโลกปฏิสณฺณตฺโต
วิตกฺโก อนนวลตฺตปฏิสณฺณตฺโต วิตกฺโก อิมะ
วุจจนฺติ สุขุมา กิเลสา ฯ เต โอปาริเกหิ วา กิเลสเหหิ มชฺฌิเมหิ
วา กิเลสเหหิ สุขุเมหิ วา กิเลสเหหิ อุปวเทยฺยัง ๑ ฯ อุปวาทํ น 7
กเรยฺย อุปวาทกเร กิเลส น กเรยฺย น ชเนยฺย น สณฺชเนยฺย
น นิพฺพตฺเตยฺย นานินิพฺพตฺเตยฺย อุปวาทกเร กิเลส ปชฺเหยย
วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํกเมยฺย อุปวาทกเรหิ กิเลสเหหิ
อารโต อสฺส วิรโต ปฏฺวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสณฺโจ วิปฺปมฺตฺโต
วิสณฺณตฺโต ติมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหเรยฺย ฯ กุหิณฺจิติ กุหิณฺจิ
กิมฺหิจิ กตฺถจิ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺฐา วา อชฺฌตฺตพหิทฺฐา วาติ
อุปวาทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิณฺจิจิ ฯ

[๗๖๗] คามะ จ นาสชฺชเยยฺยาติ กถํ คามะ สชฺชติ ฯ อิธ
ภิกฺขุ คามะ คิหิหิ สฺสณฺโจ วิหฺรติ สหฺนนฺที สหฺโสเก สฺขิตฺเตสุ
สฺขิตฺโต ทฺถุขิตฺเตสุ ทฺถุขิตฺโต อุปฺปนฺเนสุ กิจฺจกรณฺเียสุ อตฺตนา โวโยคํ
อาปชฺชติ เอวมฺปิ คามะ สชฺชติ ฯ อถวา ภิกฺขุ ปุพฺพณฺหสมฺมํ
นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑทาย ปาวิสติ ๒
อรกฺขิตฺเตเนว กาเยน อรกฺขิตฺตาย วาจาเยน อรกฺขิตฺเตน จิตฺเตน
#๑ ม. อุปวเทยฺย ๑ ๒ โป. ม. ปวิสติ ๑ อิโต ปรี เอวํ ฌาตพฺพํ ฯ

อนุปฏิจิตาย สติยา อัสวเตหิ อินฺทฺริเยหิ โส ตตฺร ตตฺร สชฺชติ
 ตตฺร ตตฺร กณฺหาติ ตตฺร ตตฺร พชฺฌติ ตตฺร ตตฺร อนนฺยพฺยสนํ
 อาปชฺชติ เอวมฺปิ คามเม สชฺชติ ฯ กถํ คามเม น สชฺชติ ฯ
 อิธ ภิกฺขุ คามเม คิหิหิ อัสสฺสฺสฺส วิหฺรติ น สหฺนนฺที น สหฺโสเก
 น สฺขิตฺเตสฺส สฺขิตฺโต น ทฺวขิตฺเตสฺส ทฺวขิตฺโต อุปฺปนฺเนสฺส กิจฺจกรณฺเียสฺส
 น อตฺตนา โวโยคํ อาปชฺชติ เอวมฺปิ คามเม น สชฺชติ ฯ อถวา
 ภิกฺขุ ปุพฺพณฺหสมยํ นีวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย คามํ วา นิคมํ
 วา ปิณฺฑทาย ปาวิสฺติ รกฺขิตฺเตเนว กายเณ รกฺขิตฺตาย วาจาย
 รกฺขิตฺเตน จิตฺเตน อุปฏิจิตาย สติยา อัสวเตหิ อินฺทฺริเยหิ โส
 ตตฺร ตตฺร น สชฺชติ ตตฺร ตตฺร น กณฺหาติ ตตฺร ตตฺร น
 พชฺฌติ ตตฺร ตตฺร น อนนฺยพฺยสนํ อาปชฺชติ เอวมฺปิ คามเม
 น สชฺชติ ฯ คามเม จ นาภิสชฺชชฺชยฺยาติ คามเม น สชฺชชฺชยฺย น
 กณฺเหยฺย น พชฺชชฺชยฺย น ปลิพชฺชชฺชยฺย อคิฑฺโธ อสฺส อคิฑฺโธ
 อมฺมุจฺฉิตฺโต อนชฺชฺชโณปนฺโน วิตฺเตโธ วิตฺเตโธ จตฺเตโธ ฯ เปฯ
 พุรหฺมภูเตน อตฺตนา วิหเรยฺยาติ คามเม จ นาภิสชฺชชฺชยฺย ฯ

[๗๖๔] ลากกมุยา ชนํ น ลาปเยยฺยาติ กตฺมา ลปนา ฯ
 ลากสฺสการสิโลกสนฺนิสฺสิตฺตสฺส ปาปิจฺจสฺส อิจฺฉาปกตฺตสฺส อามิสจกฺขุทฺตสฺส
 โลกธมฺมครุทฺตสฺส ยา ปเรสํ อาลปนา ลปนา สลฺลปนา อุลฺลปนา
 สมฺมุลฺลปนา อุนฺนหนา สมฺนฺนหนา อุกฺกาปนา สมฺมุกฺกาปนา ๑ อนุปฺปิยภาณิตา
 ปาตุกมฺยตา มุคฺคสฺสฺสตา ปาริกฺกฺยตา ปรปฺปิจิมฺสิกตา
 #๑ ม. อุกกาจนา สมฺมุกกาจนา ฯ

ยา ตตถ สณฺหวางกตา สขิลวางกตา เมตตวางกตา อพรุสวางกตา
อัย วุจฺจติ ลปนา ฯ อปีจ ทฺวิหิ การณฺเห ชนฺ ลปติ
อตุตฺตานํ วา นิจฺจํ จเปนฺโต ปริ อฺจฺจํ จเปนฺโต ชนฺ ลปติ อตุตฺตานํ
วา อฺจฺจํ จเปนฺโต ปริ นิจฺจํ จเปนฺโต ชนฺ ลปติ ฯ

กถิ อตุตฺตานํ นิจฺจํ จเปนฺโต ปริ อฺจฺจํ จเปนฺโต ชนฺ ลปติ ฯ
ตุเมห เม พหุปรการา อหิ ตุเมห นิสฺสาย ลภามิ
จิวรปิตฺตพาทเสนาสนคิลานปจฺจยเกสชฺชปริกฺขาริ เขปี เม อญฺเณ ทาทู วา
กาตุ วา มลฺลณฺติ ตุเมห นิสฺสาย ตุเมห สมฺปสฺสนฺตา ยมฺปี [๑]
ปฺราณํ มาตาปิติกํ นามเชยฺยํ ตมฺปี เม อนฺตรหิตํ ตุเมหหิ
อหฺลณฺทายามิ อสุกฺสฺส กุลฺลปโก อสุกาย กุลฺลปโกติ เอวํ อตุตฺตานํ
นิจฺจํ จเปนฺโต ปริ อฺจฺจํ จเปนฺโต ชนฺ ลปติ ฯ

กถิ อตุตฺตานํ อฺจฺจํ จเปนฺโต ปริ นิจฺจํ จเปนฺโต ชนฺ ลปติ ฯ
อหิ ตุเมหํ พหุปรกาโร ตุเมห มํ อากมฺม พุทฺธํ สรณฺ คตา
ธมฺมํ สรณฺ คตา สงฺฆํ สรณฺ คตา ปาณาติปาตา ปฎิวิรตา
อทินฺนาทานา ปฎิวิรตา กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฎิวิรตา มุสาวาทา
ปฎิวิรตา สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา ปฎิวิรตา อหิ ตุเมหํ
อฺกฺกเทสํ เทมิ ปริปฺจฺจํ เทมิ อฺโปสถํ อจิกฺขามิ นวกมฺมํ อธิญฺจามิ
อถ จ ปนฺ ตุเมห มํ อฺสุสชฺชิตฺวา ๒ อญฺเณ สกฺกโรธ ครุกโรธ
มานถ ปฺุชฺธาติ เอวมฺปี อตุตฺตานํ อฺจฺจํ จเปนฺโต ปริ นิจฺจํ
จเปนฺโต ชนฺ ลปติ ฯ

#๑ ม. เม ฯ ๒ โป. ม. อฺชฺฉิตฺวา ฯ

ลาภกมฺยา ชนฺ น ลาปเยยฺยติ ลาภเหตุ [๑] ลาภการณา
ลาภากินิพฺพตฺติยา ลาภํ ปรีปาเจนฺโต ชนฺ น ลปเยยฺย ลปนํ ปชฺเหยย
วิโนทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํกเมยฺย อาลปนา ๒ อารโต อสฺส
วิโรโต ปฏฺวิโรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสฺลฺลฺยฺตฺโต
วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหเรยฺยาติ ลาภกมฺยา ชนฺ น ลาปเยยฺย ฯ
เตนาห ภควา

กยวิกฺกเย น ตฺถฺเจยฺย
อุปฺวาทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิณฺจิ
คามे จ นาสฺชเชยฺย
ลาภกมฺยา ชนฺ น ลาปเยยฺยาติ ฯ

[๗๖๕] น จ กตฺถิตา ๓ สฺยา ภิกฺขุ
น จ วาจํ ปยุตฺตํ ภาเสยฺย
ปาคพฺภิยํ น สิกฺขเยยฺย
กถํ วิกฺคาหิํ น กถเยยฺย ฯ

[๗๖๖] น จ กตฺถิตา สฺยา ภิกฺขุติ อฺเชกจฺโจ กตฺถิ โหติ
วิกฺถฺถิ โส กตฺถติ [๔] อหฺมสฺมิ สฺลสมฺปนฺโนติ วา วตฺตสมฺปนฺโนติ
วา สฺลพฺพตฺตสมฺปนฺโนติ วา ชาตฺยา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเกน
วา วณฺณโปกฺขรตฺยา วา ธเนน วา อชฺฌเนน
วา กมฺมาตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชญฺจानเนน วา สฺเตน
วา ปฏฺธิภาณเนน วา อณฺตรณฺตรเนน วา วตฺถุณา อุจฺจาตุลา
#๑ ม. ลาภปจฺจยา ฯ ๒ ม. ลปนา ฯ ๓ ม. กตฺถิโก ฯ ๔ ม. วิกฺถฺถติ ฯ

ปพฺพชิตฺติ วา มหาโกกกุลา ปพฺพชิตฺติ วา อุพารโกกกุลา
ปพฺพชิตฺติ วา สุตตฺตฺนฺติโกติ วา วินยฺชโรติ วา ฌมฺมกถิโกติ
วา อารณฺณิโกติ วา ฯเปฯ เนวสณฺณานาสณฺณายตฺนสมาปฺตฺติยา
ลาภีติ วา กตฺถติ วิกตฺถติ ฯ เอว [๑] น วิกตฺถเยย
วิกตฺถํ ปชฺเหยย วิโนฺทเยย พุณฺณฺตีกรเยย อนภาวฺจกเมยฺย กตฺถนา
อารโต อสฺส วิโรโต ปฏฺวิโรโต นิภฺขนฺนฺโต นิสฺสณฺฺโจ วิปฺปมฺตฺโต
วิสณฺณฺตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหเรยฺยาคิ น จ กตฺถิตา
สฺยิยา ภิกฺขุ ฯ

[๗๖๗] น จ วาจํ ปยฺตฺตํ ภาเสยฺยาคิ กตฺมา ปยฺตฺตวาจา ฯ
อิเชกฺโข จีวรปยฺตฺตํ วาจํ ภาสฺติ ปิณฺฑปาตปยฺตฺตํ วาจํ ภาสฺติ
เสนาสนปยฺตฺตํ วาจํ ภาสฺติ ทิลาณปจฺจยภฺสชฺชปริกฺขารปยฺตฺตํ
วาจํ ภาสฺติ อຍ် วุจฺจติ ปยฺตฺตวาจา ฯ อถวา จีวรเหตุ ปิณฺฑปาตเหตุ
เสนาสนเหตุ ทิลาณปจฺจยภฺสชฺชปริกฺขารเหตุ สจฺจมฺปิ
ภณฺติ มุสาปี ภณฺติ ปิสุณฺมฺปิ ภณฺติ อปีสุณฺมฺปิ ภณฺติ ฬฺรฺสมฺปิ
ภณฺติ อฬฺรฺสมฺปิ ภณฺติ สมฺฝปฺปลาปมฺปิ ภณฺติ อสมฺฝปฺปลาปมฺปิ
ภณฺติ มนฺตฺตาปี วาจํ ภาสฺติ อยฺมฺปิ วุจฺจติ ปยฺตฺตวาจา ฯ
อถวา ปสนฺนจิตฺโต ปเรสฺส ฌมฺมํ เทเสติ อโห วต เม ฌมฺมํ
สุณฺณเยยฺยํ สุตฺวา จ ฌมฺมํ ปสฺสีเทยฺยํ ปสนฺนา จ เม ปสนฺนาการิ
กรเยยฺยุนฺติ อຍ် วุจฺจติ ปยฺตฺตวาจา ฯ น จ วาจํ ปยฺตฺตํ
ภาเสยฺยาคิ อนฺตมโส ฌมฺมเทสนาวาจํ อุปาทาย ปยฺตฺตวาจํ น
#๑ ม. น กตฺถเยย ฯ ๒ ม. กตฺถํ ฯ

ภาเสย น กเถย น ภาเษย น ทีเปยย น โหเรย
ปยุตตวัจ ปชเหยย วินเทย พยนตีกเรย อนภาวงคเมย
ปยุตตวัจย อารโต อสส วิรโต ปฏิวีรโต นิกขนโต นิสสฏโจ
วิปมุตโต วิสณตโต วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหเรยยติ น
จ วัจ ปยุตต์ ภาเสย ฯ

[๗๖๘] ปาคพุกิย น สิกขะยยติ ปาคพุกิยนติ ตีณิ ปาคพุกิยานิ
กายิกิ ปาคพุกิย วาจสิกิ ปาคพุกิย เจตสิกิ ปาคพุกิย ฯ

กตมฺ กายิกิ ปาคพุกิย ฯ อิเชกจฺโจ สงฆคโตปิ กายิกิ
ปาคพุกิย ทสฺเสติ คณคโตปิ กายิกิ ปาคพุกิย ทสฺเสติ โภชนสาลาหปิ
กายิกิ ปาคพุกิย ทสฺเสติ ชนตางเรหิ กายิกิ ปาคพุกิย
ทสฺเสติ อุทกติตฺเถปิ กายิกิ ปาคพุกิย ทสฺเสติ อนตรฆริ
ปวิสนฺโตปิ กายิกิ ปาคพุกิย ทสฺเสติ อนตรฆริ ปวิญฺโจปิ กายิกิ
ปาคพุกิย ทสฺเสติ ฯ

กถิ สงฆคโต กายิกิ ปาคพุกิย ทสฺเสติ ฯ อิเชกจฺโจ สงฆคโต
อจิตฺติการกโต เถเร ภิกขุ ฆญฺญนฺโตปิ ติญฺจติ ฆญฺญนฺโตปิ
นีสิตติ ปุรโตปิ ติญฺจติ ปุรโตปิ นีสิตติ อจฺเจปิ อาสเน
นีสิตติ สสิสฺ ปารุปีตฺวาปิ นีสิตติ จิตโกปิ ภณติ พาวาวิกฺเขปโกปิ
ภณติ เอวํ สงฆคโต กายิกิ ปาคพุกิย ทสฺเสติ ฯ

กถิ คณคโต กายิกิ ปาคพุกิย ทสฺเสติ ฯ อิเชกจฺโจ คณคโต
อจิตฺติการกโต เถรานํ ภิกขุณํ อนุปาหนานํ จงฺกมนฺตานํ สอุปาทโน

จกมตี นีเจ จกเม จกมนุตานัน อูเจ จกเม จกมตี นมาย
จกมนุตานัน จกเม จกมตี ฆญญนโตปี ตัญจตี ฆญญนโตปี
นีสิตตี ปุโรโตปี ตัญจตี ปุโรโตปี นีสิตตี อูเจปี อาสเน
นีสิตตี สสี่ส ปารูปิตวาปี นีสิตตี จิตโกปี ภณตี พาวาวิกเขปโกปี
ภณตี เอว คณคโต กายิก ปาคพุกิย ทสเสตี ฯ

กถิ โภชนสาลาช กายิก ปาคพุกิย ทสเสตี ฯ อิเชกจโจ
โภชนสาลาช อจิตติการกโต เถเร ภิกขุ อนุชชช นีสิตตี นเวปี
ภิกขุ อาสเนน ปฎิพาหตี ฆญญนโตปี ตัญจตี ฆญญนโตปี
นีสิตตี ปุโรโตปี ตัญจตี ปุโรโตปี นีสิตตี อูเจปี อาสเน นีสิตตี
สสี่ส ปารูปิตวาปี นีสิตตี จิตโกปี ภณตี พาวาวิกเขปโกปี
ภณตี เอว โภชนสาลาช กายิก ปาคพุกิย ทสเสตี ฯ

กถิ ชนตammer กายิก ปาคพุกิย ทสเสตี ฯ อิเชกจโจ ชนตammer
อจิตติการกโต เถเร ภิกขุ ฆญญนโตปี ตัญจตี ฆญญนโตปี
นีสิตตี ปุโรโตปี ตัญจตี ปุโรโตปี นีสิตตี อูเจปี อาสเน
นีสิตตี อนุชชช กญจ ปกขิปตี อนุชชช ทวาริ ปิพหตี
เอว ชนตammer กายิก ปาคพุกิย ทสเสตี ฯ

กถิ อุกทตติเต กายิก ปาคพุกิย ทสเสตี ฯ อิเชกจโจ
อุกทตติเต อจิตติการกโต เถเร ภิกขุ ฆญญนโตปี โอตติ
ปุโรโตปี โอตติ ฆญญนโตปี นุหายตี ปุโรโตปี นุหายตี
อุปริปี นุหายตี ฆญญนโตปี อุตติ ปุโรโตปี อุตติ อุปริปี

อุตุตตริ เอว อุกตติเตถ กายิกํ ปาคพุกิยํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ อนุตฺตรฆริํ ปวิสนฺโต กายิกํ ปาคพุกิยํ ทสฺเสติ ฯ อีเชกจฺโจ
อนุตฺตรฆริํ ปวิสนฺโต อจิตฺติการกโต เถเร ภิกฺขุ ฆมฺมฺญฺยฺนฺโตปิ
คจฺฉติ ปฺรโตปิ คจฺฉติ โวกุภมฺมปิ เถรานิ ภิกฺขุณฺํ ปฺรโต
คจฺฉติ เอว อนุตฺตรฆริํ ปวิสนฺโต กายิกํ ปาคพุกิยํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ อนุตฺตรฆริํ ปวิญฺโจ กายิกํ ปาคพุกิยํ ทสฺเสติ ฯ อีเชกจฺโจ
อนุตฺตรฆริํ ปวิญฺโจ น ปวิส ฆนฺเตติ วุจฺจมาโน ปวิสติ น
ติฏฺฐ ฆนฺเตติ วุจฺจมาโน ติฏฺฐติ น นิสีท ฆนฺเตติ วุจฺจมาโน
นิสียติ อนฺนกาสมฺปิ ปวิสติ อนฺนกาเสปิ ติฏฺฐติ อนฺนกาเสปิ
นิสียติ ยานิ ตานิ โหนฺติ กุลานํ โอรกานิ กุพฺพานิ จ ปฏิจฺจนฺนานิ
จ ยตฺถ กุติตฺถิโย กุชิตฺถาโย กุสฺสุณฺหาโย กุสฺกุมาริโย นิสียนฺติ
ตตฺถปิ สหสา ปวิสติ กุมารกสฺสปิ สีสํ ปรามสฺติ เอว
อนุตฺตรฆริํ ปวิญฺโจ กายิกํ ปาคพุกิยํ ทสฺเสติ ฯ อิํ กายิกํ
ปาคพุกิยํ ฯ

กถมํ วาจสิกํ ปาคพุกิยํ ฯ อีเชกจฺโจ สจฺจกโตปิ วาจสิกํ
ปาคพุกิยํ ทสฺเสติ คณฺคโตปิ วาจสิกํ ปาคพุกิยํ ทสฺเสติ อนุตฺตรฆริํ
ปวิญฺโจปิ วาจสิกํ ปาคพุกิยํ ทสฺเสติ ฯ

กถํ สจฺจกโต วาจสิกํ ปาคพุกิยํ ทสฺเสติ ฯ อีเชกจฺโจ
สจฺจกโต อจิตฺติการกโต เถเร ภิกฺขุ อนาปุจฺฉา วา อนชฺฉินฺโจ
วา อารามคตานิ ภิกฺขุณฺํ ฆมฺมํ ฆณฺติ ปญฺหํ วิสชฺเชติ ปาฏิโมกฺขํ

อุทฺทิสฺสตี จิตฺโกปี ภณฺตี พหาวิกฺเขปโกปี ภณฺตี เอวํ สงฺฆคโต
วาจสีกํ ปาคพฺภิกขิ ทสฺเสตี ฯ

กถํ คณฺคโต วาจสีกํ ปาคพฺภิกขิ ทสฺเสตี ฯ อิเชกฺโขจ คณฺคโต
อิจฺฉิตฺตการกโต เถเร ภิกฺขุ อนาปุจฺจมา วา อนชฺฌมฺภุโจ วา อารามคตानํ
ภิกฺขุณฺํ ฌมฺมํ ภณฺตี ปญฺหํ วิสขฺเขตี จิตฺโกปี ภณฺตี
พหาวิกฺเขปโกปี ภณฺตี อารามคตानํ ภิกฺขุณฺิณํ อุปาสกานํ
อุปาสิกานํ ฌมฺมํ ภณฺตี ปญฺหํ วิสขฺเขตี จิตฺโกปี ภณฺตี
พหาวิกฺเขปโกปี ภณฺตี เอวํ คณฺคโต วาจสีกํ ปาคพฺภิกขิ
ทสฺเสตี ฯ

กถํ อนฺตรฆฺรํ ปวิญฺโจะ วาจสีกํ ปาคพฺภิกขิ ทสฺเสตี ฯ อิเชกฺโขจ
อนฺตรฆฺรํ ปวิญฺโจะ อิตฺถิ วา กุมาริ วา อาห ๑ อิตฺถนฺนาม
อิตฺถจฺโกลฺลเต ที อตฺถิ ยากุ อตฺถิ ภตฺตํ อตฺถิ ขาพฺนิยํ
อตฺถิ ที ปิวิสุสฺสาม ที ภุญฺชิสฺสุสฺสาม ที ขาทิสฺสุสฺสาม ที วา
อตฺถิ ที วา เม ทสฺสเถตี วิปฺปลปฺตี เอวํ อนฺตรฆฺรํ ปวิญฺโจะ
วาจสีกํ ปาคพฺภิกขิ ทสฺเสตี ฯ อิทํ วาจสีกํ ปาคพฺภิกขิ ฯ

กตมํ เจตฺสีกํ ปาคพฺภิกขิ ฯ อิเชกฺโขจ น อุจฺจากุลา ๒ ปพฺพชิตโต
สมาโน อุจฺจากุลา ๓ ปพฺพชิตฺเตน สทฺธิ สทิสฺสํ อตฺถตานํ กโรตี
จิตฺเตน น มหากุลา ปพฺพชิตโต สมาโน น มหาโกคกุลา
ปพฺพชิตโต สมาโน น อุพฺพารโกคกุลา ปพฺพชิตโต สมาโน อุพฺพารโกคกุลา
ปพฺพชิตฺเตน สทฺธิ สทิสฺสํ อตฺถตานํ กโรตี จิตฺเตน น
#๑ ม. เอวมาห ฯ ๒-๓ ม. มหาโกคกุลา ฯ

สุตตุนฺติโก สมนโน สุตตุนฺติเกน สทฺธิ สทิสํ อตฺตํ กโรติ
จิตฺเตน น วินยธโร สมนโน น ฌมฺมกถิโก สมนโน น
อารญฺญิโก สมนโน น ปิณฺฑปาทิโก สมนโน น ปัสฺสุถิโก
สมนโน น เตจฺจวิโร สมนโน น สปรทานจาริโก สมนโน
น ขลุปฺจฌาทฺติโก สมนโน น เนสฺซชฺชิโก สมนโน น ยถาสนฺนถิโก
สมนโน ยถาสนฺนถิเกน สทฺธิ สทิสํ อตฺตํ กโรติ
จิตฺเตน น ปจฺมสฺส ฌานสฺส ลากิ สมนโน ปจฺมสฺส ฌานสฺส
ลาภินา สทฺธิ สทิสํ อตฺตํ กโรติ จิตฺเตน น ทฺตยสฺส ฌานสฺส
ลากิ สมนโน น ตตฺตยสฺส ฌานสฺส ลากิ สมนโน น จตฺตยสฺส
ฌานสฺส ลากิ สมนโน น อากาसानญฺจายตนสฺมาปตฺติยา ลากิ
สมนโน น วิญฺญาณญฺจายตนสฺมาปตฺติยา ลากิ สมนโน น
อากิณฺญญฺจายตนสฺมาปตฺติยา ลากิ สมนโน น เนวสญฺณานาสญฺจายตน-
สฺมาปตฺติยา ลากิ สมนโน เนวสญฺณานาสญฺจายตนสฺมาปตฺติยา
ลาภินา สทฺธิ สทิสํ อตฺตํ กโรติ จิตฺเตน อิทํ
เจตสิกํ ปาคพฺภิกขํ ฯ ปาคพฺภิกขํ น สิกฺขเขยฺยติ ปาคพฺภิกขํ น สิกฺขเขยฺย [๑]
น อจฺเจยฺย น สฺมาจเรยฺย น สฺมาทาย วตฺเตยฺย ปาคพฺภิกขํ
ปชฺเหยฺย วิโนทฺเตยฺย พุยนฺตีกเรยฺย อนภาวจฺกเมยฺย ปาคพฺภิกขา
อารโต อสฺส วิโรโต ปฏฺวิโรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจ วิปฺปมฺตฺโต
วิสฺสญฺตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหเรยฺยติ ปาคพฺภิกขํ น
สิกฺขเขยฺย ฯ

#๑ ม. น จเรยฺย ฯ

[๗๖๕] ถัง วิคคาหิกัง น กถเยยยาติ กตมา วิคคาหิกกถา ฯ
อิเชกัจโจ เอวรूपี ถัง กตฺตา โหติ น ตฺวํ อิมํ ฌมฺมวินยํ
อาชานาสี ฯเปฯ นิพฺเพเชหิ วา สเจ ปโหสีติ ฯ วุตฺตํ เหตุ
ภควตา วิคคาหิกาย โข โมคฺคลฺลาน กถาย สติ กถาพาหุลฺลํ
ปาฏิกงฺขํ กถาพาหุลฺเล สติ อุทฺธจฺจํ อุทฺธตฺสฺส อสฺสวโร
อัสสูตฺสฺส อารา จิตฺตํ สมาริหมฺหาติ ฯ ถัง วิคคาหิกัง น กถเยยยาติ
วิคคาหิกกถํ น กถเยย น ภณฺเยย น ทิปฺเยย น โวหเรย
วิคคาหิกกถํ ปชฺเหยย วิโนฺทเยย พฺยณฺตีกเรย อนภาวงฺกเมย
วิคคาหิกกถาย อารโต อสฺส วิโรโต ปฏฺวิโรโต นิกฺขณฺโต นิสฺสญฺโจ
วิปฺปมฺตฺโต วิสฺลณฺตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหเรยยาติ
ถัง วิคคาหิกัง น กถเยย ฯ เตนาห ภควา

น จ กตฺถิตา สียา ภิกฺขุ
น จ วาจํ ปยุตฺตํ ภาเสย
ปาคพฺภิยํ น สิกฺเขย
ถัง วิคคาหิกัง น กถเยยยาติ ฯ

[๗๗๐] โมสวชฺเชน ๑ นิยฺเยถ
สมฺปชาโน สจฺจานิ น กยิรา
อถ ชีวิตฺเตน ปญฺญา
สีลพฺพตฺเตน นานฺณมตฺติมฺญฺเณ ฯ

[๗๗๑] โมสวชฺเชน นิยฺเยถาติ โมสวชฺชํ วุจฺจติ มุสาวาโท ฯ

#๑ ม. ย. โมสวชฺเช น นิยฺเยถ ฯ

อิเรกัจโจ สกคโต वा प्रिसकतो वा चपे च आमिสิกण्डिगुभहेत्तु
वा सम्पञ्चानमुसा णासिता होदि ओत्तं वुज्जति मोसवच्च च
ओपिज तीहाकारेहि मुसावातो होदि पुप्फेव दसुस होदि मुसा
ภणिसुसन्ति भणनदसुस होदि मुसा भणामिति भणितसुस होदि
मुसा मया भणितन्ति ओमेहि तीहाकारेहि मुसावातो होदि च
ओपिज जत्तुहाकारेहि प्लज्जहाकारेहि जहाकारेहि สत्तहाकारेहि
อจฺจหาकारेहि मुसावातो होदि पुप्फेव दसुस होदि मुसा
ภणिसุसन्ति भणนदसुस होदि मुसा भणामिति भणितसुस होदि
मुसा मया भणितन्ति วินิชาय ทิฏฺฐิ วินิชาय ขนฺตี วินิชาय
รุจิ วินิชาय สลฺลํ วินิชาय ภาวํ โอเมहि อจฺจหาकारेहि
มุसावातो होदि च โมสวच्चเนน नियेयादि मोसवच्चเนन नियेय्य ๑
โมสवच्च च ปชเหยย วิโนเทยฺย พุณฺตีกรेयฺย อนภาวङ्कमेยฺย
โมสवच्चชา อารโต อสฺส วิโรโต ปฏिवิโรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสग्งฺโจ
วิปฺปมฺตโต วิสณฺณมฺตโต विमरियातिकेतेन जेतसा विहरेय्यादि
โมसवच्चเนन नियेय ๑

[๗๗๒] सम्पञ्चानो सजानि न กยिराติ กตมํ สาเจยฺยํ च
อิเรกัจโจ สโจ होदि प्रिसโจ ยํ तत्तु सจं सจता साเจयฺยํ
ककुग्रता २ ककुग्रियं प्रिकुत्तता प्रिकुत्तियं ओत्तं वुज्जति साเจयฺยํ च
सम्पञ्चानो सजानि न कयिराति सम्पञ्चानो हुत्ता साเจयฺยํ न
करेय न चनेय सल्लनेय न निपुत्तयेय नानिपुत्तयेय
#๑ ม. น ยาเยย น นิยาเยย น วเหยย น สหเรย ๑ ๒ โป. ยู. กกุกริตา ๑

สาเจยฺยํ ปชเหยย วิโนเทยฺย พุยนฺตีกเรยฺย อนภาวํคเมยฺย
สาเจยฺยา อารโต อสฺส วิโรโต ปฏิวโรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสณฺโณ
วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมรียาทิกเตน เจตฺสา วิหเรยฺยาคิ
สมฺปชาโน สจฺจานิ น กยิรา ฯ

[๗๗๓] อถ ชีวิตฺเตน ปญฺญา ย สีสพฺพตฺเตน นานฺณมตฺติมณฺเฑติ
อถาคิ ปทสนฺธิ ฯเปฯ ปทานุปฺพุพฺพตามตฺ อถาคิ ฯ อิเชกฺโข
ลฺลชชีวํ ชีวฺนฺโต ปรี ปณฺตชีวํ ชีวฺนฺตํ อตฺติมณฺเฑติ ก็ ปนายํ
พหุลาชีโว สพฺพิ สมภกฺขติ เสยฺยถิทํ มฺลพิชฺ ชนฺธพิชฺ
ผลฺพิชฺ อคฺคพิชฺ พิชฺพิชฺเมว ปญฺจมํ อสฺวิจกฺกทฺนตฺกฺกฺสมานปฺปชานาติณฺโณติ ๒ ฯ
โส ตาย ลฺลชชีวํ ปรี ปณฺตชีวํ ชีวฺนฺตํ
อตฺติมณฺเฑติ ฯ อิเชกฺโข ปณฺตชีวํ ชีวฺนฺโต ปรี ลฺลชชีวํ ชีวฺนฺตํ
อตฺติมณฺเฑติ ก็ ปนายํ อปฺปฺลฺลโณ อปฺเปสฺกฺโข น ลากิ
จิวฺรปณฺทปาทเสนาสนกิลานปจฺยเกสฺชชฺปริกฺขารานนฺติ ฯ โส ตาย
ปณฺตชีวํ ปรี ลฺลชชีวํ ชีวฺนฺตํ อตฺติมณฺเฑติ ฯ อิเชกฺโข ปญฺญาสมฺปนฺโน
โหติ โส ปุณฺโณ ปญฺหํ วิสชฺเชติ ฯ ตสฺส เอว
โหติ อหฺมสมฺมิ ปญฺญาสมฺปนฺโน อิมํ ปนฺณเณ น ปญฺญาสมฺปนฺนาติ ฯ
โส ตาย ปญฺญาสมฺปทาย ปรี อตฺติมณฺเฑติ ฯ
อิเชกฺโข สีสสมฺปนฺโน โหติ ปาฏิมอกฺขสํวรสฺวโต วิหฺรติ อจฺจโรจฺจ-
สมฺปนฺโน อณฺมตฺเตสฺ วชฺเชสฺ ภยทสฺสาวิ สฺมาทาย สิกฺขติ
สิกฺขาปเทสฺ ฯ ตสฺส เอว โหติ อหฺมสมฺมิ สีสสมฺปนฺโน อิมํ
#๑ ไป. ม. ลฺลชชีวํ .. ปณฺตชีวํ ฯ อโต ปรี อิทฺสเมว ฯ
#๒ ไป. ม. อสฺนวิจกฺกทฺนตฺกฺกฺสมานปฺปชานนาติ ฯ

ปนฺนุณฺเณ ภิกฺขุ ทุสฺสีลา ปาปชฺมมาติ ฯ โส ตาย สีสฺมปฺทาย
ปรี อติมฺนฺลติ ฯ อิเชกฺโขจ วตฺตสมฺปนฺโน อารณฺณโก วา
ปิณฑฺปาติโก วา ปัสฺสูติโก วา เตจฺฉีริโก วา สปฺทานจาริโก
วา ขลฺุปรจฺจภคฺติโก วา เนสฺชชฺริโก วา ยถาสฺนฺลติโก วา ฯ
ตสฺส เอว โหติ อหฺมสฺมิ วตฺตสมฺปนฺโน อิมํ ปนฺนุณฺเณ น
วตฺตสมฺปนฺนาติ ฯ โส ตาย วตฺตสมฺปทาย ปรี อติมฺนฺลติ ฯ
อถ จีวิเตน ปญฺญา ย สีสฺพพฺตฺเตน นานฺณมฺติมฺนฺลติ ลฺุขจີวิกาย
วา ปณฺธิจฺวิกาย วา ปญฺญาสมฺปทาย วา สีสฺมปฺทาย วา
วตฺตสมฺปทาย วา ปรี นาทิมฺนฺลเยยฺย นาวชานเยยฺย น เตน มานํ
ชเนยฺย น เตน ททฺโธ อสฺส ปคฺคทฺโธ ปคฺคหิตฺติโรติ อถ
จีวิเตน ปญฺญา ย สีสฺพพฺตฺเตน นานฺณมฺติมฺนฺลติ ฯ เตนาท ภควา

โมสวชฺเชน น ิยฺเยถ

สมฺปชาโน สจฺจานิ น กยิรา

อถ จีวิเตน ปญฺญา

สีสฺพพฺตฺเตน นานฺณมฺติมฺนฺลติ ฯ

[๓๗๔] สุตฺวา รุสฺสีโต ๑ พหุ วาจิ

สมณานํ วา ปุถฺวจฺจ นานํ ๒

พฺรเสน เน น ปฏฺิเสนฺนา

น หิ สนฺโต ปฏฺิเสนฺนิกโรติ ๓ ฯ

#๑ ม. รุสสีโต ฯ ๒ ส. ม. ปุถุชานัน ฯ ๓ ม. ปฏฺิเสนฺนํ กโรนฺติ ฯ

#๒. ปฏฺิเสนฺนิกโรนฺติ ฯ

[๗๗๕] สุตฺวา รุสฺสิตโต พหุํ วาจํ สมณานํ วา ปุถฺวจนานนฺตฺติ
รุสฺสิตตฺติ ทุสฺสิตโต ขขสฺสิตโต ฆมฺมฏฺฐิตโต วมฺมภิตโต ครหิตโต อุปวทิตโต ฯ
สมณานนฺตฺติ เยเกจิ อิตโต พหิทฺธา ปริพฺพาชฺชุปคตา ปริพฺพาชฺชมาปฺนนา ฯ
ปุถฺวจนานนฺตฺติ ขตฺตฺติยา จ พุราหฺมณา จ เวสฺสสา จ
สุทฺททา จ กหฺมฺมฺมฺจฺจา จ ปพฺพชิตฺตา จ เทวา จ มนุสฺสสา จ ฯ เต
พหุกาหิ วาจาหิ อนิฏฺฐาหิ อกนฺตฺตาหิ อมฺนาปาหิ อกฺโกเสยฺยํ
ปริภาเสยฺยํ โรเสยฺยํ วิโรเสยฺยํ [๑] เหเจยฺยํ วิเหเจยฺยํ ฆาเตยฺยํ
อุปฆาเตยฺยํ อุปฆาตํ กเรยฺยํ ฯ เตสํ พหุํ วาจํ อนิฏฺฐํ อกนฺตํ
อมฺนาปํ สุตฺวา สฺมิตฺวา อุกฺกหิตฺวา อุปฺচারยิตฺวา อุปลกฺขิตฺวาติ
สุตฺวา รุสฺสิตโต พหุํ วาจํ สมณานํ วา ปุถฺวจนานํ ฯ

[๗๗๖] ฝรุเสณ เน น ปฏฺวิชฺชาติ ฝรุเสนาติ กกฺขเพน ฯ น
ปฏฺวิชฺชาติ น ปฏฺภิณฺเษย อกฺโกสนฺตํ น ปจฺจกฺโกเสยฺย โรสนฺตํ
น ปฏฺภิโรเสยฺย ภณฺฑานํ น ปฏฺภิภณฺฑเษย น กลหํ กเรยฺย น
ภณฺฑานํ กเรยฺย น วิคฺคหํ กเรยฺย น วิวาทํ กเรยฺย น เมธคํ
กเรยฺย กลหภณฺฑานวิคฺคหวิวาทเมธคํ ปชฺเหยย วิโนเทยฺย พุยนฺตฺติกเรยฺย
อนภาวํกเมยฺย กลหภณฺฑานวิคฺคหวิวาทเมธคา อารโต
อสฺส วิรโต ปฏฺวิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสญฺโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต
วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหเรยฺยาติ ฝรุเสณ เน น ปฏฺวิชฺชา ฯ

[๗๗๗] น หิ สนฺโต ปฏฺภิเสนิกโรตฺติติ สนฺโตติ รากฺสฺส
สนฺตตฺตา สนฺโต โทสฺสฺส โมหฺสฺส โภชฺสฺส อุปฺนาหฺสฺส ฯเปฯ
#๑ ม. หีเสยฺยํ วิหีเสยฺยํ ฯ

สพพากุสลาภิสงขารานํ สนุตตตฺตา สมิตตตฺตา วุปสมิตตตฺตา
วิขุฆาตตตฺตา นิพฺพุตตตฺตา วิกตตตฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺตตตฺตา สนฺโต
อุปสนฺโต วุปสนฺโต นิพฺพุโต ปฏิปฺปสฺสทฺโต สนฺโต ฯ น หิ
สนฺโต ปฏิเสนิกโรตฺติ สนฺโต ปฏิเสนี ปฏิมลลํ ปฏิกณฺณกํ ปฏิปกุขํ
น กโรติ น ชเนติ น สลฺยชเนติ น นิพฺพุตฺเตติ นานินิพฺพุตฺเตตฺติ
น หิ สนฺโต ปฏิเสนิกโรติ ฯ เตนาห ภควา

สุตฺวา รุสฺสีโต พหุ วาจํ
สมณานํ วา ปุถฺวจนานํ
พฺรฺเสน เน น ปฏิวชฺชา
น หิ สนฺโต ปฏิเสนิกโรตฺติ ฯ

[๗๗๘] เอตฺถจ ฐมฺมมฺลฺยาถ

วิจฺฉินํ ภิกฺขุ สทา สโต สิกฺขเ
สนฺตฺติ นิพฺพุตฺติ อตฺวา
สาสเน โคตมสฺส นปฺปมชฺเชยฺย ฯ

[๗๗๙] เอตฺถจ ฐมฺมมฺลฺยาถาติ เอตฺนฺติ อากิภฺจิตํ เทสิตํ
ปฺลฺยาปิตํ ปฏฺฐปิตํ วิวญฺญํ วิภตฺตํ อุตฺตานิภฺจิตํ ปกาสิตํ ฯ
ฐมฺมมฺลฺยาถาติ ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิญฺจํ
กตฺวาติ เอวมฺปิ เอตฺถจ ฐมฺมมฺลฺยาถ ฯ อถวา สมฺมจฺ วิสมฺมจ
ปถฺมจฺ วิปถฺมจฺ สวชฺชจฺ อนวชฺชจฺ หีนจฺ ปณฺธิตจฺ
กณฺหจฺ สุกกจฺ วิญฺญฺครหิตจฺ วิญฺญฺปสฺตจฺ ฐมฺมํ อญฺญา

ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ เอวมฺปิ
เอตถจ ชมฺมมณฺเฑน ๑ อถวา สมฺมาปฺปฏิปํ อนุโลมปฺปฏิปํ
อปฺจจฺนิกปฺปฏิปํ [๑] อนุวตฺถปฺปฏิปํ ชมฺมานุชมฺมปฺปฏิปํ สีเสสุ
ปฺริปฺริการิตํ อินฺทฺริเยสุ กุตฺตทฺวารตํ โภชเน มตฺตตฺถนฺตํ ชาครียานุโยคํ
สตีสมฺปชฺฌนํ จตฺตารโ สตีปฺภูจฺจเน จตฺตารโ สมฺมปฺปชฺชาน
จตฺตารโ อิทฺธิปฺปาเท ปณฺจอินฺทฺริยานิ ปณฺจ พลานิ สตฺต
โพชฆณฺเฑ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ นิพฺพานณฺจ นิพฺพานคามินิณฺจ
ปฺปฏิปํ ชมฺมํ อณฺเฑน ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภวยิตฺวา
วิภูตํ กตฺวาติ เอวมฺปิ เอตถจ ชมฺมมณฺเฑน ๑

[๑๘๐] วิจฺฉิํ ภิกฺขุ สทา สโต สิกฺเขติ วิจฺฉินฺนติ วิจฺฉินฺนโต
ปวิจฺฉินฺนโต ตฺลยนฺนโต ตีรยนฺนโต วิภวายนฺนโต วิภูตํ กโรนฺนโต
สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ๑เปฯ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมทชฺชมฺมํ สพฺพนตํ
นิโรชชมนฺนติ วิจฺฉินฺนโต ปวิจฺฉินฺนโต ตฺลยนฺนโต ตีรยนฺนโต วิภวายนฺนโต
วิภูตํ กโรนฺนโตติ วิจฺฉิํ ภิกฺขุ ๑ สทาติ สทา สพฺพทา
สพฺพกาลํ ๑เปฯ ปจฺฉิเม วโยชนฺเช ๑ สโตติ จตฺตฺหิ การณฺเห
สโต กายे กายานุสฺสนาสตีปฺภูจฺจนํ ภาวนฺโต ๑เปฯ โส
วฺจจติ สโต ๑ สิกฺเขติ ติสฺโส สิกฺขา อธิสฺสสิกฺขา อธิจิตฺตสิกฺขา
อธิปณฺณาสิกฺขา ๑เปฯ อัย อธิปณฺณาสิกฺขา ๑ อีมา ติสฺโส
สิกฺขา อวชฺชนฺโต สิกฺเขยฺย ๑เปฯ สิกฺเขยฺย อจฺเรยฺย
สมาจเรยฺย สมากาย วตฺเตยฺยติ วิจฺฉิํ ภิกฺขุ สทา สโต สิกฺเข ๑

#๑ ม. อวิรุทฺธปฺปฏิปํ ๑

[๑๘๑] สนฺตีติ นิพฺพุตี ฌตฺวาติ รากฺสุส นิพฺพุตี สนฺตีติ
ฌตฺวา โทสสุส โมหสุส ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ นิพฺพุตี
สนฺตีติ ฌตฺวา ชานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ
กตฺวาติ สนฺตีติ นิพฺพุตี ฌตฺวา ฯ

[๑๘๒] สาสเน โคตมสุส นปฺปมชฺเชยฺยาติ โคตมสาสเน
พฺพุทฺธสาสเน ชินสาสเน ตถาคตสาสเน เทวสาสเน อรหนฺตสาสเน ฯ0
นปฺปมชฺเชยฺยาติ สกฺกจฺจการี อสุส สาทจฺจการี อญฺจิตการี
อนิสฺสินวฺตฺติโก อนิกฺขิตตฺตจฺจนฺโท อนิกฺขิตตฺตฺฐโร อปฺปมตฺโต กุสเลสุ
ชฺมเมสุ กทาหํ อปริปฺปรี วา สิลกฺขนฺธํ ปริปฺปุเรยฺยํ ฯเปฯ
อปริปฺปรี วา สมาธิกฺขนฺธํ ปญฺญากฺขนฺธํ วิมุตฺติกฺขนฺธํ วิมุตฺติวิลาณทสฺสนกฺขนฺธํ
กทาหํ อปริณฺณตํ วา ทฺถกฺขํ ปริชานเยฺยํ
อปฺปปีเน วา กิเลเส ปชฺเหยฺยํ อภาวิตํ วา มคฺคํ ภาเวยฺยํ
อสจฺจิกตํ วา นิโรธํ สจฺจิกเรยฺยนฺติ โย ตตฺถ จฺจนฺโท จ วายาโม
จ อฺสุสาโห จ อฺสุโสฬฺหี จ ธาโม จ อปฺปปฏิวานี จ
สตีสมฺปชฺฌณฺณจฺจ อาคปฺปํ ปธานํ อธิญฺจานํ อนฺนโยโค อปฺปมาโท
กุสเลสุ ชฺมเมสุตี สาสเน โคตมสุส นปฺปมชฺเชยฺย ฯ เตนาห ภควา

เอตฺถจฺจ ชฺมมมฺมณฺณาย

วิจินํ ภิกฺขุ สทา สโต สิกฺขเ

สนฺตีติ นิพฺพุตี ฌตฺวา

สาสเน โคตมสุส นปฺปมชฺเชยฺยาติ ฯ

[๗๘๓] อภิภู หิ โส อนภิภูโต

สกุขิธมมํ อนีติหมทสุสี

ตสุมา หิ ตสุส ภควโต สาสเน

อปปมตฺโต สทา นมสฺสมนฺุสสิกฺเขตฺติ ภควา ฯ

[๗๘๔] อภิภู หิ โส อนภิภูโตติ อภิภูตฺรฺปา ๑ อภิภูตฺสทฺทา

อภิภูตฺคณฺฐา อภิภูตฺรสา อภิภูตฺโฝฏฺจพฺพา อภิภูตฺธมฺมา อภิภู ๑

อนภิภูโต เกหิจิ กิเลเสหิ อภิภู หิ ปาปเก อกฺุสเล ธมฺเม

สงฺกิเลสิเก โปโนพฺภวิเก สทฺเร ทฺกุขฺวิปาเก อายตี ชาตฺชฺรามรณฺีเยติ

อภิภู หิ โส อนภิภูโต ฯ

[๗๘๕] สกุขิธมมํ อนีติหมทสุสีติ สกุขิธมฺมนฺุติ น อิติหิตินํ

น อิติกิราย น ปรมฺปราย น ปิฏฺกสมฺปทาย น ตกฺกเหตุ น

นยเหตุ น อาการปฺริวิตกฺเกน น ทิฏฺฐินิขฺฌานกฺขนฺติยา สามํ

สยมภิญฺญาตํ อตฺตปจฺจกฺขํ ธมฺมํ อทฺทสิ อทฺทกฺขิ อปฺสฺสิ ปฏฺวิขฺฌิตฺติ

สกุขิธมมํ อนีติหมทสุสี ฯ[

[๗๘๖] ตสุมา หิ ตสุส ภควโต สาสเนติ ตสุมาติ ตสุมา

ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา ฯ ตสุส ภควโต สาสเนติ

ตสุส ภควโต สาสเน โคตฺมสาสเน พุทฺธสาสเน ชินสาสเน ตถาคต

สาสเน เทวสาสเน อรหนฺตสาสเนติ ตสุมา หิ ตสุส ภควโต

สาสเน ฯ

#๑-๑ เอกวจนวเสน กตฺตพฺพํ ฯ ม. ย. อภิภูติ รูปาภิภู สทฺทาภิภู คณฺฐาภิภู รสาภิภู

#โฝฏฺจพฺพาภิภู ธมฺมาภิภู ฯ

ปณฺณรสนโม อุตฺตทณฺฑาสุตฺตนิทฺเทโส

[๑๘๘] อุตฺตทณฺฑา ภายฺ ชาตํ ชนํ ปสฺสธ เมธคํ

สํเวคํ กิตฺตยิสฺสามิ ยถา สํวิชิตํ มया ฯ

[๑๘๙] อุตฺตทณฺฑา ภายฺ ชาตฺนฺติ ทณฺฑาติ ตโย ทณฺฑา
 ภายทณฺฑโฑ วจิทณฺฑโฑ มโนทณฺฑโฑ ฯ ติวริํ ภายทุจฺจริตํ ภายทณฺฑโฑ
 จตุพฺพิริํ วจิทุจฺจริตํ วจิทณฺฑโฑ ติวริํ มโนทุจฺจริตํ
 มโนทณฺฑโฑ ฯ ภายฺนฺติ เทว ภายานิ ทิฏฺฐธมฺมิกณฺจ ภายฺ
 สมฺปรายิกณฺจ ภายฺ ฯ กตมํ ทิฏฺฐธมฺมิกํ ภายฺ ฯ อีเชกฺจโจ กาเยน
 ทุจฺจริตํ จรติ วาจาเย ทุจฺจริตํ จรติ มนฺสา ทุจฺจริตํ จรติ
 ปาณมฺปิ หนฺติ อทินฺนมฺปิ อาทียติ สนฺธิมฺปิ ฉินฺทติ นิลฺโลปมฺปิ
 หรติ เอกาการิกมฺปิ กโรติ ปริปนฺเถปี ติฏฺฐติ ปรรทามฺปิ
 กจฺจติ มุสาปี ภาณฺติ ฯ ตเมนนํ กเหตุวา รณฺโโย ทสฺเสนฺติ
 อโย เทว โจโร อาคฺจาริ อิมสฺส ยํ อิจฺฉสิ ตํ ทณฺฑํ
 ปณฺเฑหิตี ฯ ตเมนนํ ราชา ปริภาสตี ฯ โส ปริภาสปฺจยาปี [๑]
 ทุภฺขโทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ ฯ เอตํ ภายฺ ทุภฺขโทมนสฺสํ กุโธ ตสฺส ฯ
 อุตฺตทณฺฑโฑ ชาตํ สลฺยชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุภฺตํ ฯ
 เอตฺตเกนปี ราชานํ ตสฺสตี ฯ ตเมนนํ ราชานํ พนฺธาเปตี อนฺทพฺพนฺธเนน
 วา รชฺชพฺพนฺธเนน วา สขฺขลิกพฺพนฺธเนน วา เวตฺตพฺพนฺธเนน วา
 ลตาพฺพนฺธเนน วา เปกฺขพฺพนฺธเนน วา ปริกฺเขปพฺพนฺธเนน วา คามพฺพนฺธเนน
 #๑ ม. ภายฺมฺปิ อุปฺปาเทติ ฯ

วา [๑] นครพนฺชเนน วา รกฺขณพนฺชเนน วา ชนปทพนฺชเนน
วา อนฺตมโส สวจนียมฺปิ กโรติ น เต ลพฺภา อโธ
ปกฺกมิตฺตุนฺติ ฯ โส พนฺชนปจฺจยาปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ ฯ เอตํ
ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กฺโธ ตสฺส ฯ อตฺตทณฺฑาทฺโต ชาตํ สลฺยชาตํ
นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุกฺกตํ ฯ เอตฺตเกณฺปิ ราชา น ตฺตสฺสตี ฯ
ตเมณํ ราชา ตสฺส ฐนํ อหฺราเปตี สตี วา สหสฺสํ วา สตสฺสหสฺสํ
วา ฯ โส ฐนชานิปจฺจยาปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ ฯ เอตํ
ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กฺโธ ตสฺส ฯ อตฺตทณฺฑาทฺโต ชาตํ สลฺยชาตํ
นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุกฺกตํ ฯ เอตฺตเกณฺปิ ราชา น ตฺตสฺสตี ฯ
ตเมณํ ราชา วิวิธา กมฺมการณา การาเปตี กสาหิปี ตาเพตี
เวตฺเตหิปี ตาเพตี อทฺตทณฺฑาทฺเทหิปี ตาเพตี หตฺถมฺปิ ฉินฺหตี
ปาทมฺปิ ฉินฺหตี หตฺถปาทมฺปิ ฉินฺหตี กณฺณมฺปิ ฉินฺหตี นาสมฺปิ
ฉินฺหตี กณฺณนาสมฺปิ ฉินฺหตี วิลลฺกถาลกมฺปิ กโรติ สงฺขมฺมทกมฺปิ
กโรติ ราหุขมฺปิ กโรติ โชติมาลิกมฺปิ กโรติ
หตฺถปชฺโชติกมฺปิ กโรติ เอรกฺวตฺติกมฺปิ กโรติ จิรกวาสิกมฺปิ
กโรติ เอนฺเอยฺกมฺปิ กโรติ พลิสฺมสฺสีกมฺปิ กโรติ กหาปณฺนิกมฺปิ
กโรติ ขาราปตฺตจฺฉิกมฺปิ กโรติ ปลิขมฺปวิวตฺติกมฺปิ กโรติ
ปลาลปีจกมฺปิ กโรติ ตตฺเตนฺปิ เตเลนฺ โอสิญฺจตี สุนฺเขหิปี
ขาทาเปตี ชีวนฺตมฺปิ สุเล อุตฺตทาเสตี อสินาปี สีสํ ฉินฺหตี ฯ
โส กมฺมการณปจฺจยาปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ ฯ เอตํ ภยํ
#๑ ม. นิคมพนฺชเนน วา ฯ

อุทฺธปาหิ อโรสิริ คเหตฺวา ตตฺตาย โสหภูมิยา ปกฺขิปนฺติ
อาทิตฺตาย สมฺปชฺชติตฺตาย สลฺยชิตฺติฏฺฏตฺตาย ฯ โส ตตฺถ เณฺนุทฺเทหํ
ปจฺจติ ฯ โส ตตฺถ เณฺนุทฺเทหํ ปจฺจมาโน สกิมฺปิ อุทฺธ คจฺจติ
สกิมฺปิ อโร คจฺจติ สกิมฺปิ ติริยํ คจฺจติ ฯ โส ตตฺถ ทุกฺขา
ติปฺปา กฏฺฏกา เวทนา เวเทติ น จ ตาว กาลิ กโรติ ยาว
น ตํ ปาปกมฺมํ พุยนฺตีโหติ ฯ เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโธ
ตสฺส ฯ อตฺตทณฺฑทโต ชาตํ สลฺยชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ
ปาตฺตภูตํ ฯ ตเมนนํ นิรยปาลา มหานิรเย ปกฺขิปนฺติ ฯ โส โข
ปนฺน มหานิรโย

จตุกกณฺโณ จตุทฺวาโร วิภตฺโต ภาคโส มิโต
อโยปการปริยตฺโต อยสา ปฏิกฺขชฺชิตฺโต ฯ
ตสฺส อโยมยา ภูมิ ชลิตา เตชสา ยุตฺตา
สมนฺตฺตา โยชนสฺตํ ฝริตฺวา ติฏฺฐติ สพฺพทา ฯ
กทริยา ตปฺนา โฆรา อจฺจิมนฺโต ทฺราสทา ๑
โลมหํสนฺรฺรูปา จ ภิสฺมา ปฏิกฺขา ทุกฺขา ฯ
ปฺรตฺติมา ย จ ภิตฺติยา อจฺจิกฺขนฺโธ สมฺภูจฺจิตฺโต
ทฺทนฺโต ปาปกมฺมมนฺเต ปจฺจิมาย ปฏฺิหฺลฺลติ ฯ
ปจฺจิมาย จ ภิตฺติยา อจฺจิกฺขนฺโธ สมฺภูจฺจิตฺโต
ทฺทนฺโต ปาปกมฺมมนฺเต ปฺรตฺติมา ย ปฏฺิหฺลฺลติ ฯ

#๑ สี่. ขรา สทา ฯ

อุตตราจ จ ภิตติยา อจฺจิกฺขนุโธ สมฺภูจฺจโธ
ททฺหนุโธ ปาปกมฺมนเต ทกฺขินาย ปฏฺิหฺลลติ ฯ
ทกฺขินาย จ ภิตติยา อจฺจิกฺขนุโธ สมฺภูจฺจโธ
ททฺหนุโธ ปาปกมฺมนเต อุตตราจ ปฏฺิหฺลลติ ฯ
เหฏฺจฺจโธ จ สมฺภูจฺจาย อจฺจิกฺขนุโธ ภยานโก
ททฺหนุโธ ปาปกมฺมนเต จทฺนสมฺมึ ปฏฺิหฺลลติ ฯ
จทฺนมหา สมฺภูจฺจาย อจฺจิกฺขนุโธ ภยานโก
ททฺหนุโธ ปาปกมฺมนเต ภูมฺยึ ปฏฺิหฺลลติ ฯ
อโยกปาถึ อาทิตฺถึ สนฺตตฺถึ ชลิตฺถึ ยถา
เอวํ อวิจฺฉินฺโร หฺเฏจฺจ อปรึ ปสฺสโธ ฯ
ตตฺถ สตฺตา มหาลฺลทา มหาภิพฺพิสการินอ
อจฺจนฺตปาปกมฺมนตา ปจฺจนฺติ น จ มฺยฺเยเร ฯ
ชาตเวทสโม กาโย เตสํ นฺริยวาสินํ
ปสฺส กมฺมานํ ๑ ทพฺพหฺตฺถึ น ภสฺมา โหนฺติ ๒ นปี มลฺลึ ฯ
ปฺรตฺถิเมนปี ชาวนฺติ ตโต ชาวนฺติ ปจฺจโธ ๓
อจฺจเรณปี ชาวนฺติ ตโต ชาวนฺติ ทกฺขินํ ฯ
ยํยํ ทิสฺมปี ชาวนฺติ ๔ ตํ ตํ ทวารํ ปิถฺยติ
อภินิกฺขมิตาสา เต สตฺตา โมภฺขํ ๕ กเวสิโน ฯ
น เต ตโต นิกฺขมิตฺถึ ลภฺนฺติ กมฺมปจฺจยา
เตสญฺจ ปาปกมฺมนตฺถึ อวิปกฺกํ กตฺถ พฺหฺนฺติ ฯ

#๑ โป. กมฺมาน ๑ ๒ ม. โหติ ๑ ๓ ม. ปจฺฉิมํ ๑ ๔ ม. ทิสฺ ปฺชาวนฺติ ๑

#๕ ย. ปาโมภฺขํ ๑

เอตํ ภยํ ทุกขโทมนสํ กุโธ ตสฺส ฯ อุตตทณฺหาโต ชาตํ
สฺลฺชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุภูตํ ฯ ยานิ จ เนรยิกานิ
ทุกฺขานิ ยานิ จ ตริจฺฉานโยนิกานิ ทุกฺขานิ ยานิ จ ปิตฺติวิสยิกานิ
ทุกฺขานิ ยานิ จ มานุสฺसानิ ๑ ทุกฺขานิ ตานิ กุโธ
ชาตานิ กุโธ สฺลฺชาตานิ กุโธ นิพฺพตฺตานิ กุโธ อภินิพฺพตฺตานิ
กุโธ ปาตุภูตานิ ฯ อุตตทณฺหาโต ชาตานิ สฺลฺชาตานิ นิพฺพตฺตานิ
อภินิพฺพตฺตานิ ปาตุภูตานิ อุตตทณฺหา ภยํ ชาตํ ฯ

[๑๕๐] ชนํ ปสฺสสฺส เมธคนฺติ ชนฺนฺติ ขตฺติยา จ พุราหุมนฺนา
จ เวสฺสา จ สุทฺทา จ กหฺภูจฺจา จ ปพฺพชิตฺตา จ เทวา จ
มนุสฺสา จ ฯ เมธคนฺติ ๒ เมธคํ ชนํ กลหํ ชนํ วิรุทฺธํ ชนํ ปฏฺวิรุทฺธํ
ชนํ อาหตฺชนํ ปจฺจอาหตฺชนํ อาฆาติตฺชนํ ปจฺจอาฆาติตฺชนํ ปสฺสสฺส
ทกฺขถ โอลฺลเกถ นิฆฺฆมาเยถ อุปฺปริกฺขถาติ ชนํ ปสฺสสฺส เมธคํ ฯ

[๑๕๑] สํเวคํ กิตฺตยิสฺสํมิตฺติ สํเวคํ อุพฺเพคํ อุตุราสํ ภยํ ปิพนํ
ฆณฺฎณํ อุพฺททวํ อุปฺสคฺคํ กิตฺตยิสฺสํมิตฺติ ๓ ปกิตฺตยิสฺสํมิตฺติ อาจิกฺขิสฺสํมิตฺติ
เทสฺสิสฺสํมิตฺติ ปณฺญาปิสฺสํมิตฺติ ปญฺจปิสฺสํมิตฺติ วิวริสฺสํมิตฺติ วิภชิสฺสํมิตฺติ
อุตุตฺตานิกริสฺสํมิตฺติ ปกาสิสฺสํมิตฺติ สํเวคํ กิตฺตยิสฺสํมิตฺติ ฯ

[๑๕๒] ยถา สํวิชิตํ มยาติ ยถา มยา อุตฺตนาเยว [๔] สํเวชิตो
อุพฺเพชิตो สํเวคมาปาทิตฺติติ ยถา สํวิชิตํ มยา ฯ เตนานํ ภควา

อุตฺตทณฺหา ภยํ ชาตํ   ชนํ ปสฺสสฺส เมธคํ
สํเวคํ กิตฺตยิสฺสํมิตฺติ   ยถา สํวิชิตํ มยาติ ฯ

#๑ ไป. ม. มานุสสิกาณิ ฯ ๒ ไป. ม. อัย ปาโร นตฺถิ ฯ ๓ ม. กิตฺตยิสฺสํมิตฺติ
#๔ ไป. ม. อุตฺตานิ ฯ

[๑๕๓] ฝนุทมานัน ปัง ทิสฺวา มจฺเจ อปโปทเก ยถา

อณฺณมณฺเฑหิ พุยารุทฺเธ ทิสฺวา มํ ภยมาวิสิ ฯ

[๑๕๔] ฝนุทมานัน ปัง ทิสฺวาติ ปชาติ สตุตฺตาธิวจนัน ฯ ปัง

ตณฺหาฝนุทนาย ฝนุทมานัน ทิฏฺฐิฝนุทนาย ฝนุทมานัน กิเลสฝนุทนาย

ฝนุทมานัน ทุจฺจริตฝนุทนาย ฝนุทมานัน ปโยคฝนุทนาย

ฝนุทมานัน วิปากฝนุทนาย ฝนุทมานัน รตฺตราเคน ฝนุทมานัน

ทุฏฺฐโทเสน ฝนุทมานัน มุพฺหโมเหน ฝนุทมานัน วินิพนฺธมานเนน

ฝนุทมานัน ปฺรามภูจฺทิฏฺฐิยา ฝนุทมานัน วิกุเขปคตฺตอฺทฺทจฺเจน

ฝนุทมานัน อนิฏฺฐจฺจตฺตวิจิกิฉาย ฝนุทมานัน ทามคตฺตอนฺนสเยหิ

ฝนุทมานัน ลาเภน ฝนุทมานัน อลาเภน ฝนุทมานัน ยเสน

ฝนุทมานัน อยเสน ฝนุทมานัน ปัสสาย ฝนุทมานัน นิมนฺทาย

ฝนุทมานัน สฺวเณ ฝนุทมานัน ทุกฺขเณ ฝนุทมานัน ชาติยา ฝนุทมานัน

ชฺราย ฝนุทมานัน พุยาธินา ฝนุทมานัน มฺรเณน ฝนุทมานัน

โสภปริเทวทฺทกฺขโทมนสฺสุปายาสฺสเอหิ ฝนุทมานัน เนรยิเกน ทุกฺขเณ

ฝนุทมานัน ติริจฺฉานโยนิเกน ทุกฺขเณ ฝนุทมานัน ปิตฺติวิสยิเกน ๑

ทุกฺขเณ ฝนุทมานัน มานุสเสน ทุกฺขเณ ฝนุทมานัน คพฺโถกฺกนฺติมูลเกน

ทุกฺขเณ คพฺภุจฺจติมูลเกน ทุกฺขเณ คพฺภุจฺจจฺฉานมูลเกน

ทุกฺขเณ ชาตสฺสุปนิพนฺธิเกน ทุกฺขเณ ชาตสฺสุ ปฺราเชยฺยเกน

ทุกฺขเณ อตฺตูปกฺกเมน ทุกฺขเณ ปฺรูปกฺกเมน ทุกฺขเณ ทุกฺขทุกฺขเณ

สฺงขารทุกฺขเณ วิปริณามทุกฺขเณ จกฺขุโรเคน ทุกฺขเณ

#๑ ม. เปตฺติวิสยิเกน ฯ สพฺพตฺต เอวํ ฅาตพฺพิ ฯ

โสตโรเคน ฆานโรเคน ชิวหาโรเคน กายโรเคน สีสโรเคน
กณฺณโรเคน มุขโรเคน ทนฺตโรเคน กาเสน สาเสน ปินาเสน ๑
ทเหน ชเรน กุจฺฉิโรเคน มุจฺฉาย ปกฺขณฺทิกาย
สุลาเย วิสฺสุจิกาย กุญฺเจน คณฺเฑน กิลาเสน โสเสน
อปฺมาเรณ ททฺทฺฐยา กณฺฑฺฐยา กจฺจฺฉฺยา รชสฺยา วิตฺตจฺฉิกาย
โลหิตฺเตน ปิตฺเตน มรฺชฺเมเหณ อํสฺยา ปิพฺกาย ภคฺนฺทฺลาเย
ปิตฺตสมฺภูจฺจาเนหิ อาพาเชหิ เสมฺหสมฺภูจฺจาเนหิ อาพาเชหิ วัตสมฺภูจฺจาเนหิ
อาพาเชหิ สนนฺนิปาตฺติเกหิ อาพาเชหิ อุตฺตฺปริณามเชหิ
อาพาเชหิ วิสมฺปฺริหารเชหิ อาพาเชหิ โอปกฺกมฺมิเกหิ อาพาเชหิ
กมฺมุวิปากเชหิ อาพาเชหิ สีเตน อุณฺเฬน ชิมฺมจฺฉาย ปิปาสาเย
อฺจฺจาเรณ ปสฺสาเวณ ทํสมกสฺวาตตปฺลิริสฺสปสมฺผลฺเสณ [๒]
มาตฺตฺมรณฺเณน ทฺกฺเขณ ปิตฺตฺมรณฺเณน ทฺกฺเขณ ภาตฺตฺมรณฺเณน ทฺกฺเขณ
ภคฺินีมรณฺเณน ทฺกฺเขณ ปฺลฺตฺตฺมรณฺเณน ทฺกฺเขณ ๓ ธีตฺตฺมรณฺเณน ทฺกฺเขณ
ณฺวตฺติมรณฺเณน ทฺกฺเขณ โภคฺพฺยสเนน ทฺกฺเขณ โรคฺพฺยสเนน ทฺกฺเขณถ
สีลฺพฺยสเนน ทฺกฺเขณ ทิฏฺฐิพฺยสเนน ทฺกฺเขณ ฝนฺทฺมานํ สมฺฝนฺทฺมานํ
วิปฺฝนฺทฺมานํ เวธฺมานํ ปเวธฺมานํ สมฺปเวธฺมานํ ๑ ทิสฺวาติ [๔] ปสฺสิตฺตฺวา
ตฺลยิตฺตฺวา ตีรยิตฺตฺวา วิภาวยิตฺตฺวา วิภูตํ กตฺตฺวาติ ฝนฺทฺมานํ ปจฺ
ทิสฺวา ๑

[๗๕๕] มจฺฉเ อปฺโปทฺเท ยถาติ ยถา มจฺฉา อปฺโปทฺเท
ปฺริตฺโตทฺเท อุตฺกปฺริยาทานเณ กาเกหิ วา กุลฺเลหิ วา พลาภาหิ
#๑ โป. ปิปาเสน ๑ ๒ โป. ม. ทฺกฺเขณ ๑ ๓ โป. ย. อยฺ ปาโจ นตฺติ ๑
#๔ ม. ทิสฺวา ๑

วา ปริปาตียมานา อุกุขิปปิยามานา ขชชมานา ผนุทนต์ิ สมุผนุทนต์ิ
วิปฺผนุทนต์ิ เวเชนฺติ ปเวเชนฺติ สมฺปเวเชนฺติ เอวมเว ปชา
ตณฺหาผนุทนต์าย ผนุทนต์ิ ฯเปฯ ทิฏฺฐิพฺยสเนน ทุกฺเขน ผนุทนต์ิ
สมุผนุทนต์ิ วิปฺผนุทนต์ิ เวเชนฺติ ปเวเชนฺติ สมฺปเวเชนฺตฺติ มจฺเจ
อโปโปทเกยถา ฯ

[๗๕๖] อณฺณมณฺเณหิ พุยารุทฺเชติ อณฺณมณฺณํ สตุตา วิรุทฺธาG
ปฏฺฐิวิรุทฺธา อาหตา ปจฺจาหตา อาฆาตฺตา ปจฺจาฆาตฺตา ราชาโนปี
ราชูหิ วิวทนต์ิ ขตุตฺติยาปี ขตุตฺติเยหิ วิวทนต์ิ พุราหุมนฺยาปี
พุราหุมนฺเณหิ วิวทนต์ิ กหปตฺตีปี กหปตฺตีหิ วิวทนต์ิ มาตาปี
ปฺตุเตน วิวทติ ปฺตุโตปี มาตรา วิวทติ ปีตาปี ปฺตุเตน
วิวทติ ปฺตุโตปี ปีตรา วิวทติ ภาตาปี ภาตรา วิวทติ ภคินีปี
ภคินิยา วิวทติ ๑ ภาตาปี ภคินิยา วิวทติ ภคินีปี ภาตรา
วิวทติ สหาโยปี สหาเยน วิวทติ ฯ เต ตตุถ กลหวิคฺคหวิวาทาปฺนฺนา
อณฺณมณฺณํ ปาณฺนิหิปี อฺปกฺกมฺนฺติ เลทฺทฺทฺหิปี
อฺปกฺกมฺนฺติ ทณฺเฑหิปี อฺปกฺกมฺนฺติ สตุเถหิปี อฺปกฺกมฺนฺติ ฯ
เต ตตุถ มรณฺมฺปี คจฺจนฺติ ๒ มรณฺมตฺตมฺปี ทุกฺขนฺติ
อณฺณมณฺเณหิ พุยารุทฺเช ฯ

[๗๕๗] ทิสฺวา มํ ภยมาวิสฺตีติ ทิสฺวาติ ทิสฺวา ปสฺสฺติตฺวา
ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตฺ กตฺวา ภยํ ปีพฺนํ ฆณฺณํ
อฺปฺทฺทฺโว อฺปฺสฺสฺโค อาวิสฺตีติ ๓ ทิสฺวา มํ ภยมาวิสิ ฯ เตนาห ภควา
#๑ โป. ยฺ. อิม ปาธา นตฺถิ ฯ ๒ ม. นิคจฺจนฺติ ฯ ๓ โป. ม. อาวิสฺตีติ ฯ

พนุทมานัน ปัง ทิสวา มจฺเจ อปโปทเก ยถา

อณฺณมณฺเฑหิ พุยารุทฺเท ทิสวา มํ ภยมาวิสีติ ฯ

[๑๕๘] สมฺนุตฺตมสวโร โลโก ทิสวา สพุทฺธา สเมริตา

อิจฺฉํ ภาวนมตฺตโน นาทุทฺทาสี อโนสีตํ ฯ

[๑๕๙] สมฺนุตฺตมสวโร โลโกติ นิริยโลโก ติริจฺฉานโยนิโลโก
ปีตฺติวิสยโลโก มนุสฺสโลโก เทวโลโก ขนฺธโลโก ธาตุโลโก
อายตฺนโลโก อัย โลโก ปโร โลโก สพุทฺหมโลโก ๑ สเทวโลโก ๒
อัย วุจฺจติ โลโก ฯ นิริยโลโก อสฺสวโร นิสฺสวโร สวราปคโต
นิจฺจสารสาเรณ วา สุขสารสาเรณ วา อตฺตสารสาเรณ วา นิจฺเจณ
วา ชฺฐเวณ วา สสฺสเตณ วา อวิปริณามชฺฐเมณ วา ฯ
ติริจฺฉานโยนิโลโก ปีตฺติวิสยโลโก มนุสฺสโลโก เทวโลโก
ขนฺธโลโก ธาตุโลโก อายตฺนโลโก อัย โลโก ปโร โลโก
สพุทฺหมโลโก สเทวโลโก อสฺสวโร นิสฺสวโร สวราปคโต
นิจฺจสารสาเรณ วา สุขสารสาเรณ วา อตฺตสารสาเรณ วา นิจฺเจณ
วา ชฺฐเวณ วา สสฺสเตณ วา อวิปริณามชฺฐเมณ วา ฯ ยถา [๑]
นโฬ อสฺสวโร นิสฺสวโร สวราปคโต ยถา เอรณฺโฑ อสฺสวโร
นิสฺสวโร สวราปคโต ยถา อุมฺพุโร อสฺสวโร นิสฺสวโร
สวราปคโต ยถา เสตคฺจฺโณ อสฺสวโร นิสฺสวโร สวราปคโต ยถา
ปาถิกทฺทโก อสฺสวโร นิสฺสวโร สวราปคโต ยถา เณฺฐปีณฺโฑ
อสฺสวโร นิสฺสวโร สวราปคโต ยถา ปุพุพุทฺถิ อสฺสวโร นิสฺสวโร
#๑-๒ ม. พุทฺหมโลโก เทวโลโก ฯ ๑ ม. ปน ฯ

สาราปคตัม ยถา มรีจि อสุสारा นิสุสारा สาราปคตา ยถา
กททลิกขุโข อสุสारा นิสุสारा สาราปคโต ยถา มายา อสุสारा
นิสุสारा สาราปคตา เอวเมว นिरยโลโก อสุสारा นิสุสारा
สาราปคโต นิจุจสารสาเรน वा सुखसारสาเรน वा अदुत्तसारสาเรน
वा निजुเจน वा चुवेन वा ससुสतेन वा अविपरिणामम्ममेन वा
तिरजुจानโยนิโลโก पितुत्तिवियलोโก मनुसुสलोโก ५ पे ५ सत्त्वलोโก
असुसारा निसुसारा สารापคโต निजुजसारसाเรน वा सुखसारसाเรน
वा अदुत्तसारसाเรน वा निजुเจน वा चुवेन वा ससुसतेन
वा अविपरिणामम्ममेन वा ति समनुत्तमसारो लोโก ५

[२००] तिसा सपुपा समरिताति ये प्रुत्तुमित्तय तिसाय
सङ्खारा तेपि हेरिता समरिता जलित्ता ञ्णुत्तिता अनिजुत्ताय
ชาติया अनुत्ता खराय अनुत्ता पुयात्तिना अग्गिता मरुत्तेन
अपुत्तात्ता तुक्खे पत्तिजुत्ता अत्तात्ता अत्तेत्ता अत्तेत्ता
अत्तेत्तात्ता ५ ये पजुत्तित्तय तिसाय सङ्खारा ये अत्तेत्तात्ता तिसाय
सङ्खारा ये तुक्खित्तय तिसाय सङ्खारा ये प्रुत्तुमित्तय
अनुत्तित्तय सङ्खारा ये पजुत्तित्तय अनुत्तित्तय सङ्खारा ये अत्तेत्तात्ता
अनुत्तित्तय सङ्खारा ये तुक्खित्तय अनुत्तित्तय सङ्खारा ये
हेत्तुत्तित्तय तिसाय सङ्खारा ये अत्तेत्तात्ता तिसाय सङ्खारा ये
त्तत्तित्तय सङ्खारा तेपि हेरिता समरिता जलित्ता ञ्णुत्तिता
अनिजुत्ताय चीत्तिया अनुत्ता खराय अनुत्ता पुयात्तिना अग्गिता

มรณน อพุภาหตา ทุกเข ปติภูจिता อตธนา อเลณนา อสรณนา
อสรณภูตาท ภาสิตมปิ เจต

กัญจาปี เจต ชลตี วิมาน

โอภาสย อุตตริย ทิสาย

ฐเป รณ ทิสวา สทา ปเวริต

ตสุมา น ฐเป รมติ สุมโธ

มจจุนาพุภาหโต โลโก ชราย ปริวาริต

ตณฺหาสลเลน โอตินฺณเณ อิจฺจาทุมายิกอ ๑ สทา

สพฺโพ อาทีปีโต โลโก สพฺโพ โลโก ปโชปีโต ๒

สพฺโพ ปชชฺลิตโต โลโก สพฺโพ โลโก ปกมปิโตติ ๓

ทิสา สพฺพทา สมมิตา ๓

[๘๐๑] อิจฺฉํ ภาวนมตฺตโนติ อตฺตโน ภาวํ ๓ ตาณํ เลณํ สรณํ
คตี ปรายนํ อิจฺฉนฺโต สาทิยนฺโต ปตฺถยนฺโต ปิหยนฺโต
อภิชปฺปนฺโตติ อิจฺฉํ ภาวนมตฺตโน ๓

[๘๐๒] นาทุทสาสี อนฺนิตฺตนฺติ อนฺนชฺโณสิตํ น อทุทสํ
อชฺโณสิตฺตณฺเณว อทุทสํ ๓ สพฺพํ โยพฺพณฺณํ ชราย โอสิตํ สพฺพํ
อาโรคฺย พฺยาธินา โอสิตํ สพฺพํ ชีวิทํ มรณฺน โอสิตํ สพฺพํ
ลาภํ อลาภนฺ โอสิตํ สพฺพํ ยสํ อยเสน โอสิตํ สพฺพํ ปลสํ
นินฺทาย โอสิตํ สพฺพํ สฺจํ ทุกฺเขน โอสิตํ ๓

#๑ ม. อิจฺจาทุมายิต ๓ ๒ ม. ปฐปีโต ๓ ๓ ไป. ม. ภาวนํ ๓

ลาโภ อลาโภ ยโส อยโส จ
นินทา จ ปลีสถา จ สุขทุกขณจ
เอเต อนิจจา มนุเชสุ ฐมมา
อสสตา วิปริณามธมมาติ ฯ

นาททสาลี อโนลิตี ฯ เตนาห ภควา

สมนุตมสาร์ โลโก ทิสสา สพฺพา สเมริตา
อิจฺฉํ ภวณมตฺตโน นาททสาลี อโนลิตฺตฺติ ฯ

[๘๐๓] โอสานเตวฺว พุยารุทฺเต ทิสฺวา เม อรตี อหุ
อเถตฺถ สลฺลํ อทฺทกฺขี ทฺททลฺลํ หทยสฺสตีติ ฯ

[๘๐๔] โอสานเตวฺว พุยารุทฺเตติ โอสานเตวฺวาทิ สพฺพํ
โยพฺพณฺณํ ชฺรา โอสานเปติ สพฺพํ อารุคฺยํ พุยารุทฺติ โอสานเปติ
สพฺพํ ชีวิตฺตํ มรณฺณํ โอสานเปติ สพฺพํ ลากฺกํ อลาโภ โอสานเปติ
สพฺพํ ยลฺลํ อยโส โอสานเปติ สพฺพํ ปลีสถํ นินฺทา โอสานเปติ สพฺพํ
สุขํ ทุกฺขํ โอสานเปตีติ โอสานเตวฺว ฯ พุยารุทฺเตติ โยพฺพณฺณกามา
สคฺตา ชฺราย ปฏฺวิวิรุทฺธา อารุคฺยกามา สคฺตา พุยารุทฺติ
ปฏฺวิวิรุทฺธา ชีวิตฺตกามา สคฺตา มรณฺณํ ปฏฺวิวิรุทฺธา ลากฺกามา
สคฺตา อลาโภ ปฏฺวิวิรุทฺธา ยสฺสกา มา สคฺตา อยเสน ปฏฺวิวิรุทฺธา
ปลีสถกามา สคฺตา นินฺทาย ปฏฺวิวิรุทฺธา สุขกามา สคฺตา ทุกฺขเณ
วิรุทฺธา ปฏฺวิวิรุทฺธา อาหตา ปจฺจาทตา อาฆาติตตา ปจฺจาทิตตาติ
โอสานเตวฺว พุยารุทฺเต ฯ

[๘๐๕] ทิสฺวา เม อรตี อหฺติ ทิสฺวาติ ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา
ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภายิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ ทิสฺวา ฯ เม
อรตีติ ยา อรตี ยา อนภิริติ ยา อนภिरฺมนา ยา อุกฺกณฺจฺยา ๑
ยา ปริตฺติตฺตา อหฺติ ทิสฺวา เม อรตี อหฺ ฯ

[๘๐๖] อเถตฺถ สลฺลํ อทฺทกฺขินฺนติ อถาติ ปทสนฺธิ ฯเปฯ
ปทานุปฺพุพฺพตามมตํ อถาติ ฯ เอตฺถาติ สตฺเตสฺสุ ฯ สลฺลนฺนติ สตฺต
สลฺลานิ รากสลฺลํ โทสสลฺลํ โมหสลฺลํ มานสลฺลํ ทิฏฺฐิสลฺลํ
โสภสลฺลํ กถฺกถาสลฺลํ ฯ อทฺทกฺขินฺนติ อทฺทลํ อทฺทกฺขี อปฺสฺสึ
ปฏฺวิวิฆฺณินฺนติ อเถตฺถ สลฺลํ อทฺทกฺขี ฯ

[๘๐๗] ทฺททลํ หทยสฺสิตฺนฺนติ ทฺททสนฺนติ ทฺททลํ ทฺททกฺขํ
ทฺทปฺสฺสึ ทฺทพฺพชฺฉํ ทฺทนฺนพฺพชฺฉํ ทฺทปฺปฏฺวิวิฆฺณํ ฯ หทยสฺสิตฺนฺนติ หทยํ
วฺจฺจติ จิตฺตํ ยํ จิตฺตํ มโน มานลํ หทยํ ปณฺฑริ มโน มนายตฺนํ
มณินฺนทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺนโร ตชฺชชา มโนวิญฺญาณชาตฺถ ฯ
หทยสฺสิตฺนฺนติ หทยนิสฺสิตํ จิตฺตนิสฺสิตํ จิตฺตสนฺนนิสฺสิตํ จิตฺเตน สหคํ
สทฺชาตํ สํสฺสจฺจํ สมฺปยุตฺตํ เอกฺุปฺปาทํ เอกนิโรธํ เอกวตฺตฺถกํ
เอการมฺมณฺนติ ทฺททลํ หทยสฺสิตํ ฯ เตนาห ภควา

โอสานเนตฺเตว พฺยารุทฺเธ ทิสฺวา เม อรตี อหฺ

อเถตฺถ สลฺลํ อทฺทกฺขี ทฺททลํ หทยสฺสิตฺนฺนติ ฯ

[๘๐๘] เยน สลฺลเณ โอตฺถนฺโณ ทิสฺวา สพฺพา วิธาวติ

ตเมว สลฺลํ อพฺพุยฺห น ชาวติ น สิทฺติ ฯ

#๑ ม. อุกฺกณฺจฺยิตฺตา ฯ

[๘๐๕] เยน สลฺเลน โอตินฺโน ทิสสา สพฺพา วิชาวตฺติ
สลฺลนฺติ สตุต สลฺลานิ รากสลฺลํ โทสสลฺลํ โมหสลฺลํ มานสลฺลํ
ทิกฺขิสลฺลํ โสกสลฺลํ กถํกถาสลฺลํ ฯ

กตมํ รากสลฺลํ ฯ โย ราโค สาราคो อุนฺนโย อุนฺโรโร
นฺนุทฺติ นฺนุทฺติราโค จิตฺตสฺส สาราคो ฯเปฯ อภิขฺฌา โลโก
อกุสลมฺมํ อิทํ รากสลฺลํ ฯ

กตมํ โทสสลฺลํ ฯ อนตฺถํ เม อจฺริตฺติ อาฆาโต ชายติ อนตฺถํ
เม จรตฺติ อาฆาโต ชายติ อนตฺถํ เม จริสฺสตีตฺติ อาฆาโต
ชายติ ฯเปฯ จณฺทิกฺกํ อสฺสุโรโป อนตฺตมฺนตา จิตฺตสฺส อิทํ
โทสสลฺลํ ฯ

กตมํ โมหสลฺลํ ฯ ทุกฺเข อถาณํ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินิยา
ปฏฺิพฺทาย อถาณํ ปุพฺพนฺเต อถาณํ อปรนฺเต อถาณํ ปุพฺพนฺตาปรนฺเต
อถาณํ อิทปฺปจฺยตาปฏฺิจฺจสมฺปฺปนฺเนสุ ฐมฺเมสุ อถาณํ
ยํ เอวรูปํ อทสฺสนํ อนภิสฺมโย อุนฺนุโพโธ อสมฺโพโธ อปฺปฏฺิเวโธ
อสงฺคาหตา อปริโยคาหตา ๑ อสมเปกฺขตา ๒ อปฺจฺจเวกฺขตา ๓
อปฺจฺจกฺขกมฺมํ ทุมฺเมชฺฉนฺํ พาลุยํ โมโห ปโมโห สมฺโมโห อวิขฺชา
อวิชฺโชโฆ อวิขฺชาโยโค อวิขฺชานุสโย อวิขฺชาปริยฺญจฺานํ
อวิขฺชาลฺงฺคิ โมโห อกุสลมฺมํ อิทํ โมหสลฺลํ ฯ

กตมํ มานสลฺลํ ฯ เสยฺโยหฺมสมฺมิตฺติ มาโน สทฺธิสฺสอหฺมสมฺมิตฺติ
มาโน หีโนหฺมสมฺมิตฺติ มาโน โย เอวรูปํ มาโน มณฺณนา
#๑-๒-๓ ม. อปริโยคาหนา อสมเปกฺขนา อปฺจฺจเวกฺขนา ฯ

มณฺเฑิตตํ อุนฺณติ อุนฺณโม ฐโฆ สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา
จิตฺตสฺส อิทํ มานสฺสํ ฯ

กตมํ ทิฏฺฐิสฺสํ ฯ วิสตีวตฺตกา สกฺกาบทิฏฺฐิ ทสวตฺตกา
มิจฺจาทิฏฺฐิ ทสวตฺตกา อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ ยา เอวรฺูปา ทิฏฺฐิ
ทิฏฺฐิคตํ ทิฏฺฐิคนฺ ทิฏฺฐิกนฺตาโร ทิฏฺฐิวิสุกฺกายิกํ ทิฏฺฐิวิปฺพนฺทิตํ
ทิฏฺฐิสฺสโชนฺ คาโห ปฏิกฺคาโห อภินิเวโส ปรามาโส กุมฺมคฺโค
มิจฺจาปโถ มิจฺจตตํ ติตฺถายตฺนํ วิปริเยสคฺคาโห วิปริตคฺคาโห
วิปลฺลาสคฺคาโห มิจฺจาคาโห อยาถาวกสฺมี ยถาวกนฺติ คาโห
ยวตา ทฺวาสฏฺฐิ ทิฏฺฐิกตานิ อิทํ ทิฏฺฐิสฺสํ ฯ

กตมํ โสกสฺสํ ฯ ฃาติพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส โภคพฺยสเนน
วา สฺมุจฺจสฺส โรคพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส สีลพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส
ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส อณฺฺตรณฺฺตเรณ วา พฺยสเนน
สมนฺนาคสฺส อณฺฺตรณฺฺตเรณ วา ทฺกฺขมฺเมณ สฺมุจฺจสฺส โสโก
โสจนา โสจิตตํ อนฺฺโตโสโก อนฺฺโตปริโสโก อนฺฺโตทาโห
อนฺฺโตปริทาโห เจตโส ปริชฺฃายนา โทมนสฺสํ อิทํ โสกสฺสํ ฯ

กตมํ กถฺกถาสฺสํ ฯ ทฺกฺเข กงฺขา ทฺกฺขสมฺมทฺเย กงฺขา
ทฺกฺขนิโรเช กงฺขา ทฺกฺขนิโรชคามินิยา ปฏฺิปปทฺาย กงฺขา ปุพฺพนฺเต
กงฺขา อปรนฺเต กงฺขา ปุพฺพนฺตาปรนฺเต กงฺขา อิทปฺปจฺจตาปฏฺิจฺจสมฺปฺปนฺเนสุ
ชฺมเมสุ กงฺขา ยา เอวรฺูปา กงฺขา กงฺขายนา
กงฺขายิตตํ วิมตี วิจิกฺจนา เทวพฺุหํ เทวธาปโถ สฺสโย

อนกัสมุคคาโห อาสปปนา ปรีสปปนา อปริโยคานา นมกิตตตัม
จิตตสฺส มโนวิเลโข อิทํ กถํกถาสลฺลํ ฯ

[๘๑๐] เยน สลฺลเณน โอตินฺนุณเณ ทิสสา สพฺพทา วิชาวตฺติ
รากลฺลเณน โอตินฺนุณเณ วิทฺุโธ สฺมุจฺุโจ ปเรโต สโมหิตโต
สมนฺนาคโต กาเยน ทฺุจฺุจริตฺตํ จรติ วาจาเยน ทฺุจฺุจริตฺตํ จรติ มนฺสา
ทฺุจฺุจริตฺตํ จรติ ปาณมฺปิ หนฺติ อทินฺนมฺปิ อาทียติ สนฺธิมฺปิ
ฉินฺนุทติ นิลฺโลปมฺปิ หนฺติ เอกาคาริกมฺปิ กโรติ ปรีปนฺนุเถปิ
ติฏฺุจติ ปรีทารมฺปิ คจฺุจติ มุสาปิ ภณฺติ ฯ เอวมฺปิ รากลฺลเณ
โอตินฺนุณเณ วิทฺุโธ สฺมุจฺุโจ ปเรโต สโมหิตโต สมนฺนาคโต
ชาวติ วิชาวติ สนฺธิชาวติ ตํสฺสรติ ฯ อถวา รากลฺลเณ โอตินฺนุณเณ
วิทฺุโธ สฺมุจฺุโจ ปเรโต สโมหิตโต สมนฺนาคโต โภเก ปรีเยสนฺนุโต
นาวาย มหาสมฺมุทฺุทํ ปกฺขนฺนุทติ สิตฺสสฺส ปฺรฺกขฺนุโต อจฺุจฺุทสฺส ปฺรฺกขฺนุโต
ทํสมกสฺวาตาดปฺลีสฺสปสมฺมุทฺุเสหิ วิสฺสุสมาโน ๑ ขุปฺปิปาสาย ปีพียมาโน ๒
คฺุจฺุจํ ๓ คจฺุจติ ตกฺโกถํ คจฺุจติ ตกฺกสิถํ คจฺุจติ กาลมฺขํ คจฺุจติ
มรณฺปารํ ๔ คจฺุจติ เวสฺสุจํ คจฺุจติ เวราปถํ คจฺุจติ ชวํ คจฺุจติ
ตมฺพลิจํ ๕ คจฺุจติ วุจํ คจฺุจติ เอพฺพทฺุชฺุณํ ๖ คจฺุจติ สฺวณฺณกฺุณฺุ
คจฺุจติ สฺวณฺณกฺุณฺุมี คจฺุจติ ตมฺพปณฺุณฺุ คจฺุจติ สฺุปฺปารํ ๗
คจฺุจติ ภรฺุจํ ๘ คจฺุจติ สฺุรทฺุชฺุ ๙ คจฺุจติ อจฺุจเณกํ ๑๐ คจฺุจติ กจฺุจณฺุ ๑๑
คจฺุจติ ปรีมกจฺุจณฺุ ๑๒ คจฺุจติ โยนํ คจฺุจติ [๑๓] ปีนกํ ๑๔ คจฺุจติ
อจฺุจสณฺุทํ ๑๕ คจฺุจติ มรฺุจกนฺุตารํ คจฺุจติ ชณฺุจฺุปถํ คจฺุจติ อชฺุจถํ
#๑ ม. ปีพียมาโน ฯ ๒ โป. ม. ยฺ. มียฺยมาโน ฯ ๓ ม. ติกฺุจฺุจํ ฯ ๔ ม. ปฺรฺปฺรฺุริ ฯ
#๕ ยฺ. ตมฺพลิจํ ฯ ๖ โป. ม. เอพฺพทฺุชฺุณํ ฯ ๗ ม. สฺุปฺปารกํ ฯ ๘ ม. ยฺ. ภารฺุจฺุจณฺุ ฯ
#๙ ม. สฺุรทฺุชฺุจํ ฯ ๑๐ ม. ภจฺุจกโลกํ ฯ ๑๑ โป. ม. ภจฺุจณฺุจํ ฯ ๑๒ ม. ปรีมภจฺุจณฺุจํ ฯ
#๑๓ ปรีมโยนํ คจฺุจติ ฯ ๑๔ ม. วินกํ ฯ ๑๕ มฺลปฺทํ ฯ

คจฺจติ เมณฑปถํ คจฺจติ สงฺกุปถํ คจฺจติ ฉตฺตปถํ คจฺจติ
วสฺสถํ คจฺจติ สกฺกนปถํ คจฺจติ มุสิกาปถํ คจฺจติ ทริปถํ
คจฺจติ เวตฺตาคารํ คจฺจติ ฯ ปริเยสนฺโต น ลภติ อลาภมฺลคมฺปิ
ทฺกฺขโหมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวตฺติ ฯ ปริเยสนฺโต ลภติ ลทฺธา
อารกฺขมฺลคมฺปิ ทฺกฺขโหมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวตฺติ กิณฺติ เม โภเค เนว
ราชาโน หเรยฺยํ น โจรา หเรยฺยํ น อคฺคิ ทฺเหยยํ น
อฺทกํ วเหยยํ น อปฺปียา ทายาทา หเรยฺยุนฺติ ฯ ตสฺส เอว
อารกฺขโต โคปฺยโต เต โภคา วิปฺปลุชฺชนฺติ ฯ โส วิปฺปโยคมฺลคมฺปิ
ทฺกฺขโหมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวตฺติ ฯ เอวมฺปิ รากฺสลฺเลน
โอดีณฺโณ วิทฺโธ สฺมุจฺโจะ ปเรโต สโมหิตฺโต สมนฺนาคโต ชาวติ
วิธาวติ สนฺธาวติ สฺสรติ ฯ โทสสลฺเลน โมหสลฺเลน มานสลฺเลน
โอดีณฺโณ วิทฺโธ สฺมุจฺโจะ ปเรโต สโมหิตฺโต สมนฺนาคโต
กาเยน ทฺจฺจริตฺติ จรติ วาจาเยน ทฺจฺจริตฺติ จรติ มนฺสา ทฺจฺจริตฺติ
จรติ ปาณมฺปิ หนฺติ อทินฺนมฺปิ อาทียติ สนฺธิมฺปิ ฉินฺทติ
นิลุโลปมฺปิ หรติ เอกาคาริกมฺปิ กโรติ ปรีปนฺนเถปิ ติฏฺฐติ
ปรทารมฺปิ คจฺจติ มุสาปี ภณฺติ ฯ เอวํ มานสลฺเลน โอดีณฺโณ
วิทฺโธ สฺมุจฺโจะ ปเรโต สโมหิตฺโต สมนฺนาคโต ชาวติ วิธาวติ
สนฺธาวติ สฺสรติ ฯ

ทิกฺขจิสฺสสลฺเลน โอดีณฺโณ วิทฺโธ สฺมุจฺโจะ ปเรโต สโมหิตฺโต
สมนฺนาคโต อเจตโก โหติ มุตฺตจาจาโร หตฺถถาวเลขโน ๑ น
#๑ ม. หตฺถถาปเลขโน ฯ

เอหิภทนต์โก น ตัญญุภทนต์โก นากิหัญญุ น อุททิสฺส กตฺถ น
นิมนตฺถํ สาทียติ ฯ โส น กุมภิมฺฆา ปฏิกุคฺคฺหาติ น
กโปปิมฺฆา ปฏิกุคฺคฺหาติ น เอพกมฺนตฺริ น ทณฺฑมฺนตฺริ น
มุสฺสทมฺนตฺริ น ทฺวินฺนํ ภูณฺชมานานํ น กพฺภินิยา น ปายมานาย
น ปุริสฺนตฺรคตฺตาย น สงฺกิตฺตีสฺส น ยตฺถ ตา อุปฏฺฐิตो
โหติ น ยตฺถ มกฺขิกา สณฺฑตฺสณฺฑจารินี น มจฺจนํ น มิสฺส [๑] น
เมรฺยํ น อุโสทกํ ปิวติ ฯ โส เอกาการิโก วา โหติ เอกาโลปีโก
ทฺวาการิโก วา โหติ ทฺวาโลปีโก ฯเปฯ สตฺตาคาริโก
วา โหติ สตฺตาลอปีโก เอกิสฺสาปี ทตฺตียา ๒ ยาเปติ ทฺวิหิปี
ทตฺตฺตีหิ ๓ ยาเปติ ฯเปฯ สตฺตฺตีหิ ทตฺตฺตีหิ ยาเปติ เอกาหิกมฺปิ
อาหาริ อาหารเรติ ทฺวิหิกมฺปิ อาหาริ อาหารเรติ ฯเปฯ สตฺตฺตาหิกมฺปิ
อาหาริ อาหารเรติ อิติ เอวรूपิ อพฺพตฺตมาสิกมฺปิ ปรียาภตฺตโกชฺชานฺ-
โยคมฺนุชฺชุตฺโต วิหริติ ฯ เอวมฺปิ ทิฏฺฐิสฺสฺสเลน โอตฺตฺตฺตฺตฺต
วิทฺุชฺช ฝุญฺจฺจ ปเรโต สโมหิตฺโต สมนฺนาคโต ชาวติ วิชฺชาวติ
สนฺนชาวติ สํสฺรติ ฯ อถวา ทิฏฺฐิสฺสฺสเลน โอตฺตฺตฺตฺตฺต วิทฺุชฺช
ฝุญฺจฺจ ปเรโต สโมหิตฺโต สมนฺนาคโต โส สากภฺกฺโข วา โหติ
สามากภฺกฺโข วา โหติ นีวารภฺกฺโข วา โหติ ททฺทฺทฺลภฺกฺโข
วา โหติ หตฺถภฺกฺโข วา โหติ [๔] อาจามภฺกฺโข วา โหติ ปิณฺณากภฺกฺโข
วา โหติ [๕] ติลภฺกฺโข วา โหติ โคมยภฺกฺโข วา โหติ
วณฺมุลผลาหาริ ยาเปติ ปวตฺตผลโกชฺชิ ๖ ฯ โส สาณานิปี ชาเรติ
#๑ ม น สฺริ ฯ ๒ ม. ภตฺตฺตฺตฺต ฯ ๓ ม. ภตฺตฺตฺตฺต ฯ ๔ ม. กณฺภกฺโข วา โหติ ฯ
#๕ ม. ติลภฺกฺโข วา โหติ ฯ ๖ โป. ม. ปวตฺตผลโกชฺชโน ฯ

มสทานปี ชาเรติ ฉวทสุสานปี ชาเรติ ตีรญาณปี ชาเรติ
 อชินานปี ชาเรติ ปัสกุตานปี ชาเรติ อชินกุปมปี ชาเรติ
 กุสจีรมปี ชาเรติ วากจีรมปี ชาเรติ ผลกจีรมปี ชาเรติ
 เกสกมพลมปี ชาเรติ อุลุกปกุมปี ชาเรติ เกสมสสุโลจโกปี
 โหติ เกสมสสุโลจนานุโยคมนุยุตโต วิหริติ อุกกุฏจโกปี โหติ
 อาสนปฏิกุชิตโต อุกกุฏโกปี โหติ อุกกุฏิกปฐานมนุยุตโต
 กณฎกาปสฺสยโกปี โหติ กณฎกาปสฺสเย เสยฺยํ กปฺเปติ ผลกเสยฺยมปี
 กปฺเปติ ถณฺฑิลเสยฺยมปี กปฺเปติ เอกปสฺสยโกปี โหติ
 รโฆชฺชุลธโร อพฺโปกาสโกปี โหติ ยถาสนฺถติโกปี โหติ วิกฺกโกปี ๑
 โหติ วิกฺกโกชนานุโยคมนุยุตโต อปานโกปี โหติ อปานกตฺตมนุยุตโต ๒
 สายตฺตยกมปี อุกโกโรหณานุโยคมนุยุตโต วิหริติ
 อิติ เอวรूपํ อนเนกวิหิตํ กายสฺส อาตาปนปริตาปนานุโยคมนุยุตโต
 วิหริติ ๑ เอวมปี ทิกฺกจิสฺสเลน โอตินฺณเณ วิทฺโธ สุกฺโข ปเรโต
 สโมหิตो สมนฺนาคโต ชาวติ วิชาวติ สนฺชาวติ สฺสรติ ๑

โสกสฺสเลน โอตินฺณเณ วิทฺโธ สุกฺโข ปเรโต สโมหิตो
 สมนฺนาคโต โสจติ กิลมติ ปรีเทวติ อฺรตฺตทาฬิ กนฺทติ สมนฺโห
 อาปชฺชติ ๑ วุคฺคํ เหนฺติ ภควตา กฺุตปฺพุพฺพิ พุราหฺมณ อิมิสฺสาเยว
 สาวตฺถิยา อณฺณตริสฺสา อิตฺถิยา มาตา กาลมกาสิ ๑ สว ตฺสฺสา
 กาลกิริยาย อุมฺมตฺติกา ชิตฺตจิตฺตา รติยา ๓ รติยํ สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกํ
 อฺปสฺงกมิตฺวา เอวมาห อปี เม มาตริ อทฺทสฺส อปี เม มาตริ
 #๑ ม. เวกฺกโกปี ๑ ๒ ม. อปานกตฺตมนุยุตโต ๑ ๓ ม. รติยาย ๑

อทุทสเถติ ฯ ภูตปุพฺพํ พุราหุมน อิมิสฺสาเยว สวาคุติยา
อณฺฺณตริสฺสา อิตฺติยา ปิตา กาลมกาสี ภาตา กาลมกาสี ภคินี
กาลมกาสี ปุตุโต กาลมกาสี ธีตา กาลมกาสี สามิโก
กาลมกาสี ฯ สว ตสฺส กาลกิริยาย อุมฺมตฺติกา จิตฺตจิตฺตา
รติยา รติยํ สิงฺฆาญฺเณน สิงฺฆาญฺญํ อุปฺสงฺกมิตฺวา เอวมาห อปี
เม สามิกํ อทุทสเถ อปี เม สามิกํ อทุทสเถติ ฯ ภูตปุพฺพํ
พุราหุมน อิมิสฺสาเยว สวาคุติยา อณฺฺณตรสฺส ปุริสสฺส มาตา
กาลมกาสี ฯ โส ตสฺสา กาลกิริยาย อุมฺมตฺตโก จิตฺตจิตฺโต
รติยา รติยํ สิงฺฆาญฺเณน สิงฺฆาญฺญํ อุปฺสงฺกมิตฺวา เอวมาห อปี
เม มาตริ อทุทสเถ อปี เม มาตริ อทุทสเถติ ฯ ภูตปุพฺพํ
พุราหุมน อิมิสฺสาเยว สวาคุติยา อณฺฺณตรสฺส ปุริสสฺส ปิตา
กาลมกาสี ภาตา กาลมกาสี ภคินี กาลมกาสี ปุตุโต
กาลมกาสี ธีตา กาลมกาสี ปชาปตี กาลมกาสี ฯ โส ตสฺสา
กาลกิริยาย อุมฺมตฺตโก จิตฺตจิตฺโต รติยา รติยํ สิงฺฆาญฺเณน
สิงฺฆาญฺญํ อุปฺสงฺกมิตฺวา เอวมาห อปี เม ปชาปตี อทุทสเถ
อปี เม ปชาปตี อทุทสเถติ ฯ ภูตปุพฺพํ พุราหุมน อิมิสฺสาเยว
สวาคุติยา อณฺฺณตรา อิตฺถิ ฌาติกุลํ อคมาสิ ฯ ตสฺสา เต
ฌาตกา สามิกํ อจฺฉินฺหิตฺวา อณฺฺณสฺส ทาตุกามา ฯ สว จ นํ
น อิจฺฉติ ฯ อถ โข สว อิตฺถิ สามิกํ เอตทโวจ อิเม มํ
อยุยฺปฺตฺต ฌาตกา ตํ ๑ อจฺฉินฺหิตฺวา อณฺฺณสฺส ทาตุกามา อุกโ
#๑ ม. ตว ฯ

มยฺ มริสสามาติ ฯ อถ โข โส ปุริโส ตํ อิตถิ ทูริชา เจตฺวา
อตุตฺตานํ โอปาเตติ ๑ อุกฺโข เปจฺจ ภวิสฺสามาติ ฯ เอวํ โส กสฺส เสน
โอดินฺนุณฺโณ วิทุโร สุญฺโญ ปเรโต สโมหิตो สมนฺนาคโต ชาวติ
วิธาวติ สนฺนชาวติ สฺสรติ ฯ

ถถฺกถาสฺส เสน โอดินฺนุณฺโณ วิทุโร สุญฺโญ ปเรโต สโมหิตो
สมนฺนาคโต สฺสยฺปกฺขนฺโน โหติ วิมตฺติปกฺขนฺโน เทวพฺพหฺกขาโต
อโหสิ นฺุ โข อหํ อตีตมฺทฺธานํ น นฺุ โข อโหสิ อตีตมฺทฺธานํ
กิ นฺุ โข อโหสิ อตีตมฺทฺธานํ ถถฺ นฺุ โข อโหสิ อตีตมฺทฺธานํ
กิ หุตฺวา กิ อโหสิ นฺุ โข อหํ อตีตมฺทฺธานํ ภวิสฺสามิ นฺุ โข
อหํ อนาคตมฺทฺธานํ น นฺุ โข ภวิสฺสามิ อนาคตมฺทฺธานํ กิ
นฺุ โข ภวิสฺสามิ อนาคตมฺทฺธานํ ถถฺ นฺุ โข ภวิสฺสามิ อนาคตมฺทฺธานํ
กิ หุตฺวา กิ ภวิสฺสามิ นฺุ โข อหํ อนาคตมฺทฺธานนฺุติ ฯ
เอตฺรหิ ปจฺจุปฺปนฺนมฺทฺธานํ อชฺชตฺตํ ถถฺกถิ โหติ อหํ นฺุ โข สฺมิ
โน นฺุ โข สฺมิ กิ นฺุ โข สฺมิ ถถฺ นฺุ โข สฺมิ [๒] สตุโต กุโต อากโต
โส กุหิ คามิ ภวิสฺสตีติ ฯ เอวํ ถถฺกถาสฺส เสน โอดินฺนุณฺโณ
วิทุโร สุญฺโญ ปเรโต สโมหิตो สมนฺนาคโต ชาวติ วิธาวติ
สนฺนชาวติ สฺสรติ ฯ เต จ สลฺเล อภิสฺสงฺขโรติ เต สลฺเล
อภิสฺสงฺขโรนฺุโต สลฺลาภิสฺสงฺขารวเสน ปฺรตฺถิมทิสฺส ชาวติ ปจฺฉิมทิสฺส
ชาวติ อุตฺตรทิสฺส ชาวติ ทกฺขิมทิสฺส ชาวติ ฯ เต สลฺลาภิสฺสงฺขารว
อปฺปหีนา สลฺลาภิสฺสงฺขารานํ อปฺปหีนตฺตา คตฺติยา ชาวติ นฺิรเย
#๑ ม. โอปาเตติ ฯ ๒ ม. อยฺ นฺุ โข ฯ

ชาวติ ตีรจฺฉานโยนียา ชาวติ ปิตฺติวิสเย ชาวติ มนุสฺสโลเก
ชาวติ เทวโลเก ชาวติ คติยา คตี อุปฺปตฺติยา อุปฺปตฺตี
ปฏฺิสนฺธิยา ปฏฺิสนฺธิ ภเวน ภวํ สํสาเรน สํสารํ ฏฺเณ
ฏฺเณ ชาวติ วิชาวติ สนฺชาวติ สํสฺรตีติ เยน สลฺเลน โอตฺตมฺโณ
ทิสาสพฺพาวิชาวติ ฯ

[๘๑๑] ตเมว สลฺลํ อพฺพยุห น ชาวติ น สิทฺตีติ ตเมว
ราคสลฺลํ โทสสลฺลํ โมหสลฺลํ มานสลฺลํ ทิฏฺฐิสลฺลํ โสภสลฺลํ
กถํกถาสลฺลํ อพฺพยุห อพฺพหิตฺวา อุตฺตริตฺวา สมฺมุตฺตริตฺวา
อุปฺปาทยิตฺวา สมฺมอุปฺปาทยิตฺวา ปชฺหิตฺวา วินนิตฺวา พฺยณฺตีกริตฺวา
อนภาวํกมิตฺวา เนว ปฺรตฺถิมทิสํ ชาวติ น ปจฺฉิมทิสํ ชาวติ น
อฺคฺคฺตทิสํ ชาวติ น ทกฺขิณทิสํ ชาวติ ฯ เต สลฺลภาสิสงฺขารา
ปหีนฺนา สลฺลภาสิสงฺขารานํ ปหีนตฺตา คติยา น ชาวติ นฺริเย
น ชาวติ ตีรจฺฉานโยนียา น ชาวติ ปิตฺติวิสเย น ชาวติ
มนุสฺสโลเก น ชาวติ เทวโลเก น ชาวติ น คติยา คตี
น อุปฺปตฺติยา อุปฺปตฺตี น ปฏฺิสนฺธิยา ปฏฺิสนฺธิ น ภเวน
ภวํ น สํสาเรน สํสารํ น ฏฺเณ ฏฺเณ ชาวติ วิชาวติ
สนฺชาวติ สํสฺรตีติ ตเมว สลฺลํ อพฺพยุห น ชาวติ ฯ น
สิทฺตีติ กาโมฆเณ น สิทฺติ ภโวฆเณ น สิทฺติ ทิฏฺฐโฆเณ น
สิทฺติ อวิชฺโชฆเณ น สิทฺติ น สํสิทฺติ น โอสิทฺติ น อวสิทฺติ [๑]
น อวคจฺฉตีติ ตเมว สลฺลํ อพฺพยุห น ชาวติ น สิทฺติ ฯ
#๑ ม. น คจฺฉติ ฯ

เตนาค ภาควา

เยน สลฺเลน โอดิณฺโณ ทิสสา สพฺพา วิธาวติ

ตเมว สลฺลํ อพฺพุห น ธาวติ น สีหตีติ ฯ

[๘๑๒] ตตฺถ สิกฺขานุคฺคิยนฺติ ... ..

(ยานิ โลเก คชิตานิ) น เตสุ ปสฺสูโต สียา

นิพฺพิชฺเฌ สพฺพโส กามะ สิกฺเข นิพฺพานมตฺตโน ฯ

[๘๑๓] ตตฺถ สิกฺขานุคฺคิยนฺติ ยานิ โลเก คชิตานีติ สิกฺขาติ
หตฺถิสิกฺขา อสฺสสิกฺขา รตฺตสิกฺขา ธนฺตสิกฺขา สาลากิยํ สลฺลกตฺตยํ
กายตฺติจฺจํ ภูตฺตยํ โกมารตฺติจฺจํ ๑ ฯ คฺคิยนฺตีติ ๒ คฺคิยนฺติ กถิยนฺติ ๓
ภณฺนียนฺติ ทิปฺปียนฺติ โวหริยนฺติ ฯ อถวา คฺคิยนฺติ คณฺหิยนฺติ อุกฺคณฺหิยนฺติ
ธาริยนฺติ อุปฺธาริยนฺติ อุปฺลภฺจียนฺติ คชิตปฏฺฐิตาภาย ฯ คชิตา วุจฺจนฺติ
ปฺลจกามคฺคณา จกฺขุวิญฺญะยฺยา ฐปา อิกฺกฐา กนฺตา มนาปา ปิยฐปา
กามุปฺสํหิตา รัชฌิยา ฯ กิการณา คชิตา วุจฺจนฺติ ปฺลจกามคฺคณา ฯ
เยภฺยเยน เทวมนุสฺสา ปฺลจกามคฺคเณ อิจฺจนฺติ สาทิยนฺติ ปิหยนฺติ
อภิขปฺปนฺติ ตํการณา คชิตา วุจฺจนฺติ ปฺลจกามคฺคณา ฯ โลเกติ
มนุสฺสโลเกติ ตตฺถ สิกฺขานุคฺคิยนฺติ ยานิ โลเก คชิตานิ ฯ

[๘๑๔] น เตสุ ปสฺสูโต สียาติ ตาสฺ วา สิกฺขาสฺ เตสุ วา
ปฺลจกามคฺคเณสุ น ปสฺสูโต สียา น ตนฺนินฺโน อสฺส น ตปฺโปโณ
น ตปฺปพฺภาโร น ตตฺถิมตฺตโต น ตตฺถิปเตยฺโยติ น เตสุ
ปสฺสูโต สียา ฯ

#๑ ม. โกมารภจฺจํ ฯ ๒ ม. อนุคฺคิยนฺตีติ ฯ ๓ ม. นิกฺคิยนฺติ กถิยนฺติ ...

#โวหริยนฺติ ฯ

[๘๑๕] นิพพิชฌ สัพพโส กามติ นิพพิชฌาติ ปฏิวิชฌิตวา ๔
สพเพ สงขารา อนิจจาติ ปฏิวิชฌิตวา สพเพ สงขารา ทุกขาติ
๑เปฯ ยงกิญจิ สมุทฺธมมํ สพฺพนฺตํ นิโรธมฺมนฺติ ปฏิวิชฌิตวา ๑
สพฺพโสติ สพฺเพน สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปรียาทายวจนเมตํ ๑
สพฺพโสติ ๑ กามาติ อุทฺทานโต เทว กามา วตฺตูกามา
จ กิเลสกามา จ ๑เปฯ อิม วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา ๑เปฯ อิม
วุจฺจนฺติ กิเลสกามาติ นิพพิชฌ สัพพโส กาม ๑

[๘๑๖] สิกฺขเ นิพฺพานมตฺตโนติ สิกฺขาติ ติสฺโส สิกฺขา
อริสฺสติกฺขา อริจิตฺตติกฺขา อธิปฺลณาสิกฺขา ๑เปฯ อัย
อธิปฺลณาสิกฺขา ๑ นิพฺพานมตฺตโนติ อตฺตโน รากฺสฺส นิพฺพานาย ๒
โทสฺสฺส นิพฺพานาย ๑ โมหสฺสฺส นิพฺพานาย ๔ ๑เปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ
สมาย อุปสมาย วุปสมาย นิพฺพานาย ปฏินิสฺสคฺกาย
ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิยา อริสฺสมฺปิ สิกฺขเยยฺ อริจิตฺตมฺปิ สิกฺขเยยฺ อธิปฺลณมฺปิ
สิกฺขเยยฺ ๑ อีมา ติสฺโส สิกฺขา อาวฺชเชนฺโต สิกฺขเยยฺ
ชานนฺโต สิกฺขเยยฺ ๑เปฯ สจฺฉิกาทพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต สิกฺขเยยฺ
อาจเรยฺย สมาจเรยฺย สมาทาย วตฺเตยฺยาคิ สิกฺขเ นิพฺพานมตฺตโน ๑
เตนาห ภควา

ตตฺถ สิกฺขานุกฺคียนฺติ ... ..

(ยานิ โลเก คริตานิ) น เตสฺส ปสฺสโต สฺยิยา

นิพพิชฌ สัพพโส กาม สิกฺขเ นิพฺพานมตฺตโนติ ๑

#๑ ปรียาทียนเมตํ ๑ ๒-๓-๔ โป ม. นิพฺพาปนาย ๑

วฺจฺจติ อมาโย ฯ วิตฺตเปสฺสโณติ เปสฺสณฺณนฺติ อีเชกฺจฺโจ ปีสฺสนวาโจ
โหติ ฯเปฯ เอวํ เกทาธิปฺปาโย เปสฺสณฺณํ อุปสํหริติ ฯ
ยสฺเสตํ เปสฺสณฺณํ ปหีนํ สมฺมจฺฉินฺนํ วุปรสนฺตํ ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ
ฌาณคฺคินา ททฺธํ โส วฺจฺจติ วิตฺตเปสฺสโณ วิตฺตเปสฺสโณติ ๑
อมาโย วิตฺตเปสฺสโณ ฯ

[๘๒๐] อกฺโกชฺโณ โลกปาปกํ เววิจฺฉํ วิตฺเร มฺณินฺติ อกฺโกชฺโณติ
หิ โข วฺจฺจติ ฯ อปฺปิจ โกชฺโ ตาว วตฺตพฺโพ ฯ ทสฺหากาเรหิ
โกชฺ โข ยสฺเสโส โกชฺ ปหีนํ สมฺมจฺฉินฺโน วุปรสนฺโต
ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติโก ฌาณคฺคินา ททฺธโณ โส
วฺจฺจติ อกฺโกชฺโณ ฯ โกชฺสฺส ปหีนตฺตา อกฺโกชฺโณ โกชฺวตฺตฺส
ปริยฺฌาตตฺตา อกฺโกชฺโณ โกชฺเหตุสฺส อจฺฉินฺนตฺตา อกฺโกชฺโณ ฯ
โลโกติ โย โลโก ลุพฺภนา ลุพฺภิตตฺตํ ฯเปฯ อภิขฺมา โลโก
อกุสฺสมฺมํ ฯ เววิจฺฉํ วฺจฺจติ ปญฺจ มจฺฉริยานิ อวาสมจฺฉริยํ ฯเปฯ
คาโห วฺจฺจติ มจฺฉริยํ ฯ มฺณินฺติ โมนํ วฺจฺจติ ฌาณํ
ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ สงฺกขาลมตฺติจฺจ โส มฺณินฺติ ฯ
อกฺโกชฺโณ โลกปาปกํ เววิจฺฉํ วิตฺเร มฺณินฺติ มฺนิ โลกปาปกญฺจ
เววิจฺฉญฺจ อตฺริ อุตฺตฺริ ปตฺตฺริ สมตฺติกฺกมิ วีตฺติกฺกมิ วีตฺติวตฺตยฺตี
อกฺโกชฺโณ โลกปาปกํ เววิจฺฉํ วิตฺเร มฺณินฺติ ๒ ฯ เตนนาห ภควา

สจฺจโจ สฺสิยา อปฺปคพฺโโก อมาโย วิตฺตเปสฺสโณ
อกฺโกชฺโณ โลกปาปกํ เววิจฺฉํ วิตฺเร มฺณินฺติ ฯ

#๑ ม. วิวิตฺตเปสฺสโณ ปวิวิตฺตเปสฺสโณ ๒ โป. ย. มฺณินฺติ ฯ

[๘๒๑] นิททำ ตนุที สเห ถีนํ ปมาเทน น ส้วเส

อติมานน น ตัญญุชเยย นิพพานมนโส นโร ฯ

[๘๒๒] นิททำ ตนุที สเห ถีนนุติ นิททาติ ยา กายสสุ

อกลยตา อกมมณฺณตา โอนาโห ปรีโยนาโห อนฺโต สโมโรโธ

มิทฺธํ โสปฺปํ ๑ จปฺลาโยกา สุปีนา สุปีตตฺตํ ฯ ตนุทีติ ยา ตนุที

ตฺนุทียนา [๒] ตนุทีมนกตา อาลลียํ อาลลายนา อาลลยิตตฺตํ ฯ

ถีนนุติ ยา จิตฺตสฺส อกฺลยตา อกมมณฺณตา โอลียนา สลลียนา

ถีนํ ลียนา ลียิตตฺตํ ถีนํ ถียนา ถียิตตฺตํ จิตฺตสฺส ฯ นิททำ

ตฺนุที สเห ถีนนุติ นิททณฺจ ตนุทีณฺจ ถีนณฺจ [๓] สหฺเยย ปรีสหฺเยย

อภิกเวยฺย อชฺโฆตฺถเรยฺย ปรียาทีเยยฺย มทฺเทยฺยาติ นิททำ ตนุที

สเห ถีนํ ฯ

[๘๒๓] ปมาเทน น ส้วเสติ ปมาโท วคฺตพฺโพ ฯ กายทฺวจริเตน

วา วจิตฺทจฺริเตน วา มโนทฺวจริเตน วา ปญฺจกามคฺเณสุ

จิตฺตสฺส โวสุสฺสคฺโค โวสุสฺสคฺคานุปฺปทานํ ๔ วา กุสลานํ วา

ธมฺมานํ ภาวนาย อสฺกกจฺจกิริยตา อสาดจฺจกิริยตา อนญฺจิตกิริยตา

โอสีนวฺตติตา นิกฺขิตฺตจฺจนฺทตา นิกฺขิตฺตธฺรตา อนาเสวนา อภาวนา

อพฺทฺลิกมฺมํ อนธิฏฺฐานํ อนนฺนโยโค ปมาโท โย เหวรุโป ปมาโท

ปมฺชชฺชา ปมฺชชิตตฺตํ อຍ วุจฺจติ ปมาโท ฯ ปมาเทน น

ส้วเสติ ปมาเทน น ๕ ส้วเสยฺย น อวเสยฺย น ปรีวเสยฺย ปมาทํ

ปชฺหฺเยย วิโนทฺเยย พฺยณฺตีกเรยฺย อนภาวจฺคเมยฺย ปมาทา อารโต

#๑ ม. สุปฺปํ ฯ ๒ ม. ตนุทียิตตฺตํ ฯ ๓ สเห ฯ ๔ ม. โวสุสฺสคฺคานุปฺปทานํ ฯ

#๕ ม. น วเสยฺย ฯ

อสุส วิรโต ปฏิวิรโต นิกขนโต นิสสญฺโจ วิปฺปมุตฺโต วิสณฺณตฺโต
วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยติ ปมาเทน น ลํวเส ฯ

[๘๒๔] อติมานเน น ติญฺเจยฺยติ อติมานนฺติ อิเชกฺโขจฺจ ปรี
อติมณฺณติ ชาตียา วา โคตฺเตน วา ฯเปฯ อณฺตรณฺณตเรน
วา วตฺถุณา ฯ โย เอวรฺฐโป มาโน มณฺณนา มณฺณิตตฺตํ อณฺณติ
อณฺณโม ฐโฆ สมฺปกฺคาโห เกตฺตมฺยตา จิตฺตสฺส อัย วุจฺจติ
อติมานํ ฯ อติมานเน น ติญฺเจยฺยติ อติมานเน น ติญฺเจยฺย
น สนตฺติญฺเจยฺย อติมานํ ปชฺเหยย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย
อนภาวํกมฺยย อติมานา อารโต อสุส วิรโต ปฏิวิรโต
นิกขนโต นิสสญฺโจ วิปฺปมุตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมรียาทิกเตน เจตสา
วิหเรยฺยติ อติมานเน น ติญฺเจยฺย ฯ

[๘๒๕] นิพฺพานมนฺโส นโรติ อิเชกฺโขจฺจ ทานํ เทนฺโต ลีลํ
สมาทฺยนฺโต อฺโปสถกมฺมํ กโรนฺโต ปานํยํ ปรีโกชนํยํ อฺปฏฺฐเปนฺโต
ปรีเวณฺํ สมฺมชฺชนฺโต เจตฺยํ วนฺทนฺโต เจตฺยเ คนฺธมํลํ
อาโรเปนฺโต เจตฺยํ ปทกฺขิณฺํ กโรนฺโต ยงฺกิลฺลิจิ เตชาคฺคํ
กฺสลาภิสฺสงฺขารํ อภิสฺสงฺขโรนฺโต น คตฺติเหตุ น อฺปตฺตติเหตุ น
ปฏฺฐิสฺนฺธิเหตุ น ภาวเหตุ น ลํสสารเหตุ น วญฺญเหตุ สพฺพนฺตํ
วิลํโยคาธิปฺปาโย นิพฺพานนินฺโน นิพฺพานโปณฺโณ นิพฺพานปฺพภาโร
อภิสฺสงฺขโรตีติ เอวมฺปิ นิพฺพานมนฺโส นโร ฯ อถวา สพฺพสฺสงฺขารชฺาตฺยา
จิตฺตํ ปฏฺฐิวาเปตฺวา อมตฺยา ชฺาตฺยา จิตฺตํ อฺปสํหริตี เอตํ

สนฺตํ เอตํ ปณฺธิตํ ยทิตํ สพุพสงฺขารสมโธ สพุพฐิปปญฺญินิสฺสคฺโค
ตณฺหกุขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานนฺติ เอวมปิ นิพฺพานมนฺโส
นโร ฯ

น ปณฺธิตา อุปฺธิสุขสฺส เหตุ
ททฺนฺติ ทานานิ ปุณฺพกุทาย
กามณฺจ เต อุปฺธิปริกฺขยาย
ททฺนฺติ ทานํ อปุณฺพกุทาย ฯ
น ปณฺธิตา อุปฺธิสุขสฺส เหตุ
ภาเวนฺติ ฆานานิ ปุณฺพกุทาย
กามณฺจ เต อุปฺธิปริกฺขยาย
ภาเวนฺติ ฆานานิ อปุณฺพกุทาย ฯ
เต นิพฺพุตฺติ อภิมนฺนา ๑ ททฺนฺติ
ตณฺนินฺนจิตฺตา ตทาทิมุตฺตตา ๒
นชฺโช ยถา สากฺรมชฺฌคฺคา ๓
ภวนฺติ นิพฺพานปรายนา เตติ ฯ

นิพฺพานมนฺโส นโร ฯ เตนาห ภควา

นิตฺทํ ตณฺทํ สहे ถินํ ปมาเทน น สํวเส
อติมานे น ติฏฺฐเจยฺย นิพฺพานมนฺโส นโรติ ฯ
[๘๒๖] โมสวชฺเชน นียฺเยถ รุเป เสฺนหํ น กุพฺพเย
มานณฺจ ปริชานเยยฺย สาทสา วิโรโต จเร ฯ

#๑ ม. อาสิสฺมานสา ฯ ๒ ม. ตทาทิมุตฺตา ฯ ๓ ม. สากฺรมชฺฌเปตา ฯ

[๑] จิตตสฺส อุณฺณติ ฯ ทฺวิเชน มาโน อตฺตกุกฺกสนมาโน ปรวมฺภนมาโน ฯ
ตฺวิเชน มาโน เสยฺโยหฺมสฺมิตฺติ มาโน สทฺธิสฺสอหฺมสฺมิตฺติ
มาโน หีนฺโหนฺมสฺมิตฺติ มาโน ฯ จคฺคพฺพิเชน มาโน ลาภเณ มานํ
ชนฺเต ยเสณ มานํ ชนฺเต ปลํสาย มานํ ชนฺเต สฺสุเชน
มานํ ชนฺเต ฯ ปญฺจวิเชน มาโน ลาภิมฺหิ มนาปีกานํ รูปานนฺตฺติ
มานํ ชนฺเต [๒] มนาปีกานํ สทฺททานํ คนฺธานํ รสานํ
โผฏฺฐพฺพานนฺตฺติ มานํ ชนฺเต ฯ จคฺคพฺพิเชน มาโน จกฺขุสมฺปทาย
มานํ ชนฺเต โสตสมฺปทาย ฆานสมฺปทาย จิวฺหาสมฺปทาย
กายสมฺปทาย มโนสมฺปทาย มานํ ชนฺเต ฯ สตฺตฺตฺวิเชน มาโน
มาโน อติมาโน มานาติมาโน โอมานโน [๓] อธิมาโน อสฺมิมาโน
มิจฺจมาโน ฯ อฏฺฐวิเชน มาโน ลาภเณ มานํ ชนฺเต อลาภเณ
โอมานํ ชนฺเต ยเสณ มานํ ชนฺเต อยเสณ โอมานํ ชนฺเต
ปลํสาย มานํ ชนฺเต นินฺนุทาย โอมานํ ชนฺเต สฺสุเชน มานํ
ชนฺเต ทฺกฺกเชน โอมานํ ชนฺเต ฯ นววิเชน มาโน เสยฺยสฺส
เสยฺโยหฺมสฺมิตฺติ มาโน เสยฺยสฺส สทฺธิสฺสอหฺมสฺมิตฺติ มาโน เสยฺยสฺส
หีนฺโหนฺมสฺมิตฺติ มาโน สทฺธิสฺสเสยฺโยหฺมสฺมิตฺติ มาโน สทฺธิสฺส
สทฺธิสฺสอหฺมสฺมิตฺติ มาโน สทฺธิสฺส หีนฺโหนฺมสฺมิตฺติ มาโน หีนฺสฺส
เสยฺโยหฺมสฺมิตฺติ มาโน หีนฺสฺส สทฺธิสฺสอหฺมสฺมิตฺติ มาโน หีนฺสฺส
หีนฺโหนฺมสฺมิตฺติ มาโน ฯ ทสฺวิเชน มาโน อธิเชกฺกโจ มานํ ชนฺเต
ชาตฺติยา วา โคตฺเตน วา ฯเปฯ อญฺญตรญฺญตฺเรณ วา วคฺคณฺนา
#๑ ม. ยฯ ๒ ม. ลาภิมฺหิ ฯ ๓ โป. ม. สทฺธิสฺสมาโน ฯ

โย เอวรูปโป มาโน มณฺญา มณฺญิตตํ อุนฺณติ อุนฺณโม

ธโซ สมฺปกคาโห เกตฺกมฺยตา จิตฺตสฺส อัย วุจฺจติ มาโน ฯ

มานญฺจ ปริชาเนยฺยาติ มานํ ตีหิ ปริณฺญาหิ ปริชาเนยฺย
ฌาตปริณฺญาช ตีรณปริณฺญาช ปหานปริณฺญาช ฯ กตมา ฌาตปริณฺญา ฯ

มานํ ชานาติ อัย เอกวิเชน มาโน จิตฺตสฺส

อุนฺณติ อัย ทฺวิเชน มาโน อตฺตํกํสนมาโน ปรวมฺภนมาโน ฯเปฯ

อัย ทสฺวิเชน มาโน อิเชกฺจโจ มานํ ชเนติ ชาตียา วา

โคตฺเตน วา ฯเปฯ อญฺจตรณฺตเรน วา วตฺถุนาติ ชานาติ

ปสฺสติ อัย ฌาตปริณฺญา ฯ กตมา ตีรณปริณฺญา ฯ เอว

ตฺตวา ๑ มานํ ตีเรติ อนิจฺจโต ทฺกฺขโต ฯเปฯ อนิสฺสรณโต ตีเรติ

อัย ตีรณปริณฺญา ฯ กตมา ปหานปริณฺญา ฯ เอว ตีเรตฺวา

มานํ ปชฺหติ วินฺเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํกเมติ อัย ปหานปริณฺญา ฯ

มานญฺจ ปริชาเนยฺยาติ มานํ อิมายิ ตีหิ ปริณฺญาหิ

ปริชาเนยฺยาติ มานญฺจ ปริชาเนยฺย ฯ

[๘๓๐] สาหสา วิรโต จเรติ กตมา สาหสาจริยา ฯ รตฺตสฺส

ราคจริยา สาหสาจริยา ทฺฏฺฐสฺส โทสจริยา สาหสาจริยา มุพฺพสฺส

โมหจริยา สาหสาจริยา วินิพฺนฺธสฺส มานจริยา สาหสาจริยา

ปฺรามญฺจสฺส ทิฏฺฐิจริยา สาหสาจริยา วิกฺเขปคตฺสฺส อฺทฺทฺจจจริยาอ

สาหสาจริยา อนิฏฺฐจฺจคตฺสฺส วิจิกฺจฺจจริยา สาหสาจริยา ฌามคตฺสฺส

อนุสยจริยา สาหสาจริยา อัย สาหสาจริยา ฯ สาหสา

#๑ ไป. เอตํ กตฺวา ฯ ม. เอตํ ฌตฺตํ กตฺวา ฯ

วิโรโต จเรติ สาหสาจริยาย อารโต อสุส วิโรโต ปฏิวิโรโต
นิกุขนโต นิสสุฏโฆ วิปฺปมุตโต วิสณฺณุตโต วมริยาทิกเคน เจตสา
วิหเรยฺย จเรยฺย วิจเรยฺย อิริเยยฺย วตฺเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย
ยาเปยฺยาติ สาหสา วิโรโต จเร ฯ เตนานห ภควา

โมสวชฺเชน นียเยถ รูปे เสฺนหํ น กุพฺพะเย

มานญจ ปริชานเยยฺย สาหสา วิโรโต จเรติ ฯ

[๘๓๑] ปุราณํ นากินนุเทยฺย นเว ขนฺติมกุพฺพะเย

หิยฺมานน โสเจยฺย อากสฺสํ ๑ น สฺโถ สฺยา ฯ

[๘๓๒] ปุราณํ นากินนุเทยฺยาติ ปุราณา วุจฺจนฺติ อตีตา
รูปา เวทนา สลฺลา สงฺขารา วิญฺญาณํ [๒] ฯ อตีเต สงฺขारे
ตณฺหาเวเสน ทิฏฺฐิเวเสน นากินนุเทยฺย นากิวเทยฺย น อชฺโฌเสยฺย
อกินนุทํ อกิวทํ อชฺโฌसानํ คาหํ ปรามาสํ อภินิเวสํ ปชฺเหยย
วิโนเทยฺย พุยนฺตีกเรยฺย อนภาวํกเมยฺยาติ ปุราณํ นากินนุเทยฺย ฯ

[๘๓๓] นเว ขนฺติมกุพฺพะเยติ นวา วุจฺจนฺติ ปจฺจุปปนฺนา รูปา
เวทนา สลฺลา สงฺขารา วิญฺญาณํ ฯ ปจฺจุปปนฺเน สงฺขारे
ตณฺหาเวเสน ทิฏฺฐิเวเสน ขนฺตี น กเรยฺย ฉนฺทํ น กเรยฺย
เปมํ น กเรยฺย รากํ น กเรยฺย น ชเนยฺย น สลฺลชเนยฺย น
นิพฺพตฺเตยฺย นากินิพฺพตฺเตยฺยาติ นเว ขนฺติมกุพฺพะเย ฯ

[๘๓๔] หิยฺมานน โสเจยฺยาติ หิยฺมานน หายมานน

#๑ ม. ย. อากาสํ ฯ ๒ ม. ปุราณํ วุจฺจติ ฯ

ปริหายมาน เวมาน วิจจมาน อนฺตรชายนาน น โสเจย น
กิลเมย น ปรามเสย น ปรีเทเวย น อุตฺตทาฬิ กนฺเทย
น สมฺโมหิ อปฺชเชย จกฺขุสมิ หิยมาน หายมาน ปริหายมาน
เวมาน วิจจมาน อนฺตรชายนาน โสตฺตสมิ ฆานสมิ
ชีวฺหาย กายสมิ รูปสมิ สทฺทสมิ คนฺธสมิ รตฺตสมิ โฝฏฺจพฺพสมิ
กฺลสมิ คณฺธสมิ อวาสสมิ ลากสมิ ยสฺสมิ ปสฺสาย สฺขสมิ
จีวรสมิ ปิณฺฑปาตสมิ เสนาสนสมิ คิลานปจฺจยเกสฺซชฺชปรีกฺขารสมิ
หิยมาน หายมาน ปริหายมาน เวมาน วิจจมาน อนฺตรชายนาน
น โสเจย น กิลเมย น ปรามเสย น ปรีเทเวย น
อุตฺตทาฬิ กนฺเทย น สมฺโมหิ อปฺชเชยฺยาติ หิยมาน น
โสเจย ฯ

[๘๑๕] อากฺสุสฺสํ น สฺสิตฺตํ สฺยาคิ อากฺสุสฺสํ วุจฺจติ ตณฺหา
โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขุมา โลโก อกฺุสฺตมฺมุลฺลํ ฯ
กึการณา อากฺสุสฺสํ วุจฺจติ ตณฺหา ฯ ยาย ตณฺหาหฺย รุปํ อากฺสุสฺสติ
สมากฺสุสฺสติ คณฺหาติ ปรามสฺสติ อภินิวิสฺสติ เวทณํ สณฺณํ สงฺขาร
วิญฺญาณํ คตฺตี อฺุปฺปตฺตํ ปฏฺิสนฺธิ ภาวํ สํสารํ วฏฺฺฏํ
อากฺสุสฺสติ สมากฺสุสฺสติ คณฺหาติ ปรามสฺสติ อภินิวิสฺสติ ตํการณา
อากฺสุสฺสํ วุจฺจติ ตณฺหา ฯ อากฺสุสฺสํ น สฺสิตฺตํ สฺยาคิ ตณฺหํ
น สฺสิตฺตํ สฺยาคิ ๑ ตณฺหํ ปชฺเหยย วิโนเทยฺย พฺยณฺตึกเรยฺย
อนภาวํคเมยฺย ตณฺหาหฺย อารโต อสฺส วิโรตฺตํ ปฏฺิวิโรตฺตํ นิกฺขณฺโต
#๑ ม. ตณฺหา นิสฺสิตฺตํ น สฺยาคิ ฯ

นิสฺสฏฺโง วิปฺปมุตฺโต วิสณฺณุตฺโต วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยติ
อากสฺสํ น สฺสิตํ สฺยิยา ฯ เตนาห ภควา

ปฺรารณํ นาภินนฺเทยฺย นเว ขนฺตมฺภพฺเพย

หฺยึมาเน น โสเจยฺย อากสฺสํ น สฺสิตํ สฺยิยาติ ฯ

[๘๓๖] เกรฺหํ พุรฺรัมมิ มโหโฆตฺติ อางมํ ๑ พุรฺรัมมิ ชปฺปนํ

อารมฺมณฺณํ ปกปฺปนํ กามปฺงฺโก ทุรฺจโย ฯ

[๘๓๗] เกรฺหํ พุรฺรัมมิ มโหโฆตฺติ ๒ เกรฺหํ วุจฺจติ ตณฺหา โย

ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขฺฌา โลโก อกฺุสฺลมฺมูลํ ฯ มโหโฆ

วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขฺฌา โลโก

อกฺุสฺลมฺมูลํ ฯ เกรฺหํ พุรฺรัมมิ มโหโฆตฺติ เกรฺหํ มโหโฆตฺติ พุรฺรัมมิ อัจฺจขามิ

เทเสมิ ปฺลณฺวาเปมิ ปฺญฺจเปมิ วิวรามิ วิภขามิ อุตฺตานิโกโรมิ

ปกาเสมีติ เกรฺหํ พุรฺรัมมิ มโหโฆตฺติ ฯ

[๘๓๘] อางมํ พุรฺรัมมิ ชปฺปนนฺตฺติ อางมา วุจฺจติ ตณฺหา

โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขฺฌา โลโก อกฺุสฺลมฺมูลํ ฯ

ชปฺปนาปี วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขฺฌา

โลโก อกฺุสฺลมฺมูลํ ฯ อางมํ พุรฺรัมมิ ชปฺปนนฺตฺติ อางมํ ชปฺปนาติ

พุรฺรัมมิ อัจฺจขามิ เทเสมิ ปฺลณฺวาเปมิ ปฺญฺจเปมิ วิวรามิ วิภขามิ

อุตฺตานิโกโรมิ ปกาเสมีติ อางมํ พุรฺรัมมิ ชปฺปนํ ฯ

[๘๓๙] อารมฺมณฺณํ ปกปฺปนนฺตฺติ อารมฺมณฺณา ๓ วุจฺจติ ตณฺหา

#๑ ม. ยฺ. อาชวํ ฯ ๒ ม. ยฺ. มโหโฆตฺตีติ ฯ ๓ ม. อารมฺมณฺมปิ ฯ

โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขุณา โลโก อกุสลมุลิ ฯ
ปกปฺปนาปี วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขุณา
โลโก อกุสลมุลนฺติ อารมฺมณฺ ปกปฺปนํ ฯ

[๘๔๐] กามปงฺโก ทุรฺจฺโยติ กามปงฺโก กามกทฺทโม กามกิลเโส
กามปฺลิโป กามปฺลิโพโร ทุรฺจฺโย ทุรฺติวตฺโต ทุตฺตโร
ทฺทปฺตโร ทฺทสมตฺติกโม ทฺทพฺพิตฺตวตฺตติ กามปงฺโก ทุรฺจฺโย ฯ
เตนาห ภควา

เคธํ พุรฺรัมมิ มโหโฆติ อจฺมํ พุรฺรัมมิ ชปฺปนํ

อารมฺมณฺ ปกปฺปนํ กามปงฺโก ทุรฺจฺโยติ ฯ

[๘๔๑] สจฺจา อโวกฺกมํ มฺนิ ถเล ติฏฺฐติ พุราหุมนฺ

สพฺพิ โส ปฏฺิณิสฺสชฺช สเว สนฺโตติ วุจฺจติ ฯ

[๘๔๒] สจฺจา อโวกฺกมํ มฺนิตฺติ สจฺจวาจาย อโวกฺกมฺนฺโต
สมฺมาทิฏฺฐิยา อโวกฺกมฺนฺโต อริยา อฏฺฺงกิกา มคฺคา
อโวกฺกมฺนฺโต ฯ มฺนิตฺติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ ยา ปญฺญา
ปชานนา ฯเปฯ สงฺคชาลมตฺติจฺจ โส มฺนิตฺติ สจฺจา อโวกฺกมํ มฺนิ ฯ

[๘๔๓] ถเล ติฏฺฐติ พุราหุมนฺติ ถลํ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ
โย โส สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพปฺธิปฏฺิณิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค
นิโรโร นิพฺพานํ ฯ พุราหุมนฺติ สตฺตฺนฺนํ ฌมฺมานํ วาหิตตฺตา
พุราหุมนฺติ ฯเปฯ อนิสฺสิตฺโต ตาทิ ปวฺจฺเจเต ส พุรฺหฺมา ฯ
ถเล ติฏฺฐติ พุราหุมนฺติ พุราหุมนฺติ ถเล ติฏฺฐติ ทีเป ติฏฺฐติ

ตาณ ตัญจติ เลณ ตัญจติ สรณ ตัญจติ อภเย ตัญจติ
อจจุเต ตัญจติ อมเต ตัญจติ นิพพาน ตัญจตีติ เถล ตัญจติ
พราหฺมโณ ฯ(

[๘๔๔] สพฺพ โส ปฏินิสฺสชฺชาติ สพฺพ วุจฺจติ ทฺวาทสายนานิ
จกฺขุญฺเจว รูปา จ ฯเปฯ มโนเจว ฐมา จ ฯ ยโต อชฺมตฺติกพาหิเรสุ
อายตเนสุ จฺนฺทราโค ปหีนฺ โหติ อฺจฺฉินฺนฺมฺโล ตาลาวตฺตูกโต
อนภาวํสกโต อายตี อนุปฺปาทมฺโม เอตฺตาวตฺตปิ สพฺพ
จตฺตํ โหติ วนฺตํ มุตฺตํ ปหีนํ ปฏินิสฺสญฺจํ ฯ ยโต ตณฺหา จ
ทิกฺขิ จ มาโน จ ปหีนา โหณฺติ อฺจฺฉินฺนฺมฺลา ตาลาวตฺตูกตา
อนภาวํสกตา ๑ อายตี อนุปฺปาทมฺมา เอตฺตาวตฺตปิ สพฺพ จตฺตํ
โหติ วนฺตํ มุตฺตํ ปหีนํ ปฏินิสฺสญฺจํ ฯ ยโต ปุณฺณาสงฺขารो
จ อปฺปุณฺณาสงฺขารो จ อานฺเณชฺชาสงฺขารो จ ปหีนา โหณฺติ
อฺจฺฉินฺนฺมฺลา ตาลาวตฺตูกตา อนภาวํสกตา อายตี อนุปฺปาทมฺมา
เอตฺตาวตฺตปิ สพฺพ จตฺตํ โหติ วนฺตํ มุตฺตํ ปหีนํ ปฏินิสฺสญฺจนฺติ
สพฺพ โส ปฏินิสฺสชฺช ฯ

[๘๔๕] สเว สนฺโตติ วุจฺจตีติ โส สนฺโต อฺปฺสนฺโต วฺปฺสนฺโต
นิพฺพุโต ปฏฺธิปฺปฺสสทฺโธติ วุจฺจติ กถิยติ ภาณิยติ ทิปฺปยติ โวหริยตีติ
สเว สนฺโตติ วุจฺจติ ฯ เตนนาห ภควา

สจฺจา อโวกมํ มฺนิ   เถล ตัญจติ พฺราหฺมโณ
สพฺพ โส ปฏินิสฺสชฺช   สเว สนฺโตติ วุจฺจตีติ ฯ

#๑ ม. อนภาวํสกตา ฯ โป. ย. อภาวํสกตา ฯ

[๘๔๖] ส เว วิทฺธา ๑ ส เวทฺถุ ฌตฺวา ฌมฺมํ อนิสฺสึโต

สมฺมา โส โลก อิริยาโน นปฺปิเหติช กสฺสจึ ฯ

[๘๔๗] ส เว วิทฺธา ส เวทฺถุติ วิทฺธาติ วิทฺธา วิชฺชาคโต

ฌาณึ พุทฺธิมา วิภาวี เมธาวี ฯ เวทฺถุติ เวโท วุจฺจติ ๒ จตฺตฺ

มกฺเคสุ ฌาณึ ฯเปฯ สพฺพเวทนาสุ วิตรฺราโค สพฺพเวทฺมตฺติจฺจ

เวทฺถุ โสติ ส เว วิทฺธา ส เวทฺถุ ฯ

[๘๔๘] ฌตฺวา ฌมฺมํ อนิสฺสึโตติ [๑] ฌตฺวา ฌานิตฺวา ตฺลยิตฺวา

ตีริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ

ฌตฺวา ฌานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา

สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ สมุทฺยฌมฺมํ สพฺพนฺตํ

นิโรธฌมฺมนฺติ ฌตฺวา ฌานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา

วิภูตํ กตฺวา ฯ อนิสฺสึโตติ เทว นิสฺสยา ตณฺหานิสฺสโย จ

ทิกฺขณินิสฺสโย จ ฯเปฯ อัย ตณฺหานิสฺสโย ฯเปฯ อัย ทิกฺขณินิสฺสโย ฯ

ตณฺหานิสฺสยํ ปหาย ทิกฺขณินิสฺสยํ ปฏฺฐินิสฺสชฺชิตฺวา จกฺขุ

อนิสฺสึโต โสตํ อนิสฺสึโต ฆานํ อนิสฺสึโต ฯเปฯ ทิกฺขสฺสตมฺตวิญฺญาตพฺเพ

ฌมฺเม อนิสฺสึโต อนลฺลึโน อนุปฺกโต อนชฺโฆสิโต

อนธมฺตโต นิกฺขนฺโต นิสฺสภูโจ วิปฺปมฺตโต วิสณฺณตฺโต วิมฺริยาทิกเตน

เจตฺสา วิหฺรตีติ ฌตฺวา ฌมฺมํ อนิสฺสึโต ฯ

[๘๔๙] สมฺมา โส โลก อิริยาโนติ ยโต อชฺมคฺตคิพฺพาหิเรสุ

อายตเนสุ จฺนฺทราโค ปหึโน โหติ อฺจุฉินฺนฺมูโล ตาลาวตฺถกโต

#๑ ม. ย. วิทฺธา ฯ ๒ ม. เวทา วุจฺจติ ฯ ย. เวทา วุจฺจติ ฯ ๓ ม. ฌตฺวาติ ฯ

อนภวังกโต อายตี อนุปปาทมโม เอตตาวตปิ สมมา โส
โลเก จรติ วิหริติ อิริยติ วุตตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ ฯ
ยโต ปุณณภิสงขาโร จ อปุณณภิสงขาโร จ อานณชภิสงขาโร
จ ปหีนา โหนติ อุจฉินฺนมูลา ตาลาวตถกตา อนภวังกตา อายตี
อนุปปาทมมา เอตตาวตปิ สมมา โส โลเก จรติ วิหริติ
อิริยติ วุตตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ สมมา โส โลเก
อิริยาโน ฯ

[๔๕๐] นปปิเหติธ กสฺสจิติ ปีหา วุจจติ ตณฺหา โย ราโค
สाराโค ฯเปฯ อภิขุณา โลโก อกฺุสทมฺมํ ฯ ยสฺเสสา ปีหา
ตณฺหา ปหีนา สมฺจฉินฺนา วุปฺสนตา ปฏฺิปปสฺสทฺธา อภพฺพปฺตติกา
ณณคฺคินา ททฺธมา โส กสฺสจิ นปปิเหติ ขตฺติยสฺส วา
พฺราหฺมณสฺส วา เวสฺสสฺส วา สฺวทฺทสฺส วา กหฺนฺจสฺส วา
ปพฺพชิตสฺส วา เทวสฺส วา มนุสฺสสฺส วาติ นปปิเหติธ
กสฺสจิ ฯ เตนาห ภควา

ส เว วิทฺธา ส เวทฺฐ ฌตฺวา ฌมฺมํ อนิสฺสิโต
สมมา โส โลเก อิริยาโน นปปิเหติธ กสฺสจิติ ฯ

[๔๕๑] โย จ ๑ กาม อจฺจตฺริ สํกํ โลเก ทฺรจฺจยํ
น โส โสจติ นาชฺเฌติ ฉินฺนโสโต อพฺนฺชโน ฯ

[๔๕๒] โย จ กาม อจฺจตฺริ สํกํ โลเก ทฺรจฺจยนฺติ โยติ
โย ยาหิโส ยถายุตฺโต ยถาวิหิตฺโต ยถापกาโร ยถาณนปฺตฺโต
#๑ ม. โยธ ฯ

ยัมมสมนุณาคโต ขตุติโย วา พุราหุมนโณ วา เวสุโส วา สุทุโท
วา คหฺญโจ วา ปพฺพชิตโต วา เทโว วา มนุสฺโส วา ฯ กามาติ
อุทฺทานโต เทว กามา วตฺตูกามา จ กิเลสกามา จ ฯเปฯ
อิมะ วุจฺจนฺติ วตฺตูกามา ฯเปฯ อิมะ วุจฺจนฺติ กิเลสกามา ฯ
สงฺคาติ สตฺตฺ สงฺคา รากสงฺโค โทสสงฺโค โมหสงฺโค มานสงฺโค
ทิกฺขิสฺสงฺโค กิเลสสงฺโค ทุจฺจริตฺสงฺโค ฯ โลกฺติ อปายโลก
มนุสฺสโลก เทวโลก ขนฺธโลก ธาตุโลก อายตฺนโลก ฯ
ทฺรจฺจยฺนฺติ โย กามะ จ สงฺเค จ โลก ทฺรจฺจเย ทฺรตีวตฺเต
ทฺตฺตเร ทฺปฺปตฺตเร ทฺสฺสมตฺติกกม ทฺพฺพีตีวตฺเต อตฺตฺริ อุตฺตฺริ
ปตฺตฺริ สมตฺติกกม วิตีวตฺตฺยิตฺติ โย จ กามะ อจฺจตฺริ สงฺกั
โลก ทฺรจฺจยฺ ฯ

[๘๕๑] น โส โสจติ นาชฺฌตฺตีติ วิปริณตํ วา วตฺตํ น
โสจติ วิปริณตสฺมี วา วตฺตฺสฺมี น โสจติ จกฺขุ เม วิปริณตฺนฺติ
น โสจติ โสตี เม ฆานํ เม ชิวฺหา เม กาโย เม รุปา
เม สทฺทา เม คนฺธา เม รสา เม โสภฺจฺจพฺพา เม กุลฺลํ เม
คโณ เม อาวาโส เม ลาโภ เม ยโส เม ปัสสา เม
สฺขํ เม จีวรํ เม ปิณฺฑปาโต เม เสนาสนํ เม คิลาณปจฺจยภฺสชฺชปริกฺขารา
เม มาตา เม ปีตา เม ภاتا เม ภคินี เม
ปฺปฺตฺโต เม ธีตา เม มิตฺตา เม อมจฺจา เม ฌาตฺติสาโลหิตา เม
วิปริณตาคี น โสจติ น กิลมฺติ น ปริเทวตี น อฺรตฺตาพี กนฺทตี

น สมุโหมหิ อาปชชตีติ น โสจติ ฯ นาชฌตีติ นาชฌติ น
อชฌติ น อุปนิชฌายติ น นิชฌายติ น ปชฌายติ ฯ อถวา
น ชายติ น ชียติ น มียติ น จวติ น อุปปชชตีติ [๑] น โส
โสจติ นาชฌติ ฯ

[๘๕๔] ฉินฺนโสโต อพฺนฺชโนติ โสตา วุจฺจติ ตณฺหา โย
ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขุฉา โลโก อกุสลมฺมถํ ฯ ยสฺเสสา
โสตา ตณฺหา ปหีนา สมฺมุฉินฺนา วุปฺสนฺตา ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺตฺติกา
ถาณกฺคิณา ททฺธมา โส วุจฺจติ ฉินฺนโสโต ฯ อพฺนฺชโนติ
สตุตฺต พนฺชฺนานิ รากพฺนฺชนํ โทสพฺนฺชนํ โมหพฺนฺชนํ มานพฺนฺชนํ
ทิกฺกุฉิพฺนฺชนํ กิเลสพฺนฺชนํ ทฺวจฺจริตพฺนฺชนํ ฯ ยสฺเสตานิ พนฺชฺนานิ
ปหีนานิ สมฺมุฉินฺนานิ วุปฺสนฺตานิ ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพปฺตฺติกา
ถาณกฺคิณา ททฺธมานิ โส วุจฺจติ อพฺนฺชโนติ ฉินฺนโสโต
อพฺนฺชโน ฯ เตนาห ภควา

โย จ กาม อจฺจตริ สงฺกํ โลเก ทฺวจฺจยํ

น โส โสจติ นาชฌติ ฉินฺนโสโต อพฺนฺชโนติ ฯ

[๘๕๕] ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหิ ปจฺฉา เต มาหุ กิณฺจณํ

มชฺเช เจ โน คหฺสฺสสิ อุปฺสนฺโต จริสฺสสิ ฯ

[๘๕๖] ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหิติ อตีเต สงฺขารे อารพฺภเย

กิเลสา อุปฺปชฺชชยฺยํ เต กิเลส โสเสหิ วิโสเสหิ สุกฺขาเปหิ [๒]

ปชฺเหหิ วินฺเทหิ พฺยณฺตีกโรหิ อนภาวฺกเมหิติ เอวมฺปิ ยํ ปุพฺเพ

#๑ ม. นาชฌตีติ ฯ ๒ ม. วิสฺสุกฺขาเปหิ อพฺพิชฺช กโรหิ ฯ

ตัม วิโสเสหิ ฯ อถวา เย อตีตา กมฺมาภิสงฺขารา อวิปกฺกวิปากา
เต กมฺมาภิสงฺขारे โสเสหิ วิโสเสหิ สุกฺขาเปหิ อพีชํ กโรหิ
ปชเหหิ วิโนเทหิ พุยนฺตีกโรหิ อนภาวงฺกเมหีติ เอวมปิ ยํ
ปฺพุเพตัม วิโสเสหิ ฯ

[๘๕๖] ปจฺจนา เต มาหุ กิณฺจณฺนุติ ปจฺจนา วุจฺจติ อนาคตํ ฯ
อนาคเต สงฺขारे อารพฺภ ยานิ อุปฺปชฺเชยฺยํ รากกิณฺจณํ โทสกิณฺจณํ
โมหกิณฺจณํ มานกิณฺจณํ ทิฏฺฐิกิณฺจณํ กิเลสกิณฺจณํ ทุจฺจริตกิณฺจณํ
อิมานิ กิณฺจณานิ ตฺยหํ มา อหุ มา ปาตุมกาสิ มา ชเนสิ
มา สลฺยชเนสิ มา นิพฺพตฺเตสิ มา อภินิพฺพตฺเตสิ ปชเหหิ วิโนเทหิ
พุยนฺตีกโรหิ อนภาวงฺกเมหีติ ปจฺจนา เต มาหุ กิณฺจณํ ฯ

[๘๕๗] มชฺเฌ เจ โน คเหสฺสตีติ มชฺฌํ วุจฺจณฺติ ปจฺจูปฺปนฺนา
รูปา เวทนา สลฺยณา สงฺขารา วิญฺญาณํ ๑ ฯ ปจฺจูปฺปนฺเน
สงฺขारे ตณฺหาเวสเณ ทิฏฺฐิวสเณ น คเหสฺสตี น อุกฺคเหสฺสตี น
คณฺหิสฺสตี น ปฺรามสฺสตี นากินฺนุทิสฺสตี นากิวทิสฺสตี ๒ น

อชฺโฆสฺสตี อภินนฺทนํ อภิวทนํ อชฺโฆसानํ กาทํ ปฺรามาสํ อภินิเวสํ
ปชหิสฺสตี วิโนทิสฺสตี พุยนฺตีกริสฺสตี อนภาวงฺกมิสฺสตีติ มชฺเฌ
เจ โน คเหสฺสตี ฯ

[๘๕๘] อุปฺสนฺโต จริสฺสตีติ รากสฺส สนนตฺตฺตา สนฺโต ๓ โทสสฺส
สนนตฺตฺตา สนฺโต ๔ ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ สนนตฺตฺตา
สमितฺตฺตา [๕] วุปฺสมิตฺตฺตา วิชฺฌาตฺตฺตา นิพฺพตฺตฺตา วิคตฺตฺตา
#๑ ม. มชฺฌํ วุจฺจติ ปจฺจูปฺปนฺนา รูปเวทนา .. วิญฺญาณา ฯ ๒ ม. นากิจริสฺสตี ฯ
#๓-๔ ม. สमितฺตฺตา อุปฺสมิตฺตฺตา ฯ ๕ ม. อุปฺสมิตฺตฺตา ฯ

ปฏิบัติสัททชตดา สนฺโต อุปสนฺโต วุปรสนฺโต นิพฺพุโต ปฏิบัติสัททช
จริสฺสตี วิหริสฺสตี อิริยิสฺสตี วตฺติสฺสตี ปาลิสฺสตี ยปิสฺสตี ยปิสฺสตีติ
อุปสนฺโต จริสฺสตี ฯ เตนานห ภควา

ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหิ ปจฺจมาเต มาหุ กิณฺจณํ
มชฺเช เจ โน กเสสฺสตี อุปสนฺโต จริสฺสตีติ ฯ

[๘๖๐] สพฺพโส นามรูปสฺมี ยสฺส นตฺถิ มมายิตํ
อสตา จ น โสจติ ส เว โลเก น ชียฺยติ ฯ

[๘๖๑] สพฺพโส นามรูปสฺมี ยสฺส นตฺถิ มมายิตนฺติ
สพฺพโสติ สพฺเพน สพฺพิ สพฺพธา สพฺพิ อเสตํ นิสฺเสตํ
ปริยาทายวจนเมตํ สพฺพโสติ ฯ นามนฺติ จตฺตาริ อรูปิโน ขนฺธา ฯ
รูปนฺติ จตฺตาริ จ มหาภูตา จตฺนฺนญจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปิ ฯ
ยสฺสาติ อรหโต จิณฺสาสฺส ฯ มมตฺตนฺติ เทว มมตฺตา
ตณฺหามมตฺตญจ ทิฏฺฐิมมตฺตญจ ฯเปฯ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ ฯเปฯ
อิทํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ ฯ สพฺพโส นามรูปสฺมี ยสฺส นตฺถิ มมายิตนฺติ
สพฺพโส นามรูปสฺมี มมตฺตา ยสฺส นตฺถิ [๑] น สํวิชฺชนฺติ นฺปลพฺภนฺติ
ปหีนา สมฺจุณฺนินา วุปรสนฺตา ปฏิบัติสัททชฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา
ลาณคฺคิณา ททฺธมาติ สพฺพโส นามรูปสฺมี ยสฺส นตฺถิ มมายิตํ ฯ

[๘๖๒] อสตา จ น โสจตีติ วิปริณตํ วา วตฺถุํ น โสจติ
วิปริณตสฺมี วา วตฺถุสฺมี น โสจติ จกฺขุ เม วิปริณตนฺติ น
โสจติ โสตํ เม ฆานํ เม ชิวฺหา เม กาโย เม รูปา เม

#๑ ม. น สนฺติ ฯ

สทฺทา เม คนฺธา เม รสา เม โฝฏฺฐพฺพา เม กุลฺล เม คโณ
 เม อาวาโส เม ลาโภ เม ฯเปฯ ฌาติสาลโหิตา เม วิปริณตาคี
 น โสจติ น กิลมตฺติ น ปริเทวตฺติ น อุตฺตตฺตาพฺปี กนฺทตฺติ น สมฺโมหํ
 อาปชฺชตฺติ เอมฺปิ อสตา จ น โสจติ ฯ อถวา อสตาตฺยา
 ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิตฺโต สมฺนฺนาคโต น โสจติ
 น กิลมตฺติ น ปริเทวตฺติ น อุตฺตตฺตาพฺปี กนฺทตฺติ น สมฺโมหํ อาปชฺชตฺติ
 เอมฺปิ อสตา จ น โสจติ ฯ อถวา จกฺขุโรเคน ผุฏฺโฐ
 ปเรโต ฯเปฯ ทํสมกสฺวาตาทปฺสิริสฺปสมฺผลฺเสหิ ผุฏฺโฐ ปเรโต
 สโมหิตฺโต สมฺนฺนาคโต น โสจติ น กิลมตฺติ น ปริเทวตฺติ น
 อุตฺตตฺตาพฺปี กนฺทตฺติ น สมฺโมหํ อาปชฺชตฺติ เอมฺปิ อสตา จ
 น โสจติ ฯ อถวา อสนฺเต อสฺมิวชฺชมาเน อนฺุปลพฺภิกฺขมาเน
 อหฺ วต เม ตํ วต เม นตฺถิ ลียา วต เม ตํ วตํ
 น ลภามิตฺติ น โสจติ น กิลมตฺติ น ปริเทวตฺติ น อุตฺตตฺตาพฺปี กนฺทตฺติ
 น สมฺโมหํ อาปชฺชตฺติ เอมฺปิ อสตา จ น โสจติ ฯ

[๘๖๓] ส เว โลเก น ชียฺยตฺติ ยสฺส มยฺหํ วา อิทํ
 ปเรสฺส วา อิทนฺตฺติ กิณฺจิ รุปคตํ เวทนาคตํ สลฺยถาคตํ สขฺวารคตํ
 วิญฺญาณคตํ คหิตํ ปรามญฺจํ อภินิวิญฺจํ อชฺโฆสิตํ อธิมตฺตํ อตฺถิ
 ตสฺส ชานิ อตฺถิ ฯ ภาสิตมฺปิ เหน้

ชินฺโน รตฺตสมณฺนิกฺขณฺทเล ๑ จ

ปฺุตฺเต จ ทาเร จ ตเถว ชินฺโน

#๑ ม. รตฺตสํ มณฺนิกฺขณฺทเล ฯ

สพฺเพสุ โภเคสุ อเสวิตฺสุ
กสฺมา น สนฺตปฺปสี โสกกกาลे ฯ
ปฺพเพว มจฺจํ วิชฺหนฺติ โภคา
มจฺจิว เน ปฺพพฺตรํ ชหาตี ๑
อสุสกา ๒ โภคิโน ๓ กามกามี
ตสฺมา น โสจามหํ โสกกกาลे ฯ
อุเทติ อาปฺรติ เวติ จฺนฺโท
อตุถํ คเมตฺวาน ปเลติ สุริโย ๔
วิทิตา มยา อฏฺฐ ๕ โลกธมฺมา
ตสฺมา น โสจามหํ โสกกกาลेติ ฯ

ยสุส มยฺหํ วา อิหํ ปเรสํ วา อิทนฺติ กิณฺจิ รุปคตํ เวทนาคตํ
สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ คหิตํ ปฺรามญฺจํ อภินิวิฏฺจิม
อชฺโฆสิตํ อธิมุตํ นตฺถิ ตสฺส ชานี นตฺถิ ฯ ภาสิตมฺปิ हेตํ
นฺนุทสิ สมณฺาติ ก็ ลทฺธา อาวุโสติ เตนฺหิ สมณฺ โสจสีติ
ก็ ชียิตฺถ อาวุโสติ เตนฺหิ สมณฺ เเนว นฺนุทสิ น โสจสีติ
เอวมาวุโสติ ฯ

จิสฺสํ วต ปสฺสาม พฺราหฺมณํ ปรีนิพฺพุตํ
อนนฺทึ อนิฆํ ภิกขุํ ตินฺณํ โลเก วิสตุตฺถิกนฺติ ฯ

ส เว โลเก น ชียยติ ฯ เตนฺนาท ภควา

#๑ ม. ชหาสี ฯ ๒ ม. ย. อสุสตา ฯ ๓ ม. ภาวิโน ฯ ๔ ม. อนุชฺ ตเปตฺวาน

#ปเลติ สุริโย ฯ ๕ ม. ย. สตุตฺถก ฯ อิหํ อาลปนํ ฯ

สพฺพโส นามรูปสฺมี ยสฺส นตฺถิ มมายิตฺ

อสตาจ น โสจติ ส เว โลเก น ชยฺยตีติ ฯ

[๘๖๔] ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปี กิณฺจณํ

มมตฺตํ โส อสํวินทํ นตฺถิ เมติ น โสจติ ฯ

[๘๖๕] ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปี กิณฺจณนฺตฺติ ยสฺสชาติ

อรหโต ชีณาสวสฺส ฯ ยสฺส มยฺหํ วา อิทํ ปเรสํ วา อิทนฺตฺติ

กิณฺจิ รูปคตํ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ คหิตํ

ปฺรามญฺจํ อภินิวิญฺจํ อชฺโฌสิตํ อธิมุตฺตํ นตฺถิ [๑] น สํวิชฺชติ นฺอุปลพฺภติ

ปหีนํ สมฺมจฺฉินฺนํ รูปสนฺตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพปฺปตฺตํ ฌานคฺคิณา

ททฺฒนฺตฺติ เอวมฺปิ ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปี กิณฺจณํ ฯ

วฺจตฺติ เหนฺติ ภควตา นายํ ภิกฺขเว กาโย ตุมฺหากํ นปี

อณฺเณสํ ปฺราณมิตฺ ภิกฺขเว กมฺมํ อภิสงฺขตํ อภิสญฺเจตยิตฺ

เวทนียํ ทญฺจพฺพิ ตตฺตร ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสาวโก ปฏิจฺจสมฺบุปาทำเยว

สาธุกํ โยนิโส มนสิโกโรติ อิติ อิมสฺมี สติ อิทํ โหติ

อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชติ อิมสฺมี อสติ อิทํ น โหติ อิมสฺส

นิโรธา อิทํ นิรุชฺชติ ยทิตฺ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา

วิญฺญาณํ ฯเปฯ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺกฺขกฺขนฺธสฺส

สมฺมทโย โหติ อวิชฺชายเตวว อเสสฺวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ

ฯเปฯ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ

โหตีติ ฯ เอวมฺปิ ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปี กิณฺจณํ ฯ

#๑ ไป. ม. น สนฺติ ฯ

วุดตฺตํ เหน็ด ภาควตา

สุณฺณโต โลกํ อเวกฺขสฺสุ โมฆราช สทา สโต

อตุตฺตานุกฺคิณฺโณ อหจฺจ เอวํ มจฺจุตฺตโร สียา

เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจุราชาน ปสฺสตีติ ฯ

เอวมปิ [๑] ยสฺส นตฺถิ อิทํ เม ปเรสํ วาปี กิณฺจณํ ฯ

วุดตฺตํ เหน็ด ภาควตา ยํ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหถ

ตํ โว ปหีนํ ทิฆมฺมรตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสตีติ ฯ กิณฺจ ภิกฺขเว

น ตุมฺหากํ รูปํ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ โว ปหีนํ

ทิฆมฺมรตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสตีติ เวทนา สณฺญา สงฺขารา

วิญฺญาณํ น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ โว ปหีนํ ทิฆมฺมรตฺตํ หิตาย

สุขาย ภวิสฺสตีติ ตํ กิํ มณฺณถ ภิกฺขเว ยํ อิมสฺมี เชตฺวเน

ติณฺณกฺกุจฺจสาขาปลาตํ ตํ ชโน หเรยฺย วา ๗หะยฺย วา

ยถาปจฺจยํ วา กเรยฺย อปีนุ ตุมฺหากํ เอวมสฺส อเมห ชโน

หฺรตี วา ๗หตี วา ยถาปจฺจยํ วา กโรตีติ ฯ โนหนัดํ ฆนฺเต ฯ

ตํ กิสฺส เหตุ ฯ น หิ โน เอตํ ฆนฺเต อตุตฺตา วา อตุตฺตนิยํ

วา ฯ เอวํ ๒ โข ภิกฺขเว ยํ น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ โว

ปหีนํ ทิฆมฺมรตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสตีติ ฯ กิณฺจ ภิกฺขเว น

ตุมฺหากํ รูปํ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ โว ปหีนํ

ทิฆมฺมรตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสฺสตีติ เวทนา สณฺญา สงฺขารา

วิญฺญาณํ น ตุมฺหากํ ตํ ปชฺหถ ตํ โว ปหีนํ ทิฆมฺมรตฺตํ หิตาย

#๑ ไป. ภิกฺขเว ฯ ๒ ม. ย. เอวมเว ฯ

สุขา ย ภวิสสตีติ ฯ เอวมปิ ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปี
กิญฺจัน ฯ

ภาสิตมปิ เหตํ

สุทฺธสมสมุปฺปาทํ   สุทฺธสงฺขารสนตฺตี
ปสฺสนตฺตสฺส ยถาภูตํ   น ภยํ โหติ คามณฺนิ
คิณฺณกฺกุสฺสมํ โลกํ   ยथा ปญฺญา ย ปสฺสตี
นาลฺลํ ปตฺถยเต กิญฺจि   อลฺลนฺตฺร อปฺปฏิสฺสนฺธิยาตี ฯ

[๑] วชิรา ภิกฺขุณี มารํ ปาปีมฺนตํ เอตทโวจ

กนฺนุ สตฺโตติ ปจฺเจสิ   มารํ ทิฏฺฐิคฺคตํ นฺ เต
สุทฺธสงฺขารปฺญฺโซชยํ   นยิธ สตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ยถาปี ๒ อํกสมฺภารา   โหติ สทฺโท รโธ อิติ
เอวํ ขนฺนฺเชสฺส สนฺเตสฺส   โหติ สตฺโตติ สมฺมตี
ทฺกขเมว हि สมฺโภติ   ทฺกขํ ติฏฺฐตี เวตี จ
นาลฺลนฺตฺร ทฺกขา สมฺโภติ   นาลฺลํ ทฺกขา นิรุชฺฌตีตี ฯ

เอวมปิ ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปี กิญฺจัน ฯ

เอวมเว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ รุปี สมฺนฺเนสตี ยาวตา รุปฺสฺส
คตี เวทณํ สลฺลํ สงฺขारे วิญฺญาณํ สมฺนฺเนสตี ยาวตา
วิญฺญาณสฺส คตี ตสฺส รุปี สมฺนฺเนสโต ยาวตา รุปฺสฺส
คตี เวทณํ สลฺลํ สงฺขारे วิญฺญาณํ สมฺนฺเนสโต ยาวตา
วิญฺญาณสฺส คตี ยมฺปิ ๓ ยสฺส โหติ อหฺนตี วา มฺมฺนตี วา
#๑ ไป. ม. เอวมปิ ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปี กิญฺจัน ฯ ๒ ม. ยถาฮี ฯ
#๓ ม. ยมฺปิสฺส ฯ

อสมิตติ วา ตมปิ ตสฺส น โหติติ ฯ เอวมปิ ยสฺส นตฺถิ อิทํ
เมติ ปเรสํ วาปี กิญฺจัน ฯ

อายุสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ สฺยโล โลโก สฺยโล
โลโกติ ฆนฺเต วุจฺจติ กิตฺตาวตา นฺุ โข ฆนฺเต สฺยโล โลโกติ
วุจฺจตีติ ฯ ยสฺมา โข อานนฺท สฺยลํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน
วา ตสฺมา สฺยโล โลโกติ วุจฺจตีติ ฯ กิญฺจานนฺท สฺยลํ
อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา จกฺขุ โข อานนฺท สฺยลํ อตฺเตน
วา อตฺตนิเยน วา รุปา สฺยลฺลา จกฺขุวิญฺญาณํ สฺยลํ
จกฺขุสมฺมสฺสโต สฺยโล ยทิตฺถํ จกฺขุสมฺมสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ
เวทยิตฺถํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺสฺขํ วา ตมปิ สฺยลํ โสตํ
สฺยลํ สทฺทํ สฺยลํ ฆมานํ สฺยลํ คนฺธํ สฺยลํ ชิวฺหา
สฺยลฺลา รสา สฺยลฺลา กาโย สฺยโล โสภฺจพฺพา สฺยลฺลา
มโน สฺยโล ฐมฺโม สฺยโล มโนวิญฺญาณํ สฺยลํ
มโนสมฺมสฺสโต สฺยโล ยทิตฺถํ มโนสมฺมสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ
เวทยิตฺถํ สฺขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺสฺขํ วา ตมปิ สฺยลํ อตฺเตน วา
อตฺตนิเยน วา ยสฺมา โข อานนฺท สฺยลํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน
วา ตสฺมา สฺยโล โลโกติ วุจฺจตีติ ฯ เอวมปิ ยสฺส นตฺถิ
อิทํ เมติ ปเรสํ วาปี กิญฺจัน ฯ

[๘๖๖] มมตฺตํ โส อสํวิญฺญานํ มมตฺตาทิ เทว มมตฺตา
ตณฺหามมตฺตลฺลจ ทิฏฺฐิมมตฺตลฺลจ ฯเปฯ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ ฯเปฯ
#๑ ม. อิตฺตทฺโท น ทิสฺสตีติ ฯ

อิทํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ ฯ ตณฺหา มมตฺตํ ปหาย ทิฏฺฐิมมตฺตํ
ปฏินิสฺสชฺชิตฺวา มมตฺตํ อวิฺนฺทฺนโต อสํวิฺนฺทฺนโต อนนฺทิจฺจนฺโต
อปฺปฏิลภฺนโตติ มมตฺตํ โส อสํวิฺนฺทํ ฯ

[๘๖๗] นตฺถิ เมติ น โสจตีติ วิปริณตํ วา วตฺถุํ น โสจติ
วิปริณตสฺมี วา วตฺถุสฺมี น โสจติ จกฺขุ เม วิปริณตฺนติ น
โสจติ โสตี เม ฯเปฯ สาลอหิตา เม วิปริณตฺตาติ น โสจติ
น กิลมฺติ น ปริเทวติ น อฺรตฺตาฬิ กนฺทติ น สมฺโมหํ อापชฺชตีติ
นตฺถิ เมติ น โสจติ ฯ เตนาห ภควา

ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปี กิณฺจนํ
มมตฺตํ โส อสํวิฺนฺทํ นตฺถิ เมติ น โสจตีติ ฯ

[๘๖๘] อนิฏฺฐริ อนานุกิทฺโธ อนนฺโช สพฺพธิ สโม
ตฺมานิสฺสํ ปพฺรุมิ ปุจฺฉโต อวิกมฺปิณํ ฯ

[๘๖๙] อนิฏฺฐริ อนานุกิทฺโธติ ๑ กตมํ นิฏฺฐริยํ ฯ อิเชกจฺโจ
นิฏฺฐริ โหติ ปรลาภสฺสการกรฺการมานนฺวฺทฺนปฺชฺนาสฺส อิตฺสตี อุตฺสฺยตี
อิตฺสํ พนฺชตี ยํ เอวรूपํ นิฏฺฐริยํ นิฏฺฐริยกมฺมํ อิตฺสา อิตฺสายนา
อิตฺสายิตฺตตฺตํ อุตฺสฺยา อุตฺสฺยนา อุตฺสฺยิตฺตตฺตํ อิทํ วุจฺจติ นิฏฺฐริยํ ฯ
ยสฺเสตํ นิฏฺฐริยํ ปหิณํ สมฺจฺฉินฺนํ วุปฺสนตฺตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพปฺปตฺติกํ
ฅาณคฺคินา ททฺธมํ โส วุจฺจติ อนิฏฺฐริตี อนิฏฺฐริ ฯ
อนานุกิทฺโธติ เคโธ วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ
อภิชฺฌา โลภो อกฺุสฺลมฺูลํ ฯ ยสฺเสโส เคโธ ปหิโน สมฺจฺฉินฺโน
#๑ ไป. ม. ย. ... สโมติ ฯ

วูปสนโต ปฏิปตฺสทฺโธ อภพฺพปตฺติโก ฌาณคฺคินา ททฺโธ
โธ วุจฺจติ อนานุกิฺทฺโธ ฯ โธ รูปे อภิทฺโธ ฯเปฯ ทิฏฺฐ สุตมุต
วิญญาตพฺเพสฺส ฌมฺเมสฺส อภิทฺโธ อภริโต อมฺจฺฉิตฺโต อนชฺโฌปนฺโน
วิตฺเตโธ วิคตฺเตโธ จตฺตเตโธ วนฺตเตโธ มุตฺตเตโธ ปหีนเตโธ
ปฏฺฐินิสฺสญฺญเตโธ วิตฺตราโค วิคตฺตราโค จตฺตตราโค วนฺตตราโค
มุตฺตตราโค ปหีนตราโค ปฏฺฐินิสฺสญฺจฺจราโค นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สิตฺถุโต
สุขปฏฺฐิสฺสเวทึ พุรหฺมญฺเจเตน อตฺตนา วิหริตีติ อนิฏฺฐูริ อนานุกิฺทฺโธ ฯ

[๘๗๐] อนเนโช สพฺพธี สโมติ เอชา วุจฺจติ ตณฺหา โย
ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิขฺฉมา โลโก อกฺุสลมฺมํ ฯ ยสฺเสสา
เอชา ตณฺหา ปหีนา สมฺจฺฉินฺนา วูปสนตา ปฏิปตฺสทฺธา อภพฺพปตฺติกา
ฌาณคฺคินา ททฺธมา โธ วุจฺจติ อนเนโช ฯ เอชาย
ปหีนตฺตา อนเนโช โธ ลาภปี น อិณฺชติ อลาภปี น อิณฺชติ
ยเสปี น อิณฺชติ อยเสปี น อิณฺชติ ปัสสายปี น อิณฺชติ
นินฺทายปี น อิณฺชติ สุขเขปี น อิณฺชติ ทุกฺเขปี น อิณฺชติ
น จลติ น เวรติ นปฺปเวรติ น สมฺปเวรตีติ อนเนโช ฯ สพฺพธี
สโมติ สพฺพํ วุจฺจติ ทฺวาทสายตฺตานานิ จกฺขุ เจว รูปา จ ฯเปฯ
มโน เจว ฌมฺมา จ ฯ ยโต อชฺฉตฺติกพาหิเรสฺส อายตฺเนสฺส
ฉนฺทฺตราโค ปหีนโน โหติ อฺุจฺฉินฺนมฺโมโล ตาลาวตฺถกฺโต อนภาวฺงกฺโต
อายตี อนุปฺปาทชฺมโม โธ วุจฺจติ สพฺพตฺถ สโม สพฺพตฺถ ตาถิ
สพฺพตฺถ มชฺฉตฺโต สพฺพตฺถ อฺุเปกฺขโกติ อนเนโช สพฺพธี สโม ฯ

[๘๗๑] ตมานิสัส ปพฐมิ ปุจฺฉิตโต อวิกมฺปิณฺนติ อวิกมฺปิณฺ
ปุคฺคตานิ ๑ ปุฏฺโฐ ปุจฺฉิตโต ยาจิตโต อชฺเชตฺติโต ปสาทิตโต อิม
จตุตทโร อานิสฺเส ปพฐมิ โย โส อนิฏฺฐุริ อนานุกิตฺุโ อเนโช
สพฺพธิ สโมติ พฐมิ อากฺขามิ ฯเปฯ ปกาเสมิตฺติ ตมานิสัส
ปพฐมิ ปุจฺฉิตโต อวิกมฺปิณฺ ฯ เตนาห ภควา

อนิฏฺฐุริ อนานุกิตฺุโ อเนโช สพฺพธิ สโม

ตมานิสัส ปพฐมิ ปุจฺฉิตโต อวิกมฺปิณฺนติ ฯ

[๘๗๒] อนนฺชสฺส วิชานโต นตฺถิ กาจิ นิสฺงฺขิตฺติ ๒

วิโรโต โส วิยารมฺภา ๓ เขมฺมํ ปสฺสตี สพฺพธิ ฯ

[๘๗๓] อนนฺชสฺส วิชานโตติ เอชา วุจฺจติ ตณฺหา โย ราโค
สाराโค ฯเปฯ อภิขมฺมา โลโก อกฺุสฺสมฺมฺลํ ฯ ยสฺเสสา เอชา
ตณฺหา ปหีนา สมฺมจฺฉินฺนา วุสฺสนฺตา ปฏฺิปปสฺสทฺธา อภพฺพปฺปตฺติกา
ณานฺกคฺคินา ททฺธมา โส วุจฺจติ อเนโช ฯ เอชาย
ปหีนตฺตา อเนโช โส ลาภปี น อิญฺขติ อลาภปี น อิญฺขติ
ยเสปี น อิญฺขติ อยเสปี น อิญฺขติ ปัสฺสายปี น อิญฺขติ
นินฺนทายปี น อิญฺขติ สฺุเขปี น อิญฺขติ ทฺุกฺเขปี น อิญฺขติ
น จลติ น เวรติ นปฺปเวรติ น สมฺปเวรตีติ อนนฺชสฺส ฯ
วิชานโตติ ชานโต อาชานโต วิชานโต ปฏฺิวิชานโต ปฏฺิวิชฺฉโต
สพฺเพ สฺงฺขารา อนิจฺจาติ ชานโต อาชานโต วิชานโต ปฏฺิวิชานโต
ปฏฺิวิชฺฉโต สพฺเพ สฺงฺขารา ทฺุกฺขาติ ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมทฺยธมฺมํ
#๑ ม. ปุคฺคตํ ฯ ๒ ม. นิสฺงฺขติ ฯ ๓ ม. วิยารมฺภา ฯ

สพพนต์ นิโรธมมندی ชานโต อาชานโต วิชานโต ปฏิวิชานโต
ปฏิวิชฌโตติ อเนชสฺส วิชานโต ฯ

[๘๗๔] นตฺถิ กาจิ นิสฺงฺขิตฺตีติ นิสฺงฺขิตฺติโย วุจฺจนฺติ ปุณฺณภาสิสฺงฺขาโร
อปุณฺณภาสิสฺงฺขาโร อานเนชฺชาสิสฺงฺขาโร ฯ ยโต ปุณฺณภาสิสฺงฺขาโร
จ อปุณฺณภาสิสฺงฺขาโร จ อานเนชฺชาสิสฺงฺขาโร จ ปหีนา
โหนฺติ อุจฺฉินฺนํมฺลตา ตาลาวตฺถุกฺตา อนภาวํกฺตา อายตี อนุปฺปาทมฺมา
เอตฺตาวตฺตา นิสฺงฺขิตฺติโย นตฺถิ น สํวิชฺชนฺติ นุปฺลพฺภนฺติ
ปหีนา สมฺจฺฉินฺนา วุปฺสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพปฺตฺติกา
ถาณคฺคินา ททฺฒาติ นตฺถิ กาจิ นิสฺงฺขิตฺติ ฯ

[๘๗๕] วิรโต โส วิยารมฺภาติ วิยารมฺโภ วุจฺจติ ปุณฺณภาสิสฺงฺขาโร
อปุณฺณภาสิสฺงฺขาโร อานเนชฺชาสิสฺงฺขาโร ฯ ยโต ปุณฺณภาสิสฺงฺขาโร
จ อปุณฺณภาสิสฺงฺขาโร จ อานเนชฺชาสิสฺงฺขาโร จ ปหีนา
โหนฺติ อุจฺฉินฺนํมฺลตา ตาลาวตฺถุกฺตา อนภาวํกฺตา อายตี อนุปฺปาทมฺมา
เอตฺตาวตฺตา วิยารมฺภา อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต
นิกฺขนฺโต นิสฺสํญฺโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมฺริยาทิกฺเคน เจตฺสา
วิหฺรตีติ ๑ วิรโต โส วิยารมฺภา ฯ

[๘๗๖] เขมฺมํ ปสฺสตี สพฺพชฺรีติ ภยฺกโร ราโค ภยฺกโร โทโส
ภยฺกโร โมโห ฯเปฯ ภยฺกรรา กิเลฺสา ฯ ภยฺกรสฺส รากสฺส
ปหีนฺตฺตา ฯเปฯ ภยฺกรานํ กิเลฺसानํ ปหีนฺตฺตา สพฺพตฺถ เขมฺมํ
ปสฺสตี สพฺพตฺถ อภยํ ปสฺสตี สพฺพตฺถ อนีติกํ ปสฺสตี
#๑ ยู. วิหเรยฺยาติ ฯ

สพพตถ อนุปททว ปสสตี สพพตถ อนุปสคคัม ปสสตี สพพตถ

ปสสทฐิ ๑ ปสสตีติ เขมัม ปสสตี สพพฐิ ๙ เตนาท ภควา

อนชสส วิชานโต นตฺถิ กาจิ นิสฺงฺจิติ

วิโรโต โส วิยารมภา เขมัม ปสสตี สพพฐิติ ๙

[๘๗๗] น สเมสุ น โอมesu น อุตฺเสสุ วทเต มุณี

สนโต โส วิตมจฺจโร นาทติ น นิสฺสตีติ (ภควา) ๙

[๘๗๘] น สเมสุ น โอมesu น อุตฺเสสุ วทเต มุณีติ [๒] โมนัม

วฺจฺจติ ฌานัม ยา ปญฺญา ปชานนา ๙เปฯ สงฺกขาลมตีจ

โส มุณีติ ๙ มุณี เสยฺโยหมสมฺมิตติ วา สทิสฺโหมสมฺมิตติ วา

หีนสมฺมิตติ วา น วทติ น กเถติ น ภณฺตี น ทิปยติ น

โวหริตีติ น สเมสุ น โอมesu น อุตฺเสสุ วทเต มุณี ๙

[๘๗๙] สนโต โส วิตมจฺจโรติ สนโตติ รากสฺส สนตฺตตฺตา ๓

สนโต โทสสฺส โมหสฺส ๙เปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานัน สนตฺตตฺตา

สมิตตฺตา วุปสมิตตฺตา วิชฺฌตตฺตา นิสฺสพฺตตฺตา วิคตตฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺฐตฺตา

สนโต อฺปสนโต วุปสนโต นิสฺสพฺโต ปฏิปฺปสฺสทฺฐโรติ

สนโต โส ๙ วิตมจฺจโรติ ปญฺจ มจฺจริยานิ อววาสมจฺจริยํ ๙เปฯ

คาโห อิทํ วฺจฺจติ มจฺจริยํ ๙ ยสฺเสตํ มจฺจริยํ ปหีนํ สมฺมจฺจินฺนํ

วุปสนตํ ปฏิปฺปสฺสทฺฐิ อภพฺพปฺปตฺตํ ฌานคฺคินา ททฺธํ โส

วฺจฺจติ วิตมจฺจโร วิคตมจฺจโร จตฺตมจฺจโร วนฺตมจฺจโร มุตฺตมจฺจโร

ปหีนมจฺจโร ปฏินิสฺสฏฺฐมจฺจโรติ สนโต โส วิตมจฺจโร ๙

#๑ ม. อนุปสฺสทฺฐตํ ๙ ๒ ม. มุณีติ ๙ ๓ ไป. ม. สมิตตฺตา ๙

[๘๘๐] นาทติ น นิสฺสตีติ ภควาติ นาทตีติ รูปี นาทติ ๑
นาทียติ น อุปาทียติ น คณฺหาติ น ปรามสตี นานินิสตี
เวทนี สลฺยํ สงฺขารे วิญฺญาณํ คตี อุปฺปตฺตี ปฏิสฺนุธี
ภวํ สํสารํ วฏฺฏํ นาทติ ๒ นาทียติ น อุปาทียติ น คณฺหาติ
น ปรามสตี นานินิสตีติ นาทติ ๓ น นิสฺสตีติ รูปี น
ปชฺหตี น วิโนทตี น พุยนฺตีกโรตี น อนภาวํกเมตี เวทนี
สลฺยํ สงฺขารे วิญฺญาณํ คตี อุปฺปตฺตี ปฏิสฺนุธี ภวํ
สํสารํ วฏฺฏํ น ปชฺหตี น วิโนทตี น พุยนฺตีกโรตี น
อนภาวํกเมตีติ น นิสฺสตีติ ๓ ภควาติ การวาทิวจฺฉํ ๓เป๓
สจฺฉิกา ปญฺจตฺตติ ยทิตฺถ ภควาติ ๓ เตนาห ภควา

น สเมสุ น โอมेषุ น อุตฺเสสุ วทเต มฺนิ

สนฺโต โส วิตมจฺฉโร นาทติ น นิสฺสตีติ (ภควา) ๓

ปณฺณรสมิ อตฺตทณฺฑสฺสตฺตนิทเทโส นิฏฺฐิตो ๓

#๑-๒ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๓

โสฬสโม สารีปุตตสูตรนิทเทโส ๑

[๘๘๑] น เม ทิฏฺฐโ จ อิตฺ ปุพฺเพ (อิจฺจายสฺมา สารีปุตฺโต)

น สุโต อุต กสฺสจฺ

เอวํ วคฺคฺวโท ๒ สตุถา

ตุสฺสิตา คณฺนิมาคโต ฯ

[๘๘๒] น เม ทิฏฺฐโ จ อิตฺ ปุพฺเพติ อิตฺ ปุพฺเพ ๓ น มยา
ทิฏฺฐปุพฺโพ โส ภควา อิมินา จกฺขุณา อิมินา อตฺตภาเวน ฯ
ยทา ภควา ตาวตีสฺสวเน ปาริฉนตฺตกมฺมูเต ปณฺฑกมฺพลลิตาย วสุตํ
วฏฺฐโ จ เทวคณฺปริวฺโต มชฺฌเม มณฺนิเมเน โสปาณเน สงฺกสฺสนครํ
โอดิณฺโณ อิมํ ทสฺสนํ ปุพฺเพ น ทิฏฺฐโ จติ น เม ทิฏฺฐโ จ อิตฺ
ปุพฺเพ ฯ

[๘๘๓] อิจฺจายสฺมา สารีปุตฺโตติ อิจฺจาติ ปทสนฺธิ
ปทสฺสคฺโค ปทปาริปุริ อกฺขรสมวาโย พุยฺยชนฺสิลิกฺขตา
ปทานุปุพฺพตามมตํ อิจฺจาติ ฯ อายสฺมาติ ปิยวจันํ ครุวจันํ
สคารวสฺปติสฺสวณมมตํ อายสฺมาติ ฯ สารีปุตฺโตติ ตสฺส เณรฺสฺส
นามํ สงฺขา สมณฺญา ปณฺยตฺติ โวหาโร นามํ นามกมฺมํ
นามเชยฺยํ นิรุตฺติ พุยฺยชนํ อภิลาโปติ อิจฺจายสฺมา สารีปุตฺโต ฯ

[๘๘๔] น สุโต อุต กสฺสจฺจิติ นาทิ ปฏฺิกฺเขโป ฯ อุตาทิ

#๑ ม. อถ สารีปุตตสูตรนิทเทสํ วกฺขติ ฯ ๒ ส. วคฺคฺวโท ฯ

#๓ ม. ... เม มยา น ทิฏฺฐปุพฺโพ ฯ

ปทสนธิ ปทสัคโค ปทปารีปรี อกขรสมวาโย พุณฺชนสิลิกฺขตา
ปทานุப்புพตามมตฺติ อูทาติ ฯ กสฺสจฺจิตฺติ กสฺสจฺจิ ขตฺติยสฺส วา
พฺรหฺมณฺสสฺส วา เวสฺสสฺส วา สุตฺตสฺส วา กหฺนุจฺจสฺส วา
ปพฺพชิตฺสสฺส วา เทวสฺส วา มนุสฺสสฺส วาติ น สฺสโต อุต กสฺสจฺจิ ฯ

[๘๘๕] เอวํ วคฺควโท สตฺถาติ เอวํ วคฺควโท มจฺจรวโท
เปมณฺียวโท หทยงฺคมวโท กรวิกรฺมมณฺุชฺสโร ๑ ฯ อญฺุจฺจกสมนฺุณาคโต
โฆ ปน ตสฺส ภควโต มฺุขโต โฆโส นิจฺฉรติ วิสฺสโต
จ สฺวิญฺญเอยฺโย ๒ จ มณฺุชฺจ สวณฺีโย จ พินฺทุ จ อวิสารี จ
คมฺุภีโร จ นินฺุณาติ จ ฯ ยทา ๓ ปรีสํ โฆ ปน โส ภควา
สเรณ วิญฺญาเปติ น ตสฺส พหิทฺฐา ปรีสาย โฆโส นิจฺฉรติ ฯ
พฺรหฺมณฺุสฺสโร โฆ ปน โส ภควา กรวิกภาณฺีติ เอวํ วคฺควโท ฯ
สตฺถาติ ภควา สตฺถวาโห ฯ ยถา สตฺถวาโห สตฺถเถ กนฺุตารํ
ตารเถ โจรกนฺุตารํ ตารเถ วาพกนฺุตารํ ตารเถ ทฺุพฺภิกฺขกนฺุตารํ
ตารเถ นินฺุรทกนฺุตารํ ตารเถ อุตฺตารเถ นินฺุตารเถ ปตฺตารเถ
เขมณฺุตฺถมฺี สมปาเปติ เอวเมว ภควา สตฺถวาโห สตฺถเต กนฺุตารํ
ตารเถ ชาตีกนฺุตารํ ตารเถ ชรากนฺุตารํ ตารเถ พฺุยารีกนฺุตารํ
ตารเถ มรณฺุสโกปรีเทวทฺุภฺุขโทมณฺุสฺสุปายาสกนฺุตารํ ตารเถ
รากนฺุตารํ ตารเถ โทสโมหมานทิกฺุจิกิเลสทฺุจฺจริตกนฺุตารํ ตารเถ
รากคหฺนํ ตารเถ โทสโมหมานทิกฺุจิกคหฺนํ ตารเถ กิเลสคหฺนํ
ตารเถ อุตฺตารเถ นินฺุตารเถ ปตฺตารเถ เขมณฺุตํ อมตํ นินฺุพพานํ
#๑ ม. กรวิกรฺมมณฺุชฺโฆโส ฯ ๒ ม. วิญฺญเอยฺโย ฯ ๓ ไป. ม. ยถา.

สมุปาเปตตี เอวมปิ ภควา สตุถวาโห ฯ อถวา ภควา เนตา
วินเตา อนุเนตา สณฺหาเปตา นิชฺฌาเปตา เปกฺขตา ปสาเทตาคี
เอวมปิ ภควา สตุถวาโห ฯ อถวา ภควา อนุปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส
อุปฺปาเทตา อสณฺชาตสฺส มคฺคสฺส สณฺชเนตา อนกฺขาทสฺส มคฺคสฺส
อกฺขาคา มคฺคณฺณ มคฺควินฺน มคฺคโกวิทฺโห ฯ มคฺคานุกา จ ปน
เอตฺรหิ สาวกา วิหรนฺติ ปจฺจาสมนฺนาคตาคี เอวมปิ ภควา
สตุถวาโหติ เอวํ วคฺควาโห สตุถา ฯ

[๘๘๖] ตฺฐิตา คณฺนิมากโตติ ภควา ตฺฐิตา กายา จวิตฺวาญ
สโต สมฺปชานโน มาตฺตจฺจนี โอกกนฺโตติ เอวมปิ ตฺฐิตา
คณฺนิมากโต ฯ อถวา ตฺฐิตา วุจฺจนฺติ เทวา ฯ เต ตฺตฺถจฺจา สนฺตฺตฺถจฺจา
อตุตฺตมนฺนา ปมฺพุทฺธิตา ปิตฺติสฺสอมนฺนสฺสชาตา ตฺฐิตฺตเวทฺโลกโต ๑ คณฺนิมากโตติ
เอวมปิ ตฺฐิตา คณฺนิมากโต ฯ อถวา ตฺฐิตา วุจฺจนฺติ
อรหนฺโต ฯ เต ตฺตฺถจฺจา สนฺตฺตฺถจฺจา อตุตฺตมนฺนา ปรีปฺณณฺสงฺกปฺปา
อรหนฺตานิ คณฺนิมากโตติ เอวมปิ ตฺฐิตา คณฺนิมากโต ฯ คณฺนิตี
คณฺนิ ฯ ภควา คณฺณาจฺริโยติ คณฺนิ ฯ คณฺนสฺส สตุถาคี คณฺนิ ฯ
คณฺนิ ปรีหฺรตีติ คณฺนิ ฯ คณฺนิ โอวทตีติ คณฺนิ ฯ คณฺนมนฺนฺสาสตีติ
คณฺนิ ฯ วิสฺสารโห คณฺนิ อุปฺสงฺกมตีติ คณฺนิ ฯ คณฺนสฺส สฺสฺสฺสฺสตี
โสตี โอทหตี อณฺณวจิตฺตํ อุปฺญฺจเปตีติ คณฺนิ ฯ คณฺนิ อกฺุสลา
วุจฺจฺจาเปตฺวา กุสเส ปตฺติจฺจฺจาเปตีติ คณฺนิ ฯ ภิกฺขุคณฺนสฺส คณฺนิ ฯ
ภิกฺขุณีคณฺนสฺส คณฺนิ ฯ อุปาสกคณฺนสฺส คณฺนิ ฯ อุปาสิกาคณฺนสฺส
#๑ ไป. ม. เทวโลกโต ฯ

คณิ ๑ ราชคณสฺส คณิ ๑ ขตฺติยคณสฺส พุราหุณคณสฺส
เวสฺสคณสฺส สุทฺทคณสฺส เทวคณสฺส พุรหุณคณสฺส คณิ ๑
สงฺฆิ คณิ คณาจริโย อากโต อุปคโต สมุปคโต สมปฺตฺโต ๑
สงฺกสฺสนครนฺติ ตฺตฺติตา คณิมาคโต ๑ เตนานห สารีปฺตฺตฺตฺเถโร

น เม ทิฏฺฐโ จ อิตฺโต ปุพฺเพ (อิจฺจายสุมา สารีปฺตฺโต)

น สฺสโต อุตฺท กสฺสจฺจิ

เอวํ วคฺควโท สตฺถา

ตฺตฺติตา คณิมาคโตติ ๑

[๘๘๗] สเทวกสฺส โลกสฺส

ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมา

สพฺพํ ตมํ วิโนเทตฺวา

เอโกว รติมชฺฌคา ๑

[๘๘๘] สเทวกสฺส โลกสฺสชาติ สเทวกสฺส โลกสฺส

สมารกสฺส สพุรหุณกสฺส สสฺสมณพุราหุณฺณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสชาติ
สเทวกสฺส โลกสฺส ๑

[๘๘๙] ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมาติ ยถา ภควนฺตํ ตาวตีสภวเน

ปาริจฺจตฺตกมฺมุเล ปณฺฑิตฺตมฺพลสฺสลาโย นิสินฺนํ ฐมฺมํ เทเสนฺตํ เทวตา

ปสฺสณฺติ ตถา มนุสฺสชาติ ปสฺสณฺติ ๑ ยถา มนุสฺสชาติ ปสฺสณฺติ

ตถา เทวตา ปสฺสณฺติ ๑ ยถา เทวานํ ทิสฺสติ ตถา มนุสฺसानํ

ทิสฺสติ ๑ ยถา มนุสฺसानํ ทิสฺสติ ตถา เทวานํ ทิสฺสตีติ

#๑ ม. สมุปปฺนโน ๑

เอวมุปี ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมา ฯ ยถา วา ปเนเต โภโกโต
สมณพราหฺมณา อทฺนฺตา ทนฺตวณฺณเนน ทิสฺสนฺติ อสนฺตา สนฺตวณฺณเนน
ทิสฺสนฺติ อนุปสนฺตา อุปสนฺตวณฺณเนน ทิสฺสนฺติ อนิพฺพฺตา
นิพฺพฺตวณฺณเนน ทิสฺสนฺติ ฯ

ปฏิรูปโก มตฺตिकाกฺกฺขโรว
โลหมาโสว ๑ สุวณฺณจฺจนฺโน
จฺรณฺติ โลกํ ปรีวารจฺจนฺนา
อนฺโต อสุทฺธา พหิ โสภมานาติ ฯ

น ภควา เอวมุปี ทิสฺสติ ฯ ภควา ภูเตน ตจฺเจเนน ตเถน
ยถาเวเนน อวิปริเตเนน สภาเวเนน ทนฺโต ทนฺตวณฺณเนน ทิสฺสติ
สนฺโต สนฺตวณฺณเนน ทิสฺสติ อุปสนฺโต อุปสนฺตวณฺณเนน ทิสฺสติ
นิพฺพฺโต นิพฺพฺตวณฺณเนน ทิสฺสติ ฯ อกฺมปิ ตอิริยาปถา ๒ จ พุทฺธา
ภควนฺโต ปณฺธิสมฺปนฺนาติ เอวมุปี ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมา ฯ
อถวา ภควา วิสุทฺทสทฺโท ภฏฺกิตฺตฺติสทฺทสิโลกิ ๓ นาคภวเนน จ
สุปฺณภวเนน จ ยกฺขภวเนน จ อสุรภวเนน จ คนฺธพฺพภวเนน จ
มหาราชภวเนน จ อินฺทภวเนน จ พุรฺหุภวเนน จ [๔] เอตาทีโส ๕ จ
ตาทีโส จ ตโต จ ภิกฺขุโยติ เอวมุปี ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมา ฯ
อถวา ภควา ทสพฺเลหิ สมฺนฺนาคโต จคฺคูหิ เวสารชฺเชหิ จคฺคูหิ
ปฏฺธิสมฺภิทาหิ จหิ อภิญฺญาหิ จหิ พุทฺธธฺมเมหิ เตเชน จ พลเณ
จ กุณฺเณน จ วิริเยเนน จ ปญฺญาเยน จ ทิสฺสติ ฉายติ ปญฺญาเยติ ฯ

#๑ ม. โลหกฺกฺขมาโสว ฯ ๒ โป. ม. อกฺมปิ ต .. ๓ ม. คต .. ๔

#๕ ม. เทวภวเนน จ ฯ ๕ ม. เอทีโส ฯ

ทฺเว สนฺโต ปกาเสนฺติ หิมวฺนฺโตว ปพฺพโต

อสฺนฺเตตฺถ น ทิสฺสนฺติ รตฺตี จิตฺตา ยถา สฺราติ ฯ

เอวมฺปิ ยถา ทิสฺสติ จกฺขฺมา ฯ

จกฺขฺมาติ ภควา ปญฺจหิ จกฺขฺหิ จกฺขฺมา มํสจกฺขฺนาปิ

จกฺขฺมา ทิพฺพจกฺขฺนาปิ จกฺขฺมา ปญฺญาจกฺขฺนาปิ จกฺขฺมา
พฺุทฺธจกฺขฺนาปิ จกฺขฺมา สมนฺตจกฺขฺนาปิ จกฺขฺมา ฯ

กถํ ภควา มํสจกฺขฺนาปิ จกฺขฺมา ฯ มํสจกฺขฺมฺหิ ภควโต
ปญฺจ วณฺณา ลํวิขฺชนฺติ นีโล จ วณฺโณ ปิตโก จ วณฺโณ
โลหิตโก จ วณฺโณ กโณห จ วณฺโณ โอทาทโต จ วณฺโณ ฯ
ยตฺถ จ ภควโต อกฺขิลอฺมานิ ปตฺติฏฺจิตฺตานิ ตํ นิลํ โหติ สฺนํ
ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ อุมฺมารปฺปสฺमानํ ๑ ฯ ตสฺส ปฺรโต ปิตกํ
โหติ สฺปิตกํ สฺวณฺณวณฺณํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ กณฺณการปฺปสฺमानํ ฯ
อฺกโต จ อกฺขิลฺกฺพานิ ภควโต โลหิตกานิ โหนฺติ
สฺโลหิตกานิ ปาสาทิกานิ ทสฺสเนยฺยานิ อินฺทโคปกสฺมานานิ ฯ
มชฺเฌ กณฺหํ โหติ สฺกณฺหํ อลฺลํ สินฺทฺธํ ๒ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ
อพาริฏฺฐกสฺमानํ ๓ ฯ ตสฺส ปฺรโต โอทาทํ โหติ สฺโอทาทํ เสตํ
ปญฺจทฺริ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ โอสฺริตารกสฺमानํ ฯ เตนฺ ภควา
ปากติเกน มํสจกฺขฺนา อตฺตภาวปฺริยาปฺนฺเนน ปุริมฺสฺจริตกมฺมาภินิพฺพตฺเตน
สมนฺตา โยชนํ ปสฺสติ ทิวาเจว รตฺตติญฺจ ฯ ยทาปิ
จตฺรํจกฺสมนฺนาคโต อนฺธกาโร โหติ สฺริโย จ อตฺถจกฺมิโต
#๑ ม. อุมฺมารปฺปสฺमानํ ฯ ๒ โป. ม. สฺทฺธํ ฯ ๓ ม. อพฺทาริฏฺฐกสฺमानํ ฯ

โหติ กภาพกุโ ๑ จ อุโปสโก โหติ ติพโพ จ วนสมุโ
โหติ มหา จ อกาลเมโฆ อพุกฺกุจฺโติ โหติ ฯ เอวรูเปปี
จตุรงฺกสมนฺนาคเต อนฺธกาเร สมฺนตา โยชนํ ปสฺสตี ฯ นตฺถิ โส
กุญฺเฏ วา กวากฺกุ วา ปากาโร วา ปพฺพโต วา คจฺจโฆ วา ลตา
วา อวารณํ รูปานํ ทสฺสนาย ฯ เอกญฺเจ ติลผลํ นิมิตฺตํ กตฺวา
ติลวาเห ปกฺขิเปยฺย ตณฺเณว ติลผลํ อุทฺทเรยฺย ฯ เอวํ ปริสุทฺธํ
ภควโต ปากตํกํ มํสจฺกขุ ฯ เอวํ ภควา มํสจฺกขุณาปี จกฺขุมา ฯ

กถํ ภควา ทิพฺเพน จกฺขุณาปี จกฺขุมา ฯ ภควา ทิพฺเพน
จกฺขุณา วิสุทฺเธน อตฺถิกนฺตมานุสฺสเกน สตฺเต ปสฺสตี จวฺมานเ
อุปฺปชฺชฺมานเ หิเน ปณฺีเต สุวณฺเณ ทพฺพณฺเณ สฺสคเต ทฺกคเต
ยถากมฺมุเปเส สตฺเต ปชานาติ อิเม วต โภณฺโต สตฺตา กายทฺจจฺริเตน
สมนฺนาคตา วจฺิสุจฺริเตน สมนฺนาคตา มโนทฺจจฺริเตน
สมนฺนาคตา อริยานํ อุปฺวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกิ มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา
เต กายสฺส เกทา ปรมฺมรณา อปายํ ทฺกคตี
วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปนฺนา อิเม วา ปน โภณฺโต สตฺตา กายสฺจจฺริเตน
สมนฺนาคตา วจฺิสุจฺริเตน สมนฺนาคตา มโนสฺจจฺริเตน
สมนฺนาคตา อริยานํ อนฺุปฺวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกิ สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา
เต กายสฺส เกทา ปรมฺมรณา สฺสคตี สกฺคํ โลกํ
อุปฺปนฺนาติ อิติ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺเธน อตฺถิกนฺตมานุสฺสเกน
สตฺเต ปสฺสตี จวฺมานเ อุปฺปชฺชฺมานเ หิเน ปณฺีเต สุวณฺเณ
#๑ ไป. กภาพกุเข ฯ

ทพฺพณฺเณ สุกเต ทุกฺคเต ยถากมฺมุปฺเภ สตุเต ปชานาติ ฯ
อากงฺขมาโน จ ภควา เอกมฺปิ โลกธาตุํ ปสฺเสยฺย เทวปี
โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย ติสฺโสปี โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย จตฺสฺโสปี
โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย ปณฺจปี โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย ทสปี โลกธาตุโย
ปสฺเสยฺย วิสฺมปี โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย ตีสฺมปี โลกธาตุโย
ปสฺเสยฺย จตฺตาฬีสฺมปี โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย ปณฺณาสฺมปี
โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย สหสฺสิมฺปิ จุฬนิกํ โลกธาตุํ ปสฺเสยฺย
ทฺวิสหสฺสิมฺปิ มชฺฌิมิกํ โลกธาตุํ ปสฺเสยฺย ติสหสฺสิมฺปิ โลกธาตุํ
ปสฺเสยฺย มหาสหสฺสิมฺปิ โลกธาตุํ ปสฺเสยฺย ฯ โส ๑ ยาวตํ
อากงฺขเยยฺย ตาวตํ ปสฺเสยฺย ฯ เอวํ ปริสุทฺธํ ภควโต ทิพฺพจกฺขุ ฯ
เอวํ ภควา ทิพฺพเพน จกฺขุณาปี จกฺขุมา ฯ

กถิ ภควา ปณฺณาจกฺขุณาปี จกฺขุมา ฯ ภควา มหาปณฺโณ
ปฺลฺลปณฺโณ หาสปณฺโณ ชวนปณฺโณ ติกฺขปณฺโณ นิพฺเพธิกปณฺโณ
ปณฺณปฺปฺเภทกฺสโล ปกฺกนฺนนาโณ อธิคตปฏฺฐิมฺภิโท จตุเวสารชฺชปฺปตฺโต
ทสพลฺลชาโร ปุริสาสโก ปุริสสีโห ปุริสนาโค ปุริสาชฺฌโณ
ปุริสโรเรโยห อนนุตตนาโณ อนนุตเตโข อนนุตตยโส อทุโร
มหทฺธโน ธนฺวา เนตา วินฺเตตา อณฺเณตา สณฺณาเปตา ๒ นิชฺฌาเปตา
เปกฺขตา ๓ ปสาเทตา ฯ โส หิ ภควา อณฺุปฺปณฺนสฺส มคฺคสฺส
อฺุปฺปาเทตา อสณฺชาตสฺส มคฺคสฺส สณฺชเนตา อณฺุชาตสฺส มคฺคสฺส
อณฺุชาตา มคฺคณฺณู มคฺควินฺฑู มคฺคโกวิโท ฯ มคฺคานฺุคา จ ปน
#๑ ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ โป. ม. ปณฺณาเปตา ฯ ๓ โป. ม. เปกฺขเตตา ฯ

เอตริหิ สวถา วิหรนฺติ ปจฺจนา สมนฺนาคตา ฯ โส หิ ภควา ชานํ
ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสติ จกฺขุญฺโตะ ฌาณญฺโตะ ฌมฺมญฺโตะ พุรหฺมญฺโตะ
วตฺตทา ปวตฺตทา อตฺตสฺส นินฺเนตา อมตฺสฺส ทาตา ฌมฺมสามิ
ตถาคโตะ ฯ นตฺถิ ตสฺส ภควโตะ อฌาตํ อทิกฺกํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ
อสุสิตํ ปญฺญาเย ฯ อตีตนาคตปจฺจุปฺปนํ อุปาทาย สพฺเพ ฌมฺมา
สพฺพากาเรน พุทฺธสฺส ภควโตะ ฌาณมุขเ อาปาถิ อากจฺฉนฺติ ฯ
ยงฺกิลฺลิจิ เนยฺยํ นาม อตฺถิ ชานิตพฺพํ อตฺตตฺโต วา ปฺรตฺโต
วา อุภยตฺโต วา ทิกฺกชฺรมฺมิโก วา อตฺโต สมฺปฺรายิโก วา
อตฺโต อุตฺตานิ วา อตฺโต กมฺภีโร วา อตฺโต คุโฬห วา
อตฺโต ปฏฺิจฺฉนฺโน วา อตฺโต เนยฺโย วา อตฺโต นีโตะ วา
อตฺโต อนวชฺโซ วา อตฺโต นิกฺกิลฺโส วา อตฺโต โวทาโน
วา อตฺโต ปฺรตฺโต วา สพฺพนตํ อนฺโตพุทฺธฌาณเ ปรีวตฺตติ ฯ
อตีเต พุทฺธสฺส ภควโตะ อปฺปฏิหตํ ฌาณํ อนาคเต
อปฺปฏิหตํ ฌาณํ ปจฺจุปฺปนเ อปฺปฏิหตํ ฌาณํ ฯ สพฺพํ
กายกมฺมํ พุทฺธสฺส ภควโตะ ฌาณานุปรีวตฺติ สพฺพํ วจิกมฺมํ
สพฺพํ มโนกมฺมํ พุทฺธสฺส ภควโตะ ฌาณานุปรีวตฺติ ฯ ยาวตกํ
เนยฺยํ ตาวตกํ ฌาณํ ยาวตกํ ฌาณํ ตาวตกํ เนยฺยํ เนยฺยปฺริยนฺติกํ
ฌาณํ ฌาณปฺริยนฺติกํ เนยฺยํ เนยฺยํ อตฺถิกมิตฺวา
ฌาณํ นปฺปวตฺตติ ฌาณํ อตฺถิกมิตฺวา เนยฺยปโถ นตฺถิ อญฺญมณฺณปฺริยนฺตฺฐายิโน
เต ฌมฺมา ฯ ยถา ทุวินฺนํ สมฺคฺคปฺปฏฺานํ

สมมาหุสิตานัน्हะญิมิ สุมุคคปฏถั อุมริมิ นาดิวตตติ อุมริมิ
สมุคคปฏถั หะญิมิ นาดิวตตติ อณณมณณปริยณตฏฐายิน โหนติ ๑
เอวมเว พุทฐสส ภควโต เนยฺยณจ ฉาณณจ อณณมณณปริยณตฏฐายิน
ยวตถั เนยฺยิ ตาวตถั ฉาณั ยวตถั ฉาณั
ตาวตถั เนยฺยิ เนยฺยปริยณตถั ฉาณั ฉาณปริยณตถั เนยฺยิ
เนยฺยิ อติกกมิตฺวา ฉาณั นปฺปวตตติ ฉาณั อติกกมิตฺวา
เนยฺยปโป นตฺถิ อณณมณณปริยณตฏฐายิน เต ชมฺมา ฯ สพฺพชมฺเมสุ
พุทฐสส ภควโต ฉาณั ปริวตตติ ฯ สพฺเพ ชมฺมา
พุทฐสส ภควโต อวชฺชนปฏฺวิพฺพชฺชา อากงฺขปฏฺวิพฺพชฺชา มนสิการปฏฺวิพฺพชฺชา
จิตฺตูปปาทปฏฺวิพฺพชฺชา ฯ สพฺพสत्เตสุ พุทฐสส ภควโต
ฉาณั ปริวตตติ ฯ สพฺเพสํ สตฺตทานัน्हะญิมิ ภควา อาสยิ ชานาติ
อนฺุสยิ ชานาติ จริติ ชานาติ อธิมุตฺตี ชานาติ อปฺปรชกฺเข
มหารชกฺเข ติกฺขินฺุทฺริเย มุทฺทินฺุทฺริเย สุวากาเร ทฺวากาเร สุวิญญาปเย
ทฺวิญญาปเย ภพฺพาภพฺเพ สตฺเต ปชานาติ ฯ สเทวโก โลโก
สมารโก สพุรหุมโก สสฺสมณฺพฺราหุมณิ ปชา สเทวมณฺุสฺสา อนฺุโตพุทฺฐฉาณเ
ปริวตตติ ฯ ยถา เยเกจิ มจฺจกจฺจปา อนฺุตมโส ติมิติมิงฺคัลล
อุปาทาย อนฺุโตมมหาสมฺมุเท ปริวตตฺนฺติ เอวมเว สเทวโก
โลโก สมารโก สพุรหุมโก สสฺสมณฺพฺราหุมณิ ปชา สเทวมณฺุสฺสา
อนฺุโตพุทฺฐฉาณเ ปริวตตติ ฯ ยถา เยเกจิ ปกฺขิ อนฺุตมโส ครุพฺ
เวนเตยฺยิ อุปาทาย อากาสสส ปเทเส ปริวตตฺนฺติ เอวมเว ยปิ เต
#๑ ม. อยิ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ ม. เอวมเว ฯ

สาริปุตตสมา ปณฺณาย เตปิ พุทฺธฌานสฺส ปเทเส ปริวตฺตนฺติ ฯ
พุทฺธฌานํ เทวมนุสฺसानํ ปณฺณํ ฌริตฺวา อภิภวิตฺวา ติฏฺฐติ ฯ
เยปิ เต ขตฺตियปณฺฑิตา พุราหุมนปณฺฑิตา คหปติปณฺฑิตา สมณปณฺฑิตา
นิปฺปณา กตปรปฺปวาทา วาสเวริฐปา โวภินฺทนฺตา มณฺเณ
จรณฺติ ปณฺณาคเตน ทิฏฺฐิตานิ เต ปณฺหิ ๑ อภิสงฺขริตฺวา อภิสงฺขริตฺวา
ตถาคตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺจนฺติ ฯ [๒] กถิตา จ วิสขฺชิตา จ
เต ปณฺหา ภควตา โหนฺติ นิตฺติฏฺฐการณา อุปกฺขิตตกา จ ฯ เต
ภควโต สมฺปชฺชนฺติ ฯ อถโข ภควา ตตฺถ อติโรจติ ยทิตํ
ปณฺณายาติ เอวํ ภควา ปณฺณาจกฺขณาปี จกฺขมา ฯ

กถิ ภควา พุทฺธจกฺขณาปี จกฺขมา ฯ ภควา พุทฺธจกฺขณา โลกํ
โวโลเกนฺโต อทฺทส สตฺเต อปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขินฺทริเย
มฺหิณฺทริเย สุวากาเร ทฺวากาเร สุวิณฺญาปเย ทฺวิณฺญาปเย
อปฺเปกฺจเจ ปฺรโลภวชฺชกฺขยทสฺสาวิโน วิหรนฺเต ฯ [๓] เสยฺยถาปี นาม
อุปฺปลินฺยิ วา ปทฺมินฺยิ วา ปุณฺฑริกีนฺยิ วา อปฺเปกฺจจาณี อุปฺปลานิ
วา ปทฺมานิ วา ปุณฺฑริกาณี วา อุกฺเก ชาตานิ อุกฺเก สํวทฺธมานิ
อุทฺทกานุกฺคตานิ อนฺโตนิมฺมุคฺคโปสิตานิ อปฺเปกฺจจาณี อุปฺปลานิ วา
ปทฺมานิ วา ปุณฺฑริกาณี วา อุกฺเก ชาตานิ อุกฺเก สํวทฺธมานิ
สโมทกณฺฐิตานิ อปฺเปกฺจจาณี อุปฺปลานิ วา ปทฺมานิ วา
ปุณฺฑริกาณี วา อุกฺเก ชาตานิ อุกฺเก สํวทฺธมานิ อุกฺกา อจฺจุคฺคम्म
ติฏฺฐนฺติ อุปฺปลิตฺตานิ อุกฺเกน เอวเมว ๔ ภควา พุทฺธจกฺขณา โลกํ
#๑ โป. ม. ปณฺเฑ ฯ ๒ โป. ม. กุพฺพานิ จ ปฏฺิจฺจนฺนฺนานิ จ ฯ ๓ ม. อปฺเปกฺจเจ
#น ปฺร ... วิหรนฺเต ฯ ๔ ม. เอวเมว ฯ

โวลโณโต อทุกต สดเต อปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขินฺทริเย
มฺทินฺทริเย สุวากาเร ทฺวากาเร สุวิญญาปเย ทฺวิญญาปเย
อปฺเปกฺจเจ ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิโน วิหรนฺเต ฯ ชานาติ ภควา อัย
ปุคฺคโล รากฺจริโต อัย โทสจริโต อัย โมหจริโต อัย วิตฺถกฺจริโต
อัย สทฺธาจริโต อัย ฌาณจริโตติ ฯ รากฺจริตฺสฺส ภควา
ปุคฺคตฺสฺส อสุภกถํ กเถติ ฯ โทสจริตฺสฺส ภควา ปุคฺคตฺสฺส เมตฺตภาวนํ
อาจิกฺขติ ฯ โมหจริตํ ๑ ภควา ปุคฺคํ อุกฺกเทเส ปริปุจฺจาย
กาเลน ฌมฺมสุสฺวเน กาเลน ฌมฺมสากฺจฺจาย ฌรฺฐึวเส นินฺเวเสติ ฯ
วิตฺถกฺจริตฺสฺส ภควา ปุคฺคตฺสฺส อานาปานสฺสตี อาจิกฺขติ ฯ สทฺธาจริตฺสฺส
ภควา ปุคฺคตฺสฺส ปาสาทนียํ นิมิตฺตํ อาจิกฺขติ พุทฺธสุโพธิ
ฌมฺมสุฌมฺมตํ สงฺฆสฺสปฏิบัติํ สีลานิ จ อตฺตโน ฯ ฌาณจริตฺสฺส
ภควา ปุคฺคตฺสฺส วิปฺสฺสนานิมิตฺตํ อาจิกฺขติ อนิจฺจาการิ ทฺกฺขาการิ
อนตฺตการิ ฯ

เสเล ยถา ปพฺพตมฺพุทฺธนิฏฺฐิโต
ยถาปิ ปสฺเส ชนตํ สมฺนตฺโต
ตถูปมํ ฌมฺมมยํ สุเมธ ๒
ปาสาทมารุญฺห สมฺนตฺตจฺกฺข
โสทฺทาวกิญฺจํ ๓ ชนตมเปตฺโสโก
อเวกฺขสฺสฺสชาติชฺราภิกฺขตฺตฺติ ฯ

เอวํ ภควา พุทฺธจฺกฺขุนาปิ จกฺขมา ฯ

#๑ ไป. ม. โมหจริตฺสฺส ภควา ปุคฺคตฺสฺส .. ฯ ๒ ไป. สุเมธโส ฯ

#๓ ม. ย. โสทฺทาวกิญฺจํ ฯ

ถลั ภควา สมนุตจกขุณาปี จกขุมา ฯ สมนุตจกขุ วุจจติ
สพพญตถาณั ฯ ภควา สพพญตถาณณ อุเปโต สมุเปโต
อุปคโต สมุปคโต อุปปนโน สมุปปนโน สมนุนาคโต ฯ

น ตสฺส อธิฏฺฐมิจฺฉติ กิณฺจิ
อโธ อวิญญาตมชานิตพฺพั
สพฺพั อภิญญาสิ ยทตฺถิ เนยฺยั
ตถาคโต เตน สมนุตจกขุติ ฯ

เอวั ภควา สมนุตจกขุณาปี จกขุมาติ ยถา ทิสฺสติ จกขุมา ฯ

[๘๕๐] สพฺพั ตมฺ วิโนเทตฺวาติ สพฺพั รากตมฺ โทสตมฺ
โมหตมฺ มานตมฺ ทิฏฺฐิตมฺ กิเลสตมฺ ทุจฺจริตตมฺ อนุชกรณฺ อจกขุกรณฺ
อฉาณกรณฺ ปญฺญานโรชิกํ วิฆาตปฏฺขิกํ อนิพฺพานสํวตฺตนิกํ
ปญฺหิตฺวา ๑ ปชหิตฺวา ๒ วิโนทิตฺวา ๓ พฺยนตฺติกริตฺวา อนภาวํกเมตฺวาติ
สพฺพั ตมฺ วิโนเทตฺวา ฯ

[๘๕๑] เอโกว รติมชฺฉคาคิ ภควา ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก
อหุตฺติยญฺเจน เอโก ตณฺหาย ปหานญฺเจน เอโก เอกนฺตวีสฺตราโคติ
เอโก เอกนฺตวีสฺตโทสฺติ เอโก เอกนฺตวีสฺตโมโหติ เอโก เอกนฺตนิกฺกิลสฺติ
เอโก เอกายนฺมคฺคั คโตติ เอโก เอโก อนฺตฺตรั
สมฺมาสมุโพธิ อภิสฺมฺพุทฺโธติ เอโก ฯ

ถลั ภควา ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก ฯ ภควา ทหโรว
สมาโน สฺสุกาพเกโส ภทฺเทน โยพฺพญฺเณน สมนุนาคโต ปจฺเมน
#๑ ม. ย. นทิตฺวา ปญฺหิตฺวา ฯ ๒ ม. ชหิตฺวา ฯ ๓ วิโนเทตฺวา ฯ

วยสา อกามกานัน มาตาปิตูนัน อสุสมุขานัน รุทนต์านัน วิลปนุตานัน
ฌาติสงฆัน ปหาย สพพัน ยสปลิโพธัน ๑ ฉินฺทิตฺวา ปุตุตทารปลิโพธัน
ฉินฺทิตฺวา ฌาติปลิโพธัน ฉินฺทิตฺวา มิตฺตามจฺจปลิโพธัน ฉินฺทิตฺวา
สณฺนิธิปลิโพธัน ฉินฺทิตฺวา เกสมสฺสํ โอิหारेตฺวา กาสายานี วตฺถานี
อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา อากิณฺจนภาวํ ๒ อูปคนฺตฺวา
เอโก จรติ วิหริติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ
เอวํ ภควา ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก ฯ

กถํ ภควา อทฺตียญฺเจน เอโก ฯ โส เอวํ ปพฺพชิตฺวา สฺมาโน
เอโก อรณฺณวนปตฺถานี ปนฺตฺวานี เสนาสฺนानी ปฏฺิเสวติ อปฺปสทฺทานี
อปฺปนิคฺโขสานี วิชนฺวาทานี มนุสฺสราหเสยฺยกานี ปฏฺิสถฺลานสารูปฺปานี
โส เอโก ๓ กจฺฉติ เอโก ติฏฺฐติ เอโก
นีสิตฺติ เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ เอโก คามํ ปิณฺฑาทาย ปวิสติ
เอโก ปฏฺิกกมฺติ เอโก รโห นีสิตฺติ เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐาติ
เอโก จรติ [๔] วิหริติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ เอวํ
ภควา อทฺตียญฺเจน เอโก ฯ

กถํ ภควา ตณฺหาเย ปหานญฺเจน เอโก ฯ โส เอวํ เอโก
อทฺตियो อปฺปมตฺโต อาตปิ ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นชฺชา เนรณฺชราย
ตีเร โพธิรุกฺขมูเล มหาปฺธานัน ปทหนฺโต มารํ สเสนํ [๕] นมฺจึ
ปมตฺตพฺนฺธธ วิรมิตฺวา ตณฺหํ ชาลินี สฺริตํ [๖] วิสฺตติกํ ปชฺหติ ๗
วิโนเทติ พุยนฺตึกโรติ อนภาวจฺกเมติ ฯ

#๑ ม. ฆราวาสปลิโพธัน ฯ ๒ ม. อกิณฺจนภาวํ ฯ ๓ ม. ย. เอโก จรติ ฯ

#๔ ย. เอโก ฯ ๕ ม. กณฺหํ ฯ ๖ ม. วิสฺริตํ ฯ ๗ ม. ปชฺหสิ วิโนเทสิ

#พุยนฺตึ อกาสิ อนภาวจฺกเมสิ ฯ

คณหาหุติโย ปุริโส ทิมมทุธาน ลัสรี
อิตถภาวณณถาภาว ลัสารี นาทิวตตติ
เอตมาทีนั ฌตฺวา คณหิ ทุกฺขสฺส สมภว
วีสตโณห อนาทาโน สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชติ ฯ

เอวํ ภควา คณฺหาหย ปหานญฺเจน เอโก ฯ

กถํ ภควา เอกนุตฺตวิตรโาคติ เอโก ฯ ราคสฺส ปหีนตฺตา
เอกนุตฺตวิตรโาคติ เอโก ฯ โทสสฺส ปหีนตฺตา เอกนุตฺตวิตโอสติ
เอโก ฯ โมหสฺส ปหีนตฺตา เอกนุตฺตวิตโมโหติ เอโก ฯ กิเลสํ
ปหีนตฺตา เอกนุตฺตนิกฺกิเลสติ เอโก ฯ

กถํ ภควา เอกายนฺมคฺคํ คโตติ เอโก ฯ เอกายนฺมคฺโค
วุจฺจติ จตฺตารโ สติปฏฺจํจํนา จตฺตารโ สมฺมปฺปชํจํนา จตฺตารโ
อิทฺธิปฺปาทา ปณฺจินฺทฺริยานิ ปณฺจ พลํนิ สตฺต โขชฺฌนฺจํคา
อริโย อญฺจจฺจิกโก มคฺโค ฯ

เอกายนํ ชาตฺธิขยฺนตฺตทสฺสี
มคฺคํ ปชํจํนาติ หิตานุกมฺปิ
เอเตน มคฺเคน อตฺตริสฺสุ ๑ ปุพฺเพ
ตฺตริสฺสนฺติเยว ๒ ตฺรนฺติ โอมฺนฺติ ฯ

เอวํ ภควา เอกายนฺมคฺคํ คโตติ เอโก ฯ

กถํ ภควา เอโก อนุตฺตฺตริ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺตฺติ
เอโก ฯ โพธิ วุจฺจติ จตฺตสฺส มคฺเคสฺส ฌาณํ ปณฺญา

#๑ ม. ตฺตริสฺสุ ฯ ๒ ม. ตฺตริสฺสนฺติ เย จ ฯ

ปณฺณิหุริยํ ปณฺณพลํ ฌมฺมวិยสฺมโปกฺขณฺงฺโก วิมฺสา วิปฺสฺสนา
สมฺมาทิฏฺฐิ ๑ ภควา เตน โปธิลาณน สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
พฺพชฺฉิ สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ พฺพชฺฉิ สพฺเพ ฌมฺมา อนตฺตาติ
พฺพชฺฉิ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ พฺพชฺฉิ ๑เป๑ ชาติปจฺจยา
ชรามรณฺนติ พฺพชฺฉิ อวิชฺชานิโรธา สงฺขารนิโรฺธติ พฺพชฺฉิ ๑เป๑
ชาตินิโรธา ชรามรณฺนโรฺธติ พฺพชฺฉิ อิทํ ทุกฺขนฺติ พฺพชฺฉิ อัย
ทุกฺขสมฺทโยติ พฺพชฺฉิ อัย ทุกฺขนิโรฺธติ พฺพชฺฉิ อัย ทุกฺขนิโรฺธคามินี
ปฏฺธิปทาติ พฺพชฺฉิ อิเม อาสวาติ พฺพชฺฉิ อัย อาสวสมฺทโยติ
พฺพชฺฉิ อัย อาสวนิโรฺธติ พฺพชฺฉิ อัย อาสวนิโรฺธคามินี ปฏฺธิปทาติ
พฺพชฺฉิ อิเม ฌมฺมา อภิลฺลเยยฺยาติ พฺพชฺฉิ อิเม ฌมฺมา ปริณฺลเยยฺยาติw
พฺพชฺฉิ อิเม ฌมฺมา ปหาตพฺพาติ พฺพชฺฉิ อิเม ฌมฺมา
ภาเวตพฺพาติ พฺพชฺฉิ อิเม ฌมฺมา สจฺฉิกาทพฺพาติ พฺพชฺฉิ ฉนฺนํ
ผลฺลสฺสายตนาณํ สมฺทยลฺลจ อตฺถงฺกมฺลจ อสฺสาทลฺลจ อาทีนวลฺลจ
นิสฺสรณฺลจ พฺพชฺฉิ ปณฺจณฺนํ อุปาทานกฺขณฺฐานํ สมฺทยลฺลจ
อตฺถงฺกมฺลจ อสฺสาทลฺลจ อาทีนวลฺลจ นิสฺสรณฺลจ พฺพชฺฉิ จตฺตณฺนํ
มหาภูตानลฺลจ ๑ สมฺทยลฺลจ อตฺถงฺกมฺลจ อสฺสาทลฺลจ อาทีนวลฺลจ
นิสฺสรณฺลจ พฺพชฺฉิ ยงฺกิลฺลจ สมฺทยฌมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรฺธฌมฺมฺนติ
พฺพชฺฉิ ๑ อถวา ยงฺกิลฺลจ พฺพชฺฉิตพฺพํ [๒] ปฏฺธิพฺพชฺฉิตพฺพํ
สมฺพฺพชฺฉิตพฺพํ อธิคฺคณฺตพฺพํ ผุสฺสิตพฺพํ ๓ สจฺฉิกาทพฺพํ สพฺพนฺตํ เตน
โปธิลาณน พฺพชฺฉิ อนุพฺพชฺฉิ ปฏฺธิพฺพชฺฉิ สมฺพฺพชฺฉิ สมฺมาพฺพชฺฉิ อธิคฺคจฺฉิ
#๑ ม. จสทฺโท นตฺถิ ๑ ๒ ม. อนุพฺพชฺฉิตพฺพํ ๑ ๓ ม. ผุสฺสิตพฺพํ ๑

ปฏิถมิ ๑ ผุเสถสิ ๒ สจฺจนิกาสี เอวํ ภควา เอโก อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิํ
อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก ฯ

รติมชฺฌคาคิ รตินฺติ เนกขมฺมรตี ปวิเวกรตี ๑ อุปสมรตี สมฺโพธิรตี
อชฺฌคา [๔] อธิคจฺฉิ ผุเสถสิ ๒ สจฺจนิกาสีติ เอโกว รติมชฺฌคา ฯ

เตนาห สารีปฺตตฺตเถโร

สเทวกสฺส โลกสฺส ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมา

สพฺพิ ตมํ วิโนเทตฺวา เอโกว ๕ รติมชฺฌคาคิ ฯ

[๔๕๒] ตํ พุทฺธํ อตีตํ ตาที อุกฺกํ คณิมาคตํ

พหุณฺนมิจ พทฺธานํ อตฺถิ ปญฺเฬน อากมฺ ๑

[๔๕๓] ตํ พุทฺธํ อตีตํ ตาทินฺติ พุทฺโธติ โย โส ภควา

สยมฺภู อนาจรียโก ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส สามํ สจฺจานิ

อภิสมฺพุชฺฉิ ตตฺถ จ สพฺพญฺญตํ ปตฺโต ๖ พฺลฺลฺส จ วสีภาวํ

ปตฺโต ๗ ฯ พุทฺโธติ เกนตฺเถน พุทฺโธ ๑ พุชฺฉิตา สจฺจานีติ

พุทฺโธ ๑ โโพเชตา ปชายาติ พุทฺโธ ๑ สพฺพญฺญตาย พุทฺโธ ๑

สพฺพทสฺสาวิตาย พุทฺโธ ๑ อภิญฺญเญยตาย ๘ พุทฺโธ ๑ วิกสิตาย ๕

พุทฺโธ ๑ ชีณาสวสฺสงฺขาเตน พุทฺโธ ๑ นิรุปกฺกิลฺลสฺสงฺขาเตน พุทฺโธ ๑

เอกนฺตฺวิตราคิตี พุทฺโธ ๑ เอกนฺตฺวิตโทโสติ พุทฺโธ ๑ เอกนฺตฺวิตโมโหติ

พุทฺโธ ๑ เอกนฺตฺนิกฺกิลฺลโสติ พุทฺโธ ๑ เอกายนฺมคฺคํ

คโตติ พุทฺโธ ๑ เอโก อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิํ อภิสมฺพุทฺโธติ

พุทฺโธ ๑ อพุทฺธวิหตฺตตา พุทฺธิปฺปฏิสากฺตตา พุทฺโธ ๑ พุทฺโธติ

#๑ ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ๑ ๒ ม. ผุเสถสิ ๑ ๓ ม. วิเวกรตี ๑

#๔ ม. ย. สมชฺฌคา ๑ ๕ ย. เอโก จ ๑ ๖-๗ ม. ปาปฺปณิ ๑ ๘ ย. อนญฺญเญยตาย ๑

#ม. อนญฺญเนยฺยตาย ๑ ๕ วิสฺวิตาย ๑

เนตํ นามํ ๑ มาตรา กตํ น ปีตรา กตํ น ภาตรา กตํ น
ภคินิยา กตํ น มิตุตามจุเจหิ กตํ น ชาติสาโลหิตะหิ กตํ น
สมณพฺรหฺมณฺเหหิ กตํ น เทวตานิ กตํ วิโมกฺขนุตฺติกเมตํ พุทฺธานํ

ภควนฺตานิ โปธิยา มฺลเ สห สพฺพญฺญตฺตณฺสส ปฏฺฐิตาภา สจฺฉิกา
ปฺลยฺยตฺติ ยทิตํ พุทฺโธตฺติ ตํ พุทฺธํ ฯ

[๘๕๔] อตีตฺตํ เทว นิสฺสยา ตณฺหานิสฺสโย จ ทิฏฺฐินิสฺสโย จ ฯ
กตโม ตณฺหานิสฺสโย ฯ ยาวตา ๒ ตณฺหาสงฺขาเตน สีมกตํ
มริยาทิกตํ โอริกตํ ปริยฺนตฺกตํ ๓ ปริกฺคหิตํ มมายิตํ อิทํ มมํ ๔
เอตํ มมํ เอตฺตํ มมํ เอตฺตาวตา มมํ มม รุปา สทฺทา
คฺนฺธา รสา โฝฏฺจพฺพา อตฺตธฺมา ปาปฺรณฺา ๕ ทาสีทาสา อเชพฺภา
กุกฺกุฏฺสฺกรา หตฺถิกฺวาสุสฺวาเวา เขตฺตํ วตฺตํ หิรฺลฺลํ สุวณฺณํ
คามนิกฺมราชฺชานิโย รกฺขญฺจ ชนปฺโท จ โกโส จ โกฏฺจการญฺจ
เกวลมฺปิ มหาปจฺวี ตณฺหาเวสฺน มมายติ ยาวตา อฏฺฐสฺตตณฺหาวิปฺริตํ
อัย ตณฺหานิสฺสโย ฯ

กตโม ทิฏฺฐินิสฺสโย ฯ วิสฺตฺวตฺตฺตฺตา สกฺกายทิฏฺฐิ ทสฺวตฺตฺตฺตา
มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทสฺวตฺตฺตฺตา อนตฺตฺคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ ยา เอวรฺรูปา ทิฏฺฐิ
ทิฏฺฐิคตํ ทิฏฺฐิคหนํ ทิฏฺฐิกนฺตาโร ทิฏฺฐิวิสุกฺกายิกํ ๖ ทิฏฺฐิวิปฺสนฺทิตํ
ทิฏฺฐิสฺสโยชนํ คาโห ปฏฺฐิกฺคาโห อภินิเวโส ปฺรามาสฺ โกมฺมคฺโค
มิจฺฉาปฺโถ มิจฺฉตฺตํ ติตฺถายตฺนํ วิปฺริยฺสคฺคาโห วิปฺริตคฺคาโห
#๑ ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ ๒ ม. ยาว ฯ ๓ ม. ปริยฺนตฺกตํ ฯ ๔ ม. มม ฯ
#อิตฺโต ปฺริ อีทิสเมว ฯ ๕ ม. ปาฐรณฺา ฯ ๖ ม. ทิฏฺฐิวิสุกฺกายิกํ ฯ

วิปุลลาศคคาโห มิจฉาคาโห อยถาวกสมิ ยถาวกนฺติ คาโห
ยวตา ทฺวาตฺถุจฺจิทฺติ ทฺถุจฺจิทฺตานิ อโย ทฺถุจฺจิทฺตโย ฯ

พฺพุตฺตสฺส ภควโต ตณฺหานิสฺสโย ปหิโน ทฺถุจฺจิทฺตโย ปญฺจิสฺสทฺถุจฺจิทฺตโย ฯ
ตณฺหานิสฺสยสฺส ปหิโนตฺตา ทฺถุจฺจิทฺตยสฺส ปญฺจิสฺสทฺถุจฺจิทฺตยสฺส
ภควา จกฺขุ อนิสฺสโร ๑ โสตํ ฆานํ ชิวฺหํ กายํ มนํ
อนิสฺสโร รุเป สทฺเท คนฺเช รเส โผฏฺฐพฺเพ กุลฺลํ คณฺโณ อวาทํ
ลาภํ ยสํ ปถํ สฺสํ จิวฺโร ปิณฺฑปาตํ เสนาสนํ คิลาณปจฺจยเกสฺสชฺชปริกฺขารํ
กามธาตุํ รุปรธาตุํ อรุปรธาตุํ กามภวํ รุปรภวํ
อรุปรภวํ สลฺลณภวํ อสลฺลณภวํ เนวสลฺลณนาสลฺลณภวํ เอกโวการภวํ
จตุโวการภวํ ปญฺจโวการภวํ อตีตํ อนาคตํ ปจฺจุปปนฺนํ
ทฺถุจฺจิทฺตมฺมุตํ วิญฺญาตพฺเพ ชมฺเม [๒] อนิสฺสโร อนลฺลิตฺตโน อนุปคโต
อนชฺโฆสิตโต อนริมฺมุตโต นิกฺขนฺโต นิสฺสทฺถุจฺจิทฺตโย วิปฺปมฺมุตโต
วิสลฺลณฺมุตโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตีตี ตํ พุทฺธํ อตีตํ ฯ

[๘๕๕] ตาทินฺนุติ ภควา ปญฺจหากาเรหิ ตาทิ ๑ อธิจฺจานินฺนุจฺเจ
ตาทิ จตฺตาวีติ ตาทิ ตินฺนุณาวีติ ตาทิ มุตฺตาวีติ ตาทิ
ตํนิทฺเทสา ตาทิ ฯ

ถถํ ภควา อธิจฺจานินฺนุจฺเจ ตาทิ ฯ ภควา ลาภปี ตาทิ อลาภปี
ตาทิ ยเสปี ตาทิ อยเสปี ตาทิ ปถํสายปี ตาทิ นินฺนุทายปี
ตาทิ สฺสขปี ตาทิ ทฺถุขปี ตาทิ ฯ เอกญฺเจ ๔ พาทํ คนฺเชน
ลิมฺเปยฺยํ เอกญฺเจ ๔ พาทํ วาสียา ตจฺเจยฺยํ ฯ อมฺกสมิ นตฺถิ
#๑ ม. สพฺพุตฺตอ อสิโต ฯ ๒ ม. ย. อสิโต ฯ ๓ ม. ตาทิ ฯ อโต ปรี อธิสเมว ฯ
#๔ ม. เอกญฺเจ ฯ

ราโค อมกสมิ นตฺถิ ปฏิมิ ฯ อนุนยปฏิมวิปฺปหิโน อุกฺมาตินิกฺมาตีวิตฺตโต
อนุโรหวิโรธสมตฺถิกนฺโต ฯ เอวํ ภควา
อิฏฺฐานิฏฺฐเจ ตาถิ ฯ

กถิ ภควา จตฺตาวีตฺติ ตาถิ ฯ ภควโต ๑ ราโค จตฺโต วนฺโต
มุตฺโต ปหิโน ปฏินิสฺสฏฺโฐ ฯ โทโส โมโห โกโร อุปนาโห
มกุโข ปฟาโส อิสฺสา มจฺจริยํ มายา สาเจยฺยํ ฌมฺภ
สارมฺภ มาโน อติมานो มโห ปมาโท สพฺเพ กิเลสา
สพฺเพ ทฺวจจริตา สพฺเพ ทรธา สพฺเพ ปริพาหา สพฺเพ
สนฺตปาปา สพฺพากุสลาภิสงฺขารา จตฺตา วนฺตา มุตฺตา ปหิโน
ปฏินิสฺสฏฺฐา ฯ เอวํ ภควา จตฺตาวีตฺติ ตาถิ ฯ

กถิ ภควา ตินฺณาวีตฺติ ตาถิ ฯ ภควา กาโมฆํ ตินฺโณ
ภโวฆํ ตินฺโณ ทิฏฺฐโฆฆํ ตินฺโณ อวิชฺโชฆํ ตินฺโณ สพฺพสํสารถิ
ตินฺโณ อุตฺตตินฺโณ ๒ นิตฺตตินฺโณ อตฺถิกนฺโต สมตฺถิกนฺโต วีตฺตโต ฯ
โส วุฏฺฐวาโส จินฺณจฺรโณ คตฺตุโข คตฺติโส คตฺตโกฏฺโถ ๓
ปาติตฺตพฺรหฺมจฺริโย อุตฺตมทิฏฺฐิปปตฺโต ภาวิตมคฺโค ปหิโนกิเลส
ปฏิวิทฺธาณูปฺโป สจฺฉิกคฺคินโรโร ฯ ทฺถุขํ คสฺส ปริณฺณาคํ สมฺมทโย
ปหิโน มคฺโค ภาวิต นโรโร สจฺฉิกคฺโค อภินฺนเยยฺยํ อภินฺนญาคํ
ปริณฺนเยยฺยํ ปริณฺณาคํ ปหาตพฺพํ ปหิโน ภาเวตพฺพํ ภาวิตํ สจฺฉิกคฺคตพฺพํ
สจฺฉิกคํ ฯ โส อุกฺขิตฺตปฺปติโฆ ๔ สจฺฉิกคฺคณฺปริกฺโข อพฺพุพฺพหสิโก
นโรคฺคโผ อโรโย ปนฺนทฺธโร ปนฺนภาโร วิสฺลฺลยฺตฺโต ปญฺจกฺวิปฺปหิโน
#๑ ม. ภควตา ฯ ๒ ย. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๓ ม. คตฺตโกฏฺโถ ฯ ๔ ม. ปฏฺโฆ ฯ

ฉพงคสมนฺนาโคโต เอการกฺโข จตุราปสฺเสโน ปนฺณณปจฺเจกสจฺโจ
สมวยสฺสฺสฺสโน อนาวิตสฺสกปโป ปสฺสทฺทกยสฺงฆาโร
สฺวิมุตฺตจิตฺโต สฺวิมุตฺตปญฺโญ เกวลี วุสิตฺวา อุตฺตมปฺริโส
ปรมปฺริโส ปรมปฺปตฺติปฺปตฺโต ฯ โส เนว อัจฉินาติ ๑ น อปฉินาติ ๒
อปฉินิตฺวา จิโต เนว ปชฺหติ น อุปาทิยติ ปชฺหิตฺวา จิโต
เนว วิสึเนติ ๓ น อุตฺสึเนติ วิสึเนตฺวา จิโต เนว วิฐฺเปติ ๔ น
สนฺธฺรฺเปติ วิฐฺเปตฺวา จิโต อเสกฺเขน สึตฺกขฺนฺเชน สมนฺนาทตฺตฺตา
จิโต อเสกฺเขน สฺมาธิกฺขฺนฺเชน สมนฺนาทตฺตฺตา จิโต อเสกฺเขน
ปญฺญาทฺกขฺนฺเชน สมนฺนาทตฺตฺตา จิโต อเสกฺเขน วิมุตฺติกฺขฺนฺเชน
สมนฺนาทตฺตฺตา จิโต อเสกฺเขน วิมุตฺติณฺณทสฺสนกฺขฺนฺเชน
สมนฺนาทตฺตฺตา จิโต สจฺจํ ปฏฺธิปาทยิตฺวา ๕ จิโต เอวํ สมตฺติกฺกมิตฺวา
จิโต กิเลสฺสฺสฺสํ ปรียาทยิตฺวา ๖ จิโต อปรีกมฺนตฺยา จิโต กุญฺญํ ๗
สมาทาย จิโต มุตฺติปฏฺธิเสวนตฺยา ๘ จิโต เมตฺตฺยา ปารีสุทฺธิยา
จิโต กรุณฺยา ปารีสุทฺธิยา จิโต มุทิตฺยา ปารีสุทฺธิยา จิโต อุกฺเขน
ปารีสุทฺธิยา จิโต อจฺจนตฺปารีสุทฺธิยา จิโต อกมฺมณฺญตฺยา
ปารีสุทฺธิยา จิโต วิมุตฺตตฺตา จิโต สฺนฺคฺสึตฺตตฺตา จิโต ขนฺธฺปรียฺนฺเต
จิโต ธาตุปรียฺนฺเต จิโต อายตฺนปรียฺนฺเต จิโต คตฺติปรียฺนฺเต
จิโต อุปฺปตฺติปรียฺนฺเต จิโต ปฏฺธิสนฺธิปรียฺนฺเต จิโต ภาวปรียฺนฺเต
จิโต สํสฺสารปรียฺนฺเต จิโต วญฺญปรียฺนฺเต จิโต อนฺตมภเว
จิโต อนฺตมสมุสฺสเย จิโต อนฺตมเทหฺสโร ภควา ฯ

#๑ ม. อัจฉินติ ฯ ๒ อปฉินติ ฯ ๓ ม. สํสึพฺพติ ฯ ๔ ม. วิฐฺ ฯ ๕ ม.

#สมฺปฏฺธิปาทยิตฺวา ฯ ๖ ม. ปรียาทยิตฺวา ฯ ๗ ม. กุญฺญํ ฯ ๘ ม. มุตฺต ฯ

ตสฺสายํ ปจฺฉิมโก ภโว จริโมยํ สมุสฺสโย

ชาติมรณสํสારो นตฺถิ ตสฺส ปุณฺณภโวติ ฯ

เอวํ ภควา ติณฺณาวิติ ตาเท

กถํ ภควา มุตฺตาวิติ ตาเท ฯ ภควโต ราคา จิตฺตํ มุตฺตํ5
วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ ฯ โทสา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ ฯ โมหะ
จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ ฯ โกธา อุปนาหา มกฺขา ปฟาสา
อิสฺสาย มจฺจฺริยา มายาย สาเจยฺยา ถมฺภา สารมฺภา มานา
อติมานา มทา ปมาทา สพฺพกิเลเสหิ สพฺพทฺวจฺริเตหิ
สพฺพทรเถหิ สพฺพปริพาเหหิ สพฺพสนฺดาเปหิ สพฺพากุสลาภิสงฺขาระหิ
จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ ฯ เอวํ ภควา มุตฺตาวิติ
ตาเท ฯ

กถํ ภควา ตํนิทฺเทสา ตาเท ฯ ภควา สีเล สติ สีลวาติ
ตํนิทฺเทสา ตาเท ฯ สทฺชาย สติ สทฺชโรติ ตํนิทฺเทสา ตาเท ฯ
วิริเย สติ วิริยวาติ ตํนิทฺเทสา ตาเท ฯ สติยา สติ สติมาติ
ตํนิทฺเทสา ตาเท ฯ สมาธิสุมิ สติ สมาหิโตติ ตํนิทฺเทสา ตาเท ฯ
ปญฺญาเย สติ ปญฺญวาติ ตํนิทฺเทสา ตาเท ฯ วิชฺชาย สติ เตวิชฺชโรติ
ตํนิทฺเทสา ตาเท ฯ อภิญฺญาเย สติ ฉพฺภิญฺโญติ ตํนิทฺเทสา ตาเท ฯ
พล ๑ สติ ทสพฺโโลติ ตํนิทฺเทสา ตาเท ฯ เอวํ ภควา ตํนิทฺเทสา
ตาเทติ ตํ พุทฺธํ อสิตํ ตาเท ฯ

[๘๕๖] อภฺหํ กณฺนิมาคตฺนฺติ อภฺโหติ ตีณฺนิ กุหนวตฺตฺตฺนฺนิ
ปจฺจยปฺปฏิเสวนสงฺฆาตํ
#๑ ม. ทสพล ๕

ปฏิเสวนสงฆาติ กุหนวตถุ อิริยาปถสงฆาติ กุหนวตถุ สามนตชปปนสงฆาติ
กุหนวตถุ ฯ

กตมัม ปจฺจยปฏิเสวนสงฆาติ กุหนวตถุ ฯ อิธ คหปติกา ภิกขุ
นิมนฺเตนฺติ จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยภสชฺชปริกฺขารเหหิ ฯ
โส ปาปิจฺจโน อิจฺฉापโกโต อตฺถิโก จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลาน-
ปจฺจยภสชฺชปริกฺขารานัม ภิกฺขโยมฺยตัม อุปาทาย จีวรํ ปจฺจกฺขชาติ
ปิณฑปาตํ ปจฺจกฺขชาติ เสนาสนํ ปจฺจกฺขชาติ คิลานปจฺจยภสชฺชปริกฺขารํ
ปจฺจกฺขชาติ ฯ โส เอวมายหิ กิํ สมณฺสฺส มหคฺคฺเขน
จีวเรน เอตัม สारูปป์ ยัม สมโณ สฺसानา วา สงฺการกฺกฺกา
วา ปापณฺนิกา วา นนฺตกานิ อฺจฺจจินฺตฺวา สงฺฆาณฺ्หิ กริตฺวา ชาเรย
กิํ สมณฺสฺส มหคฺคฺเขน ปิณฑปาเตน เอตัม สारูปป์ ยัม สมโณ
อฺจฺฉนฺจริยาย ปิณฑฺยาลोเปน ชีวิกัม กปฺเปยฺย กิํ สมณฺสฺส
มหคฺคฺเขน เสนาสนเนน เอตัม สारูปป์ ยัม สมโณ รุกฺขมฺมูลิโก
วา อสฺสฺส โสสานิโก วา อพฺุโภกาสิโก วา กิํ สมณฺสฺส มหคฺคฺเขน
คิลานปจฺจยภสชฺชปริกฺขารेन เอตัม สारูปป์ ยัม สมโณ ปฺุติมฺตฺเตน
หริตฺกิขณฺเฑน โอสถัม กรเຍฺยชาติ ตพฺุปาทาย ลฺุขัม จีวรํ
ชาเรติ ลฺุขัม ปิณฑปาตํ ภฺุยฺชติ ลฺุขัม เสนาสนํ ปฏฺิเสวติ ลฺุขัม
คิลานปจฺจยภสชฺชปริกฺขารํ ปฏฺิเสวติ ฯ ตเมนํ คหปติกา เอวํ
ชานนฺติ อยัม สมโณ อปฺปิจฺจโน สนฺตฺถุจฺจ ปวิวิตฺโต อสฺสฺสฺสจฺจ
อารทฺุทวิริโย รุตฺวาโทติ ภิกฺขโย ภิกฺขโย นิมนฺเตนฺติ
จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยภสชฺชปริกฺขารเหหิ ฯ

โส เอวมาห ติณณ

สมมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ สทฺธาย
 สมมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ เทยฺยธมฺมสฺส
 สมมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ ทกฺขิณฺเอยานํ
 สมมุขีภาวา สทฺโธ กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ ตุมฺหากณฺเวยายํ
 สทฺธา อตฺถิ เทยฺยธมฺโม จ สํวิชฺชติ อหฺลจ
 ปฏฺิกฺคาหโก สจฺจํ น ปฏฺิกฺกhesฺสามิ เอวํ ตุมฺเหห ปุณฺเณน
 ปริพาหิรา ภวิสฺสถ น มยฺหํ อิมินา อตฺถิ อปิจ ตุมฺหากํเยว
 อนุกมฺปาย ปฏฺิกฺกณฺหามิตฺติ ตทฺปาทาย พหุํปิ จิวํ ปฏฺิกฺกณฺหาติ
 พหุํปิ ปิณฺฑปาทํ ปฏฺิกฺกณฺหาติ พหุํปิ เสนาสนํ ปฏฺิกฺกณฺหาติ
 พหุํปิ กิลานปจฺจยเกสฺชชฺชปริกฺขารํ ปฏฺิกฺกณฺหาติ ฯ ย เอรูปา
 ภาควุฑฺฒิกา ภาควุฑฺฒิยํ กุหนฺนา กุหายนา กุหิตฺตํ อิทํ วุจฺจติ
 ปจฺจยปฏฺิเสวนสงฺฆาตํ กุหนฺนตฺถ ฯ

กตมํ อิริยาปถสงฺฆาตํ กุหนฺนตฺถ ฯ อิเชกฺโข ปาปิจฺโจ
 อิจฺฉापโกโต สมฺภาวนาธิปฺปาโย เอวํ มํ ชโน สมฺภาวเสสฺสตีติ
 คมณํ สณฺจเปติ จานํ สณฺจเปติ นิสฺหขํ สณฺจเปติ เสยฺยํ ๑
 สณฺจเปติ ปณฺิธาย คจฺจติ ปณฺิธาย ติฏฺฐติ ปณฺิธาย นิสฺสีทติ
 ปณฺิธาย เสยฺยํ กปฺเปติ สฺมาหิตโต วีย คจฺจติ สฺมาหิตโต วีย
 ติฏฺฐติ สฺมาหิตโต วีย นิสฺสีทติ สฺมาหิตโต วีย เสยฺยํ กปฺเปติ
 อาปาถกฺขณฺายิว โหติ ฯ ย เอรูปา อิริยาปถสฺส อาจปนา
 #๑ ม. สยน์ ฯ

จปนา สณฺจปนา ภาควุฑฺฒิกา ภาควุฑฺฒิยํ กุหนา กุหายนา กุหิตตฺตํ
อิทํ วุจฺจติ อิริยาปถสงฺขาตํ กุหนวตฺถุ ๑

กตมํ สามนฺตชปฺปนสงฺขาตํ กุหนวตฺถุ ๑ อิเชกฺจฺโจ ปาปิจฺโจ
อิจฺฉาปกโต สมฺภาวนาธิปฺปาโย เอวํ มํ ชโน สมฺภเวสฺสตีติ
อริยชฺมมสนฺนิสฺสิตํ วาจํ ภาสฺติ โย เอวรูปํ จีวรํ ชาเรติ โส
สมฺโณ มหเสกฺโขติ ภาณฺติ โย เอวรูปํ ปตฺตํ ชาเรติ โลหถาลกํ
ชาเรติ ชฺมมกรกํ ชาเรติ ปริสวานํ ชาเรติ กุณฺจิกํ
ชาเรติ อุปาหนํ ชาเรติ กายพนฺธนํ ชาเรติ อาโยคํ ชาเรติ
โส สมฺโณ มหเสกฺโขติ ภาณฺติ ๑ ยสฺส เอวรูปํ อุปชฺฌมาโย
โส สมฺโณ มหเสกฺโขติ ภาณฺติ ๑ ยสฺส เอวรูปํ อจฺริโย

[๑] สมานุปชฺฌายกา สมานาจริยกา มิตฺตา สนนฺทิฏฺฐา สมภตฺตา
สหายา โส สมฺโณ มหเสกฺโขติ ภาณฺติ ๑ โย เอวรูปํ วิหาร
วสฺติ โส สมฺโณ มหเสกฺโขติ ภาณฺติ ๑ โย เอวรูปํ อทฺตโยเค
วสฺติ ปาสาเท วสฺติ หมฺมิเย วสฺติ กุหายํ วสฺติ เลณ
วสฺติ กุฎฺฐิยา วสฺติ กุฎฺฐาคารวสฺติ อญฺญวสฺติ มาเพ
วสฺติ อุทฺตมฺมเท ๒ วสฺติ อุปญฺจฺจานสาลาโย วสฺติ มณฺฑปํ วสฺติ
รฺกขมฺมฺเล วสฺติ โส สมฺโณ มหเสกฺโขติ ภาณฺติ ๑ อถวา
โกรชฺชิกโกรชฺชิกโก ภาควุฑฺฒิกภาควุฑฺฒิกโก กุหฺกุโห ลปฺลโป มุขสมฺภาวิตโต
อโย สมฺโณ อิมาสํ เอวรูปานํ สนนฺตานํ วิหารสมฺปาตฺตึนํ ลากิตี
ตาทิสํ กมฺภีรํ กุพฺพหํ นินฺปุณฺณํ ปฏฺิจฺฉนฺนํ โลกุตฺตรสฺสณฺณตปฏฺิสฺสยฺตฺตํ
#๑ โป. ม. เอวรูปา ๑ ๒ โป. ย. อุฏฺฏณฺเฑ ๑

กถิ กเถติ ฯ ยา เอวรูปา ภากุฎีกา ภากุฎิยิ กุหนา กุหายนา
กุหิตตติ อิทิ วุจติ สามนุตชปฺปนสงฆาติ กุหนวตฺถุ ฯ

พุทฺธสฺส ภควโต อิมานิ คีณิ กุหนวตฺถุนิ ปหีนานิ สมฺมจฺฉินฺนนานิ
วุปฺสนฺตานิ ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกานิ ฅาณคฺคินา ททฺฒานิ
ตสฺมา พุทฺโธ อุกฺโหติ อุกฺหิ ฯ

[๘๕๖] คณิมาคตฺนฺติ คณิตี คณิ ฯ ภควา คณาจริโยติ
คณิ ฯ คณฺสฺส สตฺถาติ คณิ ฯ คณิ ปฺริหฺรตีติ คณิ ฯ คณิ
โหวทตีติ คณิ ฯ คณิ อนุสฺสาคีติ คณิ ฯ วิสฺสารโท คณิ
อุปฺสงฺกมตีติ คณิ ฯ คณฺสฺส สฺสฺสฺสตี โสตี โอทหฺติ อณฺณวจิตฺตํ
อุปฺญฺจเปตีติ คณิ ฯ คณิ อุกฺสฺลา วุญฺจาเปตฺวา กุสฺเล
ปฺติญฺจเปตีติ คณิ ฯ ภิกฺขุคณฺสฺส คณิ ฯ ภิกฺขุณีคณฺสฺส คณิ ฯ
อุปาสกคณฺสฺส คณิ ฯ อุปาสิกาคณฺสฺส คณิ ฯ ราชคณฺสฺส
คณิ ฯ ขตฺตฺยคณฺสฺส คณิ ฯ พุราหฺมณคณฺสฺส คณิ ฯ เวสฺสคณฺสฺส
คณิ ฯ สฺสทฺทคณฺสฺส คณิ ฯ พุรหฺมคณฺสฺส คณิ ฯ
เทวคณฺสฺส คณิ ฯ สงฺฆิ ๑ คณิ คณาจริโย อากโต อุปาคโต
สมฺมปาคโต สมฺมปฺตฺโต สงฺกสฺสสนฺครนฺติ อุกฺหิ คณิมาคตํ ฯ

[๘๕๗] พหฺนฺนมิทฺ พทฺธานนฺติ พหฺนฺนนฺติ พหฺนฺนํ ขตฺตฺยิยานํ
พุราหฺมณานํ เวสฺสานํ สฺสทฺทานํ คหฺนฺจฺจานํ ปพฺพชิตานํ เทวานํ
มนุสฺसानํ ฯ พทฺธานนฺติ พทฺธานํ พทฺธจฺจานํ ปฺริจาริกานํ ๒ สีสฺसानนฺติ
พหฺนฺนมิทฺ พทฺธานํ ฯ

#๑ โป. ม. สงฺฆิ คณิ คณาจริยิ อากนฺติอุปคตํ สมฺมปคตํ สมฺมปฺปนํ ฯ

#๒ ม. ปฺริจาริกานํ ฯ

ปวิวิตต์ อสปปายสททสวเนน วิตต์ วิวิตต์ ปวิวิตต์ ฯเปฯ
อสปปายะหิ ปญฺหิ กามคุณะหิ วิตต์ วิวิตต์ ปวิวิตต์ ฯ ตํ
อาสนํ ภาชโต สมฺภาชโต เสวโต นิเสวโต สํเสวโต ปฏฺิเสวโตติ
ภาชโต วิตฺตมาสนํ ฯ

[๕๐๓] รุกฺขมฺลํ สุสานํ วาติ รุกฺขมฺลํเยว รุกฺขมฺลํ สุสานํเยว
สุสานนฺติ รุกฺขมฺลํ สุสานํ วา ฯ

[๕๐๔] ปพฺพตานํ กุหาสุ วาติ ปพฺพตาเยว ปพฺพตา กนฺทราเยว
กนฺทรา คิริคูหาเยว คิริคูหา ปพฺพตฺนฺตริกาโย วุจฺจนฺติ
ปพฺพตคพฺพรา ๑ ปพฺพตานนฺติ ปพฺพตานํ กุหาสุ วา ฯ เตนาน
สาริปฺุตตฺเถโร

ภิกฺขุโน วิชฺคฺจฺจโต ภาชโต วิตฺตมาสนํ

รุกฺขมฺลํ สุสานํ วา ปพฺพตานํ กุหาสุ วาติ ฯ

[๕๐๕] อุจฺจาวเจสุ สยเนสุ กิวนฺโต ตตฺถ เภรวา

เยหิ ภิกฺขุ น เวชฺชเย นิกฺโขมฺเส สยนาสเน ฯ

[๕๐๖] อุจฺจาวเจสุ สยเนสุติ อุจฺจาวเจสุติ อุจฺจาวเจสุ หินปฺปณฺิเตสุ
เลกปาปเกสุ ฯ สยเนสุติ ๒ สยนํ วุจฺจติ เสนาสนํ วิหาโร
อฑฺฒโยโค ปาสาโท หมมฺมียํ กุหาติ อุจฺจาวเจสุ สยเนสุ ฯ

[๕๐๗] กิวนฺโต ๓ ตตฺถ เภรวาติ กิวนฺโตติ กิวนฺโต กุชฺชนฺโต
นทฺนฺโต สทฺทํ กโรนฺโต ฯ อถวา กิวนฺโต กตฺติ กิตฺตกา กิวดกา
กิวดพฺพกา ๔ ฯ เต เภรวาติ สีหา พุยกฺขมา ทีปํ อจฺจตฺรจฺจนา โกกา
#๑ ม. ปพฺพตปพฺพาราติ ปพฺพตานํ กุหาสุ วา ฯ ๒ ม. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ ฯ
#๓ ม. กิวนฺโต ฯ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ ๔ ม. กิวดพฺพกา เต ฯ

โคมหิสํ หตฺถิ อหิ วิจฺฉิกํ สตปฺถิ โจรํ วา อสฺสุ มํณวํ
กตฺกมฺมา วา อกตฺกมฺมา วาติ คีวฺนฺโต ตตฺถ เภรวํ ฯ

[๕๐๘] เยหิ ภิกฺขุ น เวเชยฺยาติ เยหิตี เยหิ เภรวเหหิ

ภเว ปสฺสิตฺวา วา สฺมุติวํ วา น เวเชยฺย นปฺปเวเชยฺย น
สมฺปเวเชยฺย น ตเสยฺย น อุตฺตเสยฺย น ปริตฺตเสยฺย น ภายฺย
น สนฺตํ อปชฺเชยฺย อภิรฺ อสฺส อจฺจมฺภิ อนฺนฺตราสี อปฺลาयी
ปหิํนภยภเว วิคตโลมฺหํโส วิหเรยฺยาติ เยหิ ภิกฺขุ น เวเชยฺย ฯ

[๕๐๙] นิกฺโขเส สยนาสเนติ อปฺปสทฺเท อปฺปนิกฺโขเส วิชนวํเต
มฺนุสฺสราหเสยฺยเก ปฏฺฐิสฺสลาณสํารูปฺเป เสนาสนเนติ นิกฺโขเส
สยนาสเน ฯ เตนํหา สําริปฺปุตฺตเตโร

อุจฺจวเจสฺส สยเนสฺส คีวฺนฺโต ตตฺถ เภรวํ

เยหิ ภิกฺขุ น เวเชยฺย นิกฺโขเส สยนาสเนติ ฯ

[๕๑๐] กติ ปริสฺสยา โลเก กจฺจโต อคตํ ทิสฺ ๑

เย ภิกฺขุ อภิสมฺภเว ปนฺตมฺหิ สยนาสเน ฯ

[๕๑๑] กติ ปริสฺสยา โลเกติ กติตี กติ กิตฺตกา กิวตกา

กิวพฺพกา ฯ ปริสฺสยาติ เทว ปริสฺสยา ปากฺกฺปริสฺสยา จ ปฏฺฐิจฺฉนฺนปริสฺสยา
จ ฯ

กตเม ปากฺกฺปริสฺสยา ฯ สีหา พุยฺจมา ทิปิ อจฺจตฺรจฺฉา
โกกา โคมหิสํ หตฺถิ อหิ วิจฺฉิกํ สตปฺถิ โจรํ วา อสฺสุ
#๑ อมตํ ทิสฺนฺติปิ ปาโจ ฯ

มาณวา กตกมมา วา ออกตกมมา วา จกขุโรโค โสตโรโค
ฆานโรโค ชิวหาโรโค กายโรโค สีตโรโค กณฺณโรโค มุขโรโค
ทนต์โรโค กาโส สาสโส ปีนาสโส ทโห ชโร กุจฺฉิโรโค มุจฺฉา
ปกฺขนฺทิกา สุตตา วิสฺสุจิกา กุจฺฉํ คณฺโฑท กิลาสโส โสโส อปมาโร
ททฺท กณฺฑ กจฺจุ รัชสา วิตฺตจฺฉิกา โลหิตํ ปิตฺตํ มธฺเมโห อํสา
ปีพกา ภคฺคทลา ปิตฺตสมฺภูจฺจนา อาพาธา เสมฺหสมฺภูจฺจนา
อาพาธา วาตสมฺภูจฺจนา อาพาธา สนนฺนิปาตฺติกา อาพาธา อุตฺตปริณามชา
อาพาธา วิสมฺปรีหารชา อาพาธา โอปกฺกมิกา อาพาธา
กมฺมวิปากชา อาพาธา สีตํ อุณฺ्हํ ชิมฺจฺฉา ปิปาสา อุจฺจาโร
ปสุตฺตาวอ ํสํมกสฺวาตตปฺสํริสฺสปสมฺผลฺโส อิติ วา ๑ อิเม วุจฺจนฺติ
ปากฺกปริสฺสยา ฯ

กตเม ปฏฺิจฺจนฺนปริสฺสยา ฯ กายทฺวจฺจริตํ วจฺิทฺจฺจริตํ มโนทฺวจฺจริตํ
กามจฺจนฺทนีวรนฺณํ พฺยาปาทนีวรนฺณํ ถีนมิทฺฐนีวรนฺณํ อฺทฺทจฺจกฺกจฺจจฺจนีวรนฺณํ
วิจฺจิกฺจฺจนฺนีวรนฺณํ ราโค ทโโส โมโห โภโก อฺปนาโห
มกฺโข ปฟาโส อิสฺสสา มจฺฉริยํ มายา สาทฺเจยฺยํ ฌมฺโภ สारมฺโภ
มานो อติมานो มโห ปมาโท สพฺเพ กิเลสา สพฺเพ ทฺวจฺจริตา
สพฺเพ ทธา สพฺเพ ปรีพาทา สพฺเพ สนนฺตาปา สพฺพาทฺกุสลาภิ
สงฺขารา อิเม วุจฺจนฺติ ปฏฺิจฺจนฺนปริสฺสยา ฯ

ปริสฺสยาติ เณตฺเถน ปริสฺสยา ฯ ปรีสหนฺตีติ ปริสฺสยา ฯ
ปรีหานาย สํวตฺตฺนฺตีติ ปริสฺสยา ฯ ตตฺตราสยาติ ปริสฺสยา ฯ

#๑ ม อิติ วาติ น ทิสฺสติ ฯ

กถั ปริสหนตตีติ ปริสสุยา ฯ เต ปริสสุยา ตั ปุคคัลล สหนติ
ปริสหนติ อภิภวนติ อชฺโฆตฺถรณติ ปรียาทียนติ มทุทนติ ฯ เอว
ปริสหนตตีติ ปริสสุยา ฯ

กถั ปรีหานาย สัวตฺตนตตีติ ปริสสุยา ฯ เต ปริสสุยา
กุสลานั ฌมฺมานั ปรีหานาย อนฺตฺรายาย สัวตฺตนติ ฯ กตเมสั
กุสลานั ฌมฺมานั ฯ สมฺมาปฺปฏิปทาย อนฺุโลมปฺปฏิปทาย อปฺจจนิก
ปฺปฏิปทาย [๑] อนฺุวตฺถปฺปฏิปทาย ฌมฺมานุฌมฺมปฺปฏิปทาย สีเลสุ
ปรีปุริการิตาย ๒ อินฺุทริเยสุ กุตฺตทวารตายน โภชเน ตฺตณฺุตตาย
ชากริยานุโยคสฺส สติสมฺปชฌณฺุตสฺส จตฺตุนัน สติปฺปฏิจํานานัน
ภาวานานุโยคสฺส จตฺตุนัน สมฺมปฺปชํานานัน จตฺตุนัน อิทฺธิปฺปาทานัน
ปฺปจจนัน อินฺุทริยานัน ปฺปจจนัน พลานัน สตฺตุนัน โปชฌณฺุคานัน
อริยสฺส อฏฺุจจกิกสฺส มกฺกสฺส ภาวานานุโยคสฺส อิมสั กุสลานันป
ฌมฺมานัน ปรีหานาย อนฺตฺรายาย สัวตฺตนติ ฯ เอว ปรีหานาย
สัวตฺตนตตีติ ปริสสุยา ฯ

กถั ตตฺตราสยาคี ปริสสุยา ฯ ตตฺถเตเต ปาปกาย อกุสลา
ฌมฺมา อุปฺปชฺชนติ อตฺตภาวสนฺุณิสฺสยาคี ฯ ยถา พิเล พิลาสยาคี
ปาณา สยนติ ทเถ ทกาสยาคี ปาณา สยนติ วเน วนาสยาคี
ปาณา สยนติ รุกฺเข รุกฺขาสยาคี ปาณา สยนติ เอวเมว
ตตฺถเตเต ปาปกาย อกุสลา ฌมฺมา อุปฺปชฺชนติ อตฺตภาวสนฺุณิสฺสยาคี
เอวเมวปี ตตฺตราสยาคี ปริสสุยา ฯ

#๑ ม. อวิรุทฺฐปฺปฏิปทาย ฯ ๒ ม. ย. ปรีปุริการิตาย ฯ

วุดตํ เหน้ ภควตา สานุเตวาสิโก ภิกขเว ภิกขุ สาจริยโก
ทุกขํ น ผาสุ วิหริติ กถญจ ภิกขเว ภิกขุ สานุเตวาสิโก
สาจริยโก ทุกขํ น ผาสุ วิหริติ อธิ ภิกขเว ภิกขุโน จกขุณา
รูปํ ทิสฺวา อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกฺุสลา ฌมฺมา สรสงฺกปฺปา
สลฺโลชนียา คฺยสฺส อนฺโตะ วสนฺติ อนฺวาสฺสวณฺติ ปาปกา
อกฺุสลา ฌมฺมาติ ตสฺมา สานุเตวาสิโกติ วุจฺจติ เต นํ สมฺมาจรณฺติ
ปาปกา อกฺุสลา ฌมฺมาติ ตสฺมา สาจริยโกติ วุจฺจติ
ปฺน จ ปรี ภิกขเว ภิกขุโน โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฆาเนน กนฺธํ
ฆายิตฺวา ชิวฺหาย รลํ สายิตฺวา กายเณ โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา
มนสา ฌมฺมํ วิญฺญาถ อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกฺุสลา ฌมฺมา
สรสงฺกปฺปา สลฺโลชนียา คฺยสฺส อนฺโตะ วสนฺติ อนฺวาสฺสวณฺติ
ปาปกา อกฺุสลา ฌมฺมาติ ตสฺมา สานุเตวาสิโกติ วุจฺจติ เต
นํ สมฺมาจรณฺติ ปาปกา อกฺุสลา ฌมฺมาติ ตสฺมา สาจริยโกติ
วุจฺจติ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ สานุเตวาสิโก สาจริยโก ทุกขํ
น ผาสุ วิหริตีติ ฯ เอวมฺปิ ตตฺตราสยาตี ปรีสุสยา ฯ

วุดตํ เหน้ ภควตา ตโยเม ภิกขเว อนฺตรามลาอนฺตราอมิตฺตา
อนฺตราสปฺตฺตา อนฺตรารชกา อนฺตราปจฺจตฺติกา กตเม
ตโย โลโก ภิกขเว อนฺตรามโล อนฺตราอมิตฺโต อนฺตราสปฺตฺโต
อนฺตรารชโก อนฺตราปจฺจตฺติโก โทโส ภิกขเว อนฺตรามโล
อนฺตราอมิตฺโต อนฺตราสปฺตฺโต อนฺตรารชโก อนฺตราปจฺจตฺติโก

โมโห ภิกขเว อนฺตรามโล อนฺตรามิตฺโต อนฺตราสप्तฺโต
อนฺตราวธโก อนฺตราปจฺจตฺถิกโก อิม โข ภิกขเว ตโย อนฺตรามลา
อนฺตรามิตฺตา อนฺตราสप्तฺตา อนฺตราวธกา อนฺตราปจฺจตฺถิกา ฯ

อนตฺตชนโน โลโก โลโก จิตฺตปโปโกโปโน

ภยมนฺตรโต ชาตํ ตํ ชโน นาวพฺพชฺฉติ

ลฺลทฺโธ อตฺถํ น ชานาติ ลฺลทฺโธ ฌมฺมํ น ปสฺสติ

อนฺตฺตมํ ตทา โหติ ยํ โลโก สหเต นริ

อนตฺตชนโน โทโส โทโส จิตฺตปโปโกโปโน

ภยมนฺตรโต ชาตํ ตํ ชโน นาวพฺพชฺฉติ

ลฺลทฺโธ อตฺถํ น ชานาติ ลฺลทฺโธ ฌมฺมํ น ปสฺสติ

อนฺตฺตมํ ตทา โหติ ยํ โโกโธ ๑ สหเต นริ

อนตฺตชนโน โมโห โมโห จิตฺตปโปโกโปโน

ภยมนฺตรโต ชาตํ ตํ ชโน นาวพฺพชฺฉติ

มฺมุโพห อตฺถํ น ชานาติ มฺมุโพห ฌมฺมํ น ปสฺสติ

อนฺตฺตมํ ตทา โหติ ยํ โมโห สห เต นรฺรณฺติ ฯ

เอวมปี ตตฺตราสยาติ ปฺริสฺสยา ฯ

วฺจฺจตฺตํ เหนติ ภควตา ตโย โข มหาราช ปฺริสฺสสฺส ฌมฺมา

อชฺฉตฺตํ อฺปฺปชฺชมานา อฺปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทฺกฺขาย อผาสฺสูหิหาราย

กตเม ตโย โลโก โข มหาราช ปฺริสฺสสฺส ฌมฺโม อชฺฉตฺตํ

อฺปฺปชฺชมาโน อฺปฺปชฺชติ อหิตาย ทฺกฺขาย อผาสฺสูหิหาราย โทโส

#๑ ม. ยํ โทโส ฯ

โฆ มหาราช ปุริสสุส ฐโม อชฌตฺติ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ
อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺวiharาย โมโห โฆ มหาราช ปุริสสุส
ฐโม อชฌตฺติ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย
อผาสฺวiharาย อิม โฆ มหาราช ตโย ปุริสสุส ฐมา อชฌตฺติ
อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสฺวiharายาติ ฯ

โลโก โทโส จ โมโห จ ปุริส ปาปเจตสี

หีสฺนฺติ อคฺคตสมฺภูตา ตจฺจสาร์ว สมฺผลนฺติ ฯ

เอวมปิ ตตฺตราสยาติ ปุริสฺสยา ฯ

วฺจฺจตี เหตฺติ ภควตา

ราโค จ โทโส จ อิตฺตนิทานา

อฺรตี รตี ๑ โลมฺหํโส อิตฺตชาโต

อิตฺต สมฺภูจาย มโนวิตกฺกา

กุมารกา ฐงฺกมิวสฺสชฺชนฺตฺติติ ฯ

เอวมปิ ตตฺตราสยาติ ปุริสฺสยา ฯ โลเกติ มนฺุสฺสโลเกติ กติ

ปุริสฺสยา โลเก ฯ

[๕๑๒] กจฺจโต อคฺคํ ทิสฺนฺติ อคฺคทิสฺสา วฺจฺจติ อมตนิพฺพานํ

โย โส สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพปฺริยฺญินิสฺสกุโ คณฺหกฺขโย วิราโค

นิโรธํ นิพฺพานํ ฯ อคฺคปฺุพฺพา น ทิสฺสา คตฺปฺุพฺพา อิมินา ทีเมน

อทฺฐนา ฯ สมตฺตติกํ อนวเสสํ เตลปฺตฺตํ ยถา ปฺริหเรยฺย เอวํ

สจฺจิตฺตมฺนฺรฺกเขยฺย ๒ ปตฺถยมาโน ทิสฺสํ อคฺคปฺุพฺพํ ฯ อคฺคปฺุพฺพํ ทิสฺสํ

#๑ ม. ย. อฺรตี รตี ฯ ๒ ม. สจฺจิตฺตมฺนฺรฺกเข ปตฺถยาโน ฯ

วชโต คจฺจโต อภิกฺกมโตติ คจฺจโต อคตํ ทิสํ ฯ

[๕๑๓] เย ภิกฺขุ อภิสมฺภเวติ ยะติ เย ปริสฺสเย อภิสมฺภเวยฺย
อภิกเวยฺย อชฺโฌตฺถเรยฺย ปริยาทียะยฺย มหุทฺทยาติ เย ภิกฺขุ
อภิสมฺภเว ฯ

[๕๑๔] ปนฺตมฺหิ สยนาสเนติ อนฺเต ปนฺเต ปริญฺเต เสนฺเต
วา วนฺเต วา อุตฺกนฺเต วา นทฺนฺเต วา ยตฺถ น กสิยติ น
วปียติ ชนฺตํ อติกกมิตฺวา มนุสฺसानํ อนุปจาเร เสนาสนะติ

ปนฺตมฺหิ สยนาสเน ฯ เตนหา สารีปุตฺตตฺเถโร

กตึ ปริสฺสยา โลกํ คจฺจโต อคตํ ทิสํ

เย ภิกฺขุ อภิสมฺภเว ปนฺตมฺหิ สยนาสเนติ ฯ

[๕๑๕] กฺยาสฺส พุชฺชปฺปโย อสฺสุ กฺยาสฺสสฺสุ อิทฺ โคจฺรา

กานิ สึลพฺพตฺตานสฺสุ ๑ ปหิตตฺตสฺส ภิกฺขุโน ฯ

[๕๑๖] กฺยาสฺส พุชฺชปฺปโย อสฺสุติ กิทิสฺเสน พุชฺชปฺปน
สมนฺนาคโต อสฺส กิสมฺมจฺเจเตน กิปปกาเรน กิปปฺภิกฺขาเคนาติ
วจิปาริสฺสุทฺธิ ปุจฺจติ ฯ

กตฺมา วจิปาริสฺสุทฺธิ ฯ อิทฺ ภิกฺขุ มุสฺสาวาทิ ปหาย มุสฺสาวาทา
ปฏิวีโรโต โหติ สจฺจวาที สจฺจสนฺโห เถโต ปจฺจยิโก อวิสฺสวาทโก
โลกสฺส ปิสฺสํ วาจิ ปหาย ปิสฺสํ วาจาเย ปฏิวีโรโต โหติ
อิโต สุตฺวา น อมฺตร อกฺขาตา อิมสฺสิ เกทาเย อมฺตร วา สุตฺวา
น อิมสฺสิ อกฺขาตา อมฺสฺสิ เกทาเย อิติ ภินฺนํ วา สนฺธาตา
#๑ ม. สึลพฺพตฺตานาสฺสุ ฯ

สहितานัน วา อนุปปทาตา สมคคาราโม สมคฺครโต สมคฺคนนฺที
สมคฺคกรณี วาจํ ภาสิตา โหติ ผรุสํ วาจํ ปหาย ผรุสาย
วาจาย ปฏิวีโรโต โหติ ยา สา วาจา เนลา กณฺณสุขา
เปมณียา หทยงฺคมา โปรี พหุชนกนฺตา พหุชนมฺนาปา ตถารูปี
วาจํ ภาสิตา โหติ สมฺพปฺปลาปํ ปหาย สมฺพปฺปลาปา
ปฏิวีโรโต โหติ กาลวาทิ ภูตวาทิ อตฺถวาทิ ฌมฺมวาทิ วินยวาทิ
นิธานวตี วาจํ ภาสิตา โหติ กาลเณ สาปเทถํ ปริยฺนตวตี
อตฺถสณฺหิตํ จตฺตฺหิ วจีสุจฺริเตหิ สมฺนฺนาคโต จตฺตฺโทสาปคตํ วาจํ
ภาสตี พตฺตีสาย ตฺริจฺจมานกถาย อารโต อสฺส วิโรโต ปฏิวีโรโต
นิกฺขนฺโต นิสฺสณฺฺโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺฺณตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตสา
วิหฺรตี ๑ ทส กถาวตฺถุณี กเถติ เสขฺยถิํ อปฺปิจฺจกถํ สนฺตฺตฺตฺจิกถํ
ปวิเวกถํ อสฺสคฺคกถํ วิริยารมฺภกถํ สีลกถํ สมาริกถํ ปญฺญาถํ
วิมฺตฺตฺกถํ วิมฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺกถํ สติปญฺ्ञานกถํ สมฺมปฺปชานกถํ
อิทฺธิปฺปาทกถํ อินฺทฺริยกถํ พลกถํ โภชฺณงฺคกถํ มคฺคกถํ ผลกถํ
นิพฺพานกถํ กเถติ วาจาย ยโต ยตฺโต ปฏฺยตฺโต คฺคฺตฺโต โคปีโต
รกฺขิโต สํวฺโต อโย วจีปาริสฺสุทฺธิ ๗ เอทิสาย วจีปาริสฺสุทฺธิยา
สมฺนฺนาคโต อสฺสชาติ กฺยาสฺส พยฺปฺปลโย อสฺสุ ๗

[๕๑๗] กฺยาสฺสสุ อธิ โคจฺราติ กิํทิสฺเสน โคจฺเรน สมฺนฺนาคโต
อสฺส กิํสณฺฺจิตฺเตน กิํปกาเรน กิํปฏฺฐิกากเณนาติ โคจฺโร ปุจฺจติ ๗ อตฺถิ
อโคจโร อตฺถิ โคจโร ๗

#๑ ยู. วิหเรยฺย ๗

กตโม อโคจโร ฯ อิเชกฺโข เวสฺยโคจโร วา โหติ
วิธวโคจโร ๑ วา โหติ อุกุมาริโคจโร วา โหติ ปณฺฑกโคจโร วา
โหติ ภิกฺขุณีโคจโร วา โหติ ปานาคารโคจโร วา โหติ สํสฺนฺโจ
วิหฺรติ ราชฺหิ ราชมหามตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิสาวเกหิ อนนฺโลมิเกน
คิหิสํสฺสเคน ยานิ วา ปน ตานิ กุลานิ อสฺสทฺธานิ อปฺปสนฺนานิ
อนฺปนฺนทานิ อุกุโสกปริภาสกานิ อนตฺถกามานิ อหิตกามานิ
อผาสูกามานิ อโยคกฺเขมกามานิ ภิกฺขุณฺํ ภิกฺขุณฺิณํ อฺปาสกานํ
อฺปาสิกานํ ตถารูปานิ กุลานิ เสวติ ภชฺติ ปยฺริปฺปาสติ อຍ
วฺจฺจติ อโคจโร ฯ อถวา อนฺตรมฺหริ ปวิญฺโจะ วิถิ ปฺปฺปฺนฺโน
อสิวฺโต กจฺจติ หตฺถิ โอลฺเกนฺโต อสิสํ โอลฺเกนฺโต รถํ
โอลฺเกนฺโต ปตฺถิ โอลฺเกนฺโต อิตฺถิโย โอลฺเกนฺโต ปฺริเส
โอลฺเกนฺโต กุมารเก โอลฺเกนฺโต กุมาริกาโย โอลฺเกนฺโต
อนฺตรปณฺํ โอลฺเกนฺโต มฺรฺมฺขานิ โอลฺเกนฺโต อุกฺกํ โอลฺเกนฺโต
อโธ โอลฺเกนฺโต ทิสาวิทิสํ เปกฺขมาโน ๒ กจฺจติ อຍมฺปิ
วฺจฺจติ อโคจโร ฯ อถวา จกฺขฺนา รูปํ ทิสฺวา นิमितฺตคฺคฺคาหิ โหติ
อนฺนุพฺပณฺชนคฺคฺคาหิ ยถฺวาทิกรณเมณํ ฯเปฯ มนฺนิทฺธิยํ อสิวฺตํ
วิหฺรนฺตํ อภิขฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ฌมฺมา อนฺวาສສເວຍູ
ຕສສ ນ ສໍ້ວຣາຍ ປັກຸປຸຸຸຸຸຸຸຸ ນ ຣກຸຸຸຸຸຸ ມນີນຸຸຸຸຸຸຸ ມນີນຸຸຸຸຸຸຸ
ນ ສໍ້ວຣີ ອາປຸຸຸຸຸຸ ອຍມປີ ວຸຸຸຸຸຸ ອາປຸຸຸຸຸຸ ະ ຍຕາ ວາ ປເນເກ
ໂກນຸໂຕ ສມຸນຸຸຸຸຸຸ ສທຸຸຸຸຸຸ ທຍຍານີ ໂກຸຸຸຸຸຸ ນານີ ກຸຸຸຸຸຸ ທຸຸຸຸຸ ຕ
#๑ ມ. ວິຸຸຸຸຸ ະ ະ ๒ ມ. ວິເປກຸຸຸຸຸ ະ

เอวรูป วิสูกทสฺสนํ อนุยตุตา วิหรนฺติ เสยฺยถิทํ นจฺจ คีตํ
วาทิตํ เปกฺขํ อกฺขานํ ปาณิสฺสรํ เวตาศิ กุมภณฺนํ โสภนกรกํ ๑
จณฺฑาลํ วัสํ โชรณํ หตฺถิยฺยทฺธํ อสฺสยฺยทฺธํ มหิสฺยทฺธํ [๒] อฺสภยฺยทฺธํ
อชฺยทฺธํ เมณฺฑยฺยทฺธํ กุกฺกณฺยทฺธํ วฏฺฏณฺยทฺธํ ทณฺฑยฺยทฺธํ มุฏฺฐิยฺยทฺธํ
นิพฺพทฺธํ อฺยโยธิกํ พลคฺคํ เสนาพฺยทฺธํ อณฺเฑทสฺสนํ อิติ วา อิติ
เอวรูป วิสูกทสฺสนํ อนุยตุตา โหณฺติ อยมฺปิ วุจฺจติ อโคงโร ฯ
ปฺลจฺปิ กามคฺคณา อโคงโร ฯ วุตฺตํ เหน้ ภาวตา มา
ภิกฺขเว อโคงเร จรตฺ ปรวิสเย อโคงเร ภิกฺขเว จรตฺ
ปรวิสเย ลจฺจติ มาโร โอตารํ ลจฺจติ มาโร อารมฺมณฺณํ โก
จ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อโคงโร ปรวิสโย ยทิทํ ปฺลจ
กามคฺคณา กตเม ปฺลจ จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิกฺกุจฺจา กนฺตา
มฺนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสฺสฬหิตา รชฺฌนียา โสตฺวิญฺเญยฺยา สทฺทา
ฆานวิญฺเญยฺยา กนฺธา ชิวิหาวิญฺเญยฺยา รสา กายวิญฺเญยฺยา
โผฏฺฐพฺพา อิกฺกุจฺจา กนฺตา มฺนาปา ปิยฺรูปา กามฺปสฺสฬหิตา รชฺฌนียา
อํย วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อโคงโร ปรวิสโยติ ฯ อยมฺปิ
วุจฺจติ อโคงโร ฯ

กตโม โคงโร ฯ อธิ ภิกฺขุ น เวสฺสิยโคงโร โหติ น
วิธวโคงโร โหติ น ญฺลทฺทุมาริโคงโร โหติ น ปฺลจทกโคงโร
โหติ น ภิกฺขุณีโคงโร โหติ น ปานาการโคงโร โหติ อสฺสฏฺฐโ
วิหรติ ราชฺหิ ราชฺหมหามตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสวเกหิ
#๑ ม. โสภนํ ๑ ๒ ย. สฺยทฺธํ ๑

อนนุโลมิเคน คิหิสฺสกุเคน ยานิ วา ปน ตานิ กุลานิ สทฺธานิ
ปสนฺนานิ โอปานภูตานิ กาสาวปชฺโชตานิ อีสิวาตปฏิวาตานิ อตฺถกามานิ
หิตกามานิ ฆาสูกามานิ โยคกุเขมกามานิ ภิกฺขุณฺํ ภิกฺขุณฺิณฺํ
อุปาสกานํ อุปาสิกานํ ตถารูปานํ กุลานิ เสวติ ภชติ ปยิริปาสติ
อัย วุจฺจติ โคจโร ฯ อถวา ภิกฺขุ อนนฺตรฆรํ ปวิฏฺโง วิถึ
ปฏฺธิปนฺโน สํวฺโต คจฺจติ น หตฺถิ โอลฺเลนฺโต น อสฺสํ โอลฺเลนฺโต
น รถํ โอลฺเลนฺโต น ปตฺถิ โอลฺเลนฺโต ฯเปฯ น
ทิสาวิทิสํ เปกฺขมาโน คจฺจติ อยมฺปิ วุจฺจติ โคจโร ฯ อถวา[๑]
จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา น นิमितฺตคฺคาหิ โหติ ฯเปฯ มนินฺทริเย
สํวรํ อापชฺชติ อยมฺปิ วุจฺจติ โคจโร ฯ ยถา วา ปเนเก
โกณฺโต สมณพฺุราหุมนฺนา สทฺธาเทยฺยานิ โภชนานิ ภูณฺชิตฺวา เต
เอวรूपํ วิสูกทสฺสนํ อนนฺยุตฺตา วิหรนฺติ เสยฺยถิํ นจฺจํ คิถํ
วาทิตํ ฯเปฯ อณฺิกทสฺสนํ อิติ วา อิติ เอวรูปา วิสูกทสฺสนานฺุโยคา
ปฏฺฐิวิโรโต โหติ อยมฺปิ วุจฺจติ โคจโร ฯ จตฺตาโรปิ
สตีปฏฺฐานา โคจโร ฯ วุคฺคํ เหนฺติ ภาควตา โคจเร ภิกฺขเว
จรถ สเก ปิตฺติเก วิสเย โคจเร ภิกฺขเว จรตํ สเก ปิตฺติเก
วิสเย น ลจฺจติ มาโร โอตารํ น ลจฺจติ มาโร อารมฺมณฺ
โก จ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โคจโร สโก ปิตฺติโก วิสโย ยทิตํ
จตฺตาโร สตีปฏฺฐานา กตเม จตฺตาโร อึช ภิกฺขเว ภิกฺขุ
กายเย กายานุสฺสึ วิหรติ อาตานิ สมฺปชาโน สติมา วินยฺย
#๑ ม. ภิกฺขุ ฯ

โลเก อภิขุมาโทมนสลั เวทนาสุ จิตเต ชมเมสุ ชมมานุปสสิ
วิหริ อาตปิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุมาโทมนสลั
อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โคจโร สโก ปิตฺติโก วิสโยติ ฯ
อยมฺปิ วุจฺจติ โคจโร ฯ อีทิสฺน โคจเรฺน สมฺนฺนาคโต
อสฺสาติ กุยาสุสฺสุ อิชฺ โคจรา ฯ

[๕๑๘] กานิ สีสฺพุตฺตฺนสฺสูติ กิตฺติเสฺน สีสฺพุตฺตฺน สมฺนฺนาคโต
อสฺส กีสฺนฺจิตฺน กิปฺกาเรฺน กิปฺภิกฺกาเคนาติ สีสฺพุตฺตฺปาริสฺสุทฺธิ
ปฺจฺจติ ฯ

กตฺมา สีสฺพุตฺตฺปาริสฺสุทฺธิ ๑ ฯ อตฺถิ สีสฺนฺเจว วตฺตณฺจ อตฺถิ
วตฺตํ น สีสฺลํ ฯ

กตฺมํ สีสฺนฺเจว วตฺตณฺจ ฯ อิชฺ ภิกฺขุ สีสฺวา โหติ
ปาฏิมอกฺขสัวรสัวฺโต วิหริ อาจารโกจรสมฺปนฺโน อณฺมตฺเตสุ
วชฺเชสุ กยทฺสฺสาวิ สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ โย ตตฺถ สัยโม
สัวโร อวิทฺกุกโม อิทํ สีสฺลํ ฯ ยํ สมาทานํ ตํ วตฺตํ ฯ
สัวรณฺเจน สีสฺลํ สมาทานณฺเจน วตฺตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ สีสฺนฺเจว
วตฺตณฺจ ฯ

กตฺมํ วตฺตํ น สีสฺลํ ฯ อฏฺฐ ชฺตฺตฺกานิ อารณฺณิกงฺกํ ปิณฺฑปาติงฺกํ
ปัสฺสูกฺกํ เตจิวริงฺกํ สฺปทานจาริงฺกํ ขลฺุปจฺจนาภตฺติงฺกํ
เนสฺชชฺกํ ยถาสฺนฺถติงฺกํ อิทํ วุจฺจติ วตฺตํ น สีสฺลํ ฯ
วิริยสมาทานมฺปิ วุจฺจติ วตฺตํ น สีสฺลํ ฯ กามํ ตโจ จ นฺหารุ
#๑ ไป. ยู. ปาริสฺสุทฺธิ ฯ

จ อฏฺฐิ จ อวสุตฺต ๑ สรีเร อุปฺสุตฺต มํสโลหิตํ ยนฺตํ
ปฺริสธามเนน ปฺริสพฺเพเนน ปฺริสวิริเยเนน ปฺริสปรกฺกเมเนน ปตฺตพฺพํ น
ตํ อปาปฺณิตฺวา วิริยสุตฺต สณฺจานํ ภวิสฺสตีติ จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ
ปทฺทติ เอวรूपมฺปิ วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น สීลํ ฯ
นาสิสุตฺตํ น ปวิสุตฺตํ วิหารโต น นิกฺขมึ ๒
นปี ปสฺสํ นิปาเตสฺสํ ตณฺหาสฺสเล อนฺนุหเตติ
จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ ปทฺทติ เอวรूपมฺปิ วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ
น สීลํ ฯ น ตาวาหํ อิมํ ปฺลลงฺกํ ภินฺทิสฺสํ ยาว เม
น อนฺนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิสฺสตีติ จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ
ปทฺทติ เอวรूपมฺปิ วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น สීลํ ฯ น
ตาวาหํ อิมมฺหา อาสนา วุจฺจิสฺสํ [๗] จงฺกมา โอิโรหิสฺสํ
วิหารา นิกฺขมิสฺสํ อทฺตโยคา นิกฺขมิสฺสํ ปาสาทา
นิกฺขมิสฺสํ หมฺมียา นิกฺขมิสฺสํ กุหาย นิกฺขมิสฺสํ เลณา=
นิกฺขมิสฺสํ กุฎฺฐียา นิกฺขมิสฺสํ กุฎฺฐาคารา นิกฺขมิสฺสํ
อฏฺฐยา นิกฺขมิสฺสํ มาพา นิกฺขมิสฺสํ อุตฺตมฺภยา นิกฺขมิสฺสํ
อุปฏฺฐานสาลาเย นิกฺขมิสฺสํ มณฺฑปา นิกฺขมิสฺสํ รุกฺขมฺมูลา
นิกฺขมิสฺสํ ยาว เม น อนฺนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิสฺสตีติ
จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ ปทฺทติ เอวรूपมฺปิ วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ
น สීลํ ฯ อิมสมฺมณฺเวย ปุพฺพณฺหสมมฺมํ อริยธมฺมํ อاهرิสฺสํ
สมاهرิสฺสํ อธิคฺคณฺนิสฺสํ สฺสยิสฺสํ สจฺจณฺกริสฺสํตีติ จิตฺตํ
#๑ ม. อวสิสุตฺต ๑ ๒ โป. ม. นิกฺขเม ๑ ๓ โป. ม. น ตาวาหํ อิมมฺหา ฯ

ปกคณหาติ ปทหติ เอวรูปมปี วิริยสมาทานं วุจติ วุตตं น
สีลं ฯ อิมสุมิณฺเณว มชฺฌนฺตีกสมยํ สายณฺหสมยํ ปุเรภคฺตํ
ปจฺจภคฺตํ ปุริมํ ยามํ มชฺฌิมํ ยามํ ปจฺจิมํ ยามํ กาเพ
ชฺฌเณห วสุเส เหมนฺเต คิเมห ปุริเม วโยชนฺเช มชฺฌิเม
วโยชนฺเช ปจฺจิเม วโยชนฺเช อริยธมฺมํ อหริสฺสามิ สมหาริสฺสามิ
อริคจฺฉิสฺสามิ ผุสยิสฺสามิ สจฺฉนิกริสฺสามิติ จิตฺตํ ปกคณหาติ ปทหติ
เอวรูปมปี วิริยสมาทานं วุจติ วุตตं น สีลं ฯ อัย สीलพพตตปารีสฺสุทฺธิ ฯ
อีทิสาย ๑ สीलพพตตปารีสฺสุทฺธิยา สมนฺนาคโต อสฺสาติ
กานี สीलพพตตปารีสฺสุทฺธิยา ฯ

[๕๑๕] ปหิตตตฺตสฺส ภิกฺขุโนติ ปหิตตตฺตสฺสาติ อารทฺฐวิริยสฺส
ถามวโต ทพฺพรกฺกมสฺส อนิกฺขิตตจฺฉนฺนทสฺส อนิกฺขิตตชฺฐรสฺส กุสเลสุ
ธมฺเมสุ ฯ อถวา เปสิตตตฺตสฺส ยสฺสตฺตา ๒ เปสิโต อตฺตตฺเต จ
ถาเย จ ลกฺขณฺเณ จ การณฺเณ จ จานาจาเน จ ฯ สพฺเพ สงฺขารา
อนิจฺจาติ เปสิตตตฺตสฺส ฯ สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ เปสิตตตฺตสฺส ฯ
สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ เปสิตตตฺตสฺส ฯ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ
เปสิตตตฺตสฺส ฯเปฯ ชาติปจฺจยา ชรามรณฺนติ เปสิตตตฺตสฺส ฯ
อวิชฺชานิโรธา สงฺขารนิโรโรติ เปสิตตตฺตสฺส ฯเปฯ ชาตินิโรธา
ชรามรณฺนิโรโรติ เปสิตตตฺตสฺส ฯ อิํ ทุกฺขนฺติ เปสิตตตฺตสฺส ฯเปฯ
อัย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิปปาติ เปสิตตตฺตสฺส ฯ อิเม อาสวาติ
เปสิตตตฺตสฺส ฯเปฯ อัย อาสวนิโรธคามินี ปฏฺิปปาติ เปสิตตตฺตสฺส ฯ
#๑ โป. ม. เอทิสาย ฯ ๒ โป. ม. ยสฺสตฺถาย ฯ

อิเม ชมมา อภิญเญยยาติ เปสิตตตสฺส ฯเปฯ อิเม ชมมา
สจฺฉิกาตพฺพาติ เปสิตตตสฺส ฯ ฉนฺนํ ผสฺสายตนาณํ สมุทฺยญจ
อตุณฺจคมญจ อสฺสาทญจ อาทีนวญจ นิสฺสรณญจ เปสิตตตสฺส ฯ
ปญฺจนฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ จตฺตุนฺนํ มหาภูตानํ สมุทฺยญจ
อตุณฺจคมญจ อสฺสาทญจ อาทีนวญจ นิสฺสรณญจ เปสิตตตสฺส ฯ
ยงฺกิลฺลิจิ สมุทฺยชฺรมมํ สพฺพนตฺตํ นิสฺสรณมฺมุตติ เปสิตตตสฺส ฯ
ภิกฺขุโนติ กลฺยาณปฺปญฺชชฺนสฺส วา ภิกฺขุโน เสกฺขสฺส วา ภิกฺขุโนติ
ปหิตตตสฺส ภิกฺขุโน ฯ เตนาห สารีปฺตตตฺเตโร

กฺยาสฺส พฺยปฺปโย อสฺสุ กฺยาสฺสสฺสุ อิทฺ โคจฺรา
กานิ สีสฺสพฺพตฺตานสฺสุ ปหิตตตสฺส ภิกฺขุโนติ ฯ

[๕๒๐] กํ โส สิกฺขํ สมาทาย เอโกทิ นิปโก สโต
กมฺมาโร รชตฺสฺเสว นิตฺทเม มลฺมตฺตโน ฯ

[๕๒๑] กํ โส สิกฺขํ สมาทายาติ กํ โส สิกฺขํ อาทาย
สมาทาย อาทียิตฺวา คณฺหิตฺวา ปฺรามสฺสิตฺวา อภินิวิสิตฺวาติ กํ
โส สิกฺขํ สมาทาย ฯ เอโกทิ นิปโก สโตติ เอโกทีติ
เอกคฺคจิตฺโต อวิกฺขิตฺตจิตฺโต อวิสาหฺมฺมานโสติ ๑ เอโกทิ ฯ
นิปโกติ นิปโก ปณฺจทิโต ปญฺญวา พุทฺธมา ฌานี วิภาวี
เมธาวิ ฯ สโตติ จตฺตุนิ การณฺเห สโต กาย กายานุปฺสฺสนาสติปฺปญฺจานํ
ภาเวนฺโต สโต เวทนาสุ จิตฺเต ชฺรมเมสุ ชฺรมฺมานุปฺสฺสนาสติปฺปญฺจานํ
ภาเวนฺโต สโต ฯ โส วุจฺจติ สโต ฯ กํ

#๑ ไป. ม. อิตฺิสทฺโท นตฺถิ ฯ

โส สิกขัง สมายายตี อธิสัสสิกขัง ปุจฉติ ฯ เอโกทิตี อธิจิตตสิกขัง
ปุจฉติ ฯ นิปโกติ อธิปณณาสิกขัง ปุจฉติ ฯ สโตติ
สตีปาริสุทธิ ปุจฉตีติ กัม โส สิกขัง สมายาย เอโกทิ นิปโก
สโต ฯ

[๕๒๒] กมฺมาโร รชตสุเสว นินฺทเม มลฺมตฺตโนติ กมฺมาโร
วฺจฺจติ สุวณฺณกาโร ฯ รชตํ วฺจฺจติ ชาตฺรूपิ ฯ ยถา สุวณฺณกาโร
ชาตฺรฺปสฺส โอปาริกมฺปิ มลํ ฌมติ สนฺทฺมตฺติ นินฺทมฺตฺติ
มฺชฺฉิมกมฺปิ มลํ ฌมติ สนฺทฺมตฺติ นินฺทมฺตฺติ สฺขุมกมฺปิ มลํ ฌมติ
สนฺทฺมตฺติ นินฺทมฺตฺติ เอวเมว ภิกฺขุ อตฺตโน โอปาริกมฺปิ กิเลเส
ฌมติ สนฺทฺมตฺติ นินฺทมฺตฺติ ปชฺหติ วิโนเทติ พฺยณฺตฺติกโรติ
อนภาวงฺคเมติ มฺชฺฉิมกมฺปิ กิเลเส ฌมติ สนฺทฺมตฺติ นินฺทมฺตฺติ ปชฺหติ
วิโนเทติ พฺยณฺตฺติกโรติ อนภาวงฺคเมติ สฺขุมกมฺปิ กิเลเส ฌมติ
สนฺทฺมตฺติ นินฺทมฺตฺติ ปชฺหติ วิโนเทติ พฺยณฺตฺติกโรติ อนภาวงฺคเมติ ฯ
อถวา ภิกฺขุ อตฺตโน รากมลํ โทสมลํ โมหมลํ มานมลํ
ทิกฺขิมลํ กิเลสมลํ ทฺวจฺจิตมลํ อนฺทฺกรณฺณํ อจฺกฺขุกรณฺณํ อณฺณกรณฺณํ
ปณฺณานิโรธิกํ วิฆาตปฺกฺขิกํ อนิพฺพานสํวตฺตนิกํ ฌมติ สนฺทฺมตฺติ
นินฺทมฺตฺติ ปชฺหติ วิโนเทติ พฺยณฺตฺติกโรติ อนภาวงฺคเมติ ฯ อถวา
สมฺมาทิฏฺฐิยา มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฌมติ สนฺทฺมตฺติ นินฺทมฺตฺติ ปชฺหติ วิโนเทติ
พฺยณฺตฺติกโรติ อนภาวงฺคเมติ สมฺมาสงฺกปฺเปณ มิจฺฉาสงฺกปฺปี
สมฺมาวาจา มิจฺฉาวาจํ สมฺมากมฺมฺนฺเตน มิจฺฉากมฺมฺนฺตํ

สมมาอาชีเวน มิจฺฉาอาชีว์ สมมาวายาเมณ มิจฺฉาวายามံ
สมมาสติยา มิจฺฉาสตี สมมาสมาธินา มิจฺฉาสมาธี สมมาถาณณ
มิจฺฉาถาณํ สมมาวิมุตติยา มิจฺฉาวิมุตฺตี ฌมติ สนฺธมติ นิตฺถมติ
ปชหติ วิโนเทติ พุยนฺตีกโรติ อนภาวฺจกเมติ ฯ อถวา อริเยน
อฏฺฐจฺจิกิเณ มกฺขเณ สพฺเพ กิเลสฺเส สพฺเพ ทุจฺจริเต สพฺเพ ทรเถ
สพฺเพ ปริพาเห สพฺเพ สนฺดาเป สพฺพากุสลาภิสงฺขารे ฌมติ
สนฺธมติ นิตฺถมติ ปชหติ วิโนเทติ พุยนฺตีกโรติ อนภาวฺจกเมตีติ
กมฺมาโร รชตฺสฺเสว นิตฺถเม มลฺมตฺตโน ฯ เตนาห สารีปฺตฺตเถโร

กํ โส สิกฺขํ สมาทาย เอโกทึ นิปโก สโต

กมฺมาโร รชตฺสฺเสว นิตฺถเม มลฺมตฺตโนติ ฯ

[๕๒๓] วิชฺคฺจฺจมานฺสฺส ยทิตฺถํ ฆาสุ (สารีปฺตฺตาทิ ภควา)

ริตฺตาสนํ สยนํ เสวโต เจ ๑

สมฺโพธิกามฺสฺส ยถานุชฺชมํ

ตฺนเต ปวฺกฺขามิ ยถาปฺชานํ ฯ

[๕๒๔] วิชฺคฺจฺจมานฺสฺส ยทิตฺถํ ฆาสุติ วิชฺคฺจฺจมานฺสฺสาติ
ชาติยา วิชฺคฺจฺจมานฺสฺส ชฺราย พุยาธินา มรเณน โสเกหิ
ปริเทเวหิ ทฺกฺเขหิ โทมนฺสฺเสหิ อุปาเยเสหิ ฯเปฯ ทิฏฺฐิพฺยสเนน
ทฺกฺเขน วิชฺคฺจฺจมานฺสฺส อฏฺฐิยฺมานฺสฺส หฺรายนฺสฺสาติ
วิชฺคฺจฺจมานฺสฺส ฯ ยทิตฺถํ ฆาสุติ ยํ ฆาสุ ฆาสุวิหารํ ตํ กเถสฺสามิ ฯ
กตโม ฆาสุวิหารโร ฯ สมมาปฺปฏิปทา อนฺุโลมปฺปฏิปทา อปฺจฺจณิกปฺปฏิปทา
#๑ ไป ม. เว ฯ

[๑] อนุตฺตปฏิปทา ฐมฺมานุฐมฺมปฏิปทา สีเสสุ ปริปุริการิตา
อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทวารตา โภชเน ๒ มตฺตณฺณตา ชาคริยานุโยโค
สตีสมฺปนฺนํ จตฺตารโ สตีปฺญฺจนา จตฺตารโ สมฺมปฺปชานา
จตฺตารโ อิทฺธิปฺปทา ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจ พลานิ สตฺต โพชฺฌนฺกา
อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค นิพฺพานญฺจ นิพฺพานคามินี จ ปฏิปทา
อัยฺ ผาสฺสุวิหาโรติ วิชฺคฺจฺจมานสฺส ยทิตฺ ผาสฺสุ ฯ

[๕๒๕] สารีปฺตฺตาทิ ภควาติ ตํ เถรี นามเนาลปฺติ ฯ ภควาติ
การวาชิวจฺณํ ฯ อปฺิจ ภคฺคราโคติ ภควา ฯ ภคฺคโทโสติ ภควา ฯ
ภคฺคโมโหติ ภควา ฯ ภคฺคมาโนติ ภควา ฯ ภคฺคทิกฺกฺจิติ ภควา ฯ
ภคฺคกณฺฏโกติ ภควา ฯ ภคฺคกิลโสติ ภควา ฯ ภชิ วิภชิ
ปฏฺวิภชิ ๓ ฐมฺมรตฺนนฺติ ภควา ฯ กวานํ อนุตฺกโรติ ภควา ฯ
ภาวิตกาโยติ ภควา ฯ ภาวิตสีโลติ ภาวิตจิตฺโตติ ภาวิตปญฺโชนติ
ภควา ฯ ภชิ วา ภควา อรณฺณวนปฺตฺถานิ ปนฺตานิ ๘
เสนาสนานิ อปฺปสทฺถานิ อปฺปนิกฺโขสนานิ วิชนวาทานิ มนฺสฺสราหเสยฺยกานิ
ปฏฺิสถฺลานสารูปานีติ ภควา ฯ ภาตี วา ภควา
จิวรปฺปนฺทฺปาตเสนาสนคิถานปฺจยฺเจสชฺชปฺริกฺขารานนฺติ ภควา ฯ
ภาตี วา ภควา อตฺถรสฺส ฐมฺมรสฺส วิมฺตฺติรสฺส อธิสีลสฺส
อธิจิตฺตสฺส อธิปญฺญาชาติ ภควา ฯ ภาตี วา ภควา จตฺนํ
ฉานานํ จตฺนํ อปฺปมณฺณานํ จตฺนํ อรูปสมฺมาปฺตตีนนฺติ ภควา ฯ
ภาตี วา ภควา อฏฺฐนํ วิโมกฺขานํ อฏฺฐนํ อภิภายตฺนํ นวณฺํ
#๑ ม. อวิรุทฺธปฏิปทา ฯ ๒ โป. ย. โภชเนสุ ฯ ๓ โป. ม. ปวิภชิ ฯ

อนุப்புฬิวหารสมาปตตีนนติ ภควา ฯ [๑] ทสนุนํ สยณาภาวนานํ ทสนุนํ
กสิณสมาปตตีนนํ อานาปานสุตติสมาธิสุต อสุภสมาปตติยาติ ภควา ฯ
ภาคี วา ภควา จตุนุนํ สติปฏฺฐานานํ จตุนุนํ สมมปฺปชานานํ จตุนุนํ
อิทธิปฺปาทานํ ปญจนุนํ อินฺทริยานํ ปญจนุนํ พลानํ สตตฺตุนุนํ
โพชฌนฺคานํ อริยสุต อฏฺฐจฺจกิกสุต มคฺคสุตฺตาติ ภควา ฯ ภาคี
วา ภควา ทสนุนํ ตถาคตพฺลานํ จตุนุนํ เวสสารชฺชานํ จตุนุนํ
ปฏฺฐิสมฺภิทานํ จนฺนํ อภิญฺจานํ จนฺนํ พุทฺธธมฺมานนฺติ ภควา ฯ
ภควาติ เนตํ นามํ มาตรา กตํ น ปิตฺรา กตํ น ภาตฺรา กตํ
น ภคินียา กตํ น มิตฺตามจฺเจหิ กตํ น ฉาตีสาลโถหิตฺเทหิ กตํ
น สมณพฺรหฺมณฺเหหิ กตํ น เทวตาหิ กตํ วิโมกฺขนฺตฺกเมตํ
พุทฺธานํ ภควนฺตฺตานํ โพชฺชียา มฺมุเต สห สพฺพญฺตฺตวณฺตฺส
ปฏฺฐิตาภา สจฺฉิกขา ปญฺจตฺตติ ยทิตฺ ภควาติ สาริปฺตฺตฺตาติ ภควา ฯ

[๕๒๖] ริดฺดาสนํ สยนํ เสวโต เจติ อาสนํ วุจฺจติ ยตฺถ
นีสิตฺติ มลฺลโง ปิจฺจํ ภิสฺสิ ตฺถกฺกิกา จมฺมขณฺโฑ ตินฺสนฺธารโ
ปณฺณสนฺธารโ ปลาสสนฺธารโ ฯ สยนํ วุจฺจติ เสนาสนํ วิหารโ
อฑฺฒโยโค ปาสาโฑ หมฺมิมิ คฺุหา ฯ [๒] สยนาสนํ อสฺปฺปายรฺูปทสฺสเนน
ริดฺตํ วิวิตฺตํ ปวิวิตฺตํ อสฺปฺปายสทฺทสฺสวเนน ฯ เป ฯ
อสฺปฺปายเหิ ปญฺจหิ กามคฺุณฺเหหิ ริดฺตํ วิวิตฺตํ ปวิวิตฺตํ ฯ [๓] ริดฺตํ
สยนาสนํ เสวโต นิสฺเวโต สฺเสวโต ปฏฺฐิสฺเวโตติ ริดฺดาสนํ
สยนํ เสวโต เจ ฯ

#๑ ม. ย. ภาคี วา ภควา ฯ ๒-๓ ม. ตํ ฯ

[๕๒๗] สมุโพธิกามสฺส ยถาอนุชมนนฺติ สมุโพธิ วุจฺจติ จตุสสุ
 มกุเคสฺส ฌาณํ ปญฺญา ปญฺณินฺนุทริยํ ปญฺญาพลํ ฌมฺมวิจยสมุโพชฌงฺโก
 วิมฺสา วิปสฺสนา สมฺมาทิฏฺฐิ ๔เป๔ ตํ สมุโพธิ
 พุชฺฌิตุกามสฺส อนุพุชฺฌิตุกามสฺส ปฏฺฐิพุชฺฌิตุกามสฺส สมพุชฺฌิตุกามสฺส
 อธิคนฺตुकามสฺส ผสฺเสตฺตुकามสฺส สจฺฉนิกาตูกามสฺสชาติ สมุโพธิกามสฺส ๔
 ยถาอนุชมนนฺติ กตเม โพธิยา อนุชมฺมา ๔
 สมฺมาปฏฺฐิปทา อนุโลมปฏฺฐิปทา อปจฺจนิกปฏฺฐิปทา อนุวตฺถปฏฺฐิปทา
 ฌมฺมานุชมฺมปฏฺฐิปทา สีเลสฺส ปรีปฺปริการิตา อินฺทริเยสฺส คุตฺตทวารตา
 โภชนเ มตฺตตฺถยฺยตา ชาคริยานุโยโค สติสมฺปชฺฌณํ อิมเ วุจฺจนฺติ
 โพธิยา อนุชมฺมา ๔ อถวา จตฺนุนํ มคฺคานํ ปุพฺพภาเค วิปสฺสนา
 อิมเ วุจฺจนฺติ โพธิยา อนุชมฺมาติ สมุโพธิกามสฺส ยถาอนุชมฺมํ ๔

[๕๒๘] ตนฺเต ปวกฺขามิ ยถาปชานนฺติ ตนฺติ โพธิยา
 อนุชมฺมํ ๔ ปวกฺขามิตี วกฺขามิ ปวกฺขามิ อัจฺฉิขิตฺตสํมิ เทสิตฺตสํมิ
 ปญฺญาเปสฺสสํมิ ปญฺญาเปสฺสสํมิ วิวริตฺตสํมิ วิภิชิตฺตสํมิ อุตฺตทานิกริตฺตสํมิ
 ปกาสิตฺตสํมิ ๔ ยถาปชานนฺติ ยถา [๑] ปชานนฺโต อาชานนฺโต
 วิชานนฺโต ปฏฺฐิวิชานนฺโต ปฏฺฐิวิชณนฺโต น อิติหิตฺตํ น อิติกราย น
 ปรมฺปราย น ปิฏฺฐกสมฺปทาย น ตกฺกเหตุ น นยเหตุ น
 อาการปริวิตกฺกเณ น ทิฏฺฐินิชฌมานกฺกนฺตฺติยา สํมิ สยมภินฺนญฺจํ
 อตฺตปจฺจกฺกํ ฌมฺมํ ตํ กถยิตฺตสํมิตี ตนฺเต ปวกฺขามิ ยถาปชานํ ๔
 เตนนาห ภควา

#๑ ม. ย. ปชานํ ๔

วิชิคุจฺจมานสฺส ยทิตฺ ฬาสฺ (สาริปุตฺตาทิ ภควา)

ริตฺตาสนํ สยนํ เสวโต เจ

สมุโพธิกามสฺส ยถานุชฺชมํ

ตฺนฺเต ปวกฺขามิ ยถาปฺชานนฺติ ฯ

[๕๒๕] ปญฺจนฺน ๑ ธีโร ภยानํ น ภาเย

ภิกฺขุ สโต สปฺปริยฺนฺตจารี

ทํสาธิปาทาน สิริสฺปานํ ๒

มนุสฺสผลฺสถาน จตฺตฺปทานํ ฯ

[๕๓๐] ปญฺจนฺน ธีโร ภยानํ น ภาเยติ ธีโรติ ธีโร
ปญฺจโทโต ปญฺลวา พุทฺธิมา ฌาณิ วิภาวี เมธาวี ฯ ธีโร
ปญฺจนฺนํ ภยानํ น ภาเยยฺย น ตฺเสยฺย [๓] น อุตฺตเสยฺย น
ปริตฺตเสยฺย น สนฺตาสํ อापฺชเชยฺย อภีรฺ ๔ อสฺส อจฺจมฺภี
อนฺตราสี อปฺลาฮี ปหิณฺภยเกรโว วิคฺตโลมฺหํโส วิหเรยฺยาติ
ปญฺจนฺน ธีโร ภยानํ น ภาเย ฯ

[๕๓๑] ภิกฺขุ สโต สปฺปริยฺนฺตจารีติ ภิกฺขุติ กฺลฺยาณปฺนฺนุชฺชโน
วา ภิกฺขุ เสกฺโข วา ภิกฺขุ ฯ สโตติ จตฺตฺหิ การฺเณหิ สโต ภาเย
กายนุสฺสนาสฺติปฺนฺนฺจานํ ภาเวนฺโต สโต เวทนาสุ จิตฺเต ฐมฺเมสุ
ฐมฺมานุสฺสนาสฺติปฺนฺนฺจานํ ภาเวนฺโต สโต โส วุจฺจติ สโต ฯ
สปฺปริยฺนฺตจารีติ จตฺตฺตฺวาโร ปฺริยฺนฺตา สีสํวฺรปฺริยฺนฺโต อินฺทฺริยํสํวฺรปฺริยฺนฺโต
โกชเน มตฺตตฺถฺยตฺวาปฺริยฺนฺโต ชาครียานุโยคปฺริยฺนฺโต ฯ

#๑ โป. ม. ปญฺจนฺนํ ฯ ๒ ม. สิริสฺปานํ ฯ ๓ ม. น สนฺตเสยฺย ฯ ๔ ม. ย. อภีรฺ ฯ

กตโม สีสัวรรปริยฺนโต ฯ อธิ ภิกขุ สีลวา โหติ
ปาฏิโมกฺขสัวรรสัวโต วิหฺรติ อจฺจารโคจรสมฺปนฺโน อณฺมตฺเตสุ
วชฺเชสุ ภยทสฺสาวิ สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ อนฺโต ปุติภาวํ
ปจฺจเวกฺขมาโน อนฺโต สีสัวรรปริยฺนเต จรติ มรียาํ น ภินฺทติ
อํยํ สีสัวรรปริยฺนโต ฯ

กตโม อินฺทุทริยสัวรรปริยฺนโต ฯ อธิ ภิกขุ จกฺขุณา รูปี ทิสฺวาน
นิมิตฺตคฺคภาหิ โหติ นานุพฺยณฺชนคฺคภาหิ ยตฺวาธิกรณเมณํ จกฺขุณฺทุทริยํ
อสิวุตฺตํ วิหฺรนฺตํ อภิขฺฉาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ชมฺมา
อนฺวาสฺสเวยฺยํ ตสฺส สัวราย ปฏฺิปปชฺชติ รกฺขติ จกฺขุณฺทุทริยํ
จกฺขุณฺทุทริเย สัวรํ อापชฺชติ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฆาเนน คนฺธํ
ฆายิตฺวา ชิวัหาย รลํ สายิตฺวา กายเณ โสภฺจพฺพํ ผุสิตฺวา
มนสา ชมฺมํ วิณฺถาย น นิมิตฺตคฺคภาหิ โหติ นานุพฺยณฺชนคฺคภาหิ
ยตฺวาธิกรณเมณํ มนินฺทุทริยํ อสิวุตฺตํ วิหฺรนฺตํ อภิขฺฉาโทมนสฺสา
ปาปกา อกฺุสลา ชมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ ตสฺส สัวราย ปฏฺิปปชฺชติ
รกฺขติ มนินฺทุทริยํ มนินฺทุทริเย สัวรํ อापชฺชติ อาทิตฺตปริยายํ
ปจฺจเวกฺขมาโน อนฺโต อินฺทุทริยสัวรรปริยฺนเต จรติ มรียาํ น
ภินฺทติ อํยํ อินฺทุทริยสัวรรปริยฺนโต ฯ

กตโม โภชเน มตฺตถณฺณตาปริยฺนโต ฯ อธิ ภิกขุ ปฏฺิสงฺขา
โยนิโส อหฺาริ อหฺาเรติ เนว ทวายน มทายน น มณฺฑนายน

น วิภูสณาย ยาวเทว อิมสส กายสส จิตฺยา ยาปนาย วิหีสฺยปรตฺติยา
พฺรหฺมจฺริยานุคฺคหยา อิติ ปฺราณณจ เวทนี ปฺฏิหฺงขามิ นวณจ
เวทนี น อุปฺปาเทสฺสามิ ยาคฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา
จ ภาสฺวิหาโร จาติ อกฺขพฺภณชฺชนวณปฺฏิจฺฉาทฺนปฺตฺตมฺสฺสูปมฺ
ปจฺจเวกฺขมาโน อนฺโต โภชเน มตฺตณฺณตฺตาปริยฺนเต จรติ มรียาทำ
น ภินฺทติ อัย โภชเน มตฺตณฺณตฺตาปริยฺนโต ฯ

กตโม ชาครียานฺุโยคปริยฺนโต ฯ อธิ ภิกฺขุ ทิวสํ ๑ จงฺกเมน
นิสฺชชาย อาวรณฺเณหิ ฌมฺเมหิ จิตฺตํ ปรีโสเชติ รตฺติยา ปจฺม
ยามํ จงฺกเมน นิสฺชชาย อาวรณฺเณหิ ฌมฺเมหิ จิตฺตํ ปรีโสเชติ
รตฺติยา มชฺฌิมํ ยามํ ทกฺขิณฺเนน ปสฺเสน สีหเสยฺยํ กปฺเปติ ปาเท
ปาทำ อจฺจาชาย สโต สมฺปชาโน อฏฺฐจฺานสณฺณํ มนสิกริตฺวา
รตฺติยา ปจฺฉิมํ ยามํ ปจฺจฏฺฐจฺาย จงฺกเมน นิสฺชชาย อาวรณฺเณหิ
ฌมฺเมหิ จิตฺตํ ปรีโสเชติ ภาทฺเทกรตฺตวิหารี ปจฺจเวกฺขมาโน อนฺโต
ชาครียานฺุโยคปริยฺนเต จรติ มรียาทำ น ภินฺทติ อัย
ชาครียานฺุโยคปริยฺนโตติ ภิกฺขุ สโต สปฺปริยฺนตฺจารี ฯ

[๕๗๒] ทำสาธิปาตฺตาน สิริสฺปานฺุติ ทำสา วุจฺจนฺุติ ปิงฺกลมกฺขิกา ฯ
อธิปาตฺติกา ๒ วุจฺจนฺุติ สพฺพาปี มกฺขิกาโย ฯ กิจฺจารณา
อธิปาตฺติกา วุจฺจนฺุติ สพฺพาปี มกฺขิกาโย ฯ ตา อุปฺปตฺติควา อุปฺปตฺติควา
ขาทฺนฺุติ ตังการณา อธิปาตฺติกา วุจฺจนฺุติ สพฺพาปี มกฺขิกาโย ฯ
สิริสฺปา วุจฺจนฺุติ อหิตฺติ ทำสาธิปาตฺตาน สิริสฺปานํ ฯ

#๑ ไป. ยู. ทิวา ๑ ๒ ม. อธิปาตฺติกา ฯ

[๕๓๓] มนุสฺสผลสถาน จตฺตปทานนฺติ มนุสฺสผลสา วุจฺจนฺติ
โจรา วา อสฺสุ มาณวา กตกมฺมา วา อกตกมฺมา วา ฯ เต
ภิกฺขุ ปณฺหิ วา ปุจฺเจยฺยึ วาทำ วา อาโรเปยฺยึ อุกโกเสยฺยึ
ปริภาเสยฺยึ โรเสยฺยึ วิโรเสยฺยึ หีเสยฺยึ วิหีเสยฺยึ เหเจยฺยึ วิเหเจยฺยึ
จมาเตยฺยึ อุปจมาเตยฺยึ อุปจมาตี วา กเรยฺยึ ฯ โยโกจิ มนุสฺสโต
อุปจมาโต มนุสฺสผลโส ฯ จตฺตปทานนฺติ สีหา พุคฺคมา ทีป
อจฺจตรจฺฉา โกกา โคมหิสฺสา หตฺถิ ฯ เต ภิกฺขุ มทฺเทยฺยึ
ชาเทยฺยึ หีเสยฺยึ วิหีเสยฺยึ เหเจยฺยึ วิเหเจยฺยึ จมาเตยฺยึ อุปจมาเตยฺยึ
อุปจมาตี วา กเรยฺยึ ฯ จตฺตปทโต อุปจมาโต ยงฺกิลฺลจิ
จตฺตปทกฺขณนฺติ มนุสฺสผลสถาน จตฺตปทานํ ฯ เตนานฺท ภควา

ปณฺจณฺน ชีโร ภยานํ น ภาเย

ภิกฺขุ สโต สปฺปริยฺนตจาริ

ทำสาธิปาตาน สิรีสปานํ

มนุสฺสผลสถาน จตฺตปทานนฺติ ฯ

[๕๓๔] ปรชฺมมิกานํปี น สนฺตเสยฺย

ทิสฺวาปี เตสํ พหุภฺรวานิ

อถาปรานิ อภิสมฺภเวยฺยึ

ปริสฺสขยานิ กุสลานฺนุเอสิ ฯ

[๕๓๕] ปรชฺมมิกานํปี น สนฺตเสยฺย ทิสฺวาปี เตสํ พหุภฺรวานินฺติ
ปรชฺมมิกา วุจฺจนฺติ สตฺต สหฺรชฺมมิกเ จเปตฺวา เยเกจิ พุทฺเธ

อปรปสนนา ชมเม อปรปสนนา สงเม อปรปสนนา ฯ เต ภิกขุ
ปณฺหํ วา ปุจฺเจยฺย วาทํ วา อารोเปยฺย [๑] อุกโกเสยฺย
ปริภาเสยฺย โรเสยฺย วิโรเสยฺย หีเสยฺย วิหีเสยฺย เหเจยฺย
วิเหเจยฺย ฆาเตยฺย อุปฆาเตยฺย อุปฆาตํ วา กเรยฺย เตสํ พหุ
เถรวะ ปสฺสิตฺวา วา สฺมุตฺตวา วา น เวชเยย นปฺปเวชเยย น
สมฺปเวชเยย น ตเสยฺย น สนฺตเสยฺย น อุตฺตเสยฺย น ปรีตฺตเสยฺย
น ภาเยยฺย น สนฺตาสํ อापชฺเชยฺย อภีรํ อสฺส อจฺฉมฺภี อนฺตฺราสี
อปลาฮี ปหีนภยเถรวโ วิคตโลมทํโส วิหเรยฺยาติ ปรัชฺมมิกานปี
น สนฺตเสยฺย ทิสฺวาปี เตสํ พหุเถรวานี ฯ

[๕๗๖] อถาปรานี อภิสมฺภเวยฺยํ ปรีสฺสยานี กุสลานฺุเอสีติ
อถาปรานีปี อตฺถิ อภิสมฺภโถตฺตพฺพานี อภีภวิตฺตพฺพานี อชฺโฆตฺถริตฺตพฺพานี
ปรียาทียิตฺตพฺพานี มทฺทิตฺตพฺพานี ฯ ปรีสฺสยาติ เทว ปรีสฺสยา
ปากฺกุปรีสฺสยา จ ปฏิจฺฉนฺนปรีสฺสยา จ ฯเปฯ เวมฺปิ ตตฺตราสยาติ
ปรีสฺสยา ฯ กุสลานฺุเอสีติ สมฺมาปฏีปทํ อนฺุโลมปฏีปทํ อปจฺฉนีกปฏีปทํ
อนฺุวตฺถปฏีปทํ ฯเปฯ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มกฺคํ นิพฺพานญจ
นิพฺพานคามินิญจ ปฏีปทํ เอสนฺเตน กเวสนฺเตน ปรีเยสนฺเตน
ปรีสฺสยา อภิสมฺภโถตฺตพฺพา อภีภวิตฺตพฺพา อชฺโฆตฺถริตฺตพฺพา ปรียาทียิตฺตพฺพา
มทฺทิตฺตพฺพาติ อถาปรานี อภิสมฺภเวยฺยํ ปรีสฺสยานี กุสลานฺุเอสี ฯ
เตนาห ภควา

#๑ ยู. ตํ ฯ

ประมุขิกาน์ปี น สนฺตเสยฺย

ทิสฺวาปี เตสํ พหุเกรวานิ

อถาปรานิ อภิสมฺภเวยฺยํ

ปริสฺสขยานิ กุสฺลानุเอสีติ ฯ

[๕๓๗] อาตงฺกผลฺเสน ขุทาย ผุฏฺโง

สีตํ อถุณฺหํ อธิวาสเยยฺย

โส เตหิ ผุฏฺโง พหุชา อนโโก

วิริยปรกุกมํ ทพฺหํ กเรยฺย ฯ

[๕๓๘] อาตงฺกผลฺเสน ขุทาย ผุฏฺโงติ อาตงฺกผลฺโส วุจฺจติ
โรคผลฺโส ฯ โรคผลฺเสน ผุฏฺโง ปเรโต สโมหิตो สมฺนฺนาคโต
อสฺส จกฺขุโรเคน ผุฏฺโง ปเรโต สโมหิตो สมฺนฺนาคโต อสฺส
โสตรโรเคน ฆานโรเคน ชิวฺหาโรเคน กายโรเคน ฯเปฯ
ทํสมกสฺวาตตปสิริสฺปสมฺผลฺเสน ผุฏฺโง ปเรโต สโมหิตो
สมฺนฺนาคโต อสฺส ฯ ขุทา วุจฺจติ ฉาตโก ฯ ฉาตเกน ผุฏฺโง ปเรโต
สโมหิตो สมฺนฺนาคโต อสฺสชาติ อาตงฺกผลฺเสน ขุทาย ผุฏฺโง ฯ

[๕๓๙] สีตํ อถุณฺหํ อธิวาสเยยฺยติ สีตฺนฺติ ทฺวิหิ การณฺเหหิ
สีตํ โหติ อพฺภนฺตรชาตฺสงฺโกปวเสน ๑ วา สีตํ โหติ พหิทฺฐา
อุตฺตวเสน วา สีตํ โหติ ฯ อถุณฺหนฺติ ทฺวิหิ การณฺเหหิ อถุณฺหํ
โหติ อพฺภนฺตรชาตฺสงฺโกปวเสน ๒ วา อถุณฺหํ โหติ พหิทฺฐา
อุตฺตวเสน วา อถุณฺหํ โหติ ฯ สีตํ อถุณฺหํ อธิวาสเยยฺยติ ขโม
#๑-๒ ม. อพฺภนฺตรชาตฺสงฺโกปวเสน ฯ

อสุส สีสสุส อุณฺหสุส ชิมฺจฉาย ปิปาสาย ํสมกสวาตตปสิริสปสมฺผลฺสถานํ
ทฺรุตฺตานํ ทฺรุตฺตานํ วจนปถานํ อุปฺปนฺนํ
สารีริกานํ เวทนํ ทุกฺขานํ ติปฺปานํ ๑ ขรณํ กญฺจกานํ อสาดานํ
อมฺนาปานํ ปาณฺหฺรณํ อธิวาสิกชาติโก ๒ อสุสชาติ สีสํ อุณฺหํ
อธิวาสเยยฺย ๑

[๕๔๐] โส เตหิ ฺมุญฺโจ พุทฺธา อโนโกติ โส เตหิตี
อาตงฺกผลฺเสณ จ ขุทาย จ สีเตน จ อุณฺहन จ ฺมุญฺโจ ปเรโต
สโมหิโต สมฺนฺนาคโต อสุสชาติ โส เตหิ ฺมุญฺโจ ๑ พุทฺธาติ
อนกฺวิเชหิ อากาเรหิ ฺมุญฺโจ ปเรโต สโมหิโต สมฺนฺนาคโต อสุสชาติ
โส เตหิ ฺมุญฺโจ พุทฺธา ๑ อโนโกติ อภิสงฺขารสทคตฺวิญฺญาณสุส
โอกาสํ น กโรตฺติปิ อโนโก ๑ อถฺวา กายทฺวจฺจิตฺตสุส
วจิตฺตฺจฺจิตฺตสุส มโนทฺวจฺจิตฺตสุส โอกาสํ น กโรตฺติปิ อโนโกติ
โส เตหิ ฺมุญฺโจ พุทฺธา อโนโก ๑

[๕๔๑] วิริยปรกฺกมํ ทพฺหํ กเรยฺยาติ วิริยปรกฺกโม วุจฺจติ
โย เจตฺสโก วิริยารมฺภโก นิกฺกโม ปรกฺกโม อุยฺยาโม วายาโม
อุสุสาโห อุสุโสพุหิ อปฺปฏฺวานิ ธาโม ฐิติ อสิถิลปรกฺกมตา
อนิกฺขิตฺตจฺจนฺตทา อนิกฺขิตฺตฐรฺตทา ฐรฺสมฺปคฺคาโห วิริยํ วิริยฺนฺทฺริยํ
วิริยพลํ สมฺมาวายาโม ๑ วิริยปรกฺกมํ ทพฺหํ กเรยฺย [๑]
ทพฺหสมฺมาทาโน อสุส อวญฺจิตฺตสมฺมาทาโนติ วิริยปรกฺกมํ ทพฺหํ
กเรยฺย ๑ เตนฺนาห ภคฺวา

#๑ ม. ติปฺพานํ ๑ ๒ โป. ม. อธิวาสกชาติโก ๑ ๓ ม. กเรยฺยาติ วิริยํ ปรกฺกมํ
#ทพฺหํ กเรยฺย ธิริ กเรยฺย ๑

อาตงกผลเสน ขุทาย ผุฏโโจ
สีต อถุณ्ह อธิวาสเขย
โส เตหิ ผุฏโโจ พหุธา อนโโก
วิริยปรุกกม ทพ्ह กเรยยาติ ฯ

[๕๔๒] เถยั น ๑ กเรยย น มุสา ภาณย

เมตตาย ผสเส ตสถาวรานิ
ยทาวิลตต มนโส วิชณณา
กณหสส ปกโชติ วินอทเขย ฯ

[๕๔๓] เถยั น กเรยย ๒ น มุสา ภาณยยาติ เถยั น
กเรยยาติ อธิ ภิกขุ อทินัน ๓ ปหาย อทินนาทานา ปฏิวิริโต อสส
ทินนาทายิ ทินนปาฏิกงขิ อเถเนน สจิจูเตน อตตนา วิหเรยยาติ
เถยั น กเรยย ฯ น มุสา ภาณยยาติ อธิ ภิกขุ มุสาวาทิ
ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิริโต อสส สจจวาที สจจสนุโช เถโต
ปจยโยโก อวิสัวาทโก โลกสสาติ เถยั น กเรยย น มุสา
ภาณย ฯ

[๕๔๔] เมตตาย ผสเส ตสถาวรานิติ เมตตาติ ยา สตเตสุ
เมตติ เมตตายนา เมตตายิตตติ อนุทา ๔ อนุทายนา อนุทายิตตติ
หิตติตา อนุกมุปา อพยาปาโท อพยาปชโฆ ๕ อโทโส กุสลมุถิ ฯ
ตสชาติ เยสิ ตสิณา ๖ ตณหา อปป์หีนา ยสญจ ภยเถรวา
อปป์หีนา ฯ กิการณา วุจจนุติ ตสา ฯ เต ตสนุติ อุตตสนุติ
#๑-๒ ม. น การเ ๑ ๓ โป. ม. อทินนาทานัน ๑ ๔ ม. อนุทยา อนุทยนา อนุทยิตตติ ฯ
#๕ ม. อพยาปชโช ๑ ๖ ม. ตสิตา ฯ

ปริตตสนฺติ ภาณฺติ สฺนฺตาสํ อาปชฺชนฺติ ตํการณา วุจฺจนฺติ
ตสา ฯ ถาวราติ เยสํ ตสฺสึณา ตณฺหา ปหีนา เยสญจ ภยภรเว
ปหีนา ฯ กิการณา วุจฺจนฺติ ถาวรา ฯ เต น ตสนฺติ น อุตฺตสนฺติ
น ปริตตสนฺติ น ภาณฺติ น สฺนฺตาสํ อาปชฺชนฺติ ตํการณา
วุจฺจนฺติ ถาวรา ฯ เมตฺตตาย ผสฺเส ตสถาวรานํติ ตเส จ ถาวเร
จ เมตฺตตาย ผสฺเสยฺย ผเรยฺย เมตฺตตาสทฺคเตน เจตฺตา วิปฺลเณ ๑
มหกฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ผริตฺวา วิหเรยฺยาติ
เมตฺตตาย ผสฺเส ตสถาวรานํติ ฯ

[๕๔๕] ยทาวิลตฺตํ มนฺโส วิชฺฌณาติ ยทาติ ยทา ฯ มนฺโสติ
ยํ จิตฺตํ มโน มาณํ ททํ ปณฺฑริ มโน มนายตฺนํ มนินฺทุริยํ
วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขณฺโธ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตฺ ๑ กายทฺวจฺริเตน
จิตฺตํ อาวิทํ โหติ ลฺพิตํ เอริตํ ฌญฺญิตํ จลิตํ ฆนฺตํ อวฺปสนฺตํ
วจฺิทฺวจฺริเตน มโนทฺวจฺริเตน ราเคน โทเสน โมเหเน โโกเชน
อฺปนาเหเน มกฺเขเน ปพาเสน อิสฺสาย มจฺจฺริเยเน มายาย
สาเจยฺเยเน ฌมฺเภเน สารมฺเภเน มาเนเน อติมาเนเน มเทเน
ปมาเทเน สพฺพกิลฺเสเห สพฺพทฺวจฺริเตเห สพฺพทฺรเถเห สพฺพปริพาเหเห
สพฺพสนฺตาเปเห สพฺพากุสลาภิสงฺขาราเห จิตฺตํ อาวิทํ โหติ ลฺพิตํ
เอริตํ ฌญฺญิตํ จลิตํ ฆนฺตํ อวฺปสนฺตํ ๑ ยทาวิลตฺตํ มนฺโส
วิชฺฌณาติ จิตฺตสฺส อาวิทภาวํ ชาเนยฺย อาชานเยย วิชานเยย
ปฏฺวิชานเยย ปฏฺวิชฺฌเยยยาติ ยทาวิลตฺตํ มนฺโส วิชฺฌณา ฯ

#๑ ย. วิปฺลเณ ฯ

[๕๔๖] กณฺหสฺส ปกฺโขติ วิโนทเยยฺยาติ กโณหติ โย โส
มาโร กโณห อธิปติ อนฺตคฺ ๑ นมุจิ ปมตฺตพฺนฺธ ๑ กณฺหสฺส
ปกฺโขติ วิโนทเยยฺยาติ กณฺหปกฺโข มारปกฺโข มारปาโส
मारพพิสฺส มารามิสฺส มारวิสโย มारนฺตตโป ๒ มारโคจโร
मारพฺนฺธนนฺติ ปชฺเหยยฺ วิโนทเยยฺ พยฺนฺตีกเรยฺย อนภาวํกเมยฺยาติ
เอวมฺปิ กณฺหสฺส ปกฺโขติ วิโนทเยยฺ ๑ อถวา กณฺหปกฺโข
मारปกฺโข อกฺสสปกฺโข ทุกฺขุทโย ทุกฺขวิปาโก นิริยสํวตฺตนิโก
ติรจฺฉานโยนิสํวตฺตนิโก ปิตฺติวิสยสํวตฺตนิโกติ ปชฺเหยยฺ วิโนทเยยฺ
พฺยฺนฺตีกเรยฺย อนภาวํกเมยฺยาติ เอวมฺปิ กณฺหสฺส ปกฺโขติ
วิโนทเยยฺ ๑ เตนนาห ภถวา

เถยฺยํ น กเรยฺย น มุสา ภณฺเยย

เมตฺตตาย พสฺเส ตสถาวรานิ

ยทาวิลคฺตํ มนโส วิชณฺณา

กณฺหสฺส ปกฺโขติ วิโนทเยยฺยาติ ๑

[๕๔๗] โกธาติมานสฺส วสฺ น กจฺเจ

มุลมฺปิ เตสํ ปลิขณฺณ ติฏฺฐเ

อถปฺปิยํ วา ปน อปฺปิยํ วา

อทฺธา ภวนฺโต อภิสมฺภเวยฺย ๑

[๕๔๘] โกธาติมานสฺส วสฺ น กจฺเจติ โกธาติ ๓ โย จิตฺตสฺส

#๑ ม. อนฺตคฺ ๑ ๒ ม. มารีวาโส ๑ ๓ ม. โกโธติ ๑

อาฆาโต ปฏีฆาโต ฯเปฯ จณฺหิภิกฺกั อสฺสุโรโป อนตฺตมนตา
จิตฺตสฺส ฯ อติมานนฺติ อิเชกฺโข ปรี อติมณฺณติ ชาตียา วา
โคตฺเตน วา ฯเปฯ อณฺตรณฺตรเรน วา วตฺตนา ฯ โกธาติมานสฺส
วสันฺ น กจฺเจติ โภชสฺส จ อติมานสฺส จ วสันฺ น กจฺเจยฺย
โภชนจ อติมานณจ ปชฺเหยย วิโนทฺเหยย พุยนฺตีกเรยฺย
อนภาวํกเมยฺยติ โภธาติมานสฺส วสันฺ น กจฺเจ ฯ

[๕๔๕] มุลมฺปิ เตสํ ปฺลิตฺตณฺณ ติฏฺฐเจติ กตมํ โภชสฺส มฺลํ ฯ
อวิชฺชา มฺลํ อโยนิโสมนฺตีกาโร มฺลํ อสฺสมิมาโน มฺลํ อหิริกํ
มฺลํ อโนตฺตปฺปํ มฺลํ อุทฺทจฺจํ มฺลํ อิทํ โภชสฺส มฺลํ ฯ
กตมํ อติมานสฺส มฺลํ ฯ อวิชฺชา มฺลํ อโยนิโสมนฺตีกาโร มฺลํ
อสฺสมิมาโน มฺลํ อหิริกํ มฺลํ อโนตฺตปฺปํ มฺลํ อุทฺทจฺจํ มฺลํ
อิทํ อติมานสฺส มฺลํ ฯ มุลมฺปิ เตสํ ปฺลิตฺตณฺณ ติฏฺฐเจติ โภชสฺส
จ อติมานสฺส จ มฺลํ ปฺลิตฺตณฺณ อุทฺทริตฺวา สมฺพุทฺทริตฺวา
อุปฺปาทยิตฺวา สมฺบุปฺปาทยิตฺวา ปชฺหิตฺวา วิโนทิตฺวา พุยนฺตีกริตฺวา
อนภาวํกเมตฺวา ติฏฺฐเจยฺยติ ๑ มุลมฺปิ เตสํ ปฺลิตฺตณฺณ ติฏฺฐเจ ฯ

[๕๕๐] อถปฺปิยํ วา ปน อปฺปิยํ วา อทฺธา ภวนฺโต
อภิสมฺภเวยฺยติ อถาติ ปทสนฺธิ ปทสฺสกุโธ ปทปาริปุริ อกฺขรสมวาโย
พฺยณฺชนสฺลิตฺตฺจตา ปทานุปฺพุพฺพตาเมตํ อถาติ ฯ ปิยาติ เทว
ปิยา สตฺตา วา สขฺขารา วา ฯ กตเม สตฺตา ปิยา ฯ อิธ
ยสฺส ๒ เต โหนฺติ อตฺถกามา หิตกามา ผาสฺกามา โยคกฺขเมกามา
#๑ ม. ย. ติฏฺฐเจยฺย สนฺตติฏฺฐเจยฺยติ ฯ ๒ ม. ยาสฺส ฯ

มาตา วา ปิตา วา ภاتا วา ภคินี วา ปุตฺโต ๑ วา ธีตา วา
มิตฺตา วา อมจฺจา วา ฌาตี วา สาลโหิตา วา อีเม สตุตา
ปียา ฯ กตเม สงฺขารา ปียา ฯ มนาปิกา รุปา มนาปิกา สทฺทา
มนาปิกา คนฺธา มนาปิกา รสา มนาปิกา โฝฏฺฐพฺพา อีเม
สงฺขารา ปียา ฯ อปฺปียาติ เทว อปฺปียา สตุตา วา สงฺขารา
วา ฯ กตเม สตุตา อปฺปียา ฯ อิธ ยสฺส เต โหนฺติ อนตฺถกามา
อหิตกามา อผาสูกามา อโยคกฺเขมกามา จีวิตา โวโรเปตฺถกามา
อีเม สตุตา อปฺปียา ฯ กตเม สงฺขารา อปฺปียา ฯ อมฺนาปิกา
รุปา อมฺนาปิกา สทฺทา คนฺธา รสา โฝฏฺฐพฺพา อีเม สงฺขารา
อปฺปียา ฯ อทฺธาติ เอกํสวณฺ์ นิสฺสํสยวณฺ์ นิกฺกงฺขวณฺ์
อเทวชฺฌวณฺ์ อเทวพฺุททวณฺ์ นโยควณฺ์ ๒ อปฺนฺณวณฺ์
อวตฺถาปนวณฺ์เมตฺติ อทฺธาติ ฯ อถปฺปียํ วา ปน อปฺปียํ วา อทฺธา
ทวณฺ์โต อภิสมฺภเวยฺยาติ ปียาปียํ สาทาสาตฺติ สุขทฺถกํ
โสมนสฺสโทมนสฺสํ อิกฺขจฺานิกฺขจํ อภิสมฺภวณฺ์โต วา อภิกเวยฺย
อภิกวณฺ์โต วา อภิสมฺภเวยฺยาติ อถปฺปียํ วา ปน อปฺปียํ วา x
อทฺธา ทวณฺ์โต อภิสมฺภเวยฺย ฯ เตนาห ภควา

โกธาติมานสฺส วสฺนํ น กจฺเจ

มฺลุมฺปิ เตสํ ปลิขณฺณ ติกฺกฺเข

อถปฺปียํ วา ปน อปฺปียํ วา

อทฺธา ทวณฺ์โต อภิสมฺภเวยฺยาติ ฯ

#๑ ไป. ม. ย. ปุตฺตา ฯ ๒ ม. นียยานิกวณฺ์ ฯ

[๕๕๑] ปล่อย ปรุขตุวา กลุยานปีติ

วิขุมภเย ตานิ ปริสุษยานิ

อรรถี สหเสถ สยนมุหิ ปนุเต

จตุโร สหเสถ ปริเทวธมเม ฯ

[๕๕๒] ปล่อย ปรุขตุวา กลุยานปีติติ ปล่อยภาติ ยา
ปล่อยภา ปชานนา วิจโย ปวิจโย ธรรมวิจโย ฯเปฯ อโมโห
ธรรมวิจโย สมุมมาทิกฺขุจฺจิ ฯ ปล่อย ปรุขตุวาติ อิคฺเชจฺจโย ปล่อย
ปรุโต กตุวา จรติ ปล่อยภาธโซ ปล่อยภาเกตุ ปล่อยภาธิปเตยโย
วิจยพฺหุโล ปวิจยพฺหุโล โอกฺขายนพฺหุโล ๑ สโมกฺขายนพฺหุโล ๒ วิภูตวิหาริ
ตจฺจริโก ตพฺพฺหุโล ตคฺครุโก ตนฺนินฺโน ตปโปโณ ตปฺปพฺภาโร
ตทริมฺมุโต ตทาธิปเตยโยติ เอวมฺปิ ปล่อย ปรุขตุวา ฯ อถวา
กจฺจนฺโต วา กจฺจามิตี ปชานาติ จิตฺโต วา จิตฺตมฺหิตี ปชานาติ
นินฺนินฺโน วา นินฺนินฺนอมฺหิตี ปชานาติ สยาโน วา สยาโนมฺหิตี
ปชานาติ ยถา ยถา วา ปนฺสฺส กายโย ปณฺหิโต โหติ ตถา
ตถา นํ ปชานาตีติ เอวมฺปิ ปล่อย ปรุขตุวา ฯ อถวา
อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต สมฺปชานการี โหติ อาโลกิเต วิโลกิเต
สมฺปชานการี โหติ สมฺมิลฺลชิตฺเต ปสฺสริเต สมฺปชานการี โหติ
สงฺฆาภูปฺตตจฺจิวรชารณฺเ สมฺปชานการี โหติ อสิเต ปิเต ขายิต
สายิต สมฺปชานการี โหติ อจฺจารปฺสฺสาวกมฺเม สมฺปชานการี
โหติ คเต จิตฺเต นินฺนินฺเน สุตฺเต ชาคริตฺเต ภาสิเต ตฺถนฺหิภาเว
#๑ ม. เปกฺขายนพฺหุโล ฯ ๒ ม. สมเปกฺขายนพฺหุโล ฯ

สมุชานการี โหตีติ เอวมปิ ปณณํ ปุรกุชตฺวา ฯ กลฺยาณปีตีติ
พุทฺธานุสฺสตีวเสน อุปฺปชฺชติ ปีติ ปามุชฺชํ ๑ กลฺยาณปีติ ฐมฺมานุสฺสตีวเสน
สงฺฆมานุสฺสตีวเสน สีลानุสฺสตีวเสน จาคานุสฺสตีวเสน
เทวตานุสฺสตีวเสน อานาปานุสฺสตีวเสน มรณานุสฺสตีวเสน
กายคตาสตีวเสน อุปฺสมานุสฺสตีวเสน อุปฺปชฺชติ ปีติ ปามุชฺชํ
กลฺยาณปีตีติ ปณณํ ปุรกุชตฺวา กลฺยาณปีติ ฯ

[๕๕๓] วิภฺขมฺภเย ตานิ ปริสฺสยानीติ ปริสฺสยาคี เทว
ปริสฺสยยา ปากฺกปริสฺสยยา จ ปฏฺิจฺจนฺนปริสฺสยยา จ ฯเปฯ อิม
วุจฺจนฺติ ปากฺกปริสฺสยยา ฯเปฯ อิม วุจฺจนฺติ ปฏฺิจฺจนฺนปริสฺสยยา ฯเปฯ
เอวมปิ ตตฺตราสยาคี ปริสฺสยยา ฯ วิภฺขมฺภเย ตานิ ปริสฺสยानीติ
ตานิ ปริสฺสยानी วิภฺขมฺภเย อภิภเวยฺเย อชฺโฆตฺถเรยฺเย
ปริยาทีเยยฺเย มทฺเทยฺยาคี วิภฺขมฺภเย ตานิ ปริสฺสยानी ฯ

[๕๕๔] อรตี สฺเหถ สยนฺมฺหิ ปนฺเตติ อรตีติ ยา อรตี
อรตีกา ๒ อนภฺริตี อนภฺริมนฺนา อุกฺกณฺจิกา ๓ ปริตฺตสีกา ฯ สยนฺมฺหิ
ปนฺเตติ ปนฺเตสุ วา เสนาสเนสุ อณฺณตฺรณฺณตฺเรสุ วา อธิกฺสเลสุ
ฐมฺเมสุ อรตี สฺเหยยฺเย อภิภเวยฺเย อชฺโฆตฺถเรยฺเย ปริยาทีเยยฺเย
มทฺเทยฺยาคี อรตี สฺเหถ สยนฺมฺหิ ปนฺเต ฯ

[๕๕๕] จตุโร สฺเหถ ปรีเทวฐมฺเมติ จตุตาโร ปรีเทวนีเย
ฐมฺเม สฺเหยยฺเย [๔] อภิภเวยฺเย อชฺโฆตฺถเรยฺเย ปริยาทีเยยฺเย
มทฺเทยฺยาคี จตุโร สฺเหถ ปรีเทวฐมฺเม ฯ เตนฺนาห ภควา

#๑ โป. ม. สพุพฺพุตฺวา ปาโมชฺชํ ฯ ๒ ม. อรตีตา ฯ ๓ ม. อุกฺกณฺจิตา ปริตฺตสีกา
#๔ ม. ปรีสฺเหยยฺเย ฯ

ปณฺณํ ปุรกุชฺชวา กลฺยาณปีติ

วิกุชฺฌเย ตานิ ปริสุตฺตานิ

อรตี สฺเหถ สยนมฺหิ ปนฺเต

จตุโร สฺเหถ ปรีเทวธมฺเมติ ฯ

[๕๕๖] กิํสู อสิสุตฺตํ ๑ กุํ วา อสิสุตฺ

ทุกุํ วัต เสตฺถ กุวชฺช เสสฺสํ

เอเต วิตฺกเก ปรีเทวเนยฺเย

วินฺเขถ เสกฺโข อนิเกตจาริ ๒ ฯ

[๕๕๗] กิํสู อสิสุตฺตํ กุํ วา อสิสุตฺตํ กิํสู อสิสุตฺตํ
กี ภูชฺชิสฺสุตฺตํ โอทนํ วา กุํมาสํ วา สตฺตํ วา มจฺฉิํ วา มํถํ
วาติ กิํสู อสิสุตฺตํ ฯ กุํ วา อสิสุตฺตํ กตฺถ ภูชฺชิสฺสุตฺตํ
ขตฺติยฺกฺเถ วา พุราหุณฺณกฺเถ วา เวสฺสกฺเถ วา สุทฺทกฺเถ วาติ
กิํสู อสิสุตฺตํ กุํ วา อสิสุตฺ

[๕๕๘] ทุกุํ วัต เสตฺถ กุวชฺช เสสฺสนฺติ อิมํ รตฺตี ทุกุํ
สยิ ๓ ผลเก ๔ วา ตญฺญิกาย วา จมฺมขณฺเฑ วา ตินฺสนฺตาเร วา
ปณฺณสนฺตาเร วา ปลาสนฺตาเร วา อากมฺนรตฺตี ๕ กตฺถ สุกุํ
สยิสฺสุตฺตํ มณฺเฑ วา ปิเฐ วา ภิสฺสียา วา พิพุโพหนฺเน วา วิหารเ
วา อจฺจทโยคเ วา ปาสาเท วา หมฺมิมิ วา กุหาเย วาติ
ทุกุํ วัต เสตฺถ กุวชฺช เสสฺสํ ฯ

[๕๕๙] เอเต วิตฺกเก ปรีเทวเนยฺเยติ เอเต วิตฺกเกติ เทว

#๑ ม. สพุพตฺถ อสิสุตฺ กุ วา ฯ ๒ ม. อนิเกตจาริ ฯ ๓ ม. สยิตฺถ

#๔ ขุ. สผลเก ฯ ๕ ม. อากามิรตฺตี ฯ

ปิณฑปาตปฏิสณฺฑตฺเต วิตฺถเก เทว เสนาสนปฏิสณฺฑตฺเต วิตฺถเก
ปริเทวนเยเย ๑ อาเทวนเยเย ปริเทวนเยยาคี เอเต วิตฺถเก
ปริเทวนเยเย ฯ

[๕๖๐] วินเขถ เสกฺโข อนิเกตสาร์ตี เสกฺโขตี กิการณา
วฺจฺจตี เสกฺโข ฯ สิกฺขตีตี เสกฺโข ฯ กิณฺจ สิกฺขตี ฯ อธิสึลฺมปิ
สิกฺขตี อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺขตี อธิปณฺณมฺปิ สิกฺขตี ฯ กตฺมา
อธิสึลสิกฺขา ฯเปฯ อัย อธิปณฺณาสิกฺขา ฯ อีมา ติสฺโส สิกฺขา
อวชฺเชนฺโต สิกฺขตี ชานนฺโต สิกฺขตี ปสฺสนฺโต สิกฺขตี
ปจฺจเวกฺขนฺโต สิกฺขตี จิตฺตํ อธิภฺจฺจนฺโต สิกฺขตี สทฺธาย
อธิมฺจฺจนฺโต สิกฺขตี วิริยํ ปกฺกณฺหนฺโต สิกฺขตี สตี อฺปฺภฺจฺจนฺโต
สิกฺขตี จิตฺตํ สฺมาทฺหนฺโต สิกฺขตี ปณฺณาย ปชานนฺโต สิกฺขตี
อภิณฺเณยฺยํ อภิชานนฺโต สิกฺขตี ปริณฺเณยฺยํ ปริชานนฺโต สิกฺขตี
ปหาดพฺพิ ปชนฺโต สิกฺขตี สจฺฉิกาทพฺพิ สจฺฉิกโรนฺโต สิกฺขตี
ภาวตพฺพิ ภาวนฺโต สิกฺขตี อจฺจตี สฺมาจฺจตี สฺมาทาย สิกฺขตี ฯ
ตฺกการณา วฺจฺจตี เสกฺโข ฯ เสกฺโข วินยาย ปฺภฺจฺจวินยาย ปหานาย
วฺจฺจตี ปฺภฺจฺจวินยาย ปฺภฺจฺจวินยาย ปหานาย อธิสึลฺมปิ สิกฺขเยเย
อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺขเยเย อธิปณฺณมฺปิ สิกฺขเยเย อีมา ติสฺโส สิกฺขา
อวชฺชนฺโต สิกฺขเยเย ชานนฺโต ฯเปฯ สจฺฉิกาทพฺพิ สจฺฉิกโรนฺโต
สิกฺขเยเย อจฺจเรเยเย สฺมาจฺจเรเยเย สฺมาทาย วตฺเตยฺยาคี วินเขถ
เสกฺโข ฯ

#๑ ม. ปริเทวนเยเยตี ฯ

[๕๖๑] อนิกตสารีติ กถํ นิเกตสารี โหติ ฯ อิเชกัจโจ
กุลปติโพเชน สมณฺณาคโต โหติ คณปติโพเชน อวาสปติโพเชน
จีวรปติโพเชน ปิณฑปตปติโพเชน เสนาสนปติโพเชน กิลานปจฺจย-
เภสชฺชปริกุขารปติโพเชน สมณฺณาคโต โหติ เอวํ นิเกตสารี
โหติ ฯ

กถํ อนิกตสารี โหติ ฯ อิธ ภิกฺขุ น กุลปติโพเชน
สมณฺณาคโต โหติ น คณ อวาส จีวรปิณฑปตเสนาสนกิลาน-
ปจฺจยเภสชฺชปริกุขารปติโพเชน สมณฺณาคโต โหติ เอวํ อนิกตสารี
โหติ ฯ

มคธํ คตา โกสลํ คตา
เอกัจฉิยา [๑] วชฺชิจฺฉิมิยา
มาคธา ๒ วิสจฺฆจาริโน
อนิกเตตา วิหรนฺติ ภิกฺขโว
สาธุ จริตํ ๓ สาธุ สุจริตํ
สาธุ สทา อนิกเตวิหาโร
อตุตฺตปจฺจณฺนํ ทกฺขกมฺมํ ๔
เอตํ สามณฺณํ อากิลฺลจฺจนฺตฺสาตี ฯ

วินยฺเตยฺส เสกฺโข อนิกตสารี ฯ เตนาห ภควา

กีสฺสู อสิสฺสามิ กุวํ วา อสิสฺสํ
ทกฺขํ วัตฺเต สุตฺตํ กุวชฺช เสสฺสํ

#๑ โป. ม. ปนสทฺโท ทิสฺสตี ฯ ๒ ม. มิคา วิย อสจฺฆจาริโน ฯ ๓ ม. จริตํ ฯ

#๔ ม. ปทกฺขิจฺฉณํ กมฺมํ ฯ

เอเต วิตฺกเก ปรีเทวเนยฺเย

วินยฺเถ เสฏฺโฆ อนิกฺตสารีตี ฯ

[๕๖๒] อนุนฺนจฺ ลทฺฐา วสฺนญฺจ กาลฺ

มตฺตํ โส ชญฺญา ๑ อธิ โตสนตฺถํ

โส เตสุ คฺคฺโคโต ยตฺจาริ คามฺ

รฺสูติปิ วาจํ ผรฺสูํ น วชฺชา ฯ

[๕๖๓] อนุนฺนจฺ ลทฺฐา วสฺนญฺจ กาลฺติ อนุนฺนติ โอทโน
กฺมฺมาโส สตฺตฺ มจฺโฆ มํสํ ฯ วสฺนนฺติ จ จีวรานิ โขมํ
กปฺปาสิกํ โกเสยฺยํ กมฺพลํ สานํ ภงฺกํ ฯ อนุนฺนจฺ ลทฺฐา
วสฺนญฺจ กาลฺติ จีวรํ ลภิตฺวา ปิณฺฑปาทํ ลภิตฺวา น กุหนาย
น ลปนาย น เนมิตฺถิกตฺย น นิปฺเปตฺถิกตฺย น ลาเภน ลภํ
นิชิตฺถิสนตฺย น ทารุทานเนน น เวพฺพทานเนน น ปตฺตทานเนน น
ปฺปฺพทานเนน น ผลทานเนน น สีนานทานเนน น จุณฺณทานเนน น
มตฺถิกทานเนน น ทนฺตกฏฺฐทานเนน น มุโขทกทานเนน น ปาตุกมฺยตฺย ๒
น มุคฺคสุปตฺย น ปารีภฺญตฺย น ปิจฺจมทฺทิกตฺย น
วตฺถุวิชฺชาย น ติริจฺจฺฉานวิชฺชาย น อํฺกวิชฺชาย น นกฺขตฺตวิชฺชาย
น ทฺตคฺมเนน น ปหีนคฺมเนน น ชงฺฆเปสเนน ๓ น เวชฺชกมฺเมน
น ปิณฺฑเกน ๔ น ทานานุปฺปทานเนน ฐมฺเมน สเมน ลทฺฐา ลภิตฺวา
อภิวินฺทิตฺวา ๕ ปฏฺฐิลภิตฺวาติ อนุนฺนจฺ ลทฺฐา วสฺนญฺจ กาลฺ ฯ

[๕๖๔] มตฺตํ โส ชญฺญา อธิ โตสนตฺถนฺติ มตฺตํ โส

#๑ ม. มตฺตํ ส ชญฺญา ฯ ๒ ม. จาตุ .. ฯ ๓ ม. ชงฺฆเปสนิเกน ฯ

#๔ ม. ปิณฺฑปฏฺฐิปิณฺฑเกน ฯ ๕ ม. อธิคฺคฺคฺวา วินฺทิตฺวา ฯ

ชฌณาติ ทวีหิ การณเหหิ มตฺตํ ชานาติ ๑ ปฏิคฺคหณโต วา
ปริโภคโต วา ฯ

กถํ ปฏิคฺคหณโต มตฺตํ ชานาติ ฯ โถเกปี ทิยมานเ
กฺลานุกุททาย กฺลานุรูกุทาย กฺลานุกมฺปาย ปฏิคฺคณฺหาติ พหุเกปี
ทิยมานเ กายปริหาริโก จีวรํ ปฏิคฺคณฺหาติ กุจฺฉิปริหาริโก
ปีณฺทปาดํ ปฏิคฺคณฺหาติ เอวํ ปฏิคฺคหณโต มตฺตํ ชานาติ ฯ

กถํ ปริโภคโต มตฺตํ ชานาติ ฯ ปฏิสงฺขา โยนิโส จีวรํ
ปฏิเสวติ ยาวเทว สีตสฺส ปฏิมาตาย อุณฺหสฺส ปฏิมาตาย
ทํสมกสวาตาคปสิริสฺสปสมฺพสฺसानํ ปฏิมาตาย ยาวเทว หิริโกปีนปฏิจฺฉาทนตฺถํ ฯ
ปฏิสงฺขา โยนิโส ปีณฺทปาดํ ปฏิเสวติ เนว ทวายน
น มทายน น มณฺฑนายน น วิภูสณายน ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส
จิตฺติยา ยอปนาย วิหีสฺสปฺรติยา พุรหฺมจฺริยานุกุทาย อิติ ปฺราณณจ
เวทณํ ปฏิหฺงขามิ นวณฺจ เวทณํ น อุปฺปาเทสฺสามิ ยาศฺรา
จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ฬาสฺวิหาโร จาติ ฯ ปฏิสงฺขา
โยนิโส เสนาสนํ ปฏิเสวติ ยาวเทว สีตสฺส ปฏิมาตาย อุณฺหสฺส
ปฏิมาตาย ทํสมกสวาตาคปสิริสฺสปสมฺพสฺसानํ ปฏิมาตาย ยาวเทว
อุตฺตฺปฺริสฺสขวิโนทณํ ปฏิสฺสทฺลานารามตฺถํ ฯ ปฏิสงฺขา โยนิโส ทิลาณ-
ปจฺจยเกสชฺชปฺริกฺขารํ ปฏิเสวติ ยาวเทว อุปฺปนฺนํ เวยฺยาพาธิกานํ ๒
เวทณานํ ปฏิมาตายน อพฺยาปชฺฉมปฺรมตายน ฯ เอวํ ปริโภคโต มตฺตํ
ชานาติ ฯ

#๑ ม. ชานเนยฺย ฯ ๒ ม. พฺยาพาธิกานํ ฯ

มตฺตํ โส ชลฺลวาทิ อิมฺหิ ทฺวิหิ การณฺหิ มตฺตํ ชานนฺย
อาชานนฺย วิชานนฺย ปฏฺวิชานนฺย ปฏฺวิชณฺนฺยวาทิ มตฺตํ โส
ชลฺลวาทิ ฯ

[๕๖๕] อิทฺ โทสนตฺถนฺติ อิทฺ ภิกฺขุ สนตฺถุจฺโ จ โหติ
อิตริตฺเรน จีวรณฺ อิตฺตริตรจิวรสนตฺถุจฺจียา จ วณฺณวาทิ น จ
จีวรเหตุ อนนฺสนํ อปฺปฏฺฐิรूपิ อาปชชติ อลทฺฐา จ จีวรํ น
ปริตสฺสติ ลทฺฐา จ จีวรํ อคฺธิโต อมฺจฺฉิตฺโต อนชฺฉาปนฺโน
อาทินวทสฺสาวิ นิสฺสรณปฺลโย ปรีกฺขชติ ตาย จ ปน
อิตริตฺตริตรจิวรสนตฺถุจฺจียา เนวตฺตานุกฺกเสติ น ปรี วมฺภตฺติ โย หิ ตตฺถ
ทกฺโข อนลโส สมฺปชาโน ปฏฺฐิสฺสโต อํยํ วุจฺจติ ภิกฺขุ ปฺปราณ
อกฺคณฺเณ อริยวเส จิตฺโต ฯ ปฺนจปรี ภิกฺขุ สนตฺถุจฺโ จ โหติ
อิตริตฺเรน ปิณฺฑปาทนฺ อิตฺตริตรปิณฺฑปาทสนตฺถุจฺจียา จ วณฺณวาทิ
น จ ปิณฺฑปาทเหตุ อนนฺสนํ อปฺปฏฺฐิรूपิ อาปชชติ อลทฺฐา
จ ปิณฺฑปาดํ น ปรีตสฺสติ ลทฺฐา จ ปิณฺฑปาดํ อคฺธิโต
อมฺจฺฉิตฺโต อนชฺฉาปนฺโน อาทินวทสฺสาวิ นิสฺสรณปฺลโย ปรีกฺขชติ
ตาย จ ปน อิตฺตริตรปิณฺฑปาทสนตฺถุจฺจียา เนวตฺตานุกฺกเสติ น ปรี
วมฺภตฺติ โย หิ ตตฺถ ทกฺโข อนลโส สมฺปชาโน ปฏฺฐิสฺสโต
อํยํ วุจฺจติ ภิกฺขุ ปฺปราณ อกฺคณฺเณ อริยวเส จิตฺโต ฯ ปฺนจปรี
ภิกฺขุ สนตฺถุจฺโ จ โหติ อิตฺตริตรเรน เสนาสนนฺ อิตฺตริตรเสนาสนสนตฺถุจฺจียา
จ วณฺณวาทิ น จ เสนาสนเหตุ อนนฺสนํ อปฺปฏฺฐิรूपิ

อาปชฺชติ อลทฺธา จ เสนาสนํ น ปริตฺตสฺสติ ลทฺธา จ เสนาสนํ
 อคฺธิโต อมฺจุฉิโต อนชฺฌาปนโน อาทินวทสฺสาวิ นิสฺสรณปฺลโย
 ปรีกฺขชฺติ ตาย จ ปน อิตฺริตรเสนาสนสนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 น ปรี วมฺภตฺติ โย หิ ตตฺถ ทกฺโข อนลโส สมฺปชาโน
 ปฏฺฐิสฺสโต อัย วุจฺจติ ภิกฺขุ โปราณ อคฺคณฺเณ อริยวเส จิโต ฯ
 ปฺนจปรี ภิกฺขุ สนฺต
 อิตฺริตรคิลาณปจฺจยเกสชฺชปรีกฺขารสนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 น จ คิลาณปจฺจยเกสชฺชปรีกฺขารเหตุ อนฺสนํ อปฺปฏิรูปํ
 อาปชฺชติ อลทฺธา จ คิลาณปจฺจยเกสชฺชปรีกฺขารํ น ปริตฺตสฺสติ
 ลทฺธา จ คิลาณปจฺจยเกสชฺชปรีกฺขารํ อคฺธิโต อมฺจุฉิโต อนชฺฌาปนโน
 อาทินวทสฺสาวิ นิสฺสรณปฺลโย ปรีกฺขชฺติ ตาย จ ปน
 อิตฺริตรคิลาณปจฺจยเกสชฺชปรีกฺขารสนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 น ปรี วมฺภตฺติ โย หิ ตตฺถ ทกฺโข อนลโส สมฺปชาโน ปฏฺฐิสฺสโต
 อัย วุจฺจติ ภิกฺขุ โปราณ อคฺคณฺเณ อริยวเส จิโตติ มตฺตํ
 โส ชณฺณาอิธ โตสนฺตฺตํ ฯ

[๕๖๖] โส เตสฺสุ กุตฺโต ยตจาริ คามตฺติ โส เตสฺสุ กุตฺโตติ
 จิวเร ปิณฺหาปาเต เสนาสเน คิลาณปจฺจยเกสชฺชปรีกฺขารเ กุตฺโต
 โคปิโต รกฺขิโต ลํกฺโขติ เอมฺปิ โส เตสฺสุ กุตฺโต ฯ อถวา
 อายตเนสฺสุ กุตฺโต โคปิโต รกฺขิโต ลํกฺโขติ เอมฺปิ โส เตสฺสุ
 กุตฺโต ฯ ยตจาริ คามตฺติ คามะ ยโต ยตฺโต ปฏฺยตฺโต กุตฺโต

โคปิโต รกฺขิตโต สํวฺโตติ โส เตสุ คฺคฺคฺโต ยตจาริ คามเม ฯ

[๕๖๗] รุสฺสิโตปี วาจํ ผรุสํ น วชฺชชาติ รุสฺสิโต ๑ ขขสิโต วมฺภิตโต
ฉมฺภูตฺโต ครหิตโต อุปวทิตโต ผรุสเสน กกฺขเพน [๒] ภาณนฺตํ นปฺปฏิกฺกณฺเอย
อกฺโกสนนฺตํ น ปจฺจกฺโกเสยฺย โรสนนฺตํ นปฺปฏฺวิโรเสยฺย
ภณฺฑนฺตํ นปฺปฏฺวิภณฺฑเอยฺย น กลหํ กเรยฺย น ภาณฺฑนํ กเรยฺย
น วิคฺคหํ กเรยฺย น วิวาทํ กเรยฺย น เมธคํ กเรยฺย
กลหภณฺฑนวิคฺคหวิวาทเมธคํ ปชฺชเหยฺย วิโนเทยฺย พุยนฺตีกเรยฺย
อนภาวํกเมยฺย กลหภณฺฑนวิคฺคหวิวาทเมธคา อารโต อสฺส วิริโต
ปฏฺวิริโต นิกฺขนฺโต นิสฺสภูโจ วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมฺริยาทิกเตน
เจตฺสา วิหเรยฺยชาติ รุสฺสิโตปี วาจํ ผรุสํ น วชฺชชา ฯ

เตนาห ภควา

อนฺนณฺจ ลทฺธา วสนณฺจ กाल
มตฺตํ โส ชณฺณา อิทฺโตสนตฺถํ
โส เตสุ คฺคฺคฺโต ยตจาริ คามเม
รุสฺสิโตปี วาจํ ผรุสํ น วชฺชชาติ ฯ

[๕๖๘] โอกฺขิตฺตจกฺขุ น จ ปาทโลโล

ฉานานนฺตฺโต พหุชาครสฺส
อุเปกฺขมารพฺภ สมหิตตฺโต
ตกฺกาสยํ กุกฺกจฺจฺยฺยปจฺฉินฺนเท ๓ ฯ

[๕๖๙] โอกฺขิตฺตจกฺขุ น จ ปาทโลโลติ กถํ ชิตฺตจกฺขุ

#๑ ม. ทุสฺสิโต ฯ ๒ ม. นปฺปฏฺวิวชฺชชา ยฺ. ปฏฺวิภณฺฑนํ ฯ ๓ ม. กุกฺกจฺจฺยฺยปจฺฉินฺนเท ฯ

โหติ ฯ อิเชกัจโจ [๑] จกขุโลโล จกขุโลลิเยน สมนฺนาคโต โหติ
อทิฏฺฐิ ทกฺขิตพฺพิ ทิฏฺฐิ สมตฺติกมิตพฺพนฺติ อารามเณ อารามิ
อุยฺยานเณ อุยฺยานิ คามเณ คามิ นิคเณ นิคมิ นคเรณ นคริ
รฏฺเฐน รฏฺฐิ ชนปฺเพน ชนปฺพิ ทิจฺจาริกิ อนุวตฺติตฺตจาริกิ อนุยฺยตฺโต จ
โหติ รูปทสฺสนาย เวมฺปิ ชิตฺตจกฺขุ โหติ ฯ อถวา ภิกฺขุ อนุตฺตรฆริ
ปวิฏฺฐโ จ วิถิ ปฏฺธิปฺนโน อสฺสุโต คจฺฉติ หตฺถิ โอลเณโต
อสฺสํ โอลเณโต รถิ โอลเณโต ปตฺตี โอลเณโต อิตฺถิโย
โอลเณโต ปฺริเส โอลเณโต กุมารเก โอลเณโต
กุมาริกาโย โอลเณโต อนุตฺตราปณฺนิ โอลเณโต ฆรมฺขานิ
โอลเณโต ๒ อุทฺธิ โอลเณโต อโช โอลเณโต ทิสาวิทิสํ
เปกฺขมาโน คจฺฉติ เวมฺปิ ชิตฺตจกฺขุ โหติ ฯ อถวา ภิกฺขุ จกฺขุนา
รูปํ ทิสฺวา นิमितฺตคฺคาหิ โหติ อนุพฺยณฺชนคฺคาหิ ยตฺวาธิกรณเมณํ
จกฺขุณฺทริยํ อสฺสุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา
ธมฺมา อนุวาสฺสเวยฺยํ ตสฺส สํวราย น ปฏฺธิปชฺชติ น รกฺขติ
จกฺขุณฺทริยํ จกฺขุณฺทริเย น สํวริ อापชฺชติ เวมฺปิ ชิตฺตจกฺขุ
โหติ ฯ ยถา วา ปเนเก โภณฺโต สมณพฺรหฺมณา สทฺธาเทยฺยานิ
โกชนานิ ภูณฺชิตฺวา เต เวารูปํ วิสฺสุททสฺสนํ อนุยฺยตฺตา วิหรนฺติ
เสยฺยถิทํ นจฺจํ คีตํ วาทิตํ เปกฺขํ อกฺุขานํ ปาณิสฺสรํ เวตาทํ
กุมภกฺกณฺนํ โสภนคฺครกํ จณฺฑาทลํ วัสํ โชวนํ หตฺถิยฺยทฺธิ อสฺสยฺยทฺธิ
มหิสฺสยฺยทฺธิ อสฺสยฺยทฺธิ อชฺยฺยทฺธิ เมณฺฑยฺยทฺธิ กุกฺกณฺณยฺยทฺธิ วฏฺฏกฺกยฺยทฺธิ
#๑ ม. ย. ภิกฺขุ ฯ ๒ โป. ม. วิเปกฺขมาโน ฯ

ทณฺฑยฺหุํ มุญฺฉิยฺหุํ นิพฺพุทฺหุํ อฺยุโยชิํ พลคฺคํ เสนาพฺยุหํ อณฺเฑทสฺสนํ
อิติ วา เอมฺปิ จิตฺตจกฺขุ โหติ ฯ

กถํ น จิตฺตจกฺขุ โหติ ฯ อิธ ๑ ภิกฺขุ น จกฺขุโลโล จกฺขุโลลิเยน
สมนฺนาคโต โหติ อทิฏฺฐํ ทกฺขิตฺตพฺพิ ทิฏฺฐํ สมตฺติกฺกมิตฺตพฺพนฺติ
อาราเมน อารามํ อฺยุยานेन อฺยุยานํ คามेन คามํ
นิคฺคเมน นิคฺคํ นคฺเรน นคฺริ รุญฺเจน รุญฺจํ ชนปฺเทน ชนปฺทํ ทิฆจาริกํ
อนฺวตฺติตจาริกํ อนฺนุยฺยตฺโต โหติ รูปทสฺสนาย เอมฺปิ
น จิตฺตจกฺขุ โหติ ฯ อถวา ภิกฺขุ อนฺตรมฺริ ปวิฏฺโฐ วิถี
ปฏฺิปนฺโน ตํวฺโต กจฺจติ น หตฺถิ โอลเณฺโต ฯเปฯ น
ทิสาวิทิสํ เปกฺขมาโน กจฺจติ เอมฺปิ น จิตฺตจกฺขุ โหติ ฯ
อถวา ภิกฺขุ จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา น นิमितฺตคฺคาคาหิ โหติ ฯเปฯ
จกฺขุณฺทริเย ตํวฺริ อปฺชฺชติ เอมฺปิ น จิตฺตจกฺขุ โหติ ฯ
ยถา วา ปเนเก โภณฺโต สมณฺพฺราหฺมณา สทฺธาเทยฺยานิ โภชนานิ
ภฺยฺชิตฺวา ฯเปฯ อณฺเฑทสฺสนํ อิติ วา เอมฺรูปา วิสูกทสฺสนานฺโยคา
ปฏฺิวิริโต โหติ เอมฺปิ น จิตฺตจกฺขุ โหติติ โอกฺขิตฺตจกฺขุ ฯ

[๕๗๐] น จ ปาทโลโลติ กถํ ปาทโลโล โหติ ฯ อิธกฺจฺโจ
ปาทโลโล ปาทโลลิเยน สมนฺนาคโต โหติ อาราเมน อารามํ ฯเปฯ
ทิฆจาริกํ อนฺวตฺติตจาริกํ อนฺนุยฺยตฺโต โหติ [๒] เอมฺปิ
ปาทโลโล โหติ ฯ อถวา ภิกฺขุ อนฺโตสงฺฆารามे ๓ ปาทโลโล
ปาทโลลิเยน สมนฺนาคโต โหติ น อตฺถเหตุ น การณเหตุ
#๑ ม. ย. อิธกฺจฺโจ ฯ ๒ ม. ย. รูปทสฺสนาย ฯ ๓ ป. ม. อนฺโตปิ ฯ

อุทฺธโต อวุปสนฺตจิตฺโต ปริเวณโต ปริเวณํ คจฺจติ ฯเปฯ
อิติภวภวกถํ กเถสิ ๑ เอวมฺปิ ปาทโลโล โหติ ฯ น จ ปาทโลโลติ
ปาทโลลียํ ปชเหยย วิโนเทยฺย พุยนฺตีกเรยฺย อนภวํกเมยฺย
ปาทโลลียา อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต
นิสฺสฏฺโง วิปฺปมฺตฺโต วิสณฺณตฺโต วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺย
ปฏิสถลानารามิ อสฺส ปฏิสถลानรโต อชฺฉตฺตํ เจโตสมมณฺณยฺตฺโต
อนิรอกตชฺฌาโน วิปสฺสนาย สมมฺนาคโต พุรุเหตา สุลฺลวาคารี
ฌายี ฌานรโต เอกตฺตมณฺณยฺตฺโต สทตฺถกรุโกติ โอกฺกิตฺตจกฺข
น จ ปาทโลโล ฯ

[๕๗๑] ฌานานฺยฺตฺโต พหุชาครสฺสชาติ ฌานานฺยฺตฺโตติ ทวีหิ
การณฺเหติ ฌานานฺยฺตฺโต อนุปฺปนฺนสฺส วา ปจฺมสฺส ฌานสฺส
อุปฺปาทาย ยฺตฺโต ปยฺตฺโต आयฺตฺโต สมายฺตฺโต อนุปฺปนฺนสฺส
วา ทุตฺติยสฺส ฌานสฺส ตตฺติยสฺส ฌานสฺส จตฺตตฺถสฺส ฌานสฺส
อุปฺปาทาย ยฺตฺโต ปยฺตฺโต आयฺตฺโต สมายฺตฺโตติ เอวมฺปิ
ฌานานฺยฺตฺโต ฯ อถวา อุปฺปนฺนํ วา ปจฺมํ ฌานํ อาเสวติ
ภาเวติ พหุสฺสีกโรติ อุปฺปนฺนํ วา ทุตฺติยํ ฌานํ ตตฺติยํ ฌานํ
จตฺตตฺถํ ฌานํ อาเสวติ ภาเวติ พหุสฺสีกโรตีติ เอวมฺปิ ฌานานฺยฺตฺโต ฯ
พหุชาครสฺสชาติ อิท ภิกฺขุ ทิวสํ จงฺกเมน นิสฺชชาย
อวารณฺเียหิ ฐมฺเมหิ จิตฺตํ ปรีโสเชติ รตฺติยา ปจฺมํ ยามํ
จกฺกเมน นิสฺชชาย อวารณฺเียหิ ฐมฺเมหิ จิตฺตํ ปรีโสเชติ รตฺติยา
#๑ ไป. ม. กเถติ ฯ

มขุฉิมิ ยามิ ทกขิณน ปสเสน สีหเสยมิ กปเปติ ปาเท ปาทำ
อจจาชาย สโต สมปชาโน อฏฺจานสนณิ มนสิกริตฺวา รตฺติยา
ปจฺฉิมิ ยามิ ปจฺจฏฺจาย จงกเมน นิสชฺชาย อวารณิเยหิ ฌมฺเมหิ
จิตฺตํ ปรีโสเชตฺติ ฌานานุยุตฺโต พหุชาครสฺส ฯ

[๕๑๒] อุเปกฺขมารพฺภ สมหิตตฺโตติ อุเปกฺขาติ ยา จตฺตเถ
ฌานเณ อุเปกฺขา อุเปกฺขนา อชฺฌเปกฺขนา จิตฺตสมตฺตา จิตฺตปฺปสฺสทฺชตา
มชฺฌตฺตตา จิตฺตสฺส ฯ สมหิตตฺโตติ ยา จิตฺตสฺส
จิตฺติ สณฺจิติ อวฏฺฐิติ อวิสาหาโร อวิกฺเขโป อวิสาหฺภูมานสตา
สมโถ สมหินฺทริยํ สมาริพฺถํ สมฺมาสมาริทธิ ฯ อุเปกฺขมารพฺภ
สมहितตฺโตติ จตฺตเถ ฌานเณ อุเปกฺขมารพฺภ เอกคฺคจิตฺโต
อวิกฺขิตตฺตจิตฺโต อวิสาหฺภูมานโสติ อุเปกฺขมารพฺภ สมหิตตฺโต ฯ

[๕๑๓] ตกฺกาตฺถิ กุกฺกฺจฺยฺยปจฺฉินฺนเทติ ตกฺกาติ นว วิตกฺกา
กามวิตกฺโก พฺยาปาทวิตกฺโก วิหีสาวิตกฺโก ฌาติวิตกฺโก ชนปทวิตกฺโก
อมรวิตกฺโก ปฺรานุทฺทตฺตปฏฺฐิสณฺณตฺโต วิตกฺโก ลากสฺสการสิโลกปฏฺฐิสณฺณตฺโต
วิตกฺโก อนนฺวณฺณตฺตปฏฺฐิสณฺณตฺโต วิตกฺโก

อิเม วุจฺจนฺติ นว วิตกฺกา ฯ กามวิตกฺกานํ กามสณฺณาสโย
พฺยาปาทวิตกฺกานํ พฺยาปาทสณฺณาสโย วิหีสาวิตกฺกานํ วิหีสาสณฺณาสโย ฯ

อถวา ตกฺกานํ [๑] สจฺกปฺปานํ อวิชฺชาสโย อโยนิโส
มนสิกาโร อาสโย อสฺมิมาโน อาสโย อนฺตตฺตปฺปํ อาสโย
อุทฺทจฺจํ อาสโย ฯ กุกฺกฺจฺยฺย หตฺถกุกฺกฺจฺยฺย กุกฺกฺจฺจํ ปาทกุกฺกฺจฺยฺย

#๑ ม. วิตกฺกานํ ฯ

กุกกุจจํ หตถปาทกุกกุจจมปิ กุกกุจจํ อกปปีเย
กปปียสณฺณิตา กปปีเย อกปปียสณฺณิตา อวชฺเช วชฺชสณฺณิตา
วชฺเช อวชฺชสณฺณิตา ยํ เอวรูปํ กุกกุจจํ กุกกุจฺจายนา
กุกกุจฺจายิตตฺตํ เจตโส วิปฺปฏิสํโร มโนวิเลโข อิทํ วุจฺจติ กุกกุจจํ ฯ
อปิจ ทูวิหิ การณฺเห อูปฺปชฺชติ กุกกุจจํ เจตโส วิปฺปฏิสํโร
มโนวิเลโข กตตฺตา จ อกตตฺตา จ ฯ

กถํ กตตฺตา จ อกตตฺตา จ อูปฺปชฺชติ กุกกุจจํ เจตโส
วิปฺปฏิสํโร มโนวิเลโข ฯ กถํ เม กายทฺวจฺจริตฺติ อกถํ เม กายสุจฺจริตฺตนฺติ
อูปฺปชฺชติ กุกกุจจํ เจตโส วิปฺปฏิสํโร มโนวิเลโข ฯ
กถํ เม วจฺิทฺวจฺจริตฺติ ฯ กถํ เม มโนทฺวจฺจริตฺติ ฯ กโต เม ปาณาติปาโต
อกตา เม ปาณาติปาตา เวรมณฺณิ อูปฺปชฺชติ กุกกุจจํ
เจตโส วิปฺปฏิสํโร มโนวิเลโข ฯ กถํ เม อทินฺนาทานํ ฯ กโต
เม กามสฺสุ มิจฺฉาจาโร ฯ กโต เม มุสํวาโท ฯ กตา เม
ปิสุณา วาจา ฯ กตา เม ผรุสา วาจา ฯ กโต เม สมฺมุขฺปฺปลาโป ฯ
กตา เม อภิชฺฉา ฯ กโต เม พยาปาโท ฯ กตา
เม มิจฺฉาทิฏฺฐิ อกตา เม สมฺมาทิฏฺฐิ อูปฺปชฺชติ กุกกุจจํ เจตโส
วิปฺปฏิสํโร มโนวิเลโข ฯ เอวํ กตตฺตา จ อกตตฺตา จ อูปฺปชฺชติ
กุกกุจจํ เจตโส วิปฺปฏิสํโร มโนวิเลโข ฯ อถวา สีเลสุมฺหิ
น ปริปริการีติ อูปฺปชฺชติ กุกกุจจํ เจตโส วิปฺปฏิสํโร มโนวิเลโข ฯ
อินฺทฺริเยสุมฺหิ อคฺคตฺทฺวาโรติ ฯ โภชเน อมตฺตณฺณุมฺหิติ ฯ

ชาครีย์ อนนุยุตโตมเหสี ๑ น สติสมปชณเณน สมณนาคโตมเหสี ๑
อภาวิตา เม จตุตตารโ สติปฏฺฐานาติ ๑ อภาวิตา เม จตุตตารโ
สมมปฺปชานาติ ๑ อภาวิตา เม จตุตตารโ อิทฺธิปฺปาทาติ ๑
อภาวิตานิ เม ปญฺจินฺทฺริยานีติ ๑ อภาวิตานิ เม ปญฺจ พลานีติ ๑
อภาวิตา เม สุตฺต โพชฺฌนฺกาติ ๑ อภาวิทฺโต เม อริโย อฏฺฐงฺกโก
มคฺโคติ ๑ ทุกฺขํ เม อปริณฺดาตฺนฺติ ๑ ทุกฺขสมฺมทโย เม อปฺปหีโนติ ๑
มคฺโค เม อภาวิทฺติ ๑ นิโรโธ เม อสจฺฉิกฺโขติ อปฺปชฺชติ
กุกฺกจฺจํ เจตฺโส วิปฺปฏิสฺสโร มโนวิเลโข ๑ ตกฺกาสยฺมํ กุกฺกจฺจิปฺปจฺฉินฺนฺเทติ
ตกฺกณฺจ ตกฺกาสยฺมณฺจ กุกฺกจฺจณฺจ อปฺปจฺฉินฺนฺเทยฺย [๑]
สมฺมจฺฉินฺนฺเทยฺย ปชฺเชยฺย วิโนฺนฺเทยฺย พุยนฺตีกเรยฺย อนภาวฺงคเมยฺยาติ
ตกฺกาสยฺมํ กุกฺกจฺจิปฺปจฺฉินฺนฺเท ๑ เตนนาห ภควา

โอกฺขิตตจฺจขุ น จ ปาทโลโล
ฉานานนุยุตฺโต พุชฺชาครสฺส
อุเปกฺขมารพฺภ สฺมาหิตตฺโต
ตกฺกาสยฺมํ กุกฺกจฺจิปฺปจฺฉินฺนฺเทติ ๑

[๕๗๔] จูฑิโต วจิจิ สติมาภินนฺเท

สพฺรหฺมจาริสฺส จิลฺลํ ปภินฺนฺเท

วํจํ ปมฺมุญฺเจ กุสลํ นาติเวลฺลํ

ชนวาทธมฺมาย น เจตฺเตยฺย ๑

[๕๗๕] จูฑิโต วจิจิ สติมาภินนฺเทติ จูฑิโตติ อปฺปชฺฌายา

#๑ ม. ฉินฺนฺเทยฺย อจฺฉินฺนฺเทยฺย ๑

วา อจริยา วา สมานุปชฌายกา วา สมานาจริยกา วา มิตตา
วา สนนุฏฐา วา สมภุตตา วา สหaya วา โจเทนฺติ อิทฺนฺเต
อาวุโส อยุตฺตํ อิทฺนฺเต อปฺปตฺตํ อิทฺนฺเต อสารูปํ อิทฺนฺเต
อสีลฺกฺขนฺติ ๑ สตี อุปฺภฺจฺจาเปตฺวา ตํ โจทฺถํ นนฺนฺเทยฺย อภินนฺนฺเทยฺย
โมเทยฺย อนฺนฺโมเทยฺย อิจฺเจยฺย สาทฺธิเยยฺย ปตฺตฺเถยฺย ๒ ปิหฺเยยฺย
อภิชฺปฺเปยฺย ๗ ยถา อิตฺถิ วา ปุริโส วา ททโร ยฺวามณฺฑนฺกชาติโก
สีสนฺหาโต อฺปฺปลมมํ วา วสฺสิกมมํ วา อธิมุตฺตกมมํ
วา ลภิตฺวา อฺโกทฺธิ หตฺถฺเถทฺธิ ปฏฺิกฺคฺเหตฺวา อุตฺตมมฺเฏ สิริสฺมี
ปตฺติฏฺฐาเปตฺวา นนฺนฺเทยฺย อภินนฺนฺเทยฺย โมเทยฺย อนฺนฺโมเทยฺย อิจฺเจยฺย
สาทฺธิเยยฺย ปตฺตฺเถยฺย ๓ ปิหฺเยยฺย อภิชฺปฺเปยฺย เอวเมว สตี อฺปฺปฺภฺจฺจาเปตฺวา
ตํ โจทฺถํ นนฺนฺเทยฺย อภินนฺนฺเทยฺย โมเทยฺย อนฺนฺโมเทยฺย
อิจฺเจยฺย สาทฺธิเยยฺย ปตฺตฺเถยฺย ๔ ปิหฺเยยฺย อภิชฺปฺเปยฺย ๗

นิธินํ ปวตฺตาริ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินิ
นิกฺคฺยฺหวาทิ เมธาวี ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภเช
ตาทิสํ ภชฺมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย
โอวเทยฺยานุสาเสยฺย อสพฺภา จ นีวารเย
สตนฺนิ โส ปิโย โหติ อสฺตํ โหติ อปฺปิโยติ ๗

จฺุทฺติโต วจฺิจิ สติมาภินนฺนฺเท ๗

[๕๗๖] สพฺรหฺมจาริสุ จิลํ ปภินฺนฺเทติ สพฺรหฺมจาริติ เอกกมฺมํ

#๑ อสีลฺกฺขนฺติปิ ปาโร ๗ ๒-๓-๔ โป. ม. ปตฺตฺเถยฺย ๗

เอภุทเทโส สมสีกุชาดา ฯ สพุรหุมจารีสุ จิลฺลํ ปภินฺนุเทติ สพุรหุมจารีสุ
อาหตจิตฺตํ จิลฺลชาตํ ปภินฺนุเทยฺย ปณฺจปี เจโตจิลฺล
ปภินฺนุเทยฺย ๑ ตโยปี เจโตจิลฺล ปภินฺนุเทยฺย รากจิลฺล โทสจิลฺล โมหจิลฺล
ภินฺนุเทยฺย ปภินฺนุเทยฺย สมภินฺนุเทยฺยาติ สพุรหุมจารีสุ จิลฺลํ ปภินฺนุเท ฯ

[๕๑๑] วาจํ ปมฺลเจ กุสลํ นาติเวณฺณติ ฅาณสมฺภูจิติ วาจํ
มฺลเจยฺย อตฺถปัสสํหิตํ ฅมฺมปัสสํหิตํ กาเลน สาปเทสํ ปริยฺนตฺวตี
อตฺถสํหิตํ วาจํ มฺลเจยฺย ปมฺลเจยฺย สมปมฺลเจยฺยาติ วาจํ
ปมฺลเจ กุสลํ ฯ นาติเวณฺณติ เวลาติ เทว เวลา กาลเวลา จ
สีลเวลา จ ฯ

กตมา กาลเวลา ฯ กาลาติกฺกนฺตํ วาจํ น ภาเสยฺย เวลาติกฺกนฺตํ
วาจํ น ภาเสยฺย กาลเวลาติกฺกนฺตํ วาจํ น ภาเสยฺย
กาลํ อสมฺปตฺตํ วาจํ น ภาเสยฺย เวลํ อสมฺปตฺตํ วาจํ น
ภาเสยฺย กาลเวลํ อสมฺปตฺตํ วาจํ น ภาเสยฺย ฯ

โย จ ๒ กาล อสมฺปตฺเต อติเวลํ จ ๓ ภาสติ
เอวํ โส นิหโต เสติ โภกิลิยาว ๔ อตฺตรโชนฺติ ฯ

อโย กาลเวลา ฯ

กตมา สีลเวลา ฯ รตฺโต วาจํ น ภาเสยฺย ทฺฐุจโ วาจํ
น ภาเสยฺย มฺโพห วาจํ น ภาเสยฺย มฺสาวาทํ น ภาเสยฺย
ปีสุณฺวาจํ น ภาเสยฺย ฅรฺสวาจํ น ภาเสยฺย สมฺพปฺลาปํ น
ภาเสยฺย น กเถยฺย น ภณฺเยย น ทีเปยฺย น โวหเรยฺย อโย
#๑ ม. ภินฺนุเทยฺย ฯ ๒ ม. ย. เว ฯ ๓ โป. ม. ปภาสติ ฯ ๔ ม. โภกิลิยาว ฯ

สีลเวลาติ วาจํ ปมฺญเจ กุสลํ นาติเวลํ ฯ

[๕๗๘] ชนวาทธมฺมาย น เจตเยยฺยาติ ชนาติ ขตฺติยา จ
พฺรหฺมณา จ เวสุสา จ สุทฺทา จ กหฺภูชา จ ปพฺพชิตา จ
เทวา จ มนุสฺสา จ ฯ ชนสฺส วาทาย อุปฺวาทาย นินฺทาย
ครหาย อกิตฺติยา อวณฺณหาริกาย สีลวิปตฺติยา วา อจารวิปตฺติยา
วา ทิฏฺฐิวิปตฺติยา วา อาชีวิวิปตฺติยา วา น เจตเยยฺย เจตนํ น
อุปฺปาเทยฺย จิตฺตสงฺกปฺปี น อุปฺปาเทยฺย มนสิการํ น
อุปฺปาเทยฺยาติ ชนวาทธมฺมาย น เจตเยยฺย ฯ เตนาห ภควา

จฺหิโต วจฺจิ สติมาภินนฺเท

สพฺรหฺมจารีสุ จิลํ ปภินฺเท

วาจํ ปมฺญเจ กุสลํ นาติเวลํ

ชนวาทธมฺมาย น เจตเยยฺยาติ ฯ

[๕๗๙] อถาปริ ปญฺจ รชานิ โลก

เยสํ สติมา วินยาย สิกฺเข

รฺูเปสฺส สทฺเทสฺส อโธ รเสสฺส

คณฺเฐสฺส ผสฺเสสฺส สหฺเถ รากํ ฯ

[๕๘๐] อถาปริ ปญฺจ รชานิ โลกเถติ อถาติ ปทสนฺธิ ปทสํสคฺโค
ปทปาริปุริ ๑ อกฺขรสมวาโย พุณฺชนสิลฺลิจฺจตา ปทานุปฺพุตตามตํ
อถาติ ฯ ปญฺจ รชานีติ รฺูปราค ๒ สทฺทราโค คณฺฐราโค รสราค
โฆฏฺฐพฺพราโค ฯ อถวา

#๑ ม .. ปุริ ฯ ๒ ม. รฺูป .. โฆฏฺฐพฺพรไซ ฯ

ราโค รโชน จ ปน เรณู ๑ วุจติ

รากสุเสต์ อธิวงน รโชน

เอต รัง วิปฺพหิตฺว ๒ ปณฺฑิตา

วิหรนฺติ เต วิคตฺรชฺสฺส สาสเน ฯ

โทโส รโชน จ ปน เรณู วุจติ

โทสสุเสต์ อธิวงน รโชน

เอต รัง วิปฺพหิตฺว ปณฺฑิตา

วิหรนฺติ เต วิคตฺรชฺสฺส สาสเน ฯ

โมโห รโชน จ ปน เรณู วุจติ

โมหสุเสต์ อธิวงน รโชน

เอต รัง วิปฺพหิตฺว ปณฺฑิตา

วิหรนฺติ เต วิคตฺรชฺสฺส สาสเน ฯ

โลเกติ อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ชาติโลเก

อายตนโลเกติ อถาปริ ปณฺจ รชานิ โลเก ฯ

[๕๘๑] เยสํ สตีมา วินยาย สิกฺขเขตติ เยสนฺติ รูปฺรากลฺล

สทฺทฺรากลฺล คณฺฐรากลฺล รสรากลฺล โฝฏฺจพฺพรากลฺล ฯ สตีมาตี

ยา สตี อนุสฺสตี ปณฺธิสฺสตี สตี สรณฺดา ธารณฺดา อปีลาปนฺตา

อสุสมฺมุสฺสนฺดา สตี สตีนฺทุริยํ สตีพลํ สมฺมาสตี สตีสมฺโพชฺฌงฺโก

เอกายนฺมกฺโก อัย วุจติ สตี ฯ อิมาย สตียา อุเปโต สมฺเปโต

อุปกโต สมฺปกโต อุปฺปนฺโน สมฺปฺปนฺโน สมฺนฺนาคโต โส วุจติ

#๑ ม. เรณู ฯ ๒ โป. ปฏฺวิโนทฺยิตฺวา ฯ

สติมา ฯ สิกฺขเขตฺติ ติสฺโส สิกฺขา อธิสึลสิกฺขา อธิจิตฺตสิกฺขา
อธิปญฺญาสิกฺขา ฯ กตฺมา อธิสึลสิกฺขา ฯเปฯ อัย อธิปญฺญาสิกฺขา ฯ
เยสํ สติมา วินยาย สิกฺขเขตฺติ สติมา ปุคฺคโล เยสํ
รูปฺรากลุสฺส สทฺทฺรากลุสฺส กนฺธรากลุสฺส รสรากลุสฺส โผฏฺฐพฺพรากลุสฺส
วินยาย ปฏฺฐิวินยาย ปหานาย วุปฺสมาย ปฏฺฐินิสฺสคฺคทาย ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺธิยา
อธิสึลมฺปิ สิกฺขเขยฺย อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺขเขยฺย อธิปญฺญมฺปิ
สิกฺขเขยฺย อีมา ติสฺโส สิกฺขา อวชฺเชนฺโต สิกฺขเขยฺย ชานนฺโต
สิกฺขเขยฺย ฯเปฯ สจฺฉิกถพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต สิกฺขเขยฺย อจฺเจยฺย
สมาจฺเจยฺย สมาทาย วตฺเตยฺยติ เยสํ สติมา วินยาย สิกฺข ฯ

[๕๘๒] รูปฺเปสฺส สทฺทฺเตสฺส อโถ รเสสฺส กนฺธเสสฺส ผสฺเสสฺส สหเถ
รากลุสฺส รูปฺเปสฺส สทฺทฺเตสฺส กนฺธเสสฺส รเสสฺส โผฏฺฐพฺพेषฺส รากิ สหะยฺย
ปริสหะยฺย อภิภเวยฺย อชฺโฌตฺถเรยฺย ปริยาทียะยฺย มทฺทเทยฺยติ
รูปฺเปสฺส สทฺทฺเตสฺส อโถ รเสสฺส กนฺธเสสฺส ผสฺเสสฺส สหเถ รากิ ฯ
เตนาห ภควา

อถาปรี ปญฺจ รชานิ โลเก
เยสํ สติมา วินยาย สิกฺข
รูปฺเปสฺส สทฺทฺเตสฺส อโถ รเสสฺส
กนฺธเสสฺส ผสฺเสสฺส สหเถ รากลุสฺส ฯ

[๕๘๓] เอเตสฺส ฐมฺเมสฺส วิเนยฺย จนฺทํ
ภิกฺขุ สติมา สุวิมุตฺตจิตฺโต

กาลเน โส สมมา รมม ปริวิมสมาโน

เอโกทิกุโต วิเนเน ตม โสติ ภควา ฯ

[๕๘๔] เอเตสุ รมเมสุ วิเนยย ฉนทนต์ เอเตสุติ รูปเส
สทเทสุ คนเรสุ รเสสุ โฝฏฐพเพสุ ฯ ฉนโทติ โย กามเส
กามจจุนโท กามราโค กามนนุติ กามตณหา กามเสนโ ๑ กามปริพาโ
กามมูจจา กามชโฆสานัน กามโฆ กามโยโค กามุปาทานัน
กามจจุนทนีวรรณัน ฯ เอเตสุ รมเมสุ วิเนยย ฉนทนต์
เอเตสุ รมเมสุ ฉนทัน วิเนยย ปฏิวินยย ปชเหยย วินเทยย
พุนตีกเรยย อนภาวณกเมยยาติ เอเตสุ รมเมสุ วิเนยย ฉนทัน ฯ

[๕๘๕] ภิกขุ สตีมา สุวิมุตตจิตโตติ ภิกขุติ กลยาณปฏุชชโน
วา ภิกขุ เสกโข วา ภิกขุ ฯ สตีมาติ ยา สตี
อนุสสตี ฯเปฯ สมมาสตี สตีสมโพชณงโค เอกายนมโค อัย
วูจติ สตี ฯ อิมาย สตียา อุเปโต ฯเปฯ โส วูจติ สตีมาติ
ภิกขุ สตีมา ฯ สุวิมุตตจิตโตติ ปรม ฉานัน สમાปนุสส
นีวรรณเหติ จิตตัม มุตตัม วิมุตตัม สุวิมุตตัม ทุตติย ฉานัน สમાปนุสส
วิตกุกวิจาเรติ จิตตัม มุตตัม วิมุตตัม สุวิมุตตัม ตติย ฉานัน
สมาปนุสส ปิตติยา [๒] จิตตัม มุตตัม วิมุตตัม สุวิมุตตัม จตุตถ ฉานัน
สมาปนุสส สุขทุกเขหิ จิตตัม มุตตัม วิมุตตัม สุวิมุตตัม อากาसानญายตนัน
สมาปนุสส รูปสญญาเย ปฏิมสญญาเย นานตตสญญาเย
จิตตัม มุตตัม วิมุตตัม สุวิมุตตัม วิญญาณญายตนัน
#๑ ไป. ยู. กามสิเนโ ๑ ๒ ม. จสทโท ทิสสตี ฯ

สวาปนฺนสฺส อากาสาณญายตนสญฺญา ย จิตฺตํ อากิญจณฺญาตณฺ
 สวาปนฺนสฺส วิญฺญาณญายตนสญฺญา ย จิตฺตํ เนวสญฺญานาสญฺญาตณฺ
 สวาปนฺนสฺส อากิญจณฺญาตณฺสญฺญา ย จิตฺตํ มุตฺตํ
 วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ โสตาปนฺนสฺส สกฺกายทิกฺขุสฺส วิจิกฺขณฺญา สีสพฺพตฺตปรามาสา
 ทิกฺขุจฺจนฺญา วิจิกฺขณฺญาตณฺญา ตเทกฺกฺกุเจหิ จ กิเลเสหิ
 จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ สกทาคามิสฺส โอปาริกา กามราคานฺญา
 ปฏิกฺขณฺญาตณฺญา ตเทกฺกฺกุเจหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ มุตฺตํ
 วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ อนาคามิสฺส อณฺุสทคฺคา กามราคสญฺโฆชนา
 ปฏิกฺขณฺญาตณฺญา อณฺุสทคฺคา กามราคานฺญาตณฺญา ปฏิกฺขณฺญาตณฺญา
 ตเทกฺกฺกุเจหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ อรหโต
 รุปราคา อรูปราคา มานา อุทฺทจฺจา อวิชฺชา ย มานานฺญาตณฺญา
 กวราคานฺญาตณฺญา อวิชฺชานฺญาตณฺญา ตเทกฺกฺกุเจหิ จ กิเลเสหิ พหิทฺธา จ
 สพฺพนิมิตฺเตหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตณฺติ ภิกฺขุ สตีมา
 สุวิมุตฺตจิตฺโต ฯ

[๕๘๖] กาเลน โส สมฺมา ฌมฺมํ ปริวีรมฺสมาโนติ กาเลนาติ
 อุทฺทเต จิตฺเต สมถสฺส กาโล สสมาหิตเต จิตฺเต วิปสฺสนาย กาโล ฯ

กาลे पकुण्हति जित्तं निकुण्हति अणपरे ॑
 सम्पहंसति कालेन काले जित्तं समापहति
 अञ्जुपेक्षति कालेन सो योसि कालोविटो
 गिमहि कालमहि पकुकाहो गिमहि काले विनिकुहो

#๑ ม. ปุณาปเร ฯ

กิมฺหิ ปหฺสนากาโล สมถกาโล จ กิฺทิสो
 อุเปกฺขากาลํ จิตฺตสฺส กถํ ทสฺเสติ โยคิโน
 ลีเน จิตฺตมฺหิ ปคฺคาโห อุทฺทตฺสุมิ ฺวินคฺคโห(
 นิสฺสทาทคตํ จิตฺตํ สมปหฺเสยฺย ตาวเท
 สมปหฺญจฺ ยทา จิตฺตํ อลีนํ ภวตฺนุทฺทตํ
 สมถสฺส จ โส กาโล อชฺฌตฺตํ รมเย มโน
 เอเตน เมวฺปาเยน ยทา โหติ สมาหิตํ

สมาหิตํ จิตฺตํ ปญฺญาเยน อชฺฌนฺนเปกฺเขยฺย ตาวเท
 เอวํ กาลวิทฺฐํ ฐโร กาลญฺญํ กาลโกวิโท
 กालเณ กาลํ จิตฺตสฺส นิมิตฺตมฺปถกฺขเยติ ๑ ๑

กาลเณ โส ๑ สมฺมา ชมฺมํ ปรีวิมฺสมาโนติ สพฺเพ สงฺขารา
 อนิจฺจาติ สมฺมา ชมฺมํ ปรีวิมฺสมาโน สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ
 สมฺมา ชมฺมํ ปรีวิมฺสมาโน สพฺเพ ชมฺมา อนตฺตาติ สมฺมา
 ชมฺมํ ปรีวิมฺสมาโน ๑เป๑ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมุตฺยชฺมฺมํ สพฺพนฺนตํ นิโรธชฺมฺมนฺติ
 สมฺมา ชมฺมํ ปรีวิมฺสมาโน ๑

[๕๘๗] เอโกทฺธิทฺโตะ วิหเน ตมํ โสติ ภควาติ เอโกทฺธิติ
 เอกคฺคจิตฺโต อวิกฺขิตฺตจิตฺโต อวิสาหฺญมานโสติ เอโกทฺธิทฺโตะ ๑
 วิหเน ตมํ โสติ รากตมํ โทสตมํ โมหตมํ มานตมํ ทฺธิจฺจิตมํ
 กิเลสตมํ ทฺฐจฺริตตมํ อญฺจกรณํ อจฺจุกรณํ อฉานกรณํ ปญฺญานิโรธิกํ
 วิมาตปฺกฺขิกํ อนิพฺพานสํวตฺตนิกํ หนฺนเยย วิหเนยฺย ปชฺเหยย
 #๑ ย. นิมิตฺตมฺปถกฺขเย ๑

